F. BASILII PONCII LEGIONENSIS AUGUSTINIANI, ...TRACTATUS DE IMPEDIMENTIS...

Basilio Ponce de Leon, Giovanni Battista Coccini

M — V

F. BASILII PONCII

LEGIONENSIS AVGVSTINIANI,

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIS,

EIVSDEM APVD SALMANticenses in Cathedra Diui Thomæ Antecessoris,

TRACTATVS DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII,

SIVE,

COMMENTARIVS AD DECEM Gratiani causas. à 27.

EXCELLENTISSIMO D. D. F. ALEXIO DE Meneses Augustiniano, in India Oriētali Proregi tertiùm olim, & Goensi, nunc Bracharensi Archiepiscopo, vtrobiq; Primati, admirando vbiq; veri Religiosi, Præsulis, & Principis exemplo, consecratus.

SALMANTICÆ.

Apud ANTONIAM RAMIREZ viduam.

Anno cIↃ. IↃc. XIII.

Summa priuilegij.

PILIPPI III. Hispaniarum Regis Catholici priuilegio M. F. Basilio Poncio Legionensi Augustiniano cautum est in decennium, nequis hunc tractatum de impedimentis matrimonij imprimat, néve in Hispaniam importet alibi impressum iniussu ipsius Autoris, constituta pœna in eos, qui contra fecerint quinquaginta millium nummorum æreorū, vt latiùs continetur in Regio diplomate, quod excusum 1. part. Variarum Disputationum ipsius M. F. Basilij Poncij Legionensis, quarum segmentum est tractatus iste, vbi & approbatio, & facultas Patris Prouincialis etiam extant.

Summa de la tassa.

Tassose este libro de impedimentis matrimonij tractatus, *del Maestro fray Basilio Ponce de Leon de la Orden de san Augustin, Cathedratico de Sancto Thomas en la Vniuersidad de Salamanca, por los señores del Consejo Real, à quatro marauedis cada pliego, como dello da fee Diego Gonçalez de Villaroel Escriuano de Camara del Rey nuestro señor, en Madrid à quatro de Março, de mil y seyscientos y treze.*

¶ 2 IOAN-

IOANNES MVSONIVS PO-ligneus Burgundio ad Lectorem.

Hoc opus Astraeae sacrum, penetralia iuris,
Legitimiq́; refert impedimenta tori.
Hic Salmantina pubes studiosa Mineruae
Colligat, & memori mente recondat opes.
I liber, haud timeas, non est qui dicta maligno
Dente petat, sacras res violare, nefas.

EXCEL-

EXCELLENTISSIMO
D. D. F. ALEXIO DE MENESES Augustiniano in India Orietali Proregi tertium olim, & Goensi, nunc Bracharensi Archiepiscopo, vtrobique Primati.

LIBRVM istum de impedimentis matrimonij (Illustrißimorum Primatum, excellentißime Princeps, & inter excellentißimos Principes illustrißime Primas) cur tibi dicauerim ignorare non poterit, nisi qui te, hoc est, solem ipsum ignoret. Cùm te Augustiniani cœtus faustam prolem modo ab hæreticorum, schismaticorum, & infidelium prælio reuertentem, vt de Hylario canebat Ecclesia, susceperit Hispania. Quem te esse dicam incertus. Nam & munitißimas arces ab hostium eripis potestate, non semel strenuè, & fœliciter confecto bello, idola confringis, eorum fana euertis, infractus animo barbaris fidem annuntias, Persis primus ab Apostolis Euangelij lumen infers, religiosos cætus instauras, fœminarum primus erigis monasteria, quò earum periclitanti pudicitiæ opem feras, schismaticos Malabares, qui ab Apostoli Thomæ temporibus ab Ecclesiæ gremio desciuerant, innumeris exhaustis laboribus, ad matrem reuocas; Christianos Syros, Palæstinos, Armenios, ac per Asiā dispersos eleemosynis reficis; tuorumꝙ; esset miraculorum maximum, si tua omnia breui possem oratione complecti. Ea enim adeò magna, atque præclara, vt (absit inuidia verbo) secundas tibi post insignes illos Ecclesiæ Patres, Augustinum, Basilium, Athanasium, Nazianzenum, Chrysostomum partes tēpus solùm dederit. Habent

bent

vſque ad nauſeam, breuiter attingimus rationi, & iuri magis conſonam ſententiam eligentes. Nec plures Autores conſultò in teſtimonium adduximus, niſi vbi opus eſſe iudicauimus, quòd ſciamus quam facilè Scriptores priorem aliquem autoritate magis ducti, quàm ratione ſequantur, nimij forſan eſſe maluimus in Pontificum, & Conciliorum decretis recenſendis. An hæc omnia, quæ conati ſumus, aſſequuti fuerimus, Lectoris eſto iudicium.

TRACTATVS DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

De his, qui possunt impedimenta constituere.

CAPVT PRIMVM.

Residere potestatem in Ecclesia, & inter infideles in Laico Principe.

§. I.

ANtequam de impedimentis matrimonij in speciali dicere aggrediar, non nulla præmittam necesse est, & exigit disputationis ordo circa potestatem inducendi impedimenta. Matrimonium igitur à Christo Domino sacramentorum authore eleuatum est ad rationem sacramenti, vereque ex eius institutione gratiam confert, vt nouissime diffiniuit Tridentinum sessio 24. & antea erat diffinitum in Concilio Florentino, in Decreto Eugenij IIII. & in omnibus alijs Concilijs, in quibus de sacramentorum nouæ legis numero actum est, lateque ostendit Hosius Cardinalis in confessione Catholica, cap. 55. Roffensis cap. 12. &, vt vno verbo cōplectar, omnes, qui aduersus huius temporis hæreticos controuersias ediderunt. Est enim signum & cōiunctionis Christi cum Ecclesia, & gratiæ sanctificantis animam, vt ex eisdem decretis liquet, & tertio etiam significat,

inquit Hosius futuram coniunctionē cū nostro spōso Christo. At præter rationē sacramēti (id quod in hoc sacramento speciale est) includit rationem contractus prouenientis, ortumque ducentis ex iure naturali non præcipiente vniuersis, sed permittente, & assistente. *Matrimonium enim* (inquit Coloniense Concilium anno Domini 1536. celebratum, par. 7. cap. 41.) *Ante lapsum Adæ propter procreandos liberos institutum, ac benedictione Dei firmatum, quã dixit ille: Crescite & multiplicate & replete terram, peculiariter autem homini; erunt duo in carne vna: propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Nec ratio coniunctionis, seu benedictio post lapsum defecit, sed tamen quod sanis potuit esse officium, id ægrotis etiam factum sit remedium.* Quæ eadem fere referuntur in Cōcilio Moguntino sub Paulo III. ca. 36. & anteà dixerat Bonifacius VIII. in cap. vnico de voto in 6. Erat ergo vera & legitima coniunctio matrimonij in statu innocētiæ, & ante Christum instituentem sacramenta eleuantemque matrimonium, vt esset vnum è nouæ legis sacramentis.

¶ Ex hoc efficitur inter homines potestatem esse explicandi, & etiā statuendi, quæ personæ habiles essent & ad ineunda coniugia, & ad huiusmodi contractum celebrandum, sicut & circa reliquos ciuiles contractus disponit atque decernit. Id quod tam certum est, sicut certum est, esse potestatem in republica leges condendi. Assignare enim impedimenta matrimonij, nihil aliud, quam legem aliquam ferre circa matrimonij contractum; cui consequens est, vt secluso iure ecclesiastico ante Christi Aduentum, & inter infideles omni tempore, apud ciuiles magistratus potestas sit impedimenta cōstituendi, id quod docet Diuus Thomas in 4. distinct. 39. quæst. vnica, artic. 1. ad quartum. Soto ibidem in solutione ad tertium. Paludanus distinct. 26. quæst. 4. artic. 3. in solutione ad quartum. Latè Victoria 2. par. relectionis de matrimonio, & Bellarminus lib. 1. de matrimonio cap. 21. & 22. circa finem, docuit etiam Glossa in cap. *Si quis Ancillam*, verbo, *legibus*, 29. quæst. 2. & colligitur ex Concilio Triburiensi sub Formoso Papa, anno 695. cap. 39. *Quicumque alienigenam, id est alienæ gentis fœminam, vtrorumque consultu propinquorum legitimæ, vel suæ, vel mulieris lege acquisitam in coniugium duxerit, velit nolit, tenenda erit, nec vltra ab eo separanda, excepta fornicationis causa. Quamuis enim, vt Apostolus ait, vnus Dominus, vna Fides, vnũ Baptisma vtrique communis sit nationi, legem tamen habet diuersam, & quantum ad sæculum interdum longè disiunctam. Quare si vnus è duobus vnam*

vnam carnem in duas diuidere, & copulam nuptialem machinetur disiunge re, dicendo non secundum suæ gentis legem, iura matrimonij contraxisse, & idcircò separari posse, Canonicam stitutione diffinimus, & nostro, omniumque orthodoxorum iudicio instituimus, vt quod legis imperfectum sit, perficiatur, & ius matrimonij nequaquam resoluatur. Synodus Romana *ait, quod non sit dimittenda vxor post Baptismum, quæ habita est & ante Baptismum. In Baptismo enim soluuntur crimina, non legitima coniugia*. *Cum enim in baptismo transmigrant de vita in vitam, & non mutat vxorem legitimam*, &cæt. Sentit igitur matrimonium iuxta leges proprias (scilicet quæ non aduersantur rationi) matrimonium contractum ab infidelibus validum; atque adeò esse potestatem inter infideles leges decernendi, circa statum, & validitatem, aut inualiditatem personarum. Id quod etiam non obscure indicat Innocentius III. In cap. *Gaudemus*, De diuortijs: *Et in præmissis gradibus à Paganis, quoad eos matrimonium licitè sit contractum, qui constitutionibus Canonicis non arctantur*. Et nihil mirum, cum contractus iste perinde, vt reliqui in commune bonum ordinentur, quare sicut statuit apud infideles sæcularis potestas, ne valeat pro priorum bonorum alienatio, nisi sub certa forma, & à personis habilibus facta, potuit etiam lege statuere, vt valeret traditio sui. Hac ratione multa legimus statuta iure Cæsarum de Ritu nuptiarum, & alibi.

¶ At postquam ad rationem sacramenti eleuatus est cōtractus matrimonij, solius Ecclesiastici iuris est impedimenta constituere. Et quidem in Ecclesia esse potestatem constituendi impedimenta diffinitum est in Concilio Tridentino sessione. 24. cap. 4. *Si quis dixerit Ecclesiam non posse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs constituendis errasse, Anathema sit*. Et ante Tridentinum in Cōcilio Prouinciali Senonensi, sub Clemente VII. in decretis fidei, cap. 17. inter errores damnatos refertur iste: *Ecclesia non potuit illegitimare aliquas personas, sic quod non possint contrahere matrimonium*. Constat etiam ex perpetuo vsu Ecclesiæ, quæ toties impedimenta constituit, vt ex ijs, quæ dicemus in vnoquoque impedimento manifestū erit. Quod autem inter Christianos ea potestas resideat tantum penes Ecclesiam constat in primis, quia causa matrimonij, quoad ea, quę necessariò respiciunt rationem contractus, aut ex illa proximè sequuntur, Ecclesiastica est cap. tuam, de ordine cognit ibi, vt pote quæ ad forum Ecclesiasticum pertinet, & diffinitur à Concilio Tridentino, sessio. 24. cap. duodecimo.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit. De quo latè Bellarminus lib. 1. de matrimonio, cap. 32. Tum etiam, quia apud Christianos ratio matrimonij à ratione sacramenti inseparabilis est; quare ad id forum spectat cōtractus iste, ad quod spectat de sacramentorum rebus, & doctrina cognitio. Dixi, ea quæ necessario respiciunt, aut sequuntur ex ista ratione sacramenti, aut contractus, veluti validitas, personarum legitimatio, prolis conditio legitima vel illegitima, diuortium. Nam causa dotis, hæreditatis, & alia huiusmodi sæcularia sua ratione sunt, & sęculari iudicio relinquuntur: sunt enim contractui isti extrinsecę, licet aliquando incidenter, etiam ab Ecclesia decerni soleant.

¶ E quibus sequitur nullas ciuilium magistratuum leges circa cōtractum matrimonij validas esse, nisi probentur ab Ecclesia. Constat ex cap. *cum secundum Apostolum*, de secundis nuptijs, vbi ea lex Cæsarum, quæ infamiam irrogat viduis nubentibus intra annum luctus, abrogatur. *In ijs*, inquit, *sæculares leges non dedignātur Ecclesiasticas imitari.* Et cap. *quædam lex.* 35. quæst. 2. reijcitur à Gregorio. I. lex Honorij, & Iustiniani Imperatorum, quę decernebat valida matrimonia inter consobrinos; cuiusmodi multa alia reperies in iure ciuili. Imò & qualibet lex lata à sæculari Principe circa matrimoniū, etiam si non reprobetur ab Ecclesia, nulla est ex defectu potestatis, & iurisdictionis ad huiusmodi legem condendam, vt docuit Syluester verb. *matrimonium*, 2. quæst. 1. & 2. ex sententia Panormitani in cap. 1. de sponsalibus & matrimonijs, & docuerat antea D. Thomas in 4. distinct. 42. q. 1. art. 1. ad quartum.

¶ Deinde colligitur, quamuis iam antiqua consuetudine hæc potestas inducendi impedimenta, & Concilio Generali, & Pontifici Romano reseruata sit, attamen de iure pertinere etiam ad Episcopos, & concilia Prouincialia, & nationalia, vt docuit Victoria loco citato. Et olim quidem multa impedimenta dirimentia & impedientia constituta ab episcopis in suis diœcesibus, & à concilijs Prouincialibus, & nationalibus, quæ posteà ab vniuersali Ecclesia vel recepta, vel approbata, vel partim recepta aut approbata, partim explosa, planum erit ex ijs, quæ dicam infrà, cum de vnoquoque impedimento sermo fuerit.

¶ Neque obstat his, quæ dicta sunt, nihil immutari posse circa materiam & formam sacramentorum. Nam licet posita sufficienti materia, & forma nihil possit variari; at pertinet ad Ecclesiam in matrimonio decernere, quando contractus iste sit legitimus. Est enim contractus matrimonij materia sacramenti, vel fundamentum. Christus autē

non

non diffiniuit quis esset legitimus contractus matrimonij, sed illum extulit ad rationem sacramẽti, quisquis ille fuerit, dummodo legitimus sit. Quis autem sit legitimus Ecclesiæ decernendum reliquit.

¶ Neque obstat etiam, quòd contractus matrimonij sit iuris naturæ; Ius autem naturæ inuariabile sit. Contractus namque matrimonij non est iuris naturalis præcipientis, neque enim omnibus præcipit vt nubant; sed assistit tantum, cuiusmodi multa sunt alia; In illis nulla potest esse variatio: posterioris verò generis ordinabilia sunt à republica, prout ad commune bonum expedire visum fuerit, neque enim in omnibus ius naturale decreuit, quæ personæ essent ad eum contractum ineundum legitimæ.

Consuetudine induci posse, & abrogari impedimenta.

§. II.

SED hoc loco restat examinãdum, an etiã consuetudine induci aliqua impedimenta posint, vel etiam abrogari. Et quidem tantum dubium esse potest circa ea impedimenta, quæ ius Ecclesiasticum constituit: nonnulla enim sunt, quæ iure Diuino, vel naturali impediunt, & de solemnitate voti non pauci docuerunt, & de consanguinitate in primo gradu rectæ lineæ communis sententia est, ac de impotentiæ impedimento & ligamine certissimum.

¶ In hoc autem non eodem modo iuris Canonici Doctores loquuti sunt, varijs enim distinctionibus rem istam obscurârunt, dum explicare conantur. In primis Hostiensis sensit consuetudinem, dummodo approbata sit à Pontifice, dirimere & impedire in omnibus iis casibus, in quibus impedit, vel dirimit Canonica constitutio, cap. primo, De cognatione spir. & cap. *super eo*, eodem titulo; & cap. *quod dilectio*, de consanguin. & affinit. At si cõsuetudo nec improbata est, nec approbata à Pontifice, impedire quidem, non tamen dirimere docuit Hostiensis.

¶ At Panormitanus in cap. *super eo* citato sub alia distinctione respondet. Inquit enim, si consuetudo reddat habiles, aliàs inhabiles, nullius esse momenti, vt constat ex dicto cap. *super eo*, & cap. *quod pro ijs*, de consanguin. & affinitate cum ea consuetudo sit reprobata, vt irrationabilis. Si autem inhabilitet aliàs habiles; valet, dicto cap. *super eo*, & cap. *olim*, de clericis coniugatis. Aut etiam consuetudo dissoluit ad tempus, & tunc quoque valet. Quod si in perpetuum dissoluat,

soluat, nulla est, nisi vel tacitè, vel expressè probetur à Papa. At si non constet de eius approbatione, Respondet Panormitanus sub distinctione: si enim scandalum adsit valet consuetudo: quia sicut Papa potest Diuinum ius interpretari, ita & consuetudo.

¶ Præterea Glossa in dicto cap. *super eo*, & alij ibidem sub alia distinctione respondent, dicunt enim: Quando consuetudo sine scandalo omitti non potest, & aliàs concurrit cum eo, quod antiquo iure statutum erat, vt si esset consuetudo de non contrahẽdo in 6. vel 7. gradu, quod olim etiam statutum iure fuit, obseruandam esse, vel si probetur à Papa, etiam si non concurrat. Quod si nec probetur à Papa, nec concurrat cum antiquo iure, non posse impedimentum inducere.

¶ Denique Thomas Sanctius de matrimonio lib. septimo, disputat. quarta, num. vndecimo, & decimo quarto existimat consuetudine induci posse impedimenta, quæ inhabiles reddat alias habiles, & è conuerso: dummodo ea consuetudo sit mixta Laicorum, & Clericorum. Nec vero esse necessariam approbationem Pontificis, nec tacitam nec expressam; sed satis esse generalem illam approbationem, quia cap. finali, de consuetudine dicitur per consuetudinem posse legem abrogari, & nouam induci.

¶ Cæterum frustra Doctores isti his distinctionibus vsi sunt, cum res ista decidenda sit iuxta generalia principia in materia de consuetudine. Quare ea impedimenta, quæ ex iuris Ecclesiastici dispositione proueniunt, abrogari posse contraria consuetudine, & alia etiam induci, tam certum esse debet, quàm certum est abrogari legem posse, & contrariam induci. Imò & nonnulla impedimenta dirimentia inducta esse consuetudine tantum, hoc est, consuetudinem obtinuisse, vt dirimerent, quæ tantum impediebant, asserunt Doctores non pauci, vt constabit ex ijs, quæ dicam infrà, cum de dispari cultu sermo fuerit. Id tamen verum erit, dummodo concurrant ea, quæ necessaria sunt, vt consuetudo legem abrogare posit, & inducere.

¶ In primis enim consuetudo approbari debet tacito, vel expresso consensu principis, aliàs nullius roboris erit consuetudo. In quo melius loquuti sunt Glossa, Panormitanus, & Hostiensis, quam Thomas Sanctius. Quæ doctrina colligi videtur ex lege, *sed & ca*, & l. *de quibus* D. de legibus, & innititur optima ratione. Quia eiusdem potestatis esse debet, legem condere, & abrogare; quare, cum solus princeps posit legem ferre, eiusdem tantum erit abrogare. Vt verò abroget consuetudo necessarius est accedat consensus Principis tacitus,

citus; vel expressus circa illam: quandiu enim ille non præsumitur, resistere censetur: resistente autem principe nulla consuetudo locum habet. Neque quoad hoc discrimen est inter leges Ecclesiasticas, & Ciuiles, quamuis Pontifex potestatem habeat a Christo, Princeps sæcularis à populo. Ex quo enim Populus transtulit absolutam potestatem in Principem irreuocabilis illa est, nec pendens ab eorum consensu, vt inter alios optime docuit Gabriel Vazquez 1. 2. de legibus, disputatione 177. cap. secundo, num. 16. & 21. in qua disputatione totam consuetudinis materiam exactè disputat, vnde nos ista delibauimus, nostro instituto necessaria.

¶ Debet autem præsumi consensus non permittẽtis tantum Principis, sed approbantis vt consuetudo vim habeat legis. Id quod meo iudicio non obscurè colligitur ex cap. *super eo*, de cognatione spirituali, ibi, *Verum, si de consuetudine habeatur, vt talia coniugia permittantur in Ecclesia tua, dissimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tamen videaris præstare assensum. Quia sicut graue est antiquam consuetudinem circumadiacentium Ecclesiarum super ijs contẽnere; sic quoque grauius videtur, si propterea huiusmodi coniugijs tuum indulgeas assensum, cum possit sic in exemplum assumi.* Igitur vt assumeretur in exẽplum, hoc est, vim obtineret legis, necessarium erat non tãtum, vt permitteretur à Principe consuetudo; sed vt illi etiam præstaret assensum. Nec vero satis est ad cõsensum Principis approbantis præsumendũ Generalis illa doctrina in capite finali, de consuet. vt dicebat Thomas Sanctius, cum ibi solum tradatur generalis doctrina, quæ explicat vim consuetudinis approbatæ à Principe. Sicut ergo re ipsa, vt sæpe contingit, non omnis consuetudo à Principe probatur, sed aliæ approbantur, aliæ tantum permittuntur, non potest ob vniuersalem illam doctrinam, in quauis consuetudine præsumi approbatio. Et cum consuetudo specialis quædam tacita lex sit, specialis etiam Principis consensus præsumendus est circa illam materiam, sicut & requiritur ad leges aliquas in speciali ferendas. Nec præsumi potest, nec debet solo illo iure generali explicato in dicto cap. finali voluisse Principem tacitum suum consensum in quauis speciali consuetudine præsumi posse; cum multis consuetudinibus se se opponat. Nõ igitur præsumendus consensus, nisi præsumatur etiam specialem illam consuetudinẽ ad eius cognitionem deuenisse, & approbatam.

¶ Atq; ex his, quæ dicta sunt, petendus intellectus ad caput consuetudinis. d. 11. *Consuetudinis, vsusque longæui non vilis authoritas est,*

sed non usque adeo sui valitura momento, ut & rationem vincat, aut legem. Quod caput desumptum ex l. secunda Imperatoris Cõstantini, C. quæ sit longa consuetudo. In eius autem explicatione multum laborant iuris interpretes: ex dictis autem explanatur facile. Nec enim negatur consuetudini vis legem vincendi, sed tantum asseritur id non habere consuetudinem ex sui momento, hoc est, ex sua ratione, sed aliunde, scilicet ex adiuncto Principis consensu. Quasi diceretur apertius: Magnam authoritatem habet consuetudo, eam autem non habet ex vi sua, sed ex consensu Principis: quantumuis enim ea sit actibus humanis conformata, nisi is accedat, prævalere non poterit contra legem, aut contra rationem legis. Nec huic interpretationi obstat, quod in Republica, quæ Populari consensu regitur, ipsa consuetudo esse vim habeat vincẽdi legem, quan uis enim iisdem actibus, quibus introducitur, confirmetur, cum adsit consensus legislatorum: at accidentarium est id consuetudini; cum ea duo, scilicet consuetudo & consensus legislatorum separari possint, & re vera separantur in monarchica gubernatione.

¶ Deinde requiritur sit ea consuetudo publica, & manifesta, non clandestina; alias nunquam vim obtinebit: nam quamdiu occulta est, nullus præsumitur consensus principis, quia nulla est scientia; nec sine scientia approbatio. Adde denique debere esse rationabilem consuetudinem, quod non ita intelligendum est, quasi irrationalis sit omnis consuetudo eo ipso, quo est contra legem, quam abrogare molitur: sic enim omnis consuetudo irrationabilis esset, pugnat enim cum lege aliqua. Sed ita intelligendum est, vt aliàs, & seclusa ea lege, quam euertit, turpitudinem aut deformitatem non contineat, siue contra legem aliquam naturalem, aut contra rationis æquitatem, quæ vigeret etiam seclusa ea lege, quæ euertitur. Atque hæc doctrina est, quæ asseritur cap. *Mala consuetudo*, cap. *veritate*, cap. *si consuetudinem*, cap. *quia contempta*, cap. *frustra*, cap. *consuetudo*, cap. *si solus Christus*, distinct. octaua, & cap. *vsus* cum aliis, distinct. 11.

¶ Imo addendum eandem vim habere consuetudinem, etiam reprobatam per legem, siue simpliciter reprobata sit consuetudo præterita, quod necessarium est, vt consuetudo reuocata censeatur, cap. primo, de constitu. in 6. ibi; *Quia tamen locorum specialium & personarum consuetudines & statuta, cum sint facti, & in facto con-*

ctio consistant, possunt probabiliter ignorari ab ipsis, dum tamen sint rationabilia, per constitutionem à se nouiter editam, nisi expreßè caueatur in ipsa, non intelligitur in aliquo derogare: siue reprobata sit consuetudo futura, cauendo scilicet, ne in posterum introducatur; potest enim denuo induci noua se se lapsu temporis ostendente ratione, quæ Principem latuit, cum eam iterum introduci prohibuit. Cum enim consuetudo ex consensu Principis tantum vim habeat, sicut Princeps legem, quam improbauit semel, iterum potest restituere, non secus valet consuetudo iam abrogata, cum ab eius consensu pendeat etiam confirmatio consuetudinis. Id quod docuit optimè Couarrunias libro tertio Variarum, cap. decimotertio, num. quarto; & Nauarrus de spolijs Clericorum. §. decimoquinto, num. octauo. Excipe nisi reprobata sit vt irrationalis, vt cum in lege dicitur eam consuetudinem corruptelam esse: eo enim indicatur illam consuetudinem seclusa ea lege derogante turpem esse. Quare non est peculiaris aliqua difficultas quoad hunc effectum abrogandi legem Ecclesiasticam per consuetudinem in materia impedimentorum matrimonij, ac in alijs materijs.

¶ Ex his fit, vt consuetudine dicamus derogari legi, parum ad rem facere scandalum, quòd ex eius omissione generari possit. Nam si consuetudo reprobata est, vt irrationabilis, scandalum erit tantum passiuum, non actiuum, cuius nulla habenda ratio, si ex malitia sit: si vero ex ignorantia, aut fragilitate, admonendus frater erit, iuxta generalia principia in materia de scandalo, vt sibi persuadeat consuetudinem illam non habere vim legis: atque adeò eum, qui contra consuetudinem in eo casu operatur, rectè agere, cum eius actio consonet legi, & dissonet ab irrationabili consuetudine. Si vero sit tantum simpliciter reprobata consuetudo, aut obtinet denuo vim contra legem, aut secus; neque enim inter hæc medium aliquod excogitari potest. Si obtinet, inductum iam erit consuetudine impedimentum, vel ablatum, ac si lex ipsa abstulisset, aut induxisset, atque adeò seruanda, non ob scandalum, sed quia consensus adest Principis. Atque hic est sensus eorum Canonum, quibus interpretum iuris Canonici distinctio nitebatur, cap. primo, de cognatione spirituali, ibi. *Nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur.* Et cap. *super eo*, eodem titulo, verbis supra citatis, & cap. *quod dilectio*, de con-

de consanguinitate, & affinit. ibi. Vnde in hac parte consultius duximus multitudini, & obseruatæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem, & scandalum Populi statuendum quadam adhibita nouitate. Eo enim ipso quod Pontifices deferendum iudicabant consuetudini, eorum consensus accedebat, ratione cuius obtinebat vim; non verò ratione scandali, licet ob euitandum scandalum induceretur summus Pontifex, vt consuetudinem in illis casibus approbaret. Quod si consuetudo reprobata nondum vincit legem, quia consensus Principis non præsumitur, quantumuis scandalum sequatur, non dirimet nec impediet, cum consuetudo illa vim legis non habeat, atque adeò opus contra illam non generet scandalum actiuum, sed passiuum tantum sequatur, vti diximus.

CAVSA XXVII.

IMPEDIMENTA matrimonij quædam dissoluunt subsequens matrimonium, hoc est efficiunt, vt sit nullum posteà contractum: quædam tantum impediunt, hoc est, præstant vt validè quidem, tamen illicitè contrahatur. De primis prius, de istis verò posterius differimus. Ac licet alium commodiorem ordinem seruare possemus in illis explicandis, placuit tamen, quò auditoribus, geramus morem, Gratiani ordinem sequi, ad cuius decreta à Causa 27. hunc tractatum ordinamus.

De im-

De impedimento voti solemnis in Religione ad Quæstionem primam.

Caput. II.

DICAMVS ergo primùm de impedimento voti solemnis in religione, de quo Gratianus agit in hac quæstione prima per totam, & distinct. 27. & Scholastici Theologi cum Magistro in 4. distinct. 38. Et quod ad præsens institutum attinet, nonnulla etiam inserenda sunt ex disputatione & materia de voto, quæ nos examinauimus cum alijs, quæ de hoc impedimento dici possunt prima parte, variarum disputationum, quæstione tertia scholastica. Hic tamen dicemus, quæ ibi ad alia festinantes consulto omisimus, quæ eo loco dicta sunt, cum res postulauerit leuiter attingentes.

Solemnitatem voti esse ex iure Ecclesiastico.

§. 1.

QVAMVIS Theologi non pauci cum Diuo Thoma Secunda Secundæ, quæstione. 88. artic. septimo, & etiam cum illis Turrecremata in cap. sicut bonum, à numero quinto, in hac quæstione prima asseruerint solemnitatem voti esse de Diuino iure; attamen interpretes iuris Canonici, & iam Theologi frequenter docent solemnitatem voti ex iure Ecclesiastico tantum ortam esse. Potissimum fundamentum desumitur ex Gregorio Decimotertio in extrauaganti, *Ascendente Domino in nauiculam.*, vbi diffinit Pontifex solemnitatem voti religionis inductam esse iure Ecclesiastico. Id quod nos latè deduximus, & aduersariorum solutiones aliquot reiecimus ea quæstione tertia scholastica, cap. 4.

¶ Sed præter ea, quæ ibi diximus, refellamus adhuc nouas quasdam solutiones ad illam Gregorij Extrauagantem excogitatas ab aduersarijs, dum authoritati Pontificiæ nolunt acquiescere. Nonnulli ergo, quod mirum est, respondent Gregorium loquutum esse de voto solemni Clericorum. Ea tamen solutio facillimè refutari potest. Nam Gregorius Decimustertius expressè refutat errorem illorum Theologorum, qui contendebant sine voto solemni non posse aliquem constitui verè religiosum; & de his loquens inquit, illos non considerasse solemnitatem voti, sola Ecclesiæ constitutio-

ditione inuentam esse. Isti autem planè loquebantur de solemnitate, quam putabant esse necessariam ad eius statum, & essentiam. Adde etiam discipulos Diui Thomæ, è quorum numero erant illi, contra quos diffiniebat Pontifex, sem per cum suo Magistro verè sensisse, solemnitatem voti castitatis in clericis esse de iure positiuo. Dicit autem Pontifex in eum errorem prolapsos eos, contra quos agebat, quia non considerarunt solemnitatem voti inuentam esse sola Ecclesiæ constitutione. Non ergo agebat de solemnitate voti clericorum, quam ex iure Ecclesiastico prouenire illi constanter existimarunt.

¶ Præterea respondent alij Gregorium Decimumtertium solum voluisse votum solemne non habere vim efficiendi traditionem personæ vouentis, nisi fiat iuxta formam præscriptam ab Ecclesia: cum hoc tamen dicunt votum solemne natura sua habere efficacitatem ad efficiendam prædictam traditionem; sicut possunt homines pro sua libertate efficere matrimonium, & mutuam corporum traditionem; & tamen non possunt illud efficere, nisi iuxta formam præscriptam ab Ecclesia, vt essentialiter necessariam. Quod constat de matrimonio clandestino post Tridentinum; nullius enim momenti est ex defectu solemnitatis requisitæ à concilio. Volunt ergo prædicti Theologi votum solemne non habere vim, nisi seruata forma præscripta ab Ecclesia.

¶ Hanc solutionem assignare videtur Petrus Soto de institutione Sacerdotum, lectione quinta, de matrimonio, quæ tamen nullius momenti est. Quia Pontifex contendebat diffinire per vota simplicia absque ea solemnitate, de qua erat sermo, posse aliquem constitui verè religiosum, & refutare recentiores illos Theologos, qui in voto solemni agnoscebant solemnitatem quandam essentialem, & decepti putabant illam, de qua agebant, esse necessariam ad statum religionis. Pontifex autem dicit solemnitatem esse solius iuris Ecclesiastici, non Diuini, vt inde concludat votis simplicibus posse aliquem constitui verè religiosum. Itaque totum Pontificis institutum illud est ostendere tria illa vota simplicia paupertatis, castitatis, & obedientiæ, verè & substantialiter constituere religiosum, ac proinde solemnitatem votorum, de qua agebatur, nullatenus esse necessariam ad statum religiosi. Hoc autem ex ea ratione deducit, quia solemnitas votorum, quæ in religionibus emitti con-

ti consueuerunt, & quam Docto res illi necessario requirebant, vt substantialem, ad statum religionis, inducta est iure positiuo Ecclesiastico tantum.

¶ Deinde alij respondent Pontificem solum docuisse solemnitatem Ecclesiæ constitutione inuentam, hoc est, repertam & cognitam; non tamen dixisse consistere in aliqua forma & ritu ab Ecclesia præscripto. Verum hæc istius verbi consideratio nullius est momenti. Contendebat enim Pontifex votum solemne constitui in ratione solemnis solo iure Ecclesiastico, vt inde colligeret per vota simplicia posse aliquem verè constitui Religiosum; quod non rectè deduxisset Pontifex, si solemnitas, de qua erat sermo, esset iuris naturalis, & per se requisita ad religionis substantiam.

¶ Denique audacter alij respondent diffinitionem Pontificis veram esse, nempe, per vota simplicia Societatis constitui vouentem verè religiosum; addunt tamen rationem diffiniendi, qua vsus est Pontifex, falsam continere doctrinam, deceptumque fuisse Pontificem existimantem solemnitatem voti esse de iure Ecclesiastico. Non esse autem necessarium, vt omnia argumenta, quæ assumuntur ad aliquid diffiniendum, concludant, aut veram doctrinam contineant. Verum ante omnia illud nobis fauet, quod ingenuè fatentur Pontificem nostram opinionem, vt veram tradidisse; erat autem Gregorius XIII Iuris prudentia insignis. Quid? Ante Gregorium eandem sententiam asseruit Bonifacius VIII. cap. vnico de voto in 6. Nos attendentes quod voti solemnitas ex sola Ecclesiæ constitutione est inuenta, & ijs Prior indicauit Celestinus III. in cap. Rursus, qui clerici vel vouentes, cum dixit, apud Deum votum simplex non minus obligare quam solemne. Asseruerunt ergo nostrā sententiam tres Summi Pontifices, quos omnes, si errare isti dixerint, non tam ratione conuincendi, quàm pœna.

¶ Deinde, vt dicebam ea quæst. 3. scholastica, & rectè notauit Gabriel Vazquez prima secundæ, disput. 165. cap. 2. quando aliqua ratio assumitur, vt medium vnicum diffinitionis, non potest diffinitio consistere nisi medium assumptum verum sit. Quod autem solemnitas, quæ in votis religionis reperitur, de qua erat sermo, sit de iure Ecclesiastico assumitur à Pontifice, vt medium vnicum ad inferendam suā diffinitionem: ex hoc enim præcisè, quod solemnitas, de qua erat sermo, quamque aduersarij necessariam ad substantiā religionis constituerunt, non sit iuris naturalis, euidenter intulit posse talem regulam approbare Ecclesiam, secūdum quam per vota simplicia verè vocatur

ueatur

ueatur status religionis æquè substantialiter, ac per vota solemnia. Quod tamen verum non esset, si ad essentiam religionis necessaria esset solemnitas, de qua erat sermo, & illa esset iuris naturalis, ea enim non est de essentia voti simplicis. Quare, cum vnica diffiniendi ratio pertineat ad articulum diffinitum, saltim tanquam quid concernens, plane contra præceptum Pontificis agit, qui refutat prædictam rationem, cum in fine illius extrauagatis excommunicet eum, qui præ dictum articulum, vel aliquid concernens impugnauerit, aut aliter interpretatus fuerit, quam verba sonant. Maneat ergo firmum, ac sine tergiuersatione vlla fateantur eam solemnitatem votorum, ratione cuius vota religionum ante Societatis institutum appellabant illi doctores solemnia; quamque, cum non ante oculos obuersaretur religio aliqua constans votis simplicibus, & illi doctores ignorantia antiquitatis laborarent, dicebant esse necessariam ad substantiam religionis, in quocumque illa consistat, tantum ortum habere ex iure Ecclesiastico, atque adeò ad religionis substantiam nequaquam esse necessariam; & tria vota simplicia ea, de qua agebatur solemnitate carentia, vere esse etiam substantialia religionis vota. De eo enim erat excitata quæstio ab illis Theologicis, cõtra quos definiebat, ibi Greg. XIII.

¶ An vero posit concedi alia sõlemnitas iuris Diuini intrinseca, & communis omnibus votis efficientibus substantialiter religiosum, ita vt ea vota, quæ religiosum substantialiter constituunt dicantur esse solemnia comparatione facta ad vota, quæ non constituunt religiosum, & simplicia comparatione facta ad eam solemnitatem, quam habebant & habent vota professorũ, quamque, quia deesse videbant doctores illi voti Societatis, dicebant non efficere vere religiosum, quæstionem habet cognitione dignam.

¶ Ego quidem in ea quæstio. 3. scholastica cap. 9. dixi appellari posse ea vota Societatis post biennium solemnia solemnitate quadã, quæ iuris Diuini esset, licet comparatione facta cum solemnitate Ecclesiastica alijs votis adiuncta, dicantur simplicia. Eam autem solemnitatem intrinsecam votis, quibuscũque constituentibus statum religiosi in eo consistere dicebam, quod in emissione votorum interuenirent duo illi quasi contractus, de quibus §. sequenti, & dixi etiam illa quæst. cap. 5. quo & fit promissio Deo, & donatio religioni, & quod religio probata sit à iurisdictionem habenti, siue sit Episcopus, siue Romanus Pontifex. Quamuis enim quod religio approbetur tantum à Romano Pontifice sit iuris Ecclesiastici; attamen quod approbetur à prælato, iuris Diuini est. Hæc autem

autem omnia essentialia sunt status religioso, siue constet votis solemnibus solemnitate Ecclesiastica, siue his, quæ ad differentiam illorum, appellantur simplicia: cumque ista requirantur ex institutione Christi sic instituetis statum religiosi, eaque institutio iuris Diuini sit, censebam prædictam solemnitatē esse etiā ex iure Diuino. Itaque vno verbo hanc solemnitatem intrinsecam, & iuris Diuini dico esse eam formam, quam status religio sus habet ex iure Diuino, quàm non habent vota extra illum emissa.

¶ Nec vero id vlla ex parte pugnat cū extrauagāti Gregorij XIII. Quia vt dicebam supra, intelligendus illic de ea solemnitate, de qua erat sermo, videlicet, quæ & ex parte Præsulis acceptantis vota essent perpetua, & personæ redderentur inhabiles ad matrimonia & dominia. Nam ex defectu horum dicebant doctores illi, vota Societatis post biennium non efficere religiosum. Contenditque Pontifex, etiam si ea vota careant illa solemnitate, & alijs effectibus, constituere vere & substātialiter religiosum. Quare qui diceret omnibus religiosis votis substantialibus intrinsecā esse solemnitatem iuris Diuini, quę consisteret in illis duobus quasi cōtractibus, & approbatione necessaria; professorum autem vota esse etiam solemnia solemnitate Ecclesiastica, quæ consisteret in illa irreuocabili acceptatione, & illegitimatione ad dominia, & connubia, vt explicui quæst. citata, cap. 5. & dicam §. sequenti, in nullo aduersaretur neque Pontificis diffinitioni, neque eius diffinitionis fundamento, scilicet solemnitatem voti, de qua erat sermo, inductam iure Ecclesiastico. Imò, & ego ita interpretater Diuum Thomam. Nam, semel ait, solemnitatem consistere in traditione, & esse ex Diuino iure. Hanc ego dicerem esse solemnitatem communem quibuscumque votis statum religionis constituentibus, & ex Diuino iure ortum habere, eamque in vot s Societatis reperiri, nullatenus vero in votis extra religionem, imò neq; in illis tribus, quando ab ea donatione & approbatione legitima, cuiuscumque illa sit, separantur, cum non constituant verè religiosum, vt dixi in illa quæstione 3. cap. 5. Alibi autem dicit Diuus Thomas solemnitatem consistere in benedictione, & consecratione quadam, quæ est ex institutionne Ecclesiæ: Hanc autem consecrationem peculiarem ego interpretor strictam illam deputationem religioni personæ vouentis, quatenus nec repudiari ea donatio ab acceptante potest, & persona fit illegitima ad matrimonia & coniugia, vt explicui quæstio. citata, cap. 5. & dicam modo §. sequenti.

Re-

Refelluntur duæ opiniones de solemnitate voti.

§. II.

Explicuimus in illa q. 3. scholastica, c. 5. in quo voti solemnitas consisteret, & quantum ego existimabam, satis: nec enim eius disputationis ordo poscebat, vt in referendis sententijs, & refellendis immoraremur. Quare quod ad illa nonnulli cæcutiunt, id quod ibi omisimus, suppleamus hoc loco, ac varias doctorum sententias, ex his, qui nobiscum asserunt solemnitatem votorum esse ex iure Ecclesiastico, proponamus, & examinemus, vt ea, quæ ibi diximus longè veriora esse, planum fiat, ac facillima intellectu, & Ecclesiasticæ doctrinæ consentanea magis.

¶ Igitur in primis Ferdinandus Rebellus 2. par. de obligatione iustitiæ. lib. 3. q. 4. sect. 1. nume. 7. & sect. 3. num. 28. cum disputat, quo pacto votum solemne religionis dirimat nuptias sequentes, inquit, voti solemnitatem consistere in irreuocabili acceptatione Ecclesiastica, qua votum castitatis acceptatur ab Ecclesia; non tantum quoad ipsam expressam in voto promissionem à professo factam, sed etiam quoad renunciationem naturalis habilitatis ad dominium tàm vtile, quàm directū, quod in corpus coniugis habere potest. Inde etiam infert iste autor votum solemne castitatis, & professionem solemnē non tantum iure Diuino, & priuilegio dirimere matrimonia sequētia, sed etiam lege Ecclesiastica.

¶ Sed certè hic modus explicandi solemnitatem votorum non placet, istaque facili, & breui ratiocinatione reijcitur. Quia commune est omni voto inducere inhabilitatē ad actus oppositos voto; eo enim ipso, quo quis vouet, libertatē amittit, vt licitè in actū oppositum exire possit, vt docuit etiam supplementum Gabrielis in 4. distinctio. 38. q. 1. ex Scoto ibidem, quæstio. vnica: ergo si in eo consistit solemnitas, nullum vtique votum erit non solemne; & consequenter non potest solēnitas consistere in translatione iuris, vel libertatis ad actus oppositos, neque in renunciatione prædictæ libertatis. Quod si intelligeretur hæc sententia de libertate ad actus oppositos voto in hoc sensu, quod quamuis commune sit omni voto non posse licitè post ipsum exerceri actum oppositū voto, attamē posse exerceri validè, & hanc habilitatem vt exerceat validè, quamuis illicitè, renuntiare & eam renuntiationem esse materiam voti.

¶ Sed contra est, quia vt dixi ea quæst. 1. cap. 9. nullus potest vouere inhabilitatem sui ad aliquid efficiendum, sed ea inhabilitas ab alie-

na po-

na potestate oriri debet. Quantum uis enim quis voueat inhabilitatem suam ad contractum, contrahet validè, si voluerit. Quare in voto nulla est promissio renuntiationis habilitatis ad matrimonium exempli gratia; imò neque esse potest, cum fieri non possit, vt ego me ipsum inhabilem reddam mea voluntate. Igitur in eo non potest constitui solemnitas.

¶ At Gabriel Vazquez 1. 2. disput. 165. aliam insistit viam, quam etiam amplexi nonnulli recentiores. Vt autem hic author suam sententiam explicet circa solemnitatem voti, statuit, cap. 2. solemnitatem voti non constituere aliquem religiosum iure naturali, hoc est, solemnitatem voti non esse requisitam naturali iure, aut ex natura religionis, quod probat etiam cap. 3. eius disputationis, ac verè ab eo statutum est, nosque documus illa, quæst. 3. cap. 4. & 5. præcedenti. Deinde cap. 4. statuit iurisdictionem, quam prælatus exercet in subditum, quæque necessaria est ad statum religiosi (nam sine iurisdictione aliqua statum religionis non posse constare certum est) eam inquam iurisdictionem non esse iuris naturalis, nec ex voluntate religiosi ortam, sed à iure positiuo tantum deriuatam. Nam semel facta rerum diuisione non est in alicuius potestate concedere alicui iurisdictionē in se. Cumque omnis potestas Ecclesiastica concessa sit Summo Pontifici à Deo, sit consequens, vt ab eo ad præpositum religionis deriuetur; & eam spiritualem esse, & pro manare à potestate clauium. Vnde etiam docet in statu religionis non interuenire traditionem & donationem, è qua resultet potestas quæ dā dominatiuà prælati erga subditos. Hinc etiam consequenter docet. c. 5. institutionem religionum esse iuris Ecclesiastici, si instituere sit illam erigere sub alicuius capitis regimine, & gubernatione, ac iurisdictione. Docet præterea cap. 6. & 7. ex vi voti nullum reddi inhabilem ad dominia rerum, vel ad contrahenda coniugia. Ex his infert cap. 8. solemnitatem voti præcise consistere in eo, quod perpetua sint vota ex vtraque parte vouentis, & admittentis in certa regula præscripta cū approbatione Ecclesiæ.

Cæterùm hæc sententia probari non debet, quia nec difficultatem euacuat, nec satis secum ipsa cohæret. Discurramus per singula huius grauissimi auctoris placita, & ostendamus quę diximus. Et quidē, quod hic author dicit solemnitatem voti non esse necessariam ad statum religiosi, iam supra docuimus. Similiter quod dicit ex vi voti non reddi aliquem inhabilem ad dominia acquirenda, & ineunda coniugia, verum etiam est, idque nos latè etiam ostendimus quæst. 3. citata, cap. 7. & 9. licet extra rem ab isto autho-

B re pro-

re probentur hæc duo, nihil enim ad solemnitatem votorum, quam statuit, explicandam aut stabiliendam illa conducunt. Tria ergo eius dicta nobis supersunt impugnanda. Primum id quod asserit de iurisdictione status religiosi. Secundum quod asserit institutum religionis consistere iure Ecclesiastico. Tertium solemnitatẽ votorum in perpetuitate consistere.

¶ Et quidem primum illud quod dicit ex vi voti non quæri iurisdictionem prælato, si sensus esset præcise ex natura votorũ nullam iurisdictionem quæri, verè dictum esset, id quod nos etiam quæst. 3. citata cap. 4. docuimus. At quia dicit in ea emissione votorum non interuenire traditionem nec donationem, ratione cuius prælato quæratur potestas quædam dominatiua in subditum propria status religiosi, vt religiosus est, sed totam iurisdictionem esse Ecclesiasticam, deriuatamque ex potestate clauium, nullatenus placere potest. Est enim ea sententia huius authoris quoad hãc partem omnino falsa, &, vt existimo singularis. Itaque impugnabo primũ id quod dicit ibi nõ interuenire veram donationẽ præter obligationem voti, atque adeò non esse in prælato ex ea donatione potestatem quasi dominatiuam in subditũ; & inde postea inferã iurisdictionem propriã prælati in religiosum non esse ex potestate clauium.

Primo ergo ea pars impugnatur; quia pugnat cum omniũ fere scholasticorum authoritate, opponiturque illis sine magno fundamẽto, aut necessitate. Id ostendo, quia scholastici omnes consentiunt, cum quis ea vota in religione emittit, interuenire ibi, præter rationem voti, traditionem & donationẽ, qua se religioni donat. Cũ enim assignant discrimen inter votum simplex & solemne, siue potius inter votũ in religione emissum, (quod quia solemne eo tempore videbant, semper votum in religione solẽne iudicarũt) & inter votum extra religionem, in eo differre dicunt, quod votum extra religionem promissio tantũ est. At vero votum in religione vnà cũ promissione actus futuri affert secũ traditionem sui, & trãslationem sui in ius alterius.

¶ Fuit hæc expressa sententia D. Thomæ 2. 2. q. 88. ar. 7. illam sequitur Dionysius Carthusianus in 4. d. 38. q. 2. Durandus eadem dist. q. 1. num. 8. & 9. & q. 2. nu. 8. Ricardus art. 7. q. 1. in corpore, & ad argumẽta, & q. 2. & 3. Deça Hispalensis. q. 1. art. 3. notabili. 2. & 3. & sequent. Capreolus ibidem. Thomas de Argentina. q. 1. art. 3. in solutione primi post tertiam conclusionẽ, Franciscus Maironius eadem distinctione. §. 4. particula, Dominicus Soto q. 2. art. 1. & 2. & lib. 7. de iustitia q. 2. art. 5. Altisiodorensis lib. 3. summæ tractatu. 28. c. 2. q. 3. & lib. 4. tra-

ctatu

ſtatu.7.c.7.q.4.in fine, Petrus Soto de inſtitutione ſacerdotũ, lectione.5.de matrimonio, Pelbartus. v. matrimonium.5.§.46. Hi, quidem authores expreſsè dicunt votum in religione emiſſum differre à voto extra religionem in ea donatione, & traditione, atq; in illa traditione ſolẽnitatem cõſtituunt. Et quamuis in eo nõ rectè, quod ſolemnitatem in traditione ponant, cum de votis ſimplicibus Societatis dicat Gregorius XIII. verè conſtitui religioſum, quippè per ea ſe religioni verè tradit, ſeq; Diuino ſeruitio in ea dicat, quibus docet etiam voto ſimplici in religione ineſſe traditionẽ: Attamen rectè docuerũt votum in religione emiſſum differre ab eo, quod extra religionẽ fit, quia illud ſecũ affert traditionẽ, & donationẽ perſonæ. Quãuis & explicari optimè poſſent iuxta eam intrinſecã ſolẽnitatẽ, quã explicui. §. præcedẽti.

¶ Sed præterea alij ſunt ſcholaſtici, qui quamuis ſolemnitatẽ non cõſtituant in ea traditione, ſed ex conſtitutione Eccleſiæ oriri dicant, expreſsè tamen agnoſcunt in votis in religione emiſsis traditionẽ & donationem perſonæ. Hi ſunt Alexãder Alenſis.2.p.q.151.memb.3. Scotus in 4.d.38.q.vnica, & etiam eo loco Petrus Tataretus, Ioannes Baſſolis eadem d.q.vnica, art. 2. in fine, Cardinalis Aureolus.q.vnica, art.1. à medio, Guillelmus Rubion.q. 1. art. 1. Paludanus. q. 4. & ex huius temporis ſcriptoribus, Petrus de Ledeſma de matrimonio, Ioannes Azortomo.1.inſtitutionum moralium libro. 12. cap.6 q.6.

¶ Similiter hanc etiam donationem indicant, præter obligationem ex voto prouenientem, illi ſcholaſtici, qui docent eum, qui extrahit profeſſum à religione, obligari religioni ad reſtitutionẽ ex iuſtitia, qui nec ſunt numero pauci, nec authoritate ignobiles. Hi ſunt Paludanus in 4.d.15.q.2.art.2.concluſione. 1. & diſt.38.q.4.art.1.concluſione.4. Ricardus eadem d.15.art. 5. q. 2. & 4.ad octauum Scotus.q.3.ad.2. Gabriel.q.17.artic.3.dubio.1. Ioannes Maior.q. 17. in fine. & d. 38.q.17. etiam in fine. Frãciſcus Maironius, d.16 q.2.art.1. Guillelmus Rubion eadem diſt.q.2.art.2. Antoninus.2. par. ſummæ, tit.2.c.2. §. 1. Syluester. verbo reſtitutio.3.q.1.§. quantùm autem, qui refert pro ſua ſententia Diuum Thomam, & Summã Roſellam, & Archidiaconum, Petrus Tataretus in 4.diſt. 15 q 3. in fine. Adrianus in 4. de reſtitutione de bonis animæ, in ſolutione ſecundæ confirmationis quinti argumenti. Leonardus Leſius lib.2. cap. 41. dubio. 8. num. 67. Hi certe omnes obligationem non ſolum ex religione, ſed etiam ex iuſtitia prouenientem agnoſcunt, non minorem, quam ſi quis ſeruum ab alio auferret. Signum ergo euidens eſt, agnouiſſe Doctores

istos obligationem iustitiæ præter obligationem religionis. Aliàs, si in prælatis erga subditos esset ius ex religione tantum proueniēs, nec læderetur iustitia, nec esset obligatio restituendi; sicut ex opposito fundamento colligit Magister Bañes de Iustitia, quæst. 62. art. 2. dub. 3. conclus. 2.

¶ Secundo impugnatur eadem pars ex epistola illa prima D. Bernardi, cuius facti speciem induximus illa quæst. 3. c. 5. quæq; apertissime demonstrat donationem in sta tu religionis interuenire. Vidit hoc argumentum Gabriel Vazquez, conaturque dissoluere illo cap. 4. Sed quicumque legerit, planè cognoscet illum nequaquam eius controuersiæ cardinem assequutum. Tota ea lis erat, an Cluniacensibus donatus puer esset, an promissus. Cluniacenses donatum probarunt, & ideò repetiuere puerū, Innocētio profe rente sententiā. Bernardus promissum tantum esse dicebat, promissio ne autem potiorem esse professionem apud Cistercienses factā. Itaq; Bernardus promissioni opponit donationem, & hanc præualere debere, licet posteriorem. At vero Cluniacenses donationem opponentes donationi, priorem robur habiturā contendebant, non posteriorem. Vnde & Bernardus, qui promissum tantum asserebat, rectè suadebat Roberto, vt ad Cistercienses rediret: quam vis à Cluniacensium præfecto viro sanctissimo, ne charitas scinderetur, ad Cistercienses remissus sit, sicut & mihi professo facere copiam prælatus posset ad aliam religionem transeundi cum consensu prælati alterius ordinis ex natura rei, quod illis sæculis frequentissimum fuisse constat cuiuis vel mediocriter in libris Ecclesiasticis ver sato. Quare ex eo quod Bernardus contenderet Cluniacensibus tantū promissum puerum à parentibus, nostra manifestè roboratur, & opposita impugnatur sententia.

¶ Tertio etiam cōtra illam partem militant ea conciliorum decreta, quæ illa disputatione tertia, cap. 5. retulimus de oblatis à parentibus monasterio, qua oblatione quærebatur religioni ius in paruulū oblatū, & verè monachus efficiebatur. Vidit etiam nonnulla ex illis Gabriel Vazquez: sed videamus quid ad illa responderit. Dicit sibi incredibile videri sola parentum oblatione monachum fieri, nisi posteà accederet oblatorum consensus, cum ad pubertatis annos peruenirēt. Sed in hoc tantus Doctor labitur, licet excusationem habeat, vt constabit inferius. Adeò tamen notum est solam oblationem parentum satis fuisse illis temporibus ad monachismū, etiam si à paruulis non probaretur oblatio, etiam si reluctarentur postea, vt negari non posse videatur. Primo namque Concilium Toletanum IIII. expresse dicit monachum

nachum fieri, vel paterna deuotione, vel propria professione. Quod si paterna deuotio propria professione confirmanda esset aliter effectum non habitura, vt Gabriel Vazquez affirmat, nullatenus dici posset paterna deuotione monachum effici, sed tantum propria professione. Nec vere etiam adderet Concilium, *quidquid horum fuerit, alligatū tenebit*, quandoquidē non quidquid illorum, sed vnum tātum alligaret, scilicet propria professio. Adde etiā ex Toletano. X. quod eo cap. adduximus, adeo apertum testimonium esse, vt vel negari debeat, vel concedi oblationem solam à parentibus factam etiam sine proprio oblati cōsensu satis esse, vt monachus efficeretur, & vt oblatus manere compelleretur; &, si discederet, puniretur, vt apostata, & instituti desertor.

¶Sed adhuc profero duo alia irrefragabilia testimonia. Vnum est Gregorij Secundi, Epistola. 14. quæ est ad Bonifacium Germaniæ Apostolum. Cum enim Bonifacius quæsiuisset à Romano Pontifice, an pueris oblatis monasterio à parentibus, cum ad annos pubertatis peruenissent, facultas esset concedenda exeundi, si vellent, inquit enim Pōtifex. *Addidisti adhuc, quod si pater, vel mater filium, vel filiam intra septa monasterij in infantiæ annis sub regulari tradiderint disciplina, vtrùm liceat eis, postquàm pubertatis annos impleuerint, egredi, & matrimonio copulari?* Ecce quæstionem & litem quę nobis cum Gabriele Vazquez intercedit, videamus quid in ea statuat Gregorius II. *Hoc omnino deuitamus, quia nefas est, vt oblatis Deo à parentibus filijs voluptatis frænalaxentur.* Quid apertius pro nostra sententia dici potuit? Habemus ergo expressam decisionem Pontificis semel donatos à parentibus cogēdos esse ad persistendum in eo instituto. Non igitur pendebat ab oblatorum voluntate approbatio, aut ratihabitio donationis factæ à parentibus.

¶Alterum testimonium est Alexandri III. in Appendice Concilij Lateranēsis sub ipso celebrati (obijt autem anno Domini 1185. vt inde constet, quod de oblatis dicimus, ad huc vsque ad ea perseuerasse tempora.) Is ergo eo loco. p. 50. cap. 10. hæc habet: *Significatum est nobis, & pro certo monstratum, quod Griboldus nondum incipiens esse quatuordecim annorum, timore magistri, qui eum literis erudiebat, habitum religionis suscepit in Ecclesia de Ruffinis; & inde, sicut puer, infra annum exierit, & per sæculi vanitates etiam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit.* Respondet autem Pontifex. *Vnde quoniam huius rei veritas nobis non constat, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mādamus, quatenus rem ipsam diligenter inquiras; &, si inueneris, quòd non fuerit à parentibus oblatus, nec inceperit esse quatuordecim annorum,*

rum quandò ad religionem accessit, & eum intra decimumquartum annum voti pœnituerit, & ab Ecclesia recesserit, si in sæculo voluerit remanere, eum ab ipso voto, quod fecit, authoritate Pontificali absoluas, & cum absolutū tam in Ecclesia de Ruffinis, quā populo tuæ ciuitatis studeas publicare. Si autem à parētibus suis forte oblatus, seu decimumquartum annum compleuerat cum religionem intrauit, siue post decimumquartum annum professionem à se factam ratam habuit, eum ad eandem, vel aliam religionem transire Ecclesiastica districtione compellas. Hactenus Pontifex. Nota disiunctiue loquutum esse Pōtificem. Itaque si oblatus ille à parentibus fuerat, redire ad religionem cogēdus erat. Imo, id quod ex isto Pontificis responso colligi potest, donationi à parentibus factæ tantum deferebatur, vt eam oblationem in minori ætate factam illa sam manere velint Pōtifices; votum autem eius, qui sua sponte ante decimumquartum annum expletum se religioni dicauit, nequaquam vim habere, nisi post decimum quartum annum expletum roboraretur, & ratum haberetur.

¶ Sed obijcere posset nobis aliquis (nihil enim lectorem celare volo, quamuis ab alijs non cognitum, non lectum, non visum, quo verum esse Gabrielis Vazquez solutionem comprobet) quod in conuentu Aquisgranensi Abbatum sancti Benedicti sub Paschali primo, hoc est, anno Domini. 817. canone 36. de oblatis hæc habentur. *Vt puerum pater aut mater tempore oblationis offerant altari, & sponsionem pro eo coram laicis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet.* Sed respondetur facile in primis ex eo, vt plurimum haberi apud aliquos ita vsu receptum, vt intelligibili tempore puer oblatus oblationem à parentibus factam confirmaret; non vero id vniuerse in Ecclesia seruari, vt constat ex responsis Pōtificum adductis. Deinde dico neque adhuc ex isto canone id effici. Nam verbum illud *confirmet*, non permittit eo loco, sed necessitatem imponit, idemque est acsi dicat, *confirmare tenentur*. Idque ita esse intelligendum constat ex Pontificum responsis. Compellebatur itaque paruulus oblatus, etiam si nollet, ratam habere oblationem factam à parentibus. Nec vero insuetus est eius temporis in ea significatione vsus, vt constat cuiuis, vel mediocriter quidem docto.

§ Neque obstat etiam, quod in Concilio Toletano I I. canone. 1. datur optio oblatis à parente, cum peruenerint ad annum decimumquintum eligendi, vel professionem castitatis, vel nuptias. Agitur enim de oblatis nō monasterio, sed clericatui: ex vno autem ad aliud argumentum desumi non potest, nec

nec enim status clericalis traditione constat. Multa etiam secus constituta in vno statu, quam in alio. Adde leuius inconueniens iudicatum, vt quis renitente voluntate ex traditione olim facta à parentibus religiosus efficeretur, cum posset à religione dimitti, si prauus euaderet; quam quod ex traditione facta Ecclesiæ à parentibus ordinaretur inuitus; tum propter sacramenti ordinis reuerentiam, ad cuius effectum, scilicet, gratiam excipiendam consensus suscipientis requiritur: tum etiam, quia semel collati ordines indelebiles erant. Concedo tamen Marcelli Papæ decreto in cap. *illud*. 20. quæst. 1. exploratam oblati voluntatem. Sed illud non fuisse vniuersaliter receptum ab Ecclesia satis demonstrant superiora omnia, & insuper iudicium Innocentij in illa causa inter Cluniacenses, & Cistercienses de Roberti donatione, de qua Bernardus Epistola 1, citata.

¶ Quarto militat contra eandem partem, & hanc, quã contendimus, donationem probat, quod sancti Patres dicant religiosum fieri alieni iuris professione ipsa, seque in alterius dominium transferre; & consequenter affirmant, si quid accipiat inscio prælato non tantum sacrilegum, sed furem esse. Ita affirmat Basilius in Constitutionibus monasticis, cap. 35. loquens enim de eo, qui occultè aliquid habet, inquit: *Proinde perspicuum est, qui talis sit, eum de præcidenda, ac mortea fficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere, ac prodere paratus sit; & (liceat mihi quæso per vos aliquantulum loqui audacter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nempè qui à furto exordiatur; furtum est enim priuata possessio, & in prodictionem desinat: quando, vt ille dominum, sic iste etiam veritatis verbum prodit.* Et idem Basilius in Asceticis, sermone de Abdicatione rerum, columna quinta, inquit: *Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris, magistrum bonorum operum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omnino quidquam præter illius sententiam facias. Quidquid enim eo insciente facis, id furtum, ac sacrilegium est, tibique exitium, non autem vtilitatem vllam apportat.* Plura adduxi quæstio. nona scholastica, cap. secundo, quæ eo loco legi possunt. Adde etiam illud Augustini in regula: *Qui verò occultè ab aliquo literas, vel quodlibet munus acceperit furti iudicio condênetur.* Vnde sanctus Gregor. eius nominis primus lib. 4. epist. 44. in qua continetur cõcil. Romanũ, in fine, inquit de seruis monachismũ ingredientibus, illos teneri strictiori seruitute, quã ea qua ligati erãt in sæculo. At vinculũ religionis tãtum strictius nõ est vinculo iustitiæ, vt notum est. Igitur, si alieni iuris sit religiosus professione

ipsa, & strictiori tenetur seruitute, planè efficitur in ipsa professione veram donationẽ interuenire, qua se verè donat religioni; ac proinde non tantum ibi interuenire obligationem religionis, sed etiã iustitiæ.

¶ Quinto impugnatur etiam ratione, quam insinuaui ea.q.3.ca.5. Quia cõstans est omniũ Doctorum sententia prælatum verè irritare vota religiosi, neq; opus est authores referre. At similiter certum est ex scholasticorum placito potestatem irritandi vota esse dominatiuam, vt cõstat in patre, marito, & domino, qui vxoris, serui, & filiorũ vota irritare possunt. Vnde & asserunt scholastici, prælatum ideò irritare vota subditi, quia ille nõ est sui iuris, sed totum se transtulit in ius alterius. Vnde plerumq; materia, quam vouet, non est sua, nec voluntas: sed sicut dominus, quia cũ seruus vellet aliquid operari ex voto, ius habet eius operas exigendi, & in alijs illũ exercendi, ideo potest eius irritare vota; idem etiam de Prælato religiosi affirmant, quia ius habet ad eius volũtatem & operas, cum se totum transtulerit in potestatem Prælati, vt in quo velit, exerceat, inde est quod possit impedire ne impleat votũ, & ex consequenti irritare. Cõueniũt in hoc scholastici omnes. Et quamuis in eo sit inter eos diuersitas, an monachus validè emittere votum possit, quibusdã affirmantibus, licet cum subiectione ad Prælati voluntatem; alijs verò negantibus: attamen in eo, vt dixi, conueniũt irritari à Prælato posse ex potestate dominatiua, quam habet in subditum, & quia sui iuris subditus nõ est. Ita sentit Altisiodorẽsis lib. 3. Summæ, tit. 28. c. 3. q. 1. Ricardus in 4. d. 38. art. 4. q. 1. Affirmatq; magis subiectum Prælato monachum, quàm vxorẽ marito. Ioãnes Maior eadem. d. q. 4. §. dubitatur, qui possint vouere, adducitq; testimonium D. Basilij, quod habetur. ca. monacho. 20. q. 4. Paludanus eadẽ d. q. 4. art. 2. cõclus. 6. Maironius q. vnica. §. hic sunt duo, cõclus. 3. Supplemẽtum Gabrielis. q. 1. ar. 5. §. tertio Religiosus, refertq; Hostiẽsem pro eadẽ sententia. Durand. q. 1. n. 7. eandem rationem esse vult de seruo, monacho, vxore, filio familias. Angelus v. votum. 2. n. 3. & n. 11. Syluester v. votum. 4. q. 2. dicto. 5. Rosella. v. votum. 2. n. 14 Soto lib. 7. de Iustitia. q. 3. art. 1. & 2. Nauarrus in Manuali. c. 12. n. 61. & 65. Ioãnes Azor tomo. 1. li. 11. c. 17. q. 3. & 16. & sequentib. Et quidem, vbi hæc potestas dominatiua deest, non posse vota irritari cõstat, quia Episcopus nõ potest irritare vota suorũ subditorum, quorũ spiritualem curã habet, vt docuit Ioannes Azor. q. 3. citata: imò neq; Romanus Pontifex fidelium vota irritare potest, vt docet idem Azor. eadẽ. q. ex Sancto Thoma. 2. 2. q. 88. art. 12. ad secundum. Caietano ibid. Soto loco citato. Na

uarro in Manuali. c. 12. nu. 76. non alia certè ratione, nisi quia eorũ potestatem dominatiuam nõ habent.

¶ Sed inspiciamus quid ad hunc cõmunem Doctorum sensum respondet Gabriel Vazquez. Inquit itaq; in ea diputatione. ca. 4. nu. 29. Prælatũ irritare posse vota subditi, non ex potestate dominatiua, sed quia illos cõpellere potest ad obseruationẽ regulæ; idq; habet ex iurisdictone, quadã sibi peculiariter à iure cõcessa. Vnde alio modo irritat, quã dñs vota serui. Ideò enim dominus irritat, quia materia quam vouit non est sua, sed Domini iure ipso seruitutis. Verum contra istã solutionem est in primis, nullum esse discrimen assignatum, quia nõ semper ex eo quod materia, quam seruus vouet, non est sua, potest dominus vota irritare: fieri enim potest votũ de operibus & actibus internis, irritare autem dominus etiã valet ea vota, ex eo quod voluntas serui domini est iure seruitutis. Similiter etiam Prælatus aliquando irritat vota, quia materia, quam accidit vo ueri à monacho, non est sua; quãdo que etiam, quia non est sui iuris, vt cum vota de orando, vel recitando aliquid interius emittuntur. Nõ ergo ex alia potestate dominus serui vota irritat, & ex alia prælatus. Deinde quia ea iurisdictio, ex qua irritat Prælatus vota, quam ipsi à iure concessam dicit Vazquez, cum nõ sit dominatiua, vt ipse fatetur, nulla tenus à iure conferri potest; nec enim illam concedere potest Pontifex, cum non habeat: quandoquidem, vt dixi, non valet fidelium irritare vota, quia non habet in illos potestatem dominatiuam. Quomodo ergo posset communicare Prælatis?

¶ Respõdet Gabriel Vazquez, & licet inuitus, in nostram sententiam labitur. Inquit enim Papam ideò nõ habere iurisdictionem, vel potestatem irritandi aliorum vota, quia non vouerũt ipsa speciale obedientiam, sicut religiosi; quod si vouissẽt, etiam posset ea vota irritare. Sed contra hanc solutionem est manifestum argumentũ. Quia vel Vazquez secum ipse pugnet, vel fateatur nostram sententiam necesse est. Ipse enim concedit ex vi voti obedientiæ factæ confessori non sequi iurisdictionem vllam. Vnde si qua mulier voueret obedientiam confessori, non ideò ille posset eius vota irritare. Ergo præcisè ex ratione voti obedientiæ nõ sequitur iurisdictio, vt possint irritari vouẽtis vota. Ergo nec etiã Põtifici quæritur ea iurisdictio ex vi voti. Itaq; vel Pontifex antequã aliquis eam specialẽ obedientiã voueat, habet potestatẽ irritandi vota, vel non. Primum dici non potest, vt iam ostendimus, & fatetur Gabriel Vazquez. Si dicatur secundũ: ergo, cum post specialem obedientiam potest, cum id nõ proueniat ex vi voti, sequitur prouenire

uenire ex donatione, quæ in ea votorum emissione interuenit, ratione cuius quæritur Pontifici potestas dominatiua in religiosum voue‍ntem. Adde, si quis voueret obedientiam Pontifici extra statum religionis, & regulam approbatam, nō posset vota irritare, sicut neq; alius confessarius. Ergo etiā ex speciali obedientia in eo statu, quia cum ea donatione coniūgitur, quæritur Pontifici iurisdictio & potestas dominatiua. Præterea etiam impugnatur, quia ea iurisdictio ad irritanda vota à iure concessa, quam statuit Vazquez, ortum habet, vt ipse fatetur, à potestate clauium. At id falsum est, non enim habet Abbatissa potestatem clauium; & tamen potest suarum monialium vota irritare, vt in specie docuit Ioannes Azor dicto cap. 17. quæst. 3. in fine. Non ergo ea potestas irritandi vota deriuatur ex potestate clauium, cuius fœmina est incapax, sed ex quasi contractu donationis, qui interuenit in emissione votorum, ratione cuius monachus desinit esse sui iuris, & quæritur prælato acceptanti potestas dominatiua in illum.

¶ Sed obijcit primo Gabriel Vazquez. Si iurisdictio quæ est in Prælato ex vi status religiosi solum oritetur ex donatione priuatæ personæ se subijcientis, & alterius acceptantis, sequeretur posse istum statum mutua vtriusq; voluntate dissolui. Sed religionis status pendet à Summi Pontificis voluntate, neq; potest cōstitui, aut dissolui solo priuatorum consensu. Ergo iurisdictio propria status religiosi nō nascitur ex eo quasi contractu donationis. Miror tamen viros Doctos ista obiectiuncula commotos, facillimè enim dici potest, in statu religioso considerari posse & ipsam erectionem status, aut quod iste in singulari, vel ille persistat, vel permaneat in eo statu. Primū quidem non pendet ex voluntate priuatorum, neque ex voluntate Pontificis, institutio enim religionis est Diuini iuris; quamuis quod sub hac regula vel illa approbetur, pertineat modo ad Pontificem, cum antea etiam ad episcopos pertineret. Quod autem hic in particulari permaneat in eo statu, si religionis status naturam attendas, dissolui posset ex voluntate præsulis acceptantis, sicut & nunc dissoluitur religionis vinculum in Societate Iesu, quoad eos, qui tantum emiserunt vota simplicia post bienium, & olim fiebat in omnibus religionibus, vt ostēdi. q. 3. citata. c. vltimo. Potuit autem auferri potestas illa dimittendi ab inferioribus prælatis, & reseruari penes Pōtificem, sicut & factum est. Hoc autē nō est dissolui statū religionis, sed hunc, qui religionis vinculo tenebatur, liberari eius obligatione.

¶ Secūdo obijcit, quia sicut facta regnorum diuisione non potest aliquis priuatus eligere sibi iudicem

cum iurisdictione, hæc enim deriuari debet à Principe, vt constat ex l. *priuatorum*, C. de iurisdict. omnium iudicum. *Priuatorum consensus non facit iudicem*. Et cap. *diligenti*. De foro competenti, dicitur Ecclesiasticum non posse se subijcere sæculari illi tribuẽdo iurisdictionem. Ita similiter cum spiritualis iurisdictio à Christo concessa sit, & constituta penes Romanum Pontificem, ab eo debet deriuari, & non potest ex mutuo consensu conferri ea spiritualis iurisdictio. Hoc est præcipuum fundamentum Gabrielis Vazquez. Sed, nisi ego fallor, nõ magni momenti. Nos enim non dicimus eam potestatem spiritualem, quam Christus Sũmo Pontifici reliquit, posse ex consensu partium alicui attribui; quinpotius asserimus eam potestatem & iurisdictionem, quæ propria est status religiosi, & quam explicamus à signo per potestatem irritandi vota, non esse penes Romanum Pontificem, neque alicui quæri posse, nisi ex donatione sui factã à vouente. Vnde, cum Christus Dominus instituerit statũ religionis, & executioni mandauerit, effectum est simul ea donatione, quæ in eo statu vnà cum votorum emissione fit, ex eius institutione talem quæri iurisdictionem prælato. Itaq; talis iurisdictio quæritur ex Christi Domini institutione, & iure Diuino sic instituente religionis statum, vt ijs duobus quasi contractibus constaret. Nam præcise ex trium votorum sola emissione nõ efficitur aliquis religiosus, vt dixi suprà, & in illa. q. 3. iã citata.

¶ Atq; ex ijs, quæ dicta sunt, facile etiam impugnatur id quod dicebat Gabriel Vazquez inter ea, quæ impugnãda suscepimus, in prima parte eius sententiæ, scilicet iurisdictionẽ hanc, quæ residet in prælato propriam status religiosi oriri ex potestate clauium, qua per pœnam spiritualem potest compellere ad obseruationem regulæ; tum quia est potestas dominatiua ex donatione proueniens: tum etiam, quia merè laicus potest esse prælatus religionis, & olim ita erat, vt dixi quæstione citata, cap. quinto, & aliunde vocabant presbyterum, qui sacra faceret, vt multis testimonijs confirmari posset, satis tamen sit allegasse Gregorium Magnum libro tertio, epistola decimaoctaua. Cum ergo religionis status constare possit prælato existente merè laico, cui pleno iure subiecti monachi sint, non est cur dicamus eam iurisdictionem deriuari ex potestate clauium. Vnde & in lege naturæ, quod multi concedunt, statum religionis esse posse nihil est, quod impediat. Adde etiam ex potestate clauium nequaquam posse irritari subditorum vota, vt dicebamus. Quare, etiam si quis diceret, cum olim prælati erant

meri laici, saltem in Episcopis resedisse potestatem clauium, nihil dicit, quo argumentum soluat, cũ illi præcisè ex ea potestate irritare nõ possent subditorum vota, vt dictum est. Quare alia constitui debet iurisdictio ab ea diuersa.

¶Impugnauimus hactenus primum ex tribus illis, quæ in sententia Gabrielis Vazquez impugnanda suscepimus; superest impugnemus secundum, quod infert ex præiacto fundamento, scilicet statum religionis constare tantum iure Ecclesiastico. In primis autem obijcio contra doctorem istum in re tanta communem omnium Doctorum antiquorum, & recentiorum sensum, & Sanctos Patres, qui omnes vno ore, vt retuli, quæst. 3. citata. c. 1. & 2. affirmant Christum Dominum statum religionis, non solum inspirasse, modum & formam assignando, sed & erexisse, ac executioni mandasse. Apostolosque verè Religiosos fuisse sub vno capite Christo, & emisisse vota. Quare illis omnibus aduersari in re tãta, & quod grauius est, sine magno fundamento, reprehensione non caret.

¶Sed prætereà probo manifesta ratione statum religiosorũ iure Diuino constare, non Ecclesiastico. Et præmitto in præsenti, quamuis à Romani Pontificis authoritate pendeat approbatio regulæ, iuxta quã, & secũdum quam vota religiosum constituentia emitti debeant; attamen inde non effici institutum religiosi status esse ex iure Ecclesiastico. Sicuti, quãuis legitimatio personæ, & illegitimatio ad matrimonium pendeat ex iure positiuo Ecclesiastico, non inde fit matrimonij contractum inter eas personas, quę, quo ad legitimationẽ subditæ sunt Ecclesiastico iuri, & esse ex Ecclesiastica lege. Id quod etiam in ordinibus sacris, ad quos personæ redduntur habiles, aut inhabiles iure positiuo, & alijs multis exemplis explicari potest. Hoc ergo posito sic argumentor discurrendo per singula, quæ in religionis statu reperiuntur. Nam status hic non est ex iure Ecclesiastico considerata institutione. Institutio enim est à Christo, qui formam & modum status religiosi descripsit, eumque etiam executioni mandauit, vt probatum est illa. q. 3. citata. Et quamuis dicamus Christum inspirasse tantum, non verò executioni mandasse, adhuc planum est esse de iure Diuino: quia, vt modo dicebam, quod Pontifex probet regulam, secundum quam ea tria vota à Christo præscripta, cum ea traditione & sub vno capite emitti debeant, quæ fuit forma status religiosi inspirata à Christo, non sequitur statum religiosum iure positiuo Ecclesiastico consistere. Sicuti, cum Christus ordinem subdiaconi etiam inspirauerit, quamuis illum executioni non mandasset,

quamuis Pontifex personam legitimam, vel illegitimam ad subdiaconatum probet, vel definiat, non sequitur subdiaconatum esse ex Ecclesiastico iure. Similiter cum forma & materia contractus matrimonij, & quod is celebretur mutua traditione & acceptatione, sit iuris naturalis, quamuis ius Ecclesiasticum decernat quæ sint legitimæ personæ, inter quas possit esse mutua traditio & acceptatio, non sequitur esse contractum illum ex iure positiuo Ecclesiastico. Quamuis ergo Pontifex dicat & probet regulam, secundum quam religiose cum illis votis viuere oporteat, si tamen ea forma trium votorum cum traditione & sub vno capite præscripta à Christo est, vt & aduersarij fatentur, status iste consistet iure Diuino, non Ecclesiastico.

¶ Præterea nec dici potest esse ex iure Ecclesiastico, si consideretur status iste ex parte vouentis. Nam licet votorum emissio pendeat ex mea voluntate, quod semel illis emissis maneam obligatus, & simul etiam donatus ex alio ibi interueniente quasi contractu iuris Diuini & naturalis est: obligatio enim voti iuris Diuini est, & obligatio ex donatione naturalis est. Vnde recte dixit Paludanus in 4. distin. 38. quæst. 4. religiosi status obligationem esse ex iure naturæ, quo se voluit obligare. Idem dico si consideretur status ex parte præsulis acceptantis. Nam licet ex eius voluntate pendeat eam promissionem, donationemque acceptare; attamen semel acceptata, quod præsul illi prospicere teneatur in spiritualibus & temporalibus, & quod potestas dominatiua quæratur acceptanti in vouentem, planè est ex obligatione naturali non minus stricta, quàm ea, qua tenetur Dominus erga seruum, etiam si seruitus sit de iure gentium, vel per emptionis contractū introducta; & maritus erga vxorem, pater erga filium. Cumque ea donatione sui, & votorum obligatione, & potestate dominatiua prælato quæsita compleatur status religiosus, planum est illum omnino constare iure Diuino & naturali, non verò Ecclesiastico.

Sed addo etiam, quamuis demus id, quod vult Gabriel Vazquez, scilicet compleri iurisdictione collata à Pontifice, & inde effici statum religiosum consistere iure tantum Ecclesiastico; licet id, inquam, demus, adhuc non potest asseri religionis statum esse ex Ecclesiastico iure: tum quia potius dici deberet potestatem illam à Christo Domino immediatè deriuari in prælatū semel posita regulæ approbatione, vt de potestate iurisdictionis & clauium in Episcopos, & sacerdotes deriuata philosophantur multi. Nullus enim dicet potestatem Episcopi esse ex iure Ecclesiastico, quamuis quoad approbationem personæ & deli-

designationem parrochiæ pendeat ex Ecclesiastica lege. Et præterea, cum religiosus omnis subditus sit Pontifici summo vt Generalissimo omnium, & sublatis omnibus delegatis consistere possit religio, solũ in manu Pontificis emissis votis, & ab illo acceptatis, ea iurisdictio, quã haberet Pontifex in religiosum, etiam si demus esse ex potestate clauium, non esset ex iure Ecclesiastico, sed Diuino, quandoquidem ea potestas & vsus illius ex iure Diuino est.

¶ Nec vero eluditur argumentum, etiam si quis dicat cũ Gabriele Vazquez in ea disputatione, numero. 43. adhuc tunc esse ex iure Ecclesiastico complementum illius potestatis, quia pro sua voluntate voluit curam eorum gerere secundum regulam à se probatam. Quia licet à voluntate Pontificis pendeat acceptatio, semel tamen acceptatis eorum votis vsus iurisdictionis in illos naturalis & Diuini iuris est. Igitur neque in vsu, neque in origine illius iurisdictionis aliquid est iuris Ecclesiastici. Quod vero ipse probauerit regulã, secundum quam & vota emittenda, & iurisdictio illa exercenda sit, non efficit statum illum esse ex iure Ecclesiastico, vt anteà probatum, & exemplis illustratum est. Vnde planè non video quo fundamento niti potuerit Doctissimus & acutissimus vir Gabriel Vazquez, vt assereret religiosum statũ iure tantũ Ecclesiastico consistere, id quod adhuc magis patebit ex ijs, quæ modo subijciam.

¶ Denique restat impugnemus tertium, scilicet, id in quo Gabriel Vazquez voti solemnitatem constituit, quam dicit esse in perpetuitate. Et quidem vt vir eximie Doctus assereret solemnitatem in voto esse ex iure Ecclesiastico, cum eam solemnitatem in voti perpetuitate constituat, frustra & extra rem omnino constituit nec esse donationem in emissione votorum, nec potestatem dominatiuam in prælato, & iurisdictionem illam deriuari à Pontifice, & statum religionis iure Ecclesiastico consistere. Quamuis enim in omnibus ijs diuersa sentiret, adhuc potuit asserere solemnitatem, quam in ea perpetuitate si tam esse dicit, esse ex iure Ecclesiastico, & ita nullum ex vi voti solemnis constitui religiosum. Si enim ille solemnitatem collocaret in ea iurisdictione aut approbatione regulæ, rectè quidem ille, & ad rem omnia. At, cum tantum in perpetuitate constituat, omnino frustra in illis laborauit. Ex quo magis constat id quod suprà dicebam, tantum doctorem sine magno fundamento ac necessitate asseruisse donationem ad statum religionis non requiri, & illum statum iure tantum

tum

tum Ecclesiastico consistere.

¶ Deinde, si ita diceret Gabriel Vazquez perpetuitatem esse solemnitatem voti, quia sublata prælato facultas est dimittendi liberum, & Summo Pontifici reseruata, ita vt perpetuitas sola Ecclesiæ constitutione illi sit annexa, rectè diceret, nobiscumque sentiret. At dicit ita in perpetuitate consistere, vt votum illud, quod solemne vocat, ex se sit perpetuum ex intentione vouentis soli Pontifici reseruatum; at vero simplex ex se sit conditionatum, & perpetuum non nisi sub conditione. Quæ doctrina falsissima est. Itaque illam impugno primò. Quia vel ista perpetuitas in voto solemni nascitur ex lege Ecclesiastica, quæ voluit hæc vota esse perpetua, & Sedi Apostolicæ tantum reseruata, ita vt perpetuitas hæc sit quid extraneum voto, quasi aliàs etiam à Prælato dimitti posset; sicque non recedit à nostra sententia, qui hanc irreuocabilem acceptationem ex parte præsulis inferioris acceptantis partem solemnitatis asserimus. Vel hæc perpetuitas est quid intrinsecum voto solemni, ita vt ex vi voti & intentione vouentis habeat eam perpetuitatem. Hoc si dicatur, sequitur solemnitatem non esse ex iure Ecclesiastico introductam. Quia quod votum illud ita perpetuum sit in statu religiosi illis votis constante, esse ex inspiratione Christi docet etiam Gabriel Vazquez. Quod autem eo voto emisso obligetur in perpetuum, nascitur ex ipso voto, obligatioque ex voto resultans naturalis, & Diuini iuris est. Quod autem ea vota perpetua emittantur secundum regulam à Pontifice approbatam non efficit perpetuitatem voti, aut institutionem illam esse de iure Ecclesiastico, vt iam probatum, & exemplis illustratum est. Aliàs etiã efficeret obligationem voti simplicis in religione esse iuris Ecclesiastici, quia approbatio regulę, secundum quam fit, pendet àb Ecclesiastica lege: cum tamen communis sensus sit omnis voti obligationem iuris naturalis esse. Similiter si ex iure positiuo penderet legitimatio alicuius personæ ad vouendum, sequeretur obligationem voti facti esse ex iure Ecclesiastico, quod absurdũ est. Ergo, si votum solemne eam perpetuitatem habet ex se, & ex intentione vouentis, non potest esse ex Ecclesiastico iure solemnitas in ea perpetuitate constituta.

¶ Nec verò dici potest, quia votum illud emittitur in regula approbata esse solemne. Nam tunc solemnitas non prouenir et ex perpetuitate, sed ex approbatione regulæ. Adde etiam quod voti simplicis in religione emissio fit secundum regulã approbatã. Ergo ex eo quod fiat iuxta regulam approbatã,

non

non potest dici solemne. Quod si dicas solennitatem esse ex iure Ecclesiastico, quia secundum regulam illam statuitur, vt emittatur perpetuum, redeunt quæ obijciebam supra. Nam quod emittantur vota perpetua, alia non perpetua, inspirauit Christus, vt & isti fatentur: ergo ea forma ex iure Diuino est. Quod autem posito eo voto, si id votum ex se perpetuum est, perpetuò obliget, naturalis iuris est. Quod verò Pontifex probet regulam, secundum quam emittitur, nõ efficit institutionem iuris Ecclesiastici, nec obligationem. Ergo nec solemnitatem, quæ in ea perpetuitate consistit.

¶Secundò impugno, quia in ea perpetuitate intrinseca voto nõ distinguitur votum simplex in religione emissum à solemni. Ergo in ea perpetuitate intrinseca voto non potest consistere solemnitas, de qua est sermo. Consequentia nota est, antecedẽs probatur in primis, quia si distinguerẽtur, aut esset quia simplex est conditionale, solemne verò absolutum, vt cõcedit Vazquez. At simplex in religione emissum non est conditionale; nam conditionale votum, vt est concors Doctorum sententia non obligat, nisi subsistente conditione. Votum autem simplex in religione emissum statim obligat. Ergo non est conditionale, sed absolutum: quam doctrinã tradit idem auctor (vt illũ proprio gladio iugulem) 3. par. disp. 124. cap. 4. num. 69. Vbi inquit, voti absoluti obligationem statim incipere, conditionalis verò suspendi. Vel esset, quia simplex est quasi temporale, votum autem solemne perpetuum ex se. Sed neque hoc dici potest; tum quia, si votum simplex Societatis per se tẽporale est, per accidens perpetuum, non potest esse substantiale religioni, nec efficere statum religiosi; quia votum ex se temporale non potest constituere statum, sed ad id debet esse votum ex se perpetuũ, per accidẽs autem temporale, vt expressè non semel docet Diuus Thomas 2. 2. in materia de statibus, & vt docuit Paludanus in 4. distinct. 38. quæst. 4. in vltimis verbis. Ergo, si vota simplicia Societatis habẽt ex se quidquid ad substantiam religiosi status necessarium est, debent esse perpetua ex se, licet per accidens temporalia. Tum etiam, quia status religionis constitutus per ea vota simplicia in ratione status specie differret ab alio constituto per ea vota solemnia. Quia cum status ex sua ratione requirat firmitatem, ille habet firmitatem per accidens, mutabilitatem per se: hic firmitatẽ per se, mutabilitatem per accidẽs. Tum præterea, quia alias magis obligaret, & strictiùs votum solemne, quã simplex: obligatio enim ex se perpetua maior obligatio est, quam ea, quæ est temporalis ex se. At Pontifex

tifex, cap. *Rursus*, Qui clerici vel vouentes, &c. planè docet votum simplex non minus obligare quam solemne. Absolutè ergò fatendum est vota simplicia Societatis esse ex parte, & intentione vouentis perpetua, quamuis per accidens temporalia. Tum etiam quia ex parte vouentis perpetuum est vtrumque votum, nō minus vnum quàm alterū, cùm ille resilire ab acceptata donatione & promissione nō posit; imò in vniuersum omne votum Deo absolutè factum perpetuum est, quamuis relaxari à Pontifice eius obligatio posit; sicut & perpetuus status est seruitutis ex se, quamuis à domino posit manumitti. Nec enim magis seruus, vel aliter perpetuus seruus, qui alicui traderetur in seruitutē sub ea expressa claulula, quoad domino placuerit; quam qui sine eius mentione illi traderetur in seruitutem perpetuam, nam vterq; seruus est quantum est ex parte sua. Similiter coniugium spirituale Episcopi cum Ecclesia perpetuum est ex se, est enim status, quamuis tam diu nubat, quamdiu Ecclesiæ rectori placuerit. Igitur ex parte vouentis vtrumque perpetuum est. Quod enim vouens simpliciter expresse meminerit illius, *quamdiu præposito Generali placuerit*; at vouens solemniter nō meminerit illius, *quamdiu Pontifici Generalissimo placuerit*, parum refert: tum, quia quæ ex iure certa, & nota sunt, semper subintellecta censentur, veluti de illa clausula, *Salua semper in omnibus Ecclesiæ Romanæ authoritate*, cōplures Pōtifices decreuerūt. Ergo etiam ea particula in voto solemni subintelligitur. Tum etiam ego inquiro ab istis, si quis solemniter vouens diceret expresse, *Vsque ad mortem, nisi aliter Pontifici placuerit*; & simpliciter vouens dicat, *vsque ad mortem, nisi aliter præposito Generali placuerit*, quid erit discriminis? An non erit vtrumque perpetuum ex parte vouentis? Erit certè, vel vtrumq; temporale. Tum denique, si à prælato Societatis auferret Pontifex potestatem liberum dimittendi, & sibi reseruaret, in quo differret à voto solemni in ea perpetuitate? Nam etiam solemne authoritate Pontificis dissolui potest. Non ergo differunt in perpetuitate intrinseca voto ex parte vouentis. Ex parte autē acceptantis vtrumq; temporale est, quod rectè dixit Paludanus in. 4. dist. 38. quæst. 4. conclus. 11. esse temporale per accidens. Extrinsecum enim voto est, quod alter possit obligationem remittere. Solum ergo possunt differre in perpetuitate extrinseca, quod simplex à prælato Societatis relaxari posit, solēne verò tantum à Pontifice.

¶ Quod si aliquando dicitur in constitutionibus Societatis, & in extrauaganti Gregorij XIII. *Ascendente Domino*, vota illa post biēnium, & Coadiutorum temporaliū

ex constitutionum præscripto, & ex vouentis & admittentis intētione, simplicia esse, nō est sensus pendēre ex intentione vouentis, quod ea vota simplicia sint, aut solemnia: sed sensus est sciri & à vouente, & ab acceptante ea esse simplicia, quia scilicet carent solemnitate, qua alia vota affecta sunt. Itaque illud *intentione*, idem est, atque, *Ex cognitione*. Et similiter etiam quia prælatus vult illum admittere ad vota solemnia, & ad professionem, nec ipse etiam vouens intendit pro fessionem facere, ne à prælato, si secus admitteretur, alienaretur facultas liberum dimittendi, cum placuerit.

In quo voti solemnitas consistat breuiter explicatur.

§. III.

RElinquitur igitur solemnitatem votorū solum consistere, & in perpetuitate extrinseca ex parte acceptantis, scilicet, quod prælato sublata facultas sit liberum dimittendi, & in illegitimatione, quæ ex lege Ecclesiastica accessit alijs votis, qua redditur vouens inhabilis & ad matrimonia ineunda, & ad dominia rerum acquirenda. Quam sententiam non nos primi excogitamus, sed ex antiquis nonnulli tradidere, qui in illegitimatione facta, vel adiuncta votis ex institutione Ecclesiæ solemnitatem constituerunt. Ex Theologis sic videtur indicare Alexander Alensis 2. p. quæst. 151. membro. 8. in principio, Scotus in 4. distinct. 38 quæst. vnica in fine. Atque in hunc sensum intellexit Scotum eius interpres Petrus Tataretus eadem dist. q. vnica in fine, cum inquit: *Et finaliter reiectis omnibus istis rationibus, rationem dat Doctor, quod votum solemne continentiæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & vnde hoc veniat tota ratio est illegitimatio Ecclesiæ, quia Ecclesia illegitimauit tales habentes votum continentiæ solemnizatum, ad hoc quod sint inhabiles ad cōtrahendum matrimoniū.* Idque sensisse Scotum ex eo magis constat, quod reiecerit ille opinionem eorum, qui in traditione, publicitate, & scandalo, translatione dominij solemnitatem voti constituebāt. Idem indicare videtur Bassolis eadem dist. quæst. vnica, art. 2. prope finem, cum solemnitatem vocat illegitimationē Ecclesiæ, & Cardinalis Aureolus eadem d. q. vnica, artic. §. *hæc ratio*, & § *videtur mihi*, Caietanus, 2. 2. q. 88. art. 7. Ioannes Azor eandem tenet sententiam, si attente inspiciatur, tomo. 1. instit. Moral lib. 12. c. 6. q. 1. & sequentibus. Sentit enim ille q. 1. vota solēnia absq; vlla mutatione, tātum ex consensu Pontificis posse fieri simplicia

plicia, Leonardus Lessius lib. 2. de Virtutibus Cardinalibus c. 40. dubio. 19. num. 34. Ex interpretibus autem iuris Canonici idem indicare videtur Archidiaconus in hac. q. 1. cap *sicut bonum*. num. 6.

¶ Neque obstat primò, quod inhabilitates istæ videantur nō solemnitas ipsa, sed solemnitatis effectus. Nam inhabilitates istæ effectus quidam sunt legis præcipientis, non vero solemnitatis, sed potius forma, sub qua huiusmodi vota emittuntur.

Neque etiam obstat, quod 2. loco obijcit Gabriel Vazquez, cap. 8. eius disputationis, quod in ca *Quod votum*, De voto & voti redemptione in 6. cum explicaret Pontifex quod esset votum solemne, respondit, *quod solemni zatum fuerit per professionem, aut sacri ordinis susceptionem*. Si enim solemnitas esset ea inhabilitas, respondere deberet solemne esse, quod inhabiles reddit ad matrimonium. Respondetur enim Pontifici eam propositā fuisse quæstionem, quodnam votum esset solemne, & ad dirimendum matrimonium efficax. Respondit que illud esse solemne ad post contractum matrimonium dirimendum, quod emittitur in professione, & sacri ordinis susceptione. Itaq; assignauit responsum ex subiecto. Si enim quæsitum est, quod ita solemne vt inhabilem vouentem redderet ad matrimonium, nō respondere deberet, quod inhabilē reddit, sed quod emittitur in professione, vel susceptione ordinis. Imò cum rationem assignat Pontifex, quia solemnitas voti ex sola Ecclesiæ constitutione ortum habet, planè indicauit non alia ratione esse solemne, nisi quia voto in ordine & professione eam inhabilitatem adiunxit Ecclesia, & non alijs votis, cum tamen possit.

¶ Ex dictis infero primò, vota simplicia atque solemnia in religione emissa tantum extrinsecis valde accidētibus differre, & quoad obligationē ex voto prouenientem nō magis arctam esse obligationem vnius, quam alterius; cum ex parte vouentis eodem modo sit vtrumque perpetuum.

¶ Secundo colligo sola voluntate Pōtificis posse eadem omnino vota mutari, & fieri de solēnibus simplicia, & è contra, vt explicui ea q. 3. Scholastica. c. 5. Imò & magnam religionum diuersitatem posse constituere, dum aliquibus votis solemnitatem adimat, alijs tribuat; vt si auferat à prælato potestatem dimittēdi, non tamen manerent vouentes inhabiles ad dominia, & coniugia, haberet id institutum solemnitatis aliquid: vel si redderet inhabiles ad coniugia, nō ad dominia, aut è contra, & sic diuersimodè cōbinatione facta.

¶ Tertiò sequitur Pontificē non tantum dispensare posse in votis religio so-

religiosorum, sed etiam penitus eorum obligationem extinguere, & irritare, & liberum quem velit dimittere, omnino cessante obligatione trium votorũ, tàm simpliciũ, quã solemnium; & facere de monacho non monachum etiam solemniter professum, non secus ac hodie præpositus Generalis Societatis reddit eos, qui simplicia vota emiserunt, quũm dimittit. Quod miror cur absurdum iudicet Gabriel Vazquez, cap. 8. eius disputationis, num. 91. cùm tamen absurditatis causam reticuerit. Id enim expressè olim docuit Paludanus in 4. distinct. 38. quæst. 4. art. 4. conclus. 11. & 12. Ricardus eadem distinct. art. 9. quæst. 1. in solutione ad sextum. Durandus ibidem, quæst. 2. in solutione ad primum argumentũ, nu. 9. Ioannes Azor tom. 1. instit. Moral. libro 12. cap. 7. quæst. 1. sæpe. Ex interpretibus iuris Canonici, quidã Vincentius & Ioannes allegati à Glossa in cap. *Cum ad monasterium*, De statu monachorum, quorũ etiã meminit Capreolus eadem dist. q. vnica, in solutione ad argumenta cõtra secundam conclusionem. Et quidem ego non video rationem, propter quam non possit irritare vota religiosi substantialia, vt magis constat ex iis, quæ diximus ex quæst. 3. scholastica, cap. vltimo.

¶ At qui sentiunt voti solemnis nullam esse dispensationem posse, duo potissimum obijciunt contra id quod inferebamus modo. Primò ac præcipuè ex cap. *Cum ad monasterium*, De statu monachorum, vbi Innocentius. III. *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeò est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Sũmus Pontifex possit licentiam indulgere.*

¶ Canonis huius difficultatem varie dissoluunt Doctores. In primis Ferdinandus de Mendoça libro. 2. de confirmando Concilio Illiberritano cap. 30. in eo canone Summi Pontificis nomine censet intelligi episcopum, itaq; illi non licere in votis solemnibus religiosorum dispensare. Hanc interpretationem nouam quidem refellunt recentiores quidam, quod nomine Summi Pontificis in libris Ecclesiasticis nunquam intelligatur episcopus. Hi tamen ignorãtia vetustatis lapsi sunt, nihil enim ea appellatione frequentius. Itaque olim episcopi Summi Põtifices, summi sacerdotes, & summi Antistites dicebantur. Et quamuis ad id innumera testimonia produci possunt, tantum indicabo non nulla. Anacletus epistola 2. & habetur in cap. *Accusatio*, secũda, quæst. 7. Cornelius Papa in epist. ad Rufum episcopum Orientalem, refertur in capite *Sacramentum*. 2. q. 5. Eusebius epist. 3. decretali ad episcopos Tusciæ, habetur in cap. *Manus quoque*, de consc. dist. 5. Zosimus Papa epistola 5. & 6. Leo Primus, epistola 84 in fine, & epistola 99. &

99. & epistola. 105. & 108. Gelasius epistola. 9. colum. 3. in principio. Hormisdas episto. 1. Ioannes secundus epistola. 4 & 5. Cōcilium Rhegiense sub Sixto III canone 6. Taurinatense, cap. 1. Agathense. I I. canone. 35. Isidorus, lib. 3. Etymologiarum, cap. 12. Alcuinus de Diuinis officijs. C. de singularibus vestibus. Nec vero prioribus tantum sæculis ea appellatio Episcopis omnibus tribuebatur, sed etiam temporibus Innocencij III. Cuius est caput, *Cum ad monasterium*, quāuis posteà Summo Pontifici reseruata sit. Idq; constat in primis, quia Gratianus in cap. *Presbyterorum. §. sed & hoc intelligendum.* 56. d. summos sacerdotes Episcopos appellat; & Robertus de mōte in Supplemēto ad Chronicon Sigeberti, quod scripsit tēporibus Innocencij. III. Peruenit enim ad annum millesimum, ducentesimum decimum, is quidem duos Archiepiscopos, & Episcopum Summos Pōtifices appellat anno. 1157. §. *In festiuitate Sancti Clementis.* Helmoldus lib. 2. Chronicorum, cap 28. apud Baronium tom. 12. anno Christi 1179. num. 7. ibi. *Ita vt in Concilio prælatorum Cathedram inter Summos Pontifices collocaret.* Et Arnoldus Abbas Lubecensis Chronicon lib. 3. apud Baronium tom. 12. anno. 1186. nu. 4. ibi. *Inter hæc autem Volemesus Ecclesiæ Treuerensis contra voluntatem Imperatoris per manus Domini Papæ ad summum sacerdotium meruit promoueri.* Ob id ergo solutio illa reijci non debuit.

¶Sed quāuis ea parte reprehendi non debeat, adhuc tamen reijciēda ea interpretatio est, quia falsum est temporibus Innocentij. III. nō potuisse Episcopos dispensare in religiosorū votis. Nam eo tempore, & multis post Innocentium annis pleraq; monasteria subiecta erant adhuc Episcopis immediate, neque enim adhuc omnia sub vno degebant capite. At religiosorum prælati liberam habuerunt potestatem dimittendi monachos liberos ab obligatione votorum vsq; ad tempora Gregorij VII. qui Honorium III. successorem Innocentij III. subsequutus est. c. *Ne religiosi*, De regularibus. id quod nos demonstrauimus illa. q. 3. Scholastica. ca. vltimo. Quod si religionum Prælatis ea potestas erat, à fortiori Episcopis erat facultas dimittēdi quem vellēt liberum, non secus ac nunc residet penes Sūmum Pōtificem. Nondū ergo temporibus Innocentij III. sublata erat Episcopis potestas dispēsandi, aut irritandi, vel dissoluendi religiosorum vota. Vnde Ferdinandi de Mendoça noua intelligentia Canonis Innocēcij non subsistit. Quare legitima eius capitis interpretatio est, quæ & communis, scilicet non posse Pontificem ista duo cōponere, scilicet propriū retinere, castitatē non seruare, cū statu

religioſi; id eſt, indulgere licentiã, vt cum proprio, & ſine caſtitate viuens monachus ſit. Quod quidem veriſsimum eſt, quia illa tria vota paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ ſunt de ſubſtantia ſtatus religioſi, cum eius inſtitutio iuris diuini ſit planum eſt non eſſe poteſtatem in Pontifice ad efficiendum, vt ſine paupertate, & caſtitate ſtatus religionis permaneat. Communis hæc interpretatio eſt ſcholaſticorũ omnium, qui ſentiunt poſſe diſpenſare Pontificem in votis religioſorũ ſolemnibus. Ita Paludanus in 4. diſtinct. 38. quæſt. 4. art. 3. concluſio. no. 11. Ioannes Maior, quæſt. 4. in argumento contra ſecundam concluſionem. Ricardus eadem d. art. 9. quæſt. 1. in ſolutione ad quartũ. Durandus eadem d. q. 3. nu. 10. in ſolutione ſecundi. Leonardus Leſſius. l. 2. cap. 40. dubio. 19. ex interpretibus autem iuris canonici, Innocentius IIII. in idem caput, quẽ ſequitur Panormitanus ibidem nu. 23. Couarruuias de teſtamentis, ca. 2. num. 18. & denique idem etiam ex Theologis docuit Michael de Medina de continentia ſacrorũ hominum, cap. 32. & 53.

¶Addendum tamen quod nos illa quæſt. 3. Scholaſtica latè demonſtrauimus, abdicatione proprietatis non intelligi abdicationem dominij, cum etiam retẽto dominio poſſit eſſe vera religio; ſed abdicationem vſus ſine licentia prælati. Id enim appellat Pontifex viuere ſine proprio, aut proprietate. Sicut etiam nomine cuſtodiæ caſtitatis non intelligitur tantum caſtitas abſoluta, ſed ſiue abſoluta, ſiue etiam coniugalis, cum dependentia tamẽ aliqua in vſu coniugij à voluntate Magiſtri, qui poſſet illum auocare à cõjugali toro ad militiam. Is enim vſus hac ratione cõſideratus poteſt eſſe materia cõſilij, & ex cõſequenti materia voti. Et quidem ita interpretantur proprietatis nomen in iſto canone interpretes iuris Canonici non pauci. Atque ita eſſe intelligendam eam vocem demõſtraui latiſsimè. 1. p. var. diſput. q. 3. Scholaſt. cap. penultimo ex ipſo reſponſi Pontificis contextu.

¶Secundo obijciunt hac ratione facile fieri poſſe, vt quis viuẽte prima vxore, cuius matrimonium ratum tantum diſſolutum fuerat per profeſsionem, ſecundò nubat alteri, Pontifice in votis religionis cum illo diſpenſante. Hoc argumento vſi ſunt veteres Scholaſtici, qui ſentiebant Pontificem non poſſe diſpenſare in voto ſolemni continentiæ. At non ſolum ij, qui aſſerebãt Pontificem diſpenſare poſſe in voto ſolemni continentiæ, hoc argumentum ridiculum iudicarunt; ſed & ipſi, qui obiecerunt, ingenue faſtentur nullius eſſe momenti. Id vltimum conſtat ex Capreolo in 4. diſt. 38. quæſt. vnica, in ſolutione argumentorum Paludani contra ſe-

cundam

eandam cõclusionem, & Deza Hispalensi eadem d. quæst. vnica. Illud verò prius, scilicet, qui sentiebant Pontificem dispensare posse, nullius momẽti iudicasse argumentum illud, constat ex Paludano in 4. eadem d. quæst. 4. art. 4. in finem, qui cum id argumentum sibi obiecisset, hæc respondit: *Sed ad hoc ipsimet respondent, & benè, quia sicut non est inconueniens post matrimonium consummatum alterum mori, & sic matrimonium solui; & nihilominùs, si mortuus suscitaretur, posset contrahere cum alia, prima viuente: sic non est inconueniens, quod post matrimonium initiatum, & per ingressum religionis, & per mortem spiritualem solutum si religiosus per dispensationem suscitetur ad vitam ciuilem, quòd contrahat cum alia, prima viuente: nec propter hoc habet plures vxores, sed vnam tantum; quia cum prima fuit solutum matrimoniũ.* Ricardus in 4. distin. 38. art. nono. quæst. prima, in solutione ad sextum. Durandus ibidem quæst. secunda in solutione ad primum, numero nono, eodem modo respondent, & ex recentioribus eandem sibi difficultatem obijcit Ioannes Azor tomo primo Institutionum Moralium, libro duodecimo, cap. septimo, cum de eadem re disputaret quæstione prima, obiectione secunda; & eodem modo respondet; & Lesius lib. 2. cap. 40. dubio 19. ad quarum.

Votum solemne religionis esse impedimentum dirimens, non tamen eam vim habuisse à principio.

§. IIII

Ex ijs quæ hactenus tam multis statuta sunt, planè colligitur votum solemne religionis solo iure Ecclesiastico dirimere matrimonium, ita vt post contractum sit nullum. Itaque quamuis votum iure Diuino impediat matrimonium in ordine ad copulam, neq; enim sine peccato contrahi potest; non tamen efficit nullum, nisi mero iure Ecclesiastico, quo solemnitas adiuncta est votis religionis. Communis hæc est Theologorum sententia, & interpretum iuris Canonici, qui docent solemnitatem voti iure Ecclesiastico tantum introductam. Matrimoniũ autẽ post solemne votum religionis contractũ, esse nullum constat ex Innocentio II. in Concilio Romano. cap. 7. & habetur cap. vt lex hac q. 1 ibi: *Matrimonium non esse censemus.* Id quod recentioribus posteà Canonibus sæpe statutũ est. Clemẽtina vnic. de cõsang. & affin. c. *consuluit*, De cõuersione coniugatorũ, & c. vnico. de voto in 6. & nouissimè Tridentinũ, sess. 24. c. 9.

¶ Sed existit hoc loco difficilis cõtrouersia, an vota religionis, non

tantum impedierint, sed etiam dirememint à primo tempore status religiosi, vel à quo tempore? Nonnulli enim, inter quos est Gratianus in causa præsenti, indicant semper vota religionis irritasse matrimonia post contracta. Niti possunt, quia multis Canonibus cōtrahentes post votum separari iubentur, quos referam, & explicabo statim.

¶ Sed, vt toti huic primæ quæstioni clarissima inferatur lux, duo nobis asserenda sunt. Primum, nunquam potuisse cōtrahi matrimonia post vota religionis sine peccato, quod contra hæreticos huius tēporis firmiter tenendum est; idq; probant huius primæ quæstionis multi canones. c. sicut bonum. c. viduas. c. neq; viduas, & fere omnes alij huius quæstionis, neque de hoc dubitat Catholicus aliquis.

¶ Deinde existimo matrimonia à religiosis contracta post votū non fuisse inualida ex vniuersali aliqua lege Ecclesiastica vsque ad tempora Innocentij II. in dict. cap. vt lex, hac quæst. 1. vel vsque ad tempora Vrbani II. in cap. presbyteris. 27. d. qui sedit anno millesimo nonagesimo. Et quidem valuisse matrimonia post votum multis sæculis latissimè docuit Michael de Medina, lib. 4. de continentia sacrorum hominum, Controuersia septima à cap. 29. vsq; ad 34. Azor tomo. 1. Institut. Moral. lib. 12. ca. 6. quæst. 3. Hieronymus Plati libro 2. de bono status religiosi, cap. 21. Gabriel Vazquez 1. 2. disput. 165 cap. 6. & probabilem putat Bellarminus libro de monachis. ca. 34. dum respondet Augustini testimonijs. Hanc partem nos latissimè ostendimus illa quæst. tertia Scholastica, cap. 8. addam tamen hoc loco nonnulla, quæ ibi consultò omisimus.

Igitur valuisse matrimonia post votum, probo in primis ex Cypriano epistola 62. ex qua desumptus Canon, *Nec aliqua*, & Canō, *Quod si pœnitentia*, hac. q. 1. argumentūq; sumo ex illis verbis; *Quod si ex fide se Christo dicauerint, pudicæ & castæ sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmiū virginitatis expectent: si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant.* Hoc loco Cyprianus agit de sacratis Deo fœminis, idq; indicant illa verba, *Quod si ex fide se Christo dicauerint.* Deo enim dicatarum nomine in libris Ecclesiasticis Sanctimoniales intelliguntur.

¶ At Pamelius in prædictam Cypriani epistolā tribus permotus argumentis existimat nequaquā Cyprianū agere de sacris fœminis. Primum est, Quia Cyprianus inquit, quod si se Christo dicauerint; cum tamē Sanctimoniales, ab Episcopis consecrari soleant, non à se ipsis tantum Deo dicari. Secundū, quod virgines, de quibus loquitur, cum masculis

cillis in domibus proprijs habitabant. Tertium, quod balneas, ac nuptias illis adire licitum erat; quædã earum diuites fuerint; ac certo habitu non vterentur, vsq; adeo vt ornatum earum superfluum reprehendat Cyprianus. Quæ omnia in virgines velatas non competunt.

¶ Sed hæc nullius planè momenti sunt, facileque refelluntur. Ac in primis fallitur planè, dum existimat ea *phrasi quæ se Christo dicauerint*, velatas fœminas non intelligi. Nam quamuis Sanctimoniales velarentur & sacrarentur ab Episcopis, inde deuotæ, ac sacratæ frequenter in libris Ecclesiasticis appellari solent: at quia, cum sacrarentur ab Episcopo, ipsæ sponte se Deo vouebant, ipsæ & se dicare, ac sacrare, ac deuouere dicebantur. Proferam nonnulla, ex quibus ea phrasis in ea significatione, quam diximus, confirmetur. Concilium Illiberitanum, cap. 13. hæc habet. *Virgines, quæ se Deo dicauerint, si pactum perdiderint virginitatis*, &c. Concilium autem de sacratis fœminis loqui constat, quia Concilium Coloniense sub Stephano VI. anno Domini. 887. canone 6. cum monialium matrimonia prohibet, eo canone Concilij Illiberitani vtitur, & etiam Calcedonensis. Et similiter Concilium Moguntinum sub eodem Stephano anno. 888. canone. 26. eundem canonem ad idem confirmandum adducit Concilium quoque Valentinum Galliæ, anno Christi. 374. canone. 2. *Puellas, quæ se Deo vouerant*, Sanctimoniales appellat. Carthaginense III. cap. vltimo, *se deuouerint Deo*, & habetur cap. sicut bonum hac causa, quæst. 1. Arelatense II. sub Siricio cap. 33. *De puellis*, inquit, *quæ se vouerint Deo*. Calcedonense sub Leone I. actione. 15. canone. 16. & refertur à Gratiano in cap. Si qua virgo, hæc habet: *Virginem, quæ se Deo Domino consecrauit*. Matisconense I. sub Pelagio I. canone. 12. *De puellis verò, quæ se Deo vouerint*. Ex quibus planè cõstat eas, quæ se Deo dicauerint, ex conciliorum phrasi Sãctimoniales intelligi. Religiosas etiam fœminas olim etiã in parentũm, aut proprijs domibus remanere solitas, ac non omnes simul in monasterijs vitam egisse, apertissimum est. Satis sint ad eius probationem, quæ habentur cap. *De viduis & puellis*, cap. *Mulieres*. 27. q. 2. & Concilium Aurelianense V. cap. 19. ibi, *Illæ, quæ domibus proprijs*. Quod autem ad balneas exierint, non euincit illas velatas non fuisse, vt constat ex regula Augustini fœminis etiam data: neq; enim ab initio omnibus Sanctimonialibus seruata clausura, vt alio ostendendum, loco infra cap. 8.

¶ Secũdo probo testimonijs Hieronymi in epistola ad Demetriadẽ illis verbis: *Quibus apertè dicendum*

 est,

est, vt aut nubant, si se non possunt cõtinere; aut contineant, si nolunt nubere. Et in epistola ad Eustochium, ibi; *Si quã simulat fugiēs seruitutem, huic apertē Apostoli lege: Melius est nubere, quàm vri.* Erasmus in notis ad primum locum inquit Hieronymum illis tantum virginibus nuptias permittere, quæ nondū ab Episcopo velum accepissent. Sed indubiè velatæ fuerant Demetrias, & Eustochiū; earumque comites, nō sæculares virgines, sed sacras cōpellat, quarum ideò propositum sanctum, cœleste, & Angelicū vocat.

Tertio probo ex Epiphanio, qui contra Apostolicorum hæresim, ita inquit: *Melius iudicium siue reprehensionem, quàm condemnationē subire. Qui enim, vt ne apud homines confundantur, occulte scortantur, & sub solitudinis, aut incontinentiæ specie libidinem exercent, habent apud Deum, si non apud homines confusionem, quinouit occulta, & omnem carnē, prout quisque peccauerit, in aduentu suo redargnit. Melius itaque vnum habere peccatū, non plura: melius à cursu lapsum palam sibi vxorem sumere iuxta legem, à virginitate diu pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam inducti, velut male operatum; & non quotidie occultis iaculis sauciari*, &c. Planum autem est eo loco, de monachis lapsis à voto continentiæ sermonem esse.

¶Et quò magis perspiciatur Epiphanium, Hieronymum, aliosque eius temporis patres in hac, quam dicimus, fuisse sententia, sciri debet illis temporibus etiam alios sensisse talia coniugia non valere. Et prætérquàm id constat ex Augustino, cap. *Nuptiarum bonum.* 27. quæst. 1. & ostendi latè ea quæst. 3 Scholastica c. 7. ostēdo etiam manifestè ex epistola Bachiarij ad Iannuarium, quæ extat tom. 1. Bibliothecæ Sanctorum Patrum, (vixit is temporibus Augustini) eius autem epistolæ argumentum hoc est. Monachus virginem Deo sacratam adulterauerat, ab Ecclesia eijcitur, nec ad communionem admittitur à Ianuario. Suadebant autem nonnulli monacho, vt culpam connubij fœdere celaret. Id reprehendit ea epistola Bachiarius dicens cōnubiū interuenire non posse cum ea fœmina, cuius vir Christus viuebat in æternum. Hæc constant ex ijs, quæ subijcio eius epistolæ, columna. 5. *Iam verò illud quale est, quod à quibusdā audiuimus dici, vt illa & ille, qui criminis, peccatiq; consortes sunt, veluti in matrimonio coniugio iungātur. Absit hoc à Christi oris eloquio*, &c. & colum. 11. *Tu tamen frater ne quaquam scelerato acquiescas, impudicoq; coniugio, cuius viam sustentare non poteris. Quinimò & illa, quam tibi fecit sceleris cul pa consortem, reuertatur ad virum suum.* & columna 13 inter alia: *Virgo non est, quia corrupta est: vidua non est, quia eius vir viuit in æternum. Vt quid ergo ti nup*

tias

tias suadetis? At si cum ijs conferas, quæ Augustinus habet in dicto cap. *Nuptiarum bonum*, planè intelliges quorum sententiam, verba, comparationéque, vel argumenta refellat Augustinus; & simul colliges Hieronymum, Epiphaniũ, Augustinũ, qui eadẽ inculcant, planè sensisse cõtra Bachiarium: atq; adeò in eo constantes perstitisse, vt quãuis peccaminosè cõtraherentur ea coniugia, valerent tamen. posseq; Episcopũ relaxare voti obligationem, quo liberè vti matrimonio possent sine vllo impedimento, vt docuit Claudius Spencæus lib. 5. de continentia, c. 1. dum explicat Cypriani testimonium. Cõparationem autẽ illã, qua vtebantur, de ea quæ viuente sponso Christo, cui fidem dederat, semper adultera est, cuius etiã Innocẽtius meminit, refellit Augustinũ in c. *Nuptiarũ bonũ*, etiã hac q.

¶ Deniq; adhuc temporibus Bernardi, qui obijt anno millesimo quinquagesimo, eandem extitisse litem, pluresq; sensisse etiam post vota valere huiusmodi connubiũ, probo ex epistola 76. Bernardus enim ab Abbate Pultariẽsi hac super re consulitur. Quidam monachus iam professus institutũ deseruerat, nupserat. Quæritur à D. Bernardo quid faciendum? Ille autem, quamuis illicitam fateatur habitus dimissionẽ, matrimonij copulam, inquit tamẽ: *Non nobis videtur tutũ etiam illã nõ consentientẽ dimittere, nisi prius Episcopalis authoritatis accesserit, vel consilium, vel imperium*. Addit tamen in fine epistolæ posse Episcopum rectè iudicare, vt separentur. Constat ergò tempore Bernardi adhuc sub dubio esse, an valerent eiusmodi cõiugia, & Bernardum tutius existimasse, ne proprio cõsensu separarẽtur post semel initũ matrimoniũ. Sẽtit ergo valere, aliàs, si adulteriũ, aut scortatio esset, nõ expectaret Bernardus iudiciũ Ecclesiasticũ. Nec dici potest illũ, de quo erat sermo, nõ fuisse religiosum votis adstrictum: si enim votis solutus esset, quę posset suboriri dubitatio de validitate cõiugij? Nec vero dici potest teneri illũ voto castitatis, extra religionẽ tamẽ emisso, tum quia planũ est, sermonẽ esse de monacho, tũ quia nequaquã diceret Bernardus rectè fieri posse, vt separaretur vinculũ, cũ votũ continentię extra religionem emissum nõ dirimat matrimonium ex antiqua, certaq; sentẽtia, quã nõ est verosimile ignorasse Bernardũ. Testimoniũ Gregorij, & Augustini pro hac sententia in c. *Nuptiarũ bonum*, hac q. expendo infrà cap. 12.

At objiciet aliquis etiã in antiquis canonibus ante Innocentiũ II. iuberi sic cõtrahentes separari. c. *hi ergo*. c. *peruenit ad nos*. c. *si quis sacro*. ca. *si custos religiosi habitus*. c. *si homo esset*. c. *si qua monacharum*. c. *si quis rapuerit*. ca. *omnes fœminæ*. ca. *& quia*. 27. quæst. 1. quibus canonibus nubẽtes post vota monastica separantur, & ad mo-

ad monasteria reuocantur. Signum ergo est ante Innocentium II. nulla fuisse eiusmodi matrimonia post votum.

Similia adduximus ea. q. 3. Scholastica. c. 8. ex Gregorio. Basilio, & alijs concilijs, atque dissoluimus, similique modo ad omnes istos canones vnica ratione respondemus, in pœnam illicitè contracti coniugij iuberi separari quo ad torum, non vero vinculum dissolui; idque iustè factum, quia cum monachis scienter contraxerant. Hanc solutionem eo loco latè ostendimus conuenire optimè omnibus in contrarium adductis testimonijs. Addimus tamen separandi verbo, nisi alia addantur, ex antiquis Canonibus non colligi dissolutionem vinculi, aut nullum fuisse matrimoniū initum. Idque constat tum ex his, quæ hactenus dicta sunt; tum etiam quia si Episcopi, presbyteri, Diaconi vel subdiaconi Acolythi, exorcistæ relicta post eorum obitum nubebat alteri, matrimonium quidem validū erat. At, quia illis interdictum matrimonium, separari iubentur. Ergo ex eo quod in nostro casu præcipiant Canones aliquot, vt separentur, tantum colligitur separatio tori, non vero inualiditas matrimonij. Illis omnibus, quas retuli, prohibitum matrimonium constabit ex Canonibus quos adducam. Validum vero fuisse si nuberent, constat ex Concilio Toletano. I. anno Domini 400. canone. 18. *Si qua vidua Episcopi, presbyteri, aut diaconi maritū acceperit, nullus clericus, nulla religiosa, cum ea conuiuium sumat, nunquam communicet: morienti tamen ei sacramentum subueniat.* E quibus planè colligitur valere, quamuis ob delictum à communione secernatur religiosarum, & Ecclesiasticorum, & à communione Eucharistiæ, nisi in mortis articulo. At istos separari iubent Canones. Aurelianense. I. sub Symacho Papa anno. 507. canone. 15. *Si se quæcumque mulier duplici coniugio presbyteri, vel diaconi relicta coniunxerit, aut castigati separentur, aut etiam si in criminum intentione perseuerent, pari excommunicatione plectantur.* Id autem quod in hoc canone dicitur de duplici coniugio, non est intelligendum simul, & viuente presbytero, vel diacono; sed quasi diceret secundo coniugio cum presbyteri vxor extitisset. Epaunense eodem tempore, canone. 32. *Relictæ presbyteri, siue diaconi; si cuicumque renupserint, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec à coniunctione illicita separentur, maritum quoque eius simili vsq; ad compunctionem seueritate plectendum.* Matisconense. II sub Pelagio. II. anno. 588. c. 16. *Illud quoque rectū nobis visum est disponere, vt quæ vxor diaconi vel acolythi, vel exorcistæ fuerit, mortuo illo secūdo se nō audeat sociare marito: quod si fecerit,* sepa-

separetur, & in cœnobijs puellarum Dei tradatur, & ibidem vsque ad exitum vitæ suæ pœniteat. Sed extat etiam de eo decisio Romani Pontificis scilicet Gregorij Magni libro 11. epistolarũ, epistola vltima vbi, cum Faustinus defensor puniret Petrum, quod Diaconi relictam marito tradidisset; Petrus vero contenderet non fuisse Diacono iunctam; Respondit Pontifex hisce verbis: *Si in coniugio Diaconi mulierem, de qua agitur, iunctam fuisse constiterit, suprascriptus lator memorato defensori, & rectori patrimonij ad vindictam modis omnibus tradatur, & cum competenti emẽdatione ij, qui male sociati sunt, disiungãtur.* Inquiro igitur, vt huius argumenti vis magis elucescat, aut relictæ Diaconi, vel presbyteri erant votis adstrictæ, vel non. Si hoc secundum dicatur, validè contrahebant, vt constat ex Canone Toletani Concilij; & nihilominus separari iubentur: Ergo ea phrasis non conuincit nullũ fuisse matrimonium. Si primum, tum rursus inquiro, vel eorum votũ erat in religione; & hoc nõ, quia ex nullis libris Ecclesiasticis conuinci potest episcopi, vel presbyteri, vel Diaconi vxorem, cum illi ad ordines assumebantur, religiosam vitam profiteri, quamuis continenter viuerent. Et quamuis de vxoribus eorum, qui in maioribus ordinibus constituebantur, id dici vt cunque posset, at in vxore Acolythi, & exorcistæ affirmari nõ potest, cum nec illi ad abstinendum ab vxoribus cogerentur, quin potius presbyteri cum sua presbytera in lecto dormientes inter lectores ministrare permittebantur ex Turonensi. II. Canone. 20. Et tamen relicta exorcistæ & Acolythi, si nuberet, separari iubebatur, vt visum est. Si vero tenebantur voto continentiæ extra religionem, vinco quod volo, scilicet, cum etiam illæ separari iubeantur, eo verbo non iudicari inualidum matrimoniũ, sed separationem tori. Idem autem argumẽtum de Diaconissis fieri potest; illarum enim votum, quamdiu earum ordinatio perseuerauit in ecclesia, extra religionem erat: imò & omnino inter laicos enumerãtur canone 19. Nicæno vulgato; vt nõ nulli volunt; de quo tamen infrà c. 10 & tamen si nuberent, separabantur vt indicari videtur in Calcedonensi actione. 15. Canone. 15. & constat expressè ex Aurelianensi II. sub Syluerio Papa, Cano. 17. Maneat ergo ea phrasis, vel separationis verbo, quo nonnulli Canones vsi sunt, non conuinci inualiditatem matrimonij religiosorum prioris sæculi, sed tantum separationem tori.

¶ Atque hinc etiam petendus intellectus ad caput *Presbyteris.* 27. d. quod est Vrbani II. vel Celestini: dirimi enim ea matrimonia iubentur quoad torum, monachis contrahen-

trahentibus ad monasteria reuocatis iuxta sacrorum Canonum diffinitiones, non quæ iubeant nulla esse huiusmodi coniugia; sed quæ in pœnam delicti separari iubeant cohabitationem, & pœnitentiæ detrudi, seuereque puniri; sicut & propter multa alia delicta separabantur, infra quæst. 2. & 32. quæst. 7. multis canonibus.

Nonnullas pœnas statutas in iure aduersus religiosos scienter contrahentes.

§. V.

Ceterum addendum est nonnullas pœnas esse in iure statutas aduersus monachos & clericos scienter post vota contrahentes matrimonia. In primis à sacris ordinibus recipiendis, vel ministrandis interdicuntur, c. quotquot, ex Concilio Ancyrano, c. 19. 27. quæst. prima, ibi. *Inter Bigamos haberi debebunt*. Et postea in Concilio Aurelianensi. I. Canone 22. & habetur cap. *monacho*. 27 quæst. 1. ibi, *nunquam Ecclesiastici gradus officiũ sortiatur.* Hinc Doctores frequenter inducunt Bigamiam similitudinariam, de quo nos nonnulla libauimus 1. par. variarum disputationum, quæst. 3. Scholastica. cap. 7.

¶ Deinde etiam statuta est excommunicationis pœna in monachum, vel monialem, vel clericũ, qui sciẽter nupserit, in Clementina vnica, de consang. & affin. cuius hæc sunt verba: *Eos qui diuino timore postposito, scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione Canonica interdictis, vel cum monialibus contrahere non verentur, necnon religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonium contrahentes ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiacere.* Circa quam excommunicationem notandum in primis esse latæ sententiæ. Deinde nemini reseruari. Præterea tantum comprehendit eos, de quibus expresse fit mentio. Vnde fœminam cõtrahentem cũ clerico, vel monacho, etiã scienter, dummodo illa professa non sit, non attingit. Ad hæc excusantur ab eiusmodi excommunicatione, qui cum ignorantia probabili, siue iuris, siue facti contraherent.

¶ An autem ignorantia culpabilis facti, vel iuris excuset hoc loco ab ista excommunicatione quæstionẽ habere potest. Lex enim Pontificia requirit, vt scienter Dei timore postposito cõtraxerint, vnde dolum videtur exigere. Verum, vt generalẽ tradamus doctrinã pro eius explicatione notandum, dolum verum esse voluntatem scienter aliquid faciendi, præsumptũ vero esse volũtatem faciendi aliquid, vnde peccatũ sequitur ex ignorantia, vel negli-

negligentia crassa. Denique omnis actus malus factus ex ignorãtia. Notandum prætereà quoties lex assignat pœnã corporis, vel sanguinis, vel punit in statu, aut fama, lex requirit dolum verum, vt docet Cardinalis singulariter Clementina 1. de priuileg. quæst. 39. & sequitur Nauarrus, libro quinto consiliorum, consilio 54. num. 4. & in cap *accepta*, de restit. spoliat. oppositione. 8. num. 32. & sequentibus, & in cap. *Cum contingat*, de rescriptis. num. 7.

¶ His præmissis Couarruuias, & Corduba sentiunt, quod si quis det operam rei illicitæ, ignorantia crassa facti, quod inde sequitur, & lata culpa æquiparantur dolo vero, qui requiritur à lege: non tamen quando dat operam rei licitæ. Verius tamen mihi videtur quod docet Syluester, verbo, culpa, num 3. 10. & 11. Panormitanus, & Felinus, & Nauarrus supra, quod si adsit ignorantia crassa facti excusat ab excommunicatione, quando sententia illa requirit dolum. Et ratio est, quia si ius dolum verum postulat, cur ad præsumptum extendere debemus? Adde nullam posse assignari differentiam inter eum, qui dat operam rei illicitæ, vel licitæ. vt dicam alio loco. Ex hoc colligit Nauarrus, eum, qui ante legitimam ætatem, vel extra tempora iuris, vel sine literis dimissorijs ordinatur, & in eo ordine ministrat bona fide, existimans se licitè posse ministrare, non effici irregularem per extrauagantem, *Ex sacris*, quia illa damnat præsumentes celebrare. E quibus etiam planum videtur eum, qui lata culpa cum ignorantia contraheret matrimonium, etiam ab ista excommunicatione excusari, eo quod dicat eum qui scienter Dei timore postposito, quæ verba verum dolum significant, non præsumptum.

¶ Similiter etiam prædicta excommunicatio non comprehendit eos, qui tantum sponsalia contrahunt, vt docet Syluester, *Excommunicatio* 9. §. 76. Caietanus in sum. eodem verbo. c. 47. Nec etiam quando professio facta est in regula non approbata, aut in 3. ordine Sancti Francisci, vt docuit idem Syluester, verbo, *Matrimonium*. 8. quæst. 4. aut quando professio fit ante decimum sextum annum expletum, aut anno integro non elapso, vel alia ratione est nulla. Nullum enim iuris sortitur effectum, vt cõstat ex Concilio Tridentino sessione. 25. cap. 15. de Regularibus, ibi: *Professio autem facta sit nulla, nullamq; inducat obligationem, &c. ad alios quoscumque effectus.*

¶ Denique eum, qui cum sacris virginibus coniugia tentauerit capite plectunt leges Ciuiles. l. si quis. C. de Episcopis, & Clericis. Id quod olim etiam in Vestalibus obseruatum esse latè docuit Rosi-

Rosinus de Antiquitatibus, lib. 3. cap. 19. ex Dionysio Halicarnaseo, & Plutarcho in vita Numæ. Quæ etiam confirmat Concilium Turonense secundum, cap. 2. quæ verba referuntur infrà. Quando autem liceat à matrimonio ad religionem transire, & quo pacto dissoluatur vinculum dicam infrà cap. 19.

De impedimento ordinis.

Cap. III.

Superiori impedimento hoc etiam coniunctum & affine est, de quo Gratianus etiam nonnulla, cap. si quis episcopus, cap. quotquot, cap. vt lex. hac quæst. 1. & ca. Diaconus, & cap. Presbyteris. 27. d. Quod vt explicetur exactè, non nulla præmittenda sunt de continentia sacerdotum, tam apud Græcos, quam apud Latinos obseruata, huic tractationi apprimè necessaria, nec iniocunda: trademusq; distinctè, veterum scriptis firmantes omnia, quæ tamen à plerisque tractatoribus confusè satis discutiuntur, & tandem relinquuntur sine exami-ne.

Adlectos coniugatos ad sacros ordines, & quid obseruatum in Ecclesia Græca.

§. I.

In primis his qui in minoribus constituti erãt, matrimonium contrahere semper licuit, vt liquet ex Canone Apostolorũ 25. aliàs 27. *Innuptis autem, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint, vxores accipiant, sed lectores, cantoresque tantummodo.* Et lib. 6. Constitutionum cap. 13. ab illis verbis: *Item ministros, cantores*, &c. Idem posteà confirmatum in Concilio Carthaginensi III. cap. 29. & in Concilio Vasensi II. aliàs III. cap. 1. & in Toletano II. cap. 1. explorabatur eorum voluntas de matrimonio ante subdiaconatum; Aurelianensi III. cap. 1. Et Vvormatiensi sub Adriano. II. cap. 68. & Moguntino sub Arnulpho, ca. 19.

¶Ad maiores etiam ordines electos cõiugatos dubitari non debet, Paulus enim ad Titum. 1. inquit, monens Titũ, quales esse deberent, qui in presbyteros, seu Episcopos eligerentur: *Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ.* Præcipit autem vnius vxoris virum eligendum potius, quam qui nullam vxorem duxerit, quia, vt inquit rectè

Baro-

Baronius tomo. 1. anno 58. nu. 14. in Creta, de cuius agebat Paulus Ecclesia, nullum cœlibem, qui nunquam duxisset vxorem, erat posibile reperiri, cogentibus nimirùm antiquis Cretensium legibus, vt omnes homines à puero vxores ducerent, quod testatur Strabo libro 10. qui ex Ephoro rempublicam describit Cretēsium; cum alioqui, etiā si ea lex cessaret, haud facile foret inter Gentiles, qui recenter Christo nomen dedissent, adultum hominem cœlibem reperiri. Quamobrem ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribēs, hoc ipsum monuit. Quod autē de filijs admonet, inquit Baronius, vt qui ordinandus esset, filios haberet fideles, non in accusatione luxuriæ, eo respexisse videtur Paulus, quod apud Cretenses mos turpissimus, atque infamissimus inoleuisset, nimirùm vt licitè in pueros insanirent, quos etiā quantumuis nobiles licebat repere, & apud se amantem ad duos menses detinere, & sic donatum muneribus remittere. Sed, quod est deterius, hoc non probro, sed potius laudi illis adscribebatur, adeò, vt, inquit idem Strabo, formosis & illustri genere ortis turpe esset nullū habere amatorem, moribusque eorum imputari; haberique à cunctis in honore pueros raptos ait, vt tam in consensu, quam in ambulando primarius illis locus tribueretur, splendidiorique permitteretur vti veste ab amatore donata. Hæc quātumuis obscænissima (inquit Baronius) referre licet non sine stomacho, non prætermisimus, vt ex his tum sensus verborum Pauli aperiretur; tum etiam, vt quantum putorem, atque putredinem, sal abstersērit Apostolicum, mundo adeò necessarium intelligeretur.

¶ Cæterùm non eodem modo admissi coniugati ad sacros ordines in Orientali Ecclesia, atque Latina: de Græca modo, de Latina dicam in sequentibus. Et quidē quod ad Græcos attinet, Baronius tomo. 1. anno 58. à num. 20. Turrianus ad canonē 3. Concilij Nicæni existimarunt, nec Græcis licuisse matrimonijs vti anteà contractis, nec post ordinationem nuptias inire, quos quoad hoc secundum sequitur Alphonsus Pisanus ad finem libri 3. Concilij Nicæni, quorum fundamenta aduersus id quod asseremus, infirma prorsus esse demonstrabo posteà.

¶ At ego ita existimo in hac re cum quadam distinctione procedendum, qua varia doctorum testimonia, & inuicem, vt videtur, pugnantia facile clarescant. Cum aliquis siue coniugatus, siue non coniugatus apud Græcos assumebatur ad ordines, in diaconatus susceptione rogabatur, an vellet seruare ac polliceri continentiam: si velle se diceret, ordinabatur; & post ordinationem, impunè non licebat, vel matrimonio vti, vel noua tentare

coniugia, quamuis inita valerent, sed excommunicatione perculsi, vel separabantur, vel inter inferiores ordines ministrabant. At si se non posse continentiam seruare dicerent, ordinabantur etiam nonnulli: ijs nubere licebat impunè, aut, si coniugati erant, vti poterant matrimonio ante ordinem contracto. Itaque in eo tantum Græci à Latinis olim dissidebant; quod ad præsens institutum attinet, quod Latini ad seruandam continentiam adigebantur in susceptione ordinum, vt ostendam. §. sequenti. At apud Græcos optio dabatur eligendi vitam cœlibem; quod si non eligerent, nihilominùs etiam ordinabantur. Quamuis progressu temporis eo insaniæ peruenerunt, vt ordinandos etiam ad coniugia ineunda compellerent, de quo postea.

¶ Tria probanda. Primum, quod in ordine rogarentur & optio daretur cœlibatus. Secundum, quod si profiterentur tam coniugati, antea, quam non coniugati, continentiam, seruare cogerentur. Tertium, quod qui non promitterent continentiam, & coniugia tentare, & illis antea contractis vti licuisset.

¶ Igitur, quod in ordinatione rogarentur, an vellent profiteri continentiam, & optionem datam, constat expressè ex cap. *Nicæna Synodus*, dist. 31. & libro tertio, in actis Concilij Niceni apud Alphonsum Pisanum, quamuis ibi tantum sermo sit de optione data ijs, qui laici vxores duxerant, an vellent à proprijs vxoribus abstinere, *Iudicio* (inquit) *volentium relinquens continentiam à proprijs vxoribus.* Cōstat etiam absolutè omnibus optionem datam ex Concilio Ancyrano inter Græcos celebrato sub Syluestro I. cano. 10. *Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ord. natione protestati sunt, & dixerunt velle, se coniugio copulari,* (vel vt alij vertunt) *velle se vxores ducere, quia sic manere non possunt, hi, si post modum vxores duxerint, in ministerio maneant, propterea quod eis Episcopus licentiam dederat. Quicumque sanè tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptijs obligati sunt, à ministerio cessare debebunt.* Habetur apud Gratianum cap. *Diaconi quicumque*, dist. 28. Fit autem hoc loco mentio Diaconi, non presbyteri; quia, sicut apud Latinos nunc in subdiaconatus susceptione fit professio continentiæ; ita apud Græcos fiebat in Diaconatu.

¶ Neque obstat quod nonnulli dicāt hunc Canonem Concilij Prouincialis esse, atque adeo exiguæ authoritatis; tum quia modo de veteris Græcorum Ecclesiæ consuetudine inuestiganda agimus, quam distinctè satis nobis tradidit conciliū istud, etsi Prouinciale sit: tum etiā, quia concilium istud approbatum, & re-

& receptum est frequentibus Græcorum Synodis, vt constat ex cap. *Quoniā sancta*, & c. prima adnotatio: 16. d. & ꝓbatur à Leone IIII. in c. *de libellis*, 20. d. vbi hæc habet: *Quibus autē in omnibus Ecclesiasticis vtimur iudicijs, sunt Canones Apostolorum, Nicænorū, Ancyranorum, Neocæsariensium*, &c. Constat ergo ex prædicto canone rogatos de continentia seruanda profiteri solitos, & si non profiterentur, si ordinarentur adhuc ab Episcopo, licuisse vel ad noua coniugia transire, vel matrimonijs vti antea contractis.

¶ Quod autem, si continentiā semel profiterentur, non amplius licuerit impunè, vel inire coniugia, vel contractis vti, liquet in primis ex eodē canone in secunda eius parte; & ex concilio Neocæsariensi, canone. 1. vbi Presbyter vxorem ducens iam post ordinationem deponitur ab ordine. Expende autē ibi, grauius puniri qui fornicator, vel adulter fuerit, subijcitur enim pœnitētiæ inter laicos. Agit ergo canō de ijs, qui professi cōtinentiā, ad ordines ascēderant, quare nō sine supplicio istis nubere licebat. Constat etiā ex Epiphanio in Cōpendio, inquit enim: sanctū sacerdotiū ex virginibus quidē, vt plurimum procedens. Si vero non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus: si vero non suffecerint ad ministeriū solitariam vitam degētes, de ijs, qui cōtinent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruātibus, Hi enim potissimū eligebantur, licèt & coniugati interdū assumerentur, nō interdicto illis coniugij vsu. Fauet etiam Hieronymus cōtra Vigilantium ibi; *Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes; aut, si vxores habuerint, mariti esse desierūt.* Atque de his, qui continentiam profitebantur, accipio verba Leonis primi epistola 82. c. 4. ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem: *Cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi liberorum studere sit liberum, ad exhibendā tamen perfectæ cōtinentiæ puritatem, ne subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt, & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares.* Constat etiam ex Concilio Constantinopolitano sub Anastasio, vt refert Palladius in vita Chrysostomi, in quo Asiani Episcopi Cōstantinopolitani cōuenientes Eusebium Valentinianum Episcopum accusarunt de varijs criminibus, sede expulerūt. Inter ea autē sextū crimē erat, quod cum vxori propriæ abrenūciasset, rursus illi cōiunctus est, filiosq; ex ea procreauit. Cōstat deniq; ea quę diximus ex can. 6. Synodi in Trullo, quāuis enim exiguæ autoritatis illi canones sint, de quo alio loco, attamē canō ille nihil cōtinet alienū ab antiqua Ecclesię Gręcæ cōsuetudine,

¶ E quibus omnibus colligitur fuisse etiam apud Græcos professionem continětiæ in ordinum susceptione vsu receptam, idque ostendunt apertè ferè omnia, quæ modo adduximus; constatque etiam ex epistola Basilij ad Paregorium presbyterum, siue Gregorium, quē reprehendit ob subintroductā mulierculam, & ab officio suspendit, ac communione priuat, donec dimittat iuxta canonē tertiū Synodi Nicænę, quamuis septuagenarius esset. In ea enim epistola expressa mentio professionis cælibatus; estque septima in Additione, vel extat etiam post epistolas ad Amphilochium, cum commentario Balsamonis. Nihil autem est in ea epistola, quod Paregorium siue Gregorium illum vxoratum fuisse conuincat; quidquid dicat Turrianus ad canonem tertiam Nicænum. An vero ea professio fuerit ex voto dicam posteà. §. 3.

Tertio denique, si nollent profiteri continentiam, licuisse vxores ducere constat ex eodem Ancyrano canone 10. Et, si coniugati erāt, licuisse vti matrimonijs anteà contractis, ex communi sensu. Nobiscū enim sensere scholastici Theologi veteres ferè omnes. Ricardus in 4. distinct. 37. artic. 1. quæst. 1. 2. in solutione 2. Scotus quæst. vnica. Paludanus ibidem quæst. 1. conclusione quarta. Thomas de Argentina quæstio. vnica, artic. 1. in solutione ad quartum, contra secundam conclusionem. Bassolis quæst. vnica, artic. 1. Dominicus Soto eadem distinctione, quæst. vnica. Petrus Soto de institutione Sacerdotum, lectione. 5. & 6. Quintana Dueñas libro 1. rerum ecclesiasticarum, cap. 6. numero 9. qui merito hunc dicit esse cōmunem sensum. Et quidē ita se rē istā habuisse apud Græcos, probabo ita manifestis testimonijs, vt nō parum mirer de eo dubitasse tantos viros, qui voluerunt in meridiana luce cæcutire. In primis ex c. *Nicæna Synodus*, apud Gratianum dist. 30. vbi historia Paphnutij refertur, qui dissuasit Concilio, ne legem statuerent, qua Episcopos, presbyteros, diaconos, & subdiaconos iuberent ab vxoribus anteà ductis abstinere, obtinuitque Paphnutij sententia. Hanc autem veram historiam esse, non confictam fabellam, vt existimarunt Turrianus, atque Baronius, constat: illam enim refert Socrates libro 1. cap. 18. Sozomenus libro 1. cap. 22. Cassiodorus in historia Tripartita, libro 2. cap. 14. Nicephorus lib. 8. cap. 19. & extat in Concilio Nicæno, quod in lucem edidit Alphonsus Pisanus, libro 3. eiusdem Concilij, circa finem. Nec verò reijci potest ea historia, quod consilium Paphnutij aut ratione caruerit, aut recens fuerit. Non quidē absque ratione fuit; id enim consuluit Paphnutius, tum propter nuptiarum honorem, quas paulo an-

reà insectatus Eustachius etiam in presbyteris, qui laici vxorem duxerant, vt constat ex Concilio Gangrensi, in præfatione ad Episcopos Armeniæ, & canone. 4. qui contra hunc errorem scriptus est, tum etiam, vt consuleret multorum clericorum coniugatorum fragilitati, non enim omnes possent lege cōtineri. Idem etiam consuluisse Dionysium Corinthiorum Episcopum refert Eusebius libro 4. cap. 23. & Nicephorus lib. 4 cap. 8. Non fuisse autem nouum Paphnutij Consilium constat ex Socrate lib. 5. ca. 22. Nicephoro lib. 12. cap. 34. Nec denique ex eo Paphnutij facto approbato etiam à Nicęna Synodo quo ad Græcos, aliquid, quod sibi faueat, possunt hæretici colligere; cum tantum de his sermo sit, qui ad huc laici vxores duxerant. Quare nihil habent, quo cælibatum apud Latinos perpetua lege seruatum labefactent, aut saltem oppugnent.

¶ Sed præterea frustra hi authores historiam Paphnutij refellunt, cum id quod in eo canone continetur, scilicet licuisse apud Græcos vti vxoribus, quas ante ordinationē duxerant, constet ex alijs omni exceptione maioribus testibus. Nec obscurè colligitur ex Canonibus Nicænis 24. & 66. & apertissimè ex Canone. 78. vbi clericis coniugatis lapsis in adulterium duplex imponitur pœnitentia, *vt* postea repetitur in Lateranēsi, & dicemus infra sub Innocētio III. Idem etiam asseruit Innocentius. III. in cap. *Cum olim*, de Clericis coniugatis, ibi: *In superioribus ordinibus vtuntur matrimonio iam contracto* Et idem Innocentius III. in Concilio Lateranensi sub ipso cap. 14. grauius puniendos Clericos incontinentes ex Gręcis asseruit, rationemque reddit, quia non abdicarunt copulam coniugalem, secundum regionis suæ morem, cum legitimo matrimonio possent vti. Et Clemens III. in ca. *quæsitum*, de pœnitentijs, & remissionibus, ibi: *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet vti*, Idem etiam asseritur in Concilio Senonensi, in decretis fidei, cap. 8. vbi hæc habentur: *Neque voluit Orientalis Ecclesia suos ea seueritate coerceri, vt contractis primum matrimonijs vti non liceret.*

¶ Atque hinc interpretandum est illud Stephani Papę, quod habetur in cap. aliter. 31. d. vbi inquit: *Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarū aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ: Nam earum sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi matrimonio copulantur.* Illud enim, *Matrimonio copulantur*, non est intelligendum quasi in sacris constitutis apud Gręcos liceret nubere (quamuis etiam in hunc sensum explicari rectè possint, iuxta ea quæ dicta iam sunt de ijs qui nollent profiteri continentiam.) sed vt idem sit ac matrimonio iam antea contracto licitè vti. Qua

phrasi in ea significatione vtitur 6. Synodus c. 3. Quamuis in Romani Canonis ordinatione traditũ nouimus, vt, qui ordinati sunt diaconi, vel presbyteri, profiteri quòd non *suis iam copulentur vxoribus.* Et Cõcilium Toletanum. III. c. 5. ibi: *Carnali adhuc desiderio vxoribus copulari.* Loquitur autẽ de episcopis, presbyteris, & diaconis anteà coniugatis. Et Innocẽtius III. in. ca. *Gaudemus,* de diuortijs, ibi: *fideles homines matrimonialiter copulari liberè possunt,* idest, matrimonio iam contracto vti, vt constat ex contextu. Ita exponit Glossa. c. aliter, quam secutus fuit Ricardus, & Scotus supra citati, & nouissime Quintana Dueñas loco iam citato.

¶ At si ea, quam diximus, Græcorum recepta cõsuetudo fuit, cur ob illam reprehenduntur à Nicolao I. ad Consulta Vulgarorũ. c. 70. & habetur. c. cõsulendum 28 d. *Consulendum decernitis vtrùm presbyterũ vxorem habẽtem debeatis sustentare & honorare, an à vobis proijcere? In quo respondemus, quoniã, licet ipsi valde reprehensibiles sint, vos tamẽ Dominum imitari cõuenit, qui solem suũ, vt Euãgelium testatur, oriri facit super bonos & malos,* &c. Cur enim vocantur reprehensibiles ac mali, improbi, si receptam vsu cõsuetudinem à magna Synodo probatam sequebantur? Id vt intelligatur, ac simul quare reprehensioni Græci subiaceant, sciendũ est procedẽte tẽpore eò insaniæ Græcos peruenisse, quo se se magis Latinis opponerent, vt omnes, qui ordinabantur, ad nuptias cogerent; nec vllũ nisi cõiugatum ordinarẽt. Quod olim reprehendebat in Vigilantio Hieronymus, ibi: *Si tamẽ episcopi nominandi sunt, qui non ordinãt diaconos, nisi prius vxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam; imò ostendẽtes quàm sanctè ipsi viuãt, qui malè de omnibus suspicantur.* In hàc autem insaniam proripuere Græci primùm, quantũ suspicari possum, post VI. Synodum, cum in Trullo conuenientes sine capite legitimo, odio in Latinos concitati illum 13. canonem ediderunt, vbi nec antea coniugatos priuant vsu coniugum; nec anteà coniugatos volunt reijci ab ordinibus suscipiendis, & in eorum susceptione continentiæ professionẽ prohibent. In eo enim reprehensione dignus canon ille, & quòd Romanorum clericorum cælibatum reprehendat; cum tamen etiamsi Græcis illibata sua permaneret consuetudo, cur reprehenderẽt, nulla subesset ratio: & quod nullum coniugatum vellent ab ordinibus repelli, & quod prohibeant, vt ordinationis tempore à nullo postularetur, vt emittat professionem continentiæ.

¶ Sed, & apertiùs hanc Græcorũ insaniam nobis ostendit Humberti disputatio aduersus Nicetam Pectoratum tempore Leonis Octaui, quę habetur apud Baronium tom. 11. in fine,

fine, inquit enim: Ante omnia autē comprobamus te mentitum ipsi veritati, in eo quod dixisti nostros prius ordinari, deinde vxores sortiri: *Quia apud nos nec ad subdiaconatus gradus quisquam admittitur, nisi perpetuam continentiam etiam à propria coniuge profiteatur: nec post gradum vxorem cuiquam ducere conceditur. Sed tu Ecclesiam Dei volens efficere Synagogam Sathanæ, & prostibulum Balaam, & Iezabel, cum Nicolao dicis: episcopum & presbyterum, & diaconum dicimus, qui vnam habet vxorem, ordinari, quamuis viuant eorum coniuges, quamuis defunctæ; nec licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire; aut, si nupserint, alteras amplecti; sed sufficere eis, quas habent, cum ad ordinationem venerunt. O abominabilis Cynice, quomodo non erubuisti tantum nefas enumerare? Ergo non licet aliquem post manus impositionem sine vxore esse? si ita est, ipse Ioannes Apostolus, & Paulus, & Barnabas, & omnis continens in gradu Ecclesiastico in culpa est proculdubio. Vnde necesse est vt futurus Episcopus, presbyter, diaconus prius vxorem sortiantur, quæ sibi sufficere habeat ad carnales complexus.* Et idem author in eadem disputatione in fine hæc habet: *Illa tamen Ecclesia, id est, Orientalis, quam Arrius corrupit, Macedonius prostituit, quæ Genimina viperarum, id est, Nestorium, Eutichem, Monothelitas, & Theopaschitas, & reliquas hæretirum pestes peperit, & aluit, adhuc à Nicolai Hæresiarchæ complexibus abstrahi non potuit, adeò vt ad sacri altaris ministerium ordinandos interroget, an habeant vxores. Qui si responderint se non habere, compelluntur primum ducere, & sic impositionis manum accipere, vt noui mariti, & recenti carnis voluptate toti resoluti, & marcidi, & inter sancta sacrificia cogitantes quomodo placeant vxoribus, immaculatum Christi corpus tractent, atque populo distribuant.* E quibus planum est receptam, probatamque consuetudinem de professione voluntaria continentiæ in susceptione ordinum in deterius commutatam à Græcis, vt non solum optionē non darent initiandis continentiam profitendi; sed nec eum sacris ordinibus initiarent, nisi prius compulsus duceret vxorem, vt nullus initiatus sine vxore inter eos esset: ob eumque iam tempore Nicolai Primi apud illos receptum abusum (subsequitur enim Nicolaus multis annis Synodum in Trullo) merito reprehensibiles iudicantur: erant enim graui obiurgatione digni. Atque de Græcis hactenus; iam de Latinis.

D 4 Profes-

Professionem continentiæ ab Initio apud Latinos extitisse; in Subdiaconatu tamen non semper, nec vniuersè.

§. *II.*

AB initio nascentis Ecclesię assumpti ad ordines & coniugati, & nõ coniugati; vtrisque autem apud Latinos iniuncta castitas, perpetuoq; seruata, vt sigillatim ostendam. Coniugatis ergo prohibitum ad vxores accessum constat ex Clemente Romano Epistola 2. columna 2. his fere verbis: *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam coniuges suas nouerint. Quod si post ordinationem ministro altaris contigerit inuadere proprium cubile vxoris sacrarij non intret limina, nec sacrificij portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus: ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, Vrceum, siue calicem ad altare non suff. rat.* Verum circa illa verba *coniuges suas nouerint*, notandum est varie legi. Nam in hac recenti editione conciliorum est, *non nouerint*; cui lectioni consonat Turrianus libro. 1. pro canonibus Apostolorum, cap. 2. vbi eodem sensu legit, *reliquerint*. Sed Humbertus in ea disputatione contra Nicetam Pectoratum, cuius memini §. præcedenti, legit, *nouerint*: addit tamen explicationis gratia, *si semper continere noluerint*, quasi dicat, eligi etiam posse coniugatos ante ordinationem, si noluerint ante ordines esse continentes: at post ordinationem abstinere ab vxoribus debuisse, redigendos aliàs ad minores ordines. Extat etiam de eodem Lucij Papæ decretum apud Gratianum, cap. *ministri*. d. 81. ver. bis fere idem cum testimonio Clementis. Postea Illiberritanum canone 33. *Placuit in totum prohibere Episcopis, presbyteris, diaconibus, & subdiaconibus positis in ministerio, abstinere se à coniugibus suis, & non generare filios. Quod quicumque fecerit, ab honore clericatus exterminetur.* Idem posteà Syluester. I. in Concilio Romano II cap. 19. *Nemo enim presbyter à die onus presbyterij sumat coniugium.* Quo loco per coniugium intellige cõtubernium cum fœmina. Vxorem enim ducere non tantum presbyteris, sed etiã subdiaconis interdictum in hoc eodem concilio cap. 8. vt posteà referam. Imo & ad hanc a coniugatis promissam continentiam adduxerim canonem 13. eiusdem concilij mendosum valde, ita vt sensum diuinare necesse sit. *Nemo, inquit, nisi velamen cæleste acceperit, primum coniugij, per manus sacerdotis, ad clericatus honorem accedat.* Intelligo

nam-

numque sensum esse, vt ante quam ad clerum promoueretur coniugatus, in manus sacerdotis, id est Epi scopi, (sic enim olim vocati Episcopi sæpissime,) Velamen cœleste acciperet primum, id est, continentiæ professionem emitteret, quam periphrasi appellat cœleste velamen, cum transeat initiandus ad spirituale coniugium ineundum cum Christo. Qua ratione anteà in eodem concilio, canone. 10. cum agitur de ætate, in qua Sanctimonialis benedicenda sit, appellatur monialis virgo sacrata maritali con sortio. Siricius Papa Epistola. 1. ad Himerium Tarraconensem Episcopum, num. septimo, accessum sacerdotibus, atq; leuitis ad proprias vxores prohibitum ostendit, denuoque pœnam renouat: & numero nono à diaconatu vult professionem continentiæ, & habentur apud Gratianum in cap. *aliquanti*, d. 82 & cap. *quicumque*, d. 27. Idem etiam Siricius epistola 4. numero 9 *Præterea quod dignum & pudicum, & honestum est suademus, vt sacerdotes, & Leuitæ cum vxoribus suis non coëant, quia in ministerio Diuino quotidianis necessitatibus occupantur*, &c. Quæ eadem repetit postea Innocentius I epistola 2. quæ est ad Victricium, cap. nono, & in epistola 3. quæ est ad Exuperium Tolosanum Episcopum, numero primo, decreti Siricij mentione facta. Forte eodem respicit idem Innocentius Epistola 5. & habetur cap. *Maximilianus*. d. 81. Idem statuit Arelatense secundum, canone. 2. ibi: *nisi fuerit promissa conuersio*. Carthaginense secundum, canone. 2. Taurinatense sub eodem Siricio, canone. 7. Cartaginense quintum sub Anastasio, canone. 2. & habetur cap. *Cum de quorumdam*. d. 84. Toletanum secundum sub eodem cap. primo. Telense sub Zosimo, vbi probata est epistola Siricij, de qua supra Africanum sub Celestino, & Bonifacio, cap. 37. Idem postea Leo Primus, Epistola 84. numero quarto, quem § præcedenti retulimus, & epistola. 92. ad Rusticum Narbonensem, num. tertio & habetur in cap. *lex continentiæ*, d. 31. Concilium Arausicanum Primu, sub eodem Leone cap. 22. coniugatos ordinari prohibet, nisi in diaconatu professione castitatis emissa; & cap. 23. si aliter ordinetur, reijci: & cap. 24. Taurinatensis Concilij decretum probat, ne promoueantur. Idem repetitum postea in Concilio Turonensi primo, cap. primo & secundo. *Quod si coniugio dederint operam, ne ministrent, nec vlterius promoueantur ad superiorem ordinem* Agatense canone 9. Sirici decretalis inentione facta: & cap. 16. præcipitur, vt antequam diaconus ordinetur, vxoris requiratur voluntas, nec aliter ordinetur. Gerundense in Hispania, cap.

6. Vsque ad subdiaconum, vt semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio vita eius clarior appareat. Aurelianense III. canone 2. ne misceantur etiam subdiaconi vxoribus antea ductis, aliàs non ministrent. Aruernense cap. 12. ne etiam subdiaconi copulentur, sed vt fratres, & sorores viuant, aliàs nec ministrent, nec promoueantur. Aurelianense IIII. cap. 17. aliàs degradentur. Aurelianense V. cap. quarto. Turonense. II. canone 20. etiam subdiaconis iniungit, ne misceantur vxoribus. Matisconense. I. cap. 11. Lugdunense II. canone. 1. Toletanum III. cap. 3. vult ne viuant in eodem conclaui; imò, si fieri potest, nec in eadem domo Gregorius libro 1. epistola 42. subdiaconis etiam præcipit, vt ab vxoribus abstineant; & libro 3. epistola 5. & epistola 34. Altisiodorense ca. 21. etiam subdiaconi præcipit ne misceantur antea du ctis vxoribus. Zacharias Pontifex epistola. 1. columna. 2. & epistola 7. cap. 11. Vuermatiense, cap 9. Moguntinum sub Arnulpho Rege. ca. 19. idem statuit etiam in subdiaconis, sicut & Vvormatiēse, Neocæsariensis & Carthaginēsis secūdi, mētione facta. Humbertus in disputat. citata. Melfitanum sub Vrbano II. cap. secundo. Claramontense sub Vrbano II. in fragmentis, columna 3. iuxta editionem Seuerini. Hæc retuli ex primis vndecim annorum centurijs, recentiora additurus alio loco. Ex quibus planè constat perpetuò iniunctam abstinentiam à proprijs vxoribus apud Latinā ecclesiā his, qui ordinabātur.

Nec paucioribus, aut minus antiquis decretis præceptum etiam in Ecclesia Latina ijs, qui non coniugati ad sacros ordines ascendebant, vt perpetuò seruarent continentiam matrimonijs omnino prohibitis. In primis ita statuerunt Apostoli apud Clementem Romanum libro 6. constitutionum, cap. 17. *Episcopum, ac presbyterum & diaconum ordinari præcipimus, qui sint monogami, id est, vnius vxoris viri, siue vxores eorum superstites sint, siue nō: post ordinationem tamen, si vxores non habent, præcipimus vt non liceat amplius ducere, aut, si antea duxerant, non aliàs in matrimonium accipere: sed potius, quod cum haberent, ad ordinationem venerunt contentos esse.* Extat etiam canon Apostolorum. 27. quem §. 1. initio retulimus. Omitto Græcorum concilia, Ancyranum, Neocæsariense, de quibus §. præcedenti Romanum II. sub Syluestro cap. 8. vbi subdiaconis transitum ad nuptias apertissimè prohibet. Concilium Carthaginense II. cap. 2. vbi non tantum à proprijs vxoribus abstinentia; sed absolutè omnibus episcopis, presbyteris, & leuitis castitas indicitur; & canone. 37. concilij Africani alijs clericis permittitur, vt

iux-

iuxta Prouinciæ suæ morem degāt, id est, subdiaconis & inferioribus alijs ordinibus, cap. *Cūm in præterito.* d. 84. Veneticum sub Leone I. canone 11. *Presbyteri, diaconi, subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia non est,* &c. Eadem repetit Concilium Agatense, canone. 39. habeturque cap. *Presbyteri.* 34. d. Aurelianense III. cap. 8. *Si quis diaconus in captiuitatem redactus vxori fuerit copulatus, rursus ab officij ministerio omnino remouendus est; cui sufficere debet pro actus sui leuitate impleta pœnitentia pro satisfactione communio.* Toletanum II. ca. 1. professio castitatis ante subdiaconatum, vel si ante ordines nupserint, velintque initiari, profiteantur etiam abstinentiam à proprijs vxoribus. Aurelianense III. cap. 2. *Vt nullus clericorum à subdiacono, & supra, & quos vxores in proposito suo accipere inhibetur,* &c. Gregorius I. libro. 1. epistola 42. columna. 4. subdiaconos prohibet ad sacros ordines admitti, nisi se castè victuros profiteantur, habetur in cap. *ante Triennium,* 31. d. & libro 11. episto. 31. interrogatione 2. tantum extra sacros ordines constitutis dat licentiā vxores accipiendi, si se continere noluerint. Cōtinentia etiā præcipitur in Toletano concilio sub Recaredo, tempore Gregorij. I. c. 1. & in Oscensi sub eodem Gregorio. I. c. 2. & in Egarensi siue Tarraconēsi. c. vnico. Toletanum IIII. ca. 26. iubet emitti coram episcopo professionē castitatis: & Toletanū. VIII. c. 5. & 6. Matrimonia interdicit: & Concilium Rhemense, sub Eugenio II. cap. 2. Matrimonium etiam subdiaconis prohibet. Nicolaus I. epistola. 70. columna 3. in eo reprehendi Latinos à Græcis, quod Latini presbyteros sortiri coniuges prohiberent. Moguntinum sub Arnulpho cap. 19. decreti Neocæsariensis mentione facta, prohibet matrimonium etiam subdiaconis: & in Mogūtino sub Leone VIII. sacerdotum coniugia prohibentur; in Tolosano sub Victore II. c. 6 in Romano sub Nicolao. II. c. 3. etiam de subdiaconis, & Alexander II. ca. *si quis amodo* d. 81. c. 16. & sequentibus. Gregorius VII. lib. 1. epistola 62. Romanū sub Gregorio VII. Moguntinū sub Greg. VII. Quintiliburgense sub Greg. VII c. 6. Melfitanū sub Vrbano II. c. 11. Placentinum sub Vrbano. II. c. 5. Quintiliburgēse sub Paschasio. II. Idē etiā statutum innumeris alijs, quæ alio referemus sigillatim loco.

Atq; hęc quidē lex de seruāda cōtinētia, & à proprijs vxoribus, constanter quidem in leuitis, presbyteris, & episcopis obseruata est in Occidentali Ecclesia. In subdiaconis coniugatis non semper, neque apud omnes Ecclesias Occidentis; sed apud aliquas vsu, & lege receptum, vt abstinerent ab vxoribus antea ductis, apud alias vero non.

Apud

Apud Hispanos quidem antiquissimo canone id prohibitum etiam subdiaconis, vt constat ex Illiberitano, canone. 33. & Gerundensi ca.6 postea tamen sequentibus Hispaniæ concilijs diaconis, & supra tantum obseruatum esse constat ex Toletano I. cap. 1. vbi tantum diaconos vsos vxoribus prohibet promoueri ad presbyterium, & presbyteros etiam, nulla de subdiaconis mentione facta. Idem habet Toletanum III. capite. 5. & expressissimè constat ex epistola Siricij ad Himeriū Tarraconensem Episcopum, de qua supra hoc. §. habetur c. *quicumque*, d. 78. vbi expresse subdiaconis vsus cōiugij permittitur. Quamuis in Gerūdensi. quod post Toletanum. I. celebratū est, expressè etiam de subdiaconis caueatur. Nec mirùm non adeò seueram continentiæ legem impositam apud Hispanos subdiaconis, cū etiā Bigami permitterentur in subdiaconatu ministrare Concilio Toletano I. c. 3. *Item cōstituit sancta Synodus, vt lector fidelis, si viduā alterius vxorem acceperit, amplius nihil fit, sed semper lector habeatur, aut forte subdiaconus.* Quamuis Bigamus verè remoueatur à subdiaconatu habēdus inter ostiarios, lectoresque tantummodo eodem Concilio Toletano I. cap. 4.

¶Extra Hispaniam vero, in Africa diuersam quoad subdiaconos cōsuetudinem extitisse ostendit Concilium Carthaginense. V. cap. 3. vbi in presbyteris, & diaconis expresse requiri cōtinentiā; in subdiaconis vero vt seruetur Ecclesiarum diuersa consuetudo; habetur cap. *cum de quorumdam* d. 84. Idem constat ex concilio Africano sub Celestino & Bonifacio cap. 37. Eandem etiam varietatem extitisse in Gallia, & in Italia constat. Nam Arelatense II. cap. 2. exigit, vt ad sacerdotiū promittatur conuersio; & de Leuitis, & sacerdotibus Turonense. I. ca. 1. & 2. Agathense, cap. 9. & cap. 16 Lugdunense. II. cap. 1. Telense ca. 9. vbi recipitur epistola Siricij Papæ, quæ tantum leuitis & presbyteris vxoris vsum prohibet. Et de Siciliæ sub diaconis constat ex Gregorio II. lib. primo, episto. 42. & habetur cap. *ante triennium*. d. 31. At vero in alijs etiam subdiaconis expressè prohibetur vsus coniugis. vt in Moguntino sub Arnulpho Rege cap. 19. Taurinatensi, capit. septimo. Arausicano I. cap. 24. vbi Taurinatense probatur decretum. Aurelianensi. III. cap. secundo. Aruernensi cap. 12. Aurelianensi. V. cap. quarto Turonensi. II. cap. 20. Matisconensi. I ca. 11. ibi; *vel vniuersi honoratiores clerici*. Altisiodorensi cap. 21. Melfitano cap 3. & alijs supra relatis

¶Nec solum subdiaconi coniugati ante ordinationem nō coacti vniuersali lege seruare continentiam à proprijs vxoribus, sed neq; illis vni

uerse prohibitum coniugium: non enim apud omnes Ecclesias fiebat professio castitatis in subdiaconatu. Id quod non obscurè colligitur ex epistola citata Gregorij I. & ex Toletano V.I.I.I. cap. 6. Cum enim à subdiaconis exigit castitatis sponsionem, inquit: *Sicut in quibusdam Ecclesijs vetustas tradit, antiqua, & sacra dignoscitur consuetudo substare probata.* Igitur aliquarum ecclesiarum ea erat consuetudo, non omnium. Nec mirum, quòd tanta varietas in subdiaconis reperiatur, cum subdiaconatus non ab omnibus Ecclesijs inter maiores ordines reputaretur; vnde nec iuris Diuini, sed Ecclesiasticæ institutionis esse ordinem istum nonnulli Theologi docuerunt, licet non rectè. Videmus etiam à Chorepiscopis collatum, quibus maiores ordines conferre illicitum, & ea tantum cōcessa, quæ iure Ecclesiastico inducta sunt, de quo aliàs. Vnde etiam & facile cum illis dispensatum, vt nubant, vt indicabo posteà interius isto capite.

¶ Ex ijs quæ hactenus dicta sunt constat primò, continentiæ legem antiquissimam esse in Ecclesia Latina, & Græca contra libidinosos Hæreticos, qui illam oppugnare cō tendunt. Vnde ab Apostolis deriuatam meritò dixit Carthaginense I.I. cap. 2 habetur cap. *Episcopos*, d. 31. & cap. *cum in præterito* d. 84. Apostolica igitur est lex ista, quod non rectè negauit Gratianus in ca. *sors*. 26. quæst. 2. & cap. *cum igitur*. 35. quæst. 1.

¶ Secundò colligitur continentiam hanc seruatam ab initiatis ex emisso voto; id quod cōstare potest ex Aurelianensi II. cap. 2. habetur cap. *assumi* d. 28. ibi: *nisi fuerit promissa conersio*. Sed antiquior est canon. 10. Ancyrani Concilij, & habetur cap. *Diaconi*, citato ibi: *professi fuerint continentiam*; quod asseritur non tanquam recens institutum; sed vsu & authoritate receptū. Cui adiunge etiā canonem. 18. eiusdem Concilij, habetur cap. *quotquot*. 27. quæst. 1. *Quotquot virginitatem pollicitam prænaricati sunt professione contempta, inter Bigamos habentur.* Quo loco ipse contextus satis indicat agi de clericis & sacris ordinibus initiatis. Adiuuarique id potest ex Cōcilio Gangrensi in fine. Addendum tamen, sicut in religiosi instituti susceptione erat professio tacita per longinqui tēporis gestationem habitus, & etiam expressa: Ita mihi videri probabile, quod docuit Gregorius de Valentia 2. 2. disputatione. 9. Generali quæst. 5. puncto 3. fuisse tacitam & expressam professionem continentiæ in ordinibus suscipiendis. ipsamq; ordinis Ecclesiastici susceptionē iuxta Ecclesiæ leges fuisse tacitam professionem & emissionem voti continentiæ; illaque ita obligari, & ab Ecclesia compelli, ac si expressè vo-

tum

tum emisissent castitatis, nô secus ac ij qui longo tempore habitum religiosum gestauerant, vt constat ex ijs quæ dixi illa quæst. 3. scholastica c. 8. Atque hæc sunt, quæ circa continentiæ legem Ecclesiasticis præscripta in Latina, & Orientali Ecclesia assidua conciliorum lectio ne hactenus obseruauimus.

Ordinem sacrum esse impedimentum dirimens; & vnde id ordinem proueniat, & à quo tẽpore.

§. III.

His præmissis, quę nec parum solidè, & vtiliter à nobis præmissa sunt, addendum est ordinem sacrum; vt ex dictis colligitur, ab initio nascentis Ecclesiæ apud Latinos sine exceptione, apud Græcos vero in his qui continentiam profitebantur, fuisse impedimentum, siquidem ab initio fuit annexa professio continentiæ sacris ordinibus. Semel autẽ emisso voto impeditur coniugium, ne licitè contrahatur; & impeditur vsus coniugij anteà cõtracti. Id autem intelligendum est de matrimonio contracto in ordine ad copulam, aliàs non impediretur vsus, nec vinculum.

¶ Sed quamuis ab initio nascentis Ecclesiæ ordo sacer impedierit matrimonium, non tamen ab eodẽ tempore fuit impedimentum dirimẽs. Petrus Soto de institutio. sacerdotũ lectione. 5. de matrimonio existimauit ordinem sacrum irritasse matrimonium ab initio. At Fernandus Rebelus par. 2. de obligationibus iustitiæ, lib. 3. q. 12 nu. 7. à tempore Concilij Aurelianensis. III. quia separari iubentur, si contraxerint. Cæterùm ego cõsequenter ad ea quæ dixi. c. 2. §. 3. existimo, licet illicita semper fuerint cõiugia post ordinum susceptionem, non tamen fuisse irrita. Idq; colligo primò ex Cõcil. Ancyrano. c. 10. citato. 2. parte canonis, vbi contrahentes post emissam professionem continentię rediguntur inter laicos, vt communicent, & à ministerio deponuntur tantum; non autem illis concederetur laica communio, nisi separarentur prius, si matrimonium illud esset inualidũ. Idem colligo ex Concilio Neocæsariensi cap. 1. vbi hæc habentur: *Presbyter, si vxorem duxerit, ab ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrauerit, amplius puniri debet, & ad pœnitentiam redigi.* Vbi duo expendo. Primo, à ministerio tantum deponi in pœnitentiam, non irritum declarari, idque amplius disco ex 2. parte Canonis, vbi fornicationi clerici & adulterio grauiorem pœnam assignat, *amplius*, inquit, *puniri debet*. Ergo matrimoniũ anteà initũ non erat fornicatio, nec adulterium, & leuiori pœna puniеba-

ntebatur. Idem colligo ex Concilio Moguntino sub Arnulpho Rege longe post Aurelianense Quintum celebrato, scilicet, anno Christi. 888. sub Stephano Papa, canone 19. vbi Neocæsariense decretum refertur solummodo, & probatur, quare eodem modo expendendum est. Idem colligo ex Concilio Toletano. I. cap. 4. prope annum. 400. *Subdiaconus, qui defuncta vxore, si aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerit remoueatur, & habeatur inter ostiarios, vel lectores; ita vt Euangelium, & Apostolum non legat, propterea nequi Ecclesiæ seruierint, publicis officijs seruire videatur. Qui vero tertiã quod nec dicendum, nec audiendum est, acceperit; abstentus biennio postea inter laicos reconciliatus per pœnitentiam communicet.* Ex quo planum coniugia subdiaconi non esse irrita. Idem quoad subdiaconos etiã constat ex Toletano. VIII. cap. 6. Non itaque erant à principio inualida matrimonia post ordinationem cõtracta. Nec ego primis mille annis vllam legem Ecclesiasticam vniuersaliter receptam inuenio, quæ irrita redderet huiusmodi matrimonia post ordinationem contracta; quamuis sic contrahentes punirentur, vsque ad Innocentium. I I. in Concilio Lateranensi, & habetur cap. *vt lex.* 27. quæst. prima, *matrimonium non esse censemus.* Et quamuis innumeri canones reperiantur apud Gratianum à distinct. 27. & sequentibus, quibus initiatorum coniugia prohibeantur, in nullo censentur irrita vsque ad Innocentium Secundum in dicto cap. *vt lex.* Et quamuis in nonnullis canonibus separari præcipiantur; attamen ex eo verbo non satis colligi nullum esse matrimonium dixi cap. præcedenti.

¶ Attamen iam à tempore Innocentij I I. ordo non tantum est impedimentum impediens, sed etiam dirimens quouis modo contractum matrimonium, vt de votis religiosorũ solemnibus dixi, quæst. tertia Scholastica, cap. octauo. Ita statutum post Innocentium Secundum, in Concilio Rhemensi sub Eugenio Secundo, canone 3. & 7. in quo repetitur & probatur canon Innocentij I I. *vt lex* eius mentione facta. Idem postea statutum ab Alexandro I I I. habeturque in appendice Concilij Lateranensis sub ipso, par. 18. ca. 2. ab illis; *Sed si forte in subdiaconatum*, & c. 4. & c. 6. ibi, *illi vero, qui in subdiaconatu & supra ad matrimonium conuolauerunt, possunt & debent mulieres inuitas, & renitentes relinquere, nec huiusmodi coniunctio matrimonium, sed contubernium est potius, nuncupandum*, & capite duodecimo, de diacono, qui vxorem duxerat, inquit; *Dimissa illa, quam in vxorem accepit, cum non possit (sicut nosti) contrahere matrimonium.* Et

Et nouißime Tridentinum, sessione. 24. cap. 9. *Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto*, &c. *anathema sit.*

¶ Verum inquirendum hoc loco, quo pacto ordo impediat & reddat nullum subsequens matrimonium; aut vnde illi conueniat impedire, & dirimere matrimonium. Non enim vna est Doctorum sententia. Quidam dicunt ordinem sacrum ex se, & non ratione voti annexi, iureque & constitutione Diuina impedire matrimonium. Ita sentit Franciscus Turrianus pro canonibus Apostolorum, cap. 1. & ex antiquis Ioannes Maior in 4. dist. 24. q. 2. vbi affirmat Pontificem dispensare non posse, vt sacris initiati nubant. Iudicat probabilem Sotus in 4. distinct. 37. quæst. vnica, Bassolis ibidem, quæst. vnica, artic. 1.

¶ Cæterùm, hæc sententia sustineri non potest. Et primò desumitur argumentum ex ijs, quæ hactenus dicta sunt. Quia & in Orientali Ecclesia admisi coniugati ad sacros ordines, & post illos susceptos vtebantur coniugio, & aliquando etiã nubebant, vt apertè satis demonstratum est. Secundò, quia subdiaconatus ad ordines sacros expectat, vt docet Tridentinum sessione 23. canone. 2. & tamẽ in Ecclesia Latina multis sæculis illis nubere impunè licuit, vt constat ex ijs quæ. §. 2. dicta sunt, & ex Gregorio, l. libro I. epistola 42. habeturque cap. *ante Triennium*, distinctio. 31. Imò & post legem vniuersalem latam in Cõcilio Lateranẽsi sub Innocentio. II. quæ habetur in dicto cap. *vt lex*, vbi etiam subdiaconorum coniugia nulla redduntur, permissum illis nubere facilibus ex causis, vt liquet ex Lateranensi sub Alexandro III. in Appendice, parte 18. cap. 4. ibi: *Si autem subdiaconi contraxerint matrimonium, eos, dummodo ante tales fuerint, quod timendum sit, ne pro vna pluribus abutantur, dissimulare poteris cum suis mulieribus remanere: quia tolerandum est malum, vt peiora vitentur.* Dicit autem Pontifex tolerandum malũ, non quia iam post eum consensum Pontificis illicitus esset vsus fœminæ: iam enim ab eo tempore & matrimonium valebat, & licitus vsus: sed malum illud, quod perpetratum est in matrimonio contrahendo, quod & legibus Ecclesiasticis prohibitum erat, & irritum. Idem prorsus statuit idem Alexander cap. 13. & rursus, cap. 14. cuidam subdiacono, qui se ad eum ordinem recipiẽdum nimis enormiter & inordinatè gesserat, postulanti vt liceret contrahere matrimonium, ita indulget: *Nos itaque studiosiùs attendentes, quomodo prædi-*

ctus ordo cum nullam sibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium eius non impedit, discretioni vestræ, &c. quatenus si matrimonium legitimè duxerit contrahendum, nullus vestrum eum à cõtracto matrimonio prædicti ordinis obtentu prohibere præsumat, nec sibi propter hoc molestiam inferat, vel grauamen. Signum ergo euidens est ordinem sacrum nequaquam ex institutione, ac iure Diuino matrimonium impedire. Denique hæc sententia non obscurè refellitur ex concilio Trident. sessio. 24. cap. 9. vbi indicatur vel professionem, vel ordinem impedire, vel lege Ecclesiastica, vel voto. Professio enim solemnis, & ordo sacer impedit, & dirimit ratione voti, legis Ecclesiasticæ authoritate adiuncti ordinibus & solemnitati. Quare non id habet ordo sacer ex Diuino iure.

¶ Secunda aliorum sententia est, ordinem secundum se spectatum, etiam non adiuncto voto, impedire & dirimere matrimonium, ex Ecclesiæ tamen statuto, quod sacris initiatos matrimonio interdixit primò, deinde inhabiles reddidit ad matrimonium. Quam sententiam ex Theologis non pauci secuti sunt, Scotus in 4. dist. 37. quæst. vnica. Paludanus quæst. 1. art. 1. conclusione 2. & art. 2. Thomas de Argentina ibidem quæst. 1. art. 1. Bassolis q. vnica. art. 1. Durandus ibidem. q. 1. Fernandus Rebellus. 2. part. de obligationibus iustitię, lib. 3. quęst. 12. num. 2. Qui omnes authores duobus præcipuè nituntur fundamentis. Primum est, quia aliàs nõ essent duo impedimenta votum & ordo, sed vnum tãtum, si ordo ratione voti impediret, & dirimeret. Secundum est, quia aliàs, qui non haberet animum vouendi & se obligandi voto in ordinis sacri susceptione, non teneretur ad continentiam seruandam. Vt si quis paruulus ordinaretur ante rationis vsum, ordinatus esset, & coniugia postea attentata nulla; & tamen non ille teneretur voti obligatione.

Verior tamen mihi videtur tertia aliorum sententia, quæ docet ordinem ex adiuncto voto castitatis habere quod impediat matrimonium: dirimere autem ex eo, quod illi voto castitatis adiuncta est ea solemnitas, quæ inhabiles redderet ad matrimonium sacris initiatos, vt dicebam. cap. 2. de votis religiosorum. Est expressa sententia D. Thomæ in 4. dist. 37. quæst. 1. art. 1. sequitur Capreolus ibidem conclusione. 2. Ricardus art. 1. quæst. 1. in corpore iuncta solutione secundi, Soto dist. 38. quæst. 1. art. 1. Petrus Soto de institutione sacerdotum, lectione 5 de matrimonio, Bellarminus lib. 1. de matrimonio, cap. 21. Gregorius de Valentia 3. par. d. 10. quæst. 5. puncto. 3. verbo ordo, & dist. 9. quęst 5. puncto. 5 §. 2. Vnicum mihi pro hac sententia funda-

mentum est, deductum ex ijs, quæ dicebam supra. §. 2. in fine. Quia ab exordio nascentis ecclesiæ, qui ordinabantur, emittebāt castitatis votum, & ideò illis prohibita coniugia & accessus ad vxores antea ductas. Quare votū illis ordinibus adiunctum impediebat primò; solemnitas autem addita posteà, quâ votum in ordinibus sacris emittentes inhabiles redditi sunt ad matrimonia ineunda, vt dixit Bonifacius in cap. vnico de voto in 6.

¶ Neque obstant argumenta secundæ sententiæ. Dico enim ad primum, dubitari non posse hæc duo impedimenta nihil aliud esse, quàm duo vota solemnia, quæ ratione subiectorum distinguuntur; scilicet, quia in ordinis & habitus susceptione emittuntur: id quod apertè docuit Bonifacius in dicto capite vnico, de voto in 6. Vnde idem est dicere votum solemnizatum per ordinis sacri susceptionem, vel professionem certæ regulæ dirimere matrimonium, ac dicere ordinem & religionis professionem dirimere. Ad secundum dicimus idem argumētum fieri posse de eo, qui emittit professionem in regula approbata, si verbis tantum profeerat, sine animo tamen se obligandi. Dicimus ergo, sicut hic ficte professus lege ecclesiastica cogitur ad seruandam professionem, cum Ecclesia de intentionis secreto non iudicet, & ab Ecclesia etiam propter eandem rationem iudicatur inhabilis ad coniugia; & præterea ille ficte professus lege Diuina obligatur ad votum eliciendum, quo se cōformet externo signo; & quamdiu id differt, est in lethali peccato: idē prorsus dicendum esse de eo, qui sine animo seruandi castitatem ordinaretur; imò & suspensum ab ordine dicit Rebellus, q. citata. nu. 9. cum alijs doctoribus.

¶ Addendum tamen sacris initiatum qui nuberet, vel nubere attentaret, eisdem teneri pœnis, quibus monachi contrahentes, vt dixi cap. præcedenti. §. finali. solum adijcimus sacris ordinibus initiatos, licet grauiter puniantur, si attentent contrahere matrimonium, non tamen priuari beneficio Ecclesiastico. Quia cum matrimonium sit irritum, si eo priuaretur, cogeretur mendicare. Atque id expressè colligitur ex ca. *si qui clericorum*, quod est Alexandri III. de clericis coniugatis, ex 2. par. capitis, vbi sic contrahentes, puniri iubentur, non priuari beneficio; cum tamen infrà subdiaconatum nubentes priuentur beneficijs, vt alibi dicendum est, docetque communis doctorum sententia. Quando autem coniugato liceat ordinari, & an ordine sacro dissoluatur coniugium, sicut & votis religiosis, dicam infrà.

Ordo

Ordo per vim & metum susceptus an impediat matrimonium, & dirimat, examinatur.

§. IIII

SED quæstionem habet cognitione dignam, an si quis per vim & metũ cadentem in virum constantem ordinetur sacris ordinibus, impediatur ad contrahendum matrimonium, & continentiam seruare cogatur. In quo non loquimur de eo, qui post matrimonium inuitus promouetur; nullius enim effectus est ordinatio contra iura alterius coniugis, vt docet communis certaque sententia.

¶ Non pauci Doctores, inter quos Azor tomo ptimo, libro. 13. cap. vltimo, quæst. octaua, & Thomas Sanctius libro septimo, de matrimonio, disp. 29. qui & plures alios referunt Theologos, & interpretes Iuris Canonici, planè docent ad seruandam continẽtiam non teneri, & posse validè matrimonium contrahere. Fundamenta, quamuis multa adducant, eò tamen tendunt omnia, quia votum ex metu graui factum nullum est ipso iure positiuo, ex communi doctorum sententia, quam probant ex cap. *Perlatum.* cap. *cum dilectus*, de ijs quæ vi. Nullo ergo ille tenetur continentiæ voto, atque adeò non est inhabilis ad matrimonia ineunda.

¶ Verum ego, qui multitudinem Doctorum parum curo, cum sciam multos sine vllo examine aliorum dictis adhærere; sed tantum fundamenta, atque rationes considero, longè probabilius iudico, si rationum attendamus merita, votum continentiæ valere in eo, qui ordinatur ex metu graui, & inhabilem ad matrimonium esse; dignum tamen, vt cum eo facile dispensetur. Quam sententiam non pauci sequuti sunt, quos refert idem Ioannes Azor loco citato; imò & inter iuris Canonici interpretes fatetur esse communem.

¶ Quam vt à fundamentis deducam, obseruandum votum ex metu quantumuis graui factum, si non incutiatur iniustè, validum esse. Quod intelligendum iuxta ea, quæ in materia de voto receptissima sunt, quando non tollitur eo metu libertas idonea ad peccatum mortale: & constat apertè ex capite *sicut ex literis*, de regularibus; isteque videtur communis sensus fidelium existimantium valida esse vota, quæ homines emittunt, siue in periculo infirmitatis, & mortis, siue alterius mali, vbi metus concipitur ex causis naturalibus, aut ex Dei voluntate immittitur ad salutem animæ. Licet ergo non sit omnino perfecta libertas, quando fortassis

homines secluso illo periculo vota non conciperent; tamen quoniam manet absolute voluntarium, & libertas idonea ad mortale peccatū, ea vota iudicantur valida, quæ ex ea libertate promanant.

¶ Ex quo consequenti ratiocinatione colligitur, quidquid nonnulli dixerint, votum metu factum quantumuis graui, dummodo liber tatem non auferat, obligare iure naturali, id quod docent Doctores frequenter. Quia cum ea libertate possunt consistere opera virtutum, & Deo esse grata, ac meritoria; vnde, si cætera adsint, vota erunt rata ac firma. Et quidem ex his, quæ dicebamus modo, optima ratio colligitur. Nam vota facta ex metu quamuis graui imminentis periculi iudicantur à fidelibus valida & firma. Igitur, etiam si concipiantur ex metu iniustè illato, dummodo maneat libertas sufficiens ad peccatum. Si enim spectemus naturæ ius, nulla potest in vtroque casu assignari disparitatis ratio.

¶ Neque obstat primò, quod votum sit promissio voluntaria Deo facta. Ex eo enim non efficitur nullum esse votum ex metu factum iure naturali, nec colligitur necessarium esse, vt sit omninò voluntarium, cum videamus vota vrgente graui periculo concepta sine pleno ac integro voluntario esse valida.

¶ Neque obstat etiam, quod ad votum obligans sub veniali non sufficiat libertas, quæ satis est ad veniale peccatum; ex quo videtur effici ad votum obligans ad mortale non sufficere libertatem idoneam ad mortale peccatum. Si enim hæc ratio alicuius esset momēti, planè colligeretur nulla esse vota illa ex metu periculi imminentis, quod absurdum est, & contra communem sensum. Est etiam inter hæc latissimū discrimen. Nam sola libertas & cognitio necessaria ad veniale peccatum non videtur sufficiens ad considerandum onus voti; cum tamen consideratio idonea ad peccatum mortale satis sit ad considerandam rationem voti etiam obligantis sub peccato mortali, vt constat de consideratione eorum, qui in aliquo grauissimo constituti periculo vota emittunt, vt à Deo salutem consequantur.

¶ Neque obstat tertio, quòd votum sit veluti donatio quædam rei promissæ Deo facta; ad donationē autem requiri in materia iustitiæ perfectum voluntarium, sine eo enim non potest esse donatio. Quia etiam ad donationem ipsam in materia iustitiæ sufficit aliquando voluntarium simpliciter, vt constat in eo, qui in graui periculo constitutus, & graui metu iustè pressus magnam largitur eleemosynā. Quod autem dicitur donationem non esse validam, nisi fiat ex pleno voluntario, sic intelligendum, vt valida

lida non sit, quando extorquetur per vim a donatario; tunc enim non valet respectu donatarij, quia deest titulus, ratione cuius possit accipere. Secus tamen esset, si donans ex metu alicuius periculi, absque iniustitia, faceret illam donationem, vt modo dicebam.

¶Cum ergo votum etiam ex metu graui factum non sit irritum iure naturali, restat vt absolutè valeat, nisi redditum sit nullum iure positiuo. Quare id videamus. Si enim votū in ordinibus sacris emissum ex metu graui iniusto irritum est iure positiuo, obtineat contraria sententia. At si nullum est ius, quo reddatur nullum, valebit ordo susceptus, & votum continentiæ. Et quidem video Doctores frequenter, recentiores præsertim, tàm Theologos, quàm Canonistas, affirmare, quoduis votum ex metu graui factum esse nullum iure Ecclesiastico. Id confirmant ex cap. *Perlatum*, & cap. *cum dilectus*, de his quæ vi, nec verò alia adducunt iura, vereor tamen ne oscitanter eos Canones considerarint, qui illis inducti eam sententiam amplectuntur. Nam, si res attentè perpendatur, ex dicto cap. *Perlatum*, non videtur colligi. Species enim facti in eo capite erat eiusmodi. Mulier quædam religiosum habitum suscipit ex præcepto mariti, metu mortis compulsa; & postea simulauit se profiteri scientibus Episcopis ad illam velandam destinatis. Ea marito defuncto contrahit cum alio matrimonium: re ad Pontificem delata iubet, vt si probaretur non timore mortis prædictam fœminam religionem intrasse, aut quod fecit posteà ratum habuisse, cogeretur ad religionem suscipiendam. Ex hac verò facti specie, non constat Pontificem docuisse validum esse votum simplex, quando non emittitur mortis metu. Quæstio enim delata ad Pontificem planè erat de professione religionis, quam illa fœmina simulauit, scientibus Episcopis. Multo minori cum fundamento colligitur ex cap. *cum dilectus*, ex eo enim potius efficitur non esse iustam causam relaxandi, quia metus non interfuit, quàm conuincitur nullum fuisse à principio; cum votum, de quo ibi, obseruatum non vergat in periculum salutis æternæ, vt ibi dixit Pontifex. Adde argumentum sumi à contrario, quod in iure non semper est efficax. Votum itaque metu factum non esse iure Ecclesiastico irritum, sed superioris autoritate relaxandum docuit Ioannes Andreas in cap. *Sicut ex litteris*. 2. de regularibus, Syluester, verbo, *votum*. 2. quæstione prima. & verbo. *metus* quæstione decimaoctaua, & verbo. *iuramentum*. 7. quæst. septima.

¶Inuenio quidem multis Cano-

nibus constitutum nulla esse eius vota, qui ad religionem trahitur inuitus, vt Leonis. I. epistola. 90. Eugenij in cap. *sicut qui*, 20. quæst. 3. Leonis decreti mentione facta, & cap. *præsens*, 20. quæst. 3. & ca. *insinuante*, qui clerici, vel vouentes, & denique in Tridentino, sessione 25. de regularibus, cap. 19. Quod etiam de emittentibus vota Societatis simplicia per vim verum etiam est, cum constituant statum religiosi; maxime, quia quando antiqui canones noluerunt valere professionem monasticam ex metu, vota religionum tantum erant simplicia, vt ostendi prima parte Variarum, disput. quæstio. tertia scholastica, à capite. 5. Attamen de his, qui ordinantur ex metu, vel alia vota concipiunt, non legi canonem, qui irritam redderet ordinationē, aut emissum votum. Verū est à Simplicio Papa epistola. 2. reprehendi Rauenatensem quendam episcopum, quod inuitum presbyterum ordinauit; de eo autem nihil aliud decernitur. Et Gregorius Primus, libro primo, epistola. 19. *Iustum*, inquit, *est, vt nemo crescere compellatur inuitus*, cum quidam nolēs presbyter ordinaretur. Idem etiam lib. 2. epistola. 15. & 16. punit episcopum, qui Archidiaconū, vt eum dignitate pelleret, inuitum presbyterum ordinauit, & contra præcepta Pōtificis, qui iusserat, ne eum nolentem ad presbyterij gradum promoueret; circa ordinatum autem nihil decernit. Cumq; votū metu factum solum possit esse nullum iure ecclesiastico, (valet enim iure naturali) non est asserendum inualidum sine expresso iuris fundamento. Neque enim ex simili in eo casu valet argumentum desumptum; id quod in hac materia ostenditur manifestè. Nam si ius ecclesiasticum nō reddidisset inualidum matrimonium eorum, qui sacris ordinibus initiantur, sed tantum monachorum; diceret ne aliquis ab vno ad aliud argumentum desumi posse? Minimè sanè. Sicut, quamuis nonnulli sentiant professione religionis solemni iure ecclesiastico dirimi matrimonium ratum, dicere non auderent etiam sacris ordinibus dirimi, quamuis literæ Ioannis. 22. non emanassent. Non ergo ex eo, quod ius ecclesiasticum irritam reddiderit professionem, quæ perpetuò addicit vouentē statui religioso, idem iudicandum est de sacris ordinibus initiato, donec de eo specialiter aliquid iure caueatur. Et quamuis olim fuerit explorata voluntas, an vellent nubere pueri ad annos pubertatis peruenissent, vt dixi suprà cap. secundo, §. 2. attamen id non euincit irritam ordinationem fuisse, si ex metu ordinarentur. Nec dici potest eum canonem intercidisse & consuetudine populi Christiani receptum, vt eiusmodi votum sit nullum. In

his

his enim quæ diuini iuris sunt, qualis est obligatio voti, si illud valet iure naturali vti diximus, nihil valet cõsuetudo, in quo non rectè Lessius lib. 2. cap. 40. dub. 3. nu. 59.

¶ Habemus prætereà nos pro nostra sententia apertam Concilij Toletani V I I I. dispositionem, quæ sic habet cap. 7. [Septimæ assertionis accessu adijt cœtum nostrum tàm inuerecunda progressio, quàm ignobilis, ac detestanda præsumptio. Quosdam enim aut euentu necessitatum, aut metu periculorum adeptos fuisse nouimus Ecclesiasticarum officia dignitatum; & quoniam, cum illis hæc imponerentur, id sibi fieri noluisse testati sunt, idcircò hæc spernere, atque ad pristina pertentant coniugia, moresq; redire, tàm nequiter cœlestia iura soluêtes, quàm promptè sæcularibus extant illecebris inhiantes. Qua de re nosse nos conuenit, quod episcopalis eminentiæ culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quæ cæteris sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismæ benedictionem, sacrorumque ordinum institutionem; quæ tam diuinaliter ordinata persistunt, quàm excellentissimè conferuntur, quia & tantò ab eis singulariter impenduntur, quantò eidem summo culmini peragenda seruantur. Quo modo ergo, quod in se recipit, à se reijcere poterit, cum hæc à nullo altero conferri, quàm à solis Pontificibus nouit, à quibus nec ligata solui, nec soluta poterunt ab aliquo religari? Sic enim ad Petrum veritas ait: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlo. Nequaquam ergò aliquando poterit profanari, quod Diuina iussione, simulque Apostolicæ traditionis authoritate sacrum noscitur extitisse. Verum, sicut sanctum chrisma collatum, & altaris honor euelli non queunt; Ita quoque sacrorum decus honorũ, quod his compar habetur & socium, qualibet fuerit occasione perceptum, manebit omnibus modis incõuulsum. Ad extirpandũ verò radicitus huius callide machinationis inutile argumentũ, id sibi rationabiliter dari nouerint in obiectu, quod sacrosancti baptismatis inappretiabile donum est semper, & sæpè, non solùm nolẽtibus, verũ etiam, quod maius est, nescientibus impertitur: sed hoc à nullo penitus profanari permittitur. Quod si & hic opponitur necdum rationis capaces existere, qui hoc probantur accipere, hic omnimodo conticescant; quia si maiores impunè non deserunt, quod paruuli vel nesciendo, vel nolendo percipiunt; quantò magis non conuenit violare, quod pro mortis, aut pœnarũ euadenda pernicie, occulta

Dei dispensatione dignoscitur obuenisse. Recedant ergò talium desideriorum impudorati fautores, & licet inuiti perceperint, quod non merebantur habere, libenter tamē ob cœleste retineant premiū, quod nolendo per terrenæ consequuti sunt necessitatis euētum; vt tamen Iniusti appetant bona diligere, quæ sponte videntur desides impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum, non sinceriter sacris inhæserit cultibus, & abijciens à se gratiam, quam accepit, relabi ad coniugia, moresque sæculi attentauerit, vel eum redire constiterit; mox omni Ecclesiastici ordinis dignitate priuatus, verè vt apostata à Sanctæ Ecclesiæ liminibus, & societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterij claustris, donec aduixerit, sub pœnitentia retrudēdus.] Hactenus Concilium.

¶ Nec est, quòd istud Concilij decretum reijciatur; quia Prouinciale est, cum & nationale sit, & non extet aliqua iuris vniuersalis dispositio in contrarium: sed censendum est explicuisse optimè vim naturalem voti, etiam ex metu concepti. Nec dici potest ibi agi de metu iusto, & ab intrinseco ratione periculi: id enim manifestè refellitur ex verbis ipsius Canonis, quæ retulimus. Addo etiam Augustinum à Valerio vi fama permo to apprehensum, & licet inuitum presbyterum ordinatum, vt expressè docet in eius vita Posidonius. Omitto rationes alias, quæ adduci solent; futiles enim sunt, nec magni momenti: hoc tantum in illis, quæ ex iuris Ecclesiastici dispositione pendent, est potissimum fundamentum.

¶ Hinc colliges iuramentum metu extortum de confirmando aliquo voto, iure naturæ obligare; cū votum obliget iure naturæ: & similiter etiam obligare iure Ecclesiastico, cum votum metu extortum, si solemnem professionem, vel substantialia religionis vota excipias nō sit infirmum Ecclesiastico iure.

¶ Secundò colligitur quid dicendum in ea dubitatione, an puer ordinatus ante vsum rationis teneretur postea lege continentiæ clericalis. In quo ego existimo puerum ex tacita professione castitatis obligari etiam ab Ecclesia, sicut etiā in religiosis erat olim tacita regularis vitæ professio, quæ non minus ligabat apud Ecclesiam, quàm expressa, quidquid dixerit Thomas Sanchez lib. 7. disp. 10 nu 3. qui ait nō esse potestatem in Ecclesia cōpellendi puerum, vt continentiam seruet ex voto in eo casu, quod falsissimum est, vt constat ex dictis suprà c. 2. §. 2. de oblatis religioni à parētibus. Quamuis enim Ecclesia nō possit iam ordinatos cogere ad castitatem, si continentia non erat annexa ordini: at, cum iam sit coniuncta, po-

eâ, poteſt compellere quemcunq; ordinatum ad eius obſeruantiam; licet ignorantia, aut vis illata idonea cauſa diſpẽſationis fuerit: & quandiu non diſpenſauerit Eccleſia, lethaliter peccat, niſi cõtineat, & voueat. Multò autem abſurdius, & magis ſine fundamento, quod aſſerit nu mero. 8. Ordinatum poſt rationis vſum, ante pubertatem tamen, non teneri continere. Nam votum poſt vſum rationis obligat ex natura rei cum ſit libertas idonea ad mortale peccatũ. Quare, niſi aliquo iure Eccleſiaſtico reddatur nullum, valeto nullo autem iure infirmũ eſt. Nec valet argumentum, quo vtitur, deſumptum à profeſsione ſolemni ad vota ordinis, vt iam dixi.

Notationes circa nonnulla capita quæſtionis primæ.

SVpereſt vt vltimo loco percurramus huius quæſtionis primæ capita, & ſi quid fuerit circa ea notatione dignũ, explicemus. In primis autem ſciendum eſt, quæſtionem hoc loco examinari à Gratiano, ſcilicet an poſt votum poſsit aliquis nubere? plurimiſque canonibus adductis, quibus vouẽtium matrimonia prohibentur, ipſe ſub diſtinctione reſpondet, ſcilicet eos, qui votum ſimplex emiſerunt, ſeparados non eſſe, ſecus autem eos, qui voto ſolemni caſtitatis obligantur, eaque ratione componit nonnulla capita. Cæterum non rectè. Nam, vt oſtendimus. ca. 2. & 3. etiã religioſorũ matrimonia valida fuerunt multis ſæculis, licet illicita: & plerique canones ex ijs, qui prohibent vouentibus matrimonium, & adducuntur à Gratiano, devotis monachorum, vel monialium agunt, & non de voto caſtitatis ſimplici extra religionem. Vt enim inſinuaui ſupra, & oſtendi latiſsimè. 1. par. variarum diſputationũ, quæſt. 3. ſcholaſtica, vota religioſorũ non fuere à principio ſolemnia ea ratione, qua nunc illa vocant ſcholaſtici ſolẽnia. Quare etiam qui voto religioſæ caſtitatis tenebantur, non ſeparati ſunt, nec inualida fuere eorũ coniugia vſq; ad Innocentium. II. in dicto cap. *vt lex*, hac. q. 1. vt latè in ſuperioribus demonſtratum eſt. His ergo præmiſsis circa quæſtionis huius reſolutionem, percurramus capita, & circa ea ſigillatim aliquid adnotemus, quod notatione dignius videatur.

De viduis, earumque cõſecratione antiqua doctrina.

Cap. IIII.

AD textum in c. *ſicut bonũ c. viduas c. de viduis & puellis c. viduas autem c. viduas quæ c. vidua c. viduitatis c. omnes fœminæ c. de viduis ſub nulla. 27. q. 1.*

¶ Caput istud *sicut bonum*, ex Concilio Carthaginensi I I I I. desumptum est, cuius ea est inscriptio: *De viduis, quæ continentiam professæ si prævaricatæ sint*. Vt autem huius canonis sententia plenè intelligatur, nõnulla ex antiqua doctrina, & Ecclesiastica cõsuetudine repetenda sunt, & in lucem reuocanda.

¶ In primis ergo sciendum est olim etiam viduas & non tantũ virgines, ad vota cõtinentiæ admissas, & inter sacratas fœminas enumeratas. Duo enim fuisse viduarum genera, alteras sæculares, quę adhuc laicali veste induebantur; alteras continentes, & sub religioso habitu, docuit iam olim Toletanum quartum. c. 56. & habetur ea *duo sunt genera*, infra hac q. Quod vitæ institutum etiam in viduis antiquissimum esse docet Philo libro de *de vita contemplatiua*, & alij nõ pauci, & apud Lucæ. c. 2. Anna prophetissa filia Phanuel voto continentiæ emisso non recedebat de tẽplo, ieiunijs & obsecrationibus vacans die ac nocte, quæ & meruit Saluatorem venientem agnoscere. Et Paulus primæ ad Timotheum. 2. cum viduas euitandas dicit, quæ primam fidem irritã fecerunt, id est, votũ Deo emissum. Collegia quoq; virginum & viduarum seruantium pudicitiam inuenies apud Ignatiũ epistola. 8. 12. & 13. Votum continentiæ illarũ apud Clementem Romanum lib. 3. Constitutionum, ex qui respiciens procul dubio ad locum Pauli, inquit: *Si vero adolescentiorem in gradu viduali constitueritis, & viduitatem in adolescentia non ferens nupserit, gloriam gradus viduilis dedecorabit, & rationem q̃ue Deo reddet; non quidem quia iterum nupserit, sed quia promissionem suam non seruauit.* (Sic interpretatur, quod Paulus dixit, fidẽ,) *quæ quasi habenas quasdam Christi dirupit, quia non venit cum fide & metu Dei ad seruandam promissionem. Quocirca oportet non temerè, neque incautè promissionem facere. Sed cautè; melius est enim ei non fecisse votum, quàm fecisse, & non reddere.*

¶ Viduæ autem quæ ad religiosum statum continentię assumebantur, ad gradum siue statum vidualem cooptari dicebantur, vt cõstat ex citato loco Clemẽtis, & ex lib. 8. Cõstitutionum. cap. 25. *Vidua*, inquit, *non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem*. De his etiam crebrior mentio in particularibus decretis Pontificum & conciliorũ, vt ex dicendis constabit. Dicebantur autem in gradum vidualem cooptari, qui eam religiosam vitã suscipiebant, publicè atque solemniter ab ecclesia electæ ea forma, quam postea referam, vt abijs distinguerentur, quæ sæculares, aut ex priuato voto castitatis, non publico, degebant, ad eum gradum minimè cooptatę, de quibus existimat Turrianus in adnotationibus ad cõstitutiones

Clementis libro 3. c. 1. illa intelligenda, *cum dono super se viduitatis maneat*, id est, cum voto continentiæ, priuato tamen, nō publico, quale erat earum, quæ ab Ecclesia in vidualem cooptabantur gradum. Cur autē vidui, sicut & viduæ, non cooptarentur ad vidualem statum, reddit rationem Theodorus Balsamon in epistola prima Basilij ad Amphilochium c. 24 hisce verbis. *Ne mireris autem quomodo non definierūt, vt viri vidui cum laico habitu ordinentur. Patres enim maiorem mulierum, quam virorum rationem habent. Mulieres enim vt quæ non tenent modum eorum parandorum, quæ sunt vitæ necessaria, ad secundas nuptias necessario diuertunt, licet velint esse continentes: & ideo eis succurrit ecclesia, ne secundò nubant paupertatis prætextu. Viri autē, qui multis modis, quæ sunt ad victum necessaria, comparant, non possunt paupertatem prætexere ad depellendā secundi matrimonij reprehensionē; & propterea nec ab ecclesijs quidem admittuntur, & aluntur.*

¶ Sed in viduis eligendis ad gradum vidualem considerabantur, & spectabantur multa. In primis ætas. Adolescentiores enim viduæ non ita facile admittebantur ob incontinentiæ periculum. Vt enim eleganter Tertullianus lib. 1. ad vxorem; Vidua inquit, habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris nunquā. Gloriosior continentia, quæ ius suum sentit, quæ quod viderit noluit: poterat virgo felicior haberi; at vidua laboriosior: illa quod bonum semper habuit; ista, quod bonum sibi inuenit. In illa gratia; in ista virtus coronatur. Ordo Romanus in ordinatione Diaconissæ arduum vocat ac laboriosum, nec satis discrepans à perfecta virginitate propositum. Apud Paulum non eligitur ad gradum vidualem vidua minor sexaginta annis. Apud Clementem Romanum libro tertio, cap primo. *Non minoris ætatis, quam annorum sexaginta, vt quodammodo propter ætatem ipsam pro rato & stabili habeamus, carere ipsas susceptione nubendi iterum.* Et cap. 2. *Cæterùm adolescentiores viduæ in gradum vidualem ne cooptentur, ne excusando non posse continere; feruorem adolescentiæ, aliquando iterum nubentes in negotio sint* Idem etiam in vsu & lege apud Basilium in epistola ad Amphilochium, cap. 24. *Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur; donec ab impuritatis perturbatione cessauerit. Sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra est, non mulieris culpa.* Vocat autem Basilius impuritatis labem in ea ætate matrimonium, vt ibi interpretatur Theodorus Balsamon. Concilium Turonense. Tertium, sub Leone Tertio, capite 27. *Vt iuuenes viduæ cito nunquam*

velen-

velentur, *vsque dum probetur earum religio, & bona eis nota conuersatio, ne forte de ijsdem dici possit ab Apostolo, quæ in delicijs sunt, viuentes mortuæ sunt*. Et Concilium Moguntinum sub Stephano VI. cap. 26. *Viduis præcipimus, vt nequaquam citò velentur.* Quamuis, si in minoribus annis constitutæ se deuouissent, vesteque laicali abiecta professæ essent continentiam, nihilominus cogebantur, vt ex isto cap. *Sicut bonum*, constat; E quibus obiter disces illarum viduarum, quæ veræ religiosæ erant, etiam post votum valuisse coniugia, licet reprehensioni, & obiurgationi subiacerent, vt explicui suprà late, cap. 2. § 3. vbi hæc cõparatio de adultera ex Augustino refellitur, & q. 3. scholastica, iam citata.

¶ Huic consequens erat, vt non statim à morte viri ad vidualem gradum adciscerentur, vnde apud Clementem Romanum lib. 8. cap. 25. inquit Apostolus Taddæus: *Vidua non ordinatur, sed si iamdiu virum amisit*. Quamuis & in hoc varietas aliqua extitit. Legibus namque Longobardorum cautum erat, ne intra annum luctus religiosam vestem assumerent viduæ; quod tamen sublatum in conuentu Ticinensi apud Henricum Canisium tomo, 1. Antiquarum lectionum, vbi cap. primo, eiusmodi abrogatur lex, anno 853 sub Ludouico Imperatore; Nec multò antea in Concilio Parisiensi sub Gregor. IIII. anno. 829. lib. 1. ca. 44. idem statutum erat: *Et ab hinc ab omnibus obseruandum statuimus, vt huiusmodi viduæ amisis viris repête non velentur; sed cum consensu Episcopi sui triginta diebus, vt à glorioso Principe Ludouico cum consensu Venerabilium sacerdotũ iam dudum constitutum est, spectent; quibus peractis aut nubant, aut, si potius Deo se sacrari expostulauerint, admoneantur, &c.*

¶ Præterea non eligebantur ab ecclesia, nisi vitæ ac morum examine longo præmisso; cum enim illæ viduæ Ecclesiæ opibus alerentur, æquum non erat in illis alendis fidelium oblationes, eleemosynasq; insumi, quæ turpi vita ignominiam parerent Ecclesiæ. *Vidua*, inquit Paulus, 1. ad Timoth. 5. *eligatur, quæ nõ sit minor sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habens; si filios educauit; si hospitio recepit, si sanctorũ pedes lauit, si tribulationẽ patientibus subministrauit, si omne opus bonũ subsecuta est, Adolescẽtiores autẽ viduas deuita, cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt*, &c. Clemens Romanus lib. 3. Constit. Apost. ca. 3. *Veræ autem viduæ sunt, quæ vni nupserũt, quibus plures honestarũ actionum testimonium præbent, & veræ viduæ tẽperãtes, pudicæ, religiosæ, fideles, quæ liberos honestè educarunt, quæ hospites exceperũt laudabiliter, quibus, opitulari oportet tanquã Deo dicatis.*

Et ca. 5. *sit vero omnis vidua, mitis, quieta*, &c. Et cap. 16. ab illis, *Sciat igitur vidua se esse altare Dei, & domi suæ sedeat*, &c. Et cap. 7. & cap. 12. ab illis. *Audimus enim quasdã viduas esse zelotypas*, &c. Et concilium Carthaginense. IIII. canone. 103. Viduæ, quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur, tam assiduæ in Dei opere esse debent, vt & meritis, & orationibus suis Ecclesiam adiuuent.

¶ At quo pacto religiosæ fierent dissensio est. Nam Loaisa in Notis ad Canonem Toletani IIII. existimauit diuersitatem in Ecclesia fuisse pro temporum, aut etiam regionũ diuersitate, velariq; solitas apud aliquos, apud alios vero non. Huius sententiæ occasionem præbuit Gelasius Papa in epist. ad Episcopos per Lucaniam ca. 15. habetur cap. *deuotis*. 20. quæst. 1. *viduas autem velare Pontificum nullus attentet. Quod nec authoritas diuina delegat, nec Canonum forma præstituit. Non est ergo penitus vsurpandum eisque sic Ecclesiastica sunt ferenda præsidia, vt nihil committatur illicitum*. Et posteà: *De viduis sub nulla benedictione velandis*, habetur infra cap. *de viduis*, finali. Eadem habet citato Gelasij decreto Triburiense, cap. 25. habetur cap. viduas infra hac quæst. & Cõcilium Rothomagense. c. 9.

¶ Cæterũ dubitari non potest illas religiosa veste indutas; earumq; capita velari consueta, constat ex Concilio Toletano. IIII. c. 56. ibi. *Iam mutato habitu sæculari sub religioso cultu in conspectu sacerdotis, vel Ecclesiæ apparuerint*. Et colligitur ex Toletano. VI. cap. 6. ibi: *Viduæ, quoque sicut vniuersalis iam dudum statuit Synodus* (scilicet Toletana IIII.) *professionis, vel habitus sui desertrices superiori sententia condemnentur*. Sed apertissimè in Concilio Toletano. X. cap. 4. vbi earum professio scripto firmari iubetur, designatur religiosa vestis, additurq;. *Vt autem deinceps nihil reuocetur in dubium, pallio purpureo, vel nigri coloris caput contegat ab initio susceptæ religionis, vt dum illic intulerit signũ probabilis sanctitatis, vbi nullius falli poterit visio intuentis, nusquam attentetur ausus detestandæ præsumptionis*; habetur infra hac. quæst. cap. *omnes fœminæ*, & cap. *viduas*. 20. quæst. 1. finali. Nec vero solum apud Hispanos certum est impositum velamen viduis, sed etiam apud gentes alias, vt constat ex Turonensi III. canone citato, & Moguntino, cum præcipiũt ne citò velētur; Triburiensi citato. c. 25. in fine. Parisiensi infra citando, libro. 1. ca. 40. & 44. quæ infra referam. Vvormatiensi sub Adriano. II. cap. 21. *vidua, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia orauerit*, &c. Indicat etiam Concilium Carthaginense. IIII. ca. 104 illis verbis, *Veste laicali abiecta*. Concilium Aurelianense, cap. 3. & habetur. c. *viduas*, infrà

hac

hac quæstione. Extat etiam decretum Nicolai, cap. *vidua*, infrà hac quæst. Constatque expressè ex antiquissimo ordine Romano, tam in ordine diaconæ faciendæ, quæ plerumque ex viduis assumebantur, vt dicam statim, quam in consecratione viduæ castitatem professæ. Itaque quod viduæ gestarent velamen dubitari non potest.

¶ Sed in eo velamine, quod viduæ imponebatur, aliquid speciali obseruatione dignum, ex quo lucem accipient decreta Gelasij; & Triburiensis Concilij, & Rothomagensis. In primis velamen illud quandoque ipsæ sibi propria sponte imponebant, etiam in priuatis domibus. Constat ex Parisiensi sub Gregorio IIII. libro primo, cap. 44. *Nobiles fœminas, quæ amissis viris velantur, & non tantum in monasterijs sub spiritualis matris regimine, sed potius in domibus proprijs occasione liberorum, rerumque suarum residere*, &c. Triburiense, cap. 25. ibi: *Quod si sponte velamen quamuis non consecratum sibi imposuerint, & in ecclesia interuelatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit, sanctimoniæ habitum vlterius habere debebit, licet sacramento confirmare velit eo tenore, & ratione velamen sibi imponere, vt iterum possit deponere.* Toletanum X. cap. quinto ab illis, *hic idem quoque ordo*, &c. Quandoque autem sibi imponebant in Ecclesia, non tamen imponebatur ab Episcopo, sicut sacris virginibus; sed ipsæ viduæ illud publicè accipientes ab altari sibi imponebant. Et quidem cum publicè profitebantur continentiam, non Episcopum, sed ipsas sibi imposuisse constat in primis ex ordine Romano. Nam in ordinatione faciendi diaconissam hæc habentur: *Tunc ponat episcopus coram omnibus in collo eius dicens: Stola iocunditatis induat te dominus: ipsa autem imponat velamen capiti suo palam omnibus de altari acceptum cum antiphona*, &c. Et postea in consecratione viduæ habetur etiam: *Tunc imponat ipsa velamen capiti suo.* Cum tamen in consecratione virginis hæc habeantur: *Benedictione expleta, & ad interrogationem Episcopi de obseruatione sacri velaminis, illa coram professa, Episcopus mittat velamen super caput ipsius virginis ita dicens: Accipe velum sacrum puella*, &c. Ideò Sulpicius in vita Sancti Martini dicit ab eo velatam virginem. Vnde obseruaui etiam, quoties in canonibus Ecclesiasticis mentio est velandi viduas, ipsæ sibi velum imponere, ac sumere dicuntur, quia videlicet non imponebatur ab alio.

¶ Ad hæc, earundem viduarum velum non consecrabatur ab Episcopo, imò id expressè Episcopis interdictum: quod contra erat in virginum velo. Non alia, vt credo, ratione, nisi vt maior virginibus sa-

bus sacris honor deferretur, quo excellentior virginalis præ viduali statu ostenderetur. Id probat apertè Canon. 40. Parisiensis Concilij sub Gregorio IIII. libro primo, cuius hæc sunt verba: *Comperimus, quod quidam presbyterorum incautè, & extraordinariè velum viduarum inconsultis episcopis suis consecrarent, & ob id eidem religioni macula ingerebatur, quia eisdem velatis per diuersa vagandi occasio præbebatur. Vt autem nullus Episcopus viduas velare attentet, canonica authoritas inhibet. Quod vero presbyteri inconsultis Episcopis suis velum viduarum consecrare non præsumant, prorsus interdicimus. Quod si quispiam presbyterorum huius constitutionis contumaciter transgressor extiterit, Canonicæ correptionis pœnas luet.* Constat etiam ex eodem Concilio cap. 43. Idem etiam indicauit antiquius Concilium Arausicanum I. sub Leone I. cap. 27. & habetur cap. *viduitatis*, infrà hac quæstione. *Viduitatis seruandæ professionem coram Episcopo in secretario habitam, impositâ à presbytero veste viduali, non esse violandam* (sic enim legendum, non *Episcopo*, vt & aduertunt selecti decreti Gregoriani correctores.) Quo canone ea duo indicantur, quæ latius explicuit Parisiensis, scilicet & necessarium esse Episcopi consensum, & à presbytero vestem imponi, non ab episcopo. Hinc ergo emanarunt decreta Gelasij: *Viduas velare Pontificum nullus attentet.* His enim quasi secũdis viduarum nuptijs minor solẽnitas adhibita. Ideò etiã dixit: *Viduas sub nulla benedictione velãdas*, idest, episcopali benedictione; his enim ius, & potestas benedicendi, aut speciali consecratione, quæ posteà repetita sunt Triburiẽsi citato. Hinc etiã Turonense II. sub Ioãne, III. c. 21. dixit benedictionẽ viduale in nullis libris ecclesiasticis legi. Quãuis mihi suspicio est alium sensum esse eius decreti Gelasij, in quo prohibet Põtifices velare viduas, & in quo decernit sub nulla benedictione esse velãdas; aliũ vero Turonensis, cũ dixit benedictionẽ viduale in nullis libris canonicis legi, forsan quę in posteriori decreto respectũ est ad ordinationem earum in diaconissas, de quo dicam infrà in cap. *Diaconissam.*

In hoc autẽ viduarũ consecratio diuersa à virginũ cõsecratione. Nã virgines velare presbyter non poterat, sed tantũ episcopus, vt cõstat ex Carthaginẽsi. II. canone 3. Carthaginẽsi. III. canone 36. Carthaginẽsi IIII. can. 11. Turonẽsi. I. can. 9. Parisiẽsi lib. 1. ca. 41. Regiaticino. can. 7. Vvormatiẽsi can. 8. Cur autẽ prohibitũ Abbatissis velare viduas, & puellas rationẽ reddit Parisiẽse Cõciliũ canone suprà citato his verbis: *Idcircò etenim huiusmodi hoc modo potius, quam à sacerdote velari volunt, quia, dum clanculo se corrumpunt, nihil*

nihil sibi obesse ad peccandum tale velamentum putant. Ita ergo idem illici tum & temerarium factum habetur in vsu, vt vix aut viduæ velari à presbyteris, aut puellæ virgines consecrari expetant à Pontificibus. Solemnitatem autem in velanda virgine satis indicant Ambrosij verba ad virginem lapsam. Vnde fœmina vitiata, & vim passa ad votum continentiæ cum virginibus nec recipiebatur, nec remanebat, etiam si in persecutione violenter oppressa, pudicitiã mentis apud Deum non amisissent, vt constat ex Leone Magno epistola. 87. ad Episcopos Mauritaniæ, cap. 2. & cap. 5. Quod adeò verum censuit Augustinus, vt fœminam catechumenam vitiatam non posse post baptismum inter Dei virgines consecrari dixerit, libro de bono cõiugali, cap. 18. *Propter sanctitatem autem sacramenti, sicut fœmina, si catechumena vitiata est, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari*; & habetur in cap. *Acutius*. d. 26.

¶ Sic verò velatæ viduæ aliæ in domibus proprijs; aliæ verò in monasterio degebãt, vt ex superius adductis constare potest. Prohibuit aliquando Parisiense Concilium libro. 1. cap. 44. & libro. 3. cap. 7. At Moguntinum sub Arnulpho, longè posterius, ca. 26. adhuc liberum relinquit manendi scilicet in proprijs domibus, inquit enim: *Si autem propositum castitatis assumpserint, aut monasterij claustris regulariter constringantur, aut domi manentes castitatem suæ professionis integerrime custodiant.* Idem constat ex Toletano. IIII. cap. 8. cap. *de viduis & puellis*; & ex decreto Eugenij II. in Concilio Romano, cap. *mulieres*, infra hac quæst. Id quod etiam virginibus sacris commune fuit, vt indicat Carthaginēse I. canone 3. præcipiens tantũ, ne sacræ virgines extraneis cohabitent; & liquet ex Carthaginensi. III canone. 33. *Vt virgines sacræ, cum parentibus, à quibus custodiebantur priuatæ fuerint, episcopi prouidentia, vel presbyteri, vbi episcopus absens est, in monasterio virginum, vel grauioribus fœminis commendentur, vt simul habitantes inuicem se custodiant, ne passim vagantes Ecclesiæ lædant existimationem.* Quod idem habetur in Concilio Africano, cap. 11. Toletano I. cap. 6. cap. 9. & colligitur etiam ex Aurelianensi. V. cap. 19 *Illæ, quæ in domibus proprijs, tam puellæ, quam viduæ, cõmutatis vestibus conuersantur*, &c. & ex canone 27. Antiquioris Illiberritani Concilij, vbi episcopis, & presbyteris conceditur, vt secum habeant virginem etiam Deo dicatam. Vnde & in Ecclesia separatæ stationes sacris virginibus, vt cõstat ex Clemente Romano, & alijs, quos refero infrà cap. 8. Ex quo planum est illis temporibus virgines sacras, etiam in priuatis domibus cõmoratas: quod tamen sublatum postea, &

stea, & à conuictu etiam Clericorum remotæ sunt, ad Monasteria reuocatæ in Concilio Foroiuliensi.c.4. Metensi.c.3. Nănetensi.c. 3. Turonensi.II.cap.11. Moguntino sub Arnulpho. c. 10. Bracharensi. III.c.4. Arelatensi. II.c.27. Zacharia.epistola.7.c.6. & Romano sub Zacharia. c. 1. alijsque compluribus, & tandem vniuersali lege ab Innocentio II. in Concilio Lateranensi.cap.26. apud Baronium. tomo.12.

¶ Sed inter eas viduas, quæ domibus proprijs continenter viuentes commorabantur, ego aliquod discrimen subodoror, nec vnum earum fuisse genus agnosco, de quo iam nonnulla. 1. par. variarum disputationum.q.3. Scholastica. ca.7. Quædam enim ex illis re vera Religiosæ erant, vt ex suprà adductis constare potest: aliæ verò nequaquam, licèt religiosum habitum ipsæ gestarent. De his mentio fit in Concilio Toletano. X.c.3. ab illis verbis: *Omnes fœminæ*: & in Concilio, quod in palatio Vernis sub Stephano Papa, & Pipino Rege Francorum celebratum est, anno. 756. canone. 11. Et de his accipio Leonis prima verba epistola. 92. ca. 14. & Parisiense Concilium. III. ca.5. in 2. par. canonis ab illis verbis, *Similiter de earum erit coniunctionibus abstinendum*: & Barcinonense. canone. 4. & Parisiense lib. 1. canone. 44. & Foroiuliense canone. 11. & Tributiense canone. 25. Has autem veras Religiosas non esse constat: tùm, quia sine Episcopi consensu vestem mutasse dicuntur, vt expressè patet ex Toletano. X. c. 5. suaque spontè habitum, & velamē sibi imposuisse. At vt Religiosæ fierent, is debebat cōsensus accedere, cùm religionis status sine Prælato, cui obedientia promittatur, aut cui se tacitè, vel expressè sub certa regula regendam, & gubernandam committeret, stare non poterat: & ad fœminas tam viduas, quàm sacras virgines consensus Episcopi, apud quem olim Religiosorum residebat cura, necessarius erat, vt cōstat ex Concilio Parisiensi libro. 1. c.44. & Moguntino sub Stephano. c.26. ibi: *Consentiente Episcopo*, & Foroiuliēsi.c.11. Tùm etiam, quia sacratæ non erant siue ab Episcopo, siue à presbytero, quod tamen necessarium erat, vt colligo ex Toletano IIII.c.56. & c. *Sicut bonum*. hac q. ibi: *Veste laicali abiecta, & sub testimonio Episcopi, & Ecclesiæ in religioso habitu apparuerint*. Qui canon est ex Carthaginensi. IIII. canone. 104. In eoque concors est Doctorum sententia etiam ad tacitam professionem requiri susceptionem habitus, ab eo tamen, qui conferendi authoritatem habet, vt citatis alijs docet Ioannes Azor tomo 1. lib. 12. c. 4. q. 3. & dicam infra in c. *Neque viduas*. Tum denique, quia illæ ad Monasteria reuocatæ

professionē coguntur emittere in Concilio Toletano. X. c. 5.

¶ Nec verò hic locum habet tacita professio, vt constabit ex his quæ dicam c. sequenti. Vnde non rectè non nulli Canonistæ in c. *Vidua*. de Regularibus Canonibus istis ad tacitam professionem, quæ fit gestatione habitus vtuntur; abutuntur certè. Gestatio enim habitus religiosi, eorumque actibus interesse, tunc quidem tacita professio est, fuitque semper, cum & Prælato consentiente, eiusque regimini commissa gestaret, vt modo dicebam. Itaque sola gestatio habitus sua sponte, inscioque præsule suscepti non erat tacita professio, qualis olim sæpè in vsu: sed re vera illæ religiosæ non erant, quamuis affectarent, vt religiosæ viderentur. Quæ meritò, ne scandalum populo sequeretur, vel ne habitus religiosus, quem illæ gestauerant, probro, ac ignominia afficeretur, & ad monasteria reuocatæ, & vitam continentem profiteri coactæ, vt ex allatis constat canonibus, non secùs, ac si verè professæ essent vota monastica. Id quod non tam vi tacitæ professionis factum est, quæ nulla erat, quàm in leuitatis earum pœnam, ob bonum publicum, honorem decusque religiosi habitus, & vt futura damna præcauerent, quod apertissimè constat ex Triburiensi in fine. Quæ enim, vel tacita professio præsumi posset de ea, quæ cum sibi velum sua sponte imposuisset, dixisset ea sibi intentione imponere, vt liceret dimittere. Non secus, ac illi, qui cum proposito vitam mutandi religiosum habitum susceperunt, aut is esse eorum animus ex certis indicijs deprehenditur, etiam ante professionem emissam, nequaquā ad sæculum redire permittuntur. c. *Super eo*. & c. *Consulti*. & c. *Statuimus*. de Regular. Cum tamen illos, nec tacitè professos esse docuerint olim Cardinalis, & Abbas in d. c. *Consulti*. Angelus Syluester, atque Rotella, verbo. *Religio*. & alij. de quo fortasse dicam cap. sequenti.

De probationis Religiosorum tempore, & tacita professione.

Cap. V.

Ad tex. in cap. neque viduas.

Textus iste reperitur in epist. 5. Symmachi Papæ, num. 5. vt aduertunt decreti Gregoriani censores. Cuius capitis ea summa est, vt tam virgines, quàm viduæ, quæ longo tempore, aut in sancto proposito continentiæ perseuerauerint, aut in Monasterio annis plurimis vitam peregerint,

rint, seruare compellantur continentiam, nec ad nuptias transire permittantur.

¶ Ad cuius textus intelligentiam legitimam obseruandum primò. Olim multis annis ab initio nascentis Ecclesiæ in religionibus probationis tempus non fuisse definitum, sed apud quosdam longius, apud alios breuius. Regula Pachomij, quam ab Angelo acceptam ex Palladio, & alijs refert Nicephorus lib. 9. c. 14. præscribebat triennium probationis: *Vt tribus*, inquit, *annis mutato paulu-lum habitu duriores perferat labores, atque ita tandem ritibus, & regulis instituti aliorum congregationi inferatur*. Idem constat ex Cassiano collatione 20. & Iustiniano in Authentica de Monachis, collat. 1. nouel. 5. Idq; vsu receptum videtur colligi ex Gregor. I. lib. 7. indict. 1. epist. 11. cùm inquit: *Si qui verò ex militaribus numeris in monasterijs conuerti festinant, non sunt temerè suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter requisita. Et iuxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum Deo autore suscipere*. Vbi expende illa verba, *Iuxta normam regularem*, quibus indicat triennij tempus ad probationem vsu fuisse receptum. Adde textum in cap. *Si quis cognitus*. 17. quæstione 2. Tribuitur Bonifacio: eadem tamen sententia est apud Iulianum nouella 132. cap. 52. vbi triennij tempus probandis incognitis designatur: cogniti autem statim schema accipiebant. Est etiam vbi idem Gregorius exigat biennium lib. 8. epist. 23. *Propterea monasterijs omnibus fraternitas vestra districtius interdicat, vt eos quos ad cõuertendũ susceperint, priusquam biennium in conuersatione cõpleant, nullo modo audeant tonsurare*. Habetur. 19. q 3. c. *Monasterijs*. Redactũ postea probationis tẽpus ad annũ constat ex Alexand. III. c. *Gõsaldus*. 17. q. 2. c. *Ad Apostolicã*. de Regul. & ex Concilio Aurelian. 5. can. 19. *Quæcunque etiã puellæ, seu propria voluntate monasteriũ expetũt, seu à parentibus offeruntur, annũ in ipsa, qua intrauerint veste permaneant. In his verò Monasterijs, vbi nõ perpetuò tenentur inclusæ, trienniũ in ea, qua intrauerint, veste permaneant, &c.* Et ex Benedicto c. 18 suæ reg & Smaragdo ibi. Quamuis Petrus Venerabilis epist. 28 ad Bernardũ, ad primam obiectionẽ dicit nõ obligari Abbates ne nõ præueniant, aut differant. Sed neq; id perpetuũ, & apud omnes Religiones receptũ, vt constat ex his, quæ dicebamus modo ex Petro Venerabili. Admissos etiã ad professionẽ multos constat etiam ante expletum annum ex Alexandro III. in appẽdice Concilij Lateranensis p. 27. c. 5 vbi dimidius annus, vel integer ad professionẽ requiritur, & p. 50. c. 10

vbi tantùm exigitur integer annus in eo, qui ante decimumquartũ religiosum habitum suscepit: & in dicto c. *Ad Apostolicam.* etiam ante expletum annum ad professionem admittitur nouitius, dúmodo tàm ille, quàm Religio, in quorum fauorem introductum est tempus probationis iuri suo velint renuntiare, ac probationis annum diminuere. Deniq; lege statutũ quoad Mendicantes. Prædicatores, & Minores. c. *Constitutionem.* in 6. de Regular. vt ante completum annum probationis nullus ad professionẽ admittatur, & extensum ad alios. c. *Is qui.* c. *Non solùm* c. *Beneficium.* in 6. de Regularibus. Et deniq; ad omnes Regulares in Concilio Treuerensi II sub Paulo III. c. 11. Irritaque secùs emissa professio decernitur in Concilio Tridentino sessione 25. de Regularibus c. 15.

¶ Addiderim etiam prioribus illis sæculis iuxta præpositi arbitriũ prorogatum probationis tempus. Docét Basilius in regulis fusius disputatis interrogat. 10. Casianus de instit. renunt. c. 3. & 7. & collatione 20. c. 1. Sulpicius de vita B Martini. lib. 3. Imò etiam longissimo tempore probatum propositum, nonnulla sunt, quæ suadeant. In primis viduæ, quæ ad professionẽ vidualem admittebantur, vsque ad sexagesimum explorabantur annum: Diaconissæ vsque ad quadragesimum: aliæ etiam virgines longo tempore pro voluntate Episcopi. Idque non obscurè demonstrat cano. 40. Cõcilij habiti in Trullo, quod sextum Generale appellari consueuit, cuius hæc sunt verba. *Quoniam Deo hærere per secessum ex vitæ strepitu, ac perturbatione, valdè est salutare, oportet nos non sine examinatione eos, qui vitam monasticam eligunt, non intempestiuè admittere, sed nobis à patribus traditum decretum, in eis quoque seruare, vt vitæ secundùm Deum professionem, vt iam firmam, & à scientia, ac iudicio factam tunc admittamus post rationis complementum. Qui ergo monachicum iugum est subiturus, ne sit minor, quàm decem annos natus, eius quoque rei examinatione in præsulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilius existimet ad introductionẽ, & constitutionem in vita monastica, &c.* Et quoad monachos etiam idẽ obseruatum Basilius indicat in regulis fusius disputatis interroga. 15 propè finem, vbi post longo tempore actam vitam separatim à grãdioribus natu, rursum plurium dierum spatium conceditur, quibus seorsum deliberet, nequid astu repentino per raptum fieri videatur. Et sanctus Ioannes Climacus in gradu quarto de obedientia, dum de Isidoro, & Abacyro agit etiam triginta annorum vsu receptam probationem indicat

¶ Præterea notandum est nouitios olim non statim ad habitum religio-

religionis admissos, sed gestare soli tos secularem vestem toto probationis tempore. Constat manifestè ex Aurelianensi. V. c. 19. ibi: *In ipsa qua intrauerint, veste permaneant.* & c. legem. 53. d. *Si qui ex militaribus viris annumerari Monasterijs festinant, non sunt temerè suscipiendi, nisi eorum vita subtiliter inquisita fuerit, & iuxta normam regularem in suo habitu per trienniū probati, tunc monasticum habitū Deo autore suscipiāt.* Et in c. *Multos.* 55. d. dicitur: *Si quis ex viris Ecclesiasticis, vel secularis militiæ seruitute ad Dei seruitium conuerti desiderat, probabitur prius in laicali habitu constitutus. Si autem & in monachali habitu secundum Patrū regulas inculpatè vixerit, post præfixa à sacris canonibus tēpora, ad quodlibet officium Ecclesiasticum prouehatur.* Et c. 3. 17. q. 2. *Si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus non præstetur.* Et c. *Super eo.* de Regul. hæc habentur: *Super eo quod quæsitum fuit de Clericis qui religionis habitum susceperunt, & ante professionem ad priorē statū sunt reuersi, respondemus quod si austeritatem religionis, ad quam migrasse noscuntur seruare noluerint, ad mitiorem religionem transire cogantur, ne contra votū, quod Domino fecerunt, venire probentur. Verum si ante susceptum huiusmodi habitū in probatione positi recedere voluerint, secundū regulam S. Benedicti non vi dentur prohibendi ad priorem statum redire, vt in eadē, in qua veniunt, reuertantur.* Et quidem in regula S. Benedicti apertè cōtinetur, necnō antea vsu receptū in regula Pachomij. n. 26. ibi. *Tunc nudabunt eū vestimentis secularibus, & induent habitum monachorū.* Quod tamē post longi tēporis probationem fieri retento habitu seculari exinde constat. Et multo post adhuc apud aliquos ordines in vsu fuisse liquet. ex c. *Constitutionē.* de regular. in 6. ibi: *etiam seculari habitu non mutato.*

¶ Ex quo etiā constat quæ sit causa, cur sæpè in iure Canonico nomine susceptionis habitus ipsa professio intelligatur. Susceptione enim habitus fiebat religiosus, aut professus. Ex quo facilè cōponuntur non nulla in iure, quæ sibi obstare vidētur. Cùm enim postea habitus nouitiorū destinatus alius fuerit à laicali, imò & in nōnullis ordinibus diuersus à professorū habitu; inde iura emanarunt, quæ dicūt nequaquā monachū fieri sola habitus susceptione. c. *Porrectū.* c. *Ex parte.* de Regul. c. *Consuluit.* qui Clerici, vel vouētes. Quæ si ad pristina illa sæcula referas, falsò interpreteris necesse est. Et quidem in viduis, ac virginibus sacris, absque dubitatione est. Probata enim per longum tēpus earū continētia, ac moribus, ipsa veli susceptione sacrabātur, ac deinceps religiosæ, nō nouitiæ erāt, ita votis adstrictæ, vt religiosam vestē depo nere

nere non liceret, sed tanquam apostatę punirentur, & ad habitum religiosum redire compellerentur.

¶ Vlterius obseruandum post expletum probationis tēpus non vno modo ad professionē admissos, sed duplex fuisse professionis genus scilicet tacitū, & expressū. Expresse quidē professio fiebat, cū verbo, vel scripto fiebat, iuxta formam in vnaquaq; religione receptā. Quidā enim promittunt se seruaturos regulam; alij obedituros, ijs, scilicet, quę vt pręcepta in regula continētur; alij stabilitatem, & obedientiā, & conuersionem morū secundum regulam S. Benedicti. Augustiniani verò expresse trium votorū mētione facta. Quàm professionis formam antiquissimam, & ab ipsis primis nostrę religionis initijs ad nos vsque deductā optimè docuit Hierony. Romanus lib. 2. Histo. Ordi. c. 3. Eam autē expressam professionem, ne aliquando fas esset illam negare, scripto factā, & oblatam ei, in cuius manibus fiebat professio; cōstat ex c. *Omnes fœminæ.* inf. hac. q. ex Concil. Tolet. X. c. 5. & apertius idem statuerat c. 4. Videturq; tunc primum apud Hispanos lege constitutū, dicitur enim: *Vnde antiquis inconcussè permanentibus regulis, hoc adijcitur nouo oraculo sanctionis, vt vidua, quæ sanctæ religionis obtinere propositū voluerit, Sacerdoti, vel ministro, ad quē aut ipsa venerit, aut quē ad se venire contigerit, scriptū professionem suam faciat à se, aut signo, aut suscriptione notatam, continentē se, & religionis propositum velle, & hoc perenniter muiolatè seruare, &c.* c. *Vidua.* 20. q. 1. Sed & scripto firmatam multo antea professionem in vsu fuisse cōstat ex regula S. Benedicti. Imò, & adhibitū tabellionē teste ique, & apud tabelliones instrumentum publicæ professionis seruatū, docuit Hieron. Roma. li. 2. Hist. c. 1. ex Suppl. Chronic. li. 12.

¶ Verum tacitæ professionis non vna ratio fuit. Primū namq; genus tacitæ professionis erat donatione puerorum à parētibus facta, de qua iam multa sup. c. 2. §. 2. Cū enim parentes in filios supremum ius haberent, ita vt & vēdere liceret, nō mirum si etiam ratione patriæ potestatis illis fas esset pueros irreuocabili donatione monasterijs mancipare.

¶ Deinde tacitè profitebatur quis, cū opera professorū propria exercebat, vidēte, & cōsentiente eo, qui admittere ad id exercitiū poterat. Quod genus tacitæ professionis colligūt Canonistę frequēter ex c. *Vidua.* de Regula. quod desumptū ex Tribur. Conc. c. 25. At meo iudicio non rectè. Iā enim supra c. 4. circa fin. ostendimus eo loco, nequaquā sermonē esse de verè religiosis fœminis, sed de his, quæ extra religionē voto forsitan tenebātur, cū illæ fœminæ sine prælati cōsensu habitū religiosū susceperint.

Quare

Quare efficaciùs probatur ex Greg. l.li.7.indict. 2.ep.7.vbi docet religiosorum actibus interesse etiā nō gestato habitu religioso satis esse ad tacitam professionē. Cū enim de testamento cuiusdā Abbatissæ, quæ nūquā monachica veste indui voluerat, incidisset quæstio respōdet Pontifex: *Cùm enim solemni more Abbatissa ab Episcopo ordinata est & in monasterij regimine per annos plurimos, vsque ad vitæ suæ transitū præfuit, vestis qualitatem culpā fortè Episcopi respicere, qui eā sic esse permiserit, non tamen potuisse monasterio præiudiciū irrogare, &c.* Vnde ad huiusmodi tacitę professionis genus, nec habitus religiosorū necessariò requirebatur, nec tridui spatiū, vt nonnulli interpretes iuris Canonici argumētoā simili ducto affirmarunt, sed per aliquod tēpus ea exercuisse munera; vt ex ea epistola planū est. Requirebatur tamē vt de cōsensu eius, qui ad ea munia admittendi potestatē habebat, illa exercerētur: adde etiā vt scienter, hoc est, vt is qui exerceret, religiosorū scirët esse officia; quæ cū cōmuni sententia docet Ioann. Azor. to.1 instit. Moral. lib. 12.c 4.q.3.

¶ Præterea etiā aliud tacitæ professionis genus extitit gestatione habitus religiosi, qui verè professi religiosi habitus esset. Et quidē primis sæculis cum in habitu seculari probarētur nouitij, nec diuersus esset habitus à professorum, gestatio eius susceptū religionis propositū ostendebat. Quæ gestatio habitus primis tēporibus longinqui tēporis esse debebat, cū probationis tēpus arbitrariū esset, idq; constat ex præsenti canone, vbi illę, quæ lōgo tēpore gestassent religiosum habitū à matrimonijs, vt aliæ religiosæ repellebantur. At postquā habitus professorū à nouitiorū habitu distinctus esse cæpit, & probationis tēpus variari, circa hoc etiā aliqua immutatio extitit. Nā si quis ætate legitima susceptū professorum habitū, vbi diuersus à nouitijs, sciens, & volens gestasset per triduū, professus tacitè censebatur. c. *Ad Apostolicā*. de Reg. ibi: *Aut si post decimūquartū annum habitū ipsum sine probatione susceperit, & intra triduū deposuerit.* Etc. *Constitutionē.* in 6. de Reg ibi. *Etiamsi intra probationis annū suscipiat habitū qui professorū tantū, in eod. triduo perseueret.* Requirebatur itaq; vt per triduū maneret, vt habitus professis propriuses set, vt etiā aliquo elapso probationis tēpore quāuis intra annū, in nō mendicantibus, in mendicātibus autē elapso, vt liquet ex c. *Non solū*, vt sciens volensq; gestaret, & cū ætate legitima. Vel, si vbi habitus professorum, & nouitiorū minimè distinguitur, si quis per annum gestasset habitū illum, in legitima tamen ætate constitutus, professus tacitè censebatur. c. *Is qui*, de Reg. in 6. & Clemē. *Eos qui* de Regul.

Si enim non esset legitimæ ætatis per totum sequentem annum post impletum decimumquartum permanere debebat.c. *Is qui*.de Regularibus.in 6. Neque verò audierim Nauarrum Commentario.4.de Regularibus.num.24.qui contra Abbatē existimauit diuersam esse dispositionem Clemētinæ *Eos qui*, & Bonifacij VIII. in dicto c. *Constitutionem*, & in hac tacitam professionem esse eius,qui iam pubes esset: at verò iuxta Clementinam,etiamsi impubes, dummodo rationis compos esset. Ego enim existimo illis verbis pubertatis tempus indicari: præualuerat enim constitutio, ne ante decimumquartū annum admitteretur quis ad professionem, cui non videtur derogatū à Clemente. Vnde epigraphe eius capitis etiam pubertatis explicauit nomine. Idemque manifestè colligo ex c. *Is qui*. in fine, cum eum, qui decimumquartum annum attigit, ad discretionis annos peruenisse dicat,non verò eum, qui ante decimumquartum annum profitetur. Quare idem est quod c. *Constitutionem* appellat ætatem aptam, & Clementina discretionis tempus.

¶ Sed nonnulli interpretes iuris Canonici, Hostiensis, Ioannes Andreas cap. *Ad nostram*. & c. *Consulti*. de Regularibus, aliud existimarunt genus esse tacitæ professionis, scilicet, cum quis nouitiorum habitū suscipit animo mutandi vitæ rationē absolutè,& simpliciter,hoc est,animo religionem profitendi. Existimo tamen deceptos manifestè. Nam ex iure Canonico liquet aliud esse habitum suscipere cum eo animo,aliud verò professionem tacitam.c. *Non solùm*.de Regularibus.in.6.ibi: *Nisi maior tamen quatuordecim annis existens professus sit tacitè, vel expressè, aut euidenter constet illos vitam voluisse mutare*. Ergo id diuersum est à professione tacita. Et.c. *Beneficium*. eodem titulo, ibi: *Aut constet, quod vitā voluerit absolutè mutare, vel professionem expressam fecerit, aut sciētèr habitum receperit professorum*. Quare is ad seculum redire nō permittitur, quia simpliciter voto teneri iudicatur non solùm suscipiendi religiosum habitum, sed etiam profitendi, quamuis beneficium alteri conferri possit dicto c. *Beneficium*. At si contraheret matrimonium, aut aliquid adquireret,& valeret coniugium,& verè rei acquisitæ dominus esset,cum nequaquam esset religiosus.

¶ Cæterum inter professionem tacitam,& expressam non nihil esse discriminis obseruarūt iam olim interpretes iuris Canonici. Nā expressa professio obligat specialiter profitentē illi religioni,quam profitetur: At tacita professio non illi specialiter sed generaliter,religioni,d.c. *Constitutionē*.de Regu.in.6.

Quod

Quod discrimen nō in omnibus vniuersim ordinibus locū habet. Nam in Mendicantibus, Prædicatorum, & Minorum tacita professio eius, qui maior quatuordecim annis existit, obligat religioni specialiter, quicquid dixerit Glossa in dicto cap. *Constitutionem.* nec enim ibi ius vlla ratione distinguit, etiamsi intra probationis annū emittatur, vt plane deducitur ex d. c. *Non solùm.* de Regularibus. in. 6. vbi ab eo quod vniuersè præceperat Alexander IIII. ne ante impletum probationis tempus quemquam ad professionē admitterent, alias nulla esset professio, nec illi religioni obligaretur, eū casum excipit: *Nisi maior quatuordecim annis existens, sit tacitè, vel expressè professus.* At in alijs Ordinibus nō Mendicantibus etiam infra annum probationis emissa tacita professio non obligat specialiter religioni.

¶ An autem is, qui per tacitā professione n generaliter religioni manet obligatus, vt decernit Pontifex Bonifacius VIII. in dicto c. *Constitutionem.* fuerit verè religiosus, nō secus, ac expressè professus, dubitarunt nonnulli. Angelus verbo, *Professio.* num. 3. Syluester. *Religio.* 3. quæst. 5. Nauarrus commentario. 2. de Regularibus. nume. 5. Ioannes Azor tomo 1. libro 12. ca. 4. quæst. 5. secuti Caldernum consilio 26. de Regularibus, existimarunt non esse verè, & propriè religiosos, vnde valide ab illis contracta matrimonia, & quæsita dominia: eo tantùm fundamēto, quia in professione est obligatio reciproca; obligatur enim professus religioni, & religio profitēti. In hac autem tacita professione nulla religio obligatur profitenti. Meo tamen iudicio verior est, sicut & cōmunior Doctorum sententia, quæ asseruit esse vere, & propriè religiosum. Moueor, quia in c. *Ad nostram.* de Regularibus. Alexander III. consultus de quodam puero, quem per susceptionem habitus religiosum effecerant quidam eremitæ, explicans vim tacitæ professionis quæ fit per gestationem habitus professorum per triduū, respondet, si non per triduum, & sine probatione gestauit, posse licitè exire, matrimoniumque contrahere; quasi dicat, si præmisso probationis tempore per triduum habitum gestasset professorum, in ætate legitima nequaquam ille matrimonium, quod cupiebat, contrahere permitteretur. Igitur ex responso Pōtificis manifestum est eā tacitam professionē verè efficere religiosum, quando vim haberet impediendi, ac dirimendi subsequens matrimonium. Nec verò in contrariū adducta ratio est vllius momenti. Obligatur enim illi religio al qua vage, ea scilicet, quam elegerit Summus Pontifex, qui est Generalissimus, Prælati vice cam

professionem acceptante, & religioni, quam maluerit, addicente.

¶ Denique addendum post Cōcilium Tridentinum sessione 25. de Regularibus cap. 15. Vbi decimus sextus annus expletus ad professionem requiritur, & annus probationis integer, eam tacitam professionem cessasse, quę huic decreto repugnauerit: non vero, quæ sta re, aut cohærere cum illo posit. Vnde qui per annum probatus fuerit, gestaueritque habitum communem professis, & nouitijs, tacitè professus erit. Item si post annum actibus professorum se ingesserit vidente, & admittente Prælato, aut etiam per triduum eodem anno elapso habitum professis proprium gestauerit. Scio non ita sentire nonnullos: sed ego nihil video in decreto Tridentino, quod huic nostræ decisioni repugnet.

Sacras virgines etiam in domibus proprijs vixisse olim: interdicta illis postea cum viris colloquia, & habitationes separatas.

Cap. VI.

Ad textum in cap. Ne aliqua, & cap. Quod si pœnitentia.

HÆC duo capita ex Cypriani epistola ad Pomponium de virginibus desumpta sunt, quæ non cum cunt monialium illius sæculi coniugia inualida extitisse, quamuis illicita, vt probaui ex eodem Cypriano supra in eadem epistola. cap. 2. § 4. Imò neque hæc duo capita ad rem, de qua Gratianus agit, pertinent; sed inutiliter adducuntur. Nam cum Gratianus agat de matrimonio cū his, quæ voto castitatis in religione tenentur, ista pars epistolæ Cypriani de illis agit Deo dicatis, quæ extra matrimonium soluto concubitu miscebantur, vt legenti Cyprianum manifestissimum erit. Nā in proxime praecedentibus consilium dederat Cyprianus, vt si se continere non possent, nuberent, nec scandalum fratribus generarent.

¶ Sed ad horum capitum elucidatio-

dationem nonnulla obseruemus. Primum in illisagi de sacris virginibus, quæ in domibus proprijs, vel priuatis extra monasterium cõmorabantur; plerasque enim olim commoratas in domibus proprijs iam supra ostendimus cap. 4. Ac de his præcipuè, quæ cum viris Ecclesiæ ministerio addictis versabantur, ac tanquam sorores cum fratribus cohabitare volebant. Cõcessum enim olim ante Concilium Nicænum Episcopis, & Clericis, vt secum fœminam Deo dicatam habere possent; omnem enim turpitudinem leuari diuina illa pollicitatione sibi persuaserunt patres. Extat de hoc canon. 27. Illibertitani Concilij, ibi: *Virginem dicatam Deo tantum secum habeat*. Quamuis postea multis canonibus sublatum, ac prohibitum, ne sacræ virgines viris cohabitarent, vt dixi supra cap. 4. Ancyranum huc spectare videtur canone 18. aut iuxta aliam versionem canone 19. ibi: *Virgines autem puellas, quæ tanquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus*. Contextus enim series sermonem esse de virginibus sacris satis indicat: præcesserat enim in eo canone; quotquot virginitatem pollicitam preuaricati fuerint inter digamos habendos, & interdictum viris Ecclesiasticis, cum illis extranearum fœminarum cohabitatio prohibita. Et apertissimè id constat ex Gelasio epist. 7. propè finem, ibi: *Qui insuper leges dedit libenter exceptus vt serui Dei cum puellis sacris congregatione dedecorissima miscerentur? Nam cum spiritualis animi, etiam cum desint ista, consortia imaginarijs infestentur illecebris, quemadmodum alteri sexus intuitu, qui illicitè nolentes non vehementius incitentur?* Idem indicat Turonense II. canone 11. ibi. *Sanctimonialem, aut viduam*: illas enim inter extraneas à conuictu Clericorum separandas enumerat.

¶ Hinc factum est, vt quo magis pudicitiæ sacrarum virgnum cõsuleretur, vniuersè fœminis sacris cum viris cohabitatio interdicta sit, vt constat ex Cypriano epistola 62. ad Cæcilium, Chrysostomo libro 3. contra vituperatores vitæ Monasticæ, ad finem, Ambrosio ad Virginem deuotam c. 1. & Conc. Gener. VII. can. 20. apud Gratianũ, c. *definimus*. 18. q. 2. Imò & illarum monasteria longè à virorum monasterijs collocari iussum est. Ita decernit Agathẽse sub Symmacho c. 28. *Monasteria puellarum longius à monasterijs monachorũ, aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutiones hominum collocetur*, habetur. 18. q. 1. c. *Monasteria*. Gregorius I. libro 9. epistola 10. *Nuntiatum siquidem nobis est, quod in domo quondam Epiphanij. Lectoris Ecclesiæ vestra, ideirco secundum voluntatem*

tatem ipsius Monasterium construi vetuistis, ne pro eo, quod domus ipsa ancillarum Dei Monasterio cohærebat, deceptio exinde contingeret animarum, & valdè laudamus, quia antiqui hostis insidias prouisione congrua, vt decuit, præcauistis. Romanum sub Eugenio II. *De religioso habitu fœminis consistentibus, ne viris sociari permittantur*. Paschalis II. ad Didacum Compostellanum Episcopum, apud Baroniũ tomo 12. anno Christi 1114. num. 19. *Illud omnino incongruum est, quod per regionem vestram Monachos cum Sanctimonialibus habitare audimus, ad quod resecandum experientia tua immineat, vt & qui in præsentiarũ simul sunt, diuisis longè habitaculis separentur, prout arbitrio, & religiosorum virorum consilio melius visum fuerit: neque in posterum consuetudo huiusmodi præsumatur*. Hinc etiam in Concilio Lateranensi sub Innocentio II. cap. 27. apud Baronium tomo 12. anno 1139. statuitur: *Similiter prohibemus, vt Sanctimoniales simul cum canonicis, siue Monachis in Ecclesia in vno choro conueniant ad psallendum* Nec miror tanto studio curasse patres, vt coha bitatio sacrarum virginum à virorũ domicilijs procul esset, qui vel colloquia ipsa sacrorũ hominũ cum illis interdixerunt; nec nisi magno adhibito moderamine permiserũt. Basilius in regulis fusius disputatis, interrogatione 33. *Cæterum, si necessitas postulauerit, vt de ijs, quæ in societate sunt, aliqui alij, vt dicãt aliquid, aut audiant, quod ad illorum quempiam nominatim pertineat, hi nullo modo inter se in colloquium veniant: sed qui ætate prouectiores fuerint delecti, hi apud eas, quæ similiter delectæ ætate grandiores sint, quæ ab illis tractanda acceperint, tractanto, & his internuptijs quidquid transigendum erit, transigitor*. Carthaginense 4. cap. 102. *Ad reatum Episcopi pertinet, vel presbyteri, qui parrochiæ præest, vt sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ, vel Sanctimoniales Clericorum familiaritatibus subijciantur*. Et habetur d. 81. His adde Toletanum primum, canone 6. Hispalense II. Canone 11. subjicioque D. Leandri testimonium in libello de institutione virginum manu scripto. c. 2. *Iam qualifuga vi rum fugias soror tu pudica, si tam soli citè fœminas sæculi declinabis? Quis quam vir, si sanctus est, nullam tecũ gerat familiaritatem; ne virili iugitate, aut infametur vtriusque sanctitas, aut pereat, aut decidat à charitate proximi. Quæ, & si malum non agit, opinionis tamen pessimæ famam nutrit. Dispar enim sexus in vnum locatus, eo tit illatur instinctu, quo nascitur; & naturalis mouetur flãma, si quod incendi possit, attingitur. Quis colligauit ignem in sinu suo, & non comburetur? Ignis*

&

& stuppa sibi, vtraque contraria in vnum redacta flammas nutriunt. Viri sexus, & fœminæ diuersa; quæ si coniunguntur, ad quod lex naturæ prouocat commouentur. Hæc Leander. Concilium Cabilonense II. sub Leone III. c. 61. *Et cùm nullo masculo eis colloquium habere liceat, nisi in auditorio, & ibi coram testibus.* Vnde canone 56. præceperat vt nullatenus à vespera vsque ad primam vllum cum masculis haberetur colloquiũ, nisi ineuitabili occasione, tuncque coram testibus. Et canone 55. iniunctum fuerat Abbatissæ, ne sine pluribus præsentibus cum masculis, siue laicis, siue Clericis, etiam de rebus necessarijs quidquam ageret, loqueretur. Oxoniense sub Honorio III. c. 54. in fine. *Clerici autem, vel laici frequentem non habeant accessum ad claustra monialium sine rationabili causa.* Rauennatense III. sub Clemente V. c. 11. Rauennatense IIII sub Ioanne XXII. c. 23. vbi, pœnas antea latas cõtra accedentes ad Monasteria Monialium sine Episcopi, aut Vicarij licẽtia, renouat, additq;: *Concedimus insuper, quod quælibet persona, quæ non sit notabiliter suspecta, posit loqui Monialibus sine metu pœnæ ad cratem, siue fenestram ferream, de licentia Abbatissæ, seu Priorissæ, vel eius locum tenentis, præsentibus tamen duabus ex Monialibus ab Abbatissa, vel Priorissa, vel earum vicem tenere, vt præmittitur, specialiter deputatis, quæ semper videre possint, & audire sororem ad fenestram vocatam.*

¶ Sed cur non fragilis fœminarum sexus ab insidijs dæmonis custodiretur, si etiam Monachis familiaria colloquia cum hominibus secularibus, non nisi raro, magnaq; ex causa permissa? Audiamus Basilium in regulis fusius disputatis, interrogatione 32. *Atque illud etiam cauendum est, ne qui intra reliquorum semel recepti fratrum ordinem fuerint; his ab antistite permittatur, vt mente distracti, huc illucq; cogitatione temerè rapiantur, simulatione've propinquorum visendorum suorum à reliquis fratribus discedant, ac vitam in obscuro sine vllis testibus agant; aut certè vt curam suscipiant cognatorum prætextu quouis illis patrocinandi.* Et paulo infra *Porrò huiusmodi curam peculiariter arbitramur ad Antistitem pertinere. Si verò in communi ij vulgari viuendi cõsuetudine sunt implicati, sine dubio nulla nobis est cum illis societas, quorum studium omne huc ab initio spectauit, vt honestati maximè seruiremus, & sine vlla distractione Deo assiduò cohæreremus. Præter id enim, quòd visitatione nostra vtilitatis ipsis nihil afferimus, incommodum etiam illud accedit, quod vitam nostram sexcentis curis, ac perturbationibus exponimus, eaque re ipsi ad peccandum nobis multiuariam occasionem accersimus. Quin etiam, ne si ipsi*

quidem, qui mandata Dei contemnunt, & pietatis officium pro nihilo ducunt, aliquando ad visendos apud nos propinquos accesserint suos, hi recipi intro videntur oportere, veluti qui Dominum non diligant, qui dixit: Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Quæ autem participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ pars fideli cum infideli? Et quod in eo summè est elaborandum, vt his, qui se adhuc in veræ pietatis spatijs exercent, omnes ab omni parte ad peccandum causæ circunciduntur, in quibus illa est maxima, recordatio vitæ superioris, ne quando id illis vsu veniat, quod dictum est, quod cordibus suis conuersi sunt Ægyptum; quæ res per frequentem cum naturalibus propinquis consuetudinem, ac familiarem congressum solet accidere. In vniuersum autem nemini est permittendum, neque propinquo, neque alieno, sermonem cum fratribus de re vlla instituere, nisi de illis id plenißimè nobis sit persuasum prius, quibus de rebus colloquuturi illi inter se sint, eas ad ædificationem, & tranquillam animarum sedationem conducere. Quod si omninò ad eos; qui se aliquando intro semel ingesserint, necessariò adhibendus sit sermo; huiusmodi ad eos delegari munus debet, quibus creditum est donum loquendi, tanquam ijs qui scienter ea poßint, & loqui, & audire, quæ ad fidei ædificationem pertineant, &c. Sed attentè inspiciendum caput septimum ex Constitutionibus Monasticis eiusdem Magni Patris Basilij, quod omnium Monachorum animis altè infigi deberet; nihil enim illis solidius, neque verius, neque, quod experientia confirmatum magis.

Remedium inspectionis ad experimentum virginitatis minus decens ostenditur.

§. II.

Ad eadem capita.

IN his capitibus à Cypriano, vt vides, probatur fœminarum inspectio ad explorandam virginitatem, ibi: *Inspiciantur iterum virgines ab obstetricibus diligenter*, Quod non reiectum à iudicibus Ecclesiasticis in cap. *Fraternitatis*, & cap. *Literæ*. de frigidis, & maleficiatis, planum est; & Clemens Alexandrinus lib. 7. stromatum, id obseruatum dicit in Beata Virgine, cum de ea suspicatus Iosephus.

At multa sunt, quæ inspectionem hanc fœminei corporis reprehensione potiùs quàm probatione dignam ostendunt. In primis, quia auditas, vel viris ipsis indecens est.

Hero-

Herodotus lib. 1. apud Lydos, ac pleraique gentes, etiam Barbaras indecorum viris fuisse tradit, si se nudos ostenderent. Nam, vt ait Cicero, hoc solum animal natum est pudoris, ac verecundiæ particeps. Apud Nicephorum libro 8. c. 4. cum Ammon ille Ægyptius, & Theodorus eius discipulus, insignes Monachi, amnem quendā traijcere vellent, Ammon nudare se coram Theodoro noluit, & recedere iussit: mox cum suam ipse nuditatem erubesceret, Diuino numine in sublime leuatus, in vlteriorem ripā peruenit. Pubertas olim inspecto corpore iudicabatur; exinde tamen lex ciuilis, quò honestati consuleret, certo annorum, & ætatis termino hoc definiri voluit l. 3. de minoribus, & l. 2. C. si minor. & l. finali. C. quando tutor, inhonesta enim nudi corporis inspectio viris ipsis indecens est. Quare monebat Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. c. 6. *Omnino ergo abstinendum est à turpibus, auditionibus, & verbis, & spectaculis; sed multo magis à factis turpibus mūdos esse oportet, tā in ostendendis, & nudandis aliquibus partibus corporis, quas non decet; quā in contemplandis secretioribus partibus. Neque enim turpem iusti denudationem in animū induxit aspicere modestus filius: sed texit modestia, quod nudarat ebrietas, spectandum lapsum inscientia.* Quod si viris indecens nuditas est; fœminis quidem impudica, atque probrosa videtur. Audiamus eundē Clem. Alex. lib. 3. Pædag. c. 5. dum balnea, vel in balneis lasciuiam, & intemperātiam fœmineam reprehendit hisce verbis: *Atque ipsæ quidem suis se maritis non exuerint, simulatum pudorem probabiliter præferentes. Licet autem alijs volentibus eas, quæ domi sunt inclusæ, nudas videre in balneis: hic enim se exuere spectatoribus, tanquā corporum cauponibus, non erubescunt. Sed Hesiodus quidē corpus fœmineo non exhilarare lauacro suadet. Viris autē, & fœminis communia aperta sunt balnea, & inde exuuntur ad intēperantiā (à visu enim hominibus amor proficiscitur) perinde ac si sit eis pudor in lauacro obrutus. Quæ autem nōvsque adeò omnem exuerunt pudorem, externos quidem excludunt, vna autem cum suis ministris collauantur, & seruis nudæ exuuntur, & ab eis fricantur, pertimescenti libidini concedentes, vt securè contrectet. Qui enim nudis dominabus ad lauacra introducuntur, student se exuere, ad cupiditatis audaciam malo more metum circumscribentes. Atque veteres quidem athletæ virum nudum ostendere erubescentes, dum certamen peragebant, accincti subligaculis seruabant verecundiam: istæ autem, dū simul cum tunica pudorē exuerint, volunt quidem videri pulchræ, similiter autem malæ, vel inuitæ conuincuntur. Etenim per ipsū corpus maximè*

apparet

apparet lasciua concupiscentia, quemadmodum hydropicis per cutis superficiem humor, qui continetur: quod autem in vtroque ægrotat, ex visu cognoscitur. Oportet ergo viros, sepulchrum veritatis exemplum præbentes fœminis, erubescere vna cum eis exui, lubricumque, ac periculosum aspectum effugere. Qui enim curiosus, inquit, *respexit iam peccauit. Oportet ergo domi quidem parentum, & famulorum pudore affici: in vijs autem eorum, qui fiunt obuiam, in lauacris verò, mulierum: in solitudine autem, sui ipsius: vbiq; autem, Verbi, quod est vbique, & sine ipso factum est nihil. Hac enim solùm ratione fit, vt quis nunquam labatur, si Deum sibi ipsi semper adesse existimat.* Hactenus Clemens. Vnde Herodotus, dum Gygis historiam describit, libro 1. mulierem deposita tunica deponere verecundiam simul; quæ verba imitari videtur Cyprianus, lib. de habitu virginum: *Simul,* inquit, *cum amictu vestis honor corporis, & pudor ponitur, denotanda, ac contrectanda virginitas reuelatur.* Venus Dea impudicitiæ nudo, & intecto corpore depingitur; Cupido nudus; atque etiam obscœna Priapi imago nuda repræsentatur. Vnde fœminis honestis nihil magis curæ, quàm ne nudæ conspiciantur. Inscius Actæon vidit sine veste Dianam, & à canibus ideò discerptum finxit Ouidius, lib. 3. Metamorph. Tyresias vates cæcitate plectitur, quod Mineruam nudam conspexisset, vt ait Propertius libro 4. Milesias virgines sola nuditatis infamia à mortis voluntariæ voto retraxit, statutū enim, vt quæ sibi mortem vltro consciuissent, nudæ cum laqueo efferrentur. Pudore solo tam inhonesti funeris deterritas Gellius commemorat lib. 15. c. 10. Hinc ad virgines exhortatio Basilij, lib. de vera virginitate, pagina mihi 532. *Ideò,* inquit, *natura ipsa crinibus iam tunc à principio mulieris caput operuit, eo ipso admonens, non decere mulierem, non modo vllum membrorum cæterorum, verum nec caput quidem temerè, indifferenterq; nudare. Et quoniam solæ absentibus viris id attentare consueuerunt, ideò dignitatem aliam præstantiorem viris adiecit dicens, propter Angelos, qui & vbique præsentes sunt, & omnia, quæ geruntur, inspiciunt. Reuereatur ergo omnis mulier, sed virgo in primis, Angelos, etiam cū domi sola nullis viris arbitris residet. Et cum corpus necessariò curādum erit, & capitis vittas, & singulatim cætera constringens, id opus celeriter exigat, & quantum fieri potest, operiat membra, non solùm suos, Angelorumque oculos verens, verum se, vt in suæ exercitationis domicilio, ad verecundiam studiò se semper exercens. Quod si neque cum sola est, nudari sine ratione permittitur, quanto minus fratribus in Christo præsentibus? Et pudore igitur, &*

tunica

tunica se ipsam pudicè ac verecundè componet: nec solum nihil membrorum, quæ operta sunt, violari vlla ratione permittet; verùm summa se cura, & obseruatione circumteget, vt non solum ipsa illæsa, atque illibata permaneat; sed & qui eam intuentur, nullam ex eius aspectu læsionis materiam capiant. Videntes, inquit, filij Dei filias hominum, quod pulchræ essent, deuoluti sunt ad eas. Sufficit quippè vel modicè nudata pulchritudo Dei quoque filios ad voluptatem emollire; & quasi homines, eius causa morientes mortales ostẽdere. Hactenus Basilius.

¶Quod si vel ipsa fœminei corporis nuditas infamię habetur loco, quid dicendum, cum in his ecclesiastici fori visitationibus illud sit indignisimũ, cæteras corporis partes, quas honestate permittente reuelare licet, opertas manere, illis detectis, quę natura velut obscœnas celari & abscondi voluit. Ambrosius libro 3. de virginibus: *An quidquam est tam pronum ad libidines, quam incompositis moribus, quæ vel natura abscondit, vel disciplina velauit, membrorum operta nudare?* Maximum in iuriæ genus, & Diuini numinis cõtemptũ reputari legimus, quoties aliquis in Ecclesiæ sanctuario pudẽda nudauerat, teste Nicephoro lib. 11. c. 28. Iulius Cæsar moriens sinistra manu sinũ ad ima deduxit, quo honestius caderet, etiã inferiori corporis parte velata. Olimpias Alexandri mater, cum Cassandri iussu interficeretur, moriens, nequid posset in eius corpore indecorum videri, capillis & veste crura contexisse fertur apud Iustinum lib. 14. Ouidius lib. 3. Metamorph.

Tunc quoq; cura fuit partes velare pudendas,

Cum caderet, castique decus seruare pudoris.

¶D. Ambrosius, *Idcircò*, inquit, *indumentis operiuntur hominũ genitalia, ne deformi visu obtutũ, aciemque præstringant oculorũ intuentiũ.* Barbari persecutores in Christianarum mulierũ martyrijs, quo grauior esset infamia, partes eas detegi, & nudari iubebant, quas naturalis pudor abscondi voluit, apud Nicephorum lib. 7. ca. 8. Accedit etiam turpis & inhonesta membrorum contrectatio, qualis olim in mãcipijs licebat, quæ venalia prostabant, vt inquit Seneca libro primo controuer. 2. *Nuda in littore stetit ad fastidiũ emptoris, omnes partes corporis & inspectæ, & contrectatæ sunt.* Vnde Augusto Cæsari inter cæteras libidines obijci solebat, quod matres familias, & adultas ætate virgines denudari, atque perspici iuberet, tanquam Thoranio Mangone vendente, apud Suetonium in Augusto. c. 69. Tyranni etiam olim, cũ in Christianos sæuirent, nudari sacras virgines, contrectari, & cunctorum ludibrio expositas, refert Nicephorus libro 10. cap. 9. in principio. Hæc ergò nudatio corporis, inspe-

ctio, contrectatioque, quàm persecutores Christiani nominis martyrij instar, & infami e loco statuebant, à foro & iudicijs explodenda potius, quàm probanda.

¶ Ad hæc eiusmodi fœminarum inspectio ad explorandam corporis integritatem, vtcumque admitti, & tolerari posset, si aliqua veritatis probatio inde eliceretur. At verò peritis notissimum nihil inueniri fallacius visitationibus illis. Panormitanus enim,& alij in cap. *fraternitatis*, & cap. finali, de frigidis, referunt mulieres quasdam repertas esse, quæ secretiores partes suas adeò arctas medicamentis effecerant, vt ne quidem coiri cuillis posset. Arnaldus à Villanoua insignis Medicus, libro 3. breuiarij, cap. 6. refert matres, quæ filias impudicas habebant, aut certè iam ante corruptas, consueuisse adhibitis medicamentis adstringentibus, in secretiores puellæ partes indere vesicam quandam piscis; quæ, cum tenuis esset, & sanguine aspersa, facile contingebat, vt in primo coitionis impetu rupta vesica facile sanguis erumperet, qui falsa & fallaci virginitatis nota, nuptæ indusium macularet. Nec mirum incertas, ac dubias, aut fallaces esse huiusmodi virginitatis indagationes. Nam, licet quidam dissectores hymen esse existimarint pelliculam quandam, siue membranam in ore vteri, annuli forma, cuius ruptione virginitatis defloratio fieret; & ideo ea opinione ducti veteres, vt virginitatis integritas noscerentur, inquirendum censuerint, an pellicula illa rupta & effracta esset, an verò integra: attamen id fabulosissimum esse recentes Anatomici demonstrant; nullamque esse partem in ore vteri, quæ virginitatis custodia sit, & in corruptione pereat; sed virginitatem consistere in quadam naturali, & superabili partium adstrictione, & lymphisi, & coalescentia, ob eamque in corrumpenda virgine sanguinem effluere, vt docuit inter alios Franciscus Vallesius, libro de sacra Philosophia, cap. 25. Hinc meritò iuxta naturæ frequentem cursum, dispositionemq; statuit Deus Deuterono. 22. vt indumentum sanguine nouæ nuptæ maculatum seruaretur à parentibus, ad faciendum virginitatis fidem. Non quod fraudes ementiri corporis integritatem non possint, aut quia etiam ex integra fœmina semper sanguis effluat; audiui enim non semel puellæ cuiusdam congressum primum, de cuius honestate & integritate dubitari non poterat, fuisse sine sanguine: sed quia frequens ordo, ac naturalis dispositio id secũ afferat, vel frequenter eruptio sanguinis eueniat.

¶ Accedunt testimonia patrum, quæ hanc inspectionẽ minus probant, imò reprobãt. Nam in primis Cypria-

Cyprianus, qui probare illam videtur, non nimis tamen inspectioni defert, cũ dixerit: *Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod inspici, & probari possit, an virgo sit, cum & manus obstetricũ, & oculi sæpè fallantur.* D. Augustinus lib. 1. de Ciuit. Dei, ca. 18. *Obstetrix*, inquit, *virginis cuiusdam integritatem manu velut explorans, siue maleuolentia, siue inscitia, dum inspicit, perdidit.* Sed concludamus elegãtibus Ambrosij verbis, quæ transcribo, licet longius euadat testimonium, ex lib 6. epistola prima, in editione Romana, ad Syagrium Veronensem episcopũ, qui Indiciam puellam Deo sacram per mulierum inspectionẽ malè iudicauit. Ita ne ergo liberum erit accusare omnibus, & cum probatione destiterint, patebit, vt genitaliũ secretorum petant inspectionem, & addicentur sacræ virgines ad huiusmodi ludibria, quæ & visu, & auditu horrori & pudori sunt? Denique non minima etiã in tuis literis tẽtatæ expressionis verecũdia est. Quæ ergo sine damno pudoris in alienis auribus resonari non queũt, ea possunt in virgine sine eius tentari verecundia? Inuenisti tibi vile mancipium, procacem vernulam, cur nõ abutaris pudibundo ministerio, & exponas eius modestiam, cum præsertim nihil sanctius in virgine sit, quã verecundia? non enim sacra virgo, vt corpore tãtummodo integra sit quæritur, & non vt in omnibus eius inoffensus maneat pudor: virgo domini suis est nexa fulcris, ad sui probationem; nec alienis dotibus eget, vt se virginẽ probet; nec abditorum occultorumque inspectio, sed obuia omnibus modestia adstipulatur integritati. Nõ placet Deo, quam non suorũ grauitas morum probat: nõ probatur Domino, quæ vnius obstetricis indiget testimonio, quod plerumque quæritur pretio. Ea ergo tibi locuples videtur ad fidem, quæ & redimi, & falli potest, vt excuset reã, & crimen tegat, aut nesciat, & nõ possit flagitiũ reprehẽdere? Neq; vero illud iustũ arbitror, quod tuis cõprehendisti literis, quia nisi inspecta fuerit, integritas periclitetur, & incerto sui fluctuet. Ergo omnes, quę inspectę nõ sunt, periculũ subierũt pudoris: ergo & quæ nupturæ sunt, prius inspiciãtur, vt nubãt probatiores? Ergo & quæ velãdæ sunt, prius subijcien dęsunt huiusmodi attrectationi? Nõ enim visitãtur, sed attrectantur, & rectius secundũ tuam sententiam inspicitur non probata, quam consecrata. Quid, quod etiam ipsi Archiatri dicunt non satis liquidò comprehẽdi inspectionis fidẽ; & ipsis medicinę vetustis doctoribus id sentẽtię fuisse, nos quoq; vsu hoc cognouimus, sępè inter obstetrices obortã varietatẽ, & quæstionẽ excitatam, vt plus dubitatum sit de ea, quæ inspiciendam se præbuerit, quàm de ea quæ nõ fuerit inspecta. Si quidem & pro

& proximo id comperimus exemplo. Nam quædam conditionis seruilis Altini inspecta, & refutata, postea Mediolani non meo quidẽ iussu, sed Nicenti ex Tribuni & notarij domini vel patroni sui voluntate, visitata est à peritissima, & locupleti fœmina huiusmodi artis; & cum simul ista suppeterent, vt neque paupertas obstetricis suspectam faceret fidem, neque indocilitas imperitiam; tamen adhuc manet quæstio. Quid profuit igitur eam inspici, cum damnatio maneat? Nam, vt quisque voluerit, aut imperitam medicam, aut redemptam asseret: Ita sine effectu vllo iniuria inspectionis est. Quid deinde fiet? Quotiescumque emerserit qui non credat, toties virgo attrectabitur? Nam si vnquam se visitandam abnuerit, secundum assertionem tuam de crimine confitebitur. Et facilius est, vt refutet quod nunquam fecerit, quam quod fecerit. Variabuntur igitur obstetrices, ne suspectæ aliqua repetatur gratiæ. Erit itaque inter plures (quamquam paucorum etiam in magnis vrbibus hic vsus meden di sit) erit inquam vel maleuola, vel imperita, quam pudoris claustra prætereant; & per imperitiam integro notam affigat pudori. Vides in quod periculum inducas virginalem professionem, dum obstetricem adhibendam putas? Vt iam non solum verecundiæ suæ dispendio, sed etiam obstetricis incerto periclitetur]. Et paucis interiectis, [Quid igitur suspecta & dubia captamus, cum maiora sint alia examinandæ veritatis documenta, & testimonia, in quibus expressiora insignia vel temerati pudoris sint? Quid enim est, quod magis publicum sit, quam offensa pudoris, & defloratio virginitatis? Nihil profecto quod magis se probet, quam castitatis dispendium. Tumescit aluus, & incedentem fœtus sui onera grauant: vt prætermittamus alia, quibus se, vel tacita prodit conscientia. At forte sterilitatis obtentu abscondi in aliquibus possit flagitium. Hic vero, cum editus partus, & expositus, vel necatus (dum inuidiæ magis, quàm probationi consulitur) dissipatus sit per aures vniuersorum, strangulata est libertas calumniarum, si peperit: nempè Veronæ fuit, visebatur frequenter à virginibus, & mulieribus, in honore enim semper erat. Visebatur & à sacerdotibus propter pudicitiæ reuerentiam, & grauitatis speculum. Quomodo ergo potuit occulere crimen, quod se vel specie sui proderet? quomodo texit vterum? Quomodo non refugit aspectum mulierum? Oculos salutantium? Quomodo parturiens vocem repressit? Sed hoc non patitur dolor. Denique scriptura hos maximos dicit dolores, qui

sunt

sunt parturientis. Sic enim inquit: dies Domini subito venit, & improuisus adest, vt dolor partus, qui intercludit omnia effugia delitescendi. Hæc est verior documentorum fides, quam erubescunt & mulieres. Denique Elisabeth occultabat se mēsibus quinque, eo quod sterilis conceperat in senectute. His signis & ipsa Mariæ virginitas apud ignaros mysterij probri suspectabatur, Vnde & Ioseph, cui desponsata erat Virgo, suspectum habebat vitium, dum adhuc nesciret Dominicæ incarnationis sacramentum. Quid ergo? Negamus inspiciendas virgines? Interim, quòd nusquam legerim, non adstruo, nec verum arbitror. Sed quia pleraque ad speciem facimus, non ad veritatem, & erroris gratia complura frequenter prætendimus (sunt enim qui nesciant rectè facere nisi metu pœnæ) relinquamus hoc illis, quas non verecundia reuocat à lapsu, sed solus iniuriæ deterret metus, apud quas nulla cura pudoris & castitatis gratia, sed pœnæ timor est. Relinquamus vernaculis, quibus formido est deprehendi, magis quam peccasse. Absit à virgine sacra, vt obstetricem nouerit, partus putatur, & remedium doloris ducitur, non examen pudoris. Relinquamus etiam illis, si quæ grauibus appetitæ calumnijs, oppressæ testimonijs, strangulatæ argumentis, ad id confugiant, vt se offerant inspectioni, quò vel corporis probetur custodia, si tamen deprehendi potest; in quibus nulla pudoris gratia, & disciplina integritatis. Malè tamen se habet causa, vbi potior est carnis, quam mentis prærogatiua. Malo morum signaculo, quam corporis claustro virginitatem exprimi. Hactenus Ambrosius.

Ad textum in cap. quæ Christo.

EXTVM hunc ex Innocentio I. in epistola ad Victricium, cap. 12. desumptū nequaquam obstare nostræ sententiæ, quam suprà cap. 2. §. defendimus, ostendi 1. par. Variarum disputationum, quæst. 3. scholastica, cap. 8. Quare illa comparatio cum adulteris in rebus humanis nō probat nullitatem matrimonij, vt eo loco prosequuti sumus, & sæpè suprà insinuauimus.

Lapsus carnis in sacris virginibus punitus grauiter, & quæ esset pœna negatæ communionis, etiam in extremis.

Cap. VII.

Ad textum in cap. impudicas.

LAPSVS carnis in monachis, ac sacratis Deo fœminis punitur tātò seuerius, quātò grauius ipsi delinquunt cū propositi omnibus in castitatis, & aliarum virtutum exemplar. Subijciamus de vtrisque nonnullas Ecclesiasticas leges, quibus huius textus sententia elucidetur, & confirmetur magis. Altisiodorense cap. 23. *Si monachus in monasterio adulterium commiserit, aut peculiare habere præsumpserit, aut furtum fecerit, & hoc vel bas per se non emendauerit, aut episcopo aut Archidiacono nō intimauerit, ad pœnitentiam agendam in alio monasterio detrudatur.* Concilium Ratisbonę sub Zacharia, cap. 13. *Statuimus similiter, vt post hanc Synodum, quæ fuit 11 Calendas Maij, quisquis seruorum Dei, vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua: & si ordinatus presbyter fuerit, duos annos in carcere maneat, antea flagellatus. Si autem clericus, vel monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus vnum annum ibi pœnitentiam agat.* Quæ omnia confirmata rursus in Concilio Leptinensi sub eodem Zacharia, *Prioris*, inquit, *Synodi iudicium sustineant.* Zacharias etiā epist. 7. c. 26. decreti. Siricij ex epistō. 1. numero sexto, cuius pars est in præsenti textu, mentionem facit.

¶ Nec minori seueritate sacrarum virginum lapsus in carne punitur. Extat antiquissimi Illiberritani Concilij, canon. 13. ib hæc verba: *Virgines, quæ se Deo dicauerint, si pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini seruierint, non intelligentes, quid amiserint, placuit nec in fine eis dandam esse communionem. Quod si sibimet persuaserint, quod infirmitate corporis lapsæ fuerint, & toto tempore vitæ suæ huiusmodi fœminæ egerint pœnitentiam, & abstinuerint se à coitu, eo quod lapsæ potius videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere.* Qui canon receptus est in Concilio Coloniensi, sub Carolo Crasso, capit. sexto, & in Moguntino sub Arnulpho cap. 26. & à Rabano Mauro in suo pœnitentium libro. His adde Toletanum Primum, cap. 16. & Gregorium Primum, libro

tertio,

certio, epistola 6. ibi: *Illa prius præcedenti vindicta, atque in monasterio sub pœnitentia redacta.* Et epistola 9. & habetur infra hac quæst. cap. *Si qua monacharũ*, & sextam Synodum in Trullo, canone 4. Et Concilium Ratisbonæ, cum ea, quæ supra retulimus statuisset, addit. *Similiter & Nonnæ velatæ eadem pœnitentia teneantur, & radantur omnes capilli capitis eius.* Vvormatiense sub Adriano II. canone. 20. *Fœminæ, quæ sacro velamine sunt consecratæ si fuerint, quod nolumus, fornicatæ, velamen deponere non præsumant, sed pœnitentiæ iugo submissæ decertare summopere festinent, vt ad indulgẽtiæ & remissionis valeant gratiam peruenire.*

¶ Nec vero mirum tam seueris legibus vindicatum lapsum sacrarum virginum; si Vestales olim viuas defossas esse legimus. Vnde rectè Turonense II. cap. 21. *Cum etiam*, inquit, *in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quo se deæ Vestæ sacrauerant, post misso proposito, & corrupta virginali gratia legali sententia viuas fuisse in terra defossas. Si fana colentes tali sunt sententia condemnatæ, quanto magis quæ in honorem redemptoris sui se veste mutauerint, & perseuerare noluerint, grauem debent expectare sententiam?*

¶ Verum circa eius textus vltima verba: *Vt eis vel ad mortem solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit subueniri*, vt & isti textui, & multis aliis canonibus purissimam inferamus lucem, sciendum est communionis nomen multiplicis esse significationis. Quandoque enim, præsertim in antiquis libris Ecclesiasticis, sumitur pro communione corporis & sanguinis Christi siue Eucharistia: quandoque pro communione ciuili, & etiam ecclesiastica. Hinc factum est, vt communione priuari interdum sit idem atq; excommunicari, quod verbum posterioribus sæculis vsurpatum: interdum idem sit ac repelli ab Eucharistiæ perceptione. Rei itaq; dicebantur damnari, condemnari, abstineri abijci, cohiberi prohiberi, arceri exterminari, submoueri, exauctorari, relegari, repelli, abscindi, separari, respui, aliquando nude & simpliciter, aliquando verò cum adiectione à communione, siue à communione fidelium, aliquando ab Ecclesiæ liminibus, ab Ecclesiæ tecto, à communione fratrum, à communione fraternitatis: aliquando etiam ad communionem non admitti. Vnde non communicare pro excommunicari sæpè ponitur in concilijs. Illiberritanum, cap. 28. *Ab eo, qui non communicat, munera non accipiantur*, quanuis & alium posse esse eius canonis sensum alio ostendendum loco. Carthaginense III. cano. 7. *Verum post* men-

mensem tamdiu non communicet, donec purgetur. Mileuitanum, canone. 24. *Det literas vt nullus ei communicet episcoporum, donec obtemperet.* Et canone 26. ibi: *non ei communicetur donec impleat.* A communione repelli, vel alienari pro, excommunicari vsurpat Bracharense canone 33. A communione separari, & à communione abstinere, Arelatense I. cap. quarto, & cap. duodecimo. Repelli etiam à communio Christianorum pro excommunicari in Andegauensi sub Leone I. cap. 6. & cap. *de viduis.* 27. quæst. prima, ex Toletano Concilio, & alibi sæpè, iuxta illud Pauli; *Cum huiusmodi, nec cibum sumere.* Et qui ab excommunicatione absoluuntur, communionem accipere dicuntur. Illiberritanum cap. 53. *Ab eo episcopo quis recipiat communionem, à quo abstentus in crimine aliquo fuerit.* Arelatense. I. canone 16. *Vt quibuscumque locis fuerint exclusi, eisdem locis communionem consequantur.* Sed id multo clarius etiam docuit Cyrillus Alexandrinus in Epistola ad Episcopos Lybiæ, & Pentapolis *Sin autem segregationem aliqui sustinuerunt propter lapsus puniti. Deinde sint moritari catechumeni existentes, baptizentur, & ne ab humanis excedant gratiæ non participes, scilicet, communione carentes, videtur enim hoc quoque Ecclesiæ consuetudini adhærere.* In quem locum hæc addit Theodorus Balsamon: *Communione carere sanctus hic non solum dicit de sancta participatione; neque enim ante baptismum diuinis mysterijs dignus habebitur; sed etiam de ipso baptismo, antequàm cum baptizatus fuerit, non assequitur, vt cum fidelibus consistat, quæ & ipsa communio in diuersis canonibus dicta est. Et ideò hoc quoque addit: videtur enim hoc quoque Ecclesiæ consuetudini adhærere: hoc enim est legitimum, & Ecclesiasticum, vt vnà cum fidelibus in precibus non consistant omnino catechumeni, vel hi, quibus pœna est imposita.*

¶ Verum non minus frequenter, imo frequentius communionis nomen ad sacrosanctam Eucharistiæ communionem referri solitum, vt ex infra adducendis canonibus constabit; quod potiori significationi, & vsui, non proprietati sermonis tribui debet, licet, vt vnam communionem ab alia distinguerent, cum de Eucharistiæ communione dictum intelligi volebant, solerent addere communione Dominica, communione corporis & sanguinis, sancta communione altaris, communione panis, vel pacis communione priuari, vel abscindi.

¶ In nostro ergo textu communionis nomen in hac posteriori sumitur significatione. Iubetur enim, vt iam pœnitudinis igne decoctis monachis, vel moniali-bus

bus lapsis, saltem in excessu è vita per communionis gratiam subueniatur. Communio enim sacrosanctæ Eucharistiæ priscorum temporum seueritate exigente negata fuit olim in vitę etiam exitu. Nihil ea pœna frequentius in Illiberritano Concilio, *nec in fine ei dandam esse communionem*, canone. 1. 2. 3. 6. 7. 8. & multis alijs. Communionis autem nomine in eo Cōcilio non reconciliationem, sed Eucharistiæ participationem intelligi constat ex canone. 47. vbi appellat communionem pacis, siue panis, & canone 76. communionem Dominicam. Quod idem seueritatis genus non pauca ex sequentibus concilijs retinuerunt: Coloniense sub Carolo III. cap. sexto. Sardicense canone. 2. Arelatense. I. cap. vigesimotertio Moguntinum sub Arnulpho; & aliud Moguntinum sub Rabano Mauro, & ipse Rabanus in suo pœnitentium libro, canone. 4. Suessionense apud Sanctum Medardum renouans canonem. 75. Concilij Illiberritani. Sed & Hispana concilia non semel approbarunt. Ilerdense ad eius finem, Toletanum. XI. canone. 11. Toletanum XVI. canone 3. & antea Cæsaraugustanum. I. canone 3. & 4. Eandem pœnam probauere Pontifices. Damasus in quodam decreto contra falsos accusatores, Siricius Epistola tertia ad Hincmarum Tarraconensem episcopum, capite tertio, contra Apostatas à fide; Adrianus in suis decretis canone 60. renouato canone 75. Illiberritani Concilij.

¶ At ista seuerior obseruatio tempore emollita est: & quamuis propter nonnulla grauiora crimina multis etiam sæculis ea pœna in vsu remanserit, hodieque remaneat aliquod vestigium huius antiquæ seueritatis; tamen vniuerse statutum, vt nulli in exitu vitæ communio corporis Christi denegetur. Ancyrana Synodus canone 6. in fine. *Quod si alicui homini quodlibet mortis periculum aut ex ægritudine, aut ex qualibet causa immineat, his communio propter viaticum suum non negabitur*. Concilium Nicænum Generale Primum, canon. 13. vulgato, & inter eos, qui ex Arabico translati sunt, cap decimonono. *De his autem, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regularisque obseruabitur, vt si quis egreditur è corpore vltimo, & necessario viatico minimè priuetur. Quod si desperatus, & consequutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum conualuerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodò consequuntur. Generaliter autem omni cui libet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, et Episcopus probabiliter ex oblatione dare debe-*

debebit. Et posteà Synodus Arelatensis I I. sub Syricio cap. 12. *De his, qui in pœnitentia positi vitam excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti; sed pro eo quod honorauit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur.* Gelasius epistola prima, numero 12. & habetur cap. *virginibus*, infrà hac quæst. ibi: *sed tamen his viaticum de sæculo transeuntibus, si dignè pœnituerint, non negetur.* Calcedonense, canone 16. & habetur in cap. *virginum*, infrà hac quæst.

¶ Illud autem genus antiquæ seueritatis posterioribus legibus temperatum reprehensione carere, expediensque fuisse illis temporibus docuit Innocetius I. in epistola ad Exuperium Tolosanum. c. 2. *Et hoc quæsitum est, quid de his obseruari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt.* De his obseruatio prior; durior: posterior interueniente misericordia inclinatior est. Nam cõsuetudo prior tenuit, vt concederetur eis pœnitentia, & communio negaretur. *Nam, cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non reuocaret à lapsu, negata merito communio est, concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquàm Dominus noster pacem Ecclesijs suis reddidit, iam depulso errore communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, ne Nouatiani hæretici negantis veniam asperitatem, & duritiam subsequi videamur.*

¶ At quamuis, vt nemini in vitæ exitu negaretur, statutum sit, differebatur tamen vsque ad exitum vitæ propter nonnulla crimina etiã peractà pœnitẽtia, vt passim constat ex Illiberritano Concilio, vbi frequens illud, *In fine dandam esse communionem.* Itaque quamuis rei admitterentur ad reconciliationem pœnitentium, non tamen illis semper statim data communio est. Hinc emanarunt phrases illę, *communicare cum oblatione, & sine oblatione*, quæ frequentes sunt in Ancyrana Synodo, canone 5. *Tertio anno sine oblatione communicent*, canone. 6. *duobus diebus sine oblatione cõmunicare*, canone. 7. *Vtrùm vero cum oblatione.* Et canone. 8. 9. & 16. Etenim cum oblatione communicare nihil aliud est, quam ad Eucharistiæ sacramentum admitti, quod in eodem concilio ea phrasi significatur ad perfectionis gratiam peruenire, canone 4. *In oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectionis gratiam peruenire.* Vbi alia versio; *Sed ex ipso triennio per biennium tantummodo*

modò orationi communicare; tertio autem anno reconciliati sacramentis. Et canone. 5. ibi: *Tertio anno sine oblatione communicent, vt perfectionem quadriennio consequantur.* Et canone 6. *Et post modum duobus diebus sine oblatione communicare, & tunc demum sex annis completis ad perfectionis gratiam peruenire.* Et canone 8. *Duobus autem alijs sine oblatione communicent, septimo anno perfectionem recepturi communionis.* Et canone. 9. *Alio autem anno sine oblatione communicent, vt decennio expleto eius, quod est perfectum, sint participes.* Et canone. 16. *Quotquot ante vicesimum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia communionem mereantur orationum; deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant.* Vbi alia versio. *Cum oblatione ad communionem suscipiantur.* Et canone 19. *Septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi.* Idem etiam apertissimè constat ex canone. 13. Nicænæ Synodi, quem paulo superius citauimus; & habetur in cap *De his vero.* 26. q. 6.

Apostatis á religione pœnam impositam, & de sacrarum virginum clausura.

Cap. VIII.

Ad textum in cap. Si custos, & cap. Si homo esses.

CIRCA hunc textum in quo quædã sacra virgo, quæ professionis suæ immemor institutum deseruerat, iuuenem lasciuiæ comitem secuta, comprehendi iubetur, & in monasterium detrudi, duo notare placet ex antiqua Ecclesiastica doctrina. Primũ est: Cum sacræ virgines, vt suprà cap. 4 dicebamus, & in domibus proprijs, & etiam monasterijs in vnum cõgregatæ degerent; illas, quæ in cõmuni viuebãt, si institutum desererent, aut à monasterijs recederent, puniri vt apostatas, & pœnitentiæ legibus subiectas. Arausicanum I. canone. 28. *In vtroq; sexu, qui sunt desertores professæ castitatis, præuaricatores habendi, & his omnibus per pœnitentiam legitimam consulendum.* Andegauense etiam sub Leone I. can. 6. excõmunicatos esse vult, & à Christianorũ alienos cõuiuio, qui accepta pœnitẽtia resilierint: additq; *Quæ forma* etiam

etiam circa eas, quæ de virginitate sanctimonialium crimine proprio deciderunt, statuto rigore permaneat. Lugdunense. II. sub Pelagio. II. cap. tertio. Aurelianense. V. cap. 19. Gregorius I. libro tertio, epistola. 6. & his capitibus, quæ commentamur, quæ desumpta sunt ex libro 7. epistola 9. & 10. & libro 8. epistola 9. inquit. *Questus itaque est, quod cognatam eius, cui aliquando Petrus quidam nequissimus diabolico instinctu de monasterio exire suaserat, atque à Gratioso notario tunc fuerat mutato habitu, vnde exierat, reuocata, nequissimus vir iniqua suasione de monasterio rursus eijciens, apud se nunc vsque impudicè retineat. Ex qua re valde nos, sicut diximus, tua desidia contristauit, cur necdum in monasterium reuocata sit, ac retrusa.* Concilium Pictauiense in causa duarum monialium, quæ instituti desertrices vniuersam ferme Galliam concitarunt, cuius concilij synodalis extat apud Gregorium Turonensem, libro decimo historiæ. Toletanum IIII. sub Honorio I. cap. 54 in fine, ibi: *Quæ forma seruabitur etiam in viduis, virginibusque sacris, ac pœnitentibus fœminis, quæ sanctimonialem habitum induerunt, & posteà aut vestem mutauerunt, aut ad nuptias transierunt.* Toletanum VI. capite. 6. & habetur cap. *proclinis autem.* 20. quæst. 1. & Toletanum. X. cap. 5. habetur sententia, cap. *Omnes fœminæ* hac quæst. Bauaricum apud Dingoluingam, sub Adriano I. cap. vltimo. *Vt nullus post tonsuram capillos vsu populari nutrire præsumat: nec velata relicto velo sæcularem habitum sumat: vt si quis, vel siqua in hoc vitio reperti fuerint, aut corripiantur, aut excommunicentur.* Ioannes VIII epistola 137. & Coloniense II. sub Paulo III. in decretis, canone 5. *His finitimæ sunt sanctimoniales quædam religionem benè & sanctè institutam professæ, quas accepimus religionis suæ habitum subinde deponere, & vestes sæculares religionis tædio sibi aptare, non absque graui fidelium scandalo & status sui ignominia. Quippè quod sicut mulier impudica cum veste pudorem; ita sanctimonialis religionem veste deponit. Quam indignitatem prohibere volentes præcipimus, ne qua religiosa virgo sub excommunicationis pœna habitum alium, quam suæ religioni conuenientem sibi induat; aut alia videri velit sponsa Deo consecrata, quàm ea, quam se esse profiteatur.* Ex quibus constat quàm antiqua sit, & perpetua in Apostatas excommunicationis pœna. Sed quis sit Apostata à religione, & quando habitu dimisso excommunicationem incurrat, latè Azor tomo primo. Instit Moralium, libro duodecimo, cap. decimoseptimo.

¶Secùndum est. Quamuis ab initio Christianæ Ecclesiæ sacrarum

virginum & viduarum monasteria extiterint non pauca; attamen non semper, nec ab initio seuera clausuræ lege obligatas, sed illas cũ licentia Abbatissæ egressas, sicut & monachos, donec paulatim inspecta sexus fœminei fragilitate ad seueram clausuræ legem adstrictæ; nec apud omnes vniuersim, sed apud aliquas sanctimoniales seruatam, vsque ad Bonifacium VIII. & intermissam postea vsque ad Concilium Tridentinũ, in quo ferè omnes ad strictam clausuræ obseruantiam obligatæ sunt, cõstabit ex his, quæ subijciam.

¶ Si Apostolorum tẽpora consulamus, planum est ex Constitutionibus Clementis Romani lib. 2. ca. 57. in ecclesijs designata loca sacris virginibus, vt ibi separatæ & à virorum & aliarum fœminarũ communicatione orarent, & eò conuenirẽt ad diuina audienda. Quod idẽ Ambrosij tempore vsu receptũ in ecclesia constat. Nam in libro ad virginem lapsam. c. 6. hæc habet: *Quomodo tibi in actu illo ignominioso nõ veniebat in mẽtem habitus virginitatis, processus in ecclesiam inter virgineos choros?* Et infrà *Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosæ matronæ, & nobiles certatim currebant tua oscula petentes, quæ si sanctioris, & dignioris? Nonne vel illa præcepta, quæ oculis tuis ipse scriptus paries ingerebat, recordari debuisti; Diuisa est mulier, & virgo, &c.* Ac nequis existimet hæc Ambrosij vera esse de his sacris virginibus, quæ in domibus proprijs habitabant, subiungo alia ex eodem libro cap. septimo. *Oblita domum patris tui ad monasterium virginale transisti. Inter tot posita non solum dico tuta esse poteras, si voluisses, sed etiam alijs tutelam præstare debuisses.* Et multis postea sæculis idem in vsu fuisse conuincit Concilium Triburiense sub Formoso Papa capite 25. & habetur cap. *Viduas*, hac quæst. ibi: *& in ecclesia inter velatas oblationem obtulerit.* Egressas ergo illas à monasterijs ad Ecclesiam ad audienda sacra dubitari non potest. Id quod etiam indicat Toletanum Primum, sub Innocentio Primo, canone 9. cum in domibus proprijs professæ, vel viduæ Antiphonas facere, nisi tantum in ecclesia prohibentur.

¶ Deinde foras egredi solitas, de Abbatissæ tamen licentia, multa ostendunt, quæ referam seruato ordine temporum. Basilius in animaduersionibus ad canonicas, numero. 15. *Quæ sine sententia illarum, quibus delata disciplinæ moderatio est, ad matrem suam, aut sororem abierit, hebdomadam vnam segregator.* Toletanum 1. canone. 6. vbi ne sola aliorum adeat cõuiuia decernitur. Aurelianense. V. c. 19. *In his vero monasterijs, vbi non perpetuò tenentur inclusæ, triennium in ipsa, in* qua

qua intrauerint, veste permaneāt. En distinctionem monasteriorū. Gregorius I. libro 3. indictione 12. epistola 9. curat, vt de clero probati viri sacrarum virginum res administrent, ne illæ per villas discurrant; & incompetētibus se misceant negotijs, ac deinceps contra regulam liceat euagari. Et apud eundem libro 4. epistola 4. sanctimonialis Abbatissa sua sponte egreditur in aliud monasterium. Idem indicat Synodus in Trullo cap. 46. Concilium in Palatio Vernis, sub Pipino, anno 756. cap. 6. Foroiuliense sub Adriano I. anno 791. ca. 12. Turonēse III. sub Leone III. anno 813. ca. 30. *Abbatissa absque sui Episcopi licentia foras monasterium egrediendi non habeant potestatem, nisi cum ad pijssimum imperatorem nostrum proficisci voluerint: sed tantum in suis permaneant monasterijs*. Cabilonense. II. eodem tempore. cap. 62. *Sanctimoniales, nisi forte Abbatissa sua pro aliqua necessitate incumbente illas mittente, nequaquam de monasterio egrediantur*. Mogūtiacum eodem tempore sub Leone III. cap. 13. distinctione facta de monialibus secundum regulam sancti Benedicti, & Canonisis exitum prohibet. Eboracense sub Celestino. III. anno, 1196. *De monialibus autem id specialiter adijcimus, absque societate Abbatissæ, vel Priorissæ ambitum monasterij non egrediantur*. Oxoniense sub Honorio III. anno. 1222. ibi, *Nec viris, aut mulieribus religiosis absque superioris licentia egredi liceat septa domus; nec sine certa, & honesta causa eis egrediendi licentia conceda[tur].*

¶ Ex quibus liquet per ea sæcula clausuram à monialibus non ita strictè seruatam; sed, sicut monachi egredi foras sine superioris licētia non poterant, ita etiam moniales de Abbatissæ licētia foras egressas, aut saltim vniuersali lege non fuisse statutum, vt intra claustra continerentur, nisi in casu Ineuitabili. Vnde necesse est, vt hæc stricta clausuræ obseruantia non ex natura status religiosi sacrarum virginum, sed ex Ecclesiæ peculiari constitutione ortum habuerit: & ex consequenti possit contra eam præualere contraria consuetudo, vt docet in simili Caietanus in summa, verbo. *Excommunicatio*, numero 75. Nauarrus in Manuali, ca. 27. numero. 55. Couarruuias libro secundo Variarum, cap. 16. num. 46. versiculo quinto, cum communi doctrina.

¶ Circa annum autem millesimum ac trecentesimum Bonifacius Septimus, vulgo. 8. constitutionem edidit vniuersalem, qua sanctimoniales voluit ad clausuram obligari, cap. *periculoso*, de statu regularium in 6. (an omnes dicam statim.) Eam posteà alia concilia prouincialia in suis Diœcesibus obseruari curarunt. Rauenatense III. sub

Clemen-

Clemente Quinto, canone. 13 Ravenatense IIII. sub Ioanne. XXII. cap 23. & eandem collapsam restaurare conatur Senonēse Concilium, sub Clemente VII. anno. 1528. cap. 28. Renouata constitutione Bonifacij VIII. Et Synodus Augustensis sub Paulo III. anno. 1548. cap. 12. licet ibi canonissarum etiā mentio, quæ nulla voti solemnitate obstrictæ liberius vitæ genus se stabantur, circa quarum clausuram nihil decernitur.

¶ Et nouissimè Tridentinum sessione. 25. de regularibus, cap. quinto, vbi decernit clausuram perpetuam, vbi violata fuerit, restaurandam: vbi vero in sua integritate, conseruandam. Quo decreto planum mihi videtur eas tantum moniales comprehendi, quæ ex sui institutione: vel antiqua consuetudine clausuræ legibus tenebantur, aut post Bonifacium Octauum, illam professæ sunt; non vero eas, quæ ex regulæ instituto eius legibus immunes tenebantur. Si enim præcipit reformandam clausuram, vbi collapsa fuerit, vbi nunquam admissa est, violari minime potuit: priuatio enim non datur, vbi non est habitus. l. manumissiones. D. de iustitia & iure. Idem etiam Concilium præcipit ne aliqua monialium etiam ad breuissimum tempus egrediatur nisi de licentia Ordinarij, indultis quibuscumque & priuilegijs non obstantibus. Indicat ergo se de illis agere, quæ vt egredi possent, priuilegio aut indulto opus habuerunt: non verò de illis, quæ ex sua institutione, & antiquo, semperque vigenti viuendi modo clausuræ lege non tenentur. Atque hunc esse Concilij sensum, affirmauit Reuerendissimus Segobiensis, qui cum alijs tribus de distinatis illi sessioni ornandæ, vt & ego ex fide dignis testibus, & omni exceptione maioribus accepi, testatumque publicè reperi per Magistrum Fratrem Gasparem de Torres, & fratrem Petrum de la Puente. Imò in Concilio Prouinciali Compostellano, quod Salmanticæ coactum est anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, cum variæ de intelligentia eius decreti opiniones extitissent, Patres eius Concilij animaduertentes probabilem esse opinionem, quæ diceret Concilium de his tantum intelligendum, quæ clausuram professæ fuerant, nihil circa id curarunt innouandum, vt constat ex facto ipso. Quod ita accidisse testati in scriptis sunt frater Franciscus de Vzeda, & Frater Didacus Stella ex Ordine Sancti Francisci. Idem etiam, vt omittam Nauarrum consilio. 81. & 82. de Regularibus, multi, insignesque Theologiæ, & Iuris Canonici Doctores Salmanticenses

con-

co nsulti responderunt quorum sub scriptiones ego vidi. Hi sunt M. fr. Luysius Legionensis, M. fr. Ioannes de Gueuara, fr. Gaspar de Torres, fr. Ioannes de Robles, fr. Petrus de la Puente, M. Rodriguez. M. Mantius, fr. Didacus Stella, fr. Gaspar de Vzeda. D. Rochus de Vergas nunc Primarius I.C. interpres, fr. Emanuel Rodriguez, D. Cornejo de Pedrosa. Idemq; sensisse DD. Solis. Sahagun, Gabrielem Henriquez, & Zumelium tesstatur fr. Gaspar de Vzeda. Idem etiam fr. Ferdinandus del Campo, fr. Antonius de Aguilar affirmant.

¶Neque obstat quod Tridentinum in eadem sessione de regularibus, cap. vltimo dicat omnia & singula in praecedentibus contenta de omnibus monialibus, etiam Militiarum intelligenda; quo persuasi non nulli mordicus affirmarunt Tridentinum moniales omnes comprehendere. Illa enim verba, *omnia & singula*, distributione accommoda intelligenda sunt; aliàs absurda multa sequerentur, tenerenturque Militares religiosi & moniales ad annum probationis & professionis; cum tamen equites adhuc non teneantur, vt constat; moniales autem à paucissimis annis obligentur ad eam formam probationis & professionis, vt testatur Ioanes Azor tomo primo, libro 13. ca. 4. quaest. 2. qui affirmat etiam ex declaratione Cardinalium nequaquam Militares equites, etiam Sancti Ioannis eo decreto comprehendi. Neque obstat etiam, quod Tridentinum innouat constitutionem Bonifacij, nã licet demus illam de omnibus monialibus intelligendam, etiam si voto solemni non teneantur potuit tamen à Concilio limitari, vt eius verba praeseferunt, & quoad illa, quae expressit, renouari. Adde constitutionem illam Bonifacij non fuisse vsu receptam neque in Hispania, neque in Gallia, vt docet Ioannes Andreas ibi. qui & affirmat moniales eius regni obtinuisse cõtra Burdegalensem episcopum, qui virtute illius cõstitutionis voluit illas ad clausuram obligare. Quare cũ concilium vtatur verbo renouandi, nõ obtinebit robur, nisi quoad illa, in quibus renouatur. Denique non de omnibus monialibus intelligi cõstitutionem Bonifacij ostendã statim.

¶At posteà Pius V. annos 1566 innouata cõstitutione Bonifacij omnes moniales etiã Militiarũ ad clausurae seueras leges obligari voluit, & eas etiã, quas Tertiarias vocãt. Hũc autem motum Pij V. non video vniuersaliter esse receptum apud Militiarũ moniales. Non enim eas clausurae leges seruant, videntibus & annuentibus praelatis, Magistro, scilicet, hoc est, Rege Catholico, ac supremo eius senatu pro Militaribus ordinibus constituto. Extranei enim tàm viri, quàm foeminae in earum monasteria ingrediuntur,

diuntur, honestis quidem, iustisque de causis, & de licentia Præpositæ; non tamen vrgentibus, vt Pontificiæ literæ decernunt. Imò neque ab alijs monialibus nonnullis eam rigidam clausuram seruatam agnosco. Cum enim in eo proprio Motu præcipiat Pontifex, & monialibus, vt seruent, & Ordinarijs, ac superioribus, vt seruare compellant; istis non curantibus, non compellentibus, non exequentibus, aut etiam conniuentibus, nullum robur obtinebit Pontificia constitutio.

¶ Sed quæstionem habet, an isto proprio Motu Pij Quinti, & Gregorij Decimitertij, Militares Moniales comprehendantur, & an licitè in illis adhuc non seruetur clausura. Nonnulli enim de hoc diuersa senserunt. Et quidem in primis nunc tuta conscientia illas agere, & ingredientes excusari mihi indubitatum est. Ea enim consuetudo videntibus, & annuentibus earum Prælatis, ac supremo ordinum Senatu Regio, satis indicat proprium Motum Pij Quinti, nequaquam executioni mandatum. Adde etiam excusari probabili opinione, quæ docet Motu proprio Pij Quinti, eas Moniales minimè comprehendi, quàm sententiam probabilem esse negari non potest, vt statim demonstrabo.

¶ Deinde existimo proprium Motum Pij Quinti, nequaquam omnes Militares Moniales comprehendere: quas autem comprehendat, planum erit ex dicendis, neque enim ego earum omnium statuta, aut instituta legi. Igitur eo proprio Motu nequaquam omnes illas Moniales comprehendi, aut saltem hanc probabilissimam opinionem esse, ostendam, vt credo, manifestè, ex duplici capite. Primò. Quia eo proprio Motu renouatur dicta constitutio Bonifacij VIII. At illa nequaquam eas Moniales vniuersè comprehendit. Cũ enim ibi dicat teneri lege clausuræ omnes Moniales religionem tacitè, vel expresè professas, illæ adstringentur, quæ professionem faciunt, & religiosarum nomine intelliguntur. Religiosorum autem, vel religiosarum nomine iure communi non intelligi militares equites receptissima opinio est. Quamuis enim Ecclesiasticas eas esse personas nullus dubitat, & fori priuilegio gaudere; attamen non pauci, nec ignobiles tam Theologi, quàm interpretes iuris Canonici existimarunt verè religiosos non esse, qui castitatem tantum coniugalem profiterentur. Quos omnes vna cum Rotæ decisionibus, quæ idem iudicarũt, refert nouissimè Nicolaus Garcia de beneficijs parte. 1. cap. 4. à num. 15. & idem affirmauit Azor tomo. 1. libro 13. c. 4. quæst. 2. & vero

veros esse religiosos demus equites illos, quod mihi semper certum visum est, attamen religiosorum nomine in his quæ odiosa, & pœnalia sunt, in iure non intelligi, siue castitatem coniugalem, siue absolutam voueant, censuit nouissimè cum alijs idem Ioannes Azor. ibidem. quæstio. 4. Probabilissimè ergo affirmari potest ea Bonifacij constitutione tam latè patenti nequaquam Militarium moniales comprehensas; maximè cum earum nonnulli equitum tantum viuendi normam profiteantur, ac castitatem cõiugalem. Accedit etiam quod Synodus Augustẽsis sub Paulo III. anno 1548. cum de Monialium clausura agit, statim Canonissarum mentionem infert, quæ solemni castitatis voto non adstringebantur, nihilque circa illas innouat; sed tantùm, si à non austero illæ vitæ genere deflexerint, reformandas. Quo planè indicatur non de omnibus vniuersim fœminis Monialibus Bonifacij intellectam, nec receptam constitutionem.

¶ Secundò, quia Pius Quintus cùm de Tertiarijs agit in suo proprio Motu, etiam præcipit cogendas illas ad clausuræ professionem duabus limitationibus adiunctis. Prima, si in congregatione degant: secunda, si professæ fuerint, ita vt solemne votum emiserint. Si ergo, licèt in congregatione degant, solemne tamen votum non emiserint, eo decreto de professione clausura minimè obligantur. Igitur quæ superius dixerat de Monialibus alijs idem supponere videntur, scilicet eas fœminas, quæ solemniter professæ sunt constringendas ad professionem clausuræ. Quæ quidem consonant cum his, quæ ex Synodo Augustensi retulimus: neque enim clausuram iniungit canonissis, quæ ad continentiam solemni voto non adstringebantur. Idq; iure optimo discrimen constitutum: nam, quæ solemni tenentur castitatis voto, inhabiles omnino sunt ad matrimonium validè contrahendum, quare & turpior earum lapsus, cum nullo prætextu culpa dissimulari queat. At, quæ tantum tenentur voto castitatis simplici, quamuis illicitè, validè tamen contrahunt, nisi quid specialiter secus de illis cautum sit: quare earum lapsus coniugij specioso nomine dissimulari, aut saltim leuari potest. Illæ ergo Moniales Militarium Ordinum, quæ solemnem professionem non emittunt, immunes erunt ab obligatione clausuræ, etiam post Pij Quinti, & Gregorij Decimitertij constitutiones. Quare, cum in priori suæ constitutionis parte Militarium Monialium meminit, eas comprehendisse cẽsendus est, quæ solemnibus votis obligantur, iuxta ca

ta ea, quæ inferius exprimi de Tertiarijs.

¶ Ex dictis scio nonnullos colligere aliquas Moniales Militiarum, præsertim nobiles fœminas, quæ sub patrocinio sancti Iacobi degunt, multis titulis à seueris clausuræ legibus excusari. Primò, quia consuetudo ipsa tot annorum decursu, Prælatis videntibus comprobata satis indicat, quãuis eas Motu proprio Pij Quinti comprehendi affirmemus, non esse receptum quoad illas. Quæ meo iudicio probabilior excusatio est. Nam vbi non est recepta Pij Quinti constitutio, aut consuetudine non seruata locum non habere docuit Ioannes Azor. tomo primo, libro 13. cap. octauo, quæstione prima, versiculo: *Ex hoc planè*. Deinde excusari sentiunt, quia probabilissimum est eas Pij Quinti literis minimè comprehendi: id quod multi viri docti in Theologia, & iure Canonico in vnum congregati Salmanticæ affirmarunt; & sua subscriptione testari sunt, quos supra retuli. Quæ duæ causæ omnibus eiusdem ordinis communes iudicantur, si Granatenses excipias, quæ, vt credo, ex alio loco Granatam translatæ, cùm à Catholicis Regibus Ferdinando, & Elisabetha certi quidam redditus sub ea conditione assignarentur, quòd clausuram profiterentur, suo instituto renunciarunt. Nec verò excusari illæ possunt, quod non adfuerit Pontificis confirmatio: accessit enim postea generale decretum Concilij Tridentini, quod eas inuenit cum obligatione, & obseruatione clausuræ: iubet autem Concilium clausuram restitui, vbi collapsa fuerit; vbi verò seruata, retineri diligenter. Quamuis dubito, an non impletis conditionibus ex parte Regum Granatenses fœminæ soluantur etiam obligationis vinculo, cum votum illud clausuræ re ipsa conditionale fuerit, & quasi temporale cum penderet scilicet ab existentia conditionis de præsenti. Sed quia inter ea monasteria Salmanticense viget, nonnulla de eius origine, atque instituto libet inserere, hinc ducto principio.

¶ In hac vrbe Salmanticensi propè eum locum, aut quod verius existimo in eo loco, in quo Monasterium simul, atque Parochia, cui nunc sancti Spiritus nomenclatura indita, quædam habitabant deuotæ fœminæ, & his, quas Hispano sermone *Beatas* dicimus, quæ *Beatas de sancta Anna* dicebantur. Harum piarum fœminarum precibus, Ferdinando Hispaniæ Regi eius nominis primo, cùm Mauros Galleciam, vel Lusitaniam occupantes non longè à Compostella debellaret, apparet in somnis Hispanorum fidei fundator, & defensor Iacobus Apostolus,

itemque Magistro Militiæ eiusdẽ. vtrique victoriam de hostibus certissimam denuntiat, eamque earũ fœminarum, quæ *Beatas de sancta Anna*, apud sanctum Spiritum in vrbe Salmantina dicebantur, precibus impetratam à Deo. Quare edicit vtrique, vt parta victoria, redditus eius Commendatarij sancti Iacobi, qui primus in bello ceciderit, illarum fœminarum alimentis deputentur, quo semper pro Regibus, & Ecclesia ad Deum preces effundant. Existimo autem istud esse diuinum oraculum, cuius meminit Rodericus Archiepiscopus Toletanus. libro sexto suæ Historiæ, capit. 11. Eam visionem rei exitus comprobauit. Decedit enim in primo impetu Aluarus Sanctius, cui commissa Commenda Castelli *de Palomera, y la Atalaya*. Quæ omnia continentur in priuilegio Ferdinandi Primi, quo istis fœminis annui redditus Commendatarij decedentis perpetuò conceduntur, Quod expeditum est Nouembris 15. anno 1030. Et denuò confirmauit Philippus Secundus Matriti, anno 1566. die nono mensis Ianuarij, Regni verò eius sexto. In quo Ferdinandi Primi priuilegio hæc habentur inter alia: *Y porque en su Orden a Dios haze seruicio, y de su oracion es contento, que remos, y es nuestra merced, que la Comendadora no sea tenuda à salir de su Orden a llamamiento nuestro, ni de su Maestre, si ella no querra: y si à visitar su Encomienda querra, hagalo, y ponga sesineros, y mayordomos, como bien querra: y mas la escusamos de todo llamamiento, assi de guerras, como de juntas, &c.*

¶ Nec verò est, cur aliquis de eius Regij diplomatis veritate dubitet, tùm quia, quis crederet adeò pingues redditus, qui equitibus militiæ sancti Iacobi destinari solent, ablatos per sexcentos fermè annos, & à fœminis eius Monasterij occupatos sine sufficienti titulo; maximè cum eius tantùm antiqui priuilegij vi potitæ illis fuerint, donec postea nouissimè confirmauit Philippus Secundus. Tùm præterea, quia annorum supputatio optimè cohæret. Nam, vt Rodericus scribit, Ferdinandus Regnum inijt Era. 1054. à qua supputatione si detrahas Eras 38. vt cum annis Christi cõueniat, remanebit Regnum suscepisse anno Christi 1006. Regnauit autem Ferdinandus, vt idem Rodericus scribit, annis quadraginta, mensibus sex, duobus diebus, duodecim annis viuente patre. Rectè ergo potuit anno 1030. istud priuilegiũ concedere.

¶ Ab eo tẽpore eius monasterij fœminæ illis legibus regebãtur, & tenebãtur, quibus equites militiæ sancti Iacobi, eundẽq; Ordinẽ profiteba-

fitebantur multo post eam victoriam ab Alexandro III. confirmatum, anno 1175. in cuius literis absque distinctione vlla tàm fœminis, quàm viris eum ordinem suscipientibus castitas tantùm coniugalis indicitur, facultasque nubendi, si velint conceditur vtrisque, de licentia tamen Magistri. In illis enim Alexandri literis, quod ad sorores attinet, hæc tantùm sunt verba: *Si autem viri præmortui fuerint, & relictæ vxores, quæ ordinem susceperunt, nubere voluerint, denūtietur hoc Magistro, siue Commendatori, vt cum illius licentia, cui mulier ipsa vult, nubat, secundùm verbum Apostoli dicentis, mortuo viro soluta esse intelligitur mulier à lege viri, cui vult nubat, tamen in Domino. Quod etiam de viris intelligitur obseruandum, vna etenim vtrique lege tenentur. Statuimus quoque vt nullus fratrum, siue sororum post susceptionem Ordinis vestri, & promissam obedientiam, vel redire ad seculum, vel ad alium ordinem sine Magistri licentia audeat se transferre, cū sint in ordine vestro loca statuta, vbi quisque districtiùs valeat conuersari.* Quibus consonant, quæ habentur in regula c.3.

¶ Earum autem fœminarum professionem, ac viuendi normam non aliam fuisse, nisi iuxta confirmationem Alexandri III. & eam regulam, quæ equitibus designata est, colligunt, qui ista sentiunt ex antiqua regula, neque enim alia in eorum monumentis inuenitur. Tùm ex antiquę professionis forma, quę ab eisdem asseruatur. Tùm etiam, quia aliàs nullum extat diploma Pontificium, quo alia viuendi forma sub castitate absoluta, aut solēni fœminis præscribatur, aut approbetur ab ea diuersa, quàm confirmauit Alexander III. Tùm etiā constat ex regula, quæ singulis sextis ferijs legitur ab illis inter sumendos cibos, qua eam, quæ equitibus destinata fuerat, illis accommodauit Dominus Alphonsus de Cardenas, Militiæ sancti Iacobi Magister. In eius enim procemio inquit: *Don Alphonso de Cardenas por la gracia de Dios General Maestre de la Orden de la Caualleria de Santtiago del espada. Si las obras de misericordia nos obligan à consolar à nuestros proximos, quanto mas à nuestros hermanos de nuestra profesion, y habito, en especial à las deuotas hermanas nuestras Comendadoras, è Freylas religiosas de nuestra sancta Ordē, à quiē mucho somos obligados. E como quiera q̄ en ella tengamos monasterios, è casas, è conuentos de Comendadoras, è Freylas religiosas; pero por quanto la dicha nuestra Orden mas principalmente ouo respecto à los varones por razō de la Caualleria, e a los Priores, e Freyles de Missa, que a las dichas Comendadoras, è Freylas religiosas della, la regla de la dicha nuestra Ordē està mas dirigida, è endereçada à los*

a los varones, que a ellas, e quando la han de leer, e vsar de los mandamientos, e cosas della, conuieneles mudar muchos vocablos, e cosas della, que a las dichas Comendadoras, e religiosas no conuiene, en lo qual reciben fatiga, e ofuscacion, e enojo. Sobre lo qual a suplicacion de la deuota señora doña Mayor Cuello nuestra Comendadora del nuestro Monasterio, e Encomienda de sancti Spiritus de la noble ciudad de Salamanca, nos con los reuerendos Priores de Vcles, e san Marcos de Leon, e con los treze Caualleros electores del Consejo de la dicha nuestra Orden, con la dicha nuestra Comendadora, e con algunas Freylas del dicho Monasterio de sancti Spiritus auemos platicado en este nuestro Capitulo, que començamos a celebrar en la nuestra villa, e Conuento de Vcles, e continuamos en esta nuestra villa de Ocaña, e fezimos ver con diligencia la dicha regla de nuestra Orden, e por quitar la dicha fatiga, e enojo a las Comendadoras, e Freylas religiosas de la dicha nuestra Orden, que aora son, o fueren de aqui adelante, e por mas las alumbrar, e que mas ligeramente sepan, e entiendan del todo lo que de la dicha regla, a ellas, e a sus casas, e a monasterios atañe, e para su consolacion, tuuimos por bien de acuerdo, e consentimiento expresso de los susodichos, e de la dicha Comendadora, e Freylas, de fazer, segun fezimos sacar de la dicha nuestra regla lo que a ellas conuiene, e atañe, mudando los vocablos, e cosas que a ellas conuiene en la forma siguiente. Deinde sequitur regula, quæ nunc in eius ordinis statutis excusa extat, nonnullis immutatis, quæ mutanda accommodatè ad fœminas iudicaruut. Tum denique constat ex alio instrumẽto, quod statim subijciam. Castitatem itaque tantùm cõiugalem sine vlla clausuræ lege profitebantur; egrediebatur enim præposita iuxta Ferdinandi priuilegium, vt ex modo recitatis ex initio regulæ planum est.

¶ Verum cum eiusdem Magistri tempore præpositæ mitterentur, vel destinarentur à Rege, & administratoribus ordinis coniugatæ, quæ eius monasterij fœminis præessent, id molestè ferentibus, præposita, quæ tunc erat eius monasterij, de aliquarum consensu ad Capitulum generale accedẽs, quod eo tempore Alphonsus de Cardenas celebrabat in Ocaniensi oppido, obtinuit ne deinceps extraneę, & coniugatæ etiam eiusdem Ordinis illis præficerentur. Vnde præposita suo, & aliquarum huius monasterij nomine consensit, vt deinceps earum votum non esset de coniugali castitate, vt antea fuerat, sed absolutè castitatem vouerent, de quo publicum instrumentum confectum est anno Domini 1480 quinta die Martij, cuius maiorem partem placuit subiungere. In eo enim instrumento post supplicationem

sionem fœminarum eius monasterij hæc continentur inter alia. *Por lo qual en la mejor forma, e manera que podemos, e de derecho con Dios, e orden deuemos, confirmamos, loamos, e aprobamos la dicha costumbre, la qual queremos que aora, e de aqui adelante en todo tiempo, e para siempre jamas, sea vsada, e guardada, e auida por ley establecida, e decretada en la dicha nuestra Orden, fecha, celebrada, ordenada, e aprobada, e consentida por nuestra autoridad, e del dicho nuestro Capitulo perpetuamente, para que cada y quando acaeciere vacacion del dicho Monasterio, e Encomienda de sancti Spiritus de la dicha ciudad de Salamanca, las Freylas, e Conuento del, o la mayor parte dellas puedan elegir, e elijan entre si, o postular persona idonea, e sufficiente, e de nuestro habito, e professìon, honesta, y de buena vida e conuersacion, e costumbres, e de perfecta edad, e que no sea, ni pueda ser casada, ni obligada a ley de matrimonio. La qual aya de ser, y sea presentada a nos, e a los otros Maestres q̃ por tiempo fueren en la dicha nuestra Ordẽ, para q̃ ayamos de confirmar, e confirmemos la tal electiõ, o postulaciõ, è la ayamos de instituyr, è proueer, è fazer titulo, è instituciõ canonicamẽte de la dicha Encomienda, è Monasterio, è de sus rẽtas, e anexos. E q̃ en tiẽpo alguno, ni por alguna manera no pueda ser, ni sea muger alguna casada de nuestro habito, e professiõ, ni de fuera de la dicha nuestra Ordẽ elegida, ni postulada en Comẽdadora del dicho nuestro Monasterio, ni lo pueda tener, ni tẽga en titulo, ni por colaciõ, ni en comienda, ni administraciõ, ni en otra manera alguna, ni pueda pedir, ni demandar licẽcia del Maestre, ni dispẽsaciõ Apostolica, ni de otra persona alguna, ni vsar della para casar, e otorgar, ni fazer casamiento alguno; ni nos, ni los dichos Maestres nuestros successores ge la podamos dar, ni otorgar ni cõceder motu proprio, ni a su pedimiento, ni en otra manera alguna. E que si la Comẽdadora que por tiempo fuere del dicho Monasterio, atentare de se casar, o demandar licencia para ello, que por el mesmo fecho vaque, è sea vaca la dicha Encomienda, e Monasterio, è las dichas Freylas, è Conuẽto del puedã elegir, e elijã, è postular, è postulẽ otra Comendadora, è nos la aputen, para q̃ nos la ayamos de cõfirmar, e cõfirmemos, è fazer, è fagamos titulo, e prouisiõ de la dicha Encomienda, o el Maestre q̃ por tiempo fuere, como de cosa vaca justa, e canonicamẽte. E assi mismo queremos, e establecemos, e ordenamos q̃ las Freylas del dicho Conuento, q̃ aora son, e seran de aqui adelante para siempre jamas, que no puedan casar, ni casen con licencia, ni sin ella, ni con dispensacion, ni sin ella del Maestre, ni Apostolica, ni de otro alguno, so pena de carcel en caso de desobediencia, e de mas que le sea quitado el habito, e lançadas de la Orden, e del dicho Conuẽto,*

a monasterio, e sean auidas por agenas, e estrañas del dicho nuestro habito, e professión. E que al tiempo que a el fueren admitidas, e recebidas, otorguen, e fagan los dichos tres votos principales de obedientia, e castidad, e pobreza, a la llana, e sin condicion, como verdaderos religiosos los acostumbran, y suelen fazer; porque nuestro Señor Dios, e el dicho su glorioso Apostol señor Santiago sean mejor servidos, e los officios diuinos administrados mas honesta, e sanctamente, e con mayor reuerencia, e deuocion de la dicha nuestra sancta Orden, e Religion. Lo qual assi mandamos, e ordenamos que se faga, e guarde, e cumpla agora, e de aqui adelante perpetuamente, sin ninguna contradiction, ni otra interpretacion, ni contrario alguno. Non obstantes qualesquier cosas in contrarium facientes. Et paulo infra. Lo qual queda assentado por establecimiento perpetuo de la dicha nuestra Orden para siempre jamas.

¶ In quo instrumento nonnulla perpendenda diligenti Lectori. Primum illud: Ni pueda ser, ni sea muger alguna casada de nuestra Orden, e professión, ni fuera della elegida, e postulada por Comendadora del dicho Monasterio. Item illud: Ni pueda pedir, ni demandar licencia del Maestre, ni dispensation Apostolica, ni de otra persona alguna, ni vsar de ella para casar, e otorgar, ni fazer casamiento alguno, ni nos, ni los dichos Maestres nuestros successores ge la podamos dar. Item illud: Que ni puedan casar, ni se casen con licencia, ni sin ella, ni con dispensacion, ni sin ella, del Maestre, ni Apostolica, ni de otro alguno, so pena de caer en caso de desobediencia, e de mas que les sea quitado el habito, &c. Item illud: Por nuestra autoridad, e del dicho nuestro Capitulo. Itẽ illud: queda por establecimiento perpetuo. Ex quibus nonnullæ, nec parũ graues difficultates emergunt, quas nec insinuare, nec decidere placet, alij fecerunt graues, & docti. Hi sunt D. Rochus de Vergas Primarius I. C. Interpres. D. Ioannes de Pareja Decretorum antecessor. D. Cornejo de Pedrosa Vesperarum Cathedræ Iuris Canonici moderator. D. Sahagum. D. Gallegos. D. Ioannes Ramirez, Primarij olim apud Salmanticenses iuris Canonici interpretes. Ex Theologis præter plures eorum, quos supra retuli. M. Franciscus Sanctius Philosophiæ naturalis antecessor, Canonicus Salmantinus. F. Franciscus de Herrera ex Ordine sancti Francisci. M. F. Petrus de Ledesma, Vesperarum Theologiæ Cathedræ moderator. Reuerendissimus P. M F. Antonius Perez. M. P. Maurus de Salazar, hi duo ex Ordine sancti Benedicti, quorum subscriptiones legi, & vidi, an autem rectè responderint, modo non curo, tantùm dico eius monasterij fœ-

minas

minas à suo, & viuendi instituto non degenerasse, cum semper hactenus praeclari nominis gloria clafuerint prae ceteris seuera clausurae lege adstrictis monasterijs, vt se res ipsa demonstrat. Cum enim praedicta libertate fruantur, nulla hactenus foemina eius monasterij, quantum recordari retro huius aetatis homines possunt, non solum coniugium non contraxit, sed nec attentauit. Imò leuitate, aut fragilitate foeminea lapsam aliquam inauditum est (manifestissima, & luce clariora narro.) Cum tamen in alijs, etiam strictam clausuram seruantibus monasterijs, luctuosas tragoedias viderit Hispania nostra. Adeò magni momenti est, vt dicebat Poeta, fundamenta stirpis si facta sint probe: *Quorum enim*, inquit Plutarchus, de liberorum educatione, *vel à patre, vel à matre aliquid vitij habent natales, eos per omnem vitam opprobria comitantur, quae elui nullo modo possunt.*

Vnde sumenda sit ratio turpitudinis in simplici fornicatione.

Cap. IX.

Ad tex. in cap. Nubenti.

IN eo capite, quod ex Augustino desumptum est, libro de conflictu vitiorum, atque virtutum, illicitam esse fornicationem planè asseritur illis verbis: *Fornicatio autem nulli impunè conceditur.*

¶ Circa quem textum in primis obseruandum fornicationis nomine non tantum simplicem, quam vocant, fornicationem, hoc est concubitum eorum, qui vinculo religionis, aut matrimonij soluti sunt, sed etiam adulterium: sicut & moechiae nomine tam vagus, quàm adulterinus concubitus intelligi solet. Et quidē de moechiae nomine id asserit Augustinus libro 2. super Exodum. cap. 71. & multo antea Tertullianus libro de pudicitia. c. 4. & 5. post illos autem Isidorus in Exodum. cap. 26. Fornicationis etiam nomine adulterinum interdum significari concubitum, vel illud ostendit Matthaei. 5. *Qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis.*

¶ Deinde obseruandum simplicem fornicationem prohibitā esse, & illicitam. Constat ex multis locis sacrae Scripturae, &, vt Augustinus censuit, ex illis etiam vbi prohibetur moechia, inquit enim loco citato: *Sed si nō omnis fornicatio etiam moechia dici potest, vbi sit in decalogo prohibita illa fornicatio, quā faciunt viri, qui vxores non habent, cum foeminis, quae maritos non habēt, vtrum inueniri possit ignoro. Sed sicut furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienae (non*

enim rapinã permisit qui furtũ prohibuit, sed utiq; à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur) profectò, *& nomine Mœchiæ omnis illicitus concubitus, atq; illorum membrorũ non legitimus vsus prohibitus debet intelligi.* Fornicationem quoque reprehendit Clemens Romanus lib. 6. constit. Apostolic. c. 28. & 29. & lib. 7. c. 3. Tertullianus libro de pudicit. circa fin. Clemens Alexandrinus lib. 3. stromatum à principio, Origenes homil. 7. in Ezechielem, circa finem, vbi illud exponit: *Transierunt crura tua per omnem transitum, & multiplicasti fornicationem tuã.* Ambrosius in 1 Corinth. 6 super illa: *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat,* & in Tractatu ad virginem lapsam c. 4. & lib. de pœnit. c. 14. Ioannes Chrysostomus hom. 1. in Psal. 50. Hieron. lib. 3. in epist. ad Galat. c. 5. in illa verba: *Manifesta sunt opera carnis.* Extat etiam elegans oratio Gregorij Nysseni in illa: *Qui fornicatur in corpus suũ peccat.* Denique omnes Patres vno ore, ac spiritu reprehendunt.

¶ Extant etiã Conciliorũ decreta non pauca, quæ fornicarijs pœnam imponunt. Adeò seuerè puniuit Concilium Illiberritanum, quò homines petulantes intra pudicitię limites contin erct, vt nec in finevelit communionem dari. cap. 2. & cap. 7. ad Clerum promoueri prohibet c. 30. & leuari pœnitentiam, cũ vxores duxerint. c. 31. & c. 72. Suessionẽse duce Pipino sub Zacharia, ibi: *Diuersas fornicationes non faciant.* Nannetense sub Formoso Papa. c. 13. *Siqua mulier non habens virũ, aut vir non habens vxorẽ fuerint fornicati, tribus annis pœniteant.* Basiliense sessione 20. cap. 1. in fine. *Et cum omnis fornicationis crimen lege diuina prohibitum sit, & sub peccati mortali pœna necessariò euitandum, monet omnes laicos, tam vxoratos, quàm solutos, vt similiter à concubinatu abstineant.* Concilium Lateranense sub Leone X. sessione 9. in reformatione Curiæ. & aliorum, & sessione 11. eadem verba repetit ex Basiliensi. Vnde hæresis est id pertinaciter negare ex Clementina *Ad nostrum,* de hæreticis. De huius peccati grauitate nõnulla optimè Destructorium vitiorum. p. 3. cap. 4.

¶ Neque obstat quod ex epi. 4. Clementis I. opponi posset, vbi cũ Philosophi cuiusdam vulgatum illud adduceretur: *Amicorum omnia esse debere communia,* inquit, *in omnibus etiam vxores comprehendi.* Nam epistolam illam confictam esse, & ab hæreticis confarcinatam latè conatur ostendere Ferdinandus de Mendoça ad Canonẽ secundum Illiberritani Concilij, de quo nos in Apparatu nostro latè diximus, & prætereaGregoriani decreti censores deesse illa verba affirmant in epistola Clementis, quę

extat

extat manuscripta in Bibliotheca Vaticana; quod scripsit antea Franciscus Turrianus lib. 5. pro epistolis Pontificum c. 2. Qua medicina vulnus epistolæ illatum sanari rectè, quis dubitet?

¶ At cũ ad huius peccati turpitudinẽ, & de ordinationem assignandam peruenitur, non ita facilè redditur, neq; quæ omninò satisfaciat ratio. Destructorium vitiorũ p. 3. c. 4. pro ratione reddit ordinationem diuinam, & legem Dei prohibentis, vt caro refrænaretur ab impijs desiderijs. Sed non rectè: fornicatio enim non est mala, quia prohibita, sed è contrario, ideò est prohibita, quia mala. Neque verò quis pro ratione merito reddiderit voluptatẽ. Voluptatis enim studiũ rarò ad peccati mortalis rationem perueniret, nisi ratione materiæ cũ qua coniuncta est, maiorem inordinationem habeat. Quamuis enim fiat voluptatis gratia accessus ad coniugem in peccatum veniale sit; attamen mortale non est solius voluptatis studiũ, nisi quatenus vel nocumentũ inde sequitur corpori, vt in voluptate cibi, & potus: vel quatenus auocatur ab alijs studijs, aut operibus, quæ ex præcepto deberent fieri: vel quatenus est materia prohibita. Necessũ ergo est si dicimus hãc voluptatẽ veneream esse in materia illicita, & debito ordine carere, assignemus rationẽ cur illicita ea materia sit, cur debita careat ordinatione; inde enim reddetur voluptas illicita.

¶ Nonnulli, nec pauci, nec ignobiles ideò censent illicitam, quia eo vago concubitu fraudantur filij debita educatione, carent veris parentibus; ad filiorũ autem rectam educationem vtroq; parente opus est. Hanc inter alios rationẽ reddit Cardin. Tolet. in Sum. lib. 5. c. 10. & 10 uissimè Leonardus Lessius de virtuti. Cardin. lib. 4. c. 3. dubit. 7. Satisfacereq; conatur argumentis, quæ contra illã obijci solent. Et, vt illa vtcumque diluerentur, mihi tamen illud contra eam sese offert, quod malitia simplicis fornicationis pugnare debet cum virtute temperantiæ. At obstare rectæ filiorum educationi, contra virtutem temperantiæ non est, sed vel contra charitatem erga proximum; vel contra iustitiam, qua Reipublicæ tenemur. Quo autem pacto intemperatè quis agat in eo, non video. Deinde, quia eam assignare debemus malitiam in simplici fornicatione, quæ perseueret etiam in alijs peccatorum luxuriæ speciebus. Reliqua enim luxuriæ peccata supponunt malitiam fornicationis, nouamque aliam adduut, veluti adulterium supra malitiam fornicationis addit iniustitiam; stuprum, cum vis infertur similiter; incestus contra reuerentiam debitam proprio sanguini; pollutio, quòd extraordinariè fiat; brutalis cum disparis

naturæ

naturæ complice; sodomia cũ dispari sexu. At malitia, quæ in eo cõsisteret, quod filiorum frustretur debita educatio, non reperitur in adulterio. Quamuis enim marito iniuria fiat, & adulterinus exponatur pro legitimo, adest tamen vtriusque genitoris cura; vnde nec fraudatur proles debita educatione.

¶ Ergo vt legitimã huius peccati, ac turpitudinis inordinationem assignem, quæ omnibus speciebus luxuriæ communis sit, supponamus semen, actum generationis, & voluptatem, quæ in ipso actu, & effusione seminis reperitur à natura institutam ad prolem suscipiendam huiusque legitimum esse finem: &, quo facilius homines generationi vacarent, quæ ad generis multiplicationem necessaria, eam inditam voluptatem. Hinc factum est, vt quò finem, & effectum sortiretur generatio, matrimonium ab ipso naturæ iure ortum habuerit. Non enim solùm effusio seminis præter naturam, aut etiam contra naturam, & cum bestia eum effectum impedit; sed etiam vagus cõcubitus, & omni lege solutus. Vagum autem concubitum generationi, ac susceptioni filiorum obesse tradunt medici, & experientia docet. Illæ enim, quæ sæpiùs cum diuersis hominibus copulantur, rarissimè concipiunt. Et quasi à signo illud ostendit, quod communis, receptaq; sententia docet, matrimonium vnius vxoris cum pluribus viris ipsi naturæ repugnare. Impeditur enim matrimonij finis, scilicet prolis susceptio, quamuis & alia etiam assignari incommoda soleant, de quo nonnulla infra. c. 13. Neque verò obest quod in concubinatu ita se gerant vir, & fœmina, ac si seruaretur tori fides in coniugio. Id enim accidentarium est in vago concubitu. Concubitus enim non adstringit ex natura sua ad tori fidem, sicut obligat ex se coniugium; sed liber manet vterque, vt congredi cum alio possit. In his autem non est spectandum quod accidẽtale est, & præternaturam soluti concubitus, sed quod per se est. Id quod in alijs multis etiam affirmandum, vt in eo qui audit confessiones cum periculo pollutionis; & in experimento impotentium per triennium, cum tamen sit periculum emittẽdi extra vas: quia in his rebus tãtùm inspicitur quod per se intenditur; & in hac eadem materia fatentur illi, qui rationem desumũt ex educatione prolis fraudata. Obstat itaque solutus concubitus ex natura sua fini seminis, & actus generationis; fraudatur enim semen suo effectu, scilicet prole. Vnde prolis susceptionẽ in vago concubitu præter votum esse, si eius naturam spectes; & in eo à cõfugio differre, Patres docuerunt. Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi

dagogi. cap. 10. cum de soluto concubitu esset sermo. *Ne semines, vbi non vis tibi nasci quod est seminatū. Neque vllam omninò tangas mulierem, præter quam tuam ipsius vxorem, cum qua sola tibi licet percipere carni s voluptates.* Sed addo præclarum Augustini testimonium ex lib. 4. confessionum, cap. 2. *In illis annis vnam habebam, non eo, quod vocatur legitimum, coniugio cognitam, sed quam indagauerat vagus ardor inops prudentiæ, sed vnam tamē, ei quoque seruans tori fidem. In qua sanè experirer exemplo meo, quid distaret inter coniugalis placiti modū, quod fœderatum esset generandi gratia, & pactum libidinosi amoris, vbi proles etiam contra votum nascitur, quamuis iam nata cogat se diligi.* Idē etiam ostendunt sterilitatis adinuētæ potiones, vel vt sequatur abortus; aut, si id minus euenit ex voto, recens natorū suffocatio, quo proles pereat; indicante sanè eam cōiunctionē nō prolis, sed tantùm libidinis causa factam; atq; adeò vagū concubitum, vel lege solutum ex se obstare fini seminis, generationisque. Adeo verum est, quod Tertullianus, & Augustinus alicubi affirmant, libidinosos Deum sterilem elegisse. Consistit ergo ea fornicationis malitia in studio effrænatæ voluptatis absque eius voluptatis naturali fine, scilicet, prolis procreatione. Hucque allusit Clemens Alexandrinus loco citato, cum non semel dixit, nō esse iniuria afficiendum semen: iniurius enim illi est, qui fraudat debito fine.

¶ Hinc facilè colligitur, quomodo luxuriæ species assignentur; semper enim in illis effrænatum hoc studium voluptatis sine debito fine naturali reperitur, vt constat in incestu, stupro, sacrilegio, qui soluti concubitus deformitatem habent; adduntque malitiam, vel contra religionem, vel iustitiam, aut reuerentiam. In adulterio etiam idem conspicitur. Quia licet iudicare aliquis possit eo coitu prolem non impediri, impeditur sanè ex se, quia vagus est, & omni lege solutus, atque adeò non magis, huius quàm illius; per accidensq; erit, si sub sit generationis effectus. Peccata etiā contra naturam tollere eius voluptatis naturalem finem planissimum est, cum seminetur in locis petrosis, vt in lege dicebat Moyses, id est, vbi proles omninò sequi non potest. Seminis autem, vel generation s actus nullum alium finem sortiri potest: *Cum semen, vt* ait Clemens Alexandrinus loco citato, *sit dux princepsq; generationis, & substantia, quæ simul habet insitas naturæ rationes. Quæ sunt autem secundùm naturam rationes absque ratione præternaturalibus mandando meatibus, ignominia, & probro afficere, est valdè nefariū, & impiū.*

¶ Hinc etiam facilè assignatur ratio

tio malitiæ pollutionis voluntariæ, quàm existimarunt nonnulli assignari non posse legitimam. Ea certè in eo consistit, quod vtitur quis ea voluptate absque naturali fine, & modo præternaturali. Seminis enim, & actus generationis, eiusque voluptatis, nullus alius finis esse potest, quia alium vsum non habet semen, quàm quod sit genitale, & generationis dux, & princeps. In quo valdè differt ab emissione sanguinis. Sanguis enim, cùm sit alimentum, non mirum si iustè minuatur per incisionem venæ, quando fini, hoc est nutritioni animalis obest; sicut & ex eodem fine abstinemus à ciborum copia. At semen est superfluum alimenti, generationi tantū destinatum. Vnde nisi in ordine ad eum finem, ea emissio seminis, eaque voluptas quæri non potest. Neque obstat, quod sæpè noceat retentio seminis, imò, & abundantia reddatur sterile, vt medici censerit: potest enim intra corpus arte minui, & medicamentis purificari, & prolificum effici, & saluti consuli eo medio: effusionis autem remedium respuendum omninò cū eius actus nullus alius finis præter generationem sit.

¶ Hinc etiam facilè colligitur ratio, propter quam, si periculum incontinentiæ desit, peccatum veniale sit accessus ad menstruatam coniugem, vel grauidam: inde enim legitimam rationem prohibitionis antiquæ apud Moysen Leuitic: 18. desumpsit Clemens Alexandrinus loco citato, hisce verbis: *Hic ipse ergo Moyses cum ipsis quoque vxoribus prohibet congredi, si forte easdetineant purgationes mẽstruæ; nõ enim purgamento corporis id quod est maximè genitale seminis, & quod mox homo futurus est, polluere est cōsentaneum; nec sordido materiæ profluuio, &, quæ expurgantur, inquinamentis inundare, & obruere: semen autem degenerat, ineptumque redditur, si matricis sulcis priuetur. Neque verò vllum vnquam induxit veterum Hebræorum coeuntem cum sua vxore prægnante: sola enim voluptas, si quis ea etiam vtatur in coniugio, est præter leges, & iniusta, & à ratione aliena. Rursus autem abducit Moyses à prægnantibus quousque pepererint. Re vera enim matrix sub vesica quidem collocata, super intestinum antem, quod rectum appellatur, posita extendit collum inter humeros in vesica, & os colli, quod admittit semen, impletum occluditur; rursusque inane redditur fœtui, qui purgatur: fructu autem deposito semen deinde suscipit.* In quam sententiam multa subiungit. Nec verò ob id accusamus eos, qui sæpè congrediuntur cum vxoribus etiam grauidis, & fortasse menstruis. Cùm enim sacramentum hoc sit, & causa prolis, & leuandæ

etiam

etiam fragilitatis humanæ, sæpe ea plus vtitur eo coniugatus in remedium concupiscentiæ, & vt incontinentiam vitet. Quod si aliquando lasciuè id faciat, & vt voluptatem quærat, quis dubitet eum venialiter peccare? Sed de hoc iterum postea.

Quæ diaconissæ, quod earum munus, & consecratio.

Cap. X.

Ad text. in cap. Diaconissas.

VIA sæpe in iure, & alijs Ecclesiasticis libris diaconissæ nomen occurrit; ideò circa istum canonem, in quo præcipitur, ne diaconissa ante quadragesimum ætatis annum ordinetur, quid ista voce significetur, aperiamus.

¶ In primis igitur obseruandum apud scriptores Ecclesiasticos sæpe nomen presbyteræ, aliquando etiam Episcopæ, diconissæ, ac subdiaconissæ reperiri, easque voces non vnius significationis esse. Nam Episcopæ, ac presbyteræ, diaconissæ, & subdiaconissæ dictæ eorum vxores, qui ad eiusmodi gradus Ecclesiasticos in Ecclesia assumpti, ipsis etiam vxoribus cœlibem vitam agentibus. Vnde eiusmodi nomina non ab aliquo Ecclesiastico ministerio accepta sunt, sed potiùs à virorum ordinibus deducta, vulgari quodam vsu potius, quàm vlla vera ratione indita. Constant hæc omnia ex Concilio Turonensi II sub Ioanne III. cap. 14. *Episcopus episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Ex canone autem 13. constat intelligi coniugem Episcopi, vbi decernitur qualiter se erga illam gerere debeat, vt suspicio contubernij omninò remoueatur. Et canone 20. *Si inuentus fuerit presbyter cum sua presbytera, aut diaconus cum sua diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur*, &c. Sic etiam accipiendum, quod Gregorius libro. 4. Dialogorum, cap. 11. scribit de presbytera. Extat etiam Zachariæ decretum de non admittenda in contubernium presbytera, diacona, vel monacha. Basilius etiam epistola ad Peragonium presbyterum de eisdem meminit. Et Altisiodorense Concilium, canone 21. Quo iubetur, ne presbytera cum suo presbitero dormiat, & infra hac quæstione, cap. *Si quis rapuerit ascetriam, diaconissam, monacham*, ex Iustiniani nouella, & antecessore Iuliano.

Sed

¶ Sed & presbyteræ nomen in alia etiam vsurpatum significatione. Idem enim, ac viduas seniores constat ex Concilio Laodiceno, canone 11. iuxta secundam translationem, quæ presbyteras, id est, seniores viduas interpretatur. Et apud Athanasium ad virgines iuxta Græci vocis etymologiam, presbytera senior fœmina dicta est. Vnde Photius in suo Nomocanone, titulo 1. cap. 37. notat diuersam esse presbyteram à diaconissa.

¶ Sed præterea diaconissæ nomen in alia etiam significatione vsurpatum. Fuit enim olim in Ecclesia nomen muneris, ac dignitatis. Vt enim notat Baronius anno 34. num. 288. post Diaconorum electionem viduæ, quæ præerant ministerio quotidiano, & ab eo cessarunt, non penitus in ordinem redactæ sunt, sed alijs functionibus mancipatæ: Diaconissæ autem non vnum munus. Illæ etenim foribus Ecclesiæ mulieribus tantùm patentibus præerant diaconissæ; sicut foribus, quà ingrederentur viri, ianitores, qui & ostiarij dicti sunt, præfecti erant. Ignatius enim epistola 12. *Saluto*, inquit, *custodes sacrorum vestibulorum diaconissas.* Sed & alia earum munera fuisse constat ex Clemente Romano, libro 3. constitutionum. cap. 15. *Elige quoque diaconissam fidelem, & sanctam ad mulierũ ministeria. Nam accidit aliquando, cum ad aliquorum domos diaconum mittere non potes propter infideles; mittes igitur mulierem diaconissam propter improborum cogitationes. Nam ad multos vsus muliere diaconissa indigemus. Ac primum, cum illuminantur mulieres, Episcopus vngit frontes earum oleo sancto, deinde diaconissa eas abstergit: non est enim necesse mulieres aspici à viris.* Et libro 3. cap. 19. cum de diacono; & diaconissa esset sermo: *Ac mulier quidem mulieres curet. Vtrique obeant munus nuntiandi, peregrinandi, ministrandi, seruiendi, sicut de Domino aiebat Isaias.* Et lib. 8. cap. 28. *Diaconissa non benedicit, nec facit aliquid eorum, quæ presbyteri, aut diaconi faciunt, nisi quod ianuas custodit, & presbyteris ministrat, cum mulieres baptizantur, idque propter decorum, & honestatem.* Nicęnum cap. 74. *Et huiusmodi diaconissæ ad hoc solùm paratæ sint, vt fœminas in baptismo suscipiant.* Huc respicit Concilium Carthaginense IIII. sub Anastasio. ca. 12. *Viduæ, vel Sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, vt possint apto, & sano sermone docere imperitas, & rusticas mulieres tempore, quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter accepto baptismate viuant.* Diaconissæ quoque fœminas comitabantur, cum ad Episcopi, vel presbyteri conspe

ctum accederent. Docet nos idem Clemens libro 2. constit.c.26. *Ad diaconum, aut episcopũ nulla mulier sine diaconissa accedat.* Sed hæc omnia vberius prosequutus est Epiphanius hæresi.79. *Ministrarũ quidem diaconissarum appellatarũ ordo est in Ecclesia, non ad sacrificandum, neque vt quidquam aggredi permittantur, verum reuerentiæ gratia muliebris generis, aut propter horam lauacri, aut visitationis affectionis, aut laboris, & quando nudatum fuerit corpus mulieris, vt ne à viris sacrificantibus aspiciatur, sed à ministrante muliere; cui præscribitur à Sacerdote, vt curam gerat ad tempus indigentis mulieris in tempore denudationis corporis eius, ita vt ordo bonæ disciplinæ, at Ecclesiasticæ bonæ institutionis valdè scientificè muniatur sit in censura regulæ.*

¶ Ad huiusmodi autem diaconissarum munus eligebantur non solùm viduæ, vt perperam affirmarunt nonnulli, sed etiam virgines. Disces id ex Clemente Romano libro sexto constitutionum.ca.17. *Diaconissa verò eligatur virgo pudica: si autem non fuerit virgo, sit saltem vidua, quæ vni nupserit, & fidelis, atque honorata sit.* Viduas etiam in diaconissas electas constat ex citatis canonibus Concilij Nicæni, & Carthaginensis 4. & ex Basilio in epistola ad Amphilochium, canone 24. *Viduam, quæ in viduarum numerum relata est, hoc est, quæ ab Ecclesia in diaconatum suscepta est.* Epiphanius etiam ad calcem librorum de hæresibus, in compendiaria doctrina de fide Catholica tàm virgines, quàm viduas vniuiras eligi affirmat.

¶ Atque hinc facilè componuntur nonnulli dissidentes canones circa ætatem, in qua in diaconissarum numerum fœminæ adscribendæ. Nam aliquando præcipitur, ne diaconissa ante quadragesimum annum ordinetur. Sic statuit Chalcedonense, actione 15. cap. 15. & Concilium Vvormatiense.c.73. Eadem repetit. At verò alij canones sexaginta annorum ætatem exigunt, vt Nicænum. capi.74. citato, & Basilius loco etiam citato. Quæ quidem diuersitas inde ortum habuit, quod cum ad diaconissæ ministerium eligerentur tàm virgines, quã viduæ, prius illud tempus virginibus deligendis, posterius viduis assignatum est, vt pote, quæ propter experientiam voluptatis longiori examine, & probatione indigerent. Virgines enim olim non nisi quadragesimo ætatis anno velabantur, vt constat ex Concilio Cæsaraugustano.1.c.28.

¶ Sed cum in diaconissæ numerum referebatur aliqua, olim manus imponebatur, ac benedicebatur, eaque ratione dicebatur ordinari. Extat constitutio Apostolica de

diconissæ benedictione, & ordinatione apud Clementem Romanum lib. 8. c. 19. & 20. in hæc verba: *De diaconissa verò ego Bartholomæus cõstituo, vt manus ei Episcope imponas, præsentibus presbyteris, diaconis, & diaconissis, & dices: Deus æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, qui viri, & mulieris autor es, qui Mariã, Deboram, Annam Spiritu sancto impleuisti; qui non duxisti indignum, vt filius tuus vnigenitus ex muliere nasceretur, qui in tabernaculo testimonij, & in templo custodes fœminas ianuis tuis præesse fecisti; ipse etiã nũc respice hanc ancillam electam ad ministerium, & da ei Spiritum sanctũ, & mundam effice ab omni inquinatione carnis, & spiritus, vt opus sibi impositum dignè perficiat ad gloriã, & laudem Christi tui.* Extat etiam earum ordinatio in antiquo libro, qui scribitur ordo Romanus. Sed cum hæc ordinatio quasi benedictio quædam tantùm esset sicut velatæ, & qui religionis habitum assumũt, hodie benedicuntur fusis etiam precibus, nullaque illis ordinis potestas conferretur; insolescentibus forsan diaconissis, ac maiora onantibus, prout innata est fœmineo sexui ambitio, earum ordinationem repulerunt Patres, declararuntque nullam eam benedictionem esse, nec quidquam ordinis conferre. Hinc Laodicenum sub Syluestro Primo, cap. 11. Quod non oportet eas, quę dicũtur presbyterę, vel præsidentes Ecclesijs ordinari. Arausicanum Primũ, cap. 26. *Diaconissæ omnimodè non ordinandæ: si quæ iam sunt, benedictioni, quæ populo impenditur, capita submittant.* Epaunense cap. 21. *Viduarum consecrationem, quas diaconas vocant, ab omni regione nostra penitus abrogamus.* Turonense II. cap. 21. in fine, Epaunensi repetito canone, & Aurelianense II. sub Syluerio Papa. cap. 18. *Placuit, vt nulli postmodum fœminæ diaconalis benedictio pro conditionis huius fragilitate credatur.* Verum est adhuc post Arausicanum I. mentionem esse de diaconissarum ordinatione vigenti in Cõcilio Chalcedonensi, actione 15. cap. 15. Imò, & etiam post Epaunense, Aurelianense, & Turonense II. constat in vsu fuisse diaconissæ ordinationem ex libro, qui dicitur Ordo Romanus, quem post sancti Benedicti tempora scriptum esse dubitari non potest, cũ sæpe in eo de Diuo Benedicto, eiusque regula fiat mentio. Ex quo facilè conijci potest non simul diaconissarum ordinationem abolitam, sed paulatim euanuisse.

¶ Ex his constat diaconissas fœminas sacras esse, & inter Ecclesiasticas personas, ac religiosas computari: illis enim professio continentiæ iniuncta, & matrimonia, sicut religiosis fœminis, interdicta. Chalcedonense actione 15. ca. 15. Vvormatiense, cap. 73. Aurelianen-

se II. cap. 17. Nec mirum, cum eligerentur ex religiosis fœminis virginibus, aut viduis, vt ex dictis canonibus Concilij Nicæni, & Carthaginensis IIII. colligitur.

¶ Quare non rectè Baronius loco citato censuit diaconissas inter laicas, & seculares personas computari. Idque probat ex Concilio Nicæno cap. 19. Vulgato, & 17. ex his, qui ex Arabico translati sunt. *Commemorauimus*, inquit, *diaconissas, quæ in hoc ordine inuentæ sunt, quæ nec manus impositionem aliquam habent, ita vt omnimodo inter laicas habeantur. Similiter autem diaconissæ, quæ in catholico canone non habentur, simili loco, id est, laicæ, & tanquam non consecratæ deputentur.* Sed sine dubio non inspecta satis exemplaris fide loquutus est Baronius. Nam vt liquet ex eo capite statuunt Patres quid faciendum de Paulianistis, id est, qui à Paulinistarum hæresi reuertebantur, decerniturque, vt iterum baptizentur, & restituantur in eum gradum Ecclesiasticum, in quo antea fuerant; si digni tamen extiterint; imponaturque manus ab Episcopo, sicut ei, cui nunquam antea imposita. Deinde decernunt quid de diaconisis fieri debeat, quæ apud Paulianistas diaconissæ erant, & ad fidem Catholicam transibant, vt scilicet baptizentur denuò, & inter laicas deinceps, non diaconissas habeantur. De his autem tantùm sermonem esse, non verò de diaconisis Catholicis constat; quia in eo canone 17. post prædicta subijcitur. *Quod si aliqua diaconissa ex ista hæresi ad fidem reuertatur, oportet eam iterum baptizare, & cum ea benedictione recipere, quæ super secularem fieri solet; examinandumque, vt supra diximus, an verè conuertatur.* Sit ergo intelligendum, quod in canone decimo nono Vulgato dicitur: *Quæ in hoc ordine inuentæ sunt, vel in eadem specie sunt*, id est, ex eadem hæresi diaconissæ veniunt computandas inter laicas, scilicet, Catholicas, quia manus impositionem non habent: quam enim habere possunt apud Paulianistas, quæ ab illis discedentes iterum baptizabantur? Imò ex isto canone potiùs colligitur sacras, ac religiosas personas esse diaconissas Catholicas. Præterea quo pacto iste Nicænus canon, quem Baronius adducit, diaconissas Catholicas inter laicas numeraret; cũ eiusdem Concilij canon 74. probet diaconissas, & illas ex Sanctimonialibus, aut viduis eligi constituat, vt suum munus impleant, dum baptizantur fœminæ.

Ad textum in cap. quotquot.

EX isto canone frequenter Doctores probant bigamiā similitudinariam, eo quod dicat eum, qui post votum nupsit, inter bigamos habendum. At quantum ego iudico, ea bigamia similitudinaria ex isto canone non colligitur; quia eo tempore vota Monachorum, aut sacrarum virginum, aut etiam clericorum, solemnia non erant, vt latè ostendi supra. cap. 2. §. 4. Sed de hoc nonnulla dixi 1. parte variarum disputatio. quæst. 3. Scholast. cap. 7. & plura dicam alio loco, cùm de irregularitate disputabo.

Quid orarij, & zonæ nominibus prohibeatur Monachis.

Cap. XI.

Ad tex. in cap. Monacho.

IN Concilio Aurelianensi I. ca. 22. vnde sumptus canon iste, statuitur, ne Monacho liceat in Monasterio orarium habere, neque zonas. Cuius canonis non vnus sensus esse potest. Quidam vir eruditus corruptum locum asseverabat, & pro zonas legendum esse Tzangas, quarum vsum intra vrbem vetuerunt Imperatores Arcadius, & Honorius l. 2. & 3. de habitu quo vti oporteat intra vrbem. Tzangarum semel, atque iterum meminit Europolates, libro de officialibus palatij Constantinopolitani. Quibus locis apparet Tzangas fuisse calceamentorum genus vetus interpres Horatij Senatorios calceos Tzangas interpretatur. Hanc verò coniecturam confirmat, quod zonæ vsum Monachis necessarium indicat Basilius de institutionibus Monachorum. Zonæ vsum ostendunt necessarium esse etiam qui præcesserunt nos. Sancti Ioannis zona pellicea constringere lūbos eius dicitur. In regula quoque Sancti Benedicti Monachi intra, & extra Monasterium zonam deferre iubentur. Sed quòminus correctionem istam probem, efficit, quod Tzanga tàm intra, quàm extra Monasterium Monachus habere non poterat, vt ex eo calceamenti genere planè constat.

¶ Quare alij existimarunt zonæ nomen hoc loco non accipi pro cingulo, quo vsos Monachos dubitari non potest; sed pro marsupio ad nummos. Itaque prohibi-

hibitum, ne Monachus crumenas nummis plenas haberet in Monasterio. In Monasterio, inquam, nam in itinere vitiata gratia nō interdictum nummos deferre. Zonas autem olim apud veteres crumenas dici asseruandi nummis fabricatas ex Suetonij, Appuleij, Lampridij, Spartiani, Iuuenalis, & aliorum testimonijs probat Sabellicus ad librum 2. Horatij epistola 2. cui adde Gellium libro 15. cap. 12. Itē Matthæi. 10. *Neque pecuniam in zonis vestris*. Sed quid zonis, crumenisque commune cum orario? Nihil certe. Nisi dicamus ex aliquorum, si benè memini, correctione pro *orarium* legendum esse *aurum*; quo facile constaret Canonis sensus: prohiberetur enim Monacho aurum, & zonas nūmis plenas possidere, cui paupertas in voto est. Atque hæc probabilis satis interpretatio est.

¶ Sed Loaisa in notis ad Hispana Concilia, in Toletano IIII. c. 28. zonas hic intelligit rebrachiatoria, quæ in vsu Monachorum vestes ennumerantur à Cassiano. lib. 1. de habitu Monachorum. cap. 6. *Erant rebrachiatoria, quasi succincto ria, & redimicula, quæ descendentia per summa ceruicis, & à lateribus colli diuisa vtrarumq; alarum sinus ambiunt, atque hinc inde succingunt; vt constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque coniungant, & ita constrictis brachijs impigri, ad omne opus expediti essent*. Sed cur zonas hasce, id est, rebrachiatoria prohibeatur Monachus habere in Monasterio, si ea inter vestimenta Monachorum recensentur, non video.

¶ Cæterum, vt explicem quod sentio, obseruandum est orarium significat & stolam dupliciter sumi in libris Ecclesiasticis. Quandoque significat vestem, stolam enim veteres dixerunt omne, quod corpus tegeret autore Nonio, à nomine Græco στολὴ, quod indumentum significat. Inde passim in nouo, & veteri testamento stola pro veste; & apud Iustinianum nouella. 5. c. 5. & 6. stola Monachica pro religiosa veste. De stola plura apud Lazarum Baisium de re vestiaria. In eadem etiam significatione sumitur orarium. id est, pro veste, & stola, quæ Clericis concessa est, vt cap. *Nullus*. 21. q. 4. ex Synodo Trullana, & cap. vt presbyteri. 17. q. 4. & Concilium Moguntinum sub Carolo Magno. cap. 28. *Vt presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiam Sacerdotij dignitatis*. Quod absit, vt de sacro vestimenti genere interpreteris. At postquam Alba in vestimentis sacris deferri cœpit, stola inuenta est in torquem, vt ex Durando in rationali notat Stephanus Durantius de ritibus Ecclesiasticis. lib. 2. cap 9. num. 13. In qua etiam significatione sumitur orarium. & inter

vestes sacras; vt stola numeratur, vt constat ex Concilio Bracarensi III. cap. 4. Vbi orario vtrunque humerum Sacerdotis ambiendum, & eius vsum, quoties accedit ad Missarum solemnia, aut pro se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus.

¶ Orarium autem, solis presbyteris, & leuitis concessum, subdiaconis autem minimè, constat ex Laodiceno Concilio. cap. 22. & 23. cap. *Non oportet*. & sequentibus, distinctione 23. & ex Bracarensi I. cap. 9. vbi prohibet orarium à diacono portari absconsum intra tunicam, eo quod nihil differre à subdiacono videatur. Non ergo subdiaconi gestabant orariũ. Et ex Toletano IIII. cap. 28. vbi, cum sermo esset de ordine, quod depositi iterum ordinantur, præcipit, vt Episcopus accipiat coram altari de manu Episcopi orarium, anulum, & baculum: presbyter orarium, & planetam; diaconus orarium, & albam; subdiaconus patenam, & calicem. Vnde & in eodem Concilio c. 40. leuita vno tantum, non duobus vti iubetur orarijs, eoq; non auro, aut coloribus ornato.

¶ Hinc orarium nonnulli ex eo dictum putant, quòd oratoribus, id est, Prædicatoribus tantùm concedatur. Ita Alcuinus in libro de diuinis officijs, cap. Quid significent vestimenta. Alcuinum sequitur Rabanus Maurus, libro 1. de institutione Clericorum, cap. 19. Toletanum IIII. cap. 40. vbi dicit leuitam oportere orarium gestare sinistro humero, eo quod orat, id est, prædicat. Amalarius Fortunatus libro 2. cap. 20. Verum est alios ab oratione deriuasse, sic Beda in Collectanea, cap. de septem ordinibus, & alios ab obseruando voce Græca *ORO*, quod est obseruo; sic Theodorus Balsamon, ad Synodum Laodicenam,

¶ Obseruandum etiam, inter sacras vestes cingulum recenseri, siue zonam, de qua, & eius significatione mystica plura congerit Durantius libro secundo, capite nono. Elicitur ergo ex his non vna interpretatio ad prædictum canonem, & vtraque, quantum ego iudico, accommoda. Itaque, vel vult canon diuersas esse vestes monachi à vestibus Clerici secularis, & ne vtatur orario, cinguloque, vestibus, scilicet, Clericis concessis. Monachis enim erant propria indumenta, quo à secularibus distinguerentur, vt constat. Vel prohibet Monachos vti sacris vestibus, orario, scilicet, & zona, vt non quæcunque zona illis interdicatur, sed quæ inter sacras vestes computatur. Idque optime, tum, quia

Mona-

Monachis eo tempore non concessum prædicandi munus; tum etiam, quia inter Monachos primis illis sæculis Clerici non erant, sed aliunde ab Episcopis destinabatur presbyter, qui apud illos sacra faceret. Id quod etiam tempore Gregorij Primi, qui Concilium Aurelianense primũ, subsequutus est, in vsu fuisse constat ex eius Epistolis non semel, libro tertio, epistola 18. lib. quinto, epistola 41. & 45. libro sexto, epistola 74. libro septimo, indictione tertia, epistola 15. 36. & 54. & alibi sæpè. Quod adeo verum est, vt qui ex Monachis assumerentur ad Clerum, è Monasterio ab Episcopo educerentur, nec vlterius inter Monachos habitarent. Sic enim Gregorius Primus, libro septimo, epistola decima octaua. *Quisquis autem ex Monasterio ad Ecclesiasticum ordinem peruenerit, vlterius illic, nec potestatem habeat, nec licentiam aliquam habitandi.*

(?)

Augustinum, & Gregorium planè docuisse post vota religiosorum valere coniugia.

Cap. XII.

Ad textum in cap. Nuptiarum bonum.

NVLLVM illustrius testimoniũ esse potest ad eam sententiam conuincendam, quàm sup. c.2. §.4. tradidimus de validitate matrimonij post votum religionis, quàm istud, quod nobis offert Augustinus in isto c. nuptiarum bonum, quod latè prosequuti sumus 1. p. variar. disp. q. 3. Schol. c. 8. Quæ, quia forsan nõ omnibus eorum librorum copia est, hic non inutiliter repetemus vt horum capitum absolutus commentarius sit.

¶ Igitur Augustinus ita distinctè in libro de bono viduitatis, ex quo desumptus est textus iste, asserit post vota religiosorum valere coniugia, vt mirer tam apertis testimonijs nonnullos tenebras offundere conatos esse. Inquit ergo c. 9.

Damnantur tales post votum, scilicet, nubentes, non quia talium nuptiæ damnandæ iudicantur, nec quia coniugalem fidem posterius inierũt. Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris propositi sanctitatem nubunt; non quia non damnentur, sed ne in eis nuptiæ damnentur Sed apertius & distinctius. cap. 10. *Proinde qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potiùs adulteria, non mihi videntur satis acutè, ac diligenter considerare quid dicant. Fallit eos quippè similitudo veritatis. Quia enim Christi coniugium dicuntur eligere, quæ Christiana sanctitate non nubunt; hinc ita argumentantur. Si quæ viro suo viuo alteri nubit adultera est; viuo ergo Christo, cui mors vltra non dominatur, quæ cõiugium etiam elegerat, si homini nubit adultera est. Qui hoc dicunt, acutè quidem mouentur; sed parum attendunt hanc argumentationem quanta rerum sequatur absurditas.* Quam in sequentibus latè prosequitur Augustinus. Et cap. 11. *Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere lapsus, & ruinas à castitate sanctiore, quæ Deo vouetur, adulterijs esse peiores.* Hactenus Augustinus. In quibus apertissimè eorum opinionẽ, qui huiusmodi nuptias nullas, atque adeò dirimendas existimabant, in consideratam esse pronuntiat; & sumptam à Christi immortalis viri coniugio similitudinem. à præcedentibus nonnullis patribus vsurpatam nihilominus fallacem esse, & non vno pede claudicare; & denique eiusmodi nuptias, quamuis illicitè, & sacrilegè contrahantur ratione voti præcedentis, & ob huiusmodi sacrilegium peiores sint adulterijs; attamen nequaquam censendas esse adulteria, sed veras, & legitimas nuptias. Meritò quidem affirmauit Claudius Spencæus lib. 5. de continentia. c. 2. Augustinum in hac re faciliùs negari, quàm solui; neque enim eius apertissima verba aliò detorqueri possunt. Sed explicationes, & solutiones, quæ à nonnullis adhiberi solent, percurramus.

¶ In primis nonnulli istum librum Augustini non esse liberiùs affirmarunt, sed Iuliani cuiusdam Pelagij hæretici sectatoris. Sic Hosius Cardinalis non minus eruditione, & pietate, quàm dignitate illustris, in illa sua docta Catholicæ fidei professione. cap. 56. de matrimonij impedimentis Fuit etiam in eadem sententia Erasmus. Sed huius audacem impudentiam mirum non est tentasse omnia, & suis sedibus d mouere conatam esse. Et adhuc istius hæreticorum nutritij seminis apices nostri venerantur. Res digna, quàm Christiani homines luctu prosequantur. Cæterum cõtra.

tra Erasmi iudicium militant veterum omnium testimonia, quæ librum istum, vt Augustinianum fœtum agnoscunt, quæ, quamuis deessent, satis esset Possidius, qui in indiculo operum Augustini: *Inter epistolas* (inquit) *Iulianæ de sancta viduitate.*

§ Secundò nouam aliam inijt viam Ferdinandus de Mendoça libro 2. de conf. Concilio Illiberritano, cap. 20. Augustinum non agere de matrimonijs earum fœminarum, quæ contrahunt post votum simplex, aut solemne; sed de secundis nuptijs, quas nonnulli parum considerate damnarunt. Sed hæc solutio adeo aperte pugnat cū his, quæ ex Augustino retulimus, vt fere refutatione non egeat. Omitto Doctores omnes hæc Augustini testimonia examinantes in opposita esse sententia, & vno ore Augustinū de nuptijs post votum celebratis agere, asseuerare: in testimonio ex cap. 9. id apertè cognoscitur, cum inducat testimoniū Apostoli. 1. Timoth. 5. in quo de viduis post votum ad nuptias trāseuntibus sermonem esse cōstat ex multis Conciliorum. 1. p. vari. disput. quæst. 3. Scholast. cap. 8. adductis canonibus. Inquit etiam, Paulum, cùm dixit eas fœminas damnatio...e habere, abstinuisse à nuptiarum verbo, ne illas damnasse videretur, alias bonas, & validas; sed violationem sancti propositi; hec est, voti damnasse. Adde etiam, ibi de viduis non obstrictis voto sermo est, quomodo inquit eas ad nuptias transeuntes damnationem habere? Quamuis itaque in alijs eiusdem libri secundas nuptias licere affirmet, & stabiliat; attamen in eo testimonio ex cap. 9. de nuptijs post votum manifestissimè differit. In eo etiam, quod adduximus ex cap. 10. notissimum est. Si enim non ageret de transeuntibus ad secundas nuptias post votum, facilè esset August. illi similitudini respondere, fœminis eiusmodi, dum secundo nubunt, non esse violatæ fidei reas, quia scilicet nihil spopōderant. Item non aliter dici potest virum elegisse Christum, cum illo inijsse coniugium, si secludas votū; propositum enim tantum seruandi castitatem non est ad aliud, neque fides; quare neque electio noui cōiugis Christi, & ex consequenti, nec eius propositi violatio adulterium censeri, cùm illo proposito Christum in virum non elegerit. Quare nomine sancti propositi Augustinus in eo c. non simplex propositum intelligit, sed votum emissum, in qua acceptione verbum istud frequenter apud patres vsurpatur, vt ostendunt loco citato allati canones. Denique, quomodo diceret Augustinus in eo cap. 11. Lapsus à castitate sanctiore per nuptias, quamuis adulteria iudicare non posset, sed legitimas nuptias, tamen

esse peius crimen adulterio, nisi quia sacrilegium cõmittitur in violatione voti: sacrilegium autẽ grauius peccatũ adulterio esse docuit non semel Gelasius opusculo de Lupercalium superstitione abolenda. Eo autem violato separari contrahentes non vtile iudicat Augustinus, aut dirimere; sed manere, voto scilicèt relaxato Ab Episcopis penes quos tunc etiam ea potestas residebat, vt suprà non semel monui.

¶ Sed videamus quid prose afferat Ferdinandus de Mendoça, quo suam explicationem cõfirmet. Primum ad Iulianam viduam scribere Augustinum, quæ nullo tenebatur voto. Sed vt hoc ita esse demus, quid inde? An quia viduitatis propositum commendare cœpit, non potuit ad alia continẽcta gradũ facere? Deinde quod lib. 1. de adulterinis cõiugijs. c. 24 & lib. 2. c. 12. eiusmodi matrimonia post votum vocat adulteria, & etiã propter cõuersionem alicuius infidelis, si sub conditione celebrandi matrimonij conuerteretur non esse celebranda. Rectè quidem, nec ab his, quæ diximus, dissentit. Adulteria vocat, imò & adulterijs peiora, vt vidimus, non quia vera adulteria sint, aut nuptiæ inualidæ; sed quia sacrilegio implicantur ratione emissi voti; quod peccatum, cum in huiusmodi contractione matrimonij committatur, optimè docuit Augustinus nequaquam violandum esse votum, vt aliquis infidelis conuertatur ad fidem. Aliud autem est illicitam esse violationem voti, atque sacrilegas nuptias, quod affirmat Augustinus, & Catholicis indubitatum est; aliud esse inualidas, quod nos negamus cum Augustino.

¶ Tertiò dicunt alij Augustini verba intelligenda esse de voto simplici; nuptias autem post huiusmodi votum validas esse; non verò agere Augustinũ de voto solemni. Ego quidem Augustinum loqui de nuptijs post votum simplex non dubito, imò id tota illa disputatione contendo, votum castitatis in religione priscis illis temporibus fuisse votum simplex, non verò solemne. Addet quis loqui de voto castitatis extra religionem emisso, nõ verò de castitatis religiosorũ voto. Sed ego existimo de omni voto loquutum. Quod ostendo primum, quia vniuersè Augustinus nulla exceptione, aut distinctione facta loquutus est, mirũ autẽ nõ distinxisse, si inter votũ castitatis in religione, aut extra illis tẽporibus, quoad hoc esset vlla distinctio. Adde etiã nullibi in eius scriptis aliquid reperiri, quo sententiam hanc de firmitate nuptiarum post votum limitet, explicet, aut reuocet. Quare de nuptijs post quoduis votũ sine dubio intelligitur Augustinus. Deinde nonnulli Patres, inter quos sunt Basilius, & alij, quos retuli in ea dispu-

putatione. cap. 8. similitudine illa petita ex coniugio carnali frequẽter vtebantur agentes de religiosarum, & consecratarum coniugijs; quam tamen similitudinem longè à veritate abesse docet. Agit ergo de nuptijs etiam religiosorũ, alias extra rem loqueretur, nec in refutando scopum attingeret Augustinus. Adde etiam Augustinum libro de sancta virginitate. cap. 34. hæc habere: *Quas à nubendo aperti dedecoris timor, non propositi præclari amor reuocat, quæ nubere volunt, sed ideò non nubunt, quia impunè non possunt, melius nubent, quam vrerentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur; quas pœnitet professionis, & piget confessionis.* Quibus verbis apertissimè docet virginibus, quæ præclaram castitatem vouerunt (explicat enim testimonium Apostoli 1. Timot. 5.) etiam post votum melius illis esse nubere, quàm vri; quamuis, si non nuberent, & alias libidinem non vincant, ait habendas esse pro mortuis iuxta Apostolum in delicijs viuens mortua est. Augustinus autẽ sibi consonus in lib. de bono viduitatis huius etiam de sancta virginitate meminit, quasi eandem doctrinam contineret. Locum verò istum Augustini ex libro de sancta virginitate, de religiosarum fœminarum cõiugijs post vota accipi debere manifestum facit Bernardus, qui libro de præcepto, & dispensatione versus finem, ita inquit: *Item, postulatis absolui vobis, cur vel S. Augustinus coniugij legi votũ quodammodo subijciat continentiæ. Ita vt in libro de virginitate (alij viduitate) asserere videatur, nec cælibis quidem vitæ propositum posse præscribere cõiugali; quominus indissolubile maneat, etiã quod à continentibus fallente diabolo fracto sanctitatis voto initum fuerit matrimoniũ.* Ecce dubitationẽ Bernardo propositã de validitate matrimonij post emissum votum, quã eo libro asseuerare videtur Augustinus. Vide quid respõdeat Bernardus: *Et ad hæc nihil ad præsens certius breuiusq; respondẽdum occurrit, nisi quod ita sancti antistites sapuerint, rectè ne ipsi viderint. Nam ego in sensibus, attibusq; illustrium Patrum cautus profecto sum; omninò non aliud æstimare, quàm quod Beato Apostolo teste, quæritur iam inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Certus sum enim, siue in suo abundauerint sensu, siue in Dei spiritu, sicut & in cæteris, ità & in his ambos extitisse fideles; illum in dispensando, quod præ manibus erat, istum in scribendo quod senserat.* Hactenus Bernardus. Quod si Augustinus de voto castitatis extra religionem emisso tantummodo verba fecisset, & non de matrimonio post quodcunque in vniuersum votum, facillimum esset Bernardo dicere illum

loquutum de indissolubili matrimonij vinculo post votum simplex, non verò post votum in religione, neque enim cogitare possumus ignorasse Bernardum matrimonium post votum simplex extra religionem emissum validum, & indissolubile esse. Supponit ergo Bernardus Augustinum de matrimonio etiam post religiosorum castitatis votum agere; quorum tamen matrimoniorum nullitas iam inualuerat tempore Bernardi, cum anno 1150. vita functus fuerit.

¶ Denique Bellarminus libro de Monachis. c. 34. affirmat dici posse Augustinum in hac esse sententia de validitate matrimonij post emissa religiosorum vota, tamen ignorasse legem Ecclesiasticam irritantem eiusmodi coniugia. Potiùs certè dicere debuisset Augustini ætate eiusmodi legem nō extitisse, quàm Augustinum duarum maximarum religionum in Latina Ecclesia erectorem istam legem latuisse.

¶ Denique rem istam Gregorius etiam Magnus, quem mihi Bernardi testimonium in memoriam reduxit, planè docuit; id quod ex tribus epistolis inter se collatis meo iudicio non obscurè demonstrabo. Venantius quidam Monachus fuerat, & monachismum professus vota emiserat, institutum deserit quorundam amicorum suasu, atque consilio; fit Italiæ Cancellarius, vxorem duxit, filias duas suscepit, & suas res ipsis testamento reliquit. Ergo vel ille à religione decedens cū expressa, vel tacita Abbatis licentia liber erat votorum nexu; vel religiosi matrimonium valuit, quod modo intēdimus. Quatuor ergo nobis probāda sunt, Venantium Monachum fuisse votis adstrictum. Deinde egressum è Monasterio non velut apostatam, & fugitiuum, sed de consensu Prælati tacito, vel expresso. Præterea votis relaxatis extra Monasterium lō go tempore vixisse vsque ad mortem. Vel denique, si vt apostata egressus est, & ligatus votis matrimonium eius valuisse. His enim demonstratis, planè quod dicimus euincemus. Et quidem verè fuisse Monachum, & non tantùm habitum suscepisse, sed etiam emisisse vota, constat manifestè ex libro 1. epistola 33. Cùm enim exhortaretur illum sanctus Gregorius, vt rediret ad monachalem vitam propo sito diuino iudicio, exemplumque attulisset mortis subitæ Ananiæ, atque Saphiræ, inquit: *Considera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti.* Idemque crebra Gregorij ad eum adhortatio conuincit, & quæ habet l. 9. epist. 31. quæ postea referemus. Si enim nulla emisisset

vota, sed habitum tantum induisset, frustra tot apud illum ageret adhortationibus sanctus Gregorius: frustra exemplum Ananiæ, atque Sapphyræ induxisset; cum tamen illud adducat veluti argues à minori ad maius.

¶ Præterea Venantium non egressum velut apostatam, & fugitiuum constat in primis ex epist. 42. l. 5. vbi, cum simultatis cuiusdam excitatæ causa, Episcopus nollet Venantij oblationes suscipere, neq; vt in eius domo sacra fierent permittere, resq; ad Gregorium delata esset, iubet Pōtifex, vt oblationes Venantij sicut antea susciperet, & Missas in domo illius non solum celebrari permitteret, sed, si vellet Venātius, etiam ipse Episcopus perageret, sua seruata charitate exequeretur. Ex quo planè fit Venantium non velut apostatam, & fugitiuum in sæculo remanere; esset enim excommunicatus, apostata enim religionis, etiam eo sæculo excommunicatus. Quo autem pacto ab excommunicato notorio oblata suscipi, & coram eo, in eiusque domo sacra fieri publicè non solum permitteret Pontifex, sed etiam præciperet? Deinde non esse fugitiuum, & apostatam conuincit, quod nullis in eum excommunicationibus latis actum est, vt ad Monasteriū rediret: cum tamen desertores instituti Monastici anathemate constrictos, vt redirent, planum sit, vt constat ex Concilio Chalcedonensi, actione 15. cap. 7. & multo antea Arelatē 1e 11. cap. 25. idem decreuerat, & post Chalcedonense Concilium Andegauense cap. 9. sub Leone Primo. & constat passim ex ipsius Greg. Magni epistolis, quoties de apostatis Monachis sermo est. Ad hæc persuadet etiam illum non fuisse verè apostatam, quod tam longo tempore in coniugio permanserit, nulla in eum ob coniugium initum prolata sententia: cum tamen, vt visum est 1. parte variarum disputationum. cap. 8. in Monachum nubentem, licet valide, lata excommunicatio fuerit. Adde etiam filiabus hæreditatem ex testamento diuisam, vt constat expressè ex epist. 31. lib. 9. earumque filiarum ordinationem, & Imperatori, & Pontifici commendatam; curassetq; vtrunque, vt & res familiaris inter eas diuideretur, & earum consuletur commoditati. Quæ omnia quo pacto apostata, & fugitiuus ita præstaret impunè, & palàm? aut quo pacto filiabus ex nefarijs, & sacrilegis nuptijs illæsa seruaretur hæreditas? Hæc ergo omnia indicant filias illas, vt ex legitimo matrimonio susceptas hæreditatem paternam adiisse; Venantium nequaquam excommunicationi subiectum; matrimoniumque nullo repugnante validum, atque adeo non fuisse apostatā à religione. Ex quibus

bus etiam planum videtur tertium. Scilicet, illius relaxata vota, vel tacito, vel expresso Prælati consensu. Alias enim quomodo ille Italiæ Cancellarius, in oculis omnium publicè coniugatus ageret, de suis rebus liberè omninò disponens, nulla inflicta pœna, nulla etiam in illum prolata sententia?

¶ Nec verò his, quæ diximus obstat, quod in eis adhortationibus Gregorius iudicij diuini seueritatem proponat libro 1. epistola 33. & libro 9. epistola 31. Diuinam etiam misericordiam; ac iam in extremis constitutum hortetur, vt saltem eo tempore ad habitum dimissum redeat, ne ei tantæ culpæ reatus in æterno iudicio obsistat. Ipse enim adhortationis modus, vt modo dicebam, planè indicat illum excommunicationi minimè subiacere. Quare reatum appellat dimissionem habitus, non quod fuerit culpa lethalis, & apostasia; sed quia leuitas animi indicata, & turpe, & probrosum viro clarissimo recedere ab instituto, & licentiam extorquere. Ob id enim, quia retrò aspexerat, de statu perfectiori semel incepto lapsus fuerat, se se iterum sæculi laqueis implicuerat, in periculo eius animæ salutem versari optimè, & verissimè proponit, quò ad professionem iterum reuocaret. Qualia in epistola Hieronymi ad Heliodorum multa, qui tamen sine peccato ad sæculum regressus fuerat. Et in epistola prima Bernardi; cùm tamen Roberti factum culpa vacaret, & rediens ad Cluniacenses non peccasset, vt liquet ex dictis supra cap. 2. §. 2. Atque in hoc sensu accipiendus etiam Ioannes Diaconus in vita sancti Gregorij lib. 3. cap. 48. cum Venantium apostatam appellat, id est, desertorem instituti ex leuitate animi, & importunè extorta excundi facultate.

¶ Ex his consequenti ratiocinatione vltimum colligitur. Si enim illum, vt apostatam impiè egressum, ac votis astrictum remansisse dicas; cùm videas, quæ de eius matrimonio ex epistolis Gregorij relata sunt, planè efficitur eius valuisse matrimonium post votum. Et quidem eo modo se rem habuisse videtur colligi ex Bernardo libro de præcepto, & dispensatione, vbi capite vigesimo primo inquit: *Item postulatis absolui vobis, cur vel Beatus Gregorius nescio quem Venantium habitum monachalem, quem piè susceperat, impièque reiecerat, non solùm resumere non coëgit; sed etiam omnem legitur indulsisse communionem apostatæ perduranti.* Respondit autem se nihil aliud habere quod respondeat, nisi Gregorium, sicut & Augustinum, dum subijcit votum continentiæ

mat-

matrimonio, in suo abundasse sensu: & vtrumque extitisse fidelem: Gregorium, in dispensando, quod præmanibus erat: Augustinũ in scribendo, quod senserat. Et circa primam quæstionem hactenus.

QVAESTIO II.

De impedimento ligaminis ad quæstionem secundam.

CAPVT XIII.

De hoc impedimento Gratianus agit in hac 27. q. 2. 32. q. 4. & 7. 34. q. 1. & 2. Scholcum Magistro. d. 38. Ligamen autem est prioris siue consummati, siue rati tantum coniugij vinculum, quo sequens matrimonium etiam consummatum dirimitur. Vt autem plenè ea, quæ ad huiusmodi impedimentum pertinent, tradantur, obseruanda nonnulla sunt, quæ ad pluralitatem vxorum, ad firmitatem spectant coniugij, ita tamen tradenda, vt quæ ab alijs latè, à nobis præstringenda: quæ verò alij breuius, quàm par erat, à nobis plenius, & planius disserenda sint.

Pluralitatem vxorum simul, illicitam, nisi ex Dei reuelatione.

§. I.

Qvamuis Valentinianus, alioqui Catholicus Imperator, amore captus Iustinæ, quò eam viuente adhuc Seuera coniuge duceret in vxorem posset, legẽ dederit, vt liceret vnicuiq; duas simul coniuges habere, cui adhæsit ex parte Lutherus, sequacibus etiam Anabaptistis: attamen Catholica veritas polygamiã multarũ vxorũ simul, excludit plane, & illicitam esse docet. Id quod latè ex sacris literis desumptis testimonijs probat Bellarminus lib. 1. de matrimonio, c. 10. Vnde Concil. Trident. sess. 24. c. 2.

Si quis

Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla diuina lege esse prohibitum, anathema sit.

¶ Sed & ratione probatur, quia his, qui in matrimonio propositi sunt fines aduersari videtur. Licèt enim non repugnet vnum virum in multis vxoribus filios procreare; attamen aliquantulum etiam iste finis impeditur. Nam luxuriosi, & pluribus fœminis vacantes minus fœcundi esse solent, vt in Salomone, cui tot erãt Reginæ, & concubinæ, planum est. Mirum enim, quòd ex tot vxorum, & concubinarum gregibus, non nisi masculam vnam prolem Salomon susceperit Roboamum, & duas prætereà filias Traphet, & Basemat. 4. Regum 11. Sic Suidas de illo: *Ex mille vxoribus solus Illi mas natus est Roboam filius, & ipse ex alienigena Naama Ammonitide indignus imperio.* Multitudo enim coniugiorum orbitatem facit, & quidem cum libidine, & intemperantia sterilitatem esse coniunctam Iob. 24. versu. 21. docet Ioannes Pineda, ibi: *Pauit sterilem*, Rem attigit Plutarchus in vita Licurgi, & libello de Garrulitate, & li. 5. de placitis philosophorũ. Multo minus coniugiorum multitudo cohæret cum alio fine matrimonij, scilicet, sociali cohabitatione. Cum enim vxor non sit ancilla, sed socia, & ideò ex latere viri desumpta, eiusdem est honoris cum viro particeps. Principatus autem singularitatem requirit, vt Augustinus docet, libro de bono coniugali. c. 17. Cùmque etiam matrimonium remedium sit concupiscentiæ, c. *Nuptiarum.* supra. q. 1. impeditur hic etiam finis multitudine coniugiorum; cùm vnus vir pluribus vxoribus minus valeat debitum reddere Adde iras, ritiasque inter vxores, etiam sanctas fœminas, cum zelotypia laboret fragilis fœminarum sexus: & fieri nequeat, vt viri affectus non magis erga vnam feratur, quàm erga aliam, vt liquet Genesis 16. & 30. Denique fini matrimonij, quod est Sacramentum, absque dubio repugnat: nulla etenim in polygamia vnitatis Sacramenti sponsi Christi cum sponsa Ecclesia repræsentatio. His accedit ab initio non institutum, neque in mundum à Deo inductum matrimonium cum multis vxoribus; cùm tamen eo maximè tempore ad generis humani multiplicationem esset necessarium.

¶ Ex quibus constat poligamiam in primis legi diuinæ repugnare. Idque constat, tùm quia Nicænũ Concilium canone 24. *Nemò*, inquit, *debet duas vxores ducere.* Et statim: *Sicut Deus ordinauit.* Tũ etiã quia idè apertissimè docet, & probat Nicolaus primus ad Consulta Bulgarorum. c. 51. vbi ferè omnia

atti-

attingit eius veritatis fundamenta. *Duas*, inquit, *tẽpore vno habere vxore nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum vlla permittit. Nam Deus, qui fecit homi nem ab initio, masculum vnum fecit, & vnam fœminam tantum; cui posuit vtique. si vellet, duas vxores tribuere, sed noluit; scriptum quippè est. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ; non dixit vxoribus. Et iterum: Erunt duo in carne vna, masculus scilicet & fœmina in carne vna, & non tres aut plu res. Itaque apud quem vno tempore duæ vxores inueniuntur, interim priori retenta posteriorem cogatur amittere; insuper & pænitentiam, quam loci sacerdos prouiderit, compellatur suscipere. Denique hoc tam immane scelus est, vt homicidij quidem peccatũ, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione Cataclismo vindicatum fuerit: adulterij autem flagitium, quod Lamech, primus omniũ in duabus vxoribus perpetrauit, non nisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima & septuagesima generatione secundum Euangelium luxerit in mundum.* Hactenus Nicolaus. Tum prætereà, quia Innocẽtius III. cap. *Gaudemus*, de diuortijs hæc habet: *Verum absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianæ, cum ab initio vna costa in vnã fœminam sit conuersa, & scriptura diuina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, non dixit tres vel plures, sed duo, nec dixit, adhærebit vxoribus, sed vxori.* Et infrà. *Nec vlli vnquam licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione cõcessum, qui mos quandoquè, interdum etiam fas censetur: per quam, sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio; sic & Patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sanè veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio veritatis testantis in Euangelio: Quicumque dimiserit vxorem suam ob fornicationẽ, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa duci alia de iure non potest, fortiùs & ipsa retenta. Per quod euidenter apparet pluralitatem in vtraque sexu, cum non ad impariaiudicentur, circa matrimonium reprobandam.* Tum denique quia Conciliũ Tridentinum, sessione. 24. in principio, cum proposuisset illa verba Genesis: *Erunt duo in carne vna*, subdit: *Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari, & coniungi Christus Dominus apertiùs docuit, cum postrema illa verba tanquam à Deo prolata referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro.* Et infrà canone 2. *Si quis dixerit licere Christianis plures, simul habere vxores, & hoc nulla Diuina lege esse prohibitum, anathema sit.* Sed de hoc Bellarminus libro primo, de matrimonio, cap. 11. in secundæ sententiæ impugnatione,

ne. Quibus etiam testimonijs conuincitur contra Durandum in 4. d. 33. q. 1. Abulensem. cap. 19. Matthæi q. 30. repugnare quoq; legi naturæ. Id quod intelligendum, vt explicat Gregorius de Valentia. 3. parte, d. 10. quæst. 1. puncto. 3. vt nō omninò iuri naturali repugnet, sed quasi secundariò, vt ex proposita ratione colligitur; quod etiam docuit Bellarminus libro. 1. de matrimonio, cap. 11. in 3. sententia, propositione secunda.

¶ Præterea colligitur in eo, vt quis simul plures vxores habeat, nullatenus ab Ecclesia dispēsari posse: in quo non rectè loquutus Caietanus, Matthæi. 19. & Marci. 10. quāuis illum excusare conatur Bellarminus, li. 1. de matrimonio. c. 10. Nūquam enim pluralitas vxorum licuit absq; diuina dispensatione, vt retulimus modo ex Innocentio III. in dict. cap *Gaudemus*. Id quod etiam indicauit Hieronymus in epistola ad Oceanum, cum dixit legē concessum, & exemplo Patriarcharum, & Moysis familiare populo plures vxores habere. Et Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana. c. 12. vocat inculpabilem consuetudinem; & libro 22. cōtra Faustum. ca. 47. dixit plures simul habere vxores Patriarchas non esse cōtra naturam, quatenus non lasciuiendi causa, sed procreandi fiebat: nec contra cōsuetudinem, cum mos esset illius temporis; nec contra legem, nulla enim lege tunc prohibitum. Vnde inquit, *quando mos erat crimen non erat*, & habetur in cap. *obijciuntur*. 32. quæst. 4. Ex reuelatione ergo diuina tantum ea pluralitas illo inducta tempore: si enim vxorū vnitas, vt patres, & concilia docent, est ex lege Diuina, & naturali; sequitur sine eius dispensatione licuisse nulli. Quæ reuelatio primis Patriarchis expresſè facta primum ad alios eorum verbo peruenit, & exemplo. Abraham enim tempore rem fuisse omnibus notam planum est, cum Sara sanctissima fœmina Abrahamum induxerit ad secundam vxorem ducendam. Imò eam dispensationem factam non solum cum Hebræis, sed etiam cum alijs gentibus, Deo vsum corporis fœminarum ad tempus pro illorum libito concedente, cum Dominus omnium supremus sit; neque ob id ablata ratione matrimonij, sicut non obstat nunc quod Deus possit sua potestate fœminam matrimonio iunctā separare à viro extincto vinculo vt probabilissimum indicat Bellarminus lib. primo, de matrimonio, capite vndecimo, propositione quinta. Gregorius de Valentia tertia parte, disputat. decima generali, quæstione prima, puncto tertio. Ioannes Pineda lib. septimo de rebus Salomonis, cap. quinto, num. quinto. Videturque colligi ex Augustino libro 22. contra Faustum, cap. 47. & habetur

betur in dicto capite, *obijciuntur*, vbi vniuersè protulit, *Quando mos erat, crimen non erat*. Et ideò in terra, vbi Iacob quatuor duxit vxores, inculpabilem consuetudinem esse, plures vxores ducendi, Terra autem, vbi Iacob toties nupsit, non Iudæorum, sed & Gentilium erat. Adde Esau Genes. 26. & 28. plures etiam vxores simul duxit, neque ob id reprehenditur, nec vllus ex gentilibus eius temporis. Quo fit verosimile esse generalem eam dispensationem fuisse; ac ideò loco citato dixit Augustinus, eo tempore legem prohibentem nullam extitisse, quia naturalis lex in ea dispensante Deo non obligabat.

¶ Verum, si hæc ita se habent, quodnam fuit peccatum illud Salomonis, quod in Sacra scriptura 3. Reg. 11. reprehenditur, de multis vxoribus adamatis? Nonnulli existimarunt reprehendi, quod plurimas duxerit. Scriptum est enim Deuteronom. 17. *Rex non habebit vxores plurimas*. Nam licet in lege Moysi liceret Polygamia, attamen certum præscriptum ac definitum vxorum numerum. Sic tradunt Hebræi apud Abulensem. 3. Reg. 12. quæst. 5. & 3. Reg. 11. quæst. 3. qui affirmant Regibus Hebræorum tantum licuisse decem & octo vxores habere, Dauidis exemplo, cuius decem & octo vxores fuisse affirmant Dionysius, atque Lyranus 2. Reg. 5. & 15. Sed non præscriptum Hebræis vxorum numerum verius est, confirmatque illud ex 2. Paralip. 11. de Roboam, *Vxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta*. In eoque minimè peccasse docet Abulensis eo loco quæst. 24. & 25. Quod autem extat Deutero. 17. de non habendis à Rege plurimis vxoribus, de alienigenis intelligi vult Ioannes Pineda lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 4. num. 6. Peccatum ergò Salomonis non in eo consistit, quod plurimas mulieres adamauerit, sed quod alienæ religionis fœminis iunctus fuerit, prohibita enim cum illis coniugia apud Hebræos lege Diuina notum est. Videat Lector quæ dixi. 1. par. Var. disput. q. 4. expositiua. cap. 8.

¶ Addendum tamen, eam dispensationem cessasse ante Christum, eo quod causa dispensationis vniuersè cessauerit, esse probabile, vt Bellarminus affirmat, lib. 1. cit. cap. 11. proposit. 5. certissimum tamen sublatam esse per Christum, quia Matth. 19. reuocat ad primam ex iure diuino institutionem matrimonium. Prima autem institutio Polygamiam excludit, vt citata verba à Christo demõstrant, sic interpretantibus concilijs Nicæno, & Sũmis Põtificibus Nicolao. I. & Innocentio. III. supà relatis.

Insolubile esse matrimonium: libellum repudij dissoluto vinculo non tantum permissum in lege veteri, sed licitum; per Christum tamen obolitum.

§. *II.*

Obseruandum prætereà matrimonium etiã consideratum secundùm rationem contractus esse insolubile vinculum, quidquid insanierint Montanistæ olim, vt refert Castro de Hæresibus, verbo. *Nuptiæ*, & nostri temporis hæretici, qui iuxta arbitrium matrimonium dissolui senserũt. Est autem insolubile matrimonij vinculum in primis, & potissimùm ordinatione Dei sic instituentis. Idque deduci videtur ex illo Christi apud Matthæum cap. 19. *Quod ergo Deus coniũxit homo non separet.* Et 2. Corinth. 7. *His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus.* Vnde meritò Sũmi Pontifices ad diuinam institutionem nõ semel retulerunt. Leo I. epist. 77. cap. 1. & habetur cap *Cum per bellicam*, 34. quæst. 1. ibi, *sed quia nouimus scriptum, quod à Deo iungitur mulier viro; & iterum præceptũ agnouimus, vt quod Deus coniunxit, homo non separet.* Gregorius. I. ca. *Sunt qui*, infrà hac quæst. *Sunt qui dicant religionis causa coniugia debere dissolui. Verum sciendum est, quia & si hoc lex humana concessit, lex tamen diuina prohibuit. Per se enim veritas dicit: Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Inde etiã Bonifacius VIII. cap. vnico de voto in 6. scribit matrimonij vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso in statu innocentiæ instituente, vnionem, & indissolubilitatem accepisse. Meritò quidem Bonifacius ad hanc tantum originem indissolubilitatem retulit; quia illa prima, atque potissima. Quamuis non ea sola, vt probare voluit Caietanus to. 1. opusc. tract. 28. q. vnica. & Michael Medina li. 4. de Cœlibatu. cap. 10. Sentit autẽ nobiscum Ioan. Azor to. 1. lib. 6. cap. 1. quæst. 3. in fine. Ea enim institutio Diuina valde conformis fuit ipsi naturæ matrimonij. Contractus enim hic ex natura sua est mutui, atque reciproci amoris, quare perpetuitatem exigit; tum vt ardentior amor inter coniunctos coniuges; tum vt fidelior bonorum administratio; tum vt diligentior filiorum educatio; tum vt minor discordiarum occasio, ardentiorque dilectio inter affines coniugis: tum denique vt adulterijs magis præcideretur ansa, si dimittere liceret. Vnde communis Theologorum sentẽtia, quã probat D. Thomas. 3. contra gentes, cap. 123. tenet matrimonium insolubile esse etiam lege ipsa naturali. At cum ea lex naturalis non sit

ex his,

ex his, quæ proxime ex principijs naturæ deducuntur, nec ita manifesta, necessarium fuit accederet etiam ordinatio diuina, qua firmius vinculum redderetur, & ostenderetur. Vnde non est audiendus Thomas Sanctius dum contendit non esse omnino indissolubile matrimonium ex iure naturæ, neque quia sacramentum est, sed quia significat vnionem Christi insolubilē cum humana natura. Et quia propriè hæc repræsentatio tantū conuenit matrimonio consummato, ita illud tātùm esse indissolubile omnino. Ita sentit li. 2. d. 13. à n. 7. In primis enim errat dū dicit nō esse omnino insolubile iure naturę. Ostēdimus enim ex ipsa natura cōtractus matrimonij eius vinculi insolubilitatem.

¶Neq; obstat quòd ius naturę sit immutabile, & tamē ante legē Christi licitum fuerit repudium. Nam quòd Deus, qui rerum omniū dominus est iure agens supremi domini huius vxoris mihi vsum ad tempus conferat, & auferat, nō tollit quominùs ex se matrimoniū insolubile sit, quādoquidem nulla vis est in rerum natura, quę possit dissoluere, sicut Theologi cōmuni sensu docēt angelum, & animā rationalē ab intrinseco incorruptibilem esse, quia nulla facultatē naturæ interire potest, licet destrui à Deo omnium authore possit.

¶Neq; obstat etiā id, quod secundo loco pro se adducit Thomas Sāctius, scilicet ægrè posse reddi rationem, si matrimonium spectetur, vt est ad sobolem procreandā, cur non possit dissolui steriliū coniugiū: aut si vt est remediū fragilitatis, cur nō posset dirimi ob ægritudinem. Sed miror auctorē istum nō attendisse per ea, quæ accidentario eueniunt nō dissolui matrimonium. Si enim adhuc in humanis legibus spectatur quod plerumq; est, à fortiori in naturali lege. Adde quando in aliquo matrimonio aliqua rationū non militat, militare tamē aliàs, ex quibus etiā indissolubilitas nascitur. Vnde in steriliū matrimonio, in quo non est officiū naturæ, est remedium infirmitatis. Et quādo vtrumq; desit, vt cum interuenit ægritudo perpetua, vel impotentia perpetua, remanet indiuidua vitæ societas, quæ est præcipuus matrimonij finis, vt ostendo infrà. c. 15. qui in nullo casu deesse potest. Adde ex mutuo amore trāsferri dominiū corporis, quod ex se principium est, & radix etiā copulæ carnalis, licet per accidens aliquo impediatur casu. Ratio autē indissolubilitatis annexa est illi trāslationi dominij, ex amore mutuo, quæ perpetuitatem exigit genere suo.

¶Neq; obstat tertio quod sapientissimi Ethnici rerum naturaliū inuestigatores existimauerint esse dissolubile. Nam facile illi ignorantia iuris naturalis labi potuerunt, cum

non sit hæc res ex his, quæ immediatè deducũtur ex naturæ principijs, vt iam diximus. Nec mirum si Iudæi, cum audierunt Christum ad primam institutionem matrimonium reuocantem, dixerint, *Expedit non nubere.* Cum enim illis ex dispensatione Dei repudia licerent, asperum visum est ab inueterata cõsuetudine recedere, & illam abrogari.

¶ Errat præterea, cum dicit matrimonium non habere omnimodam indissolubilitatẽ ratione sacramenti, eo quod matrimonium fidelium sacramentum sit, & tamen dissoluatur per professionem. Non nego matrimonio dissolui professione solemni, at in rationem sacramẽti potissimum refundunt Pontifices insolubilitatẽ & meritò. Quãuis enim dissoluatur professione non efficit, vt modo dicebã, matrimonium non esse ex se & ratione sacramenti vinculũ omninò insolubile; si enim dirimitur, id est ex Christi priuilegio, vt dicam infrà. cap. 19. §. 2. Et quãuis demus Põtificem posse dissoluere, id quidem fiet ab eo extraordinaria potestate, & vt gerẽte vices Christi, sicut posset Deus matrimonium cõsummatum dissoluere, & auferre à marito potestatẽ in coniugem. Quis neget? At non ideò dicet quis matrimoniũ consummatũ nõ esse omninò insolubile. Quare in eo tantũ discrimẽ versatur, quod ad dissoluendũ matrimoniũ infideliũ, & ratum fidelium, emanauit iã à Deo priuilegiũ; quod tamẽ nõ emanauit ad dissoluendũ matrimonium cõsummatũ, cũ tamen emanare posset à Deo. Est ergo matrimoniũ, siue spectes eius naturam, siue sacramentum, siue institutionem Dei, & eius ordinationem, omninò insolubile in eo sensu, quòd nulla potestate creata dissolui potest; à Deo autem quoduis dirimi potest.

¶ Ex quibus cõstat matrimonij, & aliorũ cõtractuum diuersam esse rationẽ; & ita non mirum, si alij sola cõtrahentium voluntate soluantur, matrimoniũ verò minimè. Neq; obstat quod. c. *Matrimonium*, &. ca. *omnis*, hac q. dicatur sola volũtate & cõiungi matrimonia, atq; dissolui. Nã præter quam quod non pauci sentiunt homilias illas operis imperfecti in Matthæum, quæ Chrysostomi nomine circũferuntur, erroribus sparsis ab hæreticis vitiatas, dici quidem verè potest illa intelligenda iuxta eorũ statum, de quibus agebat, Iudæorum scilicet, quibus licita repudia; apud illos itaq; sola volũtate & induci, & separari coniugia. Sed addo etiam Nicolaum. I. ad Cõsulta Vulgarorum c. 3. hoc idem testimonium adducere ad probãdum necessarium esse consensum ad matrimonium, illumque solum sufficere, non verò copulã, Inquit enim: *Qui consensus si solus in nuptijs fortè defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur*, Ioanne Chry-

Chrysostomo Magno Doctore testante, qui ait: Matrimonium non facit coitus, sed voluntas.

¶ Verùm quamuis institutio diuina ipsi naturæ valde consentanea indissolubile effecerit matrimoniū; attamen in sua institutione dispensante Deo olim repudia in vsu. Sed an permissa tantùm ad maius euitandum malum; an etiam licita, dissensio inter Doctores est, quibusdam affirmantibus, quibusdam verò negantibus, de quo latè Bellarminus libro. 1. de matrimonio, c. 16. in solutione obiectionis. 16. & Ioãnes Arboreus lib. 16. Theosophiæ, cap. 2. Mihi probabilius est licita fuisse, & immunia à peccato. Tum quia nunquam in eo obiurgati Iudæi à Deo, aut à prophetis, nec inter alia eius populi scelera vnquam enumeratum. Tum quia Deuteron. 24. nuptiæ repudatarū cum alijs nō punitæ. Non autem est credibile permissa cōmuni lege publica adulteria. Tum etiã quia Abraham perpetuò repudiauit Agar Ancillam: quam non est verosimile mansisse ad cœlibem vitam adstrictã, sed vinculum dissolutum. Fuit etiam hæc sententia Diui Thomæ, Scoti, Durandi, Paludani in 4. distinct. 33. Tenuit etiam Michael de Medina loco citato, Abulensis Matthæi 19 quæst. 49. & 50. Echius homilia 74. de sacramentis, Bellarminus loco citato, & probabilem putat Ferdinandus Rebellus, parte. 2. de obligat. Iustitiæ, lib. 2. quæst. 15. sectione prima in fine, & probat etiam Ioannes Azor tom. 1. lib. 6. cap. 1. quæst. 3. circa finem.

¶ Eam autem concessionem ad gentes etiam eo tempore extendi verosimile est, ab illisque repudia citra culpam recepta vsu & consuetudine. Apud Romanos lex quidē Romuli fœminis dimittendi viros negauit, viris autem dimittēdi vxores tribus de causis licentiam concessit; si in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehensa; aut claues subiecisset, vt autor est Plutarchus in vita Romuli. Quod si aliter quis repudiasset, eius opū vxori portionē dari; reliquum autem Cereri esse iussit sacrum; & qui diuerteret sacra Dijs inferis obire. Legē posteà duodecim tabularum diuortia fuisse permissa indicat Tullius Philippica. 2. cōtra Antonium scribens: *Nolite quærere, frugi factus est Antonius; mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex duodecim tabulis, claues ademit, exegit.* Sed siue duodecim tabulis diuortia permissa fuerint, siue non fuerint, illud est perspicuum priscis temporibus tantam matrimoniorum fuisse concordiam, vt diuortium Romę intra sexcentos ferè annos nulla domus sensisse dicatur, testibus Halicarnaseo libro secundo. Aulo Gelio lib. quarto, cap. 3. Tertulliano in Apologetico, ca. 6. libro de Monogamia ca. 9. primus apud illos Spurius Corbilius

sterilitatis causa repudiauit vxorē. Hunc sequutus Sulpicius Gallus vxori nuntium misit, quòd eam capite aperto foris versatam agnouisset, vt scribit Valerius Maximus libro 6. cap. 2. Idem fecit Publius Sempronius, quòd vxor ludos funebres spectasset. Sed nec impunè diuertere licebat, sed inquirebatur, quæ esset iusta causa diuertendi: vnde, si non subesset, qui occasionem sua culpa præbuit, multabatur amissione dotis, & donationis propter nuptias, vt constat ex Chrysostomo in sermone de libello repudij, & alijs. Quomodo autem, cum hæc lex, quæ prohibet separationem vinculi, naturalis sit; in ea dispensauerit Deus, ex parte explicuimus prima parte variar. disputat. relectione secunda, ferè in principio, & latius alio dicendum est loco. Nonnihil insinuat Ioãnes Azor loco citato.

¶ Cæterum ea repudia, quibus vinculum dissolueretur matrimonij, sublata iam per Christum Matthæi. 19. vbi tantum separatio tori conceditur ob fornicationem; de cuius loci intelligentia alio loco dicetur. Quare post Christum non tantum apud Christianos, sed etiam apud gentes illicita repudia. Videtur colligi ex Augustino libro de fide & operibus, cap. 1. cum dicat in Africa non admissos ad baptismum Gentiles, qui dimissis primis vxoribus cum secundis nuptias contraxissent. *Ad hanc autem*, inquit, *videntur disputationem impulsi, quòd eos noluerint non admitti ad baptismū, qui dimissis vxoribus alias duxerint; vel fœminas, quæ dimissis viris alijs nupserint, quia hæc non coniugia, sed adulteria esse Dominus Christus sine vlla dubitatione testatur*, &c. Et apertissimè idem docuit Innocentius III. in cap. *Gaudemus*, de diuortijs, cum de repudiata ab infideli sermo esset. *Qui autem*, inquit, *secundum ritum suum legitimam repudiauit vxorem, cum tale repudium veritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente potest aliam etiam ad Christi fidem conuersus habere*, &c.

¶ Sed obijci potest canon 10. Illiberritani Concilij, vbi dicitur: *Si ea, quam Catechumenus reliquit, duxerit maritum, potest ad fontem lauacri admitti. Hoc & circa fœminas Catechumenas erit obseruandum.* Si enim peccatum est vxorē dimittere etiã ad fidem conuersum; dimissaque vxor vinculis primi matrimonij adstricta contrahere non potest cũ secundo; quare ad baptismum illa recipiendum admittitur: aut dicendum erit valere modo infideliũ repudia. Sed dicendum videtur, vel quod Hispani patres agant in isto canone de catechumena ægrotante, vt & egerant in canone præcedenti de fideli; huic enim interius pœnitenti, etiam si actu primum maritum non relinquerit, nec

verbis

verbis poscat, aut poscere possit baptismum morbo grauata, nec ad interrogata respondere, baptismum tamen dandũ ipse Augustinus consuluit libro primo, de adulterinis coniugijs, cap. vltimo, vt adulterij peccatum cum cæteris lauacro regenerationis ablueretur. Vel dicendum est Ecclesiam Hispanicã fuisse ex his, quas idem Augustinus refert consilium illud de non admittendis ad baptismum his, qui dimissis vxoribus alijs nupserint, nõ obseruasse. Inquit enim libro de fide & operibus, cap. 19. *Sed quoniam malorum Christianorum mores, qui fuerunt etiam antea pessimi, habuisse non videntur hoc malum, vt alienas vxores ducerent viri, aut alienis viris fœminæ nuberent; inde fortasse apud quasdam Ecclesias negligentia ista subrepsit, vt in Catechismis competentium nec quærerentur, nec repercuterentur hæc vitia. Atque inde factum est, vt inciperent & defendi, quæ tamen in baptizatis rara sunt adhuc, si ea nos negligendo non defensa faciamus. Talem quippè in quibusdam negligentiam, in alijs imperitiam, in alijs ignorantiam probabiliter Dominus somni nomine significasse intelligitur, vbi ait; Cum autem dormirent homines, venit inimicus, & superseminauit zizania.* Sed siue erroris, siue ignorantiæ, siue negligentiæ arguat Augustinus has Ecclesias, constat sane placuisse Hispanis Episcopis diuersum Consilium, ne multi à suscipienda fide retraherentur. Quamuis dici etiam potest, &, meo iudicio rectè, Canonem loqui de infideli relicta, eo quod ad fidem cum altero coniuge conuerti noluisset, nec habitare sine Creatoris iniuria: Cum enim eo casu existimari posset dissolutum matrimonium, non mirum, si ob eam causam relicta, & alteri nubens, si post ea illa mutato consilio, maritoque, qui illã repudiauerat ad alia vota transcũte, suscipere velit baptismum, admittatur tanquam quæ legitime nupta in eo casu videatur.

Secundum connubium constante primo nullum esse.

§. III.

IGITVR cum ab initio ex institutione matrimonij eius vinculum insolubile, & nec polygamia licita, nec repudia, Christo Domino cõnubia ad pristinum statum reuocante, iure optimo Ecclesia statuit semper legibus latis nullum esse secundum matrimonium prima vxore superstite, atque adeo ligamen esse impedimentum dirimens. Multæ sunt in Ecclesia de hoc statutæ leges; refe-

referam tamen nonnullas ex illis citatis alijs. Apostoli Canone 48. *Si quis laicus sua vxore reiecta aliam acceperit, vel ab alio solutam, segregetur.* Euaristus Papa epistola secunda. *Et sicut vxori non licet dimittere virum suum, vt alteri se, viuente eo, societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir eius; sed iuxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta; ita Ecclesia etiam.* Concilium Illiberrritanum, cap. octauo. *Item fœminæ, quæ nulla præcedente causa reliquerint viros suos, & alteris se copulauerint, nec in fine accipiant communionem.* Et canone nono. *Idem fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quàm is, quem reliquerit, de sæculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.* E quibus constat quàm immeritò huic concilio tribuerint nonnulli admisisse, permisisseve secundum coniugium durante primo. Nicænum Generale Primū, Canone vigesimo quarto. *Nemo debet duas vxores ducere; & qui hoc fecerit si fuerit sacerdos, prohibeatur ministerio sacrificandi, & communione fidelium, quousque eijciat domo secundam, & debet retinere primam.* Et canone. 76. *Quicumque sacerdos, aut diaconus vxorem suam propter fornicationem dimiserit, aut ob aliam causam ex his, quæ supra dictæ sunt, aut domo eiecerit propter bona externa, aut vt illam alia meliore, aut pulchriore, aut ditiore mutet, vel propter causam concupiscentiæ, quod Deo displicet, & illa ob has causas dimissa cum altera matrimonium contraxerit; aut non dimissa alteram duxerit, siue liberam, siue seruam, & ambas pariter habeat, deponatur: si vero laicus, probibeatur ecclesia,* &c. Innocentius Primus, epistola tertia, cap. sexto. Siricius epistola prima, numero quarto, & habetur cap. *de coniugali violatione*, hac quæstione secunda. Celestinus Primus, cap. *Videtur nobis.* 35. quæst. 6. Toletanum. I. canone. 17. & cap. *Duobus modis*, hac quæst. 2. Nicolaus I. ad consulta Vulgarorum, in dicto cap. 51. & cap. *Cum per bellicam*, cum quatuor sequentibus 34. quæst. prima, & secunda. Alexander. III. in Appendice parte sexta, cap. 15. & cap. 25. Innocentius III. in cap. *Gaudemus*, de diuortijs, Concilium Florentinum in decreto Armenis dato, & Coloniense sub Paulo. III. par. 1. cap. 41. Et Moguntinum sub eodem, in decretis fidei, cap. 36. & nouissimè Tridentinum, sessione. 24. cap. 2. & 7.

Obij-

Obijciuntur nonnulla, & diluuntur.

§. IIII.

SED his, quæ modo diximus, nonnulla vidētur obstare, quibus efficitur secundum matrimoniũ validum cōstante primo. Et in primis obijcitur difficile testimonium Ambrosij in cap. *Uxor à viro*. 33. quæst. secunda, quod est ex commentarijs illius 1. Corinth. 7. vbi illi, qui ob adulterium dimittit vxorem, nuptias permittit. Inquit enim: *Non permittitur mulieri, vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut Apostasiæ, aut si compellente lasciuia vsum quærat vxoris inuertere, quia inferior non omnino hac lege vtitur, qua potior. Si tamen apostatet vir, aut vsum quærat vxoris inuertere, nec alij potest nubere mulier, nec reuerti ad illum. Et virum vxorem non dimittere, subauditur autem excepta fornicationis causa, & ideò non subiecit dicens, sicut de muliere, quod si discesserit maneat sic, quia viro licet ducere vxorem, si dimiserit vxorem peccantem; quia non item lege constringitur vir sicut mulier. Caput enim mulieris vir est.* Quo testimonio contra cōmunem veritatem Catholicam, Pontificum & conciliorum decreta vtuntur hæretici; nec hæretici solùm, sed Catholici, Catherinus, Ioannes Arboreus, lib. 1. Theosoph. cap. 35. Couarruu. in 4. Decretal. 2. par. cap. 7. §. 7. nu. 12. & recentiores in Gregorianum decretum adnotationes eandem sententiam Ambrosio tribuerunt.

¶Nõnulli textus difficultate permoti cōmentaria illa in Paulum nō esse Ambrosij scripta, sed Ambrosio potius adscripta asseruerunt. At Cassiodorus de Diuinis lectio. c. 8. Ambrosium in Paulum cōmentarios edidisse testatur. Alij maculatos ab hæreticis, & illam insertã, aut intrusam potius esse sententiam. At in Ambrosij defensionem rectè, & vt ego iudico, fœliciter insudauit Ferdinandus de Medoça li. 2. de cōfirm. Cōcil. Illib. c. 20. nec enim illũ sua laude fraudare volo, redigam in compendium, quæ ille multis.

¶Placet quidem Ambrosium, cũ docet vxorem nō posse adulterum maritum dimittere, & alij nubere, posse tamen maritum, legis Iuliæ, & Imperatorum, ac forensis iudicij suo tēpore receptissimi rationē habuisse, non Christi, atq; cœlestis. Cum enim de diuina egit semper docuit æquam viri & vxoris esse rationem, vt constat ex lib. de Abraham. c. 4. & 7. & in Lucam cap. 16. Itaque cum hoc loco dicit: *Non enim permittitur mulieri, vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimi-*

dimiserit, quia inferior non omnino hac lege vtitur, quia potior, de permissione ciuili, & lege loquitur, quę potiorem habet causam viri, quam vxoris, vt & Augustinus testatur lib. de adult. coniug. cap. 8. & Chrysostomus in sermone, de libello repudij. Cum autem ad finem de viro subdit: *Quia viro licet ducere vxorē, si dimiserit vxorem peccantem, quia non ita lege constringitur vir sicut mulier*, verisimum est de ciuili lege, quā optimè nouerat Ambrosius iuris prudētiæ studijs ab ineunte ætate deditus, & locis citatis illius etiā crebrò meminit. Nam lib. de Abraham, cap. 4. *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum*, & cap. 7. *Quid putas peccato tuo auctoritatem lege quærendam?* & lib. 16. in Lucam. ibi. *Quia lex humana non prohibet.* Vidit hanc interpretationem Franciscus Turrianus lib. 5. pro epistolis Pontificum, cap. 11. sibique olim placuisse dicit.

¶ Atq; hinc explicanda etiā tria alia testimonia Lactantij, Basilij; & Augustini, quæ docent maritum alteri nubentē dimissā vxore ob adulrium non condemnari vt adulterū; è contra vero mulierem: eius rei rationem nullam esse; diuersitatē autem hanc consuetudine teneri. Loquuntur sanè, sicut & Ambrosius, de legibus sæculi suo tempore receptisimis, quæ aliter de fœminis, aliter de viris disponebāt. Lactantius libro 6. cap. 23. *Non enim, sicut publici iuris ratio est, sola mulier adultera est, quæ habet alium: maritus autē, etiam si plures habeat, à crimine adulterij solutus est. Sed diuina lex ita duos in matrimonium, quod est, in corpus vnum pari iure coniungit, vt adulter habeatur quisquis compagem corporis in diuersa distraxerit.* Vnde cū in eodem cap. dicit. *Sed tamen nequis diuina præcepta se posse circunscribere putet, addantur illa, vt omnis calumnia, & fraudis occasio remoueatur, adulterum esse, quiā marito dimissam duxerit, & eum, qui præter crimen adulterij vxorem dimiserit, vt alteram ducat.* Illud *præter crimen adulterij*, non connectendum cum vltimis verbis, *vt alteram ducat*; sed cum proximè sequentibus, scilicet, *vxorem dimiserit.*

¶ Similia verba Basilij epistola prima ad Amphilochium. ca. nono. *Domini*, inquit, *dictum secundum sententiæ consequentiam ex æquo & viris, & mulieribus conuenit, quod non liceat à matrimonio discedere præterquam propter fornicationem. Consuetudo enim ita habet; sed in mulieribus quidem multum accuratè, & diligenter obseruari inuenimus; cum Apostolus quidem dicat, quod qui adhæret meretrici, fit vnum corpus.* Et statim. *Consuetudo verò etiam adulterantes viros, & in fornicationibus versantes iubet à mulieribus retineri. Quare, quæ cum viro dimisso cohabitat,*

nescio

nescio an poßit adultera appellari (hoc est iuxta legem fori) crimē enim hic attigit mulierem, quæ dimisit. Quamnam ob causam à coniugio decesserit? Si enim pulsata &, verbera non ferens, pati satius erat, quàm à coniuge separari, siue iacturam in pecunijs non ferens, nec ipsa est iusta excusatio: siue autem quod ipsa viuat in fornicatione, non habemus hanc ob seruationem in Ecclesiastica constitutione: sed etiam infidelis viri iussa est mulier non separari, sed remanere propter incertitudinem euentus. Quid enim scis, mulier, an virum sis seruatura? Quare quæ relinquit est adultera, si ad alium virum accesßit. Qui autem reliquit, est dignus venia, & quæ ei cohabitat non ideò condemnabitur. Sed si vir qui ab vxore discessit, accesßit ad aliam, est & ipse adulter, quoniã facit eam adulterari, & quæ ei cohabitat, est adultera, eo quod alienum virum ad se traduxit. Eandem sententiam repetito sermone docet in eadem epistola, cap. 21. *Qui autem fornicatus est, non excludetur à cohabitatione cum vxore, quēadmodum mulier maritum suum à fornicatione reuertentem excipiet. Vir autem eam, quæ polluta est, à suis ædibus amandabit; ac eorum ratio minimè est facilis, consuetudo autem sic inualuit.* Hæc certè Basilij doctrina cum Ambrosiana collata planè ostendit nihil esse scriptum alienum ab Ecclesiæ moribus, sed de forensi tantum vsu sui temporis.

¶Non dissimili sensu loquutus Augustinus libro. 1. de nuptijs, & concupiscentia, cap. 10. *Cuius sacramenti* (scilicet matrimonij) *tanta est obseruatio in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis; qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorū causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, lege huius seculi, vbi interueniēte repudio, sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysem Dominus propter duritiam cordis illorū Israelitis permisisse testatur; sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupserit.*

¶Hinc factum est, vt cum patres Concilij Africani in Concilio Mileuitano pœnam constituissent canonicam aduersus illos, qui dimissis primis vxoribus cum alijs contrahunt, cap. 17. addiderunt, vt ab Imperatore legem postularent, qua id etiam in foro ciuili non licere pœna proposita sanciretur, vt illud secundùm coniugium durante primo, non tantū lege Christi adulterium esset, ac censeretur; sed etiā lege seculi.

¶Secundò obijciuntur nonnulli canones, quibus apertè cōtineri videtur, vt adultera dimissa liceat innocenti ad alia iura migrare, præci-

sa iu-

sa interim nocenti nubendi spe, ca. *si quis sponsam*, cap. *quidam despon-sauit*. 27. quæst. 2 & cap. *si qua mu lier*, 31. quæst. 1. & cap. *quædam cum fratre*, ca. *qui dormiuit* ex Concilio Moguntino, cap. *concubuisti*, quod est Zachariæ, cap. *si quis cum nouerca*, ex Triburiensi. 32. q. 7.

¶ Isti Canones adeò explicatu difficiles visi sunt, vt Sixtus Senensis libro 6. Bibliothecæ, annotatione. 81. asseruerit patres & concilia ista ad tempus, ne grauiora damna sequerentur, permisisse eiusmodi repudia, atque secunda coniugia.

¶ Alij autem, inter quos Couarruuias, 2. parte, de matrimonio. §. 6. num. 13. planè his concilijs, Illiberritano præsertim, adscripsit eam sententiam, quæ docebat licere marito innocenti adultera vxore repulsa cum alia contrahere.

¶ Cæterùm in primis falsò sententiã istam Illiberritano tribuunt, vt ex dictis. §. præcedenti constat. Nec enim textus ille *, si qua mulier*. 31. quæst. 1. ex Illiberritano desumptus est, vt & aduertunt meritò decreti Gregoriani censores. Prę tereà sententia, quæ dictis canonibus continetur, reprehensione caret: illis enim nequaquam permittitur secundum coniugium durante primo, sed tantum decernitur, vt atã grauibus delictis homines auocarentur, vt qui in culpa esset, à secundo matrimonio prohiberetur, si forsan defuncta prima, secundò nubere vellet; concesso tamen innocenti libere, vt iterum nuberet, nõ quidem prima vxore superstite, sed illa defuncta. itaque in eo dispar erat conditio nocentis & innocentis; quod innocẽs defuncta vxore nubere alteri poterat; at nocens etiam defuncto coniuge, innuptus manere debebat. Olim enim in Ecclesia frequentissimum id pœnæ genus fuit, vt quidam propter aliqua atrocia delicta ab spe coniugij interdicerentur, sed cælebs illis foret transigenda vita. Proferam ex innumeris nonnulla. Id ergo constat ex cap. *raptor*. 27. quæst. 2. & cap. *statutum est*, eadem causa, & quæstione, & cap. *si quis filiastram*, cap. *de eo*, 30. quæst. 1. cap. *hi vero*, 32. quæst. 7. cap. *in lectum*, cap. *si quis cum matre*, cap. *quidam*, 34. quæst. 1. & 2. cap. *si quis cum matre*, & cap. *si homo*. 35. quæst. 2. & cap. *qui propinquam*, 35. quæst. 3. & 4. & cap. *incestuosi*. 35 quæst. 8. & ca. *si autem*. 36. quæst. 2. Id quod ab antiquis patribus institutum, ne vel nocentes illi delicatius viuerent, vel ex illa stirpe infecti filij nascerentur.

¶ Atque hinc explicandus canon antiqui pœnitentialis Romani. *Contigit tibi, vt vxor tua te cõscio & hortante cum alio viro, illa autem nolente adulterium perpetraret: si fecisti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas, & septem annos vnum ex his in pane & aqua, & nunquam sis fine*

pœni-

pœnitentia. Si autem vxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa, & tuo iussu se renuente, & luctante adulterata sit; si se continere non potest, nubat, cui voluerit, tantum in Domino: tu autem sine vxoris spe in perpetuum maneas. Illa autem, si consentiens fuerat; eadem ieiunet, quæ tibi proposita sunt, & sine spe coniugij maneat. Intelligendus certè canon, vt nubat in domino, defuncto, scilicet, lenone coniuge. Atque hunc sensum probauerim potius, quàm quod alij dicunt, eo canone impunitatem concessam vxori, vt dimisso illo turpi mariti contubernio, honestas alterius nuptias iuxtè posset contrahere. Quamuis id etiam olim Gothi concesserunt libro quarto legum, vbi esse Gothorum, titulo 3. ad finem.

¶ Nec mirum, si in grauium delictorum pœnam coniugij spe priuarentur, quandoquidem vniuersè pœnitentibus interdicta coniugia, vt constat ex Leone I. epistola 92. cap. 12. *In adolescentia constitutus, si vrgente aut metu mortis, aut captiuitatis periculo, pœnitentiam petit; & postea timens lapsum incontinentiæ iuuenilis copulam vxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse venialem, si præter coniugem nullam omninò cognouerit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius æstimamus. Nam secundum verã cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam gessit, quam castitas perseuerans, & mentis & corporis.* Extat etiam canon. 8. Concilij Toletani VI. qui decreti Leonis mẽtionem intulit. Quod si pœnitẽtes olim cõiugia contraherent, velut Apostatas punitos docuit Toletanũ IIII. cap. 55. vbi & pœnitentium & religiosorum, si coniugia ineant, eandem statuit esse rationem. Et ex antiquo pœnitentiali, titulo. 1. cap. 11. Hæc inter alia refert Antonius Augustinus. *Vinum & medonem,* (potionis genus, quod aquam mulsam appellamus, Græci Hydromel) *& melitam ceruisiam nunquam bibas, vxorem ne ducas, concubinam non habeas, absque coniugio in perpetuo maneas.* De hoc etiam multi Canones extant. 33. quæst. secunda, à cap. 12. & sequentibus.

¶ Tertio obijci potest canon decimus Arelatensis. I. sub Syluestro. *De his qui coniuges suas in adulterio deprehendunt, & ijdem sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere; placuit vt, in quantum potest, consilium eis detur, ne viuentibus suis, licet adulteris, alias accipiant.* Ecce, consilium dari volunt, ne nubãt: non ergo videtur esse prohibitum. Verũ duobus modis iste canon explicari potest. Primum consilium vocasse patres, non quod præceptũ esse nollẽt; sed quod invitijs corrigẽdis ea tunc moderatione vterẽtur, vt suadere potius honesta velut parentes,

rentes, quã cogere vt iudices videri vellent. Deinde illa postrema verba, *ne alias accipiant*, non est quod cogat de matrimoniali copula intelligi, sed de accessu ad alias: quasi dicant consilio & exhortationibus cum illo agendum, ne vago concubitu cum alijs congrediatur.

¶ Quarto sumitur argumentum ex Gregorio Secũdo, epistola. 14. & habetur in cap. *Quod proposuisti.* 32. quæst. 7. ibi, cum quæreretur à Pontifice, quid faciendum viro esset, cuius vxor infirmitate correpta non poterat reddere debitum, concedit Pontifex, vt aliam ducat, prioris tamen curam non abijciat.

¶ Gratianus eo loco istud caput Gregorij non solum sacris canonibus, sed etiam Apostolicis, & Euangelicis doctrinis aduersari dicit. Posset etiam aliquis suspicari eam Gregorij epistolam, è qua desumitur iste canõ, esse fictitiam, eo motus argumento, quòd Zacharias Pontifex eius successor, cũ ageret in concilio Romano de matrimonijs inter cõsanguineos; & in Germania sciret esse contracta infra quartum gradũ ex quadam concessione Gregorij prædecessoris, eam diligenter quæsitam in archiuo Romano dicit inuentam non esse. In ea autem, quæ extat, epistola, è qua iste canon desumptus est, illa cõcessio extat, quæ non reperiebatur.

Sed quidquid de eo sit, vno è duobus modis interpretor Gregorium, diuinans potiùs; si enim nacti essemus epistolas, aut cõsultationes Bonifacij, quibus respondet, facilius legitimam eius textus interpretationem assignare possemus. Dico ergo vel intelligendum cum Archidiacono, Turrecremata, & Bellarmino lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 13. & alijs, de fœmina infirmitate arctationis correpta, idest, quæ ita arcta erat, vt à viro cognosci nõ posset. Meritóque dicit Pontifex, bonum viro si sic permanserit, solebant enim, quas vt vxores habere non poterant, retinere vt sorores, id est, sine copula maritali & actibus, vt dixi prima par. variar. dispu tat. quæst. 5. Scholastica, cap. 7. Dico etiam explicari pósse de fœmina nondum cognita, & de matrimonio rato non consummato, qua in grauem aliquem morbum incidente, eumque perpetuum, coniux volebat ad secunda vota transire; idq; indultum à Gregorio. Nam, vt postea fortasse dicam, aliquando Pontifices in matrimonio nondum consummato dispensarunt. Id autẽ non est validum esse secundum matrimonium primo constante, sed potius primo dissoluto authoritate Pontificis iusta de causa secundum initum, & ex consequenti vnũ tantum constitisse. Forsanq;, cum olim ferè omnes dispensationes, quæ nũc Pontifici reseruatæ sunt, penes Episcopos essent, nonnulliq; in dissoluendis matrimonijs non cõsummatis ex

tis ex infirmitate accedente potestate abuterentur, vel nonnulli seculares ea dissoluere propria autoritate licere sibi existimarent, id vetuit Aurelianense Concilium Secundum. capite. 11. *Matrimonia contracta, infirmitate accedente, nulla voluntatis contrarietate soluantur.* Ex quo suspicari possumus iudicasse nonnullos, sicut sponsalia ob morbum superuenientem dissoluuntur, dissolui etiam matrimonium; cuius oppositum declarat Concilium: non tamen inde colligi potest duo simul constitisse matrimonia, sed vno dissoluto, aut quod dissolutum iudicabant alterum contractum.

¶ Quintò obstare videtur, quòd in nonnullis Concilijs antiquis secundis nuptijs primis perseuerantibus indulgentia conceditur; vel licet pœna dignæ censeantur, non tamen iudicantur irritæ. Neocæsariense Concilium. cap.3. *De his quin plurimas nuptias inciderūt, tempus quidem præfinitum manifestum est, sed conuersatio, & fides eorum tempus abbreuiat.* Et habetur cap. *De his qui.* 31. quæst. 1. Cui adiunge eiusdem Concilij, canonem septimum, vbi præcipitur, ne secundis nuptijs presbyteri intersint: *Cùm præcipiatur,* inquit, *presbyter secundis nuptijs tribuere pœnitentiam.* Et Laodicenum cap. 1. his qui secundo nubunt, cum ieiunijs, & orationibus vacauerint, statuit, vt secundùm indulgentiam reddatur communio. At isti canones intelligi non possunt de his, qui successiuè pluribus nuptijs copulabantur, cum illis imponatur pœnitentia: secundæ autem nuptiæ semper licitæ. Neocæsariense autem Concilium probatum est à Leone IIII cap. *De libellis.* distinct. 20. & receptum est in Concilio Nicæno I. vt habetur in Cōcilio Florentino sessione 7.

¶ Nostræ religionis hostes, quibus is animus est, vt varijs erroribus patrum libros deturpent, existimarunt his canonibus conuinci secundas nuptias illicitas esse; aduocantque in auxilium Chrysostomum in cap. *Hac ratione.* & Hieronymum in cap. *Quo modo.* 31 quæst. 1. vbi ille secundas nuptias secundum veritatis rationem verè scortationem esse affirmat; & hic permissas esse secundas nuptias ob incontinentię periculum à Paulo. Cæterum à Catholicis mentibus alienum debet esse hanc sententiam asseruisse Patres, quibus persuasum semper secundas nuptias defuncta prima vxore licere, aduersus antiquum Montani errorem, quem postea hæretici eius sectatores Montanistæ, seu Cataphryges, & Pepusiani, cum Nouato, & Tertullianus nimia amoris erga coniugem intemperantia lapsus, omnibus ingenij, & doctrinæ neruis de-

L tende

fenderunt. Extat enim Apostoli doctrina primę Corinthios 7. *Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege viri, cui vult nubat, tantùm in Domino*: Quæ non permissio tantùm, sed approbatio est. Et ad Romanos septimo: *Quæ sub viro est mulier viuente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro*: Constat etiam eadem veritas ex Illiberritano. cap. 72. & Nicæno. cap. 8. Carthaginensi 4. cap. 1. Toletano III. cap. 10. & Florentino sub Eugenio IIII. vbi nuptias tertias, quartas, & vlteriores, nisi canonicum obstet impedimentum, probat. Extant etiam apud Gratianum 31. quæstione prima, & titulo de secundis nuptijs non pauci canones, quibus probantur.

¶ Nec verò his obstant Hieronymus, atque Chrysostomus relati in cap. *Hac ratione* & cap. *Quomodo*. Obseruandum enim est, id quod ad multorum Ecclesiæ Doctorum, & Conciliorum, & Pontificum scripta interpretanda vtilissimum est; obseruandum inquã ex septima Synodo Generali, contra Iconomachos, persequutores imaginum congregata, actione sexta. Cùm eo loco quibusdam testimonijs ex Doctoribus Ecclesiæ desumptis, quæ obijciebat Gregorius, responderet Epiphanius, in quibus imaginum, & Sanctorum virorum picturas reprobare videbantur, inquit: *Consueuerunt Patres nostri sancti, qui voluntatem Dei salutiferam nobis exponunt per exaggerationem mandatorum obseruationem nos docere, & ad quod mandatum illis scopus vergitur, eò præparare auditores; hocque extollere, & magnificare.* Quod duobus eo loco Epiphanius confirmat exemplis. Primum est quod Amphilochius Iconiensis Episcopus, cum contenderet fidei adiungendam mandatorum obseruantiam, quò id magis exaggeraret dixit: *Curæ nobis est virtutes bonorum virorum eligere; ipsis autem templa fabricare, aut imaginem illorum in tabulis circumferre, contemnentes interim illorum virtutes, haud quaquam laudabile est.* Quo docuit curandum nobis potiùs Sãctos imitari, quàm vultus delineare. Secundum est ex Asterio Amasiæ Episcopo, qui quò erogandam esse pauperibus eleemosynam vrgeret magis dixit: *Ne pingas Christum in vestibus, sed magis sumptu illo, & expensis pauperibus subueni.* Quibus non reprehendit picturam Christi, sed exaggerando demonstrat, quàm Deo acceptum opus fuerit

fuerit pauperum sustentatio. Eodem ergo pacto interpretemur Chrysostomum, & Hieronymum, dicamusque eos adeò continentiam commendatam voluisse, vt secundas nuptias, quibus inest aliquod incontinentiæ signum exaggerando minus probasse videantur. Itaque illa per amplificationem, & exaggerationem quandam continentiæ dicta accipienda sunt. Scio aliter interpretari Chrysostomum à Bellarmino libro primo de matrimonio, capite nono. Repellit enim ea testimonia tanquam hæretici, aut ab hæreticis corrupta, non Chrysostomi.

¶ Difficiliorem ergo explicationem habent, quæ in argumento obiecimus, vnde Doctores varias interpretationes adhibent, glossa in dicto capite *De his qui*, existimat Canonem istum intelligendum de his, qui simul, non successiuè plures accipiunt vxores. Quæ interpretatio ipso textu refellitur: indicaretur enim illo probari duo matrimonia simul, cum tam leuis imponatur pœnitentia, nec separari iubeantur. Cur item præciperetur presbyteris, ne eorum nuptijs interessent, & non fidelibus omnibus, cum secundæ nuptiæ primis constantibus nullæ sint, & damnatæ. Bellarminus libro secundo de Concilijs, capite octauo, argumento quarto, & octauo, & libro primo de matrimonio, capite 9. Respondet eo canone non prohiberi secundum matrimonium, sed solemnitatem secundi; cui solemnitati propriè competit nuptiarum nomen. Celebritas enim nuptiarum tantùm semel in Ecclesia Dei fieri consueuit, teste Isidoro libro primo de officijs. capite decimonono. & capite. *Capellanum*, de secundis nuptijs. Canon igitur iste prohibet, ne presbyter celebritati secundi matrimonij intersit, quin potiùs pœnitentiam iniungat his, qui contra morem Ecclesiæ secundo matrimonio solemnitatem adhibuerint. Eodem modo explicat Laodiceni Concilij canonem, argumento octauo. Commoda quidem interpretatio, si alia non suppeteret. Commodior tamen videtur interpretatio Baronij tomo tertio, anno 314. numero 91. qui inquit, quòd sicut Laodicenum Concilium capite citato, propter emissum incontinentiæ signum, certi temporis pœnitentiam iniungit; ita hoc canone à bigamis pœnitentia requiri: non quod secundum matrimonium contrahendo peccent, sed quod suam incontinentiam manifestent, & bigamiam, quæ in humanæ inbecillitatis remedium instituta est, licentiùs vsurpent. Non itaque secundæ nuptiæ reprobantur, sed ob

incontinentiam, quàm præseferunt, aliqua pœnitentia præscripti temporis puniuntur. Id quod etiam multò post Laodicenum, & Neocæsariense Concilium statuit: in sua Ecclesia Basilius epistola ad Amphilochium. capite quarto, in quo bigamis annus pœnitentiæ, trigamis autem tres, & quatuor anni præscripti, & apud nonnullas Ecclesias consuetudine dicit receptum, vt trigamis quinquennij segregatio designetur, ita tamen, vt inter audientes, hoc est, catechumenos numerentur, & postea in congregatione fidelium esse permittantur. Quod idem posterioribus sæculis lege constitutum refert Theodorus Balsamon eodem loco; & constat ex Synodo in Trullo, capite tertio. Et in Hispania Concilium Toletanum primum, capite quarto, Subdiaconos secundo nubentes biennio abstinere iubet.

¶ At alia mihi sese offert interpretatio, quàm propono. Laodicenum Concilium celebratum est post Neocæsariense, & ante Nicænam Synodum, & eo canone secundo allegat Neocæsariensem canonem. Verosimile ergo est Patres Laodicenos Neocæsariensis canonis mentem optime calluisse, & explicasse, ac comprehendisse suo canone. Laodicenum igitur iuxta versionem ex Græco, quam præstitit Gentianus Herbetus, ita habet: *Oportere ex Ecclesiastico canone, qui liberè, & legitimè secundo matrimonio coniuncti sunt, & clam vxores duxerunt, cum exiguum tempus præterierit, & orationibus, & ieiunijs vacauerint, eis ex venia dari communionem*. Ex quo constat eo canone non ob secundas nuptias pœnitentiam imponi; sed quod clam contraxerant. Itaque non secundis, sed occultis & clandestinis nuptijs imponitur pœnitentia. Cumque is canon Laodicenus citet Neocæsariēsem tertium, planum est Neocæsariensem in capite *De his qui*. eodem pacto esse intelligendum; latumque contra eos, qui occultè nuptias posteriores celebrarent.

Quæ fama requiratur de prioris coniugis obitu, vt ad secundum matrimonium transeat alter.

§. V.

SED quæret aliquis hoc loco, quæ fama requiratur de prioris coniugis obitu, vt quis ad secunda vota possit transire? Quamuis certa sit in hac re decisio Clementis Tertij, cap. *In præsentia.* de sponsalibus, quàm referemus postea,

posteà, non desunt variæ Doctorum sententiæ. Nam Butrius ea vtitur distinctione, scilicèt, famam, vel de longinquis, vel ex vicino afferri. Si de longinquis afferatur, satis illam esse ad secundum connubium ineundum: non autem, si de vicino fit. Quam Butrij distinctionem probant non pauci. At Nauarrus in secundo volumine suorum consiliorum parte quarta, consilio penultimo ait relinqui arbitrio iudicis, an fama mortis coniugis absentis satis probet eam sola, an cum alijs coniecturis, etiam si nulli sint testes deponentes de visu, vel scientia mortis. Alij verò aliter distinguunt; dicunt enim non eandem certitudinem requiri in eo, qui cōtrahere vult matrimonium, atque in Ecclesia, cuius est facultatem præbere, ac proinde in Ecclesia certitudinem de morte coniugis requiri, in contrahente satis esse famam.

¶ Cæterum nulla istarum distinctionum mihi probatur; certa enim, & aperta satis est in hac re decisio Clementis III. cap. *In præsentia*. de sponsalibus. *Consultationi tuæ taliter respondemus, quod quantocumque annorum numero ita remaneant, viuentibus viris suis non possunt ad aliorum consortium canonicè conuolare, nec autoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum*. Requiritur ergo certus nuntius, & vt possint contrahere, & vt Ecclesia facultatem præbere valeat, atque ideò non satis est fama. Quàm sententiam sequitur in eo loco Panormitanus, inquit enim: *Pondera verbum certum, cùm fama procedat ex autore incerto, ac plerumque fallaci, vt notatum in cap. vestra, de cohabitatione Clericorum, & mulierum. Ac etiam in persona nuncij debent considerari qualitas personæ, & vtrùm deponat per verba verosimilia. Nam agitur non de modico præiudicio absentis*. Atque huius sententiæ autorem laudat Bartolum in lege secunda. D. quemadmodum aperiantur testamenta. §. *Si dubitetur*, & in eam sententiā inclinat Fernandus Rebellus. 2. p. de obligationibus iustitiæ libro. 3. quæst. 3.

¶ Et quidem planè perspicietur ad secundum, ineundum coniugiū non satis esse famam, si inspiciamus ea, quæ de natura famæ, & eius effectibus tradit Bartolus in l. *De minore*. D. de quæstionibus. *Fama*, inquit; *est communis opinio voce manifestata ex suspicione proueniēs*. At suspicio certam cognitionem gignere non potest, atque adeò nec mortem probare, vt secundarum nuptiarum fœdera iniri possint. Ac num. 1. afferens definitionem famæ, inquit: *Communis eorum opinio, qui scire debent, & ad quos spectat hoc scire, hoc facit famam*. Vnde idem scribit, vbi de morte agitur alicu-

alicuius magni viri, & de negotio magno, famam requiri totius ciuitatis: vbi de negotio paruo, famam viciniæ. Dubitari autem non potest secundum matrimonium rem esse magni ponderis. Ergò ad eam rem fama esset opus totius oppidi. Idem etiam Bartolus in probatione famæ eiusmodi testes exigit, qui dicere possint se huius, illusque & multorum voces de re aliqua audiuisse. Ideò, inquit Bartolus testis, qui probat famam, debet dicere: Dico maiorem partem populi hoc sentire, quia audiui maiorem partem populi hoc dicere; aliàs nõ esset probata fama; si testis dicit, quòd est publica vox, & fama, certè non probat, quia nõ reddit causam per aliquid, quod percipiatur sensu; non enim dicit se audiuisse à maiore parte populi; sed dicit, quòd hoc dicitur. Debet ergo dicere: Audiui publicè dici à maiori parte hominũ ciuitatis. n. 1. & 22. Et huius debet, inquit n. 23. testis nominare aliquam saltem personam honestam, & posteà dicere, se audiuisse ab alijs. Id quod confirmat Bartolus, Speculatoris, & Innocentij testimonio. Quod si neminem nominat, ac dicit se non recordari, eius testimonium non valet.

¶ Rectè scio nonnullos Ecclesiasticos iudices affirmasse Auditores Rotæ non sequi doctrinam Bartoli de fama, idque in manifestò esse ex quadam Rotæ decisione. Sed in primis non sequitur omnem eius doctrinam de fama improbatam esse à Rota, eo quod aliquam fortè improbauerit. Deinde quia summi Iureconsulti doctrinam aliquam condemnare, solius videtur esse Romani Pontificis. Præterea, quia decisiones Rotæ iudicium habent singularis facti, non vniuersalis doctrinæ. Denique, quia ab ipsis etiam Auditoribus Rotæ non ea fides adhibetur ijs decisionibus typis excusis, quæ aliorum teruntur manibus; & qualis deberet his, quæ ab illorum iudicum autoritate, & voce proficiscuntur. Maneat ergo certum requiri nuntium, siuè de vicinis, siuè de longinquis afferatur, tàm vt Ecclesia facultatem præbeat, quàm vt coniux superstes ad secunda transeat vota; nec satis esse famam.

¶ Ex dictis colligo primò, quamuis reuera obijsset coniux, si fœmina sola fama permota contraheret, matrimoniũ nullum re vera fore, propterea quod sine certa notitia de morte prioris cõiugis sancitum fuisset, si quidem per Decretalem Clementis III. inhabilis est ad secũda fœdera nuptiarum, donec certus nuntius afferatur de morte viri, ita vt contrahentibus prioris cõiugis mortui ignorantia probabilis opituletur. Vnde eodem modo, si falsò existimans maritum viuere, illa contraheret matrimonium, etiã esset nullum; quatumuis posita cõditione

ditione, si non esset superstes, consentiret, propter eandem rationem: inhabilis enim est, donec certus afferatur nuntius.

¶ Secundò colligo, neque posse contrahi validè cum dubio de morte prioris viri. Nam donec certus sit nuntius, inhabilis est. Vnde etiã existimo decisionem Lucij III. in cap. *Dominus*. de secundis nuptijs, correctam per Clementẽ III. quatenus ex eo cap. colligitur valere matrimonium initum cum dubio de morte viri.

¶ Tertio colligo, si fortassè certò credens allato nuntio secundùm inierit matrimonium, ac postea maritum viuere resciuerit, planum est nec posse petere, nec reddere debitum secundo, sed separari debere, ad prioremque reuerti. Quod si prior abesse velit, secundi forum deserat, & vitam cœlibem agat. c. *Si virgo*. ex Augustino. 34. q. 1. & 2. At si probabiliter dubitet, ac pendeat animo, an vir eius viuat, exigere quidem non potest; nam in exigendo animum à dubitatione probabili non auertit, & dubitatio, quæ viro non debet obesse, ipsi nocet. Reddere autem potest, quia in reddendo potest dubitationem excludere ex eo dictamine, ne noceat aut lædat ius secundi viri. Sed de hoc latiùs fortassis infra in fine huius tractatus.

Post Christum etiam legitimam aliquando cũ concubina coniunctionem fuisse.

Cap. XIIII.

CVM supra. §. 3. probaremus secundùm connubium durante primo esse, fuisseq; inualidum post Christi reformationem, adduximus Toletani Primi, canonẽ 17. in quo præcipitur, vt vnam tantùm fidelis, vel vxorem habeat, vel concubinam. Cuius occasione, & vt multi canones antiqui, in quibus de concubinis sermo est, intelligantur, & quæ superiùs de concubinis, quas vnà cum vxoribus habuerunt Patriarchæ, & Israelitæ, dilucidiora fiant, examinare libet, quid post Christum inter Christianos concubinæ nomen significauerit; an honestum concubitum cum cõiuge, minus tamen solemne, an verò semper turpe fuerit, & infame nomen.

¶ Igitur Ferdinandus de Mendoça lib. 2. de confirmatione Concil. Illiber. cap. 8. asserit concubinæ nomen, si Rempublicam Hebræorũ excipias, semper in turpem partẽ

acceptum, & infame habitum, nec vxorum vnquam nomine comprehendi. Concubinæ autem nomen semper infame fuisse probare contendit ex iure ciuili, Pontificibus, atque Concilijs. In primis ergò certum videtur ex Iure Ciuili concubinas in matrimonij iustitia nihil habuisse commune cum vxoribus, atque adeò coniunctionem cum cōcubina nunquam esse honestam, ex multis differentijs, quæ in iure statuuntur inter concubinam, & vxorem, quibus ostenditur nihil in iustitia coniugij illis fuisse commune. Prima differentia est, quia vxor si ad alium accederet, vt adultera accusari poterat; concubina non itē, Vlpianus l. *Si vxor.* de adulterijs. quod adeò verum putauit idem Vlpianus, vt quamuis postea cum cōcubina matrimonium contrahat, pro præterito concubitu illam accusare non posse dixerit. Secunda. Mulier adulterij damnata, vxor à nullo duci poterat, & qui duxerat, pœna legis Iuliæ tenebatur, de adulterijs, quod lenocinio consentire videretur. vt Seuerus, & Antoninus, & Alexander Imperatores rescripserunt, lege *Crimen.* l. *Castitati.* C. de adulterijs. Qui autem illam in concubinatu habuisset, impunè facere poterat, Vlpiano autore. l. 1. § *Qui autem.* de concubinis. Tertia. Vxores honestarū matrum familias nomen habebant; earum autem, quæ se in concubinatu dedissent, imminuta erat honestas; sicque, nisi libertę patroni, concubinæ matrum familias honestatem non habebant, vt Marcellus ait l. *Stuprum.* 41. de ritu nuptiarū. Quarta. Vxor liberta, vel libertina duci poterant, concubina autem haberi non poterat: etsi aliquando cum testatione, & turpi quæstu vixisset, eam haberi concessum fuisse, doceat Martianus l 3. de concubinis: postea tamen ab Aureliano Imperatore decretum est fœminam ingenuam concubinam esse non posse, vt in Aureliani vita ad finem testatur Flauius Vopiscus. Quinta. Concubina cuiuscunque ætatis esse poterat, dummodo duodecimum annum excederet, Vlpianus l. 1. §. *Cuiusdam.* de concubinis: vxor autem l. Iulia, vel Papia, si quinquagesimum, duci non poterat, quia eius sobolis nulla spes erat, Iustinianus. l. *Sancimus.* C. de nuptijs. Sexta. Vxor mariti, & bonorum, & temporalium, & sacrorum particeps erat, vt tradit Halicarnaseus libro 2. Roman. antiquit. Paulus l. 1. de ritu nuptiarum. Gordianus Imperator. l. 3. C. de crimine expil. hæred. Concubina autem, nec temporalium, nec sacrorum cōmunionem habebat. Ex quo septima differentia nascitur, nam donationes collatas in vxores irritas fuisse, & nullas Vlpianus ait l. 1. de donat. inter virum: eas vero, quæ in cōcubinas collatæ essent, valere,

etiamsi concubina vxor postea ducta fuisset, Papinianus respondit. l. *Donationes*.32.de donat.& Scęuola.l. *Si prædia*. 59. de donat. inter. Octaua. Aduersus vxorem res mariti amouentem actio furti non dabatur, quia quasi domina eorum erat, vt ex Nerua, & Cassio Paulus retulit, titulo rerum amotarum: aduersus concubinam autem actio cõpetebat, vt in extraneam personã, Vlpianus l. *Si concubina*. 17. eodẽ. Nona. Vxor forum, domiciliumq; mariti sequebatur, Vlpianus.l. *Exigere*.65.de Iudicijs. Concubina verò proprium tantùm, Callistratus. l. *De iure*.37.ad municipalem. Decima. Vxor, quæ in manum mariti conuenerat, illi morienti intestato sine liberis hæres erat, Vlpianus l. 1. Vnde vir & vxor: concubina verò tanquam extranea persona, nisi hæres instituta, nihil ab intestato capiebat. Vndecima. Vxorem ducere magistratus ex sua prouintia non poterat, Paulus. l. *Si quis officium*. 38. de ritu nuptiarum: at concubinam posse idem Paulus ait l. *Finali*. de concubinis. Duodecima. Filij ex vxore iusti erant, & ad parentum bona iure vocati, adeò vt paternorum bonorum quasi domini in eorum vita censerentur, Paulus lege *In suis*, de liberis, & posthumis: filij autem concubinæ non solùm iusti non erant, nec legitimi; sed ne filiorum nomen habebant, Vlpianus. l. 6. de his qui sunt sui: & ideò in parentum bona succedere nõ poterant. Quod adeò antiquis placuit Romanis, vt si ex concubina primũ quis liberos susciperet, posteaque eandem duceret vxorem, & ex eadem filios haberet; susceptos ex concubina non legitimari ad paterna bona per subsequens matrimonium, nec admittendos cum secundis, decreuerint. Et si postea emendatum à Iustiniano.l. *Cùm quis*.l. *Nuper*. C. de natur. liber. Decimatertia. Vxor vt dimitti posset, diuortio opus erat, eoque solemniter facto, adhibitis septem testibus ciuibus Romanis, Paulus l. *Nullum*, de diuortijs. In concubina autem, quia nullum præcessit matrimonium, nullò opus erat diuortio, Vlpianus l. *Si concubina*. rerum amotarum. Actus autem omnes sine matrimonio turpes docuit Aristoteles lib.7. Politicorum.c.6. Non ergo in vno, sed in multis vxor à concubina differebat. Cuius commercium tanquam rem turpissimam, & suo imperio indignam sustulit Leo Imperator Nouella cõstit.9. Præclaram illam rationem ex Prouerbijs Salomonis subiungens, indignum esse, cùm è fonte ipso puram aquam haurire possis, lutulentam quærere. Quod si concubinarius aliquid habuisset commune cum vxore, nec prohibita postea concubina, nec pœnis affecta: aut si aliquod concubinatus discrimen es-

set, non ita generaliter, & indistinctè Iurisconsulti, & Imperatores de concubinis loquerentur.

¶ Idem etiam constare videtur ex legibus Ecclesiasticis. Nam quid concubinarum nomine significauerint, in primis intelligi potest ex canone Apostolorum 17. & habetur c. *Si quis*. distinctione 33. vbi decernitur. *Si quis post acceptum baptisma secundis nuptijs fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, nō potest fieri Episcopus, &c.* Quod Apostoli non constituissent, si concubina vxor esset, cum Clerici minorum saltem ordinum, de quibus etiam agit canon, vxores habere possent. Idem etiam probatur ex Innocentio I. epistola 4. ad Episcopum Nucerinum. cap. 4. & habetur cap. *Laici*. eadem distinctione: *Laici, qui vxores habentes baptizati sunt, ac sic se instituerunt, vt opinio eorum in nullo vacillet, & aut Clericis coniuncti sint, aut Monasterijs, ex quo baptizati sunt, adhæserint; si non concubinam, non pellicem nouerint, si in omnibus operibus bonis vigilauerint, non prohibentur huiusmodi, ad Clericorum sortem assumi.* Quo loco pro eodem accipit habere concubinam, aut pellicem. At cum pellice turpis coniunctio est, fuitq; semper. Ergò & cū cōcubina. Accedit Ambrosius sermone 65. de sancto Ioanne Baptista, vbi inter alia: *Sunt enim nonnulli, qui cum legibus vxores duxerint, contra diuinitatis leges sibi sociant concubinas; non intelligentes, quod contrahendo matrimonium, proprijs se vinculis constrinxerant*. Ad hæc Augustinus homilia 49. in libro 50 homiliarum, & habetur cap. *Audite*. d. 34. *Concubinas vobis habere non licèt. Audiant competentes, quod dico fidelibus. Non habetis vxores? Quanto vobis damnatio maior erit si habere volueritis concubinas, & vxores dimittatis?* Et sermone 243. de castitate coniugali: *Et illud quale est, quod multi virorum ante nuptias concubinas sibi assumere non erubescunt, quas post aliquot annos dimittant, & sic postea legitimas vxores accipiant*. Et paulò infra. *Vnde coram Deo, & Angelis contestor, atque denuntio, & ista mala semper prohibuisse, & nūquā ei placita fuisse; quia præcipuè temporibus Christianis cōcubinas habere nunquā licuit, nunquam licebit. Sed, quod peius est, faciunt hoc multi viri iure fori, non iure cæli; non iustitia iubente, sed libidine dominante*. Chrysostomus sermone cōtra concubinarios duas tantùm vias agnoscit, propter quas viri cum mulieribus cohabitent. Vna quidem vetus est, ac iusta, rationique consentanea matrimonium, quod Deo legislatore institutum. Altera posterior, & ex confesso iniusta, & legi aduersa, nempè concubinatus, siue stuprum, quod à malignis dæmonibus introductum est.

est. Denique confirmat hæc omnia satis apertè Leo Primus, epistola 92. ad Episcopum Narbonensem, numero quarto, & quinto. c. *Non omnis*. 32. quæstione 2. cuius hæc sunt verba: *Non omnis mulier iuncta viro vxor est viri, quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò prius hoc ipsum Domino instituente, quàm initium Romani iuris existeret. Itaque aliud est vxor, aliud concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, vbi dicit Abrahæ: Eijce ancillam, & filium eius; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Vnde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt, præter sexuum coniunctionem, haberet in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua nandocetur fuisse nuptiale mysterium. Igitur cuiuslibet loci Clericus, si filiam suam viro habenti concubinam, in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi coniugato eam dederit; nisi fortè illa mulier, & ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptijs honestata videatur. Paterno arbitrio viris iunctæ carent culpa, si mulieres, quæ à viris habebantur in matrimonio non fuerunt; quia aliud est nupta, aliud concubina.* Et mox: *Ancillam à toro abijcere, & vxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugij, sed profectus est honestatis.* Hactenus Leo. Atque hæc sunt, quæ pro se præcipuè affert Ferdinandus de Mendoça.

¶ Cæterum, vt huius controuersiæ veram decisionē tradamus, simulque pluribus alijs canonibus puram, ac plenam inferamus lucem, obseruandum est primùm, olim ante Christi aduentum in Iudæorum, Romanorum, aliorumque infidelium Republica licuisse plures primæ classis vxores, & prætereà secundas alias habere inferioris ordinis, omnibus illis ex dispensatione diuina, quæ de Iudæis certò asseritur ab Innocentio I. ca. *Gaudemus*, de diuortijs: de alijs autem cum probabilitate affirmatur, vt dicebam supra. cap. 13. §. 1. Ducebantur illæ apud Iudæos cum minori solemnitate; nec eorum filijs debebatur hæreditas, legata tantùm relinquebātur, vt ex Genesi constat, & modo vxores, modo cōcubinæ dicebātur, Gene. 17. & 21. & Iudicū. 19. Simili etiam ratione apud Romanos, non tantùm matrimonia per coemptionem, aut farreationem contrahebātur, sed per vsum vnius anni spatio non interruptū: si enim per trinoctiū abijsset, interrupta vsus apio erat.

erat. Ea autem, quæ vnius anni vsu ducebatur, appellabatur concubina. Quas concubinas facilè dimittebant; Iudæi quidem licitè Deo in ea lege dispensante; vnde dimissa alij nubere impunè poterat: de Romanis autem probabiliter asseri potest licuisse; aut, si illicitè dimittebant, quia ea Dei dispensatione caruerunt, excusati ob ignorantiam eius iuris naturalis. Hinc est quod per solubile vinculum differre à matrimonio dixerit Vlpianus. l. 2. de concubinis; & illegitimum matrimonium appellauerit Callistratus. l. penultima. §. finali, ad municipales; non quidem, quia vagus ille, & omni lege solutus esset concubitus iste; sed eo quod facili negotio solueretur. Vnde & Vlpianus l. *Si vxor.* §. planè. ad legem Iuliam de adulterijs, ex hac coniunctione adulterium quoque esse existimarit, si quidem & illa loco vxoris erat honesta concubina iure illo Pandectarum; appellauitque eo loco vxorem non iustam, id est, non solemnitate, sed vsu tantùm, & habitatione copulatam, quidquid aliter interpretetur Accursius, & sequaces alij, adducit enim in testimonium carmen illud Homeri: *Non soli diligunt vxores inter mortales Atridæ*, quod accipiendum de Briseide ab Achille adamata quàm nõ in vxorem solemni ritu coniunctam, sed in concubinam acceperat. Quare apud Romanos in ea coniunctione varia obseruata, quæ supra afferebat Ferdinandus de Mendoça, quæ tantùm ad solemnitatem maiorem, vel minorem pertinere videntur, non quæ probent contra leges eam coniunctionem fuisse. Adde leges illas ethnicorum esse, à quibus ad id, de quo agimus Ecclesiasticis moribus receptum, parum firmum argumentum sumi potest. Hæc ante Christum. Licebant itaque concubinæ, hoc est, inferioris classis vxores primis, & ingenuis alijs viuentibus.

¶ At post Christum, cum ab eo Matth. 19. & pluralitas vxorum, ac licentia repudij esset penitus sublata, nullo modo nec Christianis, nec infidelibus licuit præter vxorem habere simul cõcubinas. Hinc plures Ecclesiasticæ, & ciuiles leges emanarunt; in Ecclesia celerius, nam à primis temporibus prohibitæ simul concubinæ cum vxoribus. Concilium Illiberritanum cap. 8. & 9. Toletanum I. cap. 17. Postea Concilium Parisiense, libro 3. cap. 10. Romanum sub Nicolao I. cap. 13. Hinc etiam sanctorum Patrum obiurgationes contra eos, qui cum vxore concubinam habebant, qualia sunt ea ferè omnia, quæ ex Ambrosio, Chrysostomo, Augustino retulimus, & ex alijs etiam affert Ferdinandus de Mendoça. Reprehenduntur itaque concubinariæ coniunctiones simul cũ vxore, aut extra coniugium, quod

vnum

vouit tantum esse poterat, quia in Republica Christiana à Christi tempore nunquam cum vxore cócubinam habere licuit. Ciuiles autem leges, Imperatoribus vsque ad Constantinum in sua infidelitate permanentibus, serius multo hoc malum falce resecarunt. Prohibuit tamen Constantinus l. 1. C. de cócubinis, quod postea firmauit Iustinianus l. *Finali*. §. *Finali*. C. com munia de manum. & postea Leo Imperator Nouella 2. & 89. Atque hinc factum est, vt concubinæ nomen post Christum aliquando pro ancilla sumatur, olim enim ex ancillis deligebantur concubinæ. Al quando pro pellice superinducta coniugi: aliquando pro vxore, minori tamen, ac fine præscripta Ecclesiæ solemnitate ducta; quod necesse est attendas, vt varia iura canonica, & ciuilia componas, ac iuxta subiectam materiam legitimè interpreteris.

¶ Dico igitur concubinæ nomine sæpe post Christum non tantum significari eam, cum qua vagus, & omni lege solutus est cócubitus; sed etiam vxorem matrimonio copulatam, minori tamen illa solemnitate, aut sine solemnitate; cum qua tamen vera matrimonialis coniunctio erat, non quidem vigente prioris coniugis copula, aut prima vxore alia superstite; sed tantum, quæ minus solemniter ducta esset. Et quidem, si Doctores consulas, communis ista sententia est, & communi sensu recepta. Eã tenet Gratianus cap. *Omnibus*. d. 34 ibi: *Concubina autem hic intelligitur*, Archidiaconus in cap. *Is qui*. & ca. *Christiano*. d. 34. Turrecremata in dictis capitibus, Petrus Gregorius in Syntagmate iuris libro 10. c. 1. num. 16. Bellarminus libro 2. de Concilijs cap. 8. versu 11. Thomas Bocius de signis Ecclesiæ Dei. c. 4. Turrianus pro canonibus Apostolicis lib. 1. c. 3.

¶ Hanc sententiam probo primum ex Apostolorum cap. 17. haberturque cap. *Si quis post acceptum baptisma*. d. 33. cuius hæc sunt verba: *Si quis post acceptum baptismũ secundis nuptijs fuerit copulatus, vel concubinam habuerit, non potest fieri Episcopus, non presbyter, non diaconus, nec prorsus de eorum numero, qui altari deseruiunt*. Cuius canonis illa verba: *Concubinam habuerit*, nõ sunt intelligenda de ea, cum qua vagus, ac solutus esset concubitus, sed de vxore matrimonio copulata, minori tamen illa solemnitate. Decernunt enim Apostoli, vt qui duobus solemnibus matrimonijs copulatus suisset, vel alterum minus solemne, alterum cum concubina contraxisset, hoc est, non solemni coniuge, bigamus censeretur, eo quod re verà duo matrimonia cõsummauerat. Quamuis enim certum esset apud Ecclesiæ Patres non licere habere concubinam re-

tenta vxore; attamen, quia sciebant duplex esse, & receptum eo tempore vxorũ genus, nequis existimaret tantùm bigamum censeri, qui duas solemni ritu duxerat vxores; non verò, qui vnam solemniter, aliam sine solemnitate; declarant verè esse bigamum, & à sacris ordinibus arcendum tam eum, qui duo solemnia matrimonia consummauerat, quàm etiam minus solemnia, & cum concubinis contracta, hoc est, cum inferioris ordinis coniugibus. Cumque Canones isti Apostolici in Antiocheno, vel Hierosolymitano Apostolorum Concilio editi fuerint, de quo alio loco disserimus, omnibus quidem, præcipuè tamen Iudæis, quis dubitet loquutos fuisse Apostolos iuxta commu nem, atque vsu receptam concubinæ nominis acceptionem in ea Republica. Apud Hebræos autem cõcubinę nomẽ inferioris notæ vxores designabat.

¶ Atque iuxta eandem interpretationem accipio textum in cap. *Maritum*, eadem d. *Maritum duarum post baptismum matronarum Clericum non ordinandum, neque eum qui vnam quidem, sed concubinam, nõ matronam habeat.* Id quidem eodem sensu intelligendum. Neque enim, qui post coniugium primum cum matrona, secundum autem cum concubina contraxerit, idoneus sacris ordinibus, sed verè bigamus. Circa quod illud aduerterim à Gennadio, cuius est iste canon, vt notant decreti Gregoriani correctores. Matronę nomen nõ in eo sensu vsurpatum, quo Gellius vsurpat li 16. Noctium Atticarum. c. 6. in fine, vbi matris familias nomen à matrona distinguit, matronam appellans, quæ in matrimonium cum viro conuenit; & matrẽ familias quæ esset in mariti manu, mancipioque, aut in cuius manu mancipioque maritus esset. Sed matronæ nomine intellexit specta tæ probitatis, & ingenuitatis fœmi nam, in quo sensu non semel accipitur in iure ciuili, vt Brissenius docet libro de verb. signifi. verbo. *Matrona.*

¶ Consonat etiam cum canonis Apostolici sententia textus in cap. *Laici*. d. 33. qui est Innocentij Primi, epistola quarta ad Nucerinum numero quarto: *Laici, qui habentes vxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt, vt opinio eorum in nullo vacillet, & aut Clericis coniuncti sunt, aut Monasterijs, ex quo baptizati sunt, adhæserint; si non concubinam, non pellicem nouerint, &c. non prohibentur eiusmodi ad clericatus sortem assumi.* Idem sanè est sensus. Prohibet etenim Innocentius, nequi habentes vxores, ac illis defunctis postea concubinam habuerunt, admittantur ad clerum: sunt enim illi bigami ob secundùm coniugium cum concubina

bina contractum. Nec verò quem quam moueat, quod concubinam, aut pellicem coniunxerit; tum, quia dici potest illa disiunctiuè accipi, ac potiùs indicare aliud esse pellicem, aliud concubinam, ac proinde concubinæ nomine etiam coniugalem copulam intelligendam. Tum etiam, quia pellicis olim, vt inquit Festus, non omninò probrosum nomen: *Antiqui*, inquit, *propriè pellicem nominabant, quæ vxorem habenti nubebat*. Quare olim idem quod concubina, id est, ordinis inferioris vxor; quæ etiam vxoris loco, sine nuptijs tamen legitimis, & solemnibus, habebatur, vt inquit Paulus l. *Massurius*. de verborum significatione.

¶ Eodem etiam pertinere videtur Concilij Gerundensis sub Hormisda, canon 8. Habeturque cap. *Si quis de laicis*. dist. 34. *Si quis verò de laicis, post vxorem, aliā cuiuscunque conditionis cognouerit mulierem, in clero nullatenus admittatur*. Verbo autem illo: *Cognouerit*, copula significatur coniugalis, vt epigraphe indicare videtur, *de eo qui viduam, vel dimissam acceperit*. Expendo autem verba illa: *Cuiuscunque conditionis*, vt & viduā, & concubinam, quæ inferioris conditionis vxor erat, cōprehenderet; quia quācunque earum duceret post primā vxorem defunctam à clero propter bigamiam excludebatur.

¶ Sed audiamus Ferdinandum de Mendoça, qui in isto canone Apostolico concubinam turpe nomen esse affirmat, colligitq́; ex eo; quia, si cōcubina vxor esset, nequaquam Apostoli id constituissent; cū clerici, minorum saltem ordinum, de quibus etiam agit canon, vxores habere nō prohiberentur. Sed aberrat à verò sensu canonis. Nam canō Apostolicus nō prohibet, ne cōiugatus ordinetur vt falsò deducit: sed ne bis cōiugat⁹ assumatur ad clerū, siue vtrunq; coniugium solēne fuerit, siue vnū solemne, alterū sine solemnitate cum concubina inferioris classis vxore, ob bigamiam contractam. Bigami autem ab omni prorsus ordine excludebantur. Quamuis enim aliquando toleratum, vt bigamus etiam ad subdiaconatum ascenderet, vt liquerò potest ex Arelatensi Secundo. capi. 26. & Toletano I. cap. 3. & Siricio Papa his Concilijs antiquiori, & alijs; attamen à minoribus ordinibus bigamos olim etiam exclusos plantissimum est, alioque ostendendum loco.

¶ Ex quo reijcitur interpretatio, quam adhibet Couarruuias in Clementina, *Si furiosus*. 1. parte, §. 2. nume. 3. qui, cum isto canone Apostolico meretricium concubitum intellexisset, affirmauit olim eo effici aliquem irregularem, iam tamen sublatum vsu. Id enim absque fundamento asseritur. Reij-

cienda etiam interpretatio Francisci Suarez to. 5. in tertiam partē, disp. 45. sect. 2. qui cum idem, ac Couarruuias concubinæ nomine intellexisset, addit, reijci ab altari, qui concubinam habuerit, propter infamiam: infamis enim ad sacros ordines non est admittendus. cap. *Infamis*. 6. quæst. 1. & alijs. Sed neque is sensus quadrat Apostolico canoni, in quo de bigamiæ irregularitate agi planum est: in sequenti autem de turpi vita.

¶ Secundò probo, concubinam etiam post Christum dictam eam vxorem, quæ minus solemniter ducebatur ex Concilio Toletano I. cap. 17. & habetur cap. *Is qui* d. 34. cuius hæc sunt verba: ***Si quis habēs vxorem fidelem, si concubinam habuerit, nō communicet. Cæterum qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet à communione non repellatur; sic, vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ, vt ei placuerit, sit communione contentus. Aliàs faciens abijciatur, donec deserat, & per pœnitentiam reuertatur.*** Isto textu pro nostra sententia nihil clarius; cum eum, qui concubinam habuerit pro vxore, non repellat à cōmunione.

¶ At Ferdinandus de Mendoça, qui canonem illum de vago concubitu contra communem Doctorum omnium sensum interpretatur, inquit eo permitti, vt concubinarius à communione sacri corporis non repellatur, etiam si communicare auderet: idque permissum obtemporum iniquitatem, & peccantium multitudinem. Peccantium etenim multitudo iusta causa est, vt pœna peccati, vel minuatur, vel remittatur. Qua ratione Alexander III. in Appendice parte 50. cap. 51. Clericis concubinarijs depositionis pœnam mitigauit. Et, quod magis ad rem, Augustinus sermone 2. Dominica 22. post Pentecosten, qui est de castitate coniugali, idem Afros Episcopos permisisse, & ob eandem causam, disertissimè docet, inquit enim: *Sed forte illi, qui isto peccato non sunt maculati dicent. Quare, qui hoc agunt, à communione, non suspenduntur? Ideò autem tantùm scelus à Sacerdotibus non vindicatur, quia à multis admittitur. Si enim vnus, aut duo, aut quatuor, aut quinque malè ista facere præsumerent, & poterant, & debebant non solùm à communione suspendi, sed etiā à conuiuio, & colloquio Christiani populi separari secundùm illud Apostoli: Cùm huiusmodi nec cibum quidē sumere. Multitudo tamen peccantiū, sicut iam supra dictum est, prohibet Sacerdotes Domini in illis distinguere.* Quod ergo Afris permissum, eodem tempore permissum apud Hispanos: vtrorumque enim effrænatam libidinem scripsit Saluianus Masiliensis Episcopus libro 7. de prouidentia Dei; adeò vt Afrum

non

non esse impudicum tam inusitatũ esse, tquàm nouum, & inauditum Afrum non esse Afrum: & Hispanos à Vandalis bellicæ disciplinæ expertibus esse deuictos, quòd Hispani pudicitiam execrarentur, illi diligerent. Cuius impuritatis pœnas luit iterum Hispania per impurissimam Maurorum Africanorum eluuiem, diuino vlciscente numine, sub Roderico Gothorum Rege.

Sed quamuis hæc interpretatio ad istum Canonem, & acutè, & eruditè excogitata videatur; non tamen solida est. Et in primis ea ratione refellitur, quia quamuis, vt Augustinus inquit, peccantium multitudo cogeret, vt in sacra distribuenda communione Episcopi tolerarent etiam concubinarios ad illam accedentes; attamen vniuersali, ac publica lege ab Hispanis patribus statutum, ne à Christi corpore percipiendo repellerentur etiam publici, & noti populo concubinarij, indignum est tantorum Patrum egregia sanctitate. Laxarentur ea lege habenæ lasciuiæ, & quòd publica lege, non solum tolerari, sed etiam præcipi vidissent, vires libido sumeret; quare non minueretur peccatum, sed augeretur. Idem certè Augustinus libro de rectitud. Catholi. conuersat. Inquit, adeò graue malum esse concubinam habere, vt qui habeat, peius peccet, quàm si adulterium committat; & ob hoc dignum esse, vt à Christianorum separetur consortio. Nec verò quemquam turbet, quod Augustinus scripserit concubinatus crimen peius esse adulterio; explicat enim ille se se sermone secũdo in Dominica 2. post Pentecosten, cum inquit. *Pro qua re iterum atque iterum voce liberè clamo, quia qui ante legitimas nuptias concubinam sibi habere præsumit, peius peccatum facit, quàm qui adulterium committit. Quia qui adulterat, adhuc tam graue malum fecere vult agere, in publico autem non metuit, aut erubescit committere: ille verò, qui publicè concubinam habere voluerit, fronte impudentissima rem execrabilem, toto populo vidente, licèter se putat admittere. Tantò enim sunt grauiora peccata, quantò diutius infœlicem animam detinent alligatam.* Inquit Gregor. IX. c. finali, de consuetudine. Quomodo ergo credi potest Toletani Concilij Patres publicis concubinarijs publica edita lege, ita laxasse pœnam, vt id vnum, quo maximè poterat ad meliorem frugem reuocari, scilicet, si eos à corpore Christi, aut à fidelium communione repellerēt, lege publica abstulissent.

Præterea quis credat hunc fuisse Concilij Toletani sensum, cum scortatio, aut fornicaria cõiunctio tot Hispani Cõcilij legibus fuisset paulo antea seuerissimè punita. In Illiberritano. c. 3. Flamines, si post

M baptis-

baptismum mœchentur, perpetuò arceantur à communione, ne lusisse de Dominica communione credantur. Et cap. 7. quicunque fideles, si post lapsum mœchiæ accepta pœnitentia denuò fuerint fornicati perpetua communione priuantur. Idem de fœminis, quæ maritos relinquunt, & alijs nubunt, statutum cap. 8. Et secularibus virginibus, si fornicatæ fuerint quinquennij pœnitentia præscribitur c. 14. & c. 31. adolescentibus, si post lauacrum fornicati fuerint, legitima pœnitētia præscribitur, & tunc reconciliari permittuntur, cum vxores duxerint. Item c. 47. de marito habente vxorem, & mœchante. Et cap. 64. fœminis, quæ cum coniugatis copulantur, decennij pœnitentia præscribitur, si tamen illum reliquerint; aliàs perpetuò cōmunione priuetur. Et in hoc eodem Toletano Concilio statutum deuotā peccantem non recipiendam in Ecclesiā, nisi desistat: & cum destiterit decennij pœnitentia imponatur, & fœmina, quæ illam admiserit ad conuiuium, habetur abstenta. cap. *Deuota* 27. quæst. 1. Idem de presbyteri, vel diaconi filia deuota seuerissimè statutum cap. 19. Et in Concilio Ilerdensi post Toletanum istud celebrato capite 4. incesta pollutione se commaculantes repelluntur à Christianorum consortio, & conuiuio, tantumque ad catechumenorum missam admittuntur. Et cap. 5. altari seruientes, etiam si subito carnis fragilitate corruerint, puniuntur: quod si perseuerent, & ab ordinibus, & communione remouentur. Nequaquam ergò credendum est Toletanos Patres fornicationis crimen tot Hispanorum Conciliorum legibus prohibitum, & seuerissimis pœnis vindicatum, soluisse pœnæ metu, vt grassarentur impunè.

¶ Ad hæc, sensum istum alienum esse à Concilij mente, vel ex eo etiam constare potest, quia in illo recepta est Nicæna Synodus cum omnibus canonibus suis. Nam in principio dicitur: *Mihi autem placet constituta primitus Concilij Nicani perpetuò esse seruanda; nec ab ijs esse recedendum. Episcopi dixerunt: Hoc omnibus placet, ita vt si qui cognitis gestis Concilij Nicani aliud, quam statutum est, facere præsumpserit, & non in eo perseuerandum putauerit, tunc excommunicatus habeatur; nisi per correptionem fratrum emendauerit errorem.* At in Concilio Nicæno capite 65. & 68. tam clericorum, quàm laicorum fornicatio interdicitur.

¶ Denique, si verba ipsa canonis consulamus, planè conuincunt falsitatis interpretationem illam. Nam cum eum, qui concubinam habuerit simul cum vxore à communione repellat, quo

pacto

pacto publicũ concubinarium, licet solutus lege ille sit, ad communionem admittet? Adde eandem iubere esse rationem, & æque ad communionem admittendum vxoratum, & qui concubinam habuerit tantùm, aut vnius mulieris, siue vxoris, siue concubinæ sit coniunctione contentus, vt ei placuerit. At si eadem ratio est, aut vxorem, aut concubinam habenti, coniunctio cum concubina matrimonialis erat. Expendo etiam verbum illud: *Vt ei placuerit*: Si enim concubina permitteretur tantùm in eo canone, vt minus malum, & non approbaretur; aliquod sanè verbum esset, quod illud vt minus malum indicaret permitti tantum. At verbo illo: *Vt ei placuerit*, optio datur eligendi, vel vxorem, vel concubinam. Ergo licita coniunctio vtraque erat; aliàs quo pacto inter licitam, & illicitam copulam illi optio daretur eligendi, nullo interim verbo addito, quo turpis ea coniunctio cum concubina declararetur, sicuti eo loco, quem ex Augustino citat Ferdinandus de Mendoça sunt quamplurima.

¶ Tertiò probatur, prædictus concubinarum vsus ex Isidoro Hispalensi in libro de differentia veteris, & noui testamenti, & habetur cap. *Christiano*. 34. d. *Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantùm, aut certè vxoris loco concubinam, si coniux desit*. Quid clariùs? Verùm respondet idem Ferdinandus de Mendoça in eo loco Isidorum assignasse discrimen inter vetus, & nouum Testamentum, quod in veteri plurimas simul, & vxores, & concubinas habere licebat; in nouo vnam tantùm, siue vxorem, siue concubinam. Ita tamen id discrimen intelligendum, vt tantùm iure fori liceret, quia in veteri nequaquam puniebatur, nec permittebatur polygamia solùm, sed licebat; in nouo autem quamuis iure poli non liceat, attamen iure fori non punitur, qui vnam tantùm habeat, concubinam, si desit coniux. Sed certè violenta interpretatio est, expendo enim illud Christiano, id est, secundùm Christi leges viuenti. Deinde, quia noui Testamenti nomine non intelligitur vt cunque status Christianæ Reipublicæ, sed qua nouum Testamentum est iuxta Christi legem, sic enim à veteri segregatur Testamento, vt Theologis indubitatum est. Denique dici verè non potest illum permissum esse externo foro, Ecclesiastico saltem, cum tot legibus prohibitum peccatum illud, quas supra referebamus. Imò neque ciuili per-

missum post Constantinum primum, & alios qui postea secuti sunt.

Deniq; probatur prædictus cōcubinarū vsus in Cōcilio Aurelianensi. 3. sub Vigilio Papa. cap. 9. *De his qui ex cōcubinis filias habēt, & vxores legitimas post habuerint, aut defunctis vxoribus publicè sibi cōcubinas crediderint sociandas, id obseruandum esse censuimus, vt sicut eos qui iam sunt per ignorantiam ordinati, non remouemus, ita statuimus ne vlterius ordinentur.* Hactenus Concilium. Quem textum sic induco: Si ibi concubinę nomine intelligũtur fornicariæ fœminæ, reijcerentur ab altaribus, qui concubinas habuissent, tãquam criminosi. At criminosi, & turpis vitæ, si in meliorem frugem redierint, non excluduntur ab ordine suscipiendo: ergò ille, qui licet concubinam habuisset fornicariam, post a tamen matrimonio contracto turpem illam vitam eluisset, non reijceretur ab ordine. Hoc autem canone præcipitur, vt etiam si ante matrimonij coniunctionem habuissent concubinas, non amplius promouerantur. Ergo non vagus concubitus, sed lege matrimonij adstrictus intelligitur nomine cōcubinæ, aliàs absurdissimam canoni tribueremus sententiam. Et præterea qui turpiter viuit, non solum non ordinatur, sed deordinatus ab altari repellitur. At in isto canone, qui defunctis vxoribus, concubinis sociati sunt, si ordinati sint per ignorantiam, ministrare permittuntur. Ergò nomine concubinæ vxor minus solemnis hoc loco intelligi debet, & ideò ob bigamiam ab ordinibus exclusi. Relinquitur ergo etiam post Christum extitisse ac perseuerasse istud inferiorũ vxorũ genus, etiam Ecclesiasticis legibus approbatum, non quod cõcubinam habere liceret alia vxore viuente, sed quia cum ea matrimonium intercedebat, minus tamen solemne, ac ideò aliquando vocatum non legitimum, & contubernium.

Vltimò tandem nostræ sententiæ fauet, dum prædictum concubinarũ vsum interdicit Constãtinus Porphyrogenita, vt refert Harmenopolus in Epitome iuris lib. 4. cap. 7. cum inquit: *Quoniã apud maiores nostros permissam fuisse concubinarum communionem reperimus, quicumque cum ea familiariter ac domesticè agere vellet, non abs re nos facturos putauimus si huius quoque mẽtionem faceremus, ne nobis commissa respublica defœdaretur nuptijs inhonestis, ac non decentibus. Qua causa moti iubemus, ne cui exinde in suis ædibus concubinam habere liceat, quãdo perexiguum, aut nullum omnino discrimen inter concubinatum, & fornicationem statuimus. Sed si cum ea communionem aliquam habere statuat, contractum matrimonialem cũ ea ini-*

ea inito, obseruata legis solemnitate. Si verò eam legitimæ vxoris appellatione indignam existimas, nullam per concubitum communionem cum ea exercito: sed eam repellito, & vxorem accipiat, quam indicarit sibi è re fore. Vides ibi nuptias appellari cum concubina coniunctionem. At quia sine solemnitate iuris, ac publicis nuptijs ducta erat, parum differre dicit à fornicatione, quod scilicet ea contrahendi ratio sine legis solemnitate ansam fornicationi passim aperiret. Quæ fuit ratio legitimas nuptias, & publicas introducendi.

¶ Verum his, quæ hactenus statuimus, scilicet post Christum etiã concubinam dictam fœminã, quæ minus solemniter duceretur, obstare videtur difficile decretum Leonis Primi, epist. 92. & habetur cap. *Non omnis*. 32. q. 2. & cap. *Ancillam*. eadem causa, & quæst. Cuius decreti verba supra retulimus, cum primam confirmabamus sententiam, vbi planè docet coniunctionem cum concubina matrimonium non esse. Vnde ille, qui filiã suã locat habenti concubinã, nõ tradit eam viro coniugato, sed soluto.

¶ Bellarminus li. 2. de Conci. c. 8. argum. 11. respondet Leonẽ aliter accepisse nomen concubinæ, quã Patres Concilij Toletani I. Leo enim concubinam vocat eam, quæ assumitur ad consortium tori sine mutuo consensu perpetuò viuendi: Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta. Iam enim antea monuimus concubinæ nomen variæ significationis esse, & pro loco, & tempore commodè interpretandum. Sufficiens quidem hæc interpretatio, si alia non suppeteret; sed suppetit alia quam ad istum textum adhibuit ante me, quem ego viderim, nemo, estque, vt ego credo, germana, ac solida interpretatio.

¶ Cuius rei gratia supponendum est in isto decreto Leonem pro eodem vsurpasse ancillam in statu seruitutis manentem, & concubinam, vt statim ostendam. Inter alia autem media, quibus ancilla statum ingenuitatis adquirit, illud est, quando patronus illam ducit vxorem. Ea etenim est natura coniugij, vt tollat statum seruitutis, vt sit enim vxor particeps bonorum, de quo iterum postea, cùm de impedimento seruitutis sermo fuerit, cum qua communione in bonis, honore, & toro, fieri non potest, vt status permaneat seruitutis. Id quod omnium optimè demonstrauit excellentis vir ingenij Gabriel Vazquez in disputation. de seruitute Christi. Quare patronus, qui carnaliter cum ancilla miscetur, nolens eam ingenuam fieri, sed in seruitute manere, eo ipso non vult cũ

illa matrimonium contrahere: si enim vellet copula maritali cum illa coniũgi patronus, eueheret illam ad ingenuitatis statum. Ideò, inquit Leo, nuptiarum fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales. Dicit itaque sanctissimus Pontifex Leo, concubinam, id est, ancillam, quando ingenua nõ facta copulatur patrono, vxorẽ non esse sed seruam, atq; ideò eũ, qui tradit nuptui filiam concubinã habenti, id est, habenti ancillam, cum qua permanẽte in seruitute miscetur, non tradere illã coniugato: quia cõiũgi maritali affectu, & illam in seruitutis statu permanere fieri nequit ex ipsa natura matrimonij.

¶ Hinc Iulius Papa Leone prior cap. *Si quis ancillam*. 29. q. 2. Vetustam ambiguitatem decidens decernit, quod si quis ancillam libertate donauerit, ac in matrimoniũ sibi sociauerit, legitimas appellandas nuptias. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias cohibendas existimemus? Atq; hinc etiam exorta illa dubitatio, quam decidit Triburiensis canon in c. *Perlatũ*. 29. q. 2. *Perlatum est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij, cuiusdam seruum se fecit, vtrùm necessariò mulierem tenere debeat; & si tenuerit, vtrùm illa quoq; secundùm secularem legem seruituti subijci debeat, quæsitum est. Indicatum est vxorem minimè debere dimitti*. Vnde oriri potuit ea quæstio, an matrimonium solueretur in genuo viro se in seruitutem tradẽte; nisi quia cum seruo in seruitute manenti, neque cum serua matrimoniũ esse non posse existimabãt: sed necessarium esse, vt ad statum ingenuitatis eueheretur, vt nuptiæ legitimæ, & inter æquales essent.

¶ Hæc nostra interpretatio confirmata manebit, si ostendamus sanctum Leonem suo decreto pro eodem vsurpasse concubinam, & ancillam, cum qua rem habet patronus, Id autem in primis constat ex illis verbis decreti. *Aliud est vxor, aliud concubina, sicut aliud ancilla, & aliud libera*. Et ad id probandum adducit, quod dictum est in Genesi ad Abraham: *Eijce ancillam, & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ*. Idem etiam illa verba ostendunt: *Nisi fortè illa mulier ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptijs honestata videatur*. Idem etiam ostendit, quod in fine decreti additur, & habetur capite *Ancillam*. 32. quæstione secunda: *Ancillam à toro eijcere, & vxorem certæ ingenuitatis adquirere, non est duplicatio coniugij, sed profectus potius honestatis*. Ergo id quod supra concubinam dixerat, ancillam intellexit.

Et

¶ Et denique hunc esse decreti Leonis sensum ostendo manifeste, quia Concilium Triburiense c.83. eiusdem decreti mentionē faciens, Ita interpretatur, vt sanctus Leo pro eodē acceperit ancillam, & concubinam. Inquit enim, postquam retulit Leonis verba: *Vnde paternam sequentes autoritatem, sub præsenti huius catalogo Concilij statuimus, & liberè iudicamus, vt quisquis liber libertam, hoc est, ancillam, per manumissionem, & regalem largitionē liberam factam, legitimè in matrimonium duxerit, vlterius habere debebit, tanquam vnam ex nobili genere progenitam, excepta fornicationis causa, & quandiu illa viuat, nullam aliam accipiat. Est igitur, vt ex decretis Papæ Leonis prædiximus, ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis honestata nuptijs, & propterea iam non est concubina, sed vxor legibus adquisita.* Hæc Concilium. Quod idem multo antea docuit Ambros. serm.65. Nā post illa, quæ pro cōtraria sententia adduximus, inquit: *Sed dicet aliquis, vxorē non habeo, ideò mihi ancillā sociaui. Audi quid dicat scriptū ad Abraham: Eijce ancillā, & filiū eius non enim erit hæres ancillæ cū filio liberæ. Si ergo ancillæ filius hæres nō est, neq; filius est.* Et statim: *Mulier igitur tua, si talibus moribus prædita est vt mereretur consortium, mereatur & nomen vxoris: præsta concubinæ tuæ libertatem, & nomen vxoris, ne tu adulter sis potiùs, quam maritus.*

¶ Sed addo etiā, quò maiorē lucem inferam huic Leonis decreto, (neque enim quidquam eorū, quæ mihi sese ad canonum intelligentiā occurrūt dissimulare volo) Suspicor, cum connubia cum cōcubinis, & ancillis non essent publica, neq; cū publicis denunciationibus, sed clādestina, sine scriptura, & dote, vt ex citatis testimonijs liquet; suspicor, inquā, illa irrita declarata postcrioribus decretis. Et ita Leonem I. eiusmodi cū ancillis irritasse cōnubia clandestina, nisi ingenua fieret, doscriberetur, publicè nuberet, vt expressit etiam Triburiense Cōcilio quē referebamus loco. Nec mihi hic valde alienus sensus à Leonis mente videtur, cū recolo Euaristū multo antea legitimi matrimonij formam statuisse, vel promulgasse, ita vt secus inita nulla essent, de quo dicam infra cùm de matrimonio clandestino sermo fuerit. Atq; ex his, quæ hactenus dicta sunt solùm manent omnia, quæ pro prima adducebamus sententia. Omnia enim discrimina, quæ in iure ciuili cōstituuntur inter vxorem, & concubinam, maiorem solemnitatem in vxore ducenda indicant, quę desiderabātur in coniunctione cū concubina. Adde varia oportere distingui tēpora, vt ea quæ de cōcubinis, in iure ciuili continentur cōponas. Quædā enim illud tēpus respiciūt, cū licitus concubinarum vsus vna

¶ Deinde, quia planè aduersatur doctrinæ Eugenij IIII. de sacramentis in Concilio Florentino, post vltimam sessionem, §. *Septimum est Sacramentum.* vbi definit causam efficientem matrimonij, hoc est, vinculi coniugalis esse mutuum consensum expressum. Ergo ante consummationem solo consensu legitimo constat matrimonium. Nec quidquam obstat, quod Eugenius addat verbum, *Regulariter*: id enim refertur ad verba: quasi regulariter verba requirãtur ad exprimendum consensum, cum nutus, & signa sufficiant aliquãdo, atque etiam epistolæ. Eadẽ veritas habetur in c. *Cùm initiatur*. c. *Coniuges*. c. *Coniux*. hac quæst.

¶ Nec verò minori nota dignus, qui dixerit matrimonium perfici consensu saltem in copulam, & spe filiorum. Hic enim error enumeratur inter alios Vvicleph in Concilio Constantiensi, sessione octaua, vel quia ille putaut, tunc perfici cùm copulantur coniuges, vt deducit Vvaldensis loco citato; vel quia existimauit saltem necessarium consensum in copulam, & spem generandi filios; damnatur certè eo loco error ille de spe filiorum. Quamuis autem inter quadraginta articulos ibi recitatos, error iste non contineatur; non tamen ideò existimandum non dãnatum, vt fallò iudicauit Michael de Medina Gratianum excusans; quia post eorum quadraginta articulorum damnationem hæc verba subiunguntur: *Compertum est antem libros eius plures, alios articulos continere eiusdem damnationis.* Et paulò post: *Propterea in nomine Domini nostri Iesu Christi hæc sancta Synodus sententiam prædictorum Archiepiscoporum, & Concilij Romani ratificans, & approbans prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros eiusdem dialogum, & trialogum, hoc perpetuò decreto reprobat, & condemnat.* Ea autem propositio de matrimonio in trialogo continetur c. 2. quem librum Vvaldensis loco citato, & alibi, ter damnatum appellat, scilicèt, ab Archiepiscopis, & in Cõcilio Romano. Quod si Vvaldensis non meminit damnationis Concilij Constantiensis, non mirum; cum ille librum suum scripserit ante Cõcilium Constantiense, licèt post illud editus in lucem fuerit.

¶ Nec obstat quod Augustinus loco illo citato, liberum relinquat Iuliano, vt in ea sententia quidquid velit existimet: tùm, quia nondum eo tempore adeò examinata ea cõtrouersia erat, ac postea: tùm etiam, quia, vt cõstat ex eodem libro, c. 8. Eò tendebat Augustinus, vt ostenderet pios parentes ideò operam dare coniugio, vt generent filios, qui regenerentur postea; ad id autem, de quo agebat, parum referebat Iuliani sententiam reprobare, aut condemnare.

¶ Alij denique Doctores Catholici, licet matrimoniũ esse perfectũ sine copula doceant, asserunt tamẽ nullum esse matrimoniũ posse sine ordine ad illam, ita vt sub expressa conditione, vel tacita de seruanda castitate contractum nullum, & irritum sit. Hi sunt Adrianus in 4 q. 2. de matrim. dub. 9. Soto in 4. d. 29 q. 2. art. 3. §. *In prima conclusione.* Thomas Sanctius lib. 2. d. 28. nu. 3. & Couar. 2. p. de matrim. c. 3. §. 1. n. 3. & alij plures Summistæ.

¶ Verius tamen mihi videtur matrimonium verum, atque perfectũ sine vllo ordine, & consensu in copulam constare posse; id quod in primis fateri tenentur quicunque docent Beatam Virginẽ, & Ioseph ante matrimonium emisisse votũ castitatis, quos referam infra ad c. *Beata Maria.* Deinde, quotquot cõcedunt inter impotentes cognita impotentia esse verum matrimonium posse, quos retuli 1. p. variarum disputat. q. 5. c. 4. Item illi, qui asserunt sub conditione expressa de castitate seruanda coniugale foedus iniri posse, illamque conditionem non repugnare substantiæ matrimonij, quos statim referam.

¶ Probatur autem & exemplis, & specialibus casibus, atque ratione. Exemplum est, quia inter Beatam Virginem, & Iosephum fuisse verum matrimonium adeò certũ est, vt sine temeritate saltem negari non possit, de quo postea; illudq; matrimonium celebratum est post emissum votum castitatis. Ergo non potuit esse cum consensu in copulam. Nam post votum simplex castitatis iure ipso naturali, & non aliquo positiuo illicita est matrimonij celebratio in ordine ad copulam, vel propter tacitum consensum in illam, vel quia se exponit periculo illam violandi. Vnde Augustinus in lib. de bono viduitatis. c. 8. & habetur in c. *Nuptiarũ bonum.* sup. q. 1. non longè à principio, inquit: *Quæ expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solùm capesse re nuptias, sed etiam si non nubant, nubere velle damnabile est.* Dixi non aliquo iure positiuo, contra Sotum in 4. distin. 38. q. 2. artic. 1. con. 2. qui existimat nubere post votum absolutè esse peccatum, quouis modo id fiat, quia iure positiuo vetitum est; quod tamen nequaquam ostendit: vnde tantum repugnat ratione voti, id quod insinuauimus iam 1. p. varia. disp. q. 3. Scholast. cap. 8. & cap. 10. in fine.

¶ Secundò, id ipsum ostendit, quod in matrimonio impotentis cũ impotente cognita impotentia decreuit ecclesia: iam diu enim statuit verũ esse matrimoniũ posse ad carnè viuendũ. c. *Consultationi,* & c. *Requisisti.* de frigidis & c. *Multorũ* inf. hac quæstione: ibi: *Præsertim si non tali mente subdiacono iuncta est, vt à carnis voluptatibus abstineret,* & c.

& cap. *requisisti*. 33. quæst. 1. & c. *super. eo* 24. in appendice Concilij Lateranensis sub Alexādro III. part. 6. quæ omnia quæstione citata fusius prosecuti sumus, aliorum expositiones refellentes, sed qui contrahit cum impotenti, cognita impotentia nullatenus potest in copulam consentire, cū impossibilis sit intra vas, & naturali modo. Quare debet esse sub conditione caste viuendi.

¶ Deinde, quia matrimonium contractum sub conditione expressa castè viuendi, validum est, atque legitimum. Ergo verū esse matrimonium potest absque consensu in copulam. Antecedens docuit Paludanus in 4. dist. 30. q. 2. art. 1. concl. 2. Supplemētum Gabrielis dist. 28. q. 1. art. 3. Dubio 1. Immola in lege, *vbi ita donatur*. D. de donationibus causa mortis. Barbatius in caput vltimum de precarijs col. 1. His addendi alij, qui sub ea conditione Iosephum cum Beata Virgine nuptiarum fœdera inijsse docent, quos infra referam, & nouissimè, qui mihi pro mukis est, Gabriel Vazquez 2. tomo in 3. parte disputatione 125. num. 63. Valere itaque matrimonium sub ea conditione, ratione etiam ostendi potest. Primò, quia si duo emisissent castitatis votum, quod ipsis mutuo notum esset, & firmum propositū seruandi illud, etiam si matrimoniū contraherēt, & postea illi coniuges fierent, validū absq; dubio matrimoniū esset: quod enim maneat dominiū corporū, quod ex se principium est copulæ, impeditū perpetuò non repugnat, vt statim dicā. Et tamen in eo casu eadē prorsus ratio esset, ac si sub ea conditione expressa cō traxissent: & quia eodem modo tenerentur nec reddere nec petere debitū; imò petenti denegare deberet alter, cū iniustè petatur; & quia transferretur dominiū corporum, vsu tamen perpetuo impedito: & quia non posset esse vllus consensus in copulam.

Præterea valere matrimonium sub ea conditione probatur, quia ea conditio non repugnat fini ac substantiæ matrimonij, & ex cōsequenti non reddit irritū. Quamuis enim, iuxta decisionem Gregorij IX. in cap. finali de conditionibus appositis, aliquæ conditiones, aduersæ fini matrimonij substantiæ etiā repugnant, qualis est illa de impedienda generatione; de qua eo loco agit Pontifex; attamen conditio de abstinendo ab vsu coniugij, non est cū illa connumeranda: tū, quia nō est primus, ac præcipuus matrimonij finis procreatio liberorū, vt dixi illa q. 5. Scholastica; & indicant Patres, qui docent aliō modo quā per copula propagādū genus humanū in statu innocētiæ. Hi sunt August. Basil. Greg. Nyss. Damasc. & cum aliqua dubitatione Hiero-

Hieronymus: & tamen in statu innocentiæ, verũ esset matrimoniũ Tũ quia ea conditio nõ pugnat cõtrariè cũ fine matrimonij, scilicet, referendo illud ad finẽ contrariũ, matrimonio, qualis est impedire prolem: sed opponitur tantum negatiuè, vt aiunt, idest, cessando ab actu coniugij, quæ abstinentia ex mutuo consensu sancta, & licita est. Pontifex autem eo loco agit de conditionibus, quæ cõtrariè opponũtur fini matrimonij, illa enim etiã pugnant cũ eius substantia, & illud irritant, si apponantur in cõtractu, quia destruunt consensum requisitũ ad matrimoniũ. Eo enim ipso indicat se nolle contrahere, qui cũ conditione opposita substantiæ cõtractus, contrahit. Hoc autem discrimine, ex eo rectè colligitur, q̃ conditiones oppositæ fini matrimonij contrariè, etiam post cõtractum ipsum perfectum sine peccato apponi non possunt, ac proinde initio appositæ mirum non est, si matrimonium irritent, quãuis non postea. Nam cum iam non valeãt auferre consensum, qui initio pro contractu præstitus fuit, sine peccato nõ apponuntur; matrimoniũ tamen semel initum dissoluere nequeunt. Contra verò, quæ solum negatiuè opponuntur fini matrimonij, cum licitè postea apponi possint, mirum non est, si initio oppositæ nõ irritent matrimonium, nec tollant necessarium cõsensum ad huiusmodi contractum.

¶ Nec verò contra id, quod de ista conditione diximus sentire D. Tho. 4. dist. in. 28. q. vnica art. 4. ad tertium, & distin. 30. q. 2. art. 1. quæstiuncula 2. ad 1. & 2. nec Bonauentura, nec Ricardus, loquuntur enim de alia conditione longè diuersa ab ista de seruanda castitate, scilicet, qua ita prohiberetur vsus coniugij, vt excluderetur etiã traditio potestatis ad vsum, quod est excludere dominiũ in corpus coniugis, & apertè aduersatur fini ac substantiæ matrimonij. In quẽ sensum, interpretatur Sanctũ Thomam, & Ricardum, Syluester in summa verbo *matrimonium*. 4. q. 6. Quare qui conditionẽ istam, vt nũquam cognoscas me, vel ne reddamus debitum, ita intelligeret, vt sit ipsa accedere ad se inuicem fornicario, & adulterium esset, quasi ab his peccatis ratione contractus nõ excusarentur, nullum esset coniũgium, neque dominium corporis transferretur: quia hæc duo stare non possunt, vt transferatur dominium, & quod non excusentur à peccato fornicationis. Qui ergo vellet, vt ab eo genere peccati nõ excusarentur, vellet profectò, vt non fieret traslatio corporum, atque adeo vt nequaquam esset matrimonium, quod consistit in ea translatione corporum. Aliter iudicandum, si eam conditionem apponerent post contractum matrimonio,

nij, firmum enim à principio vinculum non dissolueretur superueniente conditione: quare non habet eundem effectum posita in cõtractu matrimonij initio, aut postea, vt iam dicebamus.

¶ Denique à priori probatur valere coniugium tantùm initum ad castè viuendum ea ratione, quàm q.5. Scholastica. c.6. proposuimus, quia in his contractibus, in quibus, res datur, & accipitur, potest distingui vsus à dominio, vnde potest esse trãslatio dominij, quod est facultas ad vtendũ, & radix vsus, & vsus ipse, atq; adeò potest esse diuersus contractus circa rem, & etiam circa vsum. Id quod etiam in matrimonio affirmandum est, cum corpus tradatur, & vsus sequatur. Ad essentiam autem eius tantùm requiritur trãslatio dominij corporis, quod ex se sufficiens principiũ est, & radix copulæ. Quare etiã si transferatur dominiũ impeditum, tamen adhuc erit vera matrimonij ratio. Id quod à signo colligi potest, quia si post matrimonium sequatur votum, manet dominium in corpus mutuo sine vsu, atque adeò dominium est perpetuò impeditum. Hanc rationem attigit Ioannes Maior in 4. d. 30. q. 4. §. 1. in 7. ratione suæ conclusionis, & ex recentioribus Ferdinandus Rebellus 2. p. de obligationibus iust. libro secundo quæstione 13. sectione 4. & Gabriel Vazquez secundo tomo in 3. par. disputatione 125. capite. 7.

¶ Verum quia obijci posset, quã ratione dominium transferri possit, si impeditum perpetuò est, cũ dominiũ sit facultas vtendi re, addit optimè Gabriel Vazq. ibi, duobus modis posse impediri vsum alicuius rei, vel ex iustitia, ita vt si quis ea vtatur, faciat contra iustitiam: & huiusmodi impedimentum stare non posse cum translatione dominij. Neq; enim posset in eo vsu esse peccatum contra iustitiam, nisi esset vsus rei alienæ: implicat autem dominium esse translatum, & rem esse alienam. Atque ideò paulò superius dicebamus nequaquã matrimonium iniri posse sub ea conditione, vt debitum non exigatur, si ita intelligeretur, vt vsus ille esset peccatum fornicationis, aut adulterij. Alio modo potest impediri dominium ex virtute religionis, vel fide promissionis, aut ex deuotione. Cum hoc autem impedimẽto etiam perpetuò stare optimè potest, translatio dominij. Huius duo signa manifestissima sunt. Primum id, cuius modo mentionem fecimus, scilicet, quod si qui coniugari consummato matrimonio, vel non consummato emitterent votum simplex castitatis; vel iam consummato transeant ad religionem, & professionem faciant, perpetuò impediuntur ab vsu matrimonij, adeò vt si postea alter eorum velit repetere alterum coniugem,

iugem, nequaquam concedatur. Alterum est id, quod in religiosis prioribus sæculis cernebamus, & confirmaui prima parte variarum disputationum, quæstione tertia Scholastica, cap. nono, qui retento dominio rerum carebant vsu per votum paupertatis; eodemque priuantur etiam Religiosi Societatis Iesu, vota simplicia emittentes post biennium, cùm tamen veri domini sint, ita vt contractus sine facultate superioris contracti de suis rebus sint validi.

¶ Sed obijci potest argumentum ex capite *Non est dubium.* infra, vbi dicitur illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commistio sexus non docetur fuisse. Eademque sententia habetur capite *Cùm societas.* capite, *In omni.* capite, *Quapropter.* c. *Si quis.* infra hac quæstione, quibus canonibus indicatur, vel matrimonium sine concubitu non esse; vel saltem, ante copulam esse imperfectum, & ea coniunctione, & corporum commistione perfici.

¶ Respondetur, in his canonibus nihil probari contra nos. Et quidē textus in capite, *Non dubium.* apud Augustinum non extat, vt aduertunt Decreti Gregoriani cēsores: extat tamen apud Leonem capite *Cum societas.* quod correctum habetur epistola 90. & 92. ad Rusticum Leonis Primi. Illis autem verbis solùm contendit vnitatem Christi cum Ecclesia perfectè repræsentari in coniugio consummato, non verò ante consummationem. Vnde bigamus, qui propter defectum Sacramenti reijcitur ab ordinibus suscipiendis, ille dicitur qui duo consummauit matrimonia: qui verò secundis nuptijs copulatus est, & altera ex vxoribus obijt ante consummationem, bigamus non est capite *Valentino Clerico.* distinctione 34. & vulgaris textus in capite *Debitum.* de bigamis non ordinādis, cuius verba, quia id, de quo agimus, valdè cōfirmāt transcribo: *Cùm duo sint in coniugio, videlicet, consensus animorum, & commixtio corporum, quorum alterum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum, & iustam animam, ad quod pertinet illud, quod dicit Apostolus, qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo, reliquum verò designat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum, & Ecclesiam, ad quod pertinet illud, quod Euangelista testatur: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis; profectò coniugium illud, quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum, & Ecclesiam per Incarnationis mysteriū est contractum, iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat Protoplastus,*

illa matrimonium contrahere: si enim vellet copula maritali cum illa coniũgi patronus, eueheret illam ad ingenuitatis statum. Ideò, inquit Leo, nuptiarum fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales. Dicit itaque sanctissimus Pontifex Leo, concubinam, id est, ancillam, quando ingenua nõ facta, copulatur patrono, vxorẽ non esse sed seruam, atq; ideò eũ, qui tradit nuptui filiam concubinã habenti, id est, habenti ancillam, cum qua permanẽte in seruitute miscetur, non tradere illã coniugato: quia cõiũgi maritali affectu, & illam in seruitutis statu permanere fieri nequit ex ipsa natura matrimonij.

¶ Hinc Iulius Papa Leone prior cap. *Si quis ancillam.* 29. q. 2. Vetustam ambiguitatem decidens decernit, quod si quis ancillam libertate donauerit, ac in matrimoniũ sibi sociauerit, legitimas appellandas nuptias. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias cohibendas existimemus? Atq; hinc etiam exorta illa dubitatio, quam decidit Triburiensis canon in c. *Perlatũ.* 29. q. 2. *Perlatum est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij, cuiusdam seruum se fecit, vtrùm necessariò mulierem tenere debeat; & si tenuerit, vtrùm illa quoq; secundùm secularem legem seruituti subijci debeat, quæsitum est. Indicatum est vxorem minimè debere dimitti.* Vnde oriri potuit ea quæstio, an matrimonium solueretur ingenuo viro se in seruitutem tradente; nisi quia cum seruo in seruitute manenti, neque cum serua matrimoniũ esse non posse existimabãt; sed necessarium esse, vt ad statum ingenuitatis eueheretur, vt nuptiæ legitimæ, & inter æquales essent.

¶ Hæc nostra interpretatio confirmata manebit, si ostendamus sanctum Leonem suo decreto pro eodem vsurpasse concubinam, & ancillam, cum qua rem habet patronus, Id autem in primis constat ex illis verbis decreti. *Aliud est vxor, aliud concubina, sicut aliud ancilla, & aliud libera.* Et ad id probandum adducit, quod dictum est in Genesi ad Abraham: *Eijce ancillam, & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Idem etiam illa verba ostendunt: *Nisi fortè illa mulier ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptijs honestata videatur.* Idem etiam ostendit, quod in fine decreti additur, & habetur capite *Ancillam.* 32. quæstione secunda: *Ancillam à toro eijcere, & vxorem certæ ingenuitatis adquirere, non est duplicatio coniugij, sed profectus potius honestatis.* Ergo id quod supra concubinam dixerat, ancillam intellexit.

Et

¶ Et denique hunc esse decreti Leonis sensum ostendo manifeste, quia Concilium Triburiense c. 83. eiusdem decreti mentionē faciens, Ita interpretatur, vt sanctus Leo pro eodē acceperit ancillam, & concubinam. Inquit enim, postquam retulit Leonis verba: *Vnde paternam sequentes autoritatem, sub præsenti huius catalogo Concilij statuimus, & liberè iudicamus, vt quisquis liber libertam, hoc est, ancillam, per manumißionem, & regalem largitionē liberam factam, legitimè in matrimonium duxerit, vlterius habere debebit, tanquam vnam ex nobili genere progenitam, excepta fornicationis causa, & quandiù illa viuat, nullam aliam accipiat. Est igitur, vt ex decretis Papæ Leonis prædiximus, ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis honestata nuptijs, & propterea iam non est concubina, sed vxor legibus adquisita.* Hæc Concilium. Quod idem multo antea docuit Ambros. serm. 65. Nā post illa, quæ pro cōtraria sententia adduximus, inquit: *Sed dicet aliquis, vxorē non habeo, ideò mihi ancillā sociaui, Audi quid dicat scriptū ad Abraham: Eijce ancillā, & filiū eius non enim erit hæres ancillæ cū filio liberæ. Si ergo ancillæ filius hæres nō est, neq; filius est.* Et statim: *Mulier igitur tua, si talibus moribus prædita est vt mereretur consortium, mereatur & nomen vxoris: præsta concubinæ tuæ libertatem, & nomen vxoris, ne tu adulter sis potiùs, quam maritus.*

¶ Sed addo etiā, quò maiorē lucem inferam huic Leonis decreto, (neque enim quidquam eorū, quæ mihi sese ad canonum intelligentiā occurrūt dissimulare volo) Suspicor, cum connubia cum cōcubinis, & ancillis non essent publica, neq; cū publicis denunciationibus, sed clādestina, sine scriptura, & dote, vt ex citatis testimonijs liquet; suspicor, inquā, illa irrita declarata posterioribus decretis. Et ita Leonem I. eiusmodi cū ancillis irritasse cōnubia clandestina, nisi ingenua fieret, dos scriberetur, publicè nuberet, vt expressit etiam Triburiense Cōcilio quē referebamus loco. Nec mihi hic valdè alienus sensus à Leonis mente videtur, cū recolo Euaristū multo antea legitimi matrimonij formam statuisse, vel promulgasse, ita vt secùs inita nulla essent, de quo dicam infra cùm de matrimonio clandestino sermo fuerit. Atq; ex his, quæ hactenus dicta sunt solum manent omnia, quæ pro prima adducebamus sententia. Omnia enim discrimina, quæ in iure ciuili cōstituuntur inter vxorem, & concubinam, maiorem solemnitatem in vxore ducenda indicant, quę desiderabātur in coniunctione cū concubina. Adde varia oportere distingui tēpora, vt ea quæ de cōcubinis, in iure ciuili continentur cōponas. Quædā enim illud tēpus respiciūt, cū licitus concubinarum vsus vna

cum vxoribus ante Christum; qualia multa sunt in antiquis Iureconsultis. Alia quando eam Christianis Imperatoribus dominantibus prohibitæ omninò concubinæ. Ac de his hactenus.

Annotationes circa canones aliquos quæstionis secundæ.

DISPVTAT IN præsenti quæstione Gratianus, An posit quis priori conditioni, id est, priori matrimonio non consummato renuntiare, & ad secunda vota transire. Et vt posse licere probet, ex varijs argumentatur locis, contendens probare, nisi consummetur matrimonium, non esse verum matrimonium. Id autem non solùm probat adductis testimonijs, quæ id probare videntur: sed etiam ex coniugio Beatæ Virginis, quod, quia consummatum non fuit, tantùm sponsalia fuisse, & non matrimonium multi docuerunt. Item, quia cùm matrimonium sit indissolubile; attamen ante consummationem per ingressum religionis dissoluitur. Vnde tandem Gratianus, inquit, non esse perfectum matrimonium sine copula, atque sub ea distinctione perfecti, & imperfecti matrimonij conciliare conatur varia Sanctorum Patrum testimonia. Sed non rectè loquitur, & valdè aberrat à recta Patrum intelligentia, vt statim dicemus. Huius ergo quæstionis materiam ad nonnullas præcipuè quæstiones, vel capita reuocabimus. Prima, an solo consensu sine ordine ad copulam posit constare verum matrimonium. Secunda, qua ratione inter Iosephum, & Beatam Virginem coniugium intercesserit. Tertia, an dissoluatur per ingressum in religionem, & quo iure. Postrema, an matrimonium non consummatum dissolui queat autoritate Pontificis. Quas omnes ad proprios canones, hoc est, suis sedibus, breuiter decidemus, vt commentatoris etiã impleamus munus obiter etiam de conditionato consensu differemus.

Verum matrimonium si ne vllo ordine ad copulam esse posit.

Cap. XV.

D textum in cap. Matrimonium, cap. Sufficiat, cap. Omnes, cap. quod autem. cap. Statutum. c. Institutum. c. Cùm initiatur. c. Con-

c. coniuges. c. coniux. c. omne. c. non est dubium c. cum societas. c. cũ initiatur 2 c. in omni. c. quæ propter. c. si quis.

¶ Quo pacto illi Canones intelligendi sint, dixi suprà cap. 13. §. 2. cum agebam de indissolubilitate matrimonij. Sed quia in illis dicitur matrimonium non fieri coitu, sed consensu, ad illum Canonẽ explicemus, an matrimoniũ verũ, sine ordine ad copulã esse possit.

¶ In primis igitur cauendus hæreticorũ error. Nã Iulianus, Pelagianus, vt refert August. lib. 5. contra ipsum c. 9. asserebat côiugium sine concubitu esse non posse. Vnde & contra ipsum inferebat Augustinus, cessare inter aliquos matrimonium, statim atque copulari, non possunt, vt in senibus accidit. Id ipsum sensit. Vvicleph, vt refert Thomas Vvaldensis, tomo 2. qui est de sacramentis c. 130. Definiebat enim matrimoniũ esse legitimã copulationẽ, qua secundum Dei legem licebat eis sine crimine filios procreare.

¶ Parum, aut fere nihil ab istorum placitis dissentit Gratianus infra c. *quod autem*, & c. *institutum*, qui etiam planè docuit non esse verum matrimonium ante cõsummationem, sed tunc matrimoniũ verè inter virum, & fœminam celebrari, & contrahi, cum inuicẽ ex affectu cõmiscentur, vt cõstat prædicto cap. quod autem.

¶ Nonnihil ab his discessit, ex recentioribus Michael de Medina li. 5. de continen. sacrorũ hom. cap. 61. vbi non esse perfectum, ac verum matrimonium, sine copula docet, atque ideo inter Iosephum, & Virginem non fuisse verum matrimonium. In cõ tamen differre se dicit à Gratiano, quod Gratianus asserat matrimonium non contrahi, nisi cum consumma tur: at Medina etiam ante consummationem contrahi dicit; non tamen esse verum, nec perfectum sine consensu in copulam.

¶ Cæterũ, quod Iulianus, Vvicleph, & Gratianus, docuerunt matrimonium in ipso coitu contrahi, & non antea, erroris nota dignum est. Primò. Quia certum est matrimoniũ in Paradiso, & in statu innocentiæ institutum; vt docuit Bonifacius VIII. c. vnico, de voto in 6. & Concilium Coloniẽse sub Paulo III. p. 7. c. 40 & Moguntinũ sub eodẽ c. 36. colligiturque ex illis verbis Christi apud Matt. c. 19. *Nonne legistis, quia qui fecit eos, masculum, & fœminã fecit eos?* Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Sed in statu innocentiæ nulla fuit copula, vt certũ est ex Genesi. Ergò verum, & legitimum matrimonium non cõtrahitur in ipsa copulatione, vt Gratianus affirmat.

¶ Deinde, quia planè aduerſatur doctrinæ Eugenij IIII. de ſacramentijs in Concilio Florentino, poſt vltimam ſeſsionem. §. *Septimum eſt Sacramentum.* vbi definit cauſam efficientem matrimonij, hoc eſt, vinculi coniugalis eſſe mutuum conſenſum expreſſum. Ergo ante conſummationem ſolo conſenſu legitimo conſtat matrimonium. Nec quidquam obſtat, quod Eugenius addat verbum, *Regulariter*: id enim refertur ad verba; quaſi regulariter verba requirātur ad exprimendum conſenſum, cum nutus, & ſigna ſufficiant aliquādo, atque etiam epiſtolæ. Eadē veritas habetur in c. *Cùm initiatur*. c. *Coniuges*. c. *Coniux*. hac quæſt.

¶ Nec verò minori nota dignus, qui dixerit matrimonium perfici conſenſu ſaltem in copulam, & ſpe filiorum. Hic enim error enumeratur inter alios Vvicleph in Concilio Conſtantienſi, ſeſsione octaua, vel quia ille putauit, tunc perfici cùm copulantur coniuges, vt deducit Vvaldenſis loco citato; vel quia exiſtimauit ſaltem neceſſarium conſenſum in copulam, & ſpem generandi filios; damnatur certè eo loco error ille de ſpe filiorum. Quamuis autem inter quadraginta articulos ibi recitatos, error iſte non contineatur; non tamen ideò exiſtimandum non dānatum, vt falsò iudicauit Michael de Medina Gratianum excuſans; quia poſt eorum quadraginta articulorum damnationem hæc verba ſubiunguntur: *Compertum eſt antem libros eius plures alios articulos continere eiuſdem damnationis.* Et paulò poſt: *Propterea in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti hæc ſancta Synodus ſententiam prædictorum Archiepiſcoporum, & Concilij Romani ratificans, & approbans prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros eiuſdem dialogum, & trialogum, hoc perpetuò decreto reprobat, & condemnat.* Ea autem propoſitio de matrimonio in trialogo continetur c. 2. quem librum Vvaldenſis loco citato, & alibi, ter damnatum appellat, ſcilicèt, ab Archiepiſcopis & in Cōcilio Romano. Quod ſi Vvaldenſis non meminit damnationis Concilij Conſtantienſis, non mirum; cum ille librum ſuum ſcripſerit ante Cōcilium Conſtantienſe, licèt poſt illud editus in lucem fuerit.

¶ Nec obſtat quod Auguſtinus loco illo citato, liberum relinquat Iuliano, vt in ea ſententia quidquid velit exiſtimet; tùm, quia nondum eo tempore adeò examinata ea cōtrouerſia erat, ac poſtea; tùm etiam, quia, vt cōſtat ex eodem libro, c. 8. Eò tendebat Auguſtinus, vt oſtenderet pios parentes ideò operam dare coniugio, vt generent filios, qui regenerentur poſtea; ad id autem, de quo agebat, parum referebat Iuliani ſententiam reprobare, aut condemnare.

¶ Alij denique Doctores Catholici, licet matrimoniũ esse perfectũ sine copula doceant, asserunt tamẽ nullum esse matrimoniũ posse sine ordine ad illam; ita vt sub expressa conditione, vel tacita de seruanda castitate contractum nullum, & irritum sit. Hi sunt Adrianus in 4 q. 2. de matrim. dub. 9. Soto in 4. d. 29 q. 2. art. 3. §. *In prima conclusione.* Thomas Sanctius lib. 2. d. 28. nu. 3. & Couar. 2. p. de matrim. c. 3. §. 1. n. 3. & alij plures Summistæ.

¶ Verius tamen mihi videtur matrimonium verum, atque perfectũ sine vllo ordine, & consensu in copulam constare posse; id quod in primis fateri tenentur quicunque docent Beatam Virginẽ, & Ioseph ante matrimonium emisisse votũ castitatis, quos referam infra ad c. *Beata Maria.* Deinde, quotquot cõcedunt inter impotentes cognita impotentia esse verum matrimonium posse, quos retuli 1. p. variarum disputat. q. 5. c. 4. Item illi, qui asserunt sub conditione expressa de castitate seruanda coniugale fœdus iniri posse, illamque conditionem non repugnare substantiæ matrimonij, quos statim referam.

¶ Probatur autem & exemplis, & specialibus casibus, atque ratione. Exemplum est, quia inter Beatam Virginem, & Iosephum fuisse verum matrimonium adeò certũ est, vt sine temeritate saltem negari non possit, de quo postea: illudq; matrimonium celebratum est post emissum votum castitatis. Ergo non potuit esse cum consensu in copulam. Nam post votum simplex castitatis iure ipso naturali, & non aliquo positiuo illicita est matrimonij celebratio in ordine ad copulam, vel propter tacitum consensum in illam, vel quia se exponit periculo illam violandi. Vnde Augustinus in lib. de bono viduitatis. c. 8. & habetur in c. *Nuptiarũ bonum.* sup. q. 1. non longè à principio, inquit: *Quæ expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solùm capesse re nuptias, sed etiam si non nubant, nubere velle damnabile est.* Dixi non aliquo iure positiuo, contra Sotum in 4. distin. 38. q. 2. artic. 1. con. 2. qui existimat nubere post votum absolutè esse peccatum, quouis modo id fiat, quia iure positiuo veritum est; quod tamen nequaquam ostendit: vnde tantùm repugnat ratione voti, id quod insinuauimus iam 1. p. varia. disp. q. 3. Scholast. cap. 8. & cap. 10. in fine.

¶ Secundò, id ipsum ostendit, quod in matrimonio impotentis cũ impotente cognita impotentia decreuit ecclesia: iam diu enim statuit verũ esse matrimoniũ posse ad carnẽ viuendũ. c. *Consultationi*, & c. *Requisisti.* de frigidis, & c. *Multorũ* inf. hac quæstione: ibi: *Præsertim si non tali mente subdiacono iũcta est, vt à carnis voluptatibus abstineret.* & c.

& cap. *requisisti* 33. quæst. 1. & c. *super. eo* 24. in appendice Concilij Lateranensis sub Alexādro III. part. 6. quæ omnia quæstione citata fusius prosecuti sumus, aliorum expositiones refellentes, sed qui contrahit cum impotenti, cognita impotentia nullatenus potest in copulam consentire, cū impossibilis sit intra vas, & naturali modo. Quare debet esse sub conditione caste viuendi.

¶ Deinde, quia matrimonium contractum sub conditione expressa castè viuendi, validum est, atque legitimum. Ergo verū esse matrimonium potest absque consensu in copulam. Antecedens docuit Paludanus in 4. dist. 30. q. 2. art. 1. concl. 2. Supplemētum Gabrielis dist. 28. q. 1. art. 3. Dubio 1. Immola in lege, *vbi ita donatur*. D. de donationibus causa mortis, Barbatius in caput vltimum de precarijs col. 1. His addendi alij, qui sub ea conditione Iosephum cum Beata Virgine nuptiarum fœdera inijsse docent, quos infra referam, & nouissimè, qui mihi pro ... est, Gabriel Vazquez 2. tomo in 3. parte disputatione 125. num. 63. Valere itaque matrimonium sub ea conditione, ratione etiam ostendi potest. Primò, quia si duo emisissent castitatis votum, quod ipsis mutuo notum esset, & firmum propositū seruandi illud, etiam si matrimoniū contraherent, & postea illi coniuges fierent, validū absq; dubio matrimoniū esset: quod enim maneat dominiū corporū, quod ex se principium est copulæ, impeditū perpetuò non repugnat, vt statim dicā. Et tamen in eo casu eadē prorsus ratio esset, ac si sub ea conditione expressa cō traxissent: & quia eodem modo tenerentur nec reddere nec petere debitū; imò petenti denegare deberet alter, cū iniustè petatur; & quia transferretur dominiū corporum, vsu tamen perpetuo impedito: & quia non posset esse vllus consensus in copulam.

Præterea valere matrimonium sub ea conditione probatur, quia ea conditio non repugnat fini ac substantiæ matrimonij, & ex cōsequenti non reddit irritū. Quamuis enim, iuxta decisionem Gregorij IX. in cap. finali de conditionibus appositis, aliquæ conditiones, aduersæ fini matrimonij substantiæ etiā repugnant, qualis est illa de impedienda generatione; de qua eo loco agit Pontifex; attamen conditio de abstinendo ab vsu coniugij, non est cū illa connumeranda: tū, quia nō est primus, ac præcipuus matrimonij finis procreatio liberorū, vt dixi illa q. 5. Scholastica, & indicant Patres, qui docent alio modo quā per copulā propagādū genus humanū in statu innocētiæ. Hi sunt August. Basil. Greg. Nyss. Damas. & cum aliqua dubitatione

Hiero-

Hieronymus: & tamen in statu innocentiæ, verū esset matrimoniū Tū quia ea conditio nō pugnat cōtrariè cū fine matrimonij, scilicet, referendo illud ad finē contrariū, matrimonio, qualis est impedire prolem: sed opponitur tantum negatiuè, vt aiunt, idest, cessando ab actu coniugij, quæ abstinentia ex mutuo consensu sancta, & licita est. Pontifex autem eo loco agit de conditionibus, quæ cōtrariè opponūtur fini matrimonij, illa enim etiā pugnant cū eius substantia, & illud irritant, si apponantur in cōtractu, quia destruunt consensum requisitū ad matrimoniū. Eo enim ipso indicat se nolle contrahere, qui cū conditione opposita substantiæ cōtractus contrahit. Hoc autem discrimē, ex eo rectè colligitur, quod conditiones oppositæ fini matrimonij contrariè, etiam post cōtractum ipsum perfectum sine peccato apponi non possunt, ac proinde initio appositæ mirum non est, si matrimonium irritent, quāuis non postea. Nam cum iam non valeāt auferre consensum, qui initio prō contractu præstitus fuit, sine peccato nō apponuntur, matrimoniū tamen semel initum dissoluere nequeunt. Contra verò, quæ solum negatiuè opponuntur fini matrimonij, cum licitè postea apponi possint, mirum non est, si initio oppositæ nō irritent matrimonium, nec tollant necessarium cōsensum ad huiusmodi contractum.

¶ Nec verò contra id, quod de ista conditione diximus, sensere D. Tho. 4. dist. in. 28. q. vnica art. 4. ad tertium, & distin. 30. q. 2. art. 1. quæstiuncula 1. ad 1. & 2. nec Bonauentura, nec Ricardus, loquuntur enim de alia conditione longè diuersa ab ista de seruanda castitate, scilicet, qua ita prohiberetur vsus coniugij, vt excluderetur etiā traditio potestatis ad vsum, quod est excludere dominiū in corpus coniugis, & apertè aduersatur fini ac substantiæ matrimonij. In quē sensum, interpretatur Sanctū Thomam, & Ricardum, Syluester in summa verbo *matrimonium*. 4. q. 16. Quare qui conditionē istam, vt nūquam cognoscas me, vel ne reddamus debitum, ita intelligeret, vt re ipsa accedere ad se inuicem fornicatio, & adulterium esset, quasi ab his peccatis ratione contractus nō excusarentur, nullum esset coniūgium, neque dominium corpore transferretur: quia hæc duo stare non possunt, vt transferatur dominium, & quod non excusentur à peccato fornicationis. Qui ergo vellet, vt ab eo genere peccati nō excusarentur, vellet profectò, vt non fieret traslatio corporum, atque adeo vt nequaquam esset matrimonium, quod consistit in ea translatiōne corporum. Aliter iudicandum, si eam conditionem appo nerent post contractum matrimonio,

nij, firmum enim à principio vinculum non dissolueretur superueniente conditione: quare non habet eundem effectum posita in cõtractu matrimonij initio, aut postea, vt iam dicebamus.

¶ Denique à priori probatur valere coniugium tantùm initum ad castè viuendum ea ratione, quàm q.5. Scholastica. c.6. proposuimus, quia in his contractibus, in quibus, res datur, & accipitur, potest distingui vsus à dominio, vnde potest esse trãslatio dominij, quod est facultas ad vtendũ, & radix vsus, & vsus ipse, atq; adeò potest esse diuersus contractus circa rem, & etiam circa vsum. Id quod etiam in matrimonio affirmandum est, cum corpus tradatur, & vsus sequatur. Ad essentiam autem eius tantùm requiritur trãslatio dominij corporis, quod ex se sufficiens principiũ est, & radix copulæ. Quare etiã si transferatur dominiũ impeditum, tamen adhuc erit vera matrimonij ratio. Id quod à signo colligi potest, quia si post matrimonium sequatur votum, manet dominium in corpus mutuo sine vsu, atque adeò dominium est perpetuò impeditum. Hanc rationem attigit Ioannes Maior in 4. d. 30. q. 4. §. 1. in 7. ratione suæ conclusionis, & ex recentioribus Ferdinandus Rebellus 2. p. de obligationibus iust. libro secundo quæstione 13. sectione 4. & Gabriel Vazquez secundo tomo in 3. par. disputatione 125. capite. 7.

¶ Verum quia obijci posset, quã ratione dominium transferri possit, si impeditum perpetuò est, cũ dominiũ sit facultas vtendi re, addit optimè Gabriel Vazq. ibi, duobus modis posse impediri vsum alicuius rei, vel ex iustitia, ita vt si quis ea vtatur, faciat contra iustitiam: & huiusmodi impedimentum stare non posse cum translatione dominij. Neq; enim posset in eo vsu esse peccatum contra iustitiam, nisi esset vsus rei alienæ: implicat autem dominium esse translatum, & rem esse alienam. Atque ideo paulò superius dicebamus nequaquã matrimonium iniri posse sub ea conditione, vt debitum non exigatur, si ita intelligeretur, vt vsus iste esset peccatum fornicationis, aut adulterij. Alio modo potest impediri dominium ex virtute religionis, vel fide promissionis, aut ex deuotione. Cum hoc autem impedimẽto etiam perpetuò stare optimè potest, translatio dominij. Huius duo signa manifestissima sunt; Primum id, cuius modo mentionem fecimus, scilicet, quod si qui coniugati consummato matrimonio, vel non consummato emitterent votum simplex castitatis; vel iam consummato transeant ad religionem, & professionem faciant, perpetuò impediuntur ab vsu matrimonij, adeò vt si postea alter eorum velit repetere alterum coniugem,

iugem, nequaquam concedatur. Alterum est id, quod in religiosis prioribus sæculis cernebamus, & confirmaui prima parte variarum disputationum, quæstione tertia Scholastica, cap. nono, qui retento dominio rerum carebant vsu per votum paupertatis; eodemque priuantur etiam Religiosi Societatis Iesu, vota simplicia emittentes post biennium, cùm tamen veri domini sint, ita vt contractus sine facultate superioris contracti de suis rebus sint validi.

¶ Sed obijci potest argumentum ex capite *Non est dubium.* infra, vbi dicitur illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cùm qua commistio sexus non docetur fuisse. Eademque sententia habetur capite *Cum societas.* capite, *In omni.* capite, *Quapropter.* c. *Si quis.* infra hac quæstione, quibus canonibus indicatur, vel matrimonium sine concubitu non esse; vel saltem, ante copulam esse imperfectum, & ea coniunctione, & corporum commistione perfici.

¶ Respondetur, in his canonibus nihil probari contra nos. Et quidē textus in capite, *Non dubium.* apud Augustinum non extat, vt aduertunt Decreti Gregoriani cēsores: extat tamen apud Leonem capite *Cum societas.* quod correctum habetur epistola 90. & 92. ad Rusticum Leonis Primi. Illis autem verbis solùm contendit vnitatem Christi cum Ecclesia perfectè repræsentari in coniugio consummato, non verò ante consummationem. Vnde bigamus, qui propter defectum Sacramenti reijcitur ab ordinibus suscipiendis, ille dicitur qui duo consummauit matrimonia: qui vero secundis nuptijs copulatus est, & altera ex vxoribus obijt ante consummationem, bigamus non est capite *Valentino Clerico.* distinctione 34. & vulgaris textus in capite *Debitum.* de bigamis non ordinādis, cuius verba, quia id, de quo agimus, valdè cōfirmāt transcribo: *Cùm duo sint in coniugio, videlicet, consensus animorum, & commixtio corporum, quorum alterum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum, & iustam animam, ad quod pertinet illud, quod dicit Apostolus, qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo, reliquum verò designat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum, & Ecclesiam, ad quod pertinet illud, quod Euangelista testatur: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis; profectò coniugium illud, quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum, & Ecclesiam per Incarnationis mysteriū est contractum, iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat Protoplastus:*

plasmus: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: & propter hoc relinquet homo Patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna*, statim subiungit: *hoc autem dico, magnum sacramentum in Christo & in Ecclesia*. Atque eo modo interpretamur, quod c. *cum initiatur*. c. *in omni*, & cap. *qua propter* & c. *si quis*, dicitur matrimonium consummatione perfici, in ordine, scilicet, ad mysterium, vt dixit Innocentius in dicto. c. *debitum*.

¶Sed quamuis hæc interpretatio veritatem contineat, & legitimè alijs canonibus adhiberi possit; attamè verborum Leonis alius est sensus, continentur enim in eo decreto, quod explicuimus supra, c. 14. latissimè. Cumque ibi ageret de coniunctione cum concubina, & ancilla, cum qua permanente in statu seruitutis verum coniugium esse non poterat, vt eo loco ostẽdimus: inquit etiam inter patronũ, & concubinam ex eo non posse esse repræsentationẽ coniunctionis Christi cum Ecclesia, quia nõ est inter illos matrimonium: non intercedit autem matrimonium, quia non præcessit nuptiale mysterium, id est, nuptiæ celebratę nõ sunt. Nuptiæ enim, vt ibi inquit Leo, sunt inter ingenuos, & æquales. Canonis autem *si quis*, qui ex Ambrosio desumptus est, ex Epistola ad Paternum. 66. alium longe sensum esse ab eo, quem vult Gratianus, ad uertunt Gregoriani decreti censores, id quod etiam constabit intuenti.

¶Sed vrget adhuc testimonium Augustini ex lib. 19. contra Faustum Manichæum. c. 26. non multum ante finem, vbi ita loquitur: *Matrimonium quippe ex hoc appellatum est, quod non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat, quod nobis odiosum est*. Quibus verbis indicat Augustinus matrimonium nisi in ordine ad copulam esse non posse. Sed nihil fauet Augustinus illi sententiæ, ibi enim solum contendit contra Faustum eã mulierem, quæ non ad matrimonij fidem, sed ad concupiscentiam habetur, dimittendam esse. Reddit autem rationem verbis citatis, non quòd velit docere omne matrimonium fieri sub expressa intentione liberorum; cum satis sit ad hoc celebrari, vt tradatur dominium corporis, quod ex se ad procreationem liberorum refertur, licèt sine animo vtendi coniugio: sed vt ostendat ad fornicationem non posse fieri, & vxorem ad hunc finem assumptam dimittendam esse.

De ma-

De matrimonio Beatæ Virginis cum Ioseph.

Cap. XVI.

Ad textum in cap. Beata Maria cap. omne itaque cap. genuit cap. egressus cap. priusquam cap. si enim, cap. inuenta cap. sic quippe.

TEXTVS Iste *Beata Maria*, quem ex Augustino desumpsit Gratianus, cõfictus ab illo est, & in Augustini operibus minime reperitur. Quid autem senserit Augustinus de Beatæ Virginis matrimonio, vel voto dicam statim.

¶ Igitur ad huius canonis elucidationem, & vt ea quæ circa illum dubitari possunt, expedita maneãt, obseruandum in primis, olim in lege veteri apud Iudæos Virginitatem non fuisse in opprobrio; vel ignominia, neque illicitam aut inferiorem nuptijs. Cuius oppositum rectè scio sensisse Diuum Thomã, qui existimauit pro tempore legis Mosaycæ potiores esse nuptias cælibatu 3. parte quæst. 28. art. 4. ad 1. & aperte in 4. distinct. 30. quæst. 2. art. 1. quæstiuncula 1. quam sequitur Caietanus 3. part. quæst. citata in commentario articuli, & Soto in 4. distinct. 30. quæst. 2. art. 1. §. *igitur quod.* Sensit etiam quoad hanc partem cum Diuo Thoma ex antiquis Henricus Gandauensis quod libeto 9. quæst. 11. & Albertus Magnus in 4. distinct. 30. art. 8. in solutione 2. quæ incipit, *ad aliud dicendum.* Sed nobiscum ex Scholasticis antiquis sensit supplementum Gabrielis in 4. distinct. 30. q. 2. art. 2. & recentiores ferè omnes cum Abulensi in caput 30. Num. q. 12. & 22. & cũ Clichtoueo in Damascenum lib. 4. de fide ca. 25. Id quod constare potest tum testimonijs Patrum, & autorum asserentium multos in lege veteri virginitatem coluisse. Nam Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum probat in lege veteri Eliam & Eliseum, & Ioannẽ Baptistam, & Euangelistam Virgines fuisse; addit præterea Danielẽ, & tres pueros Babylonis, quos inquit apud Hebræos certum esse in castitate vixisse: quinimo Apostolos, qui vxores habebant, eas propter Christum reliquisse, idque significasse, cum Christo dixerunt Matthæi 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nam Dominus respondit. *Omnis qui reliquerit aut vxorem, aut filios, &c.* Ignatius quoq; in Epist. ad Philadelphios ante medium in hoc numero præter Eliã, Eliseum, Ioannẽ Baptistã numerat Melchisedec, Iesum Naue, & Hieremiam. De Elia idem scribit Ambrosius

lib. 1. de virginibus, columna 3. Damascenus lib. 4. de fide cap. 24. cui etiam alios addit Damascenus, Epiphanius contra Hæreses Heresi 30. addit virginitatem apud Hebræos magnificatam fuisse propter Iacobum fratrem Domini, supponens illum Virginem permansisse. Ex ipsis etiam Iudæis & gẽtibus habemus huius rei præclarum testimonium. Nã Iosephus lib. 2. de bello Iudaico ca. 7. & lib. 17. Antiquitatũ c. 2. Plinius lib. 5. naturalis historiæ c. 17. & Solinus c. 36. Essenos absque fœminis omni abdicato vsu veneris, in communi societate summa cum laude vixisse. Vnde Baronius in apparatu Annalium testimonio Iosephi docet, & Essenos ante Christum vixisse, & apud Iudæos virginitatem non prohibitã, sed in pretio habitam. His adde Iudith, vt ex huius libri c. vltimo liquet, totum vitæ suæ tempus absq; liberis in castitate summa cum laude, & gloria transegisse. Damascenus lib. 4. cap. 25. castitatem in lege veteri appellatam esse ingens votum; ac denique non pauci Patres illa Isaiæ 56. *Quia hæc dicit Dominus Eunuchis*, de his, qui seruabant virginitatem interpretantur, Hieronymus ibi, Augustinus lib 1. de virginitate c. 24. & lib. 14. contra Faustũ c. 13. Ambrosius in exhortatione ad virgines, Basilius de Vera Virginitate satis post mediũ. Gregorius 3. p. pastoralis c. 29. Rupert⁹ in eum locum Isaiæ. Quamuis illa verba aliter, nec omnino male, interpretetur Lyranus, & alij. Neq; vero his obstãt nonnulla sacrorum librorum testimonia, quibus vtuntur, aut potius abutuntur, qui contra sentiunt, quæ optimè diluit noster Alfonsus Mendoça q. 4. Expositiua, & Gabriel Vazquez 2. tomo in 3. p. disp. 124. cap. 2.

¶ Secundo obseruandum est, id quod ex dictis consequenti ratiocinatione colligitur, Beatam Virginem nunquam procreandi liberos animũ habuisse, quoties de eo incidit cogitatio ante nuptias; sed poti⁹ firmo proposito Virginitatẽ seruare instituisse. Si enim, eo tẽpore virginitas prohibita non erat, sed licita, & in honore, & in laude, nec præceptum vllum obstabat de dãda opera liberorum procreationi, nullus iure negare poterit etiam quod eo tempore meliusatque perfectius erat, Virginem statuisse; & quod consequenter deducitur, desiderasse, ac proposuisse non sub cõditione, si Deus voluerit, sed absolutè. Quando enim aliquod opus licitum est, & nõ solum licitum, sed etiam aliis perfectius, absolutè, & non sub conditione desiderari intelligitur. Nec verò optauit, aut desiderauit solum virginitatem illæsam custodire, sed etiam ad eam seruandam voto se adstrinxit, prima quidem inter omnes, quæ virginitatem seruarunt ex voto. Vtrumq; edo-

edocēt Patres, & vouisse, & primā esse, quæ virginitatē vouerit. Origenes in ca. 13. Matthæi in illo, & factum est, cum consummasset Iesus, ita scribit: *Arbitrans rationi cōsentaneum esse virilis quidem purita tis in castitate primitias fuisse Iesum, muliebris vero Mariam.* Ambrosius lib. de institutione Virginum c. 5. *Egregia Maria, quæ signū Sacræ Virginitatis extulit, & intemeratæ Virginitatis post Christum leuauit.* Augustinus tractatu 10. in Ioannem, de Maria inquit. *Tunc cœpit dignitas virginū.* Huic simile est quod ait Hieronymus Epist. 2. ad Eustochium quæ est 22. *Mihi virginitas in Maria dedicatur à Christo.* Multò expressius id asserit Abdias Babylonius in vita Beati Bartholomæi, Bernardus Homilia 3. super missus est columna 4. non obscurè dicit Mariam primam fuisse, quæ votum virginitatis emisit. Rupertus lib. 3. in Cantica, nō multum ante finem: *Quia votum egregium Deo prima vouisti votum virginitatis* Beda Lucæ 1. in illud dixit autem Maria ad Angelum. Eādem sequitur sententiam Ludolphus Cartusianus in vita Christi 1. p. c. 2. columna 6. & recentiores frequenter. Quamuis itaque aliæ in lege veteri virginitatem seruauerint, nullam tamen ex eis votum emisisse probari potest. Nā quod nonnulli id affirmant de Maria sorore Moysi, falsum est: habuit enim virum, vt affirmat Iosephus lib. 3. Antiquitatum, cap. 2. Et quamuis Virginem illam fuisse demus, vt incertum autorem secutus affirmat Nyssenus, lib. de virginitate cap. 19. tamen non sequitur inde ex voto virginitatem seruasse. Quod etiam de Iephte addu ci solet, eius filiam non sacrificatam cruentè, sed interuento virginitatis sacrificio, à multisque probatū, de quo late Azor tomo 1. institutionum moralium, nunquam mihi probari potuit: Et quamuis daremus virginitatem seruasse, attamen non fuisse ex voto colligitur ex Iudicum 11. *Dimitte me, vt plangam virginitatem meam.*

¶ Tertiò obseruandum est, Beatam Virginem, ante Annuntiationem emisisse votum de seruanda virginitate, certissimum esse contra Hæreticos huius temporis, quibus cum exosa sint vota omnia, nō placet Virginem vouisse virginitatem. Idque indicat illud Virginis Lucæ 1. *Quoniam virum non cognosco:* neque enim actum denotat, ea enim ridicula & inanis ratio esset, sed propositū ac votum non cognoscendi. Ita colligit ex eo loco Nyssenus Oratione in Sanctam Christi natiuitatem: *Quoniam me virum cognoscere nefas est.* Atque eodem modo intelligunt Augustinus lib. de Sancta Virginitate c. 4. Beda Lucæ 1. Bernardus Homilia 4. super, missus est,

& Sermone 2. de Beata Virgine Hugo tomo 3. lib. de Mariæ Virginitate perpetua, cap. 1. post medium, & Theologi communi sensu idem ex eisdem verbis colligunt. Itaque illud *non cognosco*, idem est ac non possum, ob votum, scilicet, vt multis ex Sacra Scriptura testimonijs probat Doctissim⁹ Pater Christophorus à Castro in libro de Beata Virgine c. 9.

¶ Nec vero solum ante annuntiationem emisit Beata Virgo votum virginitatis, sed etiam eandem Domino consecrauit, antequam desponsaretur Iosepho. Scio refragari nonnullos, nullo tamen firmo fundamēto; sed id quod dixi visum mihi verius, & autoritate & ratione. Stant enim pro nobis nonnulli ex antiquis Patribus, Abdias Babylonius in vita Sancti Bartholomæi, ante matrimonium cum Iosepho virginitatem expresso voto dedicasse Deiparam affirmat Augustinus lib. de Sancta Virginitate cap. 4. postquam Beatam Mariam Virginitatem Deo vouisse dicit, subiungit: *Sed quia hoc adhuc Israelitarum mores recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violantes custodituro, quod illa iam vouerat.* Nyssenus Oratione citata, ex illo quoniam virum non cognosco, infert Beatam Virginem non Filiorum causa cum Iosepho nupsisse; imò neque, eo fine nubere licuisse. Et paulo antea dicit Iosepho traditam, & Sacerdotibus tanquam virginitatis custodibus. Rupertus lib. 3. in cantica circa finem. Quia votum, inquit, egregium Deo prima vouisti votum virginitatis, attamen sponsi nomen admisisti, desponsari viro nō renuisti. Idē expressè docuit Hugo Victorinus lib. de Virginitate Beatæ Mariæ c. 1. eoq; sup posito disputat, quo pacto potuerit postea inire coniugiū cū Iosepho.

¶ Et quidē ea mihi videtur esse efficacissima ratio, quia nisi demus Virginē vouisse castitatē ante matrimoniū, siq; virginitas eo tēpore illicita erat, vt oppositæ sententiæ Doctores fatētur, necessario dicere debemus Beatā Virginē, quādo matrimoniū cōtraxit, animo procreandi filios cōtraxisse, eo scilicet modo, quo tūc secundū legē debebat cōtrahere; imò nec aliter cōtrahere licuisse, quod horret animus de virgine, vel leuiter cogitare. Id autem ita esse dicendū manifestè deducitur, quia si eo tēpore virginitas prohibita, & præceptū extabat de danda opera liberis suscipiendis, & eo tēpore, antequā nuberet, nondum reuelatione cognouerat sibi permissum seruare virginitatē; quāuis desiderio cōditionato ferretur eius animus in virginitatē, si tādē id Deus permiserit; is attamē ab eo lato cōsensu, quo matrimoniū peractū est in eū finē ferri debuit quitūc erat in præ-

præcepto certè, si qui contra nos sentiunt sibi persuasissent, virginitatem esse eo tempore licitam, & non extitisse præceptum de procreatione liberorum, planè etiam nobiscum concederent Beatã Virginem, ante quam desponsaretur, voto sacrasse Deo virginitatem.

¶ Quo autem tempore virginitatem vouerit Beata Maria incertum est. Illud mihi verosimilius; vouisse, scilicèt, quando matura de eo præcessit cogitatio, dumq; adhuc in templo degeret, Deo inspirante vt eum statum eligeret; suumque votum postea patefecisse Sacerdotibus, de quo videndus Cardinalis Baronius in apparatu Annalium.

¶ Ex his, quę hactenus dicta sunt, facilè colligitur votum virginitatis Deiparæ fuisse absolutum, & nequaquam conditionatũ. Id quod hac consideratione explicatur, & confirmatur simul. Illud dicitur esse votum absolutum, cuius obligatio statim locum habet, nullo pacto suspenditur, sed executioni statim mandandum est. Votum verò conditionatum illud est, cuius executio differtur, & quasi suspensa relinquitur pro aliquo tempore. In eo autem differunt votum emissum de re, & secundùm se, & eo tempore licita, à voto de re eo tempore, & loco prohibita, quòd illud prius statim obligare incipit, posterius verò minimè, sed ab eo tempore, quo desinit præceptum prohibere. Verbi gratia: si quis vouit rem sibi non licitam, vt coniugatus aliquis consummato matrimonio custodiam castitatis inconsulta vxore, eius obligatio suspenditur, donec impedimentum cesset, neque aliter vouere potest, nisi pro eo tẽpore, optans scilicèt, vt impedimẽtum auferatur, quo id quod vouit licitè fieri possit. Huiusmodi sunt vota religiosorum, quæ sunt contra regulam. Verbi gratia: peregrinationes, ac similia. At si quis voueat rem sibi licitam, vt ingredi religionem nullis existentibus impedimẽtis, statim obligatur voto. Accommodemus doctrinam istam institu to nostro. Si virginitas tempore legis Mosaycæ prohibita erat, & præceptum extabat de generatione liberorum, vt nonnullos sensisse diximus, planè votum de seruanda virginitate debuit esse conditionale, si Deus, scilicèt facultatem cõcederet, suspensaque maneret eius executio, donec Deus suam prohibitionem auferret, sicut de votis religiosorum contra regulam dicebamus. At si virginitas eo tempore licita erat, & in honore, & gloria, votum de seruanda virginitate fuit absolutũ, & eius obligatio statim cœpit. Neque enim existimandum est ideò conditionale esse, quia ibi intelligitur conditio, si Deus aliud non decreuerit. Hæc enim conditio, quæ in omni voto, etiam si non exprimatur, intelligitur, cum res

aliqua absolute bona est, & alterius comparatione perfectior, non suspendit effectum, neque reddit conditionale votum. Neque enim eandem vim habet ista conditio in voto de resecundum se, & eo tempore licita, & in voto de re tunc vouenti prohibita. Nam in priori voto non suspendit obligationē eius, quia res est licita & melior. Ergo statim obligatur. At in posteriori suspenditur executio, vsque ad illud tempus, quo Deus prohibitionem auferat, vt exemplo desiderij explicari facile potest. Ergo cum virginitas fuerit eo tempore licita, & in honore, ac laude; & Deipara, antequàm desponsaretur, virginitatem vouerit, planum est votum absolutum fuisse, non conditionale. Ea enim cōditio, nisi Deus aliud iusserit, etiam si expressè apponeretur voto, (cum tamen nil magis efficiat, quam tacitè subintellecta) non redderet illud votum conditionale. Doctrinam hanc eleganter tradidit Gabriel Vazquez in 3. par te, disp. 124. c. 1, nu. 5. & c. 4. num. 69. ex quo nos nonnulla ad huius textus elucidationem & exornationem mutuati sumus.

¶ Verum si hæc quæ hactenus dicta à nobis sunt, constituta sunt verè, dubitatio exoritur, quo pacto inter Beatam Virginem atque Iosephum matrimonium celebrari potuerit. Nonnulli & ex Hæreticis, & Catholicis, quos retuli supra cap. præcedenti, facile se ab ea difficultate expediunt, negantes inter Virginem & Iosephum verum interuenisse matrimoniū, eo quod defuerit vel cōsummatio vel saltem consensus in copulam, & spes prolis.

¶ Sed hæc sententia vt minimū temeraria est, & si illis fundamentis nitatur, erronea, vt constat ex dictis cap. præcedente. Asserendum itaque verum, atque perfectum fuisse matrimonium Iosephi cum Virgine. Stāt pro hac sententia Patres Augustinus lib. 23. contra Faustum cap. 8. & lib. 1. de nupt. & concup. cap. 11. id quod etiam iterum contra Iulianum confirmauit Augustinus lib. 5. contra ipsum cap. 9. aliquantulum à principio, & Hugo de Sancto Victore lib. de Mariæ Virginitate perpetua, cap. 1. §. *videamus*, vbi rem hanc ex professo probat. Fauent etiam Patres illi qui ideo de desposata voluisse Christum nasci dicunt, ne adulterij aut fornicationis irrogaretur infamia. Lapidabatur enim etiam filia, quæ in domo Patris fornicabatur, si eam vir eius virginem non reperisset, Deut. 22. *quia in domo*, inquit, *Patris sui fornicata est*, quæ ratio ad omnes filias in domo Patris fornicantes extenditur. Hæc autem ratio manifestè supponit verum interuenisse matrimonium; alliàs cum id populo notum esset, maximè sacerdotibus, eam Iosepho

pho tradentibus, non ea euitaretur infamia. Hi autem sunt Origenes Homilia prima, de diuersis, in illud, *Ioseph autem vir eius.* Basilius Homilia de humana Christi generatione, Hieronymus in illud Matthæi, *Cum esset desponsata,* Chrysostomus Homilia quarta, in Matthæum explicans illud, *Ante quam conuenirent.* Autor imperfecti apud eundem Homilia secūda, in illud Matthæi, *Cum esset desponsata,* Ambrosius lib. de institutio. Virg. cap. 6. lib. 2. in Lucam in principio Bernardus Sermone 2. de laudibus Beatæ Mariæ, super missus est. Rupertus lib. 11. de Victoria Verbi Dei cap. 9. Fauent præterea illi Patres, qui ideò dicunt de desponsata nasci voluisse Christum, vt partus eius celaretur Diabolo, quam rationem refert ex Ignatio Hieronymus, in illud Matthæi primo. *Cum esset desponsata,* Basilius loco citato, Origenes Homilia 6. in Lucam, Ambrosius, lib. 2. in Lucam cap. 1. Chrysostomus Homilia. 4. in Matthæum; Damascenus lib. 4. de fide cap. 25. Bernardus Homilia 2. super Missus est. Quæ ratio licet difficilis sit, tamen sensisse Patres verum interuenisse matrimonium, planè conuincit. Ea autem in eum sensum explicari commodè potest, si dicamus in primis non semper eius partum celatum Diabolo, sed per aliquod tempus, & forsan prægnationis tempore, id quod nonnulli Patres expressè docent. Deinde Deum non excitasse illos, vt attenderent ad præteritum illud an conceptionis tempore à viro cognita fuerit. Diximus enim alibi à Deo excitari Angelos ad huius potius, quam illius obiecti cognitionem: Cumque ex alia parte viderent præsens, & constans matrimonium, facile deludi potuerunt, Deo non excitante eorum intellectum ad cognitionem præteriti, scilicet, quid tempore conceptionis gestum esset, an præcessisset, congressus cum viro, vel secus. Adde etiam Angelum, cum ex speciebus naturalibus, quas habebat inditas, etiam si vellet attendere, eo i gressum cum viro præcessisse non cognosceret, & alias videret præsens coniugium, indicium certo ferre non potuit; sed dubitauit quid in eo casu factum esset, & in id sese inclinauit mens, vt persuaderet sibi Deum aliqua ratione occultare; sicut philosophantur Theologi, cum ab Angelo negant cognosci naturali virtute quo pacto existant accidentia in Eucharistiæ Sacramento, etiam si ibi substantiam panis adesse non cognoscit: & cum etiam non agnoscebat in Christo naturalem subsistentiam, & tamen per diuinam subsistere naturam humanam non assequebatur. Dubi

tabat itaq; & credebat sibi à Deo ob aliquē finē occultari, propēdēs tamen ex congressu cum viro susceptū semē, in id inductus præsente & cōstāte matrimonio. Quare meritò Sancti Patres docuerunt cōnubio, & celatum partū, scilicet, esse ex Dei opere, & delusum Dæmonem. Maneat ergo certum ex doctrina Patrū inter Iosephū, & Virginem non tantum sponsalia, sed verum & legitimum interuenisse connubiū; id quod vno ore pronūtiant scholastici omnes cum Magistro Sententiarum in 4. dist. 30.

¶ Illa autē optima videtur esse ratio, quia inter Virginē & Iosephū saltē sponsalia fuisse inita dubitari non potest, nam Lucæ & Matthæi 1. appellatur Virgo Maria desposata, & Ioseph vir eius. Ergo vel dicendum est etiam matrimonium subsecutum, quod intendimus, cum sponsalia sint nuptiarum futurarū promissio: vel asserendum, aut ipsos sibi inuicē non seruasse fidem, quam sibi sponsalitio cōtractu obstrinxerant; aut sibi mutuò relaxasse: quorum quoduis absurdissimū est. Optimè autem cum præcedenti absoluto voto constitisse Virginis matrimonium, liquet ex dictis capite præcedēti; vbi probauimus sub ea conditione expressa castè viuendi, & sine vllo ordine & cōsensu in copulā, validè celebrari posse matrimonium.

¶ Sed his, quæ de Sāctissimæ Virginis cum Iosepho matrimonio diximus, obstare videntur nonnulli Patres, qui indicant non fuisse matrimonium. Quidam enim ex illis non audent concedere Beatam Mariam fuisse Iosephi coniugem verè & propriè. Hi sunt Hilarius Matthæi 1. Cyrillus Hierosolymitanus Cathe. 12 §. *Videamus porro*, Chrysostomus Homil. 4. in Matthæum, explicans illud *Ioseph filij Dauid*, Hieronymus in c. 1. Mat. in illud. *Virum Mariæ*. Deinde quia Gregorius Nyssenus nō audet dicere matrimonium illud sponsalium rationem egressum, Oratione in die Natalis Christi, columna 6. qui etiam cum Bernardo Homilia 2. de laudibus Mariæ super missus est, negāt Iosephum virum propriè dici. Ad hæc alij negant Beatam Mariā esse verè vxorem, sed tantum sponsam. Hi sunt Tertullianus lib. de velandis Virginibus c. 6 Epiphanius, Hęresi 78. Gregorius Homilia 26. in Euangelia, & habetur, c. *sic quippe*, 27. q. 2. Item quia Autor apud Cyprianū in sermone de Pasione Iosephum inquit sola opinione, non re ipsa maritum fuisse: & Petrus Chrysologus sermone 175. solo nomine esse maritum dixit, non conscientia. Denique, quia Virgo Maria non præsens, sed futura vxor appellatur ab Origine Homilia 1. de diuersis in illud, inuenta est, & ab Hieronymo loco citato.

¶ Sed hæc omnia testimonia Pa-

trum

rum facili negocio explicantur; si attendamus nomen coniugis, vel vxoris, vel etiam viri, apud illos non tãtum significare eos, qui legitimo matrimonio iuncti sunt, sed etiam corruptos, & qui consummarunt matrimonium: & in eo sensu negasse Virgini & incorruptæ nomen coniugis vel vxoris, & sponsam appellasse: non quod verum matrimonium non fuerit, ac ratũ: sed quia consummatum non fuerit. Sic Tertullianus, Hylarius, autor ille apud Cyprianum, Cyrillus Hyerosolymitanus, Gregorius Nyssenus, Chrysostomus, Epiphanius, Gregorius Magnus, Chrysologus, & Bernardus. Non secus, ac Ecclesia aliquando in antiphona ad *Magnificat*, in officio beatæ Virginis illam vocauit *innuptam*. Despondendi autem verbum pro nubere, & sponsam pro nupta intelligunt Græci, inter quos Origenes, & etiam Hieronymus: vnde inquit annuntiationis tempore futuram putari vxorem, scilicet, quia vulgus existimabat congressurum cum illa Iosephum.

(†)

De consensu conditionato tam in matrimonio, quam alijs contractibus.

Cap. XVII.

Ad textum in cap. conditio, & cap. quicumque.

Q Vamuis textum istum extra rem omnino hic à Gratiano insertum nõ tent interpretes, attamẽ nos eius occasione, qui & habetur etiam cap. 1. de Condit. appositis cum de turpi conditione in matrimonio adiecta agatur, edisseramus de conditionibus appositis tam in matrimonio, quam in quouis alio contractu.

Contractus celebrati sub conditione impossibili vel turpi, qua ratione sint validi.

§. I.

I N primis præmittendũ est, conditionem, quod ad præsens attinet, duobus modis vsurpari. Vno modo presse pro sola conditione de futuro contingenti, quæ in vtrã

 que

quę parte euenire potest: altero late, vt cōprehēdit nō solū cōditionē contingentē, sed quamcunq; aliam de futuro, & conditiones omnes de præsenti, aut de præterito, siue contingentes sint, siue necessariæ, siue impossibiles. Cōditio priori modo sumpta diffinitur a Syluestro verbo *conditio*, in principio, Soto in 4. dist. 29. q. 2. art. 1. *est dispositionis suspensio ex incerto futuro euentu*. Vt siquis dicat, dono centum, si naues ex India venerint, talis enim donatio suspenditur, vt vim nō habeat, nisi dependenter à conditione & futuro euentu. Vnde ex illis tantū oritur obligatio in spe, dum conditio non ponitur, vt habetur Insti. De verborum obligationibus §. *ex conditionali*. Alias diffinitiones afferunt Antonius Gomez 1. tom. variarū c. 12 nu. 54. & Syluester loco citato, hæc tamen est frequentior, & proprie conditio censetur, vt patet. l. *institutio*. D. de conditionibus & insti. illis verbis: *Cū nulla sit cōditio, quæ in præteritū conferatur, vel quæ in præsens* & l. *itaq;* D. si certū petatur & l. 2. tit. 4. p. 6. Conditio verò late sumpta sic diffiniri potest. *Est adiectio dispositioni dependentiæ, vt sit, obligare vel incipiat ex aliquo præsenti, præterito, aut futuro*; vt, dono tibi centū, si amicus meus viuit. Deinde conditio latè sumpta diuiditur in conditionē de præterito, de præsenti, & futuro. Rursus et 12 conditio diuiditur in impossibile & possibile. Impossibilis quædā est talis quia re ipsa esse nō potest, vt si digito cœlum tetigeris: quædā, quia iuri contraria est, qua ratione, de iure dicitur impossibilis, non tamen de facto, huiusmodi sunt quæ cum iure, aut positiuo, aut naturali pugnant. Non tamen censetur conditio impossibilis de iure, qua bonum aliquod maius impeditur, si in se bona sit, vt si contrahas cum Maria, dūmodo relinquat libertatē ad eligendū maius bonū, vt dico infra in fine huius §. Quod si nihil boni cōtineat, & boni impedimentum sit, impossibilis etiā censetur, vt si dicas, si captiuum non redimas. Hæc constant ex l. *conditiones quæ*, & l. *conditiones contra*. D. de conditionibus & institutionibus, & l. 3. titu. p. 6. & alijs. Diuiditur deinde conditio in generalē & specialem. Generalis est, quæ in cōtractu omni intelligitur, vt, si voluerit nisi denotet declarationem voluntatis expressā, sic enim nō accipitur tāquam generalis conditio; Sic accipio textum in l. *Si ita legatum, si illi si volet* D. de legatis. 1. Item illa, si Deus voluerit, si intelligatur de voluntate Dei generali, nam si de approbationis voluntate intelligatur, specialis est.

¶ His positis certum est omnē contractum celebratum sub conditione contraria substantiæ ipsius, esse omnino nullum, vt, si quis velit contrahere contractum mutui, & nolit,

& nolit trasferre dominium rei mutuatæ, non contrahit: quia, vt alibi dicendum est, de intrinseca ratione contractus mutui est traslatio dominij. Item si quis contrahat matrimonium ea lege, vt fidem non seruet, vel vt dissoluere liceat, nullum est matrimonium: nam contra substantiam matrimonij est, qui contractus est indissolubilis natura sua. Vnde fit matrimonium celebratum sub conditione de vouenda castitate, de non reddendo neque exigendo debito, esse omnino validum, vt dicebam cap. 15. quid quid dicat Thomas Sanchez cum alijs lib. 5. de matrim. disp. 10. quia talis conditio non est contraria substantiæ matrimonij, quæ consistit in sola translatione dominij corporum. Si enim cum eo voto quis cõtrahat, & accedat ad vxorem, peccabit contra religione ratione voti, non tamen fornicabitur, neque enim accedit ad non suam, vt late loco citato.

¶ Quæ doctrina non solũ vera est, quando expresse apponitur talis conditio, sed etiã, quando virtualiter intelligitur apposita vel ab ipsis contrahentibus ex speciali modo, vel ex modo contrahẽdi cõmuni iuxta cõmunem ritum & cõsuetudinem patriæ. Quod maximè obseruandum est in matrimonijs insideliũ, ante conuersione celebratis.

¶ Sed quæret aliquis, an validus sit contractus celebratus sub conditione contraria substantiæ illius, si conditio apposita sit ab vno solo cõtrahentium. Et de matrimonij contractu nonnulli in cap. finali, de conditionibus, dixerunt esse validum. Idem maiori ratione dicerent de alio contractu: sed immeritò. Itaque de omni contractu dicendum est, esse inualidum. Et quidem, si de iure naturali sermo sit, facile probatur, quia vnus contrahentium non consentit, nisi apposita conditione prædicta, & ita substantia contractus pendet à mutuo consensu vtriusque. Ergo quando consensus vnius non est sufficiens ad contractum, non potest fieri contractus validus. Deinde ex iure positiuo oppositum non constat, aut sic contrahentes cogendos esse ad contrahendum. Dices, si vnus tantum apponit conditionem, & alter contradicit, conditio illa non videtur apposita contractui, atque adeo videtur validus. Respondetur ex hoc tantum, quod alter contradicit, non posse colligi validum fuisse contractum, sed illum voluisse contrahere cum ea conditione: cuinque alius nolit ea conditione apposita contractum celebrare, constat fuisse nullum.

¶ Deinde certum est, & statutum apud doctores in foro interno iudicitũ ferẽdũ esse ex assensu, vel dissensu. Nam si re vera contrahentium consensus dependens fuit

fuit à voluntate impossibili, contractus est nullus. Secus tamen, si ex voluntate contrahentiũ verus fuit consensus de præsenti, & conditio ioco apposita, neque ab illa dependens habitus est consensus.

¶ Præterea quod ad ius naturale attinet, tàm cõtractus matrimonij, & quilibet alius, quàm vltima voluntas, aut quæuis alia dispositio celebrari potest sub cõditione impossibili, siue sit impossibilis ex natura rei, siue de iure, neque ea adimpleta vim vllam habebit contractus, aut dispositio. Ita docet Ioannes Medina de restitutione q. 23. & Molina tomo 1. tractatu 2. disputatione 206. cõclusione. 1. estque communis doctorum sententia. Aperta ratio est, quoniam quæcumque dispositio, qua aliquis gratuitò, aut onerosè quidpiam confert, vt vim habeat stando in solo iure naturali, dependet à libera voluntate ita disponentis. Igitur si disponit sub conditione impossibili, aut turpi, neque vult vt aliter dispositio vim habeat, quam dependẽter ab existentia talis conditionis, non aliter vim habebit contractus, aut dispositio, quàm impleta ea cõditione; quod idem certum est in quacumque alia conditione, & eodem modo probandum.

¶ Ex dictis colligitur 1. illam communem regulam, cõditio, quæ est de facto, aut iure impossibilis, vitiat dispositionem, aut habetur pro non adiecta, non esse veram stando in solo iure naturali, sed solum in his dispositionibus, in quibus id statutum est iure positiuo, neque ad plura extendenda est, quam iure positiuo constitutum reperiatur.

¶ Secundò colligo, matrimoniũ contractum sub conditione turpi, aut impossibili, licet stando in iure naturali nullum omninò esset, idque tantum probãt argumẽta Durandi in 4. dist. 39. quæst. 4. aliter tamen loquendum esse iuxta positiuum ius. Nam cap. finali de conditionibus, statuitur conditiones turpes & impossibiles per naturam, aut de iure, aut de facto comparatione omnium, secus si sit impossibilis comparatione præsentis status alicuius, has inquam habendas esse in contractu matrimonij pro non adiectis in fauorem eiusdem contractus, quod Paludanus intelligit de conditione de futuro, non verò de præterito. Sic enim contrahentes præcepto ecclesiæ obligantur ad verè contrahendum & iuxta ecclesiæ leges, quæ illis debent innotescere. Vnde ex tali matrimonio inter consanguineos inito, aut à clerico & excommunicatio incurritur, & nascitur irregularitas, cum illa cõditio non vitiet. De conditione tamen contra substantiam matrimonij tale non decernitur. Vnde hæc vitiat contractum, illa verò non. Quod non est

set stando in iure naturali: neque enim ex eo præcise discrimen aliquod oriri potest, sed solum ex statuto Pontificis in eo capite. Obiter tamen aduerte non esse conditionem turpem illam, si virgo inueniaris, dummodo exploretur virginitas medio licito, non tactu impudico. Potest enim honestari, vt vitet bigamiam, & vt certior de fide sit, alijsque de causis, quæ quidem communis sententia est, eamque tradunt Ostiensis cap. finali de conditionibus, Butrius in cap. *per tuas*, eodem titulo, Paludanus in 4. distinctione 29. quæstione 2. articulo 5. conclusione 4. Adrianus in tractatu de consensu matrimonij, articulo qui incipit, *ad discernendum*, dubio 6. & Principes summarũ scriptores habent pro honesta.

¶ Tertiò colligo in contractu sponsalium, si adhibeatur conditio turpis aut impossibilis, quæ non refundatur in matrimonium non esse valida sponsalia, quidquid dicant Syluester, & Nauarrus & Thomas Sanchez lib. 7. d. 69. nu. 3. Quia cum nullum ius reperiatur, quod in eo faueat sponsalibus, iudicandum est de illis, sicut de alijs iudicatur spectato solo iure naturali. Dixi, quæ non refundatur in substantiam matrimonij, quia si quis ita spõdeat, ducam te in vxorem, si post matrimonium, furtis meis consenseris, sponsalia hæc in foro externo censebuntur valida, quia ab obiecto sponsalitię promissionis, id est, à contractu matrimonij repellitur conditio turpis. Igitur talis promissio in foro externo iudicabitur pro missio contractus puri, id est, matrimonij pure contrahendi: nam conditio illa turpis habetur pro non adiecta. Si vero celebretur sub conditione contraria substantiæ matrimonij, vt si dicas, ducam te in vxorem, si post matrimonium alijs tuũ corpus tradideris, nullus est sponsalium contractus, sicut & ipse contractus matrimonij. A matrimonio enim iure positiuo non repellitur conditio contraria substantiæ illius, vt dictum est. Quod si quis ita sponderet, ducam te in vxorem, si ante matrimonium, cum altero fornicata fueris, cum hæc conditio adimplenda ante contractum matrimonij non sit contra substantiam eius nondum contracti, perinde iudicandum est, ac si celebraretur sub conditione turpi iuxta dicta.

¶ Quartò colligo in vltimis voluntatibus, vt in hæredis institutione, fideicommisso, legato, & donatione causa mortis, conditionem impossibilem siue de facto, siue de iure talis sit, non vitiare dispositionem, ex speciali iuris dispositione, quæ habetur l. 1. & l. *Siqui ita*, & l. *Siquis ita institutus* l. *quæ sub conditione*, §. 1. l. *conditiones quæ* l. *conditiones contra*. D. de conditionibus institutionum. l. *cum in 2.* in fine D. de iniusto rupto. *si Mania*. D. [illegible]

hære-

hæredibus instituendis l. *obtinuit.* de condit. & demonst. l. *si post diem.* D. quando dies legati cedat, & §. *impossibilis,* Insti. de hæredibus. inst. & l. 3. titulo 4. p. 6. Ita docet Acosta lib. 1. select. interp. cap. 8. num. 3. Antonius Gomez 2. tomo variarum cap. 4. num. 18. Molina lib. 3. de primogenijs cap. 17. num. 4. Molina Theologus tractatu 2. de iustitia disp. 285. conclusione 2. Quod statutū est fauore vltimæ voluntatis, & ad tollendas lites; quoniam mortuo testatore non remanet interpres voluntatis ipsius. Id quod ius positiuum optimè potuit statuere: respublica enim & Princeps multum possunt circa dispositionem pecuniarum, & similium bonorum, iustaque de causa potest dominium vnius trasnferre in alium, vt in lege præscriptionis. Itaque potuit decernere, vt per vltimam voluntatem, per quam iure naturali dominium non transfiret in alium, transferatur iure positiuo, ac si ea conditio apposita non esset. Quod si testator existimauit eam conditionem possibilem esse, vitiatur dispositio l. *servo manumisso.* D. de conditione indebiti, cuius legis ratio est ignorantia, qua ductus est testator, quæque nullam reddidit dispositionē. Ita etiam docent Gregorius Lopez l. 3. citata & Antonius Gomez 1. tomo, variarum, cap. 12. numero 65. & Mo- [illegible] disp. citata. Sed de his latius in tractatu de testamentis.

¶ Ex his colligo, quod ex me sæpe quæsitum, relicta pro maritādis puellis posse etiam concedi his, si velint religionem ingredi, etiam si constet de contraria volūtate testatoris. Ita docere tenentur qui dicūt relicta puellæ vt nubat, deberi ingredienti religionē. Hi sunt Sylu. verb. legatum 1. q. 9. & Hæreditas 4. §. vlt. Iacobus à Graphis Capuanus I. V. D. & Theologus Monachus Casinēsis 1. p. decis. Aurearū lib. 2. cap. 59. num. 16. qui & ita Neapoli iudicatum scribit, Emanuel Sa verb. legatum num. 34. P. Molina 1. tomo de Iustit. tract. 2. disp. 207. conclus. 1. & in eo omnes conuenire docet. Leonardus Lesius de virtutibus cardin. lib. 2. cap. 18. dub. 15. quam etiā cōmunem sententiam esse dicit. Idem quoque affirmare debet quicumque sentiunt, si legatum relinquatur sub hac forma: lego tibi mille, si nubas: centum, si religionem ingrediaris: mille deberi monasterio. Ita sentit Emanuel Sa ibidem, & Paulus Comitolus lib. 7. Respons. mor. quæst. 7. circa finem. qui & optimè ostendit, quam sit iuri conforme, Ioannes Medina C. de rebus restituendis quæst. 23. Lesius loco citato, qui pro hac sententia adducit ex Canonistis plures, & Molina loco citato, quamuis illam non sequatur, probabilem tamen esse fatetur. Ratio,

tio, quæ me inducit in hanc sententiam non sumitur ex commutatione in melius, id enim priuata autoritate fieri non posset in vltimis voluntatibus, iuxta Tridentinum sess. 25. de Reformat. cap. 8. sed hæc tantum est: Quia licet iure naturæ prædicta dispositio non posset extendi ad eas, quæ religionem profiteri volunt, vt modo dicebamus: attamen ius disposuit, vt istæ conditiones habeātur pro nō adiectis. Nouella. 123. de Sanctiss. episc. c. 37. & Authent. *Nisi rogati*. C. ad Senatus. C. Trebell. Non quidem quia ius hanc interpretatur fuisse testatoris mentem, vt nonnulli existimant, quomodo enim ea præsumeretur mēs, cum leget sæpe etiam mentione religionis facta; sed contra eorum voluntatem in fauorem religionis, vt expressè docuit Baldus Nouell. *eo priuil.* 77. n. 2. & 5. Felin. c. *Ecclesia*. n. 79. vers. *cæterum*, de Constit. Lesius loco citat. Vega in sum. post casum 66. Emanuel Sa loco citat. Nam religioni quidquid aduenit, amissum & inutile iudicat vulgus, quasi otioso hominum daretur generi. Quod optimè potuit ius statuere, sicut in matrimonio statuit turpes & impossibiles cōditiones habēdas pro nō adiectis. Vnde merito Panormit. in ca. *in præsentia* de probat. dixit hanc sententiam esse conformiorem iuri.

¶ Sed Thomas Sanchez lib. 1. de matrimonio q. 33. à. n. 29. quam uis existimet, quando legatū relinquitur certæ cuidā personæ, vt nubat, illi deberi etiam si religionem ingrediatur: attamen, cum non relinquitur certæ personæ, sed absolutè pro maritandis puellis, nequaquam posse fieri. Verum in primis valde miror, quomodo cum autor iste li. 7. disput. 91. n. 36. dicat, si aliquod relinquatur legatū fœminæ, si honesta ac pudica sit, posse in cōscientia retineri, quamuis semel vel etiā ter fornicata fuerit, quomodo in quā neget legatū illud tuta consciētia dari posse illi, quæ religionē ingreditur, quasi æquius sit fauere libidini, quā religioni, aut quasi fœmina, quæ bis, ter v e lapsa est, nō sit inhonesta. Forsan iste auctor non existimat inhonestas alias, nisi meretrices: forsan illi fœmina, quę cau te tantū semel singulis annis fornicatur, non videtur inhonestè viuere, quod turpissimum dictu est. Mihi fœmina vel semel lapsa, inhonesta est, vnde legatum illud siue consanguinea siue extranea sit, retinere non potest.

¶ Prçterea nulla cōmoda assignari ratio potest discriminis: tū quia cōmune est legatis omnibus vt amplè interpretētur, vt fesit Emanuel Sa v. *legatū*. n. 47. quare, sicū certę personę legatum relinquitur vt nubat, maximè si certa illa persona sit extranea, amplè interpretatur, Thomas Sanchez, vultq; cōcedi, etiam si reli-

si religionem ingrediatur cur non ample interpretabimur in nostro casu? Cur enim si existimat in eo casu dari, quando non constat de contraria testatoris voluntate, ex benigna interpretatione, vt dicit num. 29. & 30. non benignè interpretatur in præsenti, quandiu saltē non constat oppositum voluisse testatorem? Tum etiam, quia omni legato conditionali, si ius naturæ attendas, commune est non subsistere non subsistente conditione, cur si in illo casu, conditione expressa à testatore non obstante, datur certæ cuidam personæ, non concedetur etiam in nostro casu? Denique quia in vtroque casu conditionem esse turpem agnoscet qui turpis non est. Nam ligare aliquē, vt maius bonum relinquat, turpe est, & odiosum in religione Christiana, vt rectè Ricardus Malumbrius citatus à Couar. lib. 1. variar. cap. 19. num. 7. non secus ac si expresse dicat quis: lego centum dū modo non ingrediaris religionem, sed nubas. Quare vt honesta nuptiarum conditio sit, debet liberum remanere legatario nubere, vel cælibem vitam eligere. Vnde consequenter assero legatum, vt hic nubat certæ cuidam fœminæ, habiturum legatarium, etiam si nubat alteri, vel religionē ingrediatur, propter eamdem rationem.

¶ Sed dicit Thomas Sanctius n. 32. exorbitare à iure dispositionē illam, quæ habetur in Authent. de sanctissimis episcopis. collat. 9. §. *sed & hoc præsenti*, atque adeo non esse trahendam ad alios casus: illam autem dispositionem loqui tantum in casu, quo legatum relinquitur certæ cuidam personæ, non quando relinquitur incertis personis.

¶ At in primis reprehēdo quòd viro religioso videatur exorbitare à iure ea dispositio, quæ in fauorē religionis inducta est: mihi enim videtur valde cum iure & æquitate congruere. Quanto consultius Comitolus, cum incidisset in ea verba Baldi, qui dicebat in legato relicto sub hac forma; mille si nubat, centum si religionem ingrediatur, non deberi ingredienti religionem legatum integrum, idque esse naturali æquitati conforme, hæc intulit. In quo is longè fallitur, quando quidem non parum ab æquitate & pietate distat. Quis enim non videat ista legandi ratione coniugij statui magis, quam religionis faueri? Quis nesciat quam multas virgines à vita religiosa abduci ob exiguā dotē, quæ monasterio est assignāda? quæ si ampla esset, sacra monasterij septa non horrerent, quibus persuasum esset, & minore se rerum egestate, & paucioribus vitæ incommodis se conflictatum iri? Præter quam, quod vbi monasterium copiosiorem dotem esset adeptum, tum rei familiaris difficultati melius subueniret, religiosaque discipli-

disciplina & viuendi ratio sanctius coleretur, nec à laicis personis sitpè cogere, vel vitæ necessaria auxilia expetere monasteria cogerentur: sublata quoque familiaritas esset cum profano hominum genere, quæ consuetudo, quam sit tam viris, quam religiosis fæminis perniciosa atque exitialis, credibile nō est. Mitto paupertatem nimiam, qua premuntur religiosæ sodalitates vitium sæpe numero procreare paupertati contrarium, cum quælibet, aut fermè quælibet persona religiosa vt suis succurrat necessitatibus, suum ac proprium sibi parat peculium. Quæ omnia si à Baldo cōsideratius animaduersa fuissent, numquam ab eo scriptū fuisset, secundum naturalem æquitatem esse formam illam legandi, quæ à nobis alijsque Doctoribus non paucis est improbata. Hæc Comitolus, quæ ad rem nostram quam maximè faciunt contra Sanctium.

¶ Deinde non placet, quod idem autor dicit dispositiones illas, quæ sine vlla distinctione loquuntur, restringendas, ita vt tantum intelligantur, quando colligi potest ex mente testatoris voluisse etiam, vt certæ illi personæ daretur ad religionis ingressum: cum omnia, quæ ea nouella constituit Iustinianus, sint in fauorem religionum disposita, vt optime expendit Lessius loco citato.

¶ Denique nec placet dispositionem illam intelligi tantum, cū legatum relinquitur certę & determinatæ personæ. Illa enim verba, *seu alij cuicumque personæ*, ego intelligo vniuerse & vagè, quæcumque illa sit, idque conuinco ex ratione, quam in fine eius capitis addit Iustinianus, ex eo desumptam, quod vitam profitentur religiosam & conuersationem castam, à quo proposito non vult retrahi quemquam illo proposito legato. Retraheretur enim nō pauci, quid quid dicat Couarruuias, vt rectè notat Lessius loco citato.

¶ Denique in alijs contractibus his exceptis, quos dixi, conditio impossibilis, & turpis habetur pro adiecta, atque adeo vitiat contractum, redditque nullius efficacitatis. Quod non tantum verum est de iure naturali, sed etiam iure positiuo § *si impossibilis*. Inst. de inut. stipulationibus, & l. *non solum*. D. de actionibus & obligationibus & l. *impossibilis*. D. de verborum obligationibus, estque communis iurisperitorum sententia in citatas leges. De eo videndus Molina tractatu 2. de iustitia tomo 2. disp. 285. conclusio- ne 1.

(;)

O De

De contractu celebrato sub conditione de præterito, præsenti, aut futuro, tam necessaria, quàm contingenti.

§. *II.*

Quod attinet ad conditionem de præterito, & de præsenti, receptum est apud doctores non suspēdere contractū, aut hæredis institutionē, aut legatū, aut quāuis aliā dispositionē: sed si ita se habent, statim validæ sunt tales dispositiones, quāuis ignoretur cōditiones ita se habere. Quod si re vera non ita se habent, statim etiā sunt inualidę. Quare istæ propriè non habent rationem conditionis, neque ob id huius modi dispositio desinet esse pura. Hæc habentur l. *cum in* 2. D. de iniusto rupto l. *cum ad præsens*, & duabus sequentibus. D. si certum petatur l. *conditio in præteritum*, D. de verborum obligationibus. l. *institutio talis* §. vltimo. D. de conditionibus & institutionibus, & §. *conditiones*. Inst. de verborum obligationibus & l. 2. titulo 4. p. 6. affirmatque communis doctorum sententia, quam præter alios docet Antonius Gomez tom 1. variarum. resol. ca. 12. num. 64.

¶ Quod attinet ad cōditiones de futuro, quædā sunt necessariæ, quædam contingentes. Necessaria est, quæ ad alteram contradictionis partē derminata est, vt, si sol cras orietur. Contingens, quæ indeterminata est ad vtramque partem, vt si naues ex India venerint. Et de conditione necessaria Glossa in cap. *per tuas* de condit. sentire videtur contractum non esse statim validum, quia talis conditio videtur suspendere actum, & obligationem differre in tempus futurum: Alij tamen è contra sentiunt talem conditionē statim à principio efficere obligationem cōtractus, ac si purus esset. Ita docuit Sanctus Thomas in 4. dist 29 & communiter ibi Theologi, Syluester, *matrimonium*. 3. §. 2. Molina. tomo. 1. de iustitia tract. 2. disp. 206. & Panormitanus in ca. penultimo de condit. appositis, qui citat etiam Ostiensem. Videtur probari ex lege, *nam si*, iūcta præcedenti, & sequēti de condict indebiti l. *si Pupillus* §. *quis sub conditione*. D. de nouat. cuius hæc sunt verba. *Qui sub conditione stipulatur, quæ omnino extitura est, pure videtur stipulari* l. *in illa stipulatione*, de verborum obligationibus, & §. *conditiones*. Inst. eodem titulo: *Quæ per rerum naturam certa sunt, non morantur obligationem, licet apud nos incerta sint*. & l. 8. titulo 4. p. 6. Atque hæc mihi sententia magis placet vt plurimum, quia siquis dicat, contraho tecum, si sol orietur cras, consensus non tam videtur referri ad rem futuram, quàm

quàm ad veritatem propositionis: veritas autem præsens est modo, & ita cognita à contrahentibus, atque adeo nec infirmat, nec differt obligationem. Et ita, licet conditio apposita in contractu sit de re futura, tamen reverà contractus celebratur sub conditione de præsenti iuxta communem sensum sapientum, vt constat ex citatis legibus, itaque in foro externo iudicabitur. Non nego in interiori foro posse assignari futurum tempus tanquam in quo celebrandus sit contractus, aut dependenter ab eo, quod sit futurum tempus: & in hoc casu certum est, suspendi con sensum in illud tempus. Atque sic forsitan potest vtraque sententia conciliari. Idem meo iudicio dicendum est, si contractus inter fideles celebretur sub ea conditione, si Antichristus nascatur. Nam licet in se sit contingens, tamen eodem modo certa res est, & nota de præsenti, atque altera necessaria, quidquid dicant Maior & Adrianus. Vnde de matrimonio sub his conditionibus celebrato constat quid dicendum sit.

¶ Sola igitur conditio de futuro contingenti vniuersim suspendit obligationem contractus, & non purificatur ante euentum conditionis. Quia consensus contrahentium dependens fuit à conditione. Igitur adhuc pendente conditione non est purus contractus. Ita habetur §. *sub conditione*, & §. *ex conditionali* Inst. de verborum obligationibus. Oritur tamen inde obligatio expectandi euentum futuræ cõditionis, si honesta sit. Quare ibi duplex obligatio inuenitur, quædã conditionalis, pendens in futurum; quædam verò pura expectandi scilicet conditionis euentum. Quantum verò temporis expectandum sit, si non expressum in contractu, iudicandum est, ex forma & modo contrahendi, & alijs circunstantijs, arbitrio prudentum: ex quibus etiam colligendum est quis eorum, an vero vterque debeat procurare adimpletionem cõditionis.

¶ Conditio verò contingens diuiditur in potestatiuam, casualem, & mixtam. Potestatiua est, cuius adimpletio à sola voluntate pendet eius, cui imponitur, vt siquis instituat hæredem alium, si esse voluerit, vel, si seruum suum manumittat l. *suus quoque* §. *puto.* D. de hæredibus instituendis, & l. 7. titulo 4. p. 6. & alijs, quæ citat Gregorius Lopez ibi, & Antonius Gomez loco citato. Metiendaque est talis cõditio non ex eo, quod res parua, vel facilis sit: sed penes facultatem & potestatem eius, cui præcipitur. Casualis est, quæ omnino non est in potestate eius, cui imponitur, vt si naues ex India veniat,

rint. Mixta, quæ partim aliunde, partim à potestate eius, cui imponi tur pendet, vt si Bertam vxorem duxerit, vt constat ex citatis legibus, & l. 8. & 9. eodem titulo, & p. & l. *Si Pater* C. de inst. & subst. & l. vnica §. *Sin autem*. C. de caducis tollendis. Quod verò sit tẽpus, in quo istæ conditiones imple ri debent in vltimis voluntatibus, dicetur in tract. de testamentis. Videndus Molina disp. 206. citata.

¶ Sed quæri potest, an siquis cõ trahat sub conditione cum aliquo, & postea cum alio etiam sub conditione, cui contractui standũ sit, primo ne, an secundo? Nonnulli de cõ tractu sponsalitio censent neutrum esse validum, quia est in certitudo seu diuersitas personarũ, quæ vitiat matrimonium cap. *ex literis*. 2. de sponsalibus. Mihi certum videtur standum esse primo contractui, quia cum isti contractus sint æqualis efficacitatis ante euentum conditionis secundum se, posterior nõ rescindit priorem, ac si ipsi contractus essent absoluti, secundus enim est omnino nullus.

¶ Sed dubitant aliqui an standum esset secundo contractui in casu, quo eius conditio priori loco ad impleretur, quia in hoc casu iam ille contractus videtur absolutus & purus, alio manente sub conditione. Existimo tamen etiam in hoc casu standum secundum ius natura priori promissioni, quia vna obligatio pura non rescindit alteram obligationem puram, quando vtraque oritur ex sola promissione: & contractus prior conditionalis habet puram obligationem expectandi conditionis euentum, vt supra dixi. Is enim, cum quo prior contractus celebratus est, ius adquisiuit in alterum, vt expectaret euentum conditionis.

¶ Ex dictis colligitur ex contractu cõditionali transire obligationem ad hæredes, quia est obligatio iustitiæ, & ideo §. *ex conditionali*, inst. de verborum obligationibus dicitur, *Ex conditionali stipulatione spes est debitum iri, eamque ipsam spẽ in hæredes transmittimus, si prius quã conditio extet, mors nobis contigerit*. Estq; communis doctrina, vt docet Molina tom. 2. de iustitia disp. 285. post 3. cõclus. quod de cõditione casuali & mixta receptũ est, & de potestatiua, quæ necessario personæ adhæret, ita vt sit de aliquo, quod necessario adimplendũ est per personam, cui sit promissio: tamen de potestatiua conditione, quæ nõ ita adhæret personæ, non est sine controuersia. Bartolus enim, & communis iuris peritorum sententia negat. Existimo tamen veriorem sententiã oppositã, transire, scilicet ad hæredes, vt docet Molina disp. citata & probatur ex l. 2. C. de pactis, & l. 42. tit. 5. p. 5. & idem conuincitur à simili ex l. *Veteris* C. de contrahen-

trahenda & committenda stipulatione. Conditiones autē quæcūque sint, adimpleri debent iuxta formā expressam in contractibus, neq; satis esse, si æquipollenter impleantur, vt probatur, ex l. *qui hæredi*, in principio, & l. *Mæuius*. D. de conditionibus & demōstrationib⁹. Quod si forma expressa non sit, implenda est iuxta modum, qui ex cōtractu, & modo conditionis possit prudenter colligi.

¶ Deinde colligo incontractibus, ex eo quod facti sint sub conditione in futurum pendente, neque sit adhuc conditio impleta, non magis habere locum reuocationem, neque magis posse addi grauamen, aliquod, aut restrictionem, quam si purè essent facti. Estque communis omnium nemine refraganti, & colligitur ex l. *potior*, in principio, versiculo *videamus*. D. qui potiores in pignore habeantur. Et probari facile potest. Quia in huiusmodi stipulationibus, & promissionibus statim atque acceptatæ sunt, atque in suo ordine & gradu perfectæ, eodem modo oritur obligatio, & debitum in spe, ac ex eisdem purè factis oritur obligatio & debitum in re. Ergo eo ipso quod talis contractus sub conditione perfectus est in suo ordine, neque limitatio, neque grauamen apponi potest.

(t)

Contractus celebratus sub conditione de futuro an egeat nouo consensu post euentum conditionis, explicatur.

§. III.

REM hāc obiter attingūt doctores agentes de matrimonio, quare oportet, vt more nostro diligēter & exactè illam examinemus.

¶ Prima sentētia affirmat in vniuersum omnem contractum tā ciuile, quam contractum matrimonij, purificari solo euentu conditiōnis sine nouo consensu. Ita docet Innocentius, & Panormitanus in c. *de illis*, de conditionibus, vbi plures alij interpretes iuris canonici, & Nauarrus in summa c. 22. num. 63. & 65. Syluester *Matrimonium*. 3. num. 6. & 9. Paludanus in 4. distinctione 29. q. 2. indicat Petrus Soto lectione 3. de matrimonio, sequitur Thomas Sanchez lib. 5. disput. 8. num. 5. Quæ sententia partim vera est, partim omnino falsa, vt infra dicam.

¶ Secunda sententia in vniuersum negat ex natura rei solo euentu conditionis purificari contractum sine nouo consensu. Pro hac sententia potest referri Soto in 4. dist. 29. q. 2. art. 1. qui de matrimonio id ex professo docet, & de aliis obiter attingens dicit in illis præsu

mi consensũ permanere in virtute quousque conditio superueniat: & ideo, licet primus cõsẽsus fuerit de futuro, impleta tamen conditione confirmatur contractus. Vnde videtur sentire Soto solo euentu conditionis non purificari contractum ex natura rei, licet dicatur purificari, quia præsumitur manere consensus. Pro hac etiam sententia potest allegari Victoria 1. parte relectionis de matrimonio, puncto 2. vbi sentit expresse solo euentu conditionis non purificari contractum ciuilem, sed tantum ex dispositione iuris positiui, quod statuit, vt siquis contrahit, velit nolit, stet contractui. Quæ sententia probari potest à simili de contractu matrimonij, & eisdem rationibus, quibus de matrimonio probatur. Quia talis consensus, etiam si exprimatur per verba de præsenti, pendet tamen à conditione de futuro, atque adeo tantum est consensus promissorius. Ergo per illum solum non celebratur contractus requirens consensum de præsenti. Et quidem isti autores ideò vniuersim eodem modo de omni contractu loquuti sunt, quia difficile videtur assignare discrimen inter matrimonium & alios ciuiles contractus, cum matrimonium non purificetur euentu conditionis sine nouo consensu, alij verò maximè. Adde, cap. *super eo*, de conditionibus, vbi dixit Pontifex consensum esse de futuro, quamtumuis exprimatur per verba de præsenti, si pendeat à futura conditione, de hoc enim erat sermo in eo. cap.

¶ Tertia sententia asserit contractũ matrimonij non purificari solo euentu conditionis, sed vlterius requiri nouum consensum: alios verò contractus ciuiles purificari sub secuta conditione, etiã si non accedat nouus consensus. Ita sentit Diuus Thomas in 4. distinctione 29. q. 1. art. 3. quæstiuncula. 3. cum quo omnes Theologi excepto Palud. & Couarruuias parte. 2. de matrimonio. c. 3. Petrus Ledesma de matrimonio q. 47. ar. 5. dubio 7. docentq; graues Theologi huius ætatis. Quæ vera quidem sentẽtia est, maiori tamen, & magis speciali explicatione indigens.

¶ In primis ergo existimo omnem contractum promissionis sub conditione futuri euentus purificari solo euentu cõditionis. Id quod videtur certũ, neq; potest, de eo esse vlla controuersia. Quia, vt cõsurgat obligatio promissionis sufficit cõsensus promissorius, vt planũ est: hic autẽ potest haberi depẽdenter à cõditione futuri euentus. Ergo adimpleta cõditione obligatio conditionalis transit in puram. Idque frequenter docent autores agentes de contractu sponsalitio, & in specie id docuit Henriquez, de matrimonio lib. 11. c. 13. §. 7. & de

de obligatione voti id docent communiter doctores agentes de voto conditionali. Quod ita verum est, vt post emissum votum, & accepta tam promissionem humanam, non sit liberum ei qui promittit, discedere à promissione sine causa: & velit nolit, purificata conditione consurgit obligatio. Vide quæ docet Molina 2. tomo de iustitia disputatione 285. conclusione 4.

¶ Deinde, quod ad contractum matrimonij spectat, existimo non purificari solo euentu conditionis, sed necessarium esse nouum consensum, vt transeat in purum. Huius rationem nonnulli petunt ex cap. *super eo*, de conditionibus, vbi cum quæsitum esset ab Vrbano III. vtrum qui in quandam fœminam consensit, si Pater eius præstaret assensum, sit ad matrimonium contrahendum compellendus. Respondet Pontifex deficiente conditione non esse cogendum ad contrahendum: & addit illum non esse consensum de præsenti, licet per verba de præsenti euidenter exprimatur. In quo duplici via fauet Pontifex, tum quia dicit deficiente conditione non esse compellendum, quasi existente conditione compellendus esset ad contrahendum. Non ergo erat contractus perfectus. Tum etiam quia dicit illum fuisse consensum de futuro, matrimonium autem perficitur consensu de præsenti. Verum in eo capite ego non inuenio firmum fundamentum huius sententiæ. Quia, licet verum sit in casu eius conditionis, si Pater præstet assensum, esse consensum de futuro, & non de præsenti: tamen non inde licet colligere vniuersè, quotiescumque contrahitur de præsenti cum conditione pendente in futurum, esse consensum de futuro. Si enim id oritur ex positione conditionis de futuro, idem prorsus esset in quocumque alio contractu, in quo poneretur conditio de futuro, atque adeo tantum esset contractus promissorius omnis conditionalis, quod falsum esse docet communis doctorum sententia. Eadem enim verba eodem modo significantia cur in hoc contractu significant assensum de futuro, in alijs verò de præsenti. In casu autem illius conditionis, si Pater præstet assensum, optime docuit Pontifex consensum esse de futuro: id quod verum esset, si illa conditio in quouis alio contractu poneretur. Quia quoties meus assensus in alium tertium reijcitur, ita vt eius voluntas mea censeatur, non dicitur esse meus consensus præsens, donec ille consensus alterius existit: meus enim consensus, & alterius vnum moraliter censentur. Vnde, si contractus requirat cõsensum de præsenti, no[...]

lebratur, quia re vera non est præsens consensus. Quare cum illi contrahentes suum consensum in Patris consensum retulerint, manifestissimum est eorum consensum non esse de præsenti, quia de præsenti non erat consensus Patris, qui moraliter eorum consensus censebatur, sed tantum fuit consensus expectandi Patris voluntatem, atque ideo insufficiens ad matrimonij contractum. Idque meo iudicio planè ostendit Pontifex in eo cap. Cum enim dixisset consensum illum, quamuis per verba de præsenti euidenter exprimatur, non esse habendum de præsenti, rationem subdit, quia in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit: & supra dixerat consensum liberum non esse, qui in alieno arbitrio collocatur.

¶ Alij probant, quia matrimonium pertinere dicunt ad eos contractus, qui traditione perficiuntur, ita vt essentia illius constet traditione & translatione dominij corporum, quamuis hæc traditio non fiat alio actu diuerso ab assensu sensibiliter expresso, vt contingit in alijs contractibus, quorum essentia, etiam si traditione constet, est tamen alius actus traditionis præter consensum sensibiliter expressum. Illi autem contractus, qui traditione perficiuntur, non censentur puri solo euentu conditionis, nisi traditio adsit, vt statim dicam. Verum res hæc valde incerta est, imò falsa, vt superius dixi, vt inde deducatur ratio conclusionis propositæ. Quia partim conuenire videtur cum his contractibus, qui traditione perficiuntur, quoniam eius essentia consistit in translatione dominij corporum: partim ab illi differt, vt dictum est. Id enim certum esse debet semel expresso consensu sensibiliter, non esse licitum contrahere cum alia contra ius prioris coniugis, in quo multum differt ab ijs contractibus, qui solo consensu perficiuntur, vt verbi gratia, ab emptione & venditione, in quo ante traditionem emptor non adquirit perfectum dominium rei, & ita vendens potest validè, licet illicitè celebrare contractum venditionis cum secundo emptore. Et denique, quanuis certum esset pertinere ad contractus, qui traditione perficiuntur, tamen adhuc esset diuersa ratio, ob quam, licet alij cõtractus nõ purificentur solo euentu conditionis, matrimoniũ tamen purificaretur: quia alij præter consensum sensibiliter expressum requirunt aliũ actum traditionis; quod in matrimonio non contingit, cum in eo consensu sensibiliter expresso sit acceptatio, & traditio mutua corporum vtriusque coniugis.

¶ Vera ergo huius ratio desumenda

da est ex peculiari natura huius cōtractus, qui ob perpetuitatem suam diuersam exigit rationem consensus. Vnde sicut exigit plenum voluntarium, vt dicemus infrà agentes de contractu per metum celebrato, ita vt consensus per metum extortus insufficiens sit ad validitatem matrimonij, ita ex eadem radice oriuntur alia duo. Primum, vt si exprimatur consensus de præsenti dependens à futura conditione, & ante euentum conditionis retractetur; non teneat contractus, id quod certū est apud omnes & ita iudicat Ecclesia cognita veritate præcedentis consensus, & subsequutæ retractationis: quod tamen in alijs contractibus verum nō est. Secundum, vt non purificetur solo euentu conditionis, sed iterum nouus consensus requiratur, vt contractus iste natura sua perpetuus celebretur plenè voluntariè, liberè, & cum maxima aduertentia. Quare non est consensui isti conditionato in contractu matrimonij ea inita efficacitas, vt perficiat contractum. Quod inde colligi potest, quia si eam efficacitatem haberet, parum prodesset retractatio ante euentum conditionis. In alijs vero cōtractibus, cū dissolubiles sint voluntate contrahentium, rebus in priorem statum restitutis, ea est efficacia consensus conditionati, vt eueniente solum conditione contractus maneat purus, cuius optimū signum est non posse ante eū euentum recedi à contractu. Et prætereà consensum conditionatum in matrimonium non habere eam efficacitatem potest etiam à signo ostēdi, quia, si quis, qui sub conditione contraxit cum vna, ante euentum conditionis purè contrahat cū alia, istud matrimonium valet. Ergo prius illud non erat matrimonium. Adde matrimonium esse sacramentum in noua lege inter fideles. Ergo non potest fieri suspendente conditione. Dirimeretur certè priuato consensu, recedente vtroque ante euentum conditionis, cum tamen insolubile sit.

¶ Id autem quod diximus intelligendum est, nisi aliquo facto exprimat se à conditione recedere, & nouum consensum indicet. Vnde si quis contraheret sub ea conditione, si tui fratres assensum præstiterint, & ante requisitum assensum, copulentur, valet matrimonium, quia recessisse videtur à conditione, & facto ipso præstitisse cōsensum. Ita respondit Cardinalium congregatio bis consulto Pontifice. Quare non eadem ratio est sponsaliorū & matrimonij sub conditione futuri: illa enim non transeunt in matrimoniū copula subsecuta post Tridentinum; hoc verò maximè. Atque ex his constat potissima difficultas huius controuersiæ.

¶ Præterea de contractibus, quorum essentia traditione constat, cē

sed non perfici solo euentu conditionis. Id quod certum debet esse apud Doctores. Et ratio est plana, quia nisi re ipsa fiat traditio rei, non consistit essentia horum contractuũ. Ergo quantumuis purificetur conditio, non est integra horũ contractuũ essentia, quando nõ sequitur traditio. Quantumuis enim per verba de præsenti sub conditione de futuro, & adimpleta conditione intelligamus aliquem obligatũ ad mutuandum; tamen re ipsa non tradita, non intelligitur mutuum, cuius obligatio ex datione rei oritur, vt habetur Inst. *Quibus modis re contrahitur obligatio*, in principio, vbi dicitur, *vt in mutui datione*. Ex quo loquendi modo Iuris consulti planè colligitur non esse obligationem mutui, vbi non est res, ex cuius oritur obligatio, obligatio enim mutui re ipsa contrahitur. Vnde obligatio soluendi, quãdo aliquid emitur pecunia credita, non est obligatio mutui.

¶ Denique dicendum existimo, ciuiles contractus, qui in sui ratione non includunt traditionem, purificari solo euentu conditionis sine nouo consensu. Probatur primo ex l. *Hæc venditio*. D. de contrahenda emptione, in qua dicitur, condi tionales vẽditiones perfici, cũ impleta fuerit conditio, quã doctrinã meritò recipiunt iurisperiti. Sine fundamento autem dixit Victoria id esse dispositum iure positiuo, quasi eo secluso nõ ita esset ex natura rei. Nam citata verba non significant noui iuris dispositionem, sed iuris naturalis explicationem. Nullum enim est verbũ, ex quo posit probabiliter colligi legem voluisse in eo casu supplere consensum, si aliàs non erat celebratus contractus. Id quod maximè aduertendum est in dispositionibus iuris positiui, vbi de contractibus est sermo. Sine fundamento enim, & clara dispositione dicendum non est, legem in aliquo casu transferre dominium, & dispone re contractum censendum esse purum sine consensu contrahentium. Deinde verba illa citata non sunt Imperatoris, sed Vlpiani explicantis potius naturam istorum contractuum, quam statuentis aliquod ius circa illam. Rursus, aliud est forum externum interdũ præsumere celebratum contractũ propter externa signa, quæ prudenter inferunt internũ consensum; aliud verò velle contractum esse validũ, etiam quando non sunt signa, ex quibus posit prudenter colligi cõsensus. Et licet illud prius frequenter iudicetur in foro exteriori, posterius nunquam fit sine aperta dispositione legis. Ex qua doctrina facile etiam refellitur, quod dicebat Soto. Nã si per cõtractũ celebratũ per verba de præsenti sub conditione de futuro, impleta conditione nõ purificatur ex natura rei; Ergo

per hæc signa non potest legislator prudenter præsumere purificationem contractus. Legislator autem non ducitur præsumptione, nisi vbi externa signa prudenter inferunt consensum.

¶Ratione etiam probari potest hæc sententia, quia per hæc verba, vendo tibi rem hanc ex nunc pro tali die, sub tali euentu, purificata conditione oritur obligatio venditionis. Ergo signum apertum est purificari contractum. Obligatio enim signum est, quasi effectus, aut passio ad colligendum contractũ. Antecedens patet, quia licet illa verba significent consensum de præsenti, dependentem tamen à conditione de futuro, tamen obiectum futurum horum verborum non est ipsa venditio, sicut siquis diceret, promitto tibi futuram venditionem; sed obiectum illius est traditio ipsa futura, ad quam non oritur ius ex tali venditione, nisi purificata conditione, quod est ius conditionale.

¶Ex dictis colligo primo posse eum, cum quo celebratus est huiusmodi contractus, adimpleta conditione petere rem illam in iudicio, propter ius adquisitum ex contractu, qui iam est purus semel impleta conditione. Quod si non posit in iudicio probare, potest sibi compensationem facere, iuxta regulas occultæ compensationis, de quibus in materia de furto, vtitur enim in eo casu iure suo.

¶Secundò colligo à tempore impleræ conditionis eodem modo philosophandum esse de re illa, respectu emptoris & venditoris, sicut si ab eo tempore celebrata esset pura venditio; quia ab eo tẽpore transit in puram. Vnde ab eo tẽpore iudicandum est de Gabella, iuxta ea, quæ dicuntur in materia de furto. Videndus Molina tomo 2. disp. 337.

¶Tertiò colligo prædictam doctrinam esse veram, etiam si alter contrahentium ante euentum conditionis velit retractare priorem consensum. Et ratio est, quia contra ius alterius contrahentis retractatio vẽdẽtis nihil facit, vt suprà dicebã de promissione cõditionali.

De impedimento publicæ honestatis.

Cap. XVIII.

Ad textum in cap. lex.

PVBLICAM honestatem oriri ex duobus capitibus, scilicet ex matrimonio rato nondum cõsummato, & exponsalibus de futuro certissimum est vt ex dicendis constabit, quare de vtroque distinctè agendum est.

Ex

Ex matrimonio nondum consummato oriri publicam honestatem.

§. I.

NON oritur affinitas ex matrimonio rato nondũ consummato, sed tantum publica honestas, quia affinitas sine copula carnali consurgere nõ potest. Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur, inquit Benedictus in isto canone; & nouissimè declarauit Pius V. in quodam Breui, quod incipit, *Ad Romanum*, & Cardinalium congregatio, quorum declarationes circa materiam matrimonij subijciemus infra, numero 106. & 109.

¶ Est autem hoc impedimentũ publicæ honestatis ortum ex matrimonio nondum consummato antiquissimum in Ecclesia; quamuis non multæ de eo leges extiterint. Ego primam de eo scripto traditã legem reperio Iulij I. Pontificis, & habetur cap. *Si quis desponsauerit* 3. 27. quæst. 2. *Si quis desponsauerit vxorẽ, vel subarrhauerit; & siue præueniente die mortis, siue irruentibus alijs causis minimè eam cognouerit, neque eius superstes frater neq; vllus de consanguinitate eius eandẽ sibi tollat in vxorem, vllo vnquam tempore.* Idem statuit Gregorius I. cap. *qui desponsatam*, & cap. *si quis* 2. 27. quæst. 2. & Triburiense Cõcilium cap. *quædam desponsauit*, ea dem causa & quæstione; & Alexãder Tertius in appendice Concilij Lateranensis parte 6. cap. 4. vbi præcipit ne sponsam alterius, si nubili ætati proxima erat, vllus consanguineorum ducat, & cap. 7. & cap. 10. & cap. 23. & p. 12. cap. 2. & idem Alexander Tertius cap. *ad audientiam*, de sponsalibus, & Clemens Tertius cap. *duo*, de despons. impub. Non ergo rectè Thomas Sanchez dixit non esse textũ, vnde hoc impedimentum colligatur, sed tantum colligi argumento deducto à fortiori. Id quod magis constabit ex §. sequenti.

¶ Extendebatur autem hoc impedimentum antiquo iure ad eosdem gradus, ad quos consanguinitas, vel affinitas, scilicet, vsque ad septimum; vel quousque parentela cognosceretur; cum leges Ecclesiæ dicant à nullo de consanguinitate posse in vxorem duci. Quod tamẽ iam immutatum est, tantumque ea honestas impedit vsque ad quartũ gradum, sicut & consanguinitas & affinitas. Nam limitatio per Concilium Tridentinum facta de impedimento publicæ honestatis, tantũ intelligitur de honestate orta ex sponsalibus, vt declarauit Pius V. in dicto breui hisce verbis. *Nos itaque, vt omnis difficultas, dubitatioque tollatur, attendentes quod sponsalio-*

saliorum appellatione, qua dictum concilium vtitur, non nisi improprie matrimonium verbis de præsenti con tractum continetur. Quodque agitur de correctione iuris veteris, quo casu secundum proprietatem verborum duntaxat procedendum est, præsertim cum longè maiorem rationē prohibitionis in matrimonio per verba de præsenti contracto, quàm in sponsalibus de futuro vigere à nemine dubitetur: idcirco motu proprio, autoritate Apostolica tenore præsentium declaramus & diffinimus decretum concilij huiusmodi omnino intelligēdum esse, & procedere in sponsalibus de futuro duntaxat; non autem in matrimonio, sic vt præfertur contracto, sed in eo durare adhuc impedimentū in omnibus illis casibus, & gradibus, quibus de iure veteri ante prædictū decretum concilij introductum erat, & ita ab omnibus iudicari debere mandamus atque statuimus.

¶ Sed cum ex matrimonio non dum consummato affinitatem non oriri declarauerit Cōgregatio Cardinalium, sed publicam honestatē; difficile est asignare quo iure limitatum sit istud impedimentum, vt tantum extendatur ad quartū gradum. Nam Innocentius Tertius, in cap. *non debet*, de consanguinitate, planè & apertè agit de affinitate & consanguinitate, eāque ad quartum gradum restringit. Cumq; ex matrimonio non consummato non oriatur affinitas, & agatur in eo canone de correctione iuris antiqui, & ideò verba in significatione propria accipienda sint, adhuc non videtur eo decreto restricti gradus huius impedimenti. Et quidem de rigore iuris, ita dicendum videbatur, atque adeo hoc impedimentū extendi etiam vltra quartum gradum, sicut antiquo iure cautū erat. Sed nihilominus asserendum ex paritate rationis, consuetudine populi Christiani id probante, quæ, vt diximus supra cap. 1. §. 2. & inducere, potest impedimenta, & abrogare receptum esse, vt tantū ad quartum vsque gradum impediat, & nō deinceps.

¶ Vt autem ea publica honestas oriatur ex matrimonio nondū consummato, saltem requirebatur ne esset inualidum ex defectu consensus, vt si metus sufficiens interuenisset, vel error personæ, vel animus internus, in quo postremo est diuersa ratio matrimonij ab alijs cōtractibus, si enim ea ratione nullū esset, nullum etiam oriebatur impedimentum, vt constat ex Alexādro III. in dicto c. 4. & 10. vbi ideo requirit matrimonium celebratū proxime nubili ætati, quasi si ante illam celebratum fuerit, non contrahatur hoc impedimentum, quia in ea ætate deficit, aut deficere præsumitur consensus. Quamuis Eugenius Tertius, in appendice p. 12. c. 8. & habetur cap. *iuuenis*, de sponsalibus, aliter sentire videatur, sci-

ex.

ex matrimonio ante septennium contracto oriri hoc impedimentum. Sed ideò ita loquitur, quia iā erant proximi septennio, & ita parum distabat; idque colligit, quia tentauit vir eam cognocere, licet implere non potuerit, ex quo præsumit malitiam sufficientem ad cōsensum. At si matrimonium fuerit nullum ex alio capite, scilicet, ex defectu solemnitatis, vel ratione alicuius impedimenti, etiam ex eo oriri impedimentum publicæ honestatis declarauit Cōgregatio Cardinalium, quam in huius tractatus fine referemus, & constat ex cap. *ad audientiam*, de sponsalibus, vbi existente matrimonio nullo propter impedimentum consanguinitatis, oritur publica honestas. Ex matrimonio autem conditionali non oriri hoc impedimentum constat ex dictis cap. præced. §. 3. cùm non constet matrimonium consensu cōditionato etiam expleta conditione.

De publica honestate ex sponsalibus de futuro.

§. II.

ORITVR Etiam publicæ honestatis impedimentum ex sponsalibus de futuro. Hoc autem impedimentum existimo nō esse antiquum in Ecclesia, nisi forte traditione quadam, & consuetudine populi Christiani receptum fuerit primis Ecclesiæ sæculis. Moueor ad hoc primò, quia vsque ad Bonifacium VIII. qui mille & trecentis ferè annis elapsis à Christi ortu gubernauit Ecclesiam, nullā legi in concilijs & Pontificibus de eo constitutionem, vt statim ostendam. Deinde me mouet, quòd Benedictus, qui etiam si nonus eius nominis fuerit (decimus enim esse non potuit, cum subsecutus sit Bonifacium VIII.) præcessit Alexandrum III. centum & quinquaginta annis, & amplius, in isto capite planè non agnoscit eiusmodi impedimentum, inquit enim. *Quoniam verò ita prorsus se res habet istius modi hominis, vt velit secundam filiam illi nuptijs copulari, cui primā iam decreuerat desponsare, censura Apostolici magistratus mandamus hoc, absque vllius criminis vitio, posse fieri, si vtriusque partis federit voluntati. Nam cur prohibeatur, quod prohibendum nunquam Sacra scriptura declarat? Sed neque mundanæ leges connumeratis personis, quæ inter se nuptias non contrahant, de eiusmodi aliquid dicunt. Ne ergo al negetis quod negādum nulla ratione docetis.* Præcessisse autem inter illos sponsalia constat ex huius capitis initio, ibi, *simplicibus verbis fuerat desponsata*. Item ex illis, *nuda sponsionis verba*. Nondum ergo Benedicti tēpore

pore hoc impedimentum inualuerat, alias nequaquam tanta asseueratione diceret nullam de eo prohibitionem, neque Ecclesiasticam, neque mundanam extitisse.

¶ Quare mihi persuadeo, ante Bonifacium VIII. qui sextum librum Decretalium edidit ca. vnico, de sponsalibus, nullam scripto legem traditam, quæ ex sponsalibus de futuro diceret oriri impedimentum publicæ honestatis, & ab eo primum de ea re emanasse decretum. An antea consuetudine receptum fuerit, non definio, neque enim est firmum fundamentum, tantum assero nullam scriptam legem ante Bonifacium. Quod demõstrabo plane, si ea, quæ adduci possent, percurrero, ostenderoque in illis tantum agi de impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato nondum consummato. Nam in primis in illo decreto Iulij Primi, cap. *siquis desponsauerit*, 3. hac quæst. 2. plane agitur de matrimonio rato; coniungit enim illa duo, *desponsauerit & subarrhauerit*. Adde desponsationis nomine potius matrimonium intelligi de præsenti, quam sponsalia de futuro. Idem iud ciũ fieri debet de Gregorij decreto cap. *qui desponsã tam*, hac quæst. Rationem enim suæ prohibitionis assignat, quia nulli Christiano licet, quam cognatus habuit in vxorem, assumere. Idem dicendum de eiusdem Gregorij decreto in cap *siquis* 2. hac q. 2. Quanuis autem dicat, *si nequiuerit eam ducere in vxorem*, intelligendum de copula coniugali; idque cõstat, quia præcessit, *vel illam subarrhauerit*. Ergo præcesserat iam spõsalia de præsenti. Atque de matrimonio de præsenti similiter agitur in cap. *quidam desponsauit*, hac q. dicitur enim. *Quidam desponsauit, & dotauit eam, & cum ea coire non potuit.*

¶ Sed deueniamus ad Alexandrum III. è cuius decretis posset quis argumentum desumere ad existimandum sponsalia de futuro eo tempore iam peperisse impedimentum publicæ honestatis. Sed si recte inspiciatur, nihil habet quod nostræ sententiæ contradicat. Nã p.6. cap. 4. hæc habet. *Sponsam alterius, si est ætati nubili proxima, nullus consanguineorum aliquando potest matrimonio copulare.* In quo nihil est, quod de sponsalibus de futuro actum indicet. Et cap. 7. habetur que cap. *accessit*, de desponsatione impuberum, tantum asserit, vt si quis puellam ante septennium duxerit, & illa postea in illum virum non consensit, non esse separandũ à matre puellæ. Quod si post septẽnium completũ illi desponsata fuisset, licet absolutus iure sit, cũ puella nondum in illum consenserit, matrimonium tamen cum eius matre nullum esse propter impedimentum publicæ honestatis. Cæterum etiam

etiam existimo in eo cap. agere Alexandrum III de impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato. Cuius rei gratia suppono etiam tempore Alexandri III. siue sponsalia, siue matrimonium ante septênium nulla esse, nisi malitia suppleret. post septennium vero tam sponsalia, quàm matrimonia valere; debere tamen confirmari ab impubere, cum ad nubilem ætatem peruenisset c. *continebatur* c. *attestationes*, de despõsatione impuberum, scilicet à puella cum ad duodecimum annum peruenisset. Quare si eo tempore, vel proximo nubili ætati non consentiret, fiebat diuortium, & separatio matrimonij. Iure autem recentiori Innocentij III. c. finali de desponsatione impuberum, statutum nouiter est, vt matrimonia inter impuberes contracta, scilicet ante duodecimum annum puellæ, viri autem decimũ quartum, rationem quidem matrimonij non haberent, etiam si verbis de præsenti enuntiarentur, & si subarrhatio præcederet; sed tãtum sponsaliorum de futuro, quod idem postea decreuit Bonifacius VIII. c. vnico, de desponsatione impuberum in sexto §. 2. Itaque ante Innocentium III tempore scilicet Alexandri III. & aliorum, qui post Alexandrum ante Innocentium Ecclesiam gubernarunt matrimonia ante nubilem ætatem, non spõsalia, sed matrimonia erant dependentia tamen à confirmatione impuberis, cum ad nubiles annos peruenisset. Ex his fit in eo c. non de sponsalibus de futuro sermonem esse, sed de matrimonio. Et meritò decernit Pontifex, si ante septennium desponsata puella fuerat, non oriri impedimentum, quia ante septennium neque sponsalia, nec matrimonia valebant eo tempore ex defectu consensus. At si post septennium, oriri impedimentum, quia matrimonium illud vere valebat, confirmandum consensu impuberis postea, nec eo tempore vsq; ad Innocentium sponsaliũm rationem habuit. Nullum autem est verbum in eo cap. quod ostendat de spõsalibus de futuro sermonẽ esse. Ex qua etiam animaduersione patet intellectus, ad textum in ca. 10. eiusdem partis, & p. 12. c. 2 & habetur c. *litteras*, de desponsatione impuberum, & ad Clementem III. in c. *duo* de desponsat. impub. Quod si quis obijciat mihi eundem Alexãdrum III. in c. *ad audientiam*, de sponsalibus, adhuc dico in eo c. agi de matrimonio per verba de præsenti, nondum tamẽ consummato. Neque obstãt illa verba: *contractis autem à filio priore sponsalibus*, quibus indicari videtur tantum sponsalia interuenisse. Nam cum aliquando etiam sponsaliorum nomine desponsatio de præsenti ante consummationem intelligatur, licet minus propriè, vt constat ex

litteris

litteris Pij V. suprà adductis; quãuis satis frequenter, vt docet & probat Couarruuias in quartum decretalium 1. p. cap. 1. num. 6. & 7. assero in hoc canone non sponsalia de futuro, sed de præsenti intelligi. Ad idque inducor cum aduerto rationem, qua Pontifex Alexander probat non posse matrimonium contrahi cum eius sorore. *Quoniã, inquit, scriptum est quod sponsam fratris frater habere non potest.* Hæc autem sententia nullibi de sponsalibus de futuro dicta legitur, sed de præsenti. Quare de illis etiam agebat Pontifex, aliàs extra rem omnino rationem addidisset. Quare in eo textu ea facti species erat. Quidam homo, cum vellet alteri suam filiam vxorem dare, iurauit se ita eam illi daturum in vxorem, vt si matrimonium aliqua ratione non subsisteret, duceret aliam filiam ex alia etiam vxore susceptam: desponsatur de præsenti, & ante consummationem detegitur esse impedimentum cognationis. Separantur, vult nubere alteri sorori ex Patre, respondet Põtifex non licere, quia habuerat sororem sponsam, atque ideo esse illicitum iuramentum.

Igitur primus Bonifacius VIII. scripto sanxit, vt ex sponsalibus de futuro oriretur impedimentum dirimens publicæ honestatis, quæ lex perseuerauit in Ecclesia vsque ad Tridentinum. Verùm alia fuit dispositio Bonifacij, alia Tridentini. Olim enim ex sponsalibus certis, & absolutis, etiã si nulla essent, dum modo non essent inualida ex defectu consensus, oriebatur impedimentum ad dirimenda sequentia tam sponsalia, quàm matrimonia; non tamen ad præcedentia. Ad quem autem gradum extenderetur, licet non definierit Bonifacius, attamen consensu populi Christiani ad eosdem gradus extendebatur, ad quos affinitas, vel consanguinitas restricta iam fuerat ab Innocentio III. qui multis annis præcessit Bonifacium. At vero iure nouo Concilij Tridentini Sessione 24. cap. 3. tantum limitatur ad primum gradum, ita vt in reliquis iã locum non habeat. Et præterea statuit, vt tantum oriatur ex sponsalibus validis, non verò ex his, quæ fuerint inualida, quauis ratione id acciderit.

¶ Ex quibus colligitur primò ex sponsalibus contractis inter illos, inter quos non potest valere matrimonium ratione alicuius impedimenti, non oriri publicam honestatem.

¶ Sequitur secundò ex sponsalibus celebratis post priora sponsalia non oriri hoc impedimentum; quia secunda sponsalia nulla sunt. Imo etiam si secunda sint cum consanguinea primæ intra primũ gradum, non ideo fiunt inualida priora sponsalia, vt habetur cap. vnico de sponsalibus in sexto; quia, licet

ea sponsalia possent gignere impedimentum publicæ honestatis, si priora fuissent: at, quia post prima sponsalia, iam illa cum consanguinea nulla sunt, ideo ex secundis nō nascitur honestas publica.

¶ Sequitur tertiò, ex sponsalibus conditionatis non gigni hoc impedimentum, nisi purificata conditione; quia ante euentum conditionis non sunt pura, neque certa in dicto cap. vnico. §. finali. Vnde, si post sponsalia conditionata ante conditionis euentum quis contrahat, secunda sponsalia absoluta, hæc posteriora non valent, neque ex illis oritur impedimentum: quia licet prima ratione conditionis sint quasi suspensa, & effectum non habeant; commune tamen est obligationem absolutam priorem prævalere posteriori etiam absolutæ; esse autem obligationem absolutā etiā in priori conditionali, constat ex dictis supra cap. 17. §. 2. quid autem dici debeat de sponsalibus sub conditione turpi aut impossibili constat ex dictis cap. præcedenti. §. 1.

¶ Sequitur quartò ex sponsalibus contractis ante septennium, nisi post septennium appareat eosdē consensisse, vel mutua habitatione vel alijs signis, non oriri publicam honestatem, quia sponsalia ante septennium nulla sunt. Quod si post septennium ante ætatem nubilem contrahant de præsenti, cum illud matrimonium habeat sponsaliorum rationem, iuris interpretatione, gignent impedimentum publicæ honestatis. Similiter ex sponsalibus, quæ parentes pro filijs contraxerant, si illis vel non contradicant præsentes, vel postea rata habeant tacitè vel expressè, cum illa valeant, nascitur etiam publica honestas, secus minimè. Inualida enim sponsalia, quæ parentes pro liberis contrahunt. Hæc habentur cap. vnico, de desponsatione impuberum, in 6. §. 1. 2. & 3.

¶ Sequitur quintò ex sponsalibus, quæ mutuo consensu dissoluūtur, nullum nasci impedimentum, quidquid nonnulli Theologi dixerint; & inter eos Thomas Sanchez lib. 7. disput. 65. num. 21. fuerunt enim sponsalia nulla ex mutuo cōsensu, sic etiam declarauit Congregatio Cardinalium; quia sponsalia illa fuerunt inualida. Secus esset, si morte alterius dissoluerentur, nam in eo casu sponsalia illa perpetua cēserentur; iudicaretur enim ille, qui obijt, in eadem voluntate decessisse.

¶ Quod si cum celebrantur sponsalia, deesset animus se obligandi, ego existimo etiam existis sponsalibus induci iustitiam publicæ honestatis, quia vt dicam infra contractus omnes, excepto matrimonio, signis tantum externis, etiam sine interno animo validè celebrantur. Quanuis ex opposito fundamento non pauci aliter senserint. Ex

que

quo intelliges diuersam esse rationem, quando consensus deest vel quando est aliquod impedimentum occultum, ratione cuius sunt inualida sponsalia, priora enim illa ex defectu consensus interni non sunt inualida, quod non considerauit Thomas Sanctius lib. 7. d. 68. n. 13. & seq.

¶ Denique certum est apud omnes hoc impedimentum tantum esse Ecclesiasticum, & ita non habere locum inter infideles, etiam si postea conuertatur ad fidem, contracto matrimonio cum consanguinea eius, cum qua prius sponsalia celebrauerat. Certum etiam statim post Tridentini promulgationem cessasse impedimentum in alijs gradibus vltra primum. Quare qui in aliquo ex antea prohibitis contraxisset, is promulgato Concilio tantum necesse haberet reualidare consensum iuxta formam à Concilio præscriptam.

De transitu coniugis ad Religionem & sacros ordines ante consummationē matrimonij, & postea.

Cap. XIX.

Ad textum in c. sunt qui dicant, c. multorum c. Agathosa c. siquis c. si vir & vxor c. si tamen c. quia Agatho c. scripsit nobis c. desponsatam c. decreta.

AD QVOD in capitu *multorum*, de relictæ sub diaconi matrimonio dicitur, explicatum à nobis supra c. 2. §. 4. Quod multò magis probandum, quam id quod existimarunt Turrecremata in cap. *si mulier*, distinctione 28. in solutione ad primum, & alij, eius relictæ matrimonium tūc fuisse nullum, quia illæ astringebantur voto solemni, cum vir & vxor actiones spirituales sibi communicent. Hoc certe non placet, votum enim sacrorum ordinum multis temporibus in Ecclesia solemne non fuit, nec dirremit, vt dixi supra capit. 3. §. 3. Neque etiam probo, quod Bonauentura in 4. dist. 7. in expositione literæ Magistri, & Glossa in ca. *si*

P 2 se

se quiquam, distinct. 23. Ioannes Azor tomo 1. lib. 14. cap. vltimo quæstione 11. dicunt ex iuris dispositione esse illud matrimonium irritum & inane, cum supra cap. 2. §. 4. ostenderimus valuisse quidem istarum relictarum matrimonium, licet separarentur quoad habitationem. Non nego posse Pontificem, sicut vniuersæ hos vel illos à matrimonio repellit, posse etiam has relictas etiam absque voto inhabiles reddere: attamen id præstitum esse in isto casu non video, neque colligi potest sufficienter. Quamuis posset Pontifex ita disponere, nec mirum cum certam quandam personam posit inhabilem reddere ad contrahendum cum certa alia, & determinata persona, imo & in perpetuum. Neque enim vlla se se offert ratio, ob quam id fieri à Pontifice repugnet.

¶ Circa alios autem Canones duo explicanda sunt. Primum de ingressu eius, qui matrimonium cōsummauit, in religionem. Secundum de ingressu eius ante consummationem, de quo in c. *desponsatam*, & cap. *decreta*.

Quid obseruandum, vt quis consummato matrimonio transeat ad religionem, vel initietur sacris ordinibus.

§. I.

QVOD igitur ad primum attinet obseruandum est, illi qui matrimoniū cōsummauit, nō licere ad religionē transire inuita cōiuge, excepta causa perpetui diuortij c. *sunt qui dicant*, c. *Agathosa*, cū sequentibus hac q. Habet enim. cōiux potestatē in corpus alterius, quare sine eius cōsensu alterius iuris fieri nō potest c. *si dicat*, c. *notificasti*, c. *mulier*, 33. q. 5. Idē constat ex Hieronym. Epist. 14. ad Celantiā, August. Epist. 49. ad Armentanū c. *vna sola*, & Epist. 199. ad Editiam c. *quod Deo*, c. *secundum*. 33. q. 3. & ex Gregorio lib. 9. Epist. 39. ad Theotistam: fauet Basilius in regulis fusius explicatis, interrogatione 12. Neq; obstat factū Theonæ Abbatis, quod laudat Cassianus Collat. 21. c. 9. qui post quinquennij habitationē, vxorē dimisit. Vel enim ibi interfuit inspiratio diuina, vel occultatori violatio, quā vir iustus manifestare noluit; vel ignorātia inuincibilis, quæ excusauit factum. Vnde peccat profitendo, neq; valida professio est c. *notificasti* 33. q. 5. & c. *veniens*, de conuersione coniugato-

iugatorum, redire cogitur ad vxorem, nec petit, licet reddat debitum cap. *placet*, de conuersione coniugatorum, Id quod procedit, etiã si ea fœmina vim passa sit, vel ex metu cognita, adhuc enim non potest inuito coniuge ad religionem transire. Ratio est, tùm quia iam matrimonium consummatum est, & iura sine distinctione loquũtur quare vbi ius non distinguit, nec distinguendum est, nisi turpitudo sequatur. Tum etiam quia cum, si in eo casu transiret fœmina ad religionem, non dissolueretur vinculũ, graue nimis esset virum innuptũ manere deinceps, & sine coniuge, quod nisi causam dedisset perpetui diuortij ferri non debet. In isto autem casu non dedit perpetuo diuortio causam. Nõ ergo potest eo inuito ad religionẽ transire. Tum denique, quia graue nimis esset virum obligare ad suscipiendũ religionis statũ, cũ nolit cõtinere. Quare opinionem oppositam existimo alienã à praxi. Atq; ex his solues argumẽta, quibus permotus Thomas Sanctius oppositũ docuit, lib. 2. disp. 27. n. 6. Multò autem minus faciendũ in eo auctore, quod asserit in eius disputationis fine posse fœminã, quæ vim pat tur, in continenti conari ad semẽ emittẽdũ, quia tũc (inquit) semẽ nõ habet pacificã vasis possessionẽ. Si dũ reluctatur fœmina, eueniret, vt semẽ effunderetur extra vas, illã à peccato liberarẽ: at semel effusum semẽ, cuius nullus vsus est, nisi in ordine ad generationẽ, emittere turpissimũ est. Neque verò quia posset, dum enim patitur mẽbrũ extrahere, ideo potest & semen. Nã aliud est, dũ quasi in viã suã impedimẽta apponere; aliud cũ iã ad finẽ peruentũ est semẽ eijcere. Et deniq; inquiro ab isto auctore, quo fine possit honestari ea eiectio seminis. Nã vt ea honesta esse posset, necessariũ esset, vt duo cõcurrerent præcepta, vnũ efficacius alio. Hic autẽ cõcurrit præceptũ naturale nõ eijciẽdi semẽ, cũ cõsilio suscipiẽdi habitũ religiosum: quomodo ergo potest illa effusio honesta reddi?

¶At si cõsentiat vir, vt coniux religionẽ ingrediatur, ipse etiã debet ingredi, nec in sæculo remanere, vt cõstat ex dicto c. *Agathosa*, cum sequentibus & c. *qui vxorem*, 33. q. 5. & c. *cum sit*, c. *cũ vxoratus*, de cõuersione coniugatorũ: nisi fortasse vir sit adeo prouectæ ætatis, vt in sæculo sine periculo manere possit, quod tẽpus arbitrariũ est, & ex circũstãtijs considerandũ: vel nisi vir creetur Episcopus ca. *Episcopus*. d. 77. Si enim ex religioso potest in Episcopũ assumi, à fortiori etiã antequã religionẽ profiteatur. Quod si vxor cõsentiat, vt vir religionẽ ingrediatur, illa, etiã si prouectæ ætatis sit, religionẽ intrare cõpellitur, nec in sæculo remanere; in quo potior causa viri, quàm

vxoris iuxta communem sententiā. Requiritur autē ad id Episcopi licentia c. *si vir & vxor*, infra hac q. vt licite fiat, nō tamen vt validè ex sententia Panormitani c. 1. de conuersione coniugatorum, & aliorū apud Gabrielem in 4. dist. 32. q. 9. contra Scotum.

¶ Sed quid si is, qui facultatē tribuit nolit religionē ingredi? Dico illum compellendū, vt ingrediatur religionem, si eius iuris non erat ignarus, idque indicant prædicti Canones. At si ignarus eius iuris erat, alterius professio est nulla, redireq; tenetur si alter petat; nisi qui in sæculo remansit, adulterium commisit. Coniuge autem defuncto, is qui transit ad religionem, validè quidē non tamen licite contrahit, neque ad monasterium redire tenetur, cū nulla fuerit eius professio quoad obedientiam, regulasque seruādas: atque in hoc casu existimo procedere decretalem Alexandri III. c. 1. de conuersione coniugatorum.

¶ Simili etiam ratione nec sacris initiari poterit vir cōsummato matrimonio, nisi de vxoris licentia. Excipio semper eos casus, in quibus etiam inuito coniuge licet ob crimen ab altero commissum ad religionem conuolare: tunc enim licebit etiam ordinari. At si vxor facultatē viro præbeat, vt initietur, castitatem quidem illa vouere debet, si prouectæ ætatis; religionem autem ingredi non compellitur, iuxta communem sententiam. In quo diuersa ratio eius est, quæ facultatem præbet ad religionis ingressum. Quod si inuita vxore sacris initietur, siue ante, siue post cōsummationem matrimonij, etiam si ordinetur animo postea religionem ingrediendi, sacrilegus & irregularis est, ita vt nec constante matrimonio, nec soluto possit in suscepto ordine ministrare, nec vlterius promoueri, nec beneficium Ecclesiasticū obtinere. At si iā initiatus in religione approbata, professionem emittat, poterit cum eo Diœcesanus dispensare, vt ministret, nisi aliud obstet. Quæ omnia constant ex Ioanne 22. extrau. *Antiqua*. Nec vero is qui sacris initiatur ante consummationem inuita coniuge ad religionis ingressum compelli potest in conscientia, vt docuit optimè Ricardus in 4. dist. 34. art. 3. quæst. 2. Sed, vt constat ex eadem extrauaganti, illi datur optio, vt vel religionem ingrediatur; quod si nolit, compellitur ad cōsummandum matrimonium. In quo non placet Paludani sententia in 4. d. 38. q. 3. Syluestri *matrimonium* 7. quæst. 5. Nauarri cap. 12. numero 79. Hoc autem ita intelligendum, nisi forte cùm initiatus sacris castitatem promisit, vouit etiam in animo religionem ingredi, quò illam commodius seruare posset; tunc enim dicendum est teneri, si ante consummationem

matrimonij ordinetur. Nam post consummationem illicita eiusmodi voti adimpletio pro eo tempore contra ius coniugis. Sed de his late Thomas Sanctius lib. 7, de matrimonio disp. 32. & sequentibus; perstrinximus nos quid iura dispo nant, & quid habeat probabilior Doctorum sententia.

Religionis professione dirimi coniugium ratum diuino iure.

§ II.

PRÆTEREA obseruandum est, vt explicemus secundum, inter sacros ordines & religionis statum, quo ad matrimonium præcedens, hoc esse discriminis, quod qui matrimonio iunctus ante consummationem initiatur sacris, non manet liber à vinculo matrimonij: neque enim Sacer ordo dirimit matrimonium ratum nondum consummatum: at vero qui statum religionis suscipit, ac vota emittit, liberatur à vinculo coniugij, vnde alter coniux potest ad secunda vota migrare. Quod discrimen ex canonibus infra adducendis manifestè constabit. Habēt autem sponsi duorū mensium spatium vt deliberent, velint ne ad religionē transire c. ex publico, de conu. cōiuga. Quod tēpus à die celebrati cōiugij computari debet iuxta receptā mensiū cōputationē: potest etiā à iudice prorogari iusta de causa. Debet autem spōsus intra illud bimestre, religionē ingredi, interim expectet alter donec profiteatur iuxta Tridentini decretū. At elapso eo bimestri, quā uis validè possit ad religionē transire; alter autē potest etiā per vim copulā cōsūmare, nec expectare amplius. Quod si in fraudē religiones mutet, cōpellat iudex vt in vna maneat ibiq; profiteatur, vel reuertatur ad coniugē. Vnde autem ortum fuerit, vt Sacer ordo non dirimat matrimonium antea contractum, dirimat autem status religionis, id vno verbo dicendum, ex eo prouenire, quia ius illud, quo dirimitur matrimonium ratum per vota religiosorum, non eum effectum tribuit sacris ordinibus.

¶ Quod autem fuerit ius istud, diuinum ne, an Ecclesiasticum, iam explicare aggredior. Inquiro itaq; an religionis status iure diuino, an potius Ecclesiastico, & Pontificio habeat vim dissoluendi matrimonium ratum nondum consumatum.

¶ Existimarunt nonnulli nec pauci, nec ignobiles hanc vim deriuatam esse ex Iure Pontificio. Ita glossa in cap. vnico, de voto in 6. quam secuti sunt alij Canonistæ. Et ex Theologis Michael Medina lib. 5. de conti. sacrorum hominū, à c. 87. Gabriel Vazquez

P 4 1. 2.

1. 2, distin. 165. ca. 7. Ex quo infert autor iste eam vim tantum esse communicatam votis solemnibus religionum, non autem votis simplicibus suæ societatis, quia nulla extat lex Ecclesiastica, quæ eũ esse ſtũ tribuat votis simplicibus societatis. Hi omnes Doctores illo principio nitũtur, quòd existiment in Pontifice residere potestatem ad dissoluendũ matrimoniũ ratũ non dum consummatum.

¶Sed mihi longè verius videtur, & maiestate religionum conuenientius, subsequentẽ professionẽ eiusmodi vim habere ex Christi priuilegio, quã institutorẽ status religionis fuisse dixi supra cap. 2. §. 2. Sententiam istam tradidit Scotus in 4. d. 31. quæst. 1 Abulensis 1. Regum cap. 8. quæst. 98. & 103. & 113. Victoria de potestate Papæ parte 1. nu. 1. ad primum, Soto in 4. d. 27. q. 1. art. 4. conclus. 1. Petrus Soto lectione 1. de matrimonio §. *post hoc*, Corduba lib. 1. quæstionarij q. 23 §. *ad rationes*, & Fernãdus Rebellus p. 2. lib. 3. q. 4. sectione 2. à nu. 12. & alij recẽtiores.

¶Et in primis fundamentum illud, quo Medina, & Vazquez cũ pluresalios secuti nitũtur, scilicet, posse dissolui coniugiũ ratum non consummatũ iusta de causa Pontificia autoritate, mihi valde incertum est. Quamuis enim non dubitem nonnullos Pontifices, qui dispensarũt, rectè id fecisse cõsciẽtia, quia probabilem Doctorũ opinionem secuti sunt: attamen si res ista speculatiuè tantum consideretur, valde inclinat animus, vt eam potestatem denegem Pontifici. Tum quia matrimonium indissolubile est, & institutione Dei, & ex iure naturæ, vt dicebam supra c. 13. habetq; cõiux ius in corpus alterius. Quomodo ergò cõtra ius tertij dissoluit Pontifex matrimonium? Deinde, quia, si ea potestas Pontificis adstruatur, nulla satis efficax apparet ratio, propterquam negare illi possimus facultatẽ dissoluendi matrimonium consummatum saltem infidelium. Dicetur enim non separari illos ab homine, sed à Deo, idest, ab eius Vicario Dei vices agẽte, sicut diuino nomine relaxatur obligatio voti. Denique quia non semel Alexander Tertius, id in prędecessoribus reprehendit, & aliter iudicandum statuit in appendice Concilij Lateranensis p. 6. cap. 8. ab illis, *consuluisti nos, &c.* & cap. 17. & cap. 18. & cap. 22. & cap. 31. quod est Innocentij III. Neq; obstat, quod habetur in cap. 26. eiusdem partis, ibi enim apertè de spõsalibus iuratis sermo est, non de matrimonio contracto per verba de præsenti. Neque obstat etiam, quod habetur in c. 28. eiusdem partis, tùm quia illud est Benedicti, qui præcessit Alexandrum, fatetur tamen ipse prædecessores suos aliquando aliter iudicasse: tum etiam

quia.

quia ibi solum sponsalia præcesserant, vt supra diximus cap. 18. & allegabat fœmina ibi, *sola fide de contrahendo matrimonium*: & constat etiam, quia Pontifex in eius capitis fine statuit secunda eius fœminæ vota valere, & non dissoluenda, si nihil aliud obstiterit, quam quod contraxerit contra prohibitionē & interdictum iudicis ecclesiastici, qui illi fœminæ alias nuptias interdixit ante finitam litem. *Vnde inquit: licet enim contra interdictum ecclesiæ ad secunda vota transire nequaquam debuerit, conueniens non videtur, vt ob id solum sacramentum cō iugij dissoluatur.* Neque obstat, quod habetur in cap. *duobus modis*, infra hac quæstione, ibi enim fides sponsaliorum appellatur pactionis: consensus verò matrimonium. Hæc quidem proposuimus, vt dubitationem nostram explicaremus tantum, non quò ostenderemus minus rectè fecisse Pontifices, qui dispēsarunt in matrimonio rato: quos secura conscientia id fecisse, ac facere potuisse, & in posterum posse nequaquam dubitamus.

¶ Primum igitur mihi atque præcipuum fundamentum est: quia non reperitur aliquod decretum ecclesiasticum, quo vis dissoluendi matrimonium ratum tribuatur professioni solemni; sed potius ex nonnullis decretis colligitur ab Apostolorum tempore traditione deriuata pro constanti habitum in ecclesia, quod magno argumento est traditionem esse diuinam, & institutionem Christi. Profero sigillatim, quos ego Canones hactenus reperire potui, à recentioribus incipiendo, qui sunt in corpore iuris.

¶ Ioannes 22. in extrauaganti, *Antiquæ* de voto inquit votum solemnizatum per sacri suscep tionem ordinis, non esse sufficiens ad dissoluendum matrimonium antea contractum, etiam si per carnis copulam, non fuerit consummatū, cum nec iure diuino, nec per sacros Canones reperiamus hoc statutum. Additque nisi aliquam de religionibus approbatis, quarum professio ad castitatis custodiam, & abdicationem temporaliū, & sui superioris obedientiam suos professores adstringat, ipsum canonicè contigerit ingredi, & eius regulam expressè, vel tacitè profiteri. In quo testimonio primum expendo illud, *iure diuino*, quasi, cum postea dicat Pontifex dissolui per professionem religionis, iuri diuino eam vim videatur adscribere: maximè cum nullus de eo ante Ioannem 22. extitisset canon, vt videbimus. Expendo præterea id solum exigere Pontificem, vt status religionis dirimere valeat matrimonium ratū, quod in ea fiat trium votorum emissio. Igitur vniuersè ea vota, quæ verè religiosum efficiunt, id habent priuilegium dirimen-

di ratum matrimonium.

¶ Innocētius III. in c. ex parte 2. de cōuersione cōiugatorũ, in simili causa fœminæ, post contractũ per verba de præsenti matrimoniũ, ante commistionem carnalē, transeũtis ad religionem, ita respondet: *Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod & si possit non inconsultè videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas, per verba de præsenti contrahitur, illis viuentibus in nullo casu possit dissolui, vt viuenti reliquo alter ad secunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine iniuria creatoris, nisi forte secus fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, si cut à quibusdam sanctis legitur esse factum. Nos tamen nolentes à prædecessorum nostrorum vestigijs declinare, qui respondere consulti, ante quam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugum reliquo inconsulto ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari, hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato & cætera.* Ecce reuelatione diuina, quæ supra omnem legem, ait Innocentius ratum matrimonium dissolui, & nō aliter: cumque per transitum ad religionem dissolui dicat, planum est sentire illum tamquam ex diuina reuelatione deriuatum, id semper respondisse Pōtifices. Sancti enim, à quibus id factum dicit, post matrimonium ratum non consummatum, ad religionem conuolarunt, atque id eos fecisse dicit ex reuelatione diuina. Cōcessum igitur statui religioso à Christo priuilegiũ istud, & ex consequenti non solum professioni solemni, eo modo, quo nunc vocamus solemnem, sed etiã professioni verè & substantialiter constituenti, statum religiosi.

¶ Antiquior Innocentio, Alexãder III. in varijs de eo editis canonibus, nihil habet quod aduersetur nostræ sententiæ, imò fauet non semel. In appendice igitur ad Concilium Lateranēse sub ipso celebratum p. 50. c. 41. hæc habet. *Tua nos fraternitas duxit consulendos, quid de his agere debeas, qui desponsant aliquas mulieres, & processu temporis antequam eas ducant, vel cognoscant, alias in vxores accipiunt. Super hoc vtique consultationi tuæ taliter respōdemus, quod si vir & mulier se se inuicem receperint, expresso consensu mutuo de præsenti, neuter eorum alte ro superstite poterit ad alia vota se transferre, & si possit ad monasteriũ transmigrare.* Non tamquam rem à se nouiter staturam id respondit Pont. fex. Idem eadem p. c. 30. *Sane super eo, quod quædam mulier viro suo fidem dedit & ipse illi, quod matrimonium inter se contraherent,*

traherent & viro volente sacramentum seruare, mulier castam dispo- suit ducere vitam, discretioni tuæ taliter respondebimus, quod si iuncti non fuerint, mulier permittatur ad religionem transire, & Domino relicto sæculo militare. Quod si facere noluerit, & in sæculo caste viuere disposuerit, quia hoc suspectum esse posset, & ad vtrumlibet, ad bonum, scilicet & ad malum haberi posset, ipsum matrimonium consummari constringas. Beatum enim Ioannem, & complures alios ab ipsis etiam sponsalitijs ad vitam contemplatiuam legimus euocatos: & ideò eidem mulieri confidenter permittere poteris, vt transeat ad religionem castitatis votum seruatura. Ecce ad Ioannis Euangelistæ, & aliorum sanctorum exempla recurrit qui à coniugio ad religionē euocati sunt, vt inde respondeat, confidenter permittendum esse mulieri iā nuptæ ad religionē transire. Ex quo fit in primis Ioannem Euangelistam verè religiosum fuisse, quando quidem eius exemplo vtitur Pontifex, vt ostendat statum religionis dissoluere matrimonium ratum: quod idem de alijs sanctis, quos in exēplū adducit, affirmandum est: alias Pontifex non rectè colligeret. Fit etiam non posse, dici Ioannem Euangelistam vinculo coniugij irretitum permansisse, cum eo exemplo, non tantum Pontifex Alexander decer nat licere à nuptijs ad religionē migrare: sed etiam reliquū cōiugem, à matrimonij nexu liberum remanere. Id quod etiam eisdem inductum exemplis Innocentium III. respondisse suprà retulimus. Nec verò potest aliquis existimare Ioā nem & alios sanctos, quorū Pōtifices meminere, ab spōsalibus, nō verò a matrimonio trāsisse ad religionem, quia Pontifices istis exemplis nō probāt à sponsalibus posse ad religionem transire, sed etiam à matrimonio celebrato, per verba de præsenti mutuo consensu. Verè ergo illi sancti coniugati fuerunt.

¶ Idem Alexander in appendice citata p.5.c. 8. & habetur in ca. ex publico, de conuersione coniugatorum: inquit inter alia. *Cæterum quia præfata mulier, licet à præfato viro desponsata fuerit, adhuc tamē, sicut ipsa asserit, ab ipso est incognita, fraternitati tuæ per A. S. mādamus, quatenus, si supra dictus vir mulierē ipsam carnaliter nō cognouit, & eadē mulier, sicut ex parte sua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contradictione & appellatione cessante, à sententia, qua tenetur, absoluas.* Et statim. *Sane quod Dominus in Euāgelio dicit, non licet viro vxorē suā, nisi causa fornicationis dimittere intelligēdum est secūdū interpretatio-*

nem

nem sacri eloquij, de his, quorum matrimonium est carnali copula consummatũ, & cætera Nõ ad aliud caput reuocat Pontifex dissolutionem matrimonij per subsequentem statum religionis, nisi ad sacri eloquij interpretationem, quando videlicet Ioannẽ, & alios à nuptijs ad religionem euocauit. Concessum igitur id diuino priuilegio statui religioso absolutè. Denique idem Alexander eadem p. 5. c. 1. & habetur ca. *verum*, eodem titulo semper sibi consonus inquit. *Verum post cõsensum illum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repudiante, monasterium eligere, sicut quidam sancti de nuptijs vocati fuerunt, dummodo inter eos carnis commixtio, non interuenerit: & alteri remanenti, si commonitus seruare noluerit continentiam, licitum esse videtur, vt ad secunda vota transire possit.* Quæ eodem modo expendenda, ac consideranda sunt, sicut aliud ex eodem Alexandro testimonium paulò suprà considerauimus.

¶ Sed forte reuocabit nos aliquis ad Eusebium Pontificem, qui anno 309. rexit ecclesiam, Gratianus enim 26. q. 2. c. *desponsatam*, ex eo retulit decretum illud, *Desponsatam Puellam non licet parentibus alij viro tradere; licet tamen illi monasterium, si voluerit, eligere.* Hæc Eusebius. In quibus, vt planum est, isto tenore verborum, non nouam à se statutam legem indicat, sed, quæ iam vsu recepta esset in ecclesia. Verbo enim eo, *non licet*, noua lex non indicitur, sed iam statuta exprimitur, vt ex multis canonibus liquet passim. Adde etiam posteriores Pontifices, vt visum est, non Pontificum prædecessorum Decretis, aut conciliorum canonibus eam sententiam confirmare, sed tantum exemplo Ioannis, aliorumque sanctorum ex inspiratione diuina ad religionem à nuptijs transmigratium; atque adeo vt rem traditione acceptam à Christo, & per Apostolos deriuatam accepisse. Non ergo eius legis Eusebius primus institutor. Atque hoc mihi præcipuum huius sententiæ fundamentum videtur: quanuis sint etiã duæ rationes non contimnendæ quas insinuo. Prima, quia si ecclesiastica lege vis dirimendi matrimonia deriuata esset in vota religionis, posset etiam ecclesiæ authoritate auferri. Nullus autem, vt credo, concedet posse Pontificem vniuersali lege impedire transitum à nuptijs ad religionem. Secunda est, quia contra ius iustitiæ quæsitum tertio non posset Pontifex legem aliquam statuere, id quod in minoribus alijs contractibus cernitur: & de seruo sine domini consensu nequaquam ad religionem admittendo extat Gelasij Papæ decretum, Epist. 9. §. *generalis etiam querela*. Vnde quamuis status clericalis perfectior sit statu matrimonij, imò

statim

statûs Episcopalis perfectior sit sta tu monachali, adhuc per eum statum non dirimitur matrimonium ratum, nec ad illum licet ascendere contra propriæ vxoris etiam incognitæ voluntatem. Argumentum ergò est contra ius iustitiæ per matrimonium ratum adquisitum coniugi, non esse potestatem in ecclesia irritandi matrimonium, cum statui adeò perfecto nondũ eam vim communicarit Ecclesia: sed id Christi priuilegio, quod omnẽ legẽ superat statui religionis cõcessũ tãtũ.

Tribus votis simplicibus Societatis dirimi matrimonium ratũ.

§. III.

EX dictis colligitur primò consequenti ratiocinatione, idem dicendum esse de votis simplicibus post biennium emissis in Societate, scilicet, eandem vim habere dirimendi matrimonium ratum ex priuilegio quoque diuino, quamuis id negent Gabriel Vazquez 1. 2. disp. 165. & Thomas Sanchez lib. 2. disp. 18. num. 6. Si enim concessum est religioso statui ex Christi priuilegio, & ab initio eum effectum habuit status religiosus, vt modò ostendimus: & antiquus ille religionis status tantum constabat votis simplicibus, vt demonstraui 1. p. variarum disp. q. 3. scholastica. c. 8. liquidò colligitur vota Societatis post biennium emissa eandem habere vim, quando quidem verè religiosum efficiũt. Concessum enim illud priuilegium à Christo statui verè & substantialiter religioso, & ex consequenti non solum professioni solemni, eo modo quo nunc vocamus solemnem, sed etiam professione verè & substantialiter constituenti statum religiosi, qualis fit per tria vota in Societate post biennium. Quod etiam ex eo valide cõfirmatur, quia sancti illi, quorum exemplo persuadent sibi Pontifices factum ex reuelatione diuina, scilicet, Ioannes Euangelista, Alexius Theon quidam, atque Macarius Romanus, illis seculis claruerunt, in quibus nondum erat voto rum religionum introducta solemnitas. Quod idem affirmandum est de decreto Eusebij Papæ. Quamuis enim daremus Eusebium eius legis primum cõditorem extitisse, quod tamen falsissimum est, adhuc concedendum eam vim inesse votis societatis. Nam Eusebij tempore nondum ecclesiastica votorum religionis solẽnitas introducta erat, sed illorum temporum sub Eusebio religiosi, qui Basilij, Augustini, & Benedicti monachos præcesserunt, tantum constabant votis simplicibus, quæ tamen vere religiosos efficerent.

¶ Nec verò his obstat primò,

vot a

vota post biennium, emissa in Societate esse simplicia; vota autē simplicia non dirimere matrimonium ratum. Hæc enim vota, quamuis appellentur simplicia, vt distinguātur à votis affectis solemnitate ecclesiastica; attamen intrinsecam sibi solemnitatem habēt, vt dixi supra c. 2. §. 1. Quare vim habent dirimendi matrimonium. Priuilegiū enim illud concessum statui religioso, quibuscumque ille constet votis, dummodo sufficiant ad verè cōstituendum religiosum.

¶ Nec etiam obstat secundò, quòd sanctissimus Pater Ignatius coadiutori temporali, qui de nuptijs ad religionem transibat, professionem concesserit solemnem: id enim factum est, non quia id meo iudicio fuerit necessarium: sed quò omnis tolleretur dubitatio, & nulla litibus occasio relinqueretur. Quāuis, si de hoc aliqua lis modo oriretur, non dubito quin ista pars obtineret.

¶ Nec deniquè obstat, quòd si aliquis coniunctus matrimonio ante consummationem ad Societatē transiret, & post biennium vota emitteret, & ratum coniugium dirimeretur, fieri posset, vt secūdò valide nuberet, videlicet, si post eorum votorum emissionem, à prælato dimitteretur liber votorum nexu. Hoc argumento commotus relinquit opinionem istā Gabriel Vazquez 1. 2. disp. 165. Concedimus tamen sequelam, & in hoc nullū inconueniens esse existimamus. Quia idem omnino sequitur ex natura rei in eo, qui solēniter profitetur, & etiā doctores qui contra senserint, idem fateri tenentur, multis sæculis in ecclesia id locum habuisse. Quia si hæc vis dirimendi matrimonium ratum concessa est votis religionis iure diuino vt ego existimo: vel tantum ecclesiastico vt illi dicunt: cum ipsi etiam fateantur vota religionum multis sæculis non habuisse vim dirimendi matrimonium post contractum, vsque Innocentium III. vt mihi videtur: vt autem ipsi sentiunt, vsque ad tempora Gregorij primi, planè sequitur illo tēpore dissoluto priori vinculo per vota monastica, statim illis emissis potuisse validè contrahi aliud matrimoniū, illicitè quidem authoritate propria, licitè verò relaxante vota Pontifice, vel Episcopo, vel religionis prælato. Quare id quod Gabriel Vazquez maximum incōueniens iudicat in suis votis, ne cessatio concedere debet iuxta suā sententiam in votis etiam solemnibus toto illo tempore, quo ipse etiā censet in ecclesia ea vota solemnia non habuisse vim irritandi matrimonia post contracta. Quare leuissimo ductus argumento, & quòd in eo doctore magis miror, non satis sibi consonus, votis suæ Societatis denegauit, quod in eorum maximam autoritatem cedit.

Quid

Quid dicendum de votis militarium ordinum.

§. IIII.

SED quæret aliquis primo (nullam enim, quæ sese mihi offerat, difficultatem intactam placet relinquere) an idem iudicium ferendum sit de ordinibus militaribus, scilicet, ex diuino priuilegio irritari matrimonium ratum non consummatum.

¶ Omnibus ordinibus militaribus etiam Sancti Ioannis negauit Sarmiento lib. de redditibus ecclesiasticis, p. 4. cap. 1. num. 13. refertque pro eadem sententia Sotum in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. loquitur autem Soto de his ordinum militarium religiosis, qui militant, non qui in claustro degunt, siue viri siue fœminæ; horum enim votis censet etiam dirimi matrimonium ratum nondum cosummatum.

¶ Ego tamen cum distinctione procedam, vt res ista omnino plenè & exactè decidatur. Et in primis, quod attinet ad Melitenses, non dubito eorum votis dirimi matrimonium ratum nondum cosummatum, siue de equitibus, siue de his qui clero deputantur, etiam ante sacri ordinis susceptionem sermo sit. Est eorum votum castitatis solenne, vt iam declarauit congregatio Cardinalium, quamuis cum aliquibus dispensauerit Pontifex vt nubant. Nec mirum, cum in voto solenni dispensare posse Pontificem iam statuerimus supra capit. 2. §. 3. Sic de Melitensibus censuit Nauarrus consilio primo de conuers. coniug. Azor tomo 1. lib. 13. cap. 6. q. 4.

¶ Præterea sine dubio asserendũ est, votis religiosorum militum Calatrauæ & Alcantaræ, quibus tantum promittitur castitas coniugalis, non dirimi: nam antea contractum matrimonium stare potest cum ea religionis professione. Quare quicumque eos duos ordines profitentur siue viri, siue fœminæ sint, si tantum votum castitatis coniugalis emittant, non possunt sua professione liberari à vinculo matrimonij rati non consummati. Neque de hoc vlla potest esse dissensio, etiam si verè & propriè religiosi sint, vt apud me certissimum est. Nam literæ pontificiæ plenè docent antea coniugatos ad religiones eas admitti posse, postquam cum illis dispensatum est in voto castitatis.

¶ Deinde existimo votis religiosorum militum ordinis Calatrauę & Alcantaræ, quando nubere non poterant ex sui ordinis speciali instituto, etiam tunc dirimi matrimonium ratum non consummatum.

tum. Nam licet demus illa vota fuisse simplicia, cum verè & propriè religionis status votis simplicibus constituatur ex diffinitione Gregorij XIII. vt iā probaui supra cap. 2. & ex consequenti illi verè, & substantialiter religiosi essent: planè relinquitur illi statui religioso cum castitate absoluta, etiam concessum priuilegio diuino, vt dirimat matrimonium ratum non consummatum. Neque in eo asserendo vlla maior difficultas est, quam in eo quod de votis Societatis asserui mus. Quod idem maiori ratione de eorum ordinum fœminis & clericis dicendum, cum ab initio cum castitate absoluta instituti sint, nec quo ad illos vlla ex parte immutata sit confirmatio Pontificum quo ad votum castitatis.

¶ Sed in eo quod attinet ad religiosos ordinis sancti Iacobi, sub quadam conditione respondeo (attendat, qui legerit, ne iam calūnias meditetur,) si qui cum ordinem profitentur, siue equites, siue fœminæ (nam de clericis dicam statim) cum profitentur ex confirmatione Alexandri III. quæ in stabilimentis eiusdem ordinis initio præmittitur, & non ex alijs literis Pontificijs, quibus ea forma votorum, sub qua eum ordinem confirmauerat Alexander III. immutata aliqua ex parte sit: si inquam, tantum ex ea confirmatione, & iuxta illam eum ordinem profitentur. Dico primùm illos quidem verè, & propriè esse religiosos tàm viros quā fœminas, adeo, vt qui votum de suscipiēda religione emiserit, satis illud adimpleat, si eū ordinem siue vir, siue fœmina suscipiat, nisi forte aliud in mente habuerit, quando vouit, cùm ad substantialiter statum religiosum constituendum nulla requiratur in votis solennitas. Eosque esse verè, & substantialiter religiosos adeo certum existimo, vt oppositum iudicem nimis licentiosè dictum, ne dicam grauius, cum pleno ore literæ Pontificiæ illos appellent religiosos; & etiam cum castitate coniugali vera religio constare possit: eo quod sicut in paupertate latitudo est, ita etiam in castitate, quæ est materia voti.

¶ Assero vlterius eorum vota tātùm simplicia esse, non solemnia. De voto paupertatis id cōstat, quia iam constitutione Innocētij VIII. Pauli III. & Gregorij XIII. quod etiam à Paulo, & Gregorio clericis etiam concessum, equites testari possunt, certis quibusdam limitationibus, quæ præscribuntur in stabilimentis ordinis, titulo 5. cap. 4. & 5. dominiumque suorum bonorum à principio retinuerunt, cum filijs sua patrimonia, & legitimæ portiones intactæ remanerent, vt constat ex equitum regulā cap. 13. in fine, vbi militum filijs, si religionem Patris sectari nolunt, quæ eorum

rum sunt concedi liberè præcipitur, additurque: *porque establecido es, que ningun fryle deshere-de a su hijo.* Quam regulam dictatam a Cardinali Alberto multi postea Pontifices suis literis inserentes approbarunt, præcipuè Iulius II. Quare ea facultas, quæ postea per Innocentium concessa est, tantum meo iudicio indulsit, vt quòd alias validè facere poterāt, cum nō essent in capaces domini, fiebat tamen illicitè ratione voti, facere iam sine peccato possent, vt de testamentis religiosorum in vniuersum priscis seculis demonstraui 1. p. variarum disp. q. 3. scholast. ca. 8. Itaque paupertatis votum in eo ordine etiam à sua prima confirmatione, non est solenne: cum eius voti solennitatem in inhabilitate ad dominia constituerimus supra cap. 2. §. 3. Quod idem de fœminis dicendum esset, scilicet illas validè testari posse, quamuis illicitè, cum circa illarum testamenta nulla emanauerit pontificum dispensatio: nisi antiquissima consuetudine intestabiles essent. Posse enim consuetudine inhabilem fieri ad actum aliquem, sicut & lege humana, constat ex dictis supra c. 1. §. 2.

¶ Similiter castitatis votum ex vi illius primæ confirmationis nō est solenne, est enim votum castitatis coniugalis; neque ex literis Alexandri III. aliud colligi potest, siue loquamur de equitibus, siue de fœminis: (nam de clero deputatis etiam ante sacrorum ordinum susceptionem alia ratio est quam infra dicam) & ex vi tātum illius confirmationis Alexandri; itemque neque ex literis Lucij III. Vrbani III. Innocentij III. Honorij III. Innocentij IIII. Iulij II. qui prædictas literas Alexandri III. confirmarunt nullo penitus immutato, vt constat ex his quæ refert Didacus Mota eiusdem ordinis canonicus regularis, lib. 1. de confirm. ordinis sancti Iacobi per totum.

¶ Neque his obstant illa verba, ex literis Alexandri III. ibi. *Ad suscipiendam quoque prolem. quæ in timore Domini nutriatur: & infirmitatis humanæ remedium, iuxta institutionem Domini, & indulgentiam Apostoli, qui ait; Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem. vnusquisque vxorem suam habeat, & similiter mulier virum suum: qui continere nequiuerit, coniugium sortiatur, vt seruet immaculatam fidem vxori, ne tori coniugalis continentia violetur &c.* Ex quibus verbis ibi, *si se continere nequiuerit*, posset aliquis suspicari castitatem coniugalem, quæ in eo ordine promittitur, tantum illis concedi, qui se continere nequeunt: quasi videatur etiam Pontifex annuere, vt in ordine sancti Iacobi castitas absoluta & perpetua voueatur ab his, qui se volunt & possunt cōtinere, quales sunt fœminæ,

Q

næ, & clero deputati, qui semper obseruarunt. Similia habent Innocetius III. & alij Pontifices, qui eũ ordinem confirmarunt: dicunt enim in suis literis: *Habeantur in ipso ordine, qui cælibem, si voluerint, vitam ducant: sint etiam, qui iuxta constitutionem diuinam coniugibus vtantur.*

¶ Hæc, inquã, non obstant, facile enim dicimus illis verbis, *qui se continere nequiuerit*, non regulam, aut viuendi formam institui, sed confirmari eam, quæ à primis eius militiæ Magistris ordinata & constituta erat, quam vt iustam & rectam esse ostendat, testimonio vtitur Apostoli, ibi, *qui continere nequiuerit*, ex quo colligit Deo acceptam & gratam esse castitatem coniugalem, atque ideo esse posse materiam voti, & sub regulam à sede Apostolica approbatam cadere. Itaq; ea verba nõ ideò inferuntur, vt inde occasionem aliquis accipiat promittendi in eo ordine absolutam, perpetuamque castitatem, quasi id votum regula ipsa probatum sit, neque id cõmodè inferri vlla ratione potest. Quod nonnulli ex eo probant, quia inde id absurdum sequeretur, vt in eodem monasterio & ordine illæ sorores vel viri, qui nollent, aut non possent se continere, castitatem cõiugalem vouerent tantum, alijs qui continentiam amplexarentur castitatem absolutam vouẽtibus. Quod tamen manifestè reprobat Concil. Hispalense, & habetur cap. *in noua actione.* 16. q. 7. ibi. *in vno enim, eodemque officio non debet dispar esse professio.* Et ibi. *Constituentes, vt hi qui in administrationibus ecclesiæ Pontificibus sociantur, discrepare non debeant neque professione, nec habitu.* Et Clementina 1. de electione, ex Concilio Viennensi sub Clemente. 5. ibi. *Cum rationi non congruat, vt homines, qui dispares professionis vel habitus sint in eisdem monasterijs socientur.*

¶ Neque illa verba aliorum Põtificum quidquam obstant: ijdem enim in suis literis addunt. *Sit tamen omnibus præcipua cura, & cautela, vt qui coniugium sortiti fuerint, continentiam custodiant coniugalem: & qui sine coniugio manere decreuerint, inuiolatam teneant castitatem.* Quod idem in regula, & in stabilimentis eisdem verbis omnibus equitibus iniungitur, quos tamen certum est non teneri, etiam si non nubant, ad vouendam castitatem absolutam. Quare, cum de omnibus vniuersim militibus ea verba dicantur: nullusque illorum, etiam si non nubat, teneatur ad seruandam castitatem absolutam, non possunt aliter, quam diximus, intelligi.

¶ Neque obstat etiam, quod in eisdem literis Alexandri III. cum prohibeatur huius ordinis religiosis, etiam laicis, transitus

tus ad aliam religionem absque Magistri licentia dicitur: *cum sint in ordine vestro loca statuta, vbi quisque distr ctius valeat conuersari*, quibus existimabit aliquis indicari esse in eo ordine ex confirmatione Pontificis monasteria, in quibus absoluta castitas promittatur. His enim verbis meo iudicio neque leuiter indicatur id. Sed cum viri huius ordinis milites degant in Domibus proprijs, sint etiam clericorum monasteria, in quibus possent, & solerent, si vellent, arctiorem vitam sequi, non quidem, quia strictioribus votis sibi tenerentur, sed quia in commune degerent, forasq; egredi sine licentia non posse, t, horis diurnis & matutinis assisterent, seque in alijs humilitatis ac pęnitentiæ operibus exercerent, quibus in proprijs domibus non est locus, vt ex regula constat cap. 13. & 33. Atque in hunc sensum accipiendum est, quod in alijs literis habet idem Alexander III. cum inquit: *Nos igitur ipsius (scilicet, Petri) & aliorum fratrum precibus inclinati statuimus, vt locum aliquem arctiorem haberent, in quo fratres qui sine vxoribus vellent esse, & castè viuere sub arctiori regula, possent Deo deseruire; quod & ipsi, sicut audiuimus, facere curauerunt.* Cum enim illæ literæ de religiosis equitibus loquantur, non possunt intelligi de voto absoluto continentiæ, cum nullus equitum, etiam si castè viuant, illius obligatione teneantur: sed quia in monasterijs clericorum communem vitam sequi possent, si peterent à Magistro licentiam ibi commorandi.

Quare, nisi aliæ emanarent literæ Pontificiæ, quæ me latent, quibus innecteretur ea confirmatio Alexandri III. in voto castitatis, quantumuis aliqui eius ordinis, siue sua sponte, vel ordinatione eius, qui facultatem non habeat, castitatem absolutam voueant, voto tantum tenentur simplici; nec nisi ad coniugalem castitatem admittere prælatus potest, cum non alia sit forma vouendi à Pontifice præscripta: caret enim in eo casu prælatus facultate aliter acceptandi quæ emittuntur vota. Nisi forsan cōtraria cōsuetudine vota de simplicibus facta essent solēnia: nā posse solēnitatē induci cōsuetudine nō dubito. Eaautē cōsuetudo præsumi nō potest cum animus, ac verba profitentium indicant se profiteri iuxta antiquam ordinis confirmationem.

¶ Ex quo inferes quid dicendum sit ad eū casum, qui ex me quęsitus aliquando. Quidam ordinis sancti Iacobi miles, cum professionem emisit, castitatem absolutam vouit: nubit postea, filios suscepit, decedit, qua stio mota est à consanguineis eius rei conscijs contra filios, an essent legitimi, & exheredandi, eo quòd illegitimi viderētur

propter votum castitatis absolutè emissum à Patre. Respondi validum matrimonium fuisse, quia vel votum illud nullius roboris fuit: sed tantum, admitti potuit à prælato, vt votum castitatis coniugalis, cum non sub alia forma approbata sit ea religio à Pontifice: quo ad laicos vel tantum fuit votum simplex castitatis, atqueadeo impediens tantum, non dirimens matrimonium. Idem etiam dicendum esset, si modo Magister ordinis de consensu capituli mutaret votum castitats coniugalis suorum equitum in absolutum, si id non fieret approbante, aut confirmante Pontifice: neque enim ad eam commutationem Magister potestatem habet.

¶ Votum denique obedientiæ non est solemne. Nam in Magistro residet facultas liberos dimittendi ab obligatione votorum, cum placuerit, sicut & nunc id efficiunt prælati Societatis. Idque colligo ex illis verbis Alexandri III. in bulla confirmationis: *Statuimus quoque vt nullus fratrum, siue sororum post susceptionem ordinis vestri, & promissam obedientiam, redire ad seculum audeat sine Magistri licentia.* Et quamuis aliquis suspicari posset per Gregorium IX. qui Alexandrum tertium subsequutus est, sublatam vniuersè prælatis omnibus religionum facultatem liberos dimittendi subditos, vt dixi 1. p. variar. disput. q. 3. scholastica c. vltimo. attamen quod attinet ad Magistrum ordinis sancti Iacobi eam facultatem sublatam non esse constat, quia eadem bulla Alexandri III. nullo penitus immutata, confirmata est à multis Pontificibus, quorum plures Gregorium IX. secuti sunt. Igitur, cum milites plerumque in suis domibus degerent, vt constat ex antiqua regula, illo verbo redeundi ad sæculum, nequit intelligi vita priuata, & in priuata domo, sed dimisso habitu liberum esse votorum obligatione, siue redire ad sæcularem vitam. Vnde consequenter ad eam facultatem Magistro concessam, statutum est titulo. 5. cap. 15. *Ordenamos que siempre que a nuestro cabitulo pareciere algun cauallero, que no fuere expressamente professo, no es conueniente para la orden, le pueda quitar el habito sin dar causa; porque se le quitan, y echarle de ella, aunque aya mas que vn año que le recibio.* Nam quamuis isti religiosi milites non teneantur decreto Tridentini de anno probationis, obligantur tamen quo ad hoc antiquo iure, quo valida erat tacita professio, & verè religiosum efficiebat, non secus ac expressa. Ea autem non obstante liberum dimittit Magister etiam hodie tacitè professum, cum

cum expedire iudicat. Non ergo est huius ordinis Magistro sublata facultas liberum demittendi ab obligatione votorum, & Pontifici reseruata, atque adeo simplex omnino est votum obedientiæ, iuxta ea, quæ dixi supra cap. 2. §. 3.

¶ E quibus omnibus constat votis equitum ordinis sancti Iacobi non dirimi matrimonium ratum nondum consummatum, vt de alijs militibus supra dicebamus. Et idem dicendum de votis sororum, si illæ profiteantur iuxta confirmationem Alexandri III.

¶ Solum addiderim aliter iudicandum esse de clericis ordinis sancti Iacobi. Cum enim hi clerici ante institutionem ordinis sancti Iacobi canonici regulares essent sancti Augustini, in monasterio de Loyo, assumpti sunt à militibus, vt ipsis sacramenta ministrarent, & spirituali doctrina erudirent, vt patet ex regula, & ex confirmatione. Quare, quanuis Alexander III. etiam eos canonicos sub Magistri regimine viuere deinceps voluerit (merè enim laicum posse esse prælatum religionis dixi supra cap. 2. §. 3.) tamen antiqua eorum vota & professionem non mutauit: prælatus itaque mutatus est, non viuendi, neque vouendi formâ. Cumque illi antea sicut canonici regulares, castitatem absolutam vouerent, & generali lege Innocentij II. cap. *vt lex*. 27. q. 1. inhabiles effecti sint canonici regulares expressè, vnà cum monachis, & in sacris ordinibus constitutis, planè videtur sequi eorum votis & nunc, & ab initio, matrimonium antea contractum dirimi; & à tempore Innocentij II. contrahendum etiam & impediri, & dirimi: efficiturque præterea castitatis votum in illis, etiam antè sacrorum ordinum susceptionem, esse solemne à tempore Innocentij II. licet antea simplex fuerit, sicut & de omnium aliorum religiosorum voto castitatis, simplex fuisse vsque ad Innocentium II. ostendi supra ca. 2. §. 2. 3. & 4. licet in paupertatis voto aliquid de solenitate imminutum sit, cum testabiles sint de licentia prælati, & non aliàs, vt dixi suprà. Nec verò ad clericos extendenda facultas Magistri liberos dimittendi ab obligatione votorum, neque id colligi potest ex confirmatione Alexandri III. Non est autem mirum in vna eademque professione quædam vota emitti solemnia, quędam minus solemnia, aut etiam simplicia. Cum enim solenitas ex põtificis autoritate pendeat, magnam in eo varietatem pro suo libito potest constituere, vt dixi supra ca. 2. §. 3.

(?)

Quid dicendum de votis mantellatarum, hoc est, beatas & cōuersorum, ac Donatorum.

§. V.

SEcundo quæret aliquis, an etiam votis mantellatorum, tā virorum, quàm fœminarū, quas Hispanè *beatas* dicimus, dirimatur matrimoniū ratū nondum consummatum. Nam Soto loco citato, & non pauci alij viri docti existimarūt nequaquam earum votis dirimi matrimonium ratū nondum consummatū.

¶ Sed in primis quod attinet ad mantellatas, siue Tertiarias ordinis sancti Francisci, & sancti Dominici, quæ collegialiter viuunt, & emittunt tria vota substantialia, dubitari amplius non potest. Earum enim professio solemnis est, vt respondit Paulus III. consultus de eo à fratribus Dominicanis, vt constat ex literis Sixti IIII. quas refert Emanuel Rodriguez, tomo 3. quæstionum regularium q.72. art. 1. & 2.

Quod autem attinet ad nostras mantellatas, quas *beatas* vocamus, licet Emanuel Rodriguez. & multi alij viri docti senserint earum votis matrimonium non consummatum non dirimi: ego tamen aliter sentio. Atque, vt res ista radicitus intelligatur, nonnulla dicamus ex bullis Pontificijs desumpta, hinc ducto principio.

¶ In ordine Eremitarum sancti Augustini mantellati & mantellatæ non erant vsque ad Bonifacium VIII. qui 7. idus Nouembris, & pontificatus anno 11. concessit, vt quascumque mulieres, si alias essent idoneæ, neque aliud obstaret canonicum impedimentum, quæ habitum regularem prædicti ordinis ad instar mantellatarum, siue pinzocherarum ordinum fratrum minorum, ac prædicatorum, habere voluerint & gestare, tam virgines & matronas, quàm viduas, in mantellatas, seu pinzocheras dicti ordinis eremitarū recipere, & admittere, ac earum singulis habitum regularem, & regulam eiusdem ordinis fratrum Eremitarum, ad instar huiusmodi mantellatarum siue pinzocherarum ordinum fratrum minorum ac prædicatorum, pro vt secundum Deum saluti animarum earundem visum fuerit salubrius expedire, valeat prælatus; illisque sic receptis idem Pontifex concedit exemptionis priuilegium, immunitates, libertates, indulgentias, & alia priuilegia ordini eremitarum concessa, & in posterum concedenda eodem modo, quo eremitis competunt, aut competere possunt. Idem confirmauit postea Sixtus IIII. insertis Bonifa

cij literis, vbi etiam affirmat idem institutum confirmatum fuisse à Martino, & Eugenio suis prædecessoribus, pro vt inter nostri ordinis priuilegia, & literas continetur. Postea vero multis annis elapsis anno Domini 1470. Paulus II. pridie calendas Septembris, pontificatus sui anno 6. id quod de mantellatis fœminis concessum tantum fuerat, indulsit etiam vt ad viros extenderetur, & eisdem omnino potirentur, qui bus mantellatæ. Atque hæc in nostro eremitarum ordine origo mantellatorum & mantellatarum fuit.

¶ Deinde obseruandum diuersos gradus in ordine nostro reperiri, vt ex literis Pontificijs constare potest. Sunt fratres tam clerici, quàm laici, moniales, mantellatæ, & corrigiati, & denique oblati, siue donati, siue commissi. De oblatis dicam postea. Mantellati autem a corrigiatis valde distinguuntur, in quo non rectè, nec inspectis literis Pontificijs non nulli locuti sunt. Nam mantellati omnibus priuilegijs, immunitatibus, exemptionibus, indulgentijs, non secus ac eremitarum fratres gaudent: at verò corrigiati tantum indulgentijs. Extant de eo inter nostras literas Pontificias quædam Iulij II. anno 1512. & Pontificatus 9. in quibus declarat fratres, moniales, & mantellatas omnibus priuilegijs, & indultis in Mari magno concessis: at sola Zona præcinctos, quos quarti gradus appellat, tantum gratijs & indulgentijs. Isti mantellati Conuersi etiam dicti, vt ostendam statim. Atque hi sunt, de quibus facta supplicatio est apud Sixtum IIII. per congregationem Lombardiæ, vt liceret illis, quando sacristæ munus obeunt, sacra vasa contingere. Præter hos omnes sunt etiam alij, qui dicuntur oblati, siue donati, siue commissi, qui se ipsos religionis ministerio offerunt, de quibus mentio in non nullis literis Pontificijs, quæ in eorum fauorem datæ à Celestino V. anno 1294. & ab Innocentio VI. anno. 1352.

¶ Præterea dico nostri ordinis mantellatos & mantellatas, & si nō collegialiter viuant, sed in domibus proprijs cōmorentur, sub arbitrio tamē & gubernatione prælati (est enim duplex inter nos earū genus, quædā quæ in cōmune degūt, aliæ quę in domibus proprijs) omnes ergo illas dico esse propriè & substātialiter religiosas: & tam virorum, quàm fœminarū professionē non minus solēnē esse, quàm fratrū atque monialium nostri ordinis. Hāc sententiam apertè ni fallor demonstrabo. Primò ex cōstitutione Bonifacij VIII. cui⁹ supra meminimus: eas enim institui vult iuxta mātellatas ordinis minorū ac prædicatorū,

id est quæ ab illis Tertiariæ vel de pœnitentia nuncupantur. Illas autem solennem professionem emittere iam supra ex literis Pontificijs ostendimus. Igitur & nostrarum professio solennis est. Cui adde nostrum ordinem in concessis & concedendis communicare cum omnibus alijs ordinibus mendicantibus; quare quod de illis, de nostris etiam dictum esse censendum est. Adde etiam in prædictis literis Bonifacium constituere, vt illis cõcedatur habitus regularis, & regula nostri ordinis, quæ satis indicant illas sub nostra regula militare eademque vota emittere. Secundò idem o lẽdo ex literis Iulij II. quarum suprà meminimus, in quibus mantellatis communes esse vult exemptiones, immunitates, priuilegia, indulgentias: corrigiatis autem tantum indulgentias: quod signum est mantellatos tam viros quam fœminas, non secus ac alios duos nostri ordinis gradus, fratres scilicet, & moniales, religiosos esse. Præterea, quia cum Leo. X. in Concilio Lateranensi statuisset, quod mantellatæ & pinzocheræ quorum libet ordinum in proprijs domibus habitantes eligere valerent sepulturam, vbi voluissent: & quod die Paschatis tantum Eucharistiam, nec non extremam vnctionem, cæteraque ecclesiastica sacramenta, pœnitentiæ sacramento dumtaxat excepto, à proprio sacerdote recipere: & ad onera, quæ laicis incumbunt, perferenda teneri, & coram iudicibus sæcularibus conueniri posse, quæ omnia indicant illas non esse religiosas: postea, quia occasione illius decreti aliquæ dubitationes ortæ fuerant, idem Leo X. prædictum statutum motu proprio, & ex certa scientia, & potestatis plenitudine decreuit, & declarauit minimè intelligendum de facientibus votum castitatis, ita vt mulieres virginalem vitam, vel cælibem solẽniter vouentes, etiam in consanguineorum, vel affinium suorum, vel in domibus proprijs, aut seorsim habitantes, omnibus priuilegijs, immunitatibus, fauoribus, gratijs, indultis spiritualibus & temporalibus ordini & fratribus eremitis sancti Augustini concessis, & concedendis &c. quæ refert Emanuel Rodriguez tomo 3. quæstionum regularium quæst. 7. articulo 2. Ex quibus manifestè constat, cum nostræ mantellatæ, etiamsi in domibus proprijs commorentur, professionem emittant, earum professionem esse solemnem.

¶ Denique nostri ordinis constitutiones exactè literis Põtificũ consonant, & de his mantellatis tam viris quam fœminis, & donatis, siue commissis, quo ad professionem, & habitum, ista decernunt. De habitu 2. p. const. cap. 5.

Conuersi ordinis nostri vti possunt tunica alba, vel nigra, & birreto albo vel nigro, intra monasterium: quando extra conuentum ire contigerit, deferant tunicam nigram cum manicis admodum cappæ ordinis, corrigiã ex corio amplam, & mantellum nigrum ante pectus ligatum, in capite deferant galerum, siue pileum nigrũ & honestum. Donati, qui alio nomine dicuntur oblati, siue commissi, qui quidem ordini perpetuò se donant, offerunt, seu committunt, non tamen sicut fratres professionem faciunt, vestibus honestis in forma, materia, & colore ad libitum induantur. Nota illa *sicut fratres professionem non faciunt*, de Donatis, & oblatis ad ea quæ dicemus postea. De professione autem ista habentur eadem 2.p. cap.4. cum modus professionis faciendæ à fratribus clero deputatis præscriptus esset, subiungitur: *Professio laicorum, & conuersorum fiat in capitulo sine cantu, vestes eorum benedicantur illa solum oratione, Domine Iesu Christe. &c. & postea vestiantur: vota emittant, sicut clerici; dicatur, Te Deum, cum versiculo, & orationibus, & accipiantur ad osculum pacis, atque pro professis exinde habeantur: pro fratre laico benedicatur cappa cum corrigia, pro conuerso corrigia & mantellum. Commissi verò professionem facere nec tenentur, nec debent.* Et p.4. constit. cap.1. *De professione mantellatarum vtriusque sexus personarum confici publica instrumẽta per manum notarij volumus. Ipsarum etiam mantellatarũ vtriusque sexus personarum specialẽ curam, nisi Reuerendissimus Pater Generalis aliter disponendum duxerit, Priori loci propinquioris committimus, cum potestate sufficiendi eis vnum de confessoribus suæ familiæ pro tempore deputatis cum authoritate, quam iuxta Apostolica indulta, & nostri Sacri ordinis instituta habere noscitur super fratres suos. Corrigiatis verò nostri ordinis personis nullus frater alia sacramenta Ecclesiæ, sine sacerdotis earum parrochialis licentia ministrare præsumat, præter ea, quæ quibuscumque sæcularibus à nostris fratribus ministrari cõsueuerunt: eo quòd Sanctissimus Dominus Leo Papa X. Indulgentijs duntaxat, & non alio exemptionis priuilegio huiusmodi corrigiatas personas gaudere per suas Apostolicas literas declarauit.* Hactenus nostræ constitutiones.

¶ Ex quibus planè colliges primùm mantellatos, siue conuersos solemnem professionem emittere, cum eadem sit ratio de professione illorum atque laicorum, & vtrique vota emittant sicut Clerici; & mãtellatas sine proprio viuere, & ligatas votis, etiam si in domibus proprijs degant. Deinde colliges oblatos, donatos, siue commissos non esse religiosos, nullaque vota emittere teneri nec posse. Licet hic aduertendum est, nos vulgari no-

mine donatos vocare eos, qui reuera, & iuxta constitutiones nostras donati non sunt, sed mantellati, & conuersi. Idque patet, quia hi, quos vulgariter donatos appellamus, professionem emittunt iuxta formam à constitutione præscriptam, & inter alias fratrum professiones asseruantur, & notarij testimonio quandoque vt reliquæ muniūtur. Itaque nomine tenus donati sunt, reipsa conuersi & mantellati. Vnde & consequenter de eo consultus sępe respondi, asseruique de eo iuxta literas pontificias & constitutiones nostras dubitari nō posse eos, quos nunc inter nos vulgari nomine donatos vocamus, re ipsa esse conuersos, & propriè & substantialiter religiosos; eorum solēnem professionem esse, & matrimonium antea contractum dirimi; & impediri simul ac dirimi contrahendum. Quod secus de oblatis siue donatis, qui reuera tales sunt, dicendum est, cum eorum nulla prorsus vota sint.

¶ Pleraque alia, quæ in canonibus alijs huius quæstionis secundæ continentur, explicata sunt à nobis supra c. 13. cum de impedimento ligaminis sermo erat.

CAVSA XXVIII.

DISPVTAVIT Gratianus in præcedentibus de duobus impedimentis; scilicet, voto, & coniugijs; in hac causa disputat de dispari coniugio, & de bigamis. Inquirit autem duo. Primum est, an inter eos coniugium esse possit. id est an illi inter se, & Christiani cū illis contrahere possint. Secundum est, an qui ad fidem cōuertitur, possit aliam ducere priori viuente, & in sua infidelitate remanēte. Hæc duo explicabimus nos. Nam quod Gratianus disputat quæst. 3. propriam sedem habet inter distinctiones, vbi de eius quæstionis materia agendum est.

De impedimento disparis cultus.

Cap. XX.

Matrimonium fidelis cum quouis infideli, siue Pagano, Iudæo, aut Hæretico, illicitum esse iure naturæ, diuino, & Ecclesiastico.

§. I.

INFIDELIS nomine comprehendimus eum, qui nunquā ad

ad fidei cognitionem accessit,qualis Iudæus,& paganus; aut qui iam à fide defecit,scilicet hæreticus. Et quãuis in eo an valeat matrimoniũ, licet illicitè cõtractũ cũ Iudæo aut pagano,vel cũ hæretico nõ idẽ iudiciũ sit; attamẽ id cõmune est con iugio celebrato cũ quouis infideli, vt illicite fiat,& cum peccato. Itaque siue Catholicus nubat hæretico,vel Iudæo,vel gentili,nisi iusta causa excuset, peccatũ est. Nã huiusmodi coniugiũ in primis illicitũ videtur iure ipso naturali. Idque cõ stat tum ex periculo peruersionis, cui se exponit manifestè; qui autẽ amat periculum,peribit in illo. Vnde multa emanarunt decreta, quæ cõmunionem,conuiuia,& munuscula,& colloquia prohibent cũ hæreticis. Tum ex mala prolis educatione. Quare Clemens Romanus Epist.4.columna 2.ante medium. *Necesse est*,inquit,*vt salutis causa filius,qui sermonẽ receperit veritatis, à parentibus separetur incredulis; ac rursum Pater separetur à filio,aut filia à matre. Quod si dicat aliquis, & quomodo iustum videtur separari filios à Parentibus ? Audi quomodo, quia cum ipsis,si in errore permaneãt, neq; illis proderunt, & ipsi cum illis pariter interibũt*. Hinc Tolet.IIII. c.59.& 60. Tolet.XVII.c.8.filios abstrahi præcipit à Iudæis ad rectè educãdũ. Tũ deniq; ꝓpter graues, quæ oriũtur dissẽsiones. Vt enim inquit Philo lib.1. de Monarchia, *Solius Dei cultus est amoris,mutuæque,beneuolẽtiæ vinculũ insolubile*. Adde etiã viro existente infideli fa cillimè impediri exercitia, ad quæ tenetur fidelis vxor. Incõmoda autem & pericula tàm corporis, quã animæ,magna elegantia,religione, & pietate exprimit Tertullianus lib.2.ad vxorẽ.quẽ lectorem adire velim. Ea autẽ incõmoda in hæresi multo magis locum habent; nulla enim pestis quæ sic inficiat. *Vt cancer serpit*, inquit Paulus 2. ad Timotheũ c.2. inquẽ locũ ita philosophatur Anselmus: *Magis ac magis occupat, & deuorat, ac maculat mentes,in quibus radicare cæperit, sicut morbus,qui dicitur cancer latius semper occupat, & fœdat, at deuorat illã partẽ corporis,in qua nascitur. Vel sicut piscis,qui dicitur cancer, non in ante sed retro tendit; sic sermo eorum non auditores suos ad Deum ducit, sed à Deo retrahit, & apostatare facit*. Vnde ex eo quod ea consortia bonos mores corrũpant, eiusmodi connubia prohibuit Ecclesia,vt statim dicam.

¶ Iure etiã diuino positiuo prohibitum fuisse constat in lege veteri Exodi 34. etiam ratione periculi, *ne*, scilicet, *postquam fornicatæ fuerint*, idest, Idolis sacrificauerint, *fornicari vos faciant*. Eadem prohibitio extat Deuteronomij septimo. *Quia seducet filium tuum ne sequatur me ac magis seruiat Dijs alienis*. Et 3.Regũ 11.vbi idem

idem præceptum repetitur, addit Dominus: *Certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos*, & 1. Esdræ 9. Prohibita autem fuere Iudæis connubia cum infidelibus in sua infidelitate manentibus, non tamen si ad eandem religionē transirent. Et quamuis de solis Chananæis, ad omnes tamen vniuersim infideles extendebatur ex eadem ratione, atque periculo, vt ostendi 1. p. variar. disput. quæst. 4. expositiua cap. 8. Id peccatum grauissimè in Salomone Sacra Scriptura reprehendit, quod adamauerit mulieres alienigenas, inter quas filia Pharaonis enumeratur; cum tamen coniugium cum illa reprehensione caruerit. Eo enim tempore initum fuit, quo Salomonem in Dei præceptis ambulasse Sacra Scriptura testatur, vt tenet communis Doctorum Sententia contra Theodoretum. Reprehenditur ergo, vel quod illam ardentissimo prosecutus amore fuerit, vt nonnulli volunt; vel quod illam in Idolorum cultum descēscentem non à se procul abiecerit; imò in illius etiā gratiam fanum ædificauerit. Sed de eo late Ioannes Pineda lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 5.

¶ Extat etiam in noua lege diuinum de eo præceptum apud Paulum II. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infideli*. Quem locum Hieronymus de non ineundo coniugio interpretatur. Neque obstat quod alij de vitando infidelium cōmercio exponant, imò inde vrgens argumentum desumi potest: si vel ipsum commercium prohibetur, ne contagione sua fidelis pereat, multò magis abijcienda connubia, in quibus cū illecebra vo'uptatis serpunt doctrinæ pestiferæ; & se se animis tantum insinuabunt periculosius, quantò dulcius. Et 2. Corint. 7. *Si dormierit vir eius, nubat tantum in Domino*, idest cum Christiano, vt interpretatur Tertullianus lib. 2. ad vxor. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Ambrosius in Paulum, Augustinus lib. de adulterinis coniugijs; contineríque his verbis præceptum de non iungendo matrimonio cum infideli, præter Tertullianum, & Hieronymū, docēt Theodoretus, Theophilatus, Anselmus, Sedulius, Sanctus Thomas, Caietanus, alijque.

¶ Denique iure Ecclesiastico interdicta eiusmodi coniugia. Referā sigillatim decreta, quæ prohibent matrimonium cum infidelibus gētilibus, quæ cum Iudæis, & quæ tādem cum hæreticis. De infidelibus paganis has accipe leges Ecclesiasticas. Concilium Illiberritanum, cap. 15. *Propter copiam puellarum, gentilibus minimè in matrimonium dandæ sunt virgines Christianæ, ne ætas in flore tumens, in adulterio resoluatur animæ*. Et Canone 17. *Si qui forte sacerdotibus idolorum filias suas iunxerint, placuit neque in fine*

eis

eis dandam esse communionem. In quibus canonibus illud obseruādū huius concilij Patres infideliū nuptias cum fidelibus Canone 15. intercludisse nulla pœna proposita; canone autem 17 speciatim, ne locarentur filiæ sacerdotibus gentiū seuerissima pœna sancitum. Ea quidem ratione, quia gentium sacerdotes magnis honoribus, & priuilegijs huius concilij temporibus ornabantur. Hinc fiebat, vt plerique fideles rerum vanissimarum cupidiores, quam religionis, filias suas illis in matrimonio locarent. Vnde maius inerat periculum sacerdotibus profana Deorum sacrificia, & alia idolatriæ munera obeuntibus, ne ex illorum societate & contubernio maculam tanti criminis altius vxores contraherent, & inde ad parentes tanti criminis autores deriuaretur. Concilium Arelatense 1. Canone 11. *De puellis fidelibus, quæ Gentilibus iunguntur, placuit, vt aliquanto tempore à communione separentur.* Dubium autem mihi est, an iste canon de coniunctione coniugali agat, an vero de fornicaria, sicut Nicenum Canone 68. & Alexander III. in appendice p. 30. ca. 45. Incertum enim ex significatione verborū, & anceps; sed in priorem sensum frequenter accipitur. Nicenum cap. 53. *Vt Christiani vxorem ducant ex quacūque generatione, modo ad fidem veniant, sed non debent Christiani dare filias suas nuptum infidelibus, ne ad errorem maritorum peruertantur, & fiant vel Iudææ, vel Gentiles propter infirmitatem; & qui non paruerit, à Synodo excommunicatur.* Et Canone 67. *Quæcunque mulier fidelis viro infideli nupserit, ipsa quoque à communione fidelium separetur; quæ si pœnitentiam maleficij egerit, & eum virum, quem habere non poterat, id est, infidelem dimiserit, non est recipienda, nisi eo modo quo recipitur is, qui postquam fidem negauit, ad fidem reuertitur; debetque ipsa in fidelem relinquere. Erit autem pœnitentia eius, qui ad fidem reuertitur, & eius quæ virū infidelem reliquit, ferre cilicium, dormire super cinerē, constituendumque est eisdem de ieiunio, & de bonis operibus, prout conueniat, & postea licebit cum fidelibus conuersari, & communionem sacram accipere, & qui contradixerit, à Synodo excommunicatur.* Et Canone 69. *Siquis fidelis filiam, aut sororem non conscìam, neque volentem, neq; præsentem, dederit nuptum infideli, prohibeatur communione fidelium: ipsa vero, quæ data est in matrimoniū, non est prohibenda. Si autem, qui hoc fecerit, pœnitentia ductus à non credente illam separauerit, constituenda est ei pœnitentia, quanta sacerdoti videbitur, &c.* Cumque hoc generaliter in Africa prohiberi non posset propter multitudinem infidelium, Gentilium, & Hæreticorum, ne matrimonia cessarent, prohibita ea coniugia

iugia saltem filijs Episcoporum, & presbyterorum in Concilio Carthaginensi 3. c. 12. *Item placuit, vt filij, vel filiæ Episcoporum, vel quorumlibet clericorum, Gentilibus, vel Hæreticis, vel Schismaticis, matrimonio* non iungantur. Chalcedone sé actione. 15. Canone 14. *Quoniam in quibusdam prouincijs concessum est lectorib⁹ psaltis vxores ducere, statuit Sancta Synodus non licere cuiquam ex his accipere sectæ alterius vxorem. Qui verò ex huiusmodi coniugio iam filios susceperit, siquidem præuenti sunt, vt ex se geniti apud hæreticos baptizarentur, offerre eos Ecclesiæ Catholicæ communioni conuenit. Non baptizatos autem non posse vlterius apud hæreticos baptizari. Sed neque copulari debet nuptura hæretico, aut Iudæo, vel pagano nisi fortè promittat ad Orthodoxam fidem se per personæ orthodoxæ copulam transferre. Siquis hanc definitionem Sanctæ Synodi transgressus fuerit, correptioni canonicæ subiacebit.* Eadem etiam matrimonia reprehendunt Augustinus in cap. caue, hac q. 1. Cyprianus lib. de lapsis, Ambrosius Epist. 70. & lib. 1. de Abraham c. 9. & Hieronymus contra Iouinianum.

¶ Sub pœna capitali hæc matrimonia ciuili etiam lege prohibita existimauit Couarruuias in 4 Decretalium 2. part. cap. 6. §. 11. numero 3. ab Imperatoribus Valentiniano & Valente l. vnica, de nuptijs Gentilium C. Theodos. sub his verbis. *Nulli Prouincialium, cuiuscunque ordinis, aut loci fuerit, cum barbara sit vxore coniugium, neque vlli gentilium Prouincialis fœmina copuletur. Quod si quæ inter Prouinciales atque gentiles affinitates ex huiusmodi nuptijs extiterint, quod in his suspectum, vel noxium, detegitur capitaliter expietur.* Hæc autem lex, siue Imperatorium edictum non rectè à Couarruuias huic instituto accommodatur: cum Imperatores eò respexerint, nè Romani cum exteris, siue exteri cum Romanis nuptias inirent; quod ad conseruandam Romani sanguinis dignitatem antiquum esse eius rei publicæ institutum, testatur Vlpianus in fragmentis, titulo 5. *Connubium habent ciues Romani cum ciuibus Romanis: cum Latinis autem & peregrinis ita, si concessum sit.* Caius institut. tit. 4. *Legitimæ nuptiæ sunt, si Romanus Romanam nuptijs interuenientibus, vel consensu ducat vxorem.* Seneca lib. 4. de beneficijs, c. 35. *Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti; non est mihi cum extraneo connubium, eadem res me defendit, quæ vetat.* Hinc Vlpianus docet filios post deportationem susceptos, quasi ab alio susceptos videri l. *ex facto, §. ex facto*, ad Trebel. cum enim per deportationem aliquis Ciuis Romanus esse desineret, fieretque peregrinus, ne matrimonium nisi inter

ter ciues constaret, sed dissolueretur per deportationem, vt scripsit Paulus l. *si quis sic stipuletur.* D. soluto matrimonio, ideo Vlpianus ait post deportationem natos, quasi ab alio conceptos videri; quia verè filij non erant iure Romanorum, eorum qui essent deportati, amissis per deportationem omnibus ciuitatis Romanæ priuilegijs, extinctoq; simul iure matrimonij.

¶ De Iudæorum autem connubijs euitandis hæ sunt leges Ecclesiasticæ. Illiberritanum Conciliũ cap. 16. *Sed neque Iudæis, neque Schismaticis dari placuit, eò quod nulla possit esse societas fidelis cum infideli. Si contra interdictum fecerint Parentes, abstinere per quinquẽnium placet.* Nicænum dicto c. 53. vbi etiam cum Iudæis matrimonia interdixit. Aurelianense 2. cap. 19. *Placuit vt nullus Christianus Iudæam, neque Iudæus Christianam in matrimonio ducat vxorem; quia inter huiusmodi personas illicitas nuptias esse censemus. Qui si cõmoniti, à consortio hoc se separare distulerint, à communionis gratia sunt sine dubio submouendi.* Aurelianense 3. ca. 13. *Christianis quoque omnibus interdicimus ne Iudæorũ coniugijs misceãtur.* Aruernense c. 6. & habetur c. finali 28. q. 1. *Si quis Iudaicæ prauitati iugali societate coniungitur, & seu Christiana Iudæo, siue Iudæus Christianæ mulieri cõsortio misceatur carnali; quicũque horũ tantũ nefas admisisse dignoscitur, à Christianorum cœtu, atq; cõuiuio, & à communione Ecclesiæ, cuius sociatur hostibus, segregetur.* Romanum sub Zacharia, c. 10. Meldẽse Canone 73. in fine his adde legẽ Imperatorũ Theodosij, & Archadij, l. 5. C. Theodosiano ad legẽ Iuliã de adult. *Nequis Christianã mulierẽ in matrimoniũ Iudæus accipiat, neq; Iudæa Christianus in cõiugiũ societur. Nã si quis aliquid huiusmodi admiserit, adulterij vicẽ cõmissi huius crimẽ obtinebit, libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata.*

¶ Quæ autẽ ad Hæreticos spectãt, istæ sunt. Illiberritanũ c. 16. *Hæreticis, si se trãsferre noluerint ad Ecclesiã Catholicã, ne ipsis catholicas dãdas puellas, &c.* Videat tamẽ lector an legẽdũ sit *Catholicis*, hoc sensu, vt hæreticis admonitis, si se trãsferre noluerint ad Ecclesiã, in pœnã pertinaciæ, nec postea Catholicis cõuersis dandas catholicas puellas. Idẽ prohibet Laodicenũ sub Syluestro c. 10. & c. 31. *Quod nõ oporteat cũ hæreticis vniuersis nuptiarũ fœdera celebrare, aut eis filios dare, vel filias, sed magis accipere, si tamẽ Christianos se fieri promittant.* Carthaginẽse 3. c. 12. iã citato. Chalced. dicto c. 14. & Synodus in Trullo, canone 72. quẽ postea referemus Agathẽse sub Symacho repetito canone Laodiceno c. 67. & habetur c. nõ oportet 28. q. 1. Steph. IIII. Epi. ad Frãcorũ Reges hisce verbis. Itaq; nostrę perlatum

latū est notioni (quod certè cum magno cordis dolore dicimus) eo quod Desiderius Longobardorum Rex vestram persuadere dignosci tur excellentiam, suam filiam vni ex vestra fraternitate in coniugio copulare. Quod certè si ita est, hæc proprie diabolica est immissio, & non tam matrimonij coniunctio, sed consortium nequissimæ adinuentionis esse videtur. Quam plures comperimus, sicut Diuinæ Scripturæ historia instruimur, per alienæ nationis iniustam copulam, à mandatis Dei deuiare, & in magna deuolutos facinora. Quæ est enim præcellentissimi filij magni Regis talis desipientia, vt penitus vel dici liceat, quod vestra præclara Francorum gens, quæ super omnes gentes enitet, & tam splendiflua ac nobilissima regalis vestræ potentiæ proles perfida (quod absit) ac fœtentissima Longobardorum gente polluatur, quæ in numero Gētium nequaquam computatur: de cuius natione & leprosum genus oriri certum est. Nullus enim qui mentem sanam habet, hoc vel suspicari potest, vt tales nominatissimi Reges tanto detestabili atque abominabili contagio implicetur. Quæ enim societas luci ad tenebras? Aut quæ pars fideli cum infideli.

¶ Etenim mitissimi, & à Deo institutj benignissimi Reges, iā Dei voluntate & consilio coniugio legitimo ex præceptione genitoris vestri copulati estis, accipientes, sicut præclari & nobilissimi Reges, de eadem vestra patria, scilicet, ex ipsa nobilissima Francorum gēte pulcherrimas coniuges, & earū vos oportet amori esse annexos, & certè vobis non licet eis dimissis, alias ducere vxores, vel extraneæ nationis cōsanguinitate immisceri. Etenim nullus ex vestris parentibus, scilicet, neque auus vester, neque proauus, sed nec genitor vester ex alio regno, vel extranea natione coniugem accepit. Et quis de vestro nobilissimo genere se contaminare, aut commiscere cum horrida Longobardorum gente dignatus est; vt nūc vos suademini (quod auertat Deus) eadem horribili gente pollui?

¶ Itē quia nullus exteræ gentis assumpta cōiuge innoxius perseuerauit. Aduertite quæso, quanti qualesque potentes per alienigena cōiugia à præceptis Dei declinantes, & suarum sequentes vxorum alienæ gentis voluntatem, validis irrepti excessibus, immensa pertulere discrimina. Hæc Stephanus. Adde Bonifacium VIII. cap. *decreuit*, de Hæreticis, in 6.

¶ In his autem regionibus, in quibus respublica Hæreticis & Catholicis constat, sine peccato fiunt eiusmodi connubia, ob communē conuictum & societatem, & quia minor periculi occasio, cum parentes nihil de religione curant, tolerante

rante præcipuè Romano Pontifice, vt docuit Ioannes Azor tomo 1.lib.8.cap.11. quæst. 5. quanuis iniqua conditio sit, vt masculi patris, fœminæ matris religionem sequantur, vt docet idem autor, ibidem quæst.6. id quod etiam ex dictis facile deduci potest.

¶ Nec Christiano homini mirum videri debet adeò seueris legibus cum infidelibus & hæreticis connubia prohibita, quandoquidē non minus seuerè statuerunt Patres, vt quæ mulier cum infideli, aut qui fidelis cum fœmina infideli etiam fornicariè misceretur, acriter puniretur. In hunc sensum potiùs quàm alium intelligo Concilium Arelatense 1.cap.11. quem supra retuli, Nicænum cap. 68. Aruernense cap. 6. & Alexandrum III. in appendice p.50. cap. 49. Nullum enim efficacius telum ad Israelitarum fidem euertendam excogitauit diabolica perfidia, quàm si cum alienigenis Moabitis fœminis idolorum cultricibus fornicarentur, de quo præclarè Philosopantur Philo. lib. de Fortitudine ab illis verbis, *Aralum gens*.

¶ Ex dictis colligitur fidem datam, vel sponsalia de contrahendo matrimonio cum infideli, Iudæo, vel hæretico, esse nulla, etiam si iuramento confirmentur; eo quòd illicita matrimonia sunt; iuramentum autem non potest esse vinculum iniquitatis.

Coniugium cum infidelibus esse irritum, & quo iure, cum Hæreticis verò non esse irritum.

§. II.

RESTAT Explicandū, an eiusmodi coniugia cū infidelibus, aut hæreticis contracta, sint inualida? Primò agemus de infidelibus non baptizatis, deinde de hæreticis.

¶ Igitur, quod attinet ad matrimonium fidelis cum infideli non baptizato, concors sententia est esse nullum. Sic Theologi cum Magistro in 4.dist. 39. & interpretes Iuris Canonici in hac quæst. Vt autem ea recepta sententia explicetur, per partes procedendum. Quanuis matrimonia cum infidelibus toties prohibita sint, attamen non sunt irrita iure naturali. Quæ communis Doctorum sententia est. At nonnulli probant exemplo Moysis, Ioseph, Booz, Dauidis, Salomonis, cum filiam Pharaonis, id est, fœminam Ægyptiam duxerit. Sed inefficaciter probant; quia, vt paulò superius dicebamus, Hebræo populo non erat prohibitum vxores ducere ex alienigenis, si tamen ad veri Dei cultum

R tran-

transirent, id quod exemplis allatis manifestissimè conuincitur: sed tantum, si in Idolorum cultu permanerent. Probatur tamen efficaciter exemplo Esther, quæ nupsit Assuero Regi infideli in infidelitate manenti. Item Sancta Monica virum habuit paganum teste Augustino lib. 9. Confessio. capit. 9. & Clotildis Christiana nupsit Clodoueo Regi Fracorum Ethnico, teste Gregorio Turonensi lib. 2. capit. 28. Vtraque autem erat pia fœmina, & viros suos ad pietatem conuerterunt. Nec deest ratio. Nam cultus disparitas non omninò, ac directè opponitur fini matrimonij, ita vt contra substantiam eius esse dicatur. Neque enim pugnat cum indiuidua vitæ societate, cum fieri posit, vt nec discordiæ nec dissensiones oriantur, aut raro. Neque etiam impedit finem matrimonij, hoc est, filiorum procreationem, & educationem, tum quia, vt ostendimus supra capit. 15. hic non est primus, neque præcipuus matrimonij finis: tum etiam, quia licet difficile, posset tamen rectè in pia religione proles institui. Non est ergò fundamentum aliquod, vt dicamus matrimonium cum infideli irritum esse naturali iure. Imò neque habemus vnde probemus irritum fuisse iure diuino in veteri lege, sed licet peccaminose contracta, valuisse tamen. Quod enim Esdras 1. capit. 9. separauit quasdam AEgyptias, eo factum est, quod illæ, quæ sine peccato forsan ductæ fuerant, cum defecissent iterum ad idola, sine peccato retineri non poterant, nolentes sine iniuria Creatoris cohabitare.

¶ Ex his fit coniugium fidelis cum infideli non esse intrinsecè malum, idest, absolutè & in quauis circunstantia, quale est mendacium, & alia huiusmodi, sed esse ex his, quæ aliqua ablata, vel posita circunstantia honesta reddi possunt, qualia sunt occidere, accedere ad fœminam, auferre ab alio bona sua. Ratio etenim naturalis dictat, non esse ineundum eiusmodi coniugium, quatenus dictat non esse faciendum, vel ob periculum subuersionis, vel ob alias causas; quibus cessantibus, vel alijs occurrentibus, quorum strictior obligatio sit, eius etiam obligatio præcepti cessabit. Itaque inspiratione diuina credendum est Esther nupsisse Assuero: & nunc dispensatione Pontificis eiusmodi connubia licite iniri possent iusta exigente causa, vt docuit Bellarminus libro primo, de Matrimonio capitulo 23. proposit. 4.

¶ Sed esto matrimonium cum infidelibus non sit irritum iure natura-

naturali, aut diuino, explicandum superest, an sit irritum, & quo iure? De eo enim non vna sententia est. Quidam enim id non vniuersali aliqua lege, sed vniuersali consuetudine Ecclesiæ, quæ vim legis obtinet ab hinc quadringentis, & quadraginta annis introductum existimant. Ita Bellarminus libro 1. de Matrimonio cap. 23. pro posi. 3. Rebellus 2. p. de obligat. iust. lib. 3. quæst. 9. circa finem. Soto in 4. d. 39. quæstione vnica, articulo secundo, Gregorius de Valentia. tertia parte disputatione decima, Generali, quæstione quinta, part. 3. paragrapho. *Cultus disparitas.* Qui Doctores non alio nituntur fundamento, nisi quia nullam existimarunt Ecclesiæ legem Ecclesiasticam, ex qua colligatur, nullum fuisse matrimonium.

¶ Cæterum ego existimo veriùs Ecclesiastica lege, eiusque recta intelligentia per manus deriuata, esse à multis sæculis irrita coniugia fidelis cum infideli. Nam in Concilio Nicæno, quod est Generale primum, exstat Canon 67. vbi præcipitur, vt mulier, quæ infideli nupserit, illum derelinquat, & pro matrimonio contracto peragat pœnitentiam. *Quicunque duas mulieres in matrimonium acceperit, ipse cum secunda excommunicetur. Et quæcunque mulier fidelis viro infideli nupserit, ipsa quoque ex Ecclesia reijciatur. Quæ si pœnitentiam egerit maleficij, & eum virum, quem habere non poterat, idest, infidelem dimiserit, non est reijcienda, nisi eo modo, quo recipitur, qui postquam fidem negauit ad fidem reuertitur, debetque ipsa infidelem relinquere.* Et Can. 69. idem indicatur, cum statuitur patrem, qui filiam dedit nuptum non credenti, & infideli, debere illam à non credente separare.

¶ Nec verò quis dicat ex isto separandi verbo vt notabamus supra cap. 2. §. 3. non colligi nullum fuisse matrimonium, cum possit intelligi de separatione thori, vt de matrimonijs per religiosos contractis dicebamus eo loco. Hoc inquã in præsenti nullius momẽti est, tũ quia ideo eo loco canones aliquos sic interpretabamur, quia ex multis alijs canonibus, testimonijsque Patrum valere matrimonium religiosorum demonstrabimus. At in præsenti nullus est canon, quo id conuincatur. Tũ etiã, quia, vt ex se cõstat, in eo casu erat strictũ vinculum religionis, quo Deo & prælatis tenebantur adstricti, & ideo non mirum, si in pœnam delicti separari iuberentur, non dissoluto vinculo, quod in præsenti casu minime reperitur. Non ergo est cur tantum de separatione quoad

 torum

teorum interpretemur. Et quidem ita intellectam esse hanc legem Ecclesiasticam indicant duo vel tria. Primum est lex illa ciuilis Imperatorum, quam suprà retulimus, quæ connubium cum Iudæo vt adulterium puniri iubet, haud dubie non ea ratione punitura, si validum esset. Alterum est Canon Trullanus, quem postea referemus, qui planè docet irrita hæreticorum coniugia, idque tanquam sæculo suo receptum, non nouiter statutũ; quod à fortiori de matrimonio cum infideli videtur esse receptum eo tempore, non ex alia lege superioris sæculi, quam Nicænis Canonibus. Tertium est Concilium Toletanum IIII. cap. 63. quod iubet, vt Iudæi, qui Christianas mulieres in coniugio habent, admoneantur ab Episcopo ciuitatis ipsius, vt si cum eis permanere cupiant Christiani efficiantur; quod si admoniti noluerint, separentur.

¶ Neque obstat Sanctissimam Monicam matrimonio iunctam homini infideli, tum quia sicut aliquorum fidelium cum infidelibus coniugia excusat inspiratio diuina; ita etiam alia excusat iuris naturalis probabilis ignorantia, vt licitè fiant; & iuris positiui, vt fiant validè: at Nicænos Canones ignotos fuisse Africanis constat ex Concilio Carthaginensi expressissime, vbi à Cælestino petuntur Synceri Nicæni Canones, tantum enim vnus suprà viginti illis noti fuerant. Interfuit autem illi Concilio Augustinus iam Episcopus, vt constat ex eodem num. 8. Tum etiam, quia cum eo tempore in omnibus ferè, in quibus nunc dispensat sedes Apostolica, dispensarent Episcopi, facile factũ est ab illis dispensatum, vt nuberent. Nã Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & Augustinus lib. De fide & operibus, cap. 19. suo tempore dicunt fuisse frequentissima eiusmodi coniugia; & quamuis sæpe reprehenderentur, tolerata tamen; sicut Concilio Carthaginensi III. suprà adducto ob infidelium & hæreticorũ multitudinem, saltim filijs clericorum eiusmodi coniugia interdixerunt.

¶ Quod siquis quærat, an matrimonium fidelis cum infideli seclusa Ecclesiastica lege prohibente, aut interueniente, Pontificis dispensatione sit sacramentum? Dicendum quidem ex parte suscipientis baptizati, esse sacramentum, si & ille alter non baptizatus intentionem habeat faciendi quod facit Ecclesia, aut contrahendi more Christiano. Cum enim in hoc sacramento ministri sint ipsi contrahentes, necessaria est intentio ministri comparatione suscipientis, vt Florentinum, & Tri-

Tridentinum deficiunt. Et de matrimonio cum infideli non baptizato hactenus.

¶De coniugio autem fidelis cũ hæretico dubium est, an sit irritum ipso iure. Simancas lib. de Instit. Cathol. titulo 40. à num. 17. contendit matrimonium fidelis cũ hæretico esse non solum illicitum, sed etiam irritum iure positiuo. Esse illicitum liquet ex dictis; esse autem irritum probat ex illis canonibus Conciliorũ quibus prohibetur. At quia multa prohibentur, quæ tamen facta tenent, inquit iuris regulam esse, quæ lege fieri prohibentur, si fiant, pro infectis habenda. l. *Non dubium*. C. de legibus, & adduci posset decretum Cælestini. 1. & habetur cap. *Videtur nobis*. 35. quæst. 6. *Nam quod contra interdictum & ordinem Ecclesiæ factum est, ratum non haberi, tam humanæ, quam diuinæ legis proclamat auctoritas, quia ea, quam inordinatè superduxit prohibitione reniten te, vxor non est*. Adducit etiam Canonem 72. sextę Synodi in Trullo, cuius hæc sunt verba: *Non licere virum Orthodoxum cum muliere hæretica, neque orthodoxam cum viro hæretico copulare. Sed si quid huiusmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit irritas nuptias existimari, & nefarium coniugium dissolui. Si autem adhuc infideles sunt inter se legitimo matrimonio copulati, deinde alter eorum conuertatur ad fidem, altero in infidelitate manenti, si fideli placuerit cum infideli cohabitare, non à se inuicem separentur iuxta Pauli sententiam*. Eã autem confirmant, quæ ad illius canonis interpretationem adducit Theodorus Balsamon notans canonem aduersus Iberos, qui filias suas Sarracenis olim traderẽt. Sic enim inquit: *Lex ciuilis definit matrimonium societatem & communionem diuini & humani iuris. Hinc ergo consequenter Sancti Patres decernunt iure matrimonij non esse coniungendum virum fidelem mulieri infideli, vel infidelem mulierem viro fideli: sed & siquid eiusmodi factum fuerit, diuellendum, ac separandum esse matrimonium, vt quod consistere non possit*. Repetiuit iterum in Nomocanone Photij tit. 12. cap. 13. Alia autem, quæ adducit Simancas, quibus periculum esse in eo matrimonio docet, conuincunt quidem illicitum illud esse, non tamen irritum.

¶Communis tamen Theologorum & interpretum Iuris Canonici sententia est id matrimoniũ non esse vllo iure irritum. Qui non alio fundamento nituntur, nisi quia nõ existat ius Ecclesiasticum, irritans eiusmodi contractum, licet multis interdicatur canonibus.

¶Cæterũ ego aliter respondere posse iudicabã: suspicabar prioribus sæculis irrita fuisse eiusmodi cõiugia; at iã à multis sæculis cõtraria

consuetudine abrogatum; ac, licet peccent, nisi iusta subsit causa, valet tamen. Primum ita esse credebam, eo quod Canones Ecclesiastici eisdem verbis sæpe prohibent infidelium, Iudæorum, & hæreticorum coniugia, vt constat ex Illiberritano, & Agathensi suprà relatis, & ex Calcedonensi in eodem Canone. Ex quo fit verosimile idē de coniugio cum omnibus istis esse statutum. Cumque ostenderimus coniugia cum infidelibus non baptizatis nulla fuisse, restat vt idem illis sæculis in hæreticorum coniugijs obseruatum esse suspicemur. Deinde propter Canonem Trullanum, quamuis enim illi Canones dubiæ fidei sint, attamē pro legibus susceptos à Græcis persuadet mihi Theodori Balsamonis testimonium, & ea quæ in septima Synodo de istis canonibus dicuntur, quæ quamuis eorum fidem nō adstruant, probant tamen apud Græcos saltem, & in aliquibus prouincijs vim obtinuisse legis. De eorum tamen canonum auctoritate quanta sit, alio dicemus loco.

¶ Sed vrget illud, quod adducit Simancas ex l. *Non dubium.* C. de legibus, & quod nos addidimus ex Cælestino cap. *videtur nobis.* At mihi videtur legem Ecclesiasticam interpretandam circa subiectā materiam. Itaque in eo casu, de quo loquebatur Pontifex, scilicet, eius qui secundam vxorem duxerat primæ viuente & desponsam quam tamen consanguineam esse sciebat, rectè & verè docuit Pontifex, nullum esse coniugium, quia contra ordinationem Ecclesiæ; non qualemcunque, sed eam, scilicet, quæ nullum reddidit eiusmodi connubium, contraxerunt; aut saltem explicandus Cælestinus sicut infra c. 29. explicabimus, cum de eo iterū redibit sermo.

Quid iura disponant de infidelium & hæreticorum coniugijs, & cum alter eorum ad fidem conuertitur.

Cap. XXI.

QVOD ad infideles attinet, supponendū in primis inter infideles verū esse matrimonium in ratione contractus; illudque ratum esse, & indissolubile ex parte sua, ea indissolubilitate, quā & iure naturæ, & Deo instituente habuit cōtractus ille in statu Innocētiæ. Nō enim ita perfectè indissolubile est, ac matrimonium fidelium, cum nō habeat indissolubilitatem ex parte significationis, & quia etiam est casus, in quo dissoluatur, vt dicemus postea. Atque hoc sensu, quia scilicet,

cet, in aliquo euentu dissolui contingit infidelium matrimonium cõsummatum, appellatur à nonnullis Doctoribus legitimum, sed non ratum. Ita loquitur Magister Senté. in 4. d. 39. cap. extremo, cui ad vnũ adstipulantur Theologi omnes. D. Thomas ead. dist. q. vnica art. 5. Bonauentura art. 1. q. 1. num. 28. Scotus q. vnica, art. 1. Ricardus art. 1. q. 2. Paludanus q. 1. art. 1. Gabriel q. vnica, art. 2. Imò verò non Theologorum modo hæc sententia est sed certissimum Innocentij III. Romani Pontificis Responsum, in cap. *Quanto*, De diuortijs, vbi hæc habet: *Nam & si matrimonium verum inter infideles existat, non tamẽ est ratum: inter fideles autem verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, cum semel est admissum, nunquam amittitur.* Adde Diuum Ambrosium 1. Corinth. cap. 7. *Non enim*, inquit, *ratum est matrimoniũ, quod sine Dei deuotione est*, habetur 28. quæst. 1. in fine.

¶ Hinc orta est illa Theologorũ distinctio, quã adhibet Bonauentura, Ricardus, & Gabriel locis citatis, qua diuidunt matrimonium in ratum & legitimum, quale est fidelium; legitimum & non ratum, quale infidelium; ratum, sed non legitimum, quale erat clandestinum fidelium. Hinc etiam D. Thomas illa dist. quæst. vnica art. 2. matrimonium infidelium comparatione matrimonij fidelium vocat imperfectum & materiale, cuius verba subscribo: *Matrimonium principaliter institutum est ad bonum prolis, non tantum generandæ, quia hoc sine matrimonio fieri posset, sed etiam promouendæ ad perfectum statum, quia quælibet res intendit naturaliter effectum suum perducere ad perfectum statum. Est autem in prole duplex naturalis perfectio consideranda, scilicet perfectio naturæ, non solum quantum ad corpus, sed etiam quantum ad animam per ea, quæ sunt de lege naturæ, & perfectio gratiæ. Prima perfectio est naturalis & imperfecta respectu secundæ; & ideo cum res, quæ sunt propter finem, sint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit ad primam perfectionem, est imperfectum & materiale respectu illius, quod tendit in perfectionem secundam. Et quia prima perfectio potest esse communis fidelibus, & infidelibus, secunda autem est tantum fidelium; ideo inter infideles est quidem matrimonium, sed non perfectum vltima perfectione, vt est inter fideles.*

¶ Hinc etiam dixerunt Theologi tria bona, quæ in Christi ano in sunt matrimonio, ab infidelium abesse coniugio, in eoq; bonũ fidei desiderari, bonũ prolis, & bonũ sacramẽti. Bonũ fidei, quia, qui Deo nõ est fidelis, vix homini fidelis esse potest cap. *Non potest*, 2. q 7. bonum prolis quia ad cultum Dei ea

non instituitur: bonum Sacramenti, quia coniunctionem Christi cum Ecclesia, aut coelestis gratiæ cum anima significare non potest.

¶ Secundò obseruandum est per solam baptismi susceptionem non dissolui matrimonium in infidelitate contractum, sic in Concilio Meldensi cap. 1. Habeturque cap. *si quis* 28. quæst. 2. *Crimina enim in baptismo soluuntur, non coniugia.* Innocentius 1. Epist. 23. habetur, cap. *Numquid.* 28. quæst. 1. Concilium Triburiense cap. 39. ex quadam Synodo Romana Innocentius III. cap. *Quanto*, de diuortijs, & ca. *Gaudemus.* Colligiturque ex illo 1. Corinth. 7. *Si quis autem infidelem habet vxorem, & hæc consentit habitare cum eo non dimittat;* quod non consuleret Paulus, si nullum esset coniugium per baptisma susceptum.

¶ Tertio obseruandum est, vt quid se res habeat circa cohabitationem fidelis cum infideli explicetur, in quo variè Doctores locuti sunt, & obscurè satis, varia esse distinguenda tempora. Et in primis eam cohabitationem, si non subsit animæ ac salutis spiritualis periculum; licitam fuisse dubitari non potest, conueniuntque in eo Doctores omnes, & liquet ex eodem loco Pauli 1. Corinth. 7. vbi de cohabitatione sermo est; subdit enim filios eorum immundos non esse, cum infidelis per fidelem sanctificetur. Quem locum latè, & eleganter explicat Gelasius Pontifex in eo opusculo, quod inscribitur. *Dicta aduersus Pelagium.* Licere etiam huiusmodi cohabitationem planè docet Innocentius III. cap. *Gaudemus*, de diuortijs. *In fauorem*, inquit, *Christianæ religionis, & fidei, à cuius fidei perceptione per vxores se deseri timentes viri, possent facile reuocari, fideles huiusmodi licitè matrimonialiter copulari, & licitè remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi, non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur.*

¶ Deinde primis illis Ecclesiæ Christianæ temporibus existimo non tantum licuisse cohabitationẽ fidelis cum infideli, sed etiam fuisse in præcepto, secluso periculo, vt dicemus postea. Id quod eo tẽpore iustissimè præceptum, quò facilius, & infidelis fidelis viri, vel vxoris consortio ad veram religionem alliceretur, & ne etiam molestè ferrent se ab vxoribus, vel coniugibus dilectis deseri; ac ita à capessenda Catholica disciplina reuocarẽtur, vel retardarentur. Vnde non pauci Patres illis verbis Pauli præceptũ de cohabitatione cõtineri dixerunt. Ita Tertullianus lib. 1. ad vxorem Chrysostomus si Græca cõsulas, in eum locũ Theodoretus, Ambrosius, Hieronymus Com-

Comment. in Isaiam c. 15. Seuerianus explanans illud. *Vnum quemque sicut vocauit Deus, ita ambulet*, Oecumenius. Abulensis 1. Reg. 8. quæst. 132. & quæst. 189. ex recentioribus Turrianus li. 5. pro epist. Pontificum cap. 3. Illud enim, *dico ego*, legis promulgatio esse videtur, non quidem diuinę, sed tantum pro temporum opportunitate constitutæ ab Apostolis. Id quod eo loco optime deducit Turrianus. Accedit etiam primis Ecclesiæ temporibus nullam extitisse legem nullumque decretum, quo ea cohabitatio prohiberetur, quando non erat iniuria fidei. Nam quæ Iudæorum cohabitationem prohibuerunt, recentiora sunt. Id autem quod dixi de præcepto cohabitandi illis sæculis conuenienti, tam verum habet de Iudæis, quàm de gentibus, ac Paganis. Planum enim doctrinam illam Pauli de vtrisque intelligi, maxime cum eo tempore ex Iudæis primi conuerterentur.

¶ At postea procedente tempore apud nonnullas prouincias, cum iam Christiana religio felicius propagaretur, infideles interiret, paulatim eius obligatio præcepti de cohabitando aboleri cæpit, ac optio relinqui his, qui conuertebantur, vt quod vellent, eligerent, vel cohabitarent, vel desererent, & cælibes manerent, non interueniente tamen iniuria Creatoris. Ea enim interueniente non tantum cohabitatio, sed & vinculum dissolutum, vt dicam postea. Atque id existimabit aliquis probari decreto Eutychiani Papæ c. *siquis gentilis* 28. q. 1. inquit enim: *Si quis gẽtilis gentilẽ vxorẽ dimiserit, ante baptismũ, post baptismum in potestate eius erit eam habere, vel non habere.* Et quidem textus in speciem satis probabiliter euincens per ea tempora, annũ scilicet Christi ducentesimũ quinquagesimum, præceptum relaxatum, optionem datam. At quia Eutychianus loquitur de eo, qui ante baptismum vxorem dimiserat, placuit semper eum canonem intelligendum de vxore ante baptismum dimissa repudij legibus, iusta que de causa, scilicet ob crimẽ adulterij, Ne etenim existimaret licitum sibi esse aliam ducere post baptismum, illa ante baptismum repudiata, dicit posse illam habere vel non habere, ne etiam existimaret se cogi, vt illam restitueret, ac domum reuocaret. Itaque optio data, vt mulierem iusta de causa ante baptismum dimissam secum haberet, vel non haberet: ita tamen, vt si eligeret non habere, cælibem vitam ageret, nisi iniuria Creatoris interueniret. Probabilius ergo est apud Africanos Augustini tempore eius præcepti obligationem cessasse, & ab Africanæ regionis episcopis optionem datam; & inter eos fuisse Augustinum vt plane constat ex c. *Non solum*, cap. *Iam nunc*, cap *Sic enim.*

ssæ, quo tempore salutaris erat, passim, leuissimisque de causis inconstantissimi desertores existerent, & ab eius obseruantia quolibet vento diuellerentur; nunc quando noxia, constantissime, aut potius obstinatissime retineant. Vnde nunc etiam Romæ fertur esse consuetudo, vt quadraginta dierum spatium designetur, quo alter deliberet. Quod si nolit Iudaismum relinquere, etiam si absque Creatoris iniuria cohabitare velit, Ecclesiæ autoritate separantur, quoad cohabitationem scilicet.

¶An autem idem præceptū extet de infidelibus vel extendendū sit, ita vt qui ex Paganis couertitur, quamuis coniux cohabitare velit sine Creatoris iniuria, separari debeat, sicut de Iudæis diximus, dissensio est. Fatentur tamen omnes nullum extare decretum: vel legem latam, qua qui ex Paganis conuertitur, cum altero infideli cohabitare prohibeatur; neque ego vnquam reperire potui. Fatentur etiam priscis temporibus licitam cohabitationem his, qui ex Paganis conuertebantur prohibitam tamen Iudæis. Addunt denique iam vsu & consuetudine populi Christiani, quæ vim legis obtinet, inductum esse eiusmodi præceptum: itaque iam ȳ tam conuersis ex Iudaismo, quam ex alia quauis secta separari debere, nec licite cohabitare posse, etiam si nulla interueniat creatoris iniuria. Quia cum non minus illi mente obstinati sint ac Iudæi, probabile periculum est, iustusque metus eius periculi. Huic enim honesto titulo cedit quasi fortiori ius quæsitum coniugi in coniugem, cuius corporis potestatem habet. Sequuntur sententiam istam nobiles Theologi Diuus Thomas in 4. dist. 39. quæst. vnica artic. 3. *Pari passu*, inquit, *ambulant nunc vtrique, scilicet, Gentiles, & Iudæi, quia vtrique obstinati sunt. Et ideo nisi vxor fidelis conuerti velit, non permittitur ei cohabitare, siue sit Gentilis, siue Iudæa.* Idem sentit Ricardus artic. 2. quæst. 1. §. Modernis. Durandus, q. 2. Gabriel q. vnica, art. 2. conclus. 3. Soto. quæst. vnica artic. 4. §. Est tamen hodie considerate. Paulus Comitolus lib. 1. Respons. Moral. quæst. 124. num. 4. Quibus ego lubens adhæreo, quamuis dissentiant alij. Cur enim tot autoribus, tam grauibus, & peritis, qui de ea consuetudine testimonium ferunt, non credendum existimemus? Cum vt apud Plutarchum in conuiuio septem sapientum refert Bias ex Thalete Philosopho: *Amicis etiam, quæ fidem excedant, credenda.* Amicos autem ille bonos, ac virtuti deditos interpretatur. Maxime cum ista ex facto, non ex iure dependeant.

Neque

¶ Neque obest quòd Innocentius III. in ca. *Gaudemus*, De diuortijs, mille ac ducentis à Christi ortu exactis annis, eam cohabitationem probet. Ex eo enim textu Ferdinandus Rebellus 2. p. de obligat. Iustit. lib. 3. q 10. sect. 1. post secundam conclusionem existimat corrigi decretum Toletanum Concilij IIII. de Iudæis, & præceptum, si quod erat, auferri. Verum duo sunt in hoc asserto huius autoris lapsus. Primus, quòd decretum Concilij Toletani, quod iam suprà retulimus, correctum existimat per Innocentium, cum nihil minus Innocentius agat quam de Iudæis. Loquitur tantum de conuersis ex Paganismo. Cuius euidens ea probatio est, quòd quæstio erat, an qui in infidelitate durante, si in gradibus cõsanguinitatis inter fideles prohibitis contraxerant, conuersi ad fidẽ separari deberent. Respondetque Innocentius ea non dissoluenda cõiugia, quia eorum legibus non erãt ea cum cõsanguineis prohibita. De Iudæis autem dici verè qui potuit, cum Mosaica lege intra consanguinitatis, & affinitatis gradus dissoluerentur coniugia. Deinde labitur hic autor, quia Innocentij institutum in eo capite non est decernere, an liceat infideli ad fidem conuerso cohabitatio cum eo, qui in infidelitate remanet; sed tantum coniugium inter consanguineos in infidelitate contractum non debere dissolui, nec verò curat an alter maneat in infidelitate, vel non. Denique quamuis domus ex eo Innocẽtij III. decreto colligi adhuc suo tempore licuisse cohabitationem fidelis cum infideli: non tamen inde probatur licuisse fidelis cum Iudæo, vt iam probaui: neque conuincitur postea contraria cõsuetudine, illud decretũ abrogatũ nõ esse. Doctores autẽ suprà relati, qui multis seculis post Innocentiũ III. scripserunt, pro recepta consuetudine testificantur.

¶ Neque obstabit etiam, si quisquam fortasse dixerit, nunc Indos recens conuersos non separari à cõiugibus infidelibus, si velint sine iniuria Creatoris remanere. Nam cũ hæc legis ecclesiasticæ aut consuetudinis, quæ vim legis ecclesiasticæ ac robur obtinet, prohibitio sit, potuit Pontifex cõcessionem eam abrogare, si huic tempori, & Indorum conuersioni expedire iudicauerit; sicut propter iustos fines primis Ecclesiæ temporibus non tantum cohabitatio licita erat, sed etiã in præcepto. Quare & nunc, cum similia incommoda timerentur præceptum de separatione cessare, & obligationem cohabitandi reuiniscere dici debet, id quod etiam alij senserunt.

¶ Sunt tamen tres casus in iure expressi, in quibus matrimonium infidelium dissoluitur, altero ad fidem Christianam transeunte. Pri-

mus

mus est si infidelis renuat habitare cũ fideli, discedereque velit. Quod intellige, nisi forte infidelis id faciat vtens iure suo, quia scilicet is qui conuertitur, cum infidelis esset, aut postea adulterium commiserit. Atque hic primus casus habetur cap. *Simili modo*. cap *si vxor* 28. q. 1. c *Quanto*, & c. *Gaudemus*, De diuortijs. Secundus est, si infidelis nolit cohabitare sine cõtumelia Creatoris, vel non audit nomen eius sine despectu, eius laudes prohibet, domesticos ad defectionem hortatur, in dicto, cap. *Simili modo* & ca. *Quanto*, & c. *Gaudemus*, citato, & ca. *Infidelis*. 28. quæst. 2. Tertius casus est, si pertrahat ad peccatũ mortale, in dicto c. *Quanto*, & ca. *Gaudemus*, & ca. *vxor* & cap. *Idolatria*. ca. *Non solum* 28. q. 1.

¶ At quæri potest an id concessum diuino priuilegio, vt in his casibus dissoluatur infidelium matrimonium an verò iure pontificio, ad cuius etiam potestatem pertineat iusta de causa dissoluere matrimonium consummatum infidelium.

¶ Et forsan existimabit nonnemo potuisse id concedi Pontificis priuilegio, & autoritate, quia posset Põtifex ea cõiugia irrita cẽsere. Quod existimauit Nauar. li. 3. Cõsil. titulo de Conuersione Coniugat. Consil. 1. Thomas Sanchez li. 2. d. 17. num. 2. & refertur pro eadem Socinus 1. volum. Consil. 28. cum alijs, quos ipse citat. Qui his, mihi vt videtur, niti poterunt fundamentis. Primo quia cum ex communi, probabilique sententia, quã supra retuli, possit Pontifex dispensare in matrimonio fidelium rato non cõsummato, nulla videtur esse ratio, cur etiam iusta de causa non possit matrimonium infidelium consummatum dissoluere. Si enim rectè consideres, matrimonium in fidelium etiam consummatum, & legitimum ratum non est, vt suprà Pontificum, & Doctorum autoritate probauimus: at matrimonium fidelium, etiam non consummatum ratum est. Nec verò infidelium matrimonium ideò ratum non est quia in aliquibus casibus diuino priuilegio dirimatur: ea enim ratio, si alicuius momenti est, conuincet etiam matrimonium fidelium non consummatum multò potiori iure non appellandum esse ratum, cum dissoluatur autoritate Pontificia in religionis professione, & in multis alijs casibus, nec satis difficile. Si ergo quod in aliquo euentu dissoluatur cõsummatum infideliũ sufficiens causa est, vt ratum non dicatur: satis etiam erit dissolui sæpe autoritate Pontificis non consummatum fidelium, vt inde non appelletur ratum. Si verò significationem attendas excellit matrimoniũ fidelium non consummatum. Nam vt inquit Innocentius III. in cap. *Debitum*, de bigamis significat con

iunctio-

iunctionē Christi spōsi cū ecclesia, qua significatione omnino caret in fidelium matrimonium etiam consummatum. Ergo si illud Pontificis autoritate dirimitur multis de causis, dissolutumq; sæpè est, nulla cōueniēs ratio videtur reddi posse, ob quā matrimoniū infidelium etiam consummatum rescindi nequeat.

¶Præterea inniti possunt Doctores illi in literis Gregorij XIII. quas paullo infrà referemus, in quibus decernit, vt si infidelis coniugis cōsensus, an velit cohabitare, requiri non possit, confecta super eo probatione legitima, liberè, & licitè is, qui conuersus est, alteri nubat: valeatque matrimonium istud, etiā si postea infidelis coniux accesserit, probetq; vel se non fuisse requisitū: aut quominus responderet, impeditum fuisse legitimè, velleque se aut ad fidem conuerti: aut saltem sine Creatoris iniuria vitam agere cum charissimo coniuge. Quas literas illi sententiæ inniti, aut illam supponere, qui negauerit, nescio qua ratione iustam esse defendet eam decisionem Pontificis, aut iuri consentaneam.

¶Neque huic opinioni obstabit, Quod Matth. 19. dixit Christus: *Quod ergo Deus coniūxit, homo nō separet.* Dicent enim Doctores illi, dixisse ea verba Christū Iudæis, & de quæstione apud eos controuersa cū ea repudia disputantē. Itaque dictum non de infideliū, sed de fideliū matrimonio, vt notauit Innocētius I. relatus in c. *nunquid* 28. q. 1. Quo etiam pacto dicent illa intelligenda apud Matthæum ibidem: *Ab initio autem non fuit sic*, scilicet dicta de matrimonio fidelium, quod verbi cum humana natura indissolubilem vnionem repræsentat. Aliàs, si ita absolutè, & vniuersè ea verba intelligerentur, conuincerent etiam matrimonium ratum fidelium non consummatum rescindi non posse Pontificis autoritate: illa enim dicta sunt de matrimonio in statu innocentiæ Dei institutione contracto, in quo statu nondum consummatum.

¶Neq; obstat etiā Innocen. I. in c. *Nunquid* 28. q. 1. & alij Canones, de quibus suprà, qui docēt baptismo non dissolui coniugia, sed ab lui crimina. Nec enim isti Doctores id ita esse negabunt: sed quāuis constantissimè affirment baptismo non dirimi coniugia, dicent tamen ex eo non effici, quin iusta de causa possint à Pontifice dissolui.

¶Nec deniq; obstat, quod matrimonium ratum fidelium consummatum dissolui non possit. Dicent enim esse longè diuersam rationem, ob specialem significationē, quam habet ex doctrina Pontificis in cap. *Quando* de diuortijs, & cap. *Debitum*, de bigamis. Nec de nique maioris momenti esse dicent Academiæ Parisiensis censuram, si

qua

qua forte de hac re exstet, quæ ad meam nondum cognitionem peruenit. Forsan enim illi de matrimonio consummato fidelium locuti sunt, sicuti & eam opinionem speculum coniugiorum intolerabilem errorem censuit.

¶ Cæterū quidquid sit de eo, an Pontifex in matrimonio infideliū consummato dispensare possit, in qua iuxta ea, quæ supra dicta sunt, pars videtur negatiua verior, in præsenti affirmo matrimonio cõcessum, vt in his euētibus dissoluatur diuino priuilegio in fauorē fidei. Idque colligunt DD. ex illo Pauli 1. Corinth. 7. *Quod si infidelis discedit, discedat, neque enim seruituti subiectus est soror, aut frater huiusmodi.* Paria enim ista sunt, ac per hoc de his intelligendum Paulum planè docuit Innocentius III. in c. *Quanto* de diuortijs.

¶ Sed explicandum superest quando eiusmodi matrimoniū in illis casibus dissoluatur; an ipso iure ac infidelis discedit, vel pertrahit in peccatum, vel nō vult sine iniuria Creatoris cohabitare: vel tunc, cū transit ad secunda vota. Nam Panormitanus in ca. *Quanto*. de diuortijs num 6. & 7. & in cap. *Gaudemus*. eodem n. 15. Glossa in d. c. *Quanto*. & in c. *Si infidelis*. 28. q. 2. Hostiēsis in c. *Quanto*. de diuortijs. Ricardus in 4. dist. 39. art. 2. q. 2. Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 21. art. 2. quæst. 5. Angelus v. *Matrimonium* 3. n. 3. in eamq; videtur inclinare Scotus eadem distinct. art. 1. in solut. dubij 2. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 6. Omnes hi DD. cum hæc sententia ex iure aliquo constare debeat, non aliunde probant, quam ex c. *Infidelis* 28. q. 2. illis verbis. *Contumelia quippe Creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur.* Quibus indicari videtur statim ac contumelia Creatoris adest dissolui matrimonij vinculum.

¶ At mihi probabilior longè videtur eorum opinio, quæ docet nō ipso iure dissolui, donec transeat fidelis ad secundas nuptias. Ita D. Thomas in 4. d. 39. quæst. 2. art. 5. Paludanus ibidem q. 1. art. 2. concl. 3. probabiliorem censet Maior ibidem q. vnica. solā amplectitur Turrecremata in c. *Simili modo* 28. q. 1. ad 2. argum. profertque eiusdem sententiæ defensorē Bonauentura, quamuis hic autor ambigua vtatur oratione. Eadem placuit Syluestro v. *Matrimonium* 8. q. 10. casu. 6. Armilla *Matrimonium*, n. 36. Soto dist. 39. vnica art. 4. Nauarrus c. 22. & tandē Glossa ipsa veritate conuicta, de eo in vtramque partem disputans c. *Gaudemus*, de diuortijs. Præcipuum & vnicum huius sententiæ fundamentū hoc est, quia Innocentius III. in d. c. *Gaudemus*, inquit: *Quod si conuersum ad fidem, & illa conuersa sequatur, antequā per causas prædictas legitimā ille ducat vxorem, eam recipere compellat;*

d. c. *gaudemus*. constatque ex literis Gregorij XIII. quas subiungemus statim. Cúmq; gratia non destruat naturam, iniquum esset, sine culpa alterius cõiugis, qui si requireretur forsan sanctificaretur, priorem cõtractum dissolui.

¶ Scio aliter sentire nõnullos, scilicet non esse necessarium alterius consensum requirere. Ita Panormitanus in cap. *quanto*. de diuortijs, cui adstipulantur Ricardus, Paludanus, Gabriel locis citatis, & nouissimè Thomas Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 74. Sed sine vllo fundamento, etiam pro statu præsenti, habent enim contra se literas Gregorij Decimitertij, de quibus statim.

¶ Quòd si reperiri non possit, distinctione opus est. Nam vel reperiri non potest, quia est interdicta communicatio ob certum euersionis periculum. Et in hoc casu probabile est satis esse experiri voluntatem. Constat enim ob eiusmodi periculum coniugium dissolui posse. Ità docuit Victoria, cum alijs, quos citat, & sequitur Ferdinandus Rebellus 2. p. de obligat. iust. lib. 3. q. 10. sect. 2. n. 11. Aliàs enim subiectus esset frater seruituti, cùm neque cum coniuge infideli communicare possit, neque cum alio contrahere, contra Paulum, 1. Cor. 7. Quòd si reperiri non possit, vel ob difficultatem viæ, & itineris, cù in remotissimis versetur regionibus, vt euenit in his, qui ex Æthiopia captiui, vel serui afferuntur; vel ignoratur, vbi sit alter coniux, adhuc nubere non potest, quidquid dicat Thomas Sanchez, & alij, nisi dispensatio Pontificis accedat, qua suppleatur ea admonitio iure præscripta. Qualem dispensationem concessam à Pio V. credendum est, cùm statuit matrimonia Indorum nouæ Hispaniæ, qui ad fidem conuersi cum fidelibus contraxerant, eo quòd vbi coniuges infideles essent, ignorarent valida esse. Dispensauit certè, ac suppleuit monitionem iure præscriptam. Similem etiam dispensationem concesit Gregorius Decimustertius, suis literis, quas nunc subijcio. Et quidem, si iuxta Sanctium ea monitio necessaria non est, ad quid ergò dispensarunt Pontifices? Nec verò ex ea dispensatione colligitur dissoluisse Pontificem matrimonium consummatum infidelium; sed cùm Pontifex possit ius diuinum interpretari; & ex diuino priuilegio dissoluatur matrimonium in fauorem fidei cum infidelis non vult cohabitare cum fideli, declarat Pontifex eum casum verificari, quando tanto tempore fidelis non requiritur ab infideli, & tanta terrarum spatia impediunt, atque adeò iam tunc posse vti diuina concessione, & ad secundas transire nuptias. Literæ igitur

Gregorij decimi tertij sic se habent.

¶ Gregorius &c. *Quoniam sæpe contingit multos vtriusque sexus infideles, post contracta gentili ritu matrimonia, ex Angola, Æthiopia, Brasilia, & alijs Indicis regionibus ab hostibus captos, à proprijs finibus, & proprijs coniugibus in remotissimas regiones exterminari adeo, vt ipsi captiui, & qui in patria remanent, si postea ad fidem conuertantur, coniuges infideles tam longo interuallo disiunctos, an sine contumelia Creatoris secum habitare velint, vt par est, monere nequeant: vel quia interdum ad hostiles & barbaras prouincias ne nuntijs quidem accessus pateat, vel quia ignorant prorsus in quas regiones fuerint translati, vel quia itineris longitudo magnam afferat difficultatem. Idcirco nos attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeô rata censeri, vt necessitate suadente dissolui non possint, singulis dictorum locorum ordinarijs, & parochis, & presbyteris Societatis Iesu ad confessiones audiendas ab eiusdem Societatis superioribus approbatis, & ad dictas regiones pro tempore missis vel in illis admissis, concedimus facultatem dispensandi cum quibuscumque vtriusque sexus Christi fidelibus, incolis dictarum regionum, & serius ad fidem conuersis, qui ante baptismum matrimonia contraxerant, vt eorum quilibet etiam superstite coniuge infideli, & eius consensu minime requisito, responso non expectato, matrimonium cum quouis fideli, alias tamen ritè contrahere, & in eis postea carnali copula consummatis, quoad vixerint, remanere, licitè valeant, dummodo constet etiam summarie & extraiudicialiter coniugem absentem moneri legitimè non posse; aut monitum intra tempus eadem monitione præfixum, suam voluntatem non significasse. Quæ quidem matrimonia, etiam si postea innotuerit coniuges priores infideles suam voluntatem iuste impeditos declarare non potuisse, & ad fidem etiam tempore transacti secundi matrimonij conuersos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida, & firma esse &c.* Hactenus Gregorius decimus tertius.

¶ Diximus in illis euentibus fidelem coniugem liberum & expeditum manere, vt posit cum alio fideli contrahere. Restat explicemus, an coniux infidelis, qui vel discedit, vel cohabitare sine iniuria Creatoris non vult, maneat liber vinculo matrimonij, ita vt iam re ipsa contrahere cum alio infideli posit. Ricardus in 4. sententiarum dist. 39. artic. 2. quæst. 3. duas hac de re contrarias refert sententias, vnam, quæ infideli potestatem tribuit nouarum

rum

rum nuptiarum: alteram, quæ negat. Durandus eadem distinctione quæst. 2. mirari se ait, quomodo potuerit ecclesia hanc seruitutem imponere infideli, cum nihil ad nos illi, qui foris sunt, vt inquit Innocentius III. dicto cap. *Gaudemus de diuortijs.*

¶ Cæterum communis ac vera sententia est coniugem, qui fidelem coniugem sequi noluit, non posse nouum sibi coniugem eligere ex sua gente, quæ est in eadem perfidia, donec conuertatur. Hanc esse communem sententiam fatetur Durandus loco citato, camque expresse docet Diuus Thomas in 4. dist. 37. quæst. 2. artic. 5. ad 3. hisce verbis. *Ad 3. dicendum, quod postquam fidelis contraxit, solutum est vinculum matrimonij ex vtraque parte, quia matrimonium non claudicat quantum ad vinculum: sed quandoque claudicat quantum ad effectum. Vnde in pœnam vxoris infidelis ei indicitur, quod non possit cum alio contrahere magis, quam ex virtute matrimonij præcedentis. Sed si postea conuertatur, potest ei concedi dispensatiuè, vt alteri nubat, si vir eius aliam duxerit vxorem.* Idem sensit Bonauẽtura eadem distinctione articulo 2. quæst. 2. Turrecremata in cap. *similimodo* 28. quæst. 2. ad 3. argumentum. Habeturque expresse hæc sententia in capite, *si infidelis* 28. quæstione 2. vbi Ambrosius: *Contumelia quippe Creatoris soluit ius matrimonij, circa eum, qui relinquitur: Infidelis autem discedens & in Deum peccat, & in matrimonium, neque est ei fides seruanda coniugij, qui propterea discedit ne audiret, Christum esse Deum Christianorum coniugiorum.* Hæc Ambrosius.

¶ Hanc autem pœnam non ecclesia, sed Deus infligit, propter iniuriam, qua infidelis ipsum Deum, veram fidem, & veritatem sacramenti matrimonij afficit, cuius pœnæ ecclesia est promulgatrix. Ex quibus facile refelles, quæ pro sua sententia adducit Thomas Sanchez lib. 7. dist. 77. num. 6. Neque enim dici potest, aut debet vinculum matrimonij remanere: tum, quia matrimonij vinculum mutuum est ex vtraque parte: tum quia fidelis reuera solutus est, cum in religione Christiana nunquam valeat secundum coniugium, constante primo: tum etiam, quia inquiram ex cuius parte solutum sit? si ex parte viri, quia vir non est alligatus, neque habet fœmina in fidelis potestatem in virum: ergo ex parte fœminæ perseuerat vinculum, quo illa scilicet adhuc alligata sit. Igitur & habet fidelis potestatem in corpus fœminæ infidelis, atque adeo ad illam liceret accessus. Nisi forte quis diceret, quamuis fidelis habeat potesta-

tem in corpus infidelis,) & infidelis adhuc ligatus fideli sit, impedire tamen ad congressum cum illa potiori iure matrimonij contractui cum fideli: sicut, cùm ob ingressum in Religionem impeditur accessus ad vxorem, cum qua fuerat consummatum matrimonium; & tamen permanet primum coniugij vinculum. Sed attendere debet qui hoc dixerit, duo vincula matrimonij esse eiusdem rationis, atque ita secum pugnare aliqua ratione, etiam secundum ius naturæ: at vinculum Religionis, & matrimonij esse diuersæ rationis, & ita nullam inter se repugnantiam habere. Et præterea eum, qui Religionem professus accederet ad vxorem, non committere adulterium, quod tamen dici non potest de eo, qui conuersus ad Christi fidem, & cōtrahens cum vxore fideli accederet ad vxorem infidelem, & in infidelitate manenti.

¶ Et de infidelibus quidem ita se res habet. At quid de hæreticis? In primis, si alter ex coniugatis labatur in hæresim, tenet matrimonium, & in nullo casu dirimitur iam consummatum. Id quod expressè docuit Innocentius Tertius, in cap. te, *quanto.* de diuortijs. Cùm enim matrimonium cum infideli contractum, aliqua earum causarum interueniente, in fauorem fidei dissoluatur; non esset fauor fidei, si statim ac fidelis labitur in hæresim, matrimonium dirimeretur. Non esse autem fauorem fidei indicat duabus rationibus Innocētius Tertius in dicto capite, *Quanto.* his verbis: *Si verò alter fidelium coniugum, vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is, qui relinquitur, viuente altero possit ad secundas nuptias conuolare, licèt in hoc casu maior appareat contumelia Creatoris. Nam & si matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum, & ratum existit, quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij Sacramentum, vt ipsum in coniugibus, illo durante perdurct.* Ecce primam rationem, propter quam non esset fauor fidei dissoluere matrimonium fidelis cum labitur alter in hæresim. Audi aliam. *Neque obstat, quod à quibusdam forsan obijcitur, quod fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cùm in multis casibus hoc contingat, vt si alter coniugum incidatur. Per hanc responsionem quorundam malitiæ obuiatur; qui in odium coniugum, vel quando sibi inuicem displicerent, si eas possent in tali casu dimittere, simularent hæresim, vt ab hisce (nubentibus coniugi-*

iugibus) resiliunt.

¶ Quamuis autem matrimoniũ teneat, attamen cohabitatio illicita, vnde separatur torus & domicilium. Nam cum matrimonia cum hæreticis sacramenta sint, & valida, vt supra docuimus, idem est hæretico nubere, vel cohabitare cum illo in hæresim labente: eadem enim vtriusque ratio est: quod non ita se habet in alijs infidelium matrimonijs. Quare prohibita fideli coniugato cohabitatio cum hæretico coniuge tàm illis canonibus, in quibus prohibentur nuptiæ, cum illæ sint validæ: quam etiam alijs, vt dicam infrà, cum de diuortio sermo fuerit. Consuetudine tamen, quando periculum abest, eiusmodi prohibitio abrogatur. Quo fit, vt apud Gallos, Germanosque, sine vllo peccato Catholici matrimonia cum hæreticis contrahant, & cum eisdem cohabitent. Ac de his hactenus, in quibus omnes huius causæ canones explicati sunt, nullo excepto, neque præter id circa illos est aliquid adnotandum. Materia autem quæstionis tertiæ, an scilicet bigamus sit qui, cum ante baptismum primò nupsisset, secundò nubit post baptismum, alio examinanda est loco, scilicet cum de irregularitate fuerit sermo, de qua *Varijs distinctionibus Gratianus agit.*

CAVSA. XXIX.

SVPERIVS disputauit Gratianus de impedimento disparis cultus, nunc de impedimento erroris & conditionis. Duas itaque mouet quæstiones, primam de impedimento erroris de impedimento conditionis secundam. Quas etiam nos diligenter examinare conabimur.

De impedimento erroris, ad quæstionem primam.

Cap. XXII.

SIC explicabimus ea, quæ ad contractum matrimonij pertinent, vt simul vniuersè tradamus doctrinã ad omnes alios cõtractus & ad vota in quibus error interuenit.

¶ Consentiunt ergò DD. omnes, dolum antecedentē, id est, qui dat causam contractui circa substantiam cuiusuis contractus, reddere illum nullum iure naturæ. Vnde D. Thomas in addit. ad 3. p. q. 51. ar. 2. tenet errorem circa personā reddere omninò nullum contractum matrimonij, idque iure naturæ ex defectu cōsensus, & habetur c. vni. hac 29. q. 1. & c. *tua nos.* de spōs. estque communis, & certa sententia.

¶ Potest autem cōtingere, vt aliquid sit circunstantia tantum, & accidens alicuius contractus, & tamen pertineat ad substantiam alterius, vt persona pertinet ad substantiā matrimonij, datur enim corpus pro corpore; & tamē est accidens respectu emptionis, & venditionis: & qualitas est accidēs respectu matrimonij, & tamen pertinet ad substantiam contractus emptionis. Id quod valdè præ oculis habēdum est in vnoquoque contractu, vt intelligamus, quando dolus sit circa substantiam, quando circa aliquod accidens, vt inde constet vali dum, aut nullum esse.

¶ Sed in assignanda huius ratione, aut explicando quomodo dicatur dolus dare causam contractui, dissensio est. Nam Syluester. v. *Emptio.* n. 20. Medina. C. de restitut. quæst. 34. Conradus. q. 54. Nauarr. cap. 23. nume. 82. Molina tomo 2. disputa. 352. & nonnulli recentiores censent, tunc contractum fore nullum, quando deceptus cognita veritate non consentiret, vel quia est defectus consensus voluntarij, vt quidam dicunt; vel quia extorquetur iniustè talis consensus. At Soto lib. 6. de iustitia. q. 3. artic. 2. sentit posse esse validum contractum etiam si cognita veritate dece ptus non esset consensurus. Idem docuit Gregorius de Valentia. 2. 2. disp. 20. q. 5. p. 4. Gabriel Vazquez 1. 2. disputat 30. cap. 4. Sed iudicandum esse validum quoties deceptio non est circa substantiam, licèt sit circa aliquod accidens. Quæ sentētia vera est, elucidanda tamē.

¶ Vt ergo explicem quid res habeat, neque enim existimo de re posse versari discrimen, sed tantùm in modo loquendi, aduertamus in primis valdè in his attendendum esse animum contrahentis, cùm huiusmodi obligationes pendeant ex consensu voluntatis. Vnde, vt dicamus quid spectato iure naturæ vim habeat, diuersimodè aliquis se se habere potest in consensu, cùm ignorat aliquid. Primò potest contingere, vt expresè feratur consensus in substantiam contractus, & tamen circa alias circunstantias nihil expresè cogitet, neque de oppositis. Et in hoc casu existimò validum esse iure naturæ contractum, quoties error non est circa substantiam, neque circa circunstantias, quæ sint substantiales illi actui; etiam si re

vera si aliquid de circunstantijs alijs cogitaret, quæ sunt extrinsecæ, aut ad eas aduerteret, non contraheret. At si error sit circa circunstantias substantiales non valet. Prima pars illustratur exemplis, & probatur simul. Vendit aliquis rem alicui, nihil cogitans an sit amicus, vel inimicus, qui tamen re vera inimicus est, valet contractus, etiam si non vendidisset, si aduertisset inimicum esse. Ea enim circunstantia cum sit extrinseca huic contractui venditionis, non aufert consensum voluntarium. Simili ratione motus aliquis paupertate alterius, aliquid illi donat, eleemosynamve largitur, quem tamen latent aliæ circunstantiæ, vt esse infidelem, aut prauis moribus, neque tunc cogitat de opposi o, quas certe si cognouisset, nulla ratione donare vellet, imò neque validam vellet esse donationem, valet quidem, quia substantia largitionis eleemosynæ eo tendit, vt miseria, & paupertas proximi leuetur, cui accidentale est, & extrinsecum quod sit hostis, vel prauus. Similiter si quis vouit ieiunare sexta feria, si in illa incidat etiam dies Natiuitatis Domini, nisi alia fuerit expressa vouentis intentio, ieiunare tenetur, quia cùm circunstantia illa, scilicet concursus sextæ feriæ cum die Natiuitatis extrinseca sit, & accidentalis illi voto, emissum votum sit cum cognitione singulorum, in quibus versatur actio, obligat sine dubio votum. Item si Episcopus conferat beneficium homini capaci, aliàs in probo, quod si resciret, non conferret, collatio valet; quia ea circunstantia accidentalis est, & non vitiat actum ignorantia circunstantiæ non substantialis. Idem dico si Episcopus ignoraret quantitatem fructuum eius beneficij, existimaretq; tenues esse, qui tamen essent pingues, collatum tenet, nisi relatione impetratum, nam ex iuris dispositione ex falsa narratione nulla est impetratio, vt dicam in tractatu de beneficijs Ecclesiasticis.

¶ Horum autem omniū ratio est, quia contractus, aut quasi contractus, aut actus isti simpliciter sunt voluntarij. Est enim actus absolutus hic & nunc, neque vllo modo in sua substantia dependens à conditione, vel circunstantia aliqua extrinseca, neque dependens ex animo contrahentis, cuius optimū signum est contrahentem ad nullam aduertere. Igitur validus est iure naturæ. Nec enim vt dispositio aliqua valida sit necesse est disponentem omnia vniuersim penetrare, ac rimari quæ ipsum à tali dispositione retrahere poterant, sed substantialia tantū: alioquin nullus ferè, qui aliquid ab alio acciperet, vel cū alio contraheret, posset esse

turus in conscientia, eo quod iuste timere posset circunstantiam aliquam vel circa ipsorum mores, vel circa aliquid aliud disponentem latuisse, quam si sciret, animũ haberet non disponendi. Et confirmatur amplius, quia voluntas disponendi & contrahendi in eo casu, in quo quis ignorat prædictas circunstantias, non nititur contrarijs, neque illis ducitur tunc ad eo pacto disponendum. Vnde si contraria ad eam dispositionem non concurrerunt, neque fuerunt illius causa falsa neque ignoratio in eiusmodi circunstantijs, etiam si disponentem retraherent à dispositione, reddunt illam inuoluntariam, estque proinde valida, quare non est vniuersim vera illa regula, tunc contractum, aut dispositionem nullam esse, quãdo, si aliquis ad aliquam circunstantiam aduerteret, quæ eum latuit, non contraheret, neque existimo in ea vniuersalitate tradi à DD. Expresse namque quod hactenus docui, tradit Molina tomo 2. disput. 209. §. secundum est. Ioannes Medina. C. de Restit. q 24. §. sequitur, Scotus in 4. d. 15. q. 2. art. 3. licet enim specialiter agat Molina de dispositione gratuita ob causam per vltimam voluntatem, aut inter viuos, eadem tamen ratio est in omni, alia dispositione, aut contractu, vt constat, nisi sibi ipsis repugnare velint.

¶ Secunda verò pars patet. Quia error circa substantialia tollit consensum necessarium, & reddit inuoluntarium omnino: aufert enim ignorantia obiectum. In quo valde à metu distinguitur. Metus enim nõ tollit obiectum, & ideo non reddit omnino inuoluntarium: quin potius ratione alicuius vtilitatis efficit obiectum amplecti; quæ in eo effulget, quod à metu liberetur. Inde est, multa ex metu iure naturæ valere: at ex errore circa substantialia nihil esse validum. Exemplis ista res declaretur. Donatur aliquid alicui titulo eleemosynæ, non est pauper, nulla donatio est, quia paupertas est circunstantia substantialis pertinens ad obiectum eleemosynæ. Item si datur titulo consanguinei, aut amici, quia cum hæc actio ex sua substantia pertineat ad pietatem, vel amicitiam, qua obseruamus parentes, vel amicis benefacimus, circunstantia substantialis est amicitia, vel consanguinitas. Item confert episcopus beneficiũ cum ignorantia beneficij, existimans se aliud conferre, nulla est collatio ex eadem ratione. Idem in cõtractu emptionis dicendum. Si res vitiosa, quod vitium ignoraui, nulla venditio. Nam in his contractibus, vt suprà dicebamus, qualitas pertinet ad substantiam contractus, Vnde qui vendit lapidem ignorans esse gemmam, cum tamen sit, nulla venditio est. Veritate igitur caret, quod Vlpianus ait l. *Quod tamen.*

D.

Dr. de contrahenda emptione eam emptionem valere, qua venditur res inaurata existimanti esse auream, & rem, quæ magna parte est ænea, habet tamen aliquid auri, existimanti totam esse auream. Est enim ignoratia ipsius circa quid. Item siquis testator instituat hæredem eum, quem præsentem habebat existimans esse fratrẽ, aut patronũ, dicatq; instituo hunc meum fratrem aut patronum, inualida est ea institutio, nec potest ille præsens aliquid ex testamento retinere. Item si credens esse suum filium legitimatum, vel adoptiuum, vel sanguine coniunctum, non subsistente ea causa, non valet aliqua dispositio. Neque siquis instituat hæredem, quia existimauit errore deceptus filium suũ, eũ, quem prius instituerat, obijsse, secunda institutio hæredis ob causam falsã n verã existimatam nulla est. Falsa enim causa ex doctrina Bartoli vitiat dispositionem, & institutionem. Idem quoque dicendum in donationibus, & eleemosynarum erogatione, vt dicebam; licet in restituendi obligatione attendi debeat causæ fœditas, & materiæ quantitas, vt inde colligatur animũ quasi habitualem fuisse donandi eã quantitatem, etiam si causa non subsisteret.

¶ Hinc constat primo quid dicendum de votis sit. In illis enim attendendum est quæ sit substantia, vel substantialis circunstantia illius voti in singulari, licet accidẽtaria sit rationi communi in illa materia. Nam ex vouentis intentione tantum consurgit obligatio. Vnde qui vouit existimans obligationẽ non inesse voto, vel ignorans votum Deo fieri, nullum est votum; nisi adesset generalis intentio faciendi, quod alij in eo casu faciunt: similiter si aliquis voueat opus existimans esse facile, si reuera maior difficultas sit, quæ alicuius momenti, & consideratione digna censeatur, aliter quam ipse cogitabat, liber est à voto. Quia actio illa voũdi versatur circa illa singularia, quę reuera aliter se habent, quam vouens existimabat. Item siquis vouit ingredi religionem aliquam, eã que non nimis asperam esse credebat, si nimis aspera sit, non tenetur voto in eam religionẽ ingredi, neque in aliam, cum de alia votũ non emiserit. Item si vouit religionem Carthusianorum existimans esse vsum carniũ in cibis, nulla eius voti obligatio est. Nam licet statui, ac voto religionis accidentaria sit ea asperitas maior vel minor; attamen cum hæc actio circa singularia versetur cum suis circunstantijs, error ille pertinet ad substantiam huius voti.

¶ Iuxta hæc etiam de professione in 1câ sum est. Nec refert quod error cadere posit in virũ prudentem, aut quod melior facta sit con-

ditio vouentis per professionem, atque ideò deceptus dici nequeat; sed tantùm attendendum est cui innitatur, cùm promittit, quod ad conscientiam attinet; forsan tamen Ecclesia non iudicaret inualidã. c. fi na. 2. q. 30. Quare si quis Religionẽ ingreditur existimans sibi non cõpetere maioratum, aut non habere vnde viuat, alias expressè non facturus, ea re aliter se habente, professio coram Deo nulla est. Imò & existimo audiendam ab Ecclesia, si de errore legitimè constaret, & reclamaret conuenienti tempore, scilicet intra quinquennium iuxta Tridentinum; aut restitutionem impetraret à Pontifice. Quæ magis constabunt ex his, quæ subijciuntur.

¶ Deinde potest contingere, vt quis contrahat expressè cogitãs de aliqua circunstantia non pertinẽte ad substantiam contractus. Et hoc dupliciter. Nam vel fertur concomitanter in circunstãtiam illam, vt cũ quis contrahere vult cum aliqua quã gaudet esse diuitem. Et in hoc casu etiam si error sit circa substantialia, vel accidentalia, validus est cõtractus. Vt si quis vẽdat rẽ aureã existimans inauratã, eo tamen animo, vt etiã si auream esse sciret, nihilominus venderet, vẽditio valet, solũ restituendus erit excessus pretij, aut supplẽdus ab emptore. Idq; ob rationẽ dictã. Quia ille cõsensus est simpliciter voluntarius, & absolutus, & independens ab ea circunstantia, in quã alio actu tantũ fertur concomitanter. Hic tamen cõsensus non esset satis ad matrimonium cùm error esset circa substantialia, vt dicam postea.

¶ Quod si in eã circunstantiã expressè feratur, & in personã ea circunstantia vestitam, vnico & codẽ actu, etiam si circunstantia sit extrinseca, vel impertinens, existimò procul dubio talem contractum, aut dispositionem inualidam in foro animæ, si ea circunstantia, quamuis extrinseca nõ subsistat. Id quod etiam docuit Petrus Arag. de iusti. q. 77. art. 3. dubi. 1. cir. fi in solut. 2. Probatur. Quia sine consensu non est validus contractus. At sublata ea circunstantia, quam ille adesse credit, aufertur omninò consensus. Ergo non est validus contractus. Minorem probo. Quia ablata, vel mutata ratione aliqua in obiecto actus indiuisibilis, necesse est totam entitatem actus variari. Neque enim idem actus voluntatis remanere potest, si aliquid obiecti, in quod fertur voluntas varietur, sed actum variari necesse est. Illa autem circunstantia expressè cognita, aut cogitata in obiecto, & in quam simul fertur voluntas codem actu, pertinet ad rationem obiecti. Ergo ea variata, aut deficiente destruitur tota ratio illius consensus, atque adeò nihil remanet, vnde sit validus contractus. Confirmatur, & expli-

explicatur amplius, quia in eo casu talis dispositio virtute est conditionalis ex disponentis intentione, si ea subsistat; quandoquidem, vt supponimus, animus disponentis expresse nititur illi circunstantiæ, & illa ducitur ad contrahendum. Si autem quis sub ea conditione expresse contraheret, nemini dubium esse poterat, tali conditione non subsistente inualidum esse contractum. Idem ergò in nostro casu dicendum est, si quidem consensus ille est virtute conditionalis.

¶ Hinc fit, si quis vendat rem alicui, quem existimat esse amicum, & ea ratione ducitur ad rem suam alienandam, vel permutandam: sanè si amicus non est, non valet emptio, neque emens, si id illi certò constet, retinere tuta conscientia potest. Si enim is expresse eam conditionem adhiberet, volo rem hanc tibi donare, si amicus meus es, nullus dubitaret ea ratione non subsistente inualidam esse donationem. Ergò neque in nostro casu, cùm in eo censendus sit virtute conditionalis, qui optimè per consensum cōditionalem explicatur. Atque ex his ea, quæ paulò superius de voto, & professione dicebamus, magis & explicantur, & confirmantur.

¶ Hinc etiam constat quid dicendum sit quando est error causę impulsiuæ, siue finalis. Si enim expresse nitatur intentio vouentis non tantùm causæ finali, quæ pertinet ad substantiam actus, sed etiam causæ impulsiuæ, ita vt ea non existente nollet, re vera, non existente etiam impulsiua causa in foro animæ, nullum votum est, licèt forsan in foro externo aliter præsumeretur. Atque ea fortasse decisio in c. *Magnæ*. de voto. Si verò non illi causæ expresse nitatur, valet votū siue in foro externo, siue conscientiæ.

¶ Neque obstat tex. in capite. *Ex parte*. 2. de conuers. coniugatorum, quia vt ex eius capitis fine cōstat, iā cessarat ignorantia, & error, cùm velum suscepit, scilicet lepra infectum esse eum, cui desponsata fuerat. Ex quo fit licèt occasionem præbuisset voto lepra mariti, attamen cùm Religionem suscepit non ductam eo errore; adhuc enim cùm res delata fuerat ad Pontificem, nondum professionem emiserat, vt ex fine capitis apertè colligitur, & ideò dixit Pontifex posse illam votum illud Religionis ex alia causa concipere. Adde in eo capite Pontificē illi quæstioni directè respondere tantū, an per ingressum in Religionē dissoluatur matrimonium ratum. Cui affirmatiuè respondet, præcipitque ne suæ domi maneat, alias consummare compellatur matrimonium. Ex quo vides fieri iam tempore pro-

professionis errorē illum esse sublatum.

¶ Hinc rursus facilè intelliges quādo dolus dicatur dare causam contractui, tunc enim id verum habet, quando iuxta suprà dicta, eum nullum reddit; & quando dicatur incidere in contractum, scilicet, quādo nihil obstat validationi contractus.

¶ Hinc etiam fit, contra Molinam, qui in eo parum consequenti ratiocinatione loquitur, quando dolus dans causam contractui adhibetur ab aliquo tertio nullum esse iure naturali. Existimò enim consequenter ad ea, quæ dicta sunt, in omni euentu, in quo dolus dat causam contractui, iuxta suprà dicta, inualidum esse contractum iure naturæ, siue dolus adhibeatur à contrahente, siue ab aliquo tertio. Ratio est eadem pro hac parte, quia nullus est consensus ratione doli.

¶ Sed quæret aliquis an quando contractus est iure naturali nullus ratione doli, sicut deceptus manet liber à contrahendo, ita etiam decipiens; an verò teneatur iure naturali contrahere, si deceptor velit. Medina & nōnulli alij censent iure naturali solo non obligari ad celebrandum contractum, quia contractus est vltro citroque obligatio. Cùmque ex vna parte obligatio non subsistat, ita neq; ex alia. Molina verò in vniuersum affirmat teneri iure naturali ad contrahendū. Ratio est, quia si contrahens habuit verum animum contrahendi. Ergò ille ex parte sua sufficiens fuit ad contrahendum, atque ideò manebit obligatio contrahendi.

¶ Mihi videtur loquendum sub distinctione. Nam vel sermo est de quasi contractu, qualis est promissio, aut de contractu de præsenti. Si de contractu de futuro, manere obligatum quidem decipientē ad contrahendum de præsenti, si deceptus velit, ire quæ iure naturali, & secluso quouis iure positiuo. Quoniam obligatio promissionis acceptatæ semper intelligitur ea conditione pendente, si is cui facta est promissio velit sibi conditionem impleri. In cōtractu autem de præsenti, nisi expresserit se velle contrahere, alio etiam volente celebrari cōtractum, non video cur ex contractu de præsenti inualido iure naturæ oriatur obligatio celebrandi in futurum. Cōsensus enim decipientis in eo casu fuit ad celebrandum contractum de præsenti. Quòd si ille inualidus est, cùm deceptus nō maneat obligatus, ad nihil aliud tenetur decipiens, nisi fortè ex deceptione damnum decepto sequeretur, quod irreparabile esset, nisi celebraretur contractus. Ex quo facilè soluitur ratio Molinæ.

¶ Sed quid rei est spectato iure positiuo? Dicendum in primis, si deceptio contingat in contractibus bonæ fidei, id est, in quibus iudex habet facultatem ex bono, &

æquo

æquo iudicandi, quod sibi fuerit visum, etiam si in conuentione id expressum, aut dictum non sit, & det causam contractui, datur actio iure positiuo decepto contra decipientem, si velit deceptus celebrare contractum. Ita habetur l. *si dolo*. C. de rescindenda vendit. l. 3. §. vltimo. D. pro socio, l. *dolo vel metu*. C. de inutil. stipul. iunctis Glossis eisdem locis. l. 57. iuncta 63. tit. 3. par. 5. denique docent alij, quos refert Molina. dicta disputatio. 352. conclusione. 1.

¶ Deinde si dolus adhibeatur ab aliquo tertio, datur actio iure positiuo aduersus tertium decipientem l. 3. D. de proxenetis. Præterea si dolus non dat causam, sed incidit in contractum bonæ fidei, validus quidem est iure naturæ, & positiuo; datur tamen actio decepto, etiam si non sit vltra dimidium iusti pretij deceptus ad reparandum quod ratione doli plus dedit. Ita glossa in l. *eleganter*. D. de dolo. & glossa in cap. *cùm dilecti*. de emptio. & vendit. iuxta tex. in l. *Iulianus*. §. *si venditor*. D. de actione empt. Quando autem dolus tantùm incidit in contractum, non datur optio decepto ad rescindendum contractum, quidquid dicat Syluester, ver. *culpa*. q. 7. Angelus. ver. *dolus*. num. 9. Neque enim est ius aliquod ita disponens; & iure naturali tenetur validũ contractum adimplere ex sua parte: ita Couar. 2. var, c. 4. n: 11. & alij.

¶ Præterea si contractus sit stricti iuris, id est, in quibus iudex iudicare nõ potest, nisi iuxta id, quod in conuentione fuerit expressum. §. bonæ fidei instit. de action. & dolus det causam, validus est iure positiuo, in quo dissentit ius naturale à positiuo, vt dictum est. Datur tamen decepto exceptio, ne cogatur implere aliquid contractus, si implendum restat: aut si impleuit, & sit deceptus in aliquo damno, datur actio aduersus decipientem, vt resarciat damnum. Glossa l. *eleganter*. in principio. D. de dolo. & in cap. *dilecti*. citato de emptione, & venditione. Conradus in Summa ad q. 57. dicto. n. 4. cum duobus sequent. Angelus, & Syluester locis citatis iuxta legem *si quis cùm alter*. D. de verborum obligat. l. *cum postea*. C. de pactis. Quòd si dolus incidat in contractum stricti iuris, vtroque iure validus est: positiuo tamen datur exceptio, ne cogatur implere, si quid implendum restat; aut actio ad repetendum damni reparationem, si quod ex eo contractu sequatur. Quamuis in conscientiæ foro teneatur dolosus reducere contractum ad æqualitatem. Vide Molinam disputatio. cita. 352. conclusione 6.

¶ Ex his, quæ hactenus vniuersè præmissa sunt facile, est inferre quid de contractu matrimonij dicendum sit, quando error interuenit. Nec enim Molina disput. 259. & 352.

& 352. rectè, nec consequenter affirmat in dolo dante causam contractui diuersam esse rationem matrimonij & aliorum contractuum. Idem certè omnino censendū est. Dolus enim, qui nullum efficit alium contractum, nullum efficit matrimonium. Dicendum ergo errorem antecedentem personæ dirimere matrimonium. Id quod indubitatum est apud Theologos, & Iuris Canonici interpretes cap. vnico 29. quæst. 1. cap. *tua nos*. De spōsalibus, errantis enim consensus nō est, vt habet vulgarum iuris proloquium. Iure etiam naturali est nullum ex defectu consensus: deest itaque necessaria causa matrimonij. Vnde Liam & Iacob non fecit coniuges consensus anteced ns, sed subsequens copulam: excusatur autem Iacob à culpa in primo congressu ob ignorantiam. Vnde non satis est ad matrimonium consensus, quo quis ex errore putans inualidum fuisse antea contractum, iterum ratum habeat. Est enim error in consensu. Item neque siquis existimans valere inter consanguineos, contrahat cum consanguinea, vel viuente prima vxore valere secundum matrimonium. Is enim error tollit consensum. Similiter qui falso existimans coniugem viuere, vel esse impedimentum dirimens, & conscius nullitatis vult contrahere, non valet matrimoniū. Nam non potest ille consensus haberi nisi opponat se Ecclesiæ aliter statuenti. Id autem consensus non est satis: tendit enim in impossibile expressè. Neque obstat quod cap. 1. de sponsal. in 6. ex sponsalibus nullis ratione impedimenti oritur affinitas, atque ideo ex eo conuincitur ibi interuenisse consensum etiam cum scientia impedimenti. Dico enim ibi esse ignorantiam cōsanguinitatis: & ita esse potuisse consensum. At cum scientia non potest interuenire, nisi in ordine ad Papæ dispensationem.

¶ Deinde existimo in matrimonio errorem concomitantem circa substantiam efficere matrimonium nullum. Sic Gabriel Vazquez 1. 2. disput. 30. cap. 4. num. 30. speculum coniug. 1. part. artic. 28. & alij. Quia matrimonij contractus ratione suæ excellentiæ, & cum indissolubilis omnino sit, requirit positiuum & expressum voluntarium, nec interpretatiuum est satis.

¶ Denique dicendum est errorem qualitatis quandoque vitiare contractum matrimonij, quando, quæ secus iuxta dicta. Non vitiat cum animus ita se habuit, vt nihil de ea qualitate cogitaret, nec ad illam aduertit. Vt si cōtrahat aliquis cum muliere nihil de eius diuitijs, aut nobilitate cogitans, neque de oppositis, valet contractus matrimonij, quamuis forte aduertens ad ignobilitatem, vel paupertatem non

non contraheret. Vitiat autem quã do expresse animus nititur qualitati, est enim virtute conditionalis ille consensus. Vnde si quis contraheret cum aliqua, quam existimat diuitem, aut nobilem, aut bonis moribus, ita vt his ducatur ad contrahendum, in quo casu talis consensus dependet ab ea circunstantia, inualidum est matrimonium, si diues non sit, aut nobilis; & hoc est quod Diuus Thomas in Additione ad 3. part. quæst. 51. artic. 2. ad 5. docuit errorem qualitatis refusum in errorem personæ reddere nullum matrimonium iure naturæ, quod explicuit Diuus Thomas exemplo fœminæ, quæ suo consensu directè tenderet in filium regis, qui tamen non est. In eo enim casu nullus est contractus matrimonij, quia nullus consensus. An verò idem iudicium ferendum sit de eo, qui contraxit cum aliqua, quam virginem existimabat, & postea falsum esse reperit, ex eo pendet, an conditio, si virgo fueris, vel si corrupta non es, turpis sit, de quo iam supra ad textum in cap *conditio*. cap. 18.

¶ Denique addendum est eum qui decipit in aliqua qualitate, si deceptio grauis sit, aut notabilis, peccare lethaliter, nisi vel excusetur à mortali bona fide, vel occasione alicuius maioris boni, quod sequitur ex illo matrimonio, vt si aliqua, quæ virgo non est existimat bona fide non esse peccatum sic nubere. Minus autem ea obligatur, si non ab alio, sed à se ipsa corrupta fuerit. Vnde confessarius si videt bona fide contrahere eum qui decipit, aut tantum bonum sequi ex illo matrimonio, vt deceptus non esset rationabiliter inuitus, non tenetur admonere, maximè si non speret fore, vt ille, qui decipit desistat à contrahendo.

¶ Hinc ex hactenus dictis colligo discrimen inter matrimoniũ, aliaque sacramenta. In alijs enim error personæ non reddit inualidum sacramentum. vt si quis existimans se baptizare filiũ Petri, baptizet filiũ Ioannis, at in matrimonio error personæ reddit nullũ. Huius inquã ratio ex eo sumitur, quod ad alia sacramenta circunstantia personæ accidentalis est: tantum enim requiritur, quod homo sit qui baptizatur, non baptizatus. In matrimonio autem circunstantia personæ est substantialis: vnde in illis error nullius momenti est, in hoc autem inualidat & vitiat.

(?)

QVÆ

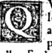
QVAESTIO II.

De impedimento seruitutis, vel conditionis.

CAPVT XXIII.

Seruorum coniugia, etiam inuitis Dominis fuisse valida.

§. I.

Vamuis olim humanis legibus magna dominis, ac latè patens in seruos potestas data fuerit, at legibus Ecclesiasticis ea ex parte sublata. Nam illis necis vitæque potestas adempta, vt constat ex Agatensi Concilio. can. 68. Epaunensi. cano. 35. Moguntino sub Rabano Mauro. capite 22. & Vvormatiensi. cap. 38.

¶ Vt autem statum eligerent, vel monachismi, vel coniugij necessarius erat dominorum consensus, cũ discrimine tamen. Nam quod ad statum religionis attinet, non solùm prohibitum, ne assumerentur, sed etiam professio irrita, ac nulla extitit. Gelasius epist. 9. quæ est ad Episcopos Lucaniæ: ibi. *Generalis querelæ.* &c. Chalcedonense. actio. 11. cap. 4. & habetur apud Gratianum, 16. quæstio. 1. cap. *Qui verò.* Gregorius libro 2. epist. indict. 11. epist. 39. *Præterea, quia Felix defensor puellam nomine Catellam habere dicitur, quæ cum magnis lachrymis, ac vehementi desiderio habitum conuersionis appetit, sed eam præfatus dominus suus conuerti minimè permittit: proinde volumus, vt experientia tua præfatum Felicem adeat, atque puellæ eiusdem animum sollicitè requirat: & si ita esse cognouerit, pretium eiusdem puellæ suo domino præbeas, & hunc eam monasterio dandam, cum personis grauibus domino auxiliante transmittas.* Et lib. 4. epist. 27. epist. 44. in fine. & lib. 10. epist. 3.

Atta-

¶Attamen quod ad statum matrimonij pertinet, prohibitum illis quidem absque dominorum voluntate contrahere; at semel contracta matrimonia valebant, nec dominis, licet id aliquando praesumpserint, licuit illa dissoluere. Vtrunque disces in canonibus, quos subijciā. Iulius I. in decreto apud Gratianum. c. *Omnibus* 29. q. 2. *Omnibus nobis vnus est pater in coelis. Si autem omnes vnam legem habent, ergò sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec seruus semel coniugio copulatus, vlterius dimitti poterit.* Concilium Aurelianense IIII. cap. 24. *Quicunque mancipia sub specie coniugij ad Ecclesiae confugerint septa, vt per hoc credant posse fieri coniugium, minimè eis licentia tribuatur, nec talis coniunctio à Clericis defensetur, quia probatum est, vt sine legitima traditione coniuncti, pro Religionis ordine statuto tempore ab Ecclesiae communione suspendantur, ne in sacris locis turpi concubitu misceantur. De quare decernimus, vt parentibus, aut proprijs dominis (prout ratio poscit personarum) accepta fide excusati, sub separationis promissione tradantur Postmodum tamen à parentibus, atque dominis libertate concessa, si voluerint, eos propria voluntate coniungant.* Gregorius Magnus lib. 3. epistola 12. Cabilonense II. can. 30. Adrianus in append. Concilij Lateranensis. p. 45. ca. 7. & habetur cap. 1. de coniugio seruorum. Id quod rationi valdè consentaneum est. Tùm, quia nullus Christianus prohibetur accedere ad Sacramenta per se instituta in remediū propriae infirmitatis: tùm etiam, quia contractus matrimonij est de iure naturali: at verò seruitus introducta est iure gentium. Ius autem naturale antiquius, & potius est multo, atque adeò fortius. Quam rationem assignat D. Thom. in addit. ad 3. p. quaest. 52. artic. 2. Et quamuis potuisset Romana sedes seruum inhabilem efficere ad matrimonium ineundum inuito domino, sicut & potest quemuis in singulari inhabilem reddere iusta de causa, & sicut eundem seruum inhabilem ad professionem reddidit, & forsan aliquando apud nonnullas Prouincias irritarunt Episcopi seruorum coniugia contra dominorum volūtatē, vt dicā inf. c. 28. meritò tamē diuersam in his statibus dispositionē edidit. Tùm ob rationē dictam, quia matrimoniū est propriae infirmitatis leuamen, cuius nullus actus extra matrimoniū licet: at Religionis status obseruantia, alijs etiā medijs suppleri potest: tùm etiā, quia coniugatus ex natura matrimonij, nō ita impeditus est, quominus suas operas impendere domino possit, sicut Religiosus, cuius exercitia minus expeditū relinquunt ad obsequium domino praestandum. Inhonestus etiam, & indecēs famulatus Religiosi in obsequiū domini:

T sicuti

sicuti & ob sacri ordinis dignitatem, qui characterem imprimit indelebilem, statutum est, vt si seruus contra voluntatem domini, nec manumissus ordinaretur ab episcopo sciente duos dare Domino seruos cogeretur episcopus. ca. *si seruus.* dist. 54. ex Aurelianensi 1. & Aurelianensi 5. cap. 6. idem statuitur, si dominus honesto serui clerici obsequio contentus non sit. Quamuis in Toletano concilio quod habetur in Appẽdice Lateranensis p. 50. c. 56. deponi iubetur ab ordine, & sic domino restitui.

¶ Ex dictis colligitur peccare mortaliter dominum qui impedit seruorum coniugia, cum illis liceat iure naturali contrahere, & pro illis etiam stent leges ecclesiasticæ. Peccat etiam dominus, si impediat inter seruos coniugatos maritale commercium, quantum æquitas postulat, alias frustrà contractum esset matrimonium, si negaretur vsus. Imo adeo est stricti iuris eiusmodi vinculum, vt siue serui contraxerint inuito domino, siue illo annuente & consentiẽte, quoties est probabile periculũ incontinentiæ, & alias non est notabilis iniuria Domini potius fauendum est coniugali obligationi quã Domini obsequio. Vinculum enim matrimonij strictius est vinculo seruitutis. Vnde quando ista duo vincula concurrunt, obligatio coniugij præualere debet vt docuit D. Thomas suprà citatus, quem postea non pauci secuti sunt. In re etiam dubia fauendum potius matrimonio videtur. At sicut Dominus pati tenetur iacturam aliquam in seruorum operis, quò illis moderatum vsum coniugij liberè concedat, ita etiam tenetur seruus, ad idque compelli à Domino potest ne nubat in loco distanti si in proximo potest, ne se domini seruitio subtrahat. Vt docuit Gabriel in 4. d. 36. ar. 3.

¶ Secundo colligitur etiam peccare Dominum, qui vendit seruum coniugatum in locum ita distantẽ, vt impediatur vsus matrimonij. Quamuis enim Dominus non prohibetur seruum vendere post côiugium, attamen ita vendere, vt impediatur vsus matrimonij non potest. Id quod verum est siue Domino annuente, vel renuente ac reluctante contraxerit, vt docet Diuus Thomas vbi suprà, & Glossa in. c. 1. de seruorũ coniugio v. seruitia, & alij nõ pauci, nisi ea venditio fieret ex consensu vtriusque coniugis aut si cum ingenua, vel liberta seruus nupsit, quæ illum abeuntem sequi potest, & tenetur. Ratio autem huius est, quia si Dominus peccat impediens vsum matrimonij seruorum, multò grauius peccabit si perpetuò impediat illum, in longinquas partes ablegando. Imò ex D. Thomæ verissima senten-

tia cogendi sunt Domini ab ecclesia, ne seruos ea ratione distrahant. Nec verò eadem ratio est de seruo antequam nuberet, & postquam nupsit, vt quia ante coniugium licebat vendere in quemcumque locum, liceat etiam post matrimonium. Est enim strictius, & antiquius vinculum, & obligatio coniugij præponderans vinculo seruitutis.

¶Quod si seruus contraxerit cõiugium cum seruo, ijque diuersis Dominis pareant ita loco distantibus, vt inter se inuicem copulari non possint, aut Dominus iusta vrgentiq; causa, quia male morigeratus est seruus, nec fidelis, & non potest in eodem oppido distrahere, alio in loco vendit, tunc vel Dominus vnius cogendus est alterum seruum emere, vel alius eius oppidi incola, vt serui illi coniugati degant in eodem oppido sine periculo incontinentiæ: vel denique alterum illorũ emat ecclesia argumẽto c. *fraternitatis.* 54. dis. ne impediatur vsus matrimonij. Quamuis autem aliquæ leges ciuiles his, quæ hactenus diximus, repugnent, ecclesiasticis tamen legibus, ad quas pertinet matrimonij causam suscipere abrogatæ sunt.

Seruitutem ignoratam dirimere matrimonium, non verò cognitam.

§. II.

QVAMVIS Ignoratio vel æqualis, vel etiã melioris conditionis, nullo iure dirimat matrimonium, nisi eo modo, quo cap. præcedenti, errore dirimi diximus, cũ dat causam contractui. At communis certaque sententia est seruitutis conditionem ignoratam dirimere matrimonium cap. *si quis liber* ca. *si quis ancillam*, ca. *si quis ingenuus* cap. *si fœmina*, cap. *cuiusuis vir.* 29. q. 2. Conciliũ Bauaricum apud Dingolingam. cap. 10. *De eo quisquis seruorum nobilem fœminam habuerit in coniugium, & non præstiuit, ita constituit, vt iterum libera esset, dimittat seruum, & postea non redigatur in seruitium, sed esset libera.* Alexander III. in capit. *proposuit,* de coniugio seruorum, Innocentius III. in cap. *ad nostram,* fin. eodem titulo. Quod quidem verum est, etiam si post matrimonium, manumissus fuerit seruus, perseuerat enim idem consensus ac prius perseuerabat. Imo quantum ego iudico, etiam si modicum tẽpus desit, vt libertatẽ cõsequatur ex manumissione Dñi. Idem quoque de liberta ad tẽpus iudiciũ est,

¶ Quo autem iure dirimat seruitus ignorata dissensio est. Nonnulli enim censent iure naturali id fieri. Alij verò cum Diuo Thoma in additionibus. quæstione 53. articulo 1. ad tertium censent iure tantùm Ecclesiastico, quod valdè tamen consonum sit iuri naturali, in fauorem scilicèt libertatis, & etiam quia status seruitutis impediat multum coniugalis debiti obligationem. Ego tamen existimo distinctione vtendū. Si enim error seruitutis sit antecedens, & in eū feratur consensus, nubatq; quia liberū existimauit, certum est iure naturali etiam dirimi matrimonium, reducitur enim ad impedimentum erroris. At verò cùm error seruitutis non dat causam contractui, neque animus expresse quidquam de ea conditione cogitat, in quo casu iure naturali valeret matrimonium: iuxta dicta capite precedenti, cùm sit error circa qualitatem, nullum est iure tantùm Ecclesiastico, vt posterioris sententiæ Doctores affirmant. Quod quidem constituit ius Ecclesiasticum, ne fiat iniuria homini ingenuo. Ex quo fit matrimonium contractum inter seruos infideles, ignorata etiam seruitute, in eo secundo casu valere, nisi specialiter eorum legibus aliter statuatur.

¶ Diximus autem seruitutem ignoratam dirimere matrimonium. Si enim adsit vel scientia seruitutis, vel saltē opinio, aut probabile dubium seruitutis, matrimonium tenet. Imò etiam si adsit affectata ignorantia, vt scilicèt, cum ea potuis fueris, si inueneris esse mancipium, illam abijcias. Ignorantia enim affectata in eo casu æquiparatur scientiæ. Et quidem id iure optimo ita se habet. Cùm enim hoc impedimentum in fauorem liberi, & ingenui inductum sit ab Ecclesia, iniquum est cōmodum reportet ingenuus ex sua iniquitate, aut affectata ignorantia. Verum est contingere aliquando posse, vt contrahens cum serua, quam existimabat liberam inualidè contraxerit spectato iure naturæ, & foro conscientiæ, & tamē in externo foro, quia nō præsumitur ignorātia, cohabitare cogatur, vt si adfuerint seruitutis indicia, quę prudenti homini statum seruitutis, aut ostenderint, aut saltem probabile dubiū iniecerint. Addo etiam si ita affectus esset, vt etiam si sciret mācipium esse, contraheret, adhuc nullum esse coniugium, quia ad matrimonium requiritur plenè volūtarius consensus; ille autem est negatiuè voluntarius, atque adeò insufficiens, vt dixi c. præcedenti. Quamuis alij oppositum sentiāt, inter quos Syluester. *Matrimonium.* 8.q.3. Nobiscum tamē Antoninus 3.p.tit.1.cap.3. Soto in 4. distin. 35 artic. 1. Pateret certè multis calumnijs locus, cùm facilè esset, & eum animum.

animum asserere & negare.

¶ Diximus etiam seruitutem ignoratam id efficere, quia conditioni libertini non id concessit ius ecclesiasticum. Vnde quamuis de liberta ad tempus idem iudicium ac de seruo ferendum dixerimus: at conditio libertini etiam ignorata non dirimit matrimonium neque efficit connubium illegitimũ. Nec enim ex iure ecclesiastico, quo id impedimentum inductum est, seruitus anteacta, sed præsens ignorata dirimit matrimonium. Secus de conditione libertini dicendum, si in ingenuitatem expresse feratur consensus iuxta dicta cap. præcedenti, tunc enim idem iudicium ferendum esset, ac de impedimento erroris dixi cap. præcedenti.

¶ Sed quæret aliquis primò an si post quam aliquis vel ignorans, vel probabiliter dubitans de seruitute alterius coniugis, reddat debitum efficiatur validum matrimonium? Et tunc distinguendum videtur. Nam vel reddit animo fornicario, & sic nullum efficitur matrimonium. Vel reddit debitum animo maritali & in eo casu validum efficitur cap. *si quis* cap. *ad nostram* con sentiente etiam alio, & si adsint ea, quæ iure nouo Concilij Tridentini necessaria sunt ad valorem matrimonij. Nam post Tridentinum clã destina matrimonia nulla sunt. At si accedat animo quasi maritali, hoc est tantum ne defraudet ius alterius coniugis, quod facere potest & tenetur iuxta ecclesiæ præceptum in cap. *Dominus*, de secundis nuptijs, & cap. *Inquisitioni*, de sentent. excommun. de quo latè infrà, reseruato tamen suo iure, vt quoties constiterit de conditione seruitutis, recedere possit, non efficitur matrimonium eo consensu. Nam ille animus tantum non est affectus maritalis.

¶ Secundo quæret aliquis an, detecta seruitute possit is, qui liber est, separari absq; ecclesiæ iudicio. Respondeo, separari posse quoad torum, & etiam quoad habitationem, si scandalum absit: alias necessarium est ecclesiæ iudicium. Quod si defectus fuerit probationis, tuta conscientia poterit in partes longinquas recedere, vbi sine vllo scandalo inire cum alio coniugia possit. Si autem detecta seruiture is, qui liber est, in coniugio permanere velit: seruus, si contraxit verè sciens se esse seruum, compellendus est per ecclesiam denuo consentire, non ex vi primi contractus, qui nullus est, vt dixi cap. præcedenti: sed ob illatam iniuriam. Si tamen bona fide contraxit existimans se esse liberum, æquum quidem est, non tamen tenetur de nuo consentire.

(a)

In quibus casibus seruus ex matrimonio adquirat ingenuitatem, & quo iure.

§. III.

Ad text. in cap. si quis ancillam, & cap. perlatum.

Non nulli casus assignari solent, in quibus seruus ex matrimonio ingenuus efficitur, qui tamen, quãtum ego iudico, ad vnam, & eandem radicem, atque principium reducuntur, vt ex dicendis constabit.

¶ Primò igitur, si patronus ancillam in matrimonium ducat, libertatem adquirit. Quo autem iure id fiat dissensio est. Iure communi ita esse sentit Glossa in cap. *Si quis ancillam.* 2. distin. 34. verb. *Ancillam,* Archidiaconus, Dominicus, Turrecremata ibid. Syluester. verbo. *Seruitus.* quæst. 4. in fin. Et iure nostri Regni ita se habere docet Gregorius Lopez. l. 1. tit. 13. p. 4. Fatenturque cõmuniter Doctores. Thomas Sanctius iure tantùm nostri Regni dicit fieri, non iure naturali.

¶ Ego tamen existimo id oriri ex iure ipso naturali, ac proinde locum habere iure communi, cum de eo nulla alia dispositio fit. In quo non rectè Thomas Sanchez lib. 7. disputatio. 20. numero 11. Itaque si probauero iure naturali libertatem consequi ancillam eo ipso, quod patronus ducit illam in vxorem, probatum manebit idem dicendum esse iure communi, cum nulla eius existat in oppositum dispositio.

¶ Et in primis id ostendo ex ipsa natura matrimonij. Matrimonium enim suaptè natura talis virtutis est, inquit optimè Gabriel Vazquez, qui mihi huius sententiæ Autor est. 3. parte. disputat. 81. cap. 8. numero 41. vt si aliquis ducat vxorem, quam antea seruam, & ancillam habuit, iam deinde illa ad dignitatem matrimonij euecta, absque alia lege, & pacto iure ipso coniugij solùm, libera, & ingenua permaneat. Ita enim arctum est vinculum coniugij, vt duo sub eodem thalamo commorentur, & eodem titulo, ac nomine gaudeant honoris, Regis videlicet, aut Imperatoris Authentica de Consulibus. § *Si autem.* collat. 4. & l. *Mulieris.* C. de dignitatibus. & in nostro Regno. l. 9. titu. 2. partita. 2. Et postquam consummatum fuerit matrimonium dicuntur vna caro. Hanc autem esse naturam matrimonij optimè docuit Leo Pontifex in capite, *Non omnis.* ex epistola ad Rusticum. numero 4. de quo iam multa supra. capite 14. in fine: *Nuptiarum fœdera inter ingenuos sunt legitima.* Hæc autem omnia pugnant cum statu seruitutis, atque ideò seruilis conditio matri-

matrimonij æqualitate extinguitur. Id quod etiam lex nostri Regni citata apertè indicat hisce verbis. *Tan gran fuerça ha el matrimonio, que luego que el padre, y la madre son casados, se fazen porende los hijos legitimos. Esto mismo seria si alguno vuiesse fijo de su sierno, è despues desto se casasse con ella, ca tan gran fuerça ha el matrimonio, que luego que es fecho, es la madre por ende libre, è los fijos legitimos.* In quo non nouam legem esse dicit, sed naturalis iuris, & æquitatis rationem explicuit. Vnde repugnat omninò, patronum nubere ancillæ suæ in seruitute manenti; sed eo ipso, etiam si dominus nolit, ingenua efficitur.

¶ Hinc colligo primò, tantam esse vim matrimonij, vt quantum est ex se, quoties ingenuus nuberet seruo, extingueret statum seruitutis, nisi repugnaret illi, vel impediretur ea vis iure altero, quæsito domino, & patrono, quo inuitus priuari non potest, cùm sit prior domini conditio. Ex quo consequenti consideratione fit, vt quoties, vel perseuerat istud ius impediens, vel contrahens ingenuus non cedit iuri suo, matrimonium sit iure naturali nullum, vel Ecclesiastico, vt dicebam §. præcedenti. Inde fit seruitutem cognitam non dirimere, quia aliud est copulari matrimonio, cum illo, cuius est seruus, quod pugnat cum matrimonij vi, & efficacitate. Aliud eum, qui alterius est seruus copulari cũ alia ingenua. Quod & si dedecet matrin onium, quod æqualitatem inducit, vt cum vna caro sint, medietas ingenua, medietas in seruitutem redacta sit, non tamen repugnat, cedit enim cognita seruitute contrahens iuri suo. At quoties ingenuus contrahit ignorata seruitute, & aliàs est consensus domini, siue quia ille collocat, siue dotem designat, siue videt & tacet, matrimonium valere censetur, non tam iure positiuo, quàm naturali, explicato tamen lege positiua. Id enim indicatur in Authentica, *Ad hæc*. C. de Latina libertate. ibi. *Qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam, siue concesserit dotale instrumentum, siue non; aut sciens eam duci, tacuit ex studio, dominium etiam amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur*. Idem dicitur de seruo. Vbi conuenienter vtitur hoc verbo, *Rapitur*, ad ingenuitatem, quo explicat vim, & efficacitatem matrimonij. Id enim, sublato iure patroni, quod impediebat, rapit seruum ad statum ingenuitatis. Cui fauet quod habetur Authentica, de nuptijs. collatione 4. §. *Si verò*. versic. *hoc autem decernimus*. vbi agens quando dominus tradit ancillam libero igno-

ignoranti seruitutem, inquit. *Non erit iustum tale non constare matrimonium, sed tacitam libertatem sequi, sine virum sine ancillam, cum ta le aliquid à domino fit.* l. t. l. 5. tit. 22. p. 4. *Casando sieruo alguno con muger libre, sabiendolo su señor, e non lo contradiziendo, faz se el sieruo libre porende.* Idem est si Dominus dotem conficiat, quod solitum est in liberis personis solum procedere, inquit Imperator l. vnica §. *sed & si quis.* C. de latina libertate.

¶ Secundo colligitur cum Glossa in dicto cap. *perlatum* & alijs, ex ipsa vi matrimonij deduci nequaquam posse nec virum renuente vxore, nec vxore renuente viro se tradere in seruitutem, quidquid dicat Thomas Sanchez lib. 7. disp. 23. num. 2. de viro, scilicet posse se subijcere seruituti renuente vxore. Itaque iure ipso naturali est irrita ea venditio, nec approbata vllo iure ecclesiastico. Probatur eo potissimum fundamento, quia vir nõ habet potestatem sui corporis, sed vxor, & e contra. Non ergo potest, cum præiudicio coniugis se alteri tradere. Res enim semel ex iure iustitiæ vni obligata, non potest alteri ex iustitia obligari, nisi alter illorum velit iuri suo in aliquo præiudicari. Igitur cum renuit, & dominus ius suum illæsum esse vult, nequaquam potest valere traditio, & ex consequenti nec venditio facta alterius coniugis. Ex eo enim non tantum vir vxoris, sed etiam vxor viri vota irritare potest, quæ sibi præiudicant, & professio in religione renuente vxore nulla est, quamuis sint vincula diuersæ rationis, scilicet religionis & iustitiæ. Et quamuis iure naturali non pugnet vtrumque vinculum: at iure naturali potest illum à monasterio extrahere, & ad se reuocare, quamuis vinculum religionis maneret. Ergo iure ipso naturali impediri potest vinculum seruitutis. Et quã uis non omnino sequatur præiudicium vxori, tamen aliquod sequi negari non potest quod illa in isto casu pati non tenetur inuita, cum sit prior in iure.

¶ Neque obstat primò quod obijcit Turrecremata in dicto cap. *perlatum*, quod quiuis potest dare quod suum est, vir autem est sui iuris. Nam cum in ordine ad debitum coniugale non sit sui iuris, non potest constante matrimonio priori & potiori iure, sui facere traditionem alteri, qua aliqua ex parte læ datur ius vxoris, aut illi sequatur præiudicium.

¶ Neque obstat secundò textus in cap. *perlatum*, vbi indicari videtur sine consensu vxoris factam vẽditionem sui in seruitutem valere. Quæritur enim à cõcilio, an vxor eius qui se vendidit in seruum, sit redigenda in seruitutem. Respondetque & vinculum matrimonij manere, neque illam seruam fore, cum

cum libero nupserit. Sed in primis is canon ex Triburiensi provinciali concilio desumptus est. Canones autem, quos Gratianus adducit, non maiorem autoritatem habent, quam hi, ex quibus desumuntur. Deinde dico canonem illum nec negare, nec probare an venditio valeat: sed quidquid de eo sit, tantum respondere non esse redigendam in seruitutem vxorem, quæ libero nupsit. Denique dico, vt constat ex initio eius canonis, diuortium præcessisse inter eos; legitimè autem illis separatis quoad habitationem potuit se vir vendere in seruum sine consensu vxoris, cum ex ea venditione nullum illi sequeretur præiudicium, & quod diuortio facto nulla esset debiti redditio.

CAVSA. XXX.

Expeditis superiori quæstionē duobus impedimentis scilicet, erroris, & conditionis: iam Gratianus aggreditur explicare impedimenta cognationis spiritualis, & legalis, & quod etiam prouenit ex clandestina desponsatione, quæ nos circa Gratiani textus examinabimus.

De impedimento cognationis spiritualis ad quæst. 1. 3. & 4.

Cap. XXIIII.

Susceptores adhibitos in baptismo & confirmatione, & ex his sacramentis oriri cognationem spiritualem.

§. I.

Quoties aliquis baptizatur, susceptores habet ex antiquissima ecclesiæ consuetudine ab Apostolis deriuata, vt docet Areopagita cap. de baptismo, & Tertullianus de corona militis capit. 3. Hi susceptores varijs nominibus appellati quæ eorum officium & munus indicarent, Dionysius *fideiussores* vocat. Iustinus quæst. 56. ad orthodoxos, *offerētes*. Tertullianus de

baptiſmo, cap. 28. *ſponſores*. Auguſtinus ſerm. 106. 163. 215. *fideiuſſores*, & epiſt. 23. ad Bonifacium, *fidei doctores*, ſiue vt alij legunt *fide dictores*, quod pro illis loquantur, nō vt corrigebat aliquis *fidei datores*. Suſceptores enim apposite fidei doctores vocantur, quia ſymbolum & orationem Dominicam, atque ita fidem, eos, quos de fonte ſuſceperunt, docere iubentur, vt ſtatim oſtendam. Higinius papa *ſuſceptores* appellat patrinos, c. *in Catechiſmo*, de Conſecrat. diſt. 4. Alcuinus quoque de diuinis officijs cap. de Sabbatho in Albis, Strabus de rebus Eccleſ. c. 23. & Hugo lib. 6. 2. p. de ſacram. c. 12.

¶ Adhibiti autem hi patrini ſiue ſuſceptores tribus potiſsimum de cauſis. Prima, quò eccleſia ſuſcepto ſecurior ſit acceptis fideiuſſoribus. Suſceptores enim, vt dixi, fideiuſſores, & ſponſores appellantur. Altera, vt pædagogum Chriſtianus habeat. Suſceptor ſiquidem ſuſceptum erudire, & in fide inſtruere tenebatur, c. vos ante omnia, de Conſecrat. d. 4. ex Auguſtino ſerm. 215 de tempore. Et idem Auguſtinus in lib. de Rectit. Catholicæ conuerſat. *Quos ex baptiſmo ſuſcepiſtis docete & caſtigate*. Arelatenſe 4. ca. 19. ſub Leone. 3. *vt parentes filios ſuos, & patrini eos, quos de fonte lauacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeăt illi, quia eos genuerunt, & eis à domino dati ſunt: iſti quia pro eis fideiuſſores exiſtunt*. Moguntiacum ſub eodem Leone III. cap. 47. *De inde præcipimus. Vt vnuſquiſque compater, vel proximi ſpirituales filios ſuos catholicè inſtruant*. Pariſienſe ſub Gregorio IIII. lib. 1. cap. 7. Auguſtini teſtimonij mentione facta. Nicolaus. I. ad conſulta Vulgarorum, c. 2. & habetur c ita diligere, hac 30. q. 1. Sed egregiè iterum idem pontifex cap. 18. *Cum homo ad fidem promittendam ad regenerationis occurrit vndam, alium eligit quodam modo patrem ſpiritualem videlicet, à quo ſuſceptus inſtruatur, & omni cuſtodia muniatur, & tanquam depoſitum quoddam rectori Eccleſiæ repræſentetur: & vt eum, qui fidem reſpuit, quam promiſit, ab illo à quo ſuſceptus eſt, & qui fidei eius interuentor extitit debet per omnia reuocari*. Idem inculcarunt recentiora concilia Colonienſe ſub Paulo 3. part. 7. c. 4. Auguſta num. cap. 16. Magnum ſanè onus atque munus ſuſceptorum, ait Elias Metropolitanus Cretæ in reſponſis ad Dionyſium monachum de diuerſis eius interrogationibus lib. 3. Iuris orientalis. *Suſceptores, inquit, ſi noſſent quæ à magno Dionyſio definita ſunt, & quatenus curam & ſollicitudinem habere debeăt eius, qui per ſpirituale lauacrum regeneratur, & ab illis ſuſcipitur vix quidem ad ſuſceptorum munus prodirent, etiam ardentius accerſiti, ſiue inuitati* Sed ceſſante neceſsitate ab onere inſtruēdi liberos eſſe docuit

docuit D. Thomas, 3. p. q. 67. art. 8. Tertia denique ratio est, vt expressius referatur generatio spiritualis adhibitis spiritualibus parentibus: patres enim dicuntur, & suscepti filij. Augustinus serm. 106. ibi: & ideo tam illi qui excipiunt, quàm qui excipiuntur, id est, tam patres, quam filij. Hinc susceptores non impropriè compatres appellantur, quasi simul patres.

Non solum autem viros, sed etiam fœminas ad suscipiendos de fonte adhibitas, licet nonnulli dubitarint, planum tamen est. Constat ex Augustino serm. 163. & ca. Vos ante. de consecrat. d. 4. & c. quod autem hac. 30. quæst. 4. Vualfridus Strabo. dicto. c. 28. patrinorum & matrinorum meminit hisce verbis. *Ex hac igitur occasione inuentum est. Vt patrini, vel matrini adhibeantur, suscepturi paruulos de lauacro.* Constant etiam ex c. *non plures*, de Consecrat. d. 4. cap. *quamuis*, de cognat. spirituali in 6. & Tridentino. sess. 24. ca. 7. ibi, *Vt vnus tantum, siue vir, siue mulier iuxta sacrorum canonum instituta.* Imo olim fœminas susceptas à fœminis, viros à viris, & ideo Diaconissarum, ac viduarū benedictionē permansisse iā suprà ostendimus, c. 10. & in concilio Niceno c. 22. viros fœminæ, & fœminas viri suscipere prohibentur.

¶ Adhibiti etiam susceptores ad sacramenti confirmationis administrationem, sicut in baptismo. Nā si qui gladiatoriam, dimicationem subeant, alicuius in digent, cuius ope & consilio ducantur, qui ictibus ac petitionibus salvis ipsis cōsi cere aduersarium possint: quantò magis fideles cum sacramento Cōfirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis ac monitoris indigebunt. Hæc in Catechismo concilij Tridentini ad parochos.

¶ Illud tamen diligenter obseruatum, ne puerum de fonte susciperet, nisi qui baptizatus esset, neq; in sacramento confirmationis teneret, nisi Chrismate etiam vnctus. Concilium Metense sub Stephano VI. cap. 3. *Nullus suscipiat alterius à fonte infantem nisi qui apprimè signaculum, id est, abrenuntiat onem diaboli, & professionem Catholicæ fidei tenuerit.* Et in Appendice concilij Lateranensis p. 5. cap. 44. extat etiam canon Moguntini concilij. *In baptismo, vel Chrismate non potest alium suscipere in filium qui non est Baptizatus vel Confirmatus.* Quod adeo verum est, vt si non confirmatus teneat, inualidè fiat, hoc est, nulla inde contrahatur cognatio: iura enim æquè loquūtur de non Baptizato, & de nō Confirmato. Exclusi etiam ab eo munere Abbates, & Monachi, cum præcipitur, ne commatres spirituales habeant in concilio Altisiodorensi, ca. decimo quinto, &

refertur

refertur in cap. *non liceat* de Consecrat. dist. 4. Id quod in multis alijs concilijs statutum est, Pœnitentes publici donec peracta pœnitentia reconcilientur repulsi à susceptione hac in concilio Parisiensi lib. 1. cap. 54. Quos omnes si forte susciperent existimo nullam contrahere cognationem sicut de non confirmatis modo dicebamus. An verò idem possit esse susceptor in baptismo & confirmatione, vna tâ tum ecclesiastica lege pontificis Higinij definitur, nec enim de eo alia extat cap. *in catechismo*, de Cõsecrat. distinct. 4. Id fieri posse, si necessitas cogat: morem tamen Ecclesiæ Romanæ esse, vt in singulis sacramentis diuersi etiam susceptores sint. An autem designatæ ætatis esse debeant, non est in iure definitum. Vnde arbitror in quacumque ætate posse esse patrinum, vt docet Diuus Thomas in 4. disp. 42. quæst. 2. art. 7. ad 5. constituta inter cognationem legalem & spiritualem manifesta differentia. Quare si capax rationis est, vt mortale peccatum possit admittere, in quacumque ætate patrini munus obire potest. Alias nequaquam, cum illi velut inanime assisteret, siquid ageretur non intelligeret, vt rectè etiam Thomas Sánchez lib. 7. dist. 61.

¶ At de susceptorum numero hæc reperio legibus ecclesiasticis constituta. Primò institutum, vt vnus tantum esset. Leo. 1. cap. *non plures*, de Consecrat. dist. 4. Metense concilium cap. 3. *Infantem nequaquam duo vel plures, sed vnus à fonte baptismatis suscipiat, quia in huiusmodi secta diabolo datur locus, & tanti ministerij reuerentia vilescit. Nam vnus Deus vnum baptisma, vnus qui à fonte suscipit debet esse pater vel mater infantis.* Quod quidem mihi deriuatũ videtur ex concilio Nicæno cap. 22. in quo viri viros, fœminæ fœminas tantum tenere iussi. Indultum postea vt ad summum tres susciperent & non plures. Forsan enim, vt ex Meten si constat vt induceretur in ecclesiam error aliquis, duo adhibebantur susceptores, qua occasione cessante concessum vt etiam duo vel tres adhiberi possent. Concilium Eboracense sub Cælestino III. *Statuimus ne in baptismate plures quam tres suscipiant puerum de sacro fonte, masculum duo mares, & vna fœmina: fœminam duæ fœminæ, & vnus mas.* Quod tamen recens concilium Moguntinum sub Paulo III. cap. 19. statuit ad pristinum statum reuocari, vt non plures, quã vnus patrinus adhibeatur, quia ex impedimentis cognationum spiritualium pericula & difficultates non rarò solent euenire. Nouissimè autem Tridentinum vnum tantum iuxta prisca canonum instituta adhiberi patrinum voluit, vel ad summum duos, scilicet, vnum virum, vnamque fœminam.

¶ Solum

¶ Solum autem ad hæc duo sacramenta susceptores adhibiti, qui baptizatæ, confirmatæque prolis cognati efficerentur, quia vt Theologi antiqui commentantur duplex est tantum generatio siue natiuitas. Vna in vtero, altera ex vtero. Prima consistit in fætus animatione, ac vita; secunda in ostensione, cum in lucem editur. Primæ generationi respondet baptismus, in quo quis accipit spiritus vitam. Secundæ confirmatio, qua comite quis in hominum conspectum, & quasi in aciem venit.

¶ Cum ergo susceptores patrum vicem gererent, & susceptos pro filijs haberent, nec minori charitatis vinculo inter se coniungerentur, vt dixit Nicolaus 1. in dicto cap. *ita diligere*, merito costituit ecclesia vinculum cognationis interuenire, atque adeò ad matrimonium impedimentum esse decreuit. Vnde hoc impedimentum cognationis spiritualis solo iure ecclesiastico inductum est. Quare si aliquis infidelis baptizet, vel teneat baptizatum, vel confirmatum, spiritualem cognationem non contrahit de quo postea inferius isto capite sermo erit.

(?)

In sacramento baptismi & confirmationis tantum cognationem spiritualem esse.

§. II.

HÆC spiritualis cognatio, quæ ecclesiæ cõstitutione inducta est, solùmodo nascitur ex duobus sacramentis baptismo scilicet, & confirmatione, ad quæ adhibitos susceptores diximus, dummodo validè conferantur cap. fin. de cognat. spirituali in 6. nec vllum ius aliter decreuit.

¶ Verum contra hoc difficultatem ingerit textus in cap. *omnes*, cum duobus sequentibus. hac 30. quæst. 1. cum indicare videatur etiam ex sacramento pœnitentiæ oriri spiritualem cognationem, cum tam seuere puniant, & reprehendant canones, eum, qui cum filia spirituali, id est, cuius peccata per confessionem nouit fornicatur.

¶ Sed in primis obseruandum est, si quis, qui rem habuit cum aliqua, vtroque postea ad sanam mentem redacto, patris spiritualis munus suscipiat, ita vt deinceps eam non cognoscat, non video cur reprehendi debeat, si tamen periculum absit, ne ad turpem denuò familiaritatem redeant. Nonnulli enim Doctores, cum de integritate confessionis sermonem habent, plane

planè dicunt fœminam, qui sua peccata confitetur illi, qui eorum parti ceps fuit, satis esse si dicat, peccaui in his, quæ tu nosti, si alia peccata non commisit, Ita Ioannes Medi. Cod. de confessione, cap de circunstantijs speciem mutantibus, & Iacobus de Graphis decis. 1. p. lib. 1. c. 20. num. 30. nec reprehendunt. At si frequenter cum illa rem habuerit, eiusque veluti concubina sit & ne turpis illa familiaritas & consuetudo ad alterius cognitionem deueniat: vel vt turpis amicus exploratum magis habeat fœminæ animum, illius confessionem, cum se offert occasio, audire velit, numquam nisi in rarissimo aliquo casu, sentio licitum esse confessiones excipere, eius cũ qua in peccatis perseuerat aut turpi contubernio. Res est periculis plena, & occasio committendi non pauca sacrilegia. Quem enim animum esse cogites & confessario & pœniteti: qui libidine inardescunt, amicitia & familiaritate tenentur, cum & pœnitens animum suum illi aperit quem tenere diligit, & ea repetit, in quibus pariter delectati & confessarius in eo tribunali, in quo nullũ mendacium dici potest, nudum videt fœminæ amicæ pectus? Itaque ratione periculi noui consensus & committendi sacrilegij istud illicitum assevero. Nisi forte in extremæ necessitatis casu, aut quando imminente præcepto confessionis annuæ non esset copia confessoris ob magnum aliquod periculum, & nulla ratione dissimulari posset omissio præcepti. Nam extra hos casus dicerem illam non habere copiam confessoris, si non alteri, quam amasio confiteri potest, atque adeo non teneri præcepto confessionis. Locutus sum hactenus de eo, qui audit confessionem amicæ, cum qua peccauit, ante confessionem. Nam quid sentiendum, si audiat iterum confessionem eius cum qua peccauit, post quam antea illius etiam confessionem audierat, constabit magis ex his, quæ modo subijciam.

¶ Sed quid dicendum de eo qui postquam alicuius fœminæ peccata audiuit, cum illa congressus est? Nec loquimur si paulo ante vel post confessionem, aut in ipsa cõfessione solicitet, id enim graue crimen est, & sacrilegium contra reuerentiam debitam sacramento, idque merito sanctæ fidei iudicibus reseruatum. Ludunt enim isti de diuino sacramento, & eius vsum impediunt, quantum est ex parte illorum quia solicitant in confessione.

¶ Sed an sit peccatũ speciale incestus cum filia confessionis rem habere dissensio est. Quidam dicunt non esse incestum, eo quod ex alijs sacramentis non oriatur spiritualis cognatio, sed tantum ex baptismo & confirmatione, cap. fin.

sit de spirituali cognat. in 6. Neque etiam videtur esse sacrilegium, cum sacramentum pœnitentiæ non assumatur, vt medium ad illud peccatum committendum, vel fœminam solicitandam. Ita docet Emanuel de Sà v. confessio num. 26. quamuis in prioribus editionibus dixerit esse quidem explicandam eam circunstantiam in confessione, licet non esset incestus, quod tamen in hac editione Romana immutatum est. Alij verò existimant esse speciale peccatum incestus & sacrilegij, ita Gallego de Cognat. spirituali, cap. 10. n. 3. At Soto in 4. d. 42. q. 1. ar. 2. versic. quod si canonē, sentit nō esse incestum, sed sacrilegium. Quo autem fundamento dicat esse sacrilegium in casu, de quo loquimur planè non video. Nam ex diuino iure non est sacrilegium, cum non assumatur sacramentum pœnitentiæ vt medium ad peccatum. Nisi forte sacrilegium esse quis dicat ob eam rationem, quam attingam infrà.

¶ Sed non pauci sentiunt esse specialem malitiam incestus ortam ex lege non quidem naturali, sed ecclesiastica, quæ cognationem spiritualem constituit inter pœnitentem & confessarium. Quidam probant ex grauitate pœnæ impositæ illi peccato: deponi enim iubetur sacerdos. Sed non rectè. Nam ex Apostolorum canone, c. *presbyter*. d. 81. presbyter vel diaconus ob fornicationem deponi iubetur, quæ pœna postea recentioribus sæculis temperata, nisi fornicationem clerici comitentur aliæ circunstantiæ. Huius ergo sententiæ non aliud fundamentum esse potest, nisi id quod insinuauimus de cognatione spirituali inducta ex iure ecclesiastico. Sicut enim peccatum cum filia suscepta in baptismo est incestus, non ex iure naturali sed ex prohibitione ecclesiæ quæ cognationem induxit: ita etiam in hoc casu erit speciale peccatum incestus, si ex iure ecclesiastico inducta est spiritualis cognatio, de eo enim potest esse dubium. At inductam esse videri potest, quia in cap. *omnes*. citato inquit Symmachus: *Quos in pœnitentia accepimus, ita filij nostri sunt, ac in baptismate suscepti.* Ecce cognationem inducit. Et Cælestinus. cap. fin. 30. q. 1. *si pœnitent, quomodo de filia spirituali.* Vnde quāuis cognatio spiritualis ex pœnitentiæ sacramento non habeat effectum impediendi matrimoniū, sicut spiritualis cognatio in baptismo & confirmatione, in quo sensu Bonifacius VIII. loquitur, c. fin. de cognat. spirit. in 6. attamen inducit peccatum speciale incestus contra cognationē inductā iure ecclesiastico. Ita sentiunt Doctores nō pauci D. Thomas in 4. d. 42. q. 1. art. 2. ad 8. Turrecremata in d. cap. & alij quos refert & sequitur Iacobus à Graphis

à Graphis part. 2. decis. Aureatum lib. 1. cap. 5. num. 32. Thomas Sanchez lib. 7. disput. 55. à. nu. 3.

¶ Atque hæc quidem spectato iuris rigore, & antiqua dispositione forsan ita se habent. Posset tamen aliquis existimare me iudice nec immerito, cũ ea cognatio tantum iure positiuo ecclesiastico inducta sit, abolitam ex contraria consuetudine. Tum quia res ipsa per se clamat non adeò strictam remanere obligationem pœnitenti ergà confessarium, sicut suscipienti in baptismo & confirmatione. Tum etiam quia in confessionibus, quis est qui eam circunstantiam fateatur? Vnde in hac editione Romana Emanuelis de Sà, iuxta codicẽ expurgatoriũ Romanum ea propositio qua olim asserebat explicandam esse eam circunstantiam in confessione expuncta est, & loco illius contraria propositio excusa. Denique si cognatio spiritualis oritur ex pœnitentiæ sacramento tam id verum erit circa mares, quam circa fœminas sicut & in baptismo & confirmatione contingit. Erit ergo specialis malitia incest⁹ si quis turpiter misceatur cum eo cuius confessionem excepit aliquando, quod inauditum est. Nam incestus qui ex sacramẽtis cõfirmationis & baptismi cognatione prouenires, videtur ad religionem, aut contra virtutem religionis esse, cum ea cognatio inducta sit ab ecclesia ex virtute religionis, non ex propinquitate sanguinis circa quam versatur pietas. Vnde hæc incestus malitia propriè sacrilegium est, non vero specialis incestus contra pietatem. Hæc omnia multorumque hominum timoratæ conscientiæ iudiciũ in praxi mihi persuadent abolitam eam spiritualem cognationem, siqua erat iure ecclesiastico inducta, contraria consuetudine, vel illa constitutione Bonifacij octaui capit. fin. de spirit. cognat. qui voluisse videtur nullam aliam cognationem esse præter eam, quæ matrimonium impedit, ortam ex baptismo & confirmatione, vel potius existimarim illos canones nõ inducere veram cognationem spiritualem ex confessione, sed analigiam quamdam quare in eo peccato nec incestus, nec sacrilegium est, vt ex dictis constat.

Quid antiqua iura atque noua disponant de hoc impedimento.

§. III.

Cognationem spiritualem esse impedimentum nemo dubitat, esseque legibus ecclesiasticis constitutam. At quando cæperit eiusmodi impedimentum in ecclesia non explicant. Forsan ex Apostolorũ traditio-

traditione deriuatum. Ego quidem primam legem scripto latam non reperio vllam ante canonem 21. concilij Nicæni. Nemo fidelium cum patre aut matre spirituali matrimonium contrahat id est, cum patrinis aut matrinis, & qui hoc commiserit, habetur tam quam Ethnicus, quousque separetur. Inde postea plures alij canones emanarunt, quibus ea cognatio stabilita, & diuersi gradus distincti, & connubia eiusmodi vinculo interueniente prohibita, quod iam explico.

¶ Secundum antiqua iura triplex erat spiritualis cognatio, aut tres illius species. Paternitas, compaternitas, confraternitas. Paternitas est cognatio spiritualis inter baptizantem & confirmantem, tenentem que cum baptizato, & suscepto ca. *dicto*. 30. q. 1. Nicenum c. 21. Zacharias epist. 7. c. 22. Nicolaus 1. ad cõsulta Bulgar c. 2. & habetur. c. *ita diligere*, hac 30. q. 1. Eaq; duplex erat, directa, quam scilicet contrahebat baptizans vel suscipiens cum baptizato, qui filius spiritualis censetur, & etiam indirecta, quia contrahebat illam baptizatus cum vxore patrini, modo ante susceptionem cognita esset à viro. Expressa est decisio Bonifacij VIII. ca. *inter*. de cognat. spirit. in 6. *Nedum*, inquit *inter baptizatum, & illum qui eum suscipit de baptismate, & inter eundem baptizatũ & suscipientis filios, & vxorem ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem. &c.*

¶ Compaternitas est cognatio spiritualis inter patres baptizati naturalis ex vna parte, & patres spirituales illius ex alia, cap. *peruenit* hac 30. q. 1. Zacharias epist. VII. num. 22. Romanum sub Zacharia, ca. 5. Quæ etiam duplex olim erat directa, & etiam indirecta. Extendebatur enim ad vxorem compatris, etiam si non commater fuisset, antea tamen cognitam, ca. *sciscitatur*, c. *si pater*, c. *si quis* 30. quæst. 4. cap. *Martinus*, de cognatione spirit. Neque verò huic antiquæ Constitutioni obstat, cap. *qui spiritualem*. & c. *post vxoris*, 30. quæst. 4. loquuntur enim illi canones in casu planè diuerso. Primus enim Canon dicit duci posse à patre filij naturali baptizati vxorem viduam compatris, si eius vxor commater non erat, quia scilicet vel nondum fuerat cognita ante susceptionem filij de fonte: vel quia erat post susceptionem ducta vxor à compatre. Vnde consultò Canon ille dixisse videtur, & eius scilicet compatris vxor commater non est, quasi dicat, si enim commater esset in directè saltem, duci non posset à patre naturali filij suscepti. Secundus verò canon in eo casu loquitur, quo Petrus vxorem duxerat fœminam aliquam, quæ ex priori viro filium susceperat, quem Ioannis

viri

viri uxor à fonte leuarat. In eo enim casu planum est iuxta ius antiquum Ioannis vxorem commatrem esse vxoris Petri, non autem esse commatrem Petri, nec directè, nec indirectè: cognita enim à Petro fuerat postquam filiũ ex priori viro vxor Ioãnis de fonte sacro suſceperat. Quorum canonum hęc mihi videtur germana intelligentia. Hæc autem compaternitas indirecta sublata etiam antea videtur per Bonifacium VIII. ca. 1. de cognat. spirit. in 6.

¶ Confraternitas est spiritualis cognatio inter baptizatum & confirmatum ex vna parte, & inter filios baptizantis, vel confirmantis, & suscipientis. c. *ita diligere*. c. *Pitatium* c. *non oportet*. ca. *super quibus* c. *post susceptam* c. *illud* hac 30. q. 3. Extitit autem olim grauis dubitatio an omnes fratres baptizati confratres essent omnium filiorũ eorũ qui susceperant, compatrum, cõmatrumque. Nonnulli omnium: alij eorum qui prius suscepti essent, alij eorum qui postea. Ac iuxta hanc opinionum diuersitatem intelligendi textus in c. *super quibus* & c. *post susceptam* 30. q. 3. quos non rectè videtur componere Turrecremata eo loco. Nostram autem illorum canonum concordiam legitimam esse constat ex c. 1. de cognat. spiritua li. vtrum autem filij, aut filiæ ante vel post compaternitatem geniti, possint adinuicem copulari, casiones secundum diuersorum locorum consuetudinem contrarij inueniuntur. Ac licet primus Canon exinde editus natos post compaternitatem copulari prohibeat, alter tamen canon posterius editus primũ videtur corrigere, per quem statuitur, vt siue ante, siue post compaternitatem geniti sint, simul possint cõiungi, excepta illa persona duntaxat, per quam peruentum ad cõpaternitatem esset. c. 1. & cap. *super eo*. ca. *tua nos*, cap. *ex literis* de cognat. spirit. & c. 1. de cognat. spirit. in 6. ibi, ac inter eundem baptizatum & suscipientis filios, & concilium Londoniense sub Innocentio III. ibi susceptus in baptismo non contrahat cum filia baptizantis ante vel post genita. Imò id videtur deductum ex concilio Niceno. c. 23. antiquiori vbi solum in ea cognatione designatur filius susceptus.

¶ Inter ipsos autem suscipientes patrinum matrinamque nulla orta spiritualis cognatio etiã olim, vt apertissimè constat ex cap. *quod autem*. 30. quæst. 4. quod est Vrbani II. Quod autem vxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla autoritate reperitur prohibitum. Vnde neque peccatum veniale est, cum sit consuetudine receptum. Idque iure optimo non est prohibitum. Sunt enim pater & mater baptizati, parentes autem copulari

non

non posse æquum non est. Idem etiam colligitur ex cap. *illud etiam* fin. 30. q. 3. vbi quis valide ducit filiam suæ spiritualis commatris. Nec enim ibi sermo c. de baptizato aut suscepto, non enim illa diceretur suscepti commater, sed mater. Loquitur ergo de patrino & matrinæ filia. Cum enim isti interse nullo cognationis vinculo tenerentur, valide & filij eorum inter se copulari poterant, & ipsi cum filijs, aut filiabus alterius, quãquam de eo forsan diuersi diuersa sentirent, vt indicatur in textu.

¶ Sed tandem concilium Tridentinum magno ecclesiæ bono celebratum sess. 24. cap. 7. hæc habet: *Vnus tantum siue vir, siue mulier iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus & vna baptizatum de baptismo suscipiãt. Inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, necnon inter baptizatum ac baptizantem, baptizatique patrem, & matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur.* &c. E quibus verbis constat decretum concilij Tridentini sustulisse paternitatem & compaternitatem indirectam: tantum enim relinquitur cognatio inter patres spirituales cum naturalibus, & cum baptizato. Sublata etiam est confraternitas omnis, nec compatres inter se aut cum baptizante aliquam cognationem contrahunt sicut neque ante conciliũ.

¶ Sed addit concilium, quod omnem eximat scrupulum, & quoad fieri possit, inter paucissimos impedimenta oriatur. *Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab his, ad quos spectabit, sciscitetur, quẽ vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantum ad eum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatq; eos quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus non obstantibus.* Hactenus concilium.

¶ Ex quibus concilij verbis in primis colligo, vt aliquis in administratione horum duorum sacramentorum susceptor contrahat vinculum cognationis spiritualis, satis vt tangat baptizatum, vel confirmatum etiam medio vestimento, nec necessarium esse vt respondeat ad ea, quæ interrogantur, quamuis in eo æquũ sit seruari consuetudinem regionis. Eam enim actionem tangendi indicant semper iura, cum de eo impedimento loquuntur. Necessarium autem est tangat tamquam patrinus & dum conficitur sacramentum. Dixi dum conficitur, sacramentum, quia si antea vel postea tangat, etiam si commatris officium

gerat, non contrahit cognatio-nem, vt declarauit congregatio Cardinalium pro commatribus episcopatus Abulensis, quæ filium à patrino de fonte leuatum postea suscipiunt. Dixi etiam tamquam patrinus, quia si materialiter tantum assistat, aut tangat, vt alium iuuet, qui senex est, non videtur cognationem contrahere. Quare necessarium est velit officium patrini exercere, & vt patrinus assistat, & tangat, ac quasi fideiussor, & fideiussoris animo. Vnde etiam si per errorem leuet filium Petri existimans esse filium Ioannis, reuera contrahit cognationem: error enim ille non impedit fideiussoris, & patris spiritualis officium, quidquid alij dicant; est enim error personæ in hoc casu circa accidentalia, vt suprà cap. 22. in fine, in simili dicebamus. Neque eadem ratio est de vxore, quæ per ignorantiam leuat mariti filium. Tum quia de eo est expressa iuris decisio, vt dicam postea, ex quo totum id impedimentum pendet. Tum etiam quia superuenit matrimonio contracto, & ita non mirum, si ignoratia excuset à cognatione. Quare non probo in hoc sententiam Thomæ Sanctij lib. 7. disput. 58. à num. 7.

¶ At si per procuratorem suscipiat aliquis baptizatum, is eius nomine suscipit, contrahit vinculum cognationis, vt docet Panormitanus in ca. veniens de spirituali cognat. vbi Cardinalis, & Alexander de Neuo, Emanuel de Sà v. *matrimonium*. vbi de impedimentis num. 5. & ex antiquis supplementum Gabriel. in 4. disp. 42. quæst. 1. artic. 3. dub. 1. Et declarauit congregatio Cardinalium, vt testatur Nauarrus lib. 5. Consil. in fine. Et ratio est quia per procuratorem fieri possunt ea, que iure prohibita non sunt, l. 1. §. *rursus* D. de procuratoribus, & ca. *potest quis*, de Regulis iuris in 6. Hic autem, qui suscipit fideiussor est pro illo coram Deo & ecclesia vt antea dicebamus. Nullo autem iure prohibitum est ne eiusmodi susceptio per procuratorem fiat. Adde si per procuratorem patrini munus exerceri non potest, ergo nec contrahit cognationem qui procuratorem designat, neque alia ex parte procurator, cum non suscipiat nomine suo: atque adeo baptismus solemnis esset sine fideiussore, & suspiente ecclesiæ nomine, (quod in hac materia absurdum est) ac fine spiritualibus patribus. Nec credendũ põtificẽ tolerare in re adeò graui. Neque obstãt Canones, qui actionẽ personalẽ sonare videntur, tangat, accipiat proprijs manibus. Iste enim actiones etiam si per

procu-

procuratorem fiat, à nobis fieri dicuntur: sicut & profiteri quis per procuratorem dicitur, & iurare ac vouere. Quare vel iure ipso id statutum est, cum dicat contrahi inter suscipientes, & alias iure valeant actus facti per procuratorem, nisi prohibeantur: vel consuetudo obtinuit, quod minus probo.

¶Secundo colligitur, si designati sint susceptores quicumque alij attigerint, non contrahunt vinculum cognationis, vt expresse statuit Tridentinum. At si nullus designetur, in quo grauiter peccat parochus, si successiuè suscipiant, qui primò suscipit siue vir siue fœmina, contrahit cognationem. Imò existimo tã tum ab vno contrahi, hoc est à primo, non verò à secundo, quia concilium vnum tantum siue virum siue fœminam vult esse patrinum, duos autem ex designatione vt plurimum. Quare in casu quo nullus designatus sit, vnum tantum existimo præsumi, vel haberi in iure pro susceptore. At si simul tangant plures siue viri, siue fœminæ, quorum nullus designatus fuerit, quamuis nonnulli probabiliter dicant, nullum contrahere cognationem, probabilius mihi est omnes contrahere. Inducor in hanc sententiam quia hic casus omissus est à concilio, nihilque in eo disposuit Tridentinum; vnde videtur standum decisioni iuris antiqui, cum in eo non corrigatur nouo iure: neque enim à iure antiquo recedendum nisi in nouo corrigatur l. *præcipimus*. C. de Appellat. At iure antiquo omnes qui tangebant, contrahebant cognationem cap. fin. de spirituali cognat. in 6. Nec deest huic sententiæ rationis fundamentum. Si enim nullus contraheret in eo casu vinculum cognationis, nullus esset susceptor, ac proinde fideiussor pro illo coram ecclesia. Sensit nobiscum Iacobus de Graphis Decis. Aurearum lib. 2. c. 85. de Impedim. Matrim. nu. 4.

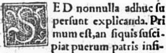
¶Quod si vel parochus vel naturalis parens plures quàm duos designauerit, in quo non leuiter peccaret, si successiuè tangerent, primus vir & mulier tantum contrahunt, vt dicebam, seruanda enim in eo iuris dispositio. At si simul tangant omnes designati, omnes etiam contrahunt propter rationem dictam. Atque id quod dicimus confirmatum esse declaratione Cardinalium testatur Fernandus Rebellus 2. de obligat. inst. lib. 3. q. 6. nu. 6. & in Append. ad lib. 4. sect. 4. nu. 94. 95. 96.

¶Tertiò colligo etiam si quis ante concilium infantem tenuisset, & omnia ea cognationis vincula contracta essent, statim post concilij promulgationem ea cessasse, & posse contrahere cum his, cum quibus antiquo iure nubere non poterat, quidquid nonnulli dixerint. Idque constat declaratione Pij V, in Extrauaganti

tranaganti titulo Declaratio concilij Tridentini de Compaternitate, vbi declarat cognationem spiritualem antea contractam post concilij promulgationem desijsse impedire, exceptis personis decreto concilij comprehensis.

Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum.

§. IIII.

SED nonnulla adhuc supersunt explicanda. Primum est, an si quis suscipiat puerum patris infidelis nondum conuersi, cum infidelibus parentibus contrahat cognationē. Affirmant hi omnes. Glos. c. 1. 30. q. 1. explanans verbum. *Ex lauacro.* Quam glossam à Doctoribus approbatam in sua summa scribit autor Rosellæ v. *Impedimentum.* Impedimento 6. n. 26. Antoninus 3. p. tit. 11. c. 13. §. 14. Angelus v. Matrimonium 3. n. 11. Syluester v. *Matrimonium* 8. q. 8. dicto. 12. In qua sententia, licet falsò, creditur esse D. Thomas.

¶ Negant verò contrahi pauciores. Sed inter eos, vnus qui pro mille est, D. Thomas, quidquid Syluester dicat. Nam in 4. d. 42. quæst. 1. art. 3. scripsit cum vxore non baptizata, nequaquam cognationem cōtrahi spiritualem, quia spiritualis vitæ est expers. Secutus est Soto eadem d. q. 1. art. 3. Fernandus Rebellus 1. p. de obligat. Iust. lib. 3. q. 6. Quæ sententia non vna ratione probatur. Prima est, quia, quamuis certum sit hæreticum capacem esse eius cognationis, si gentilis, vel infidelis baptizat aliquem, vel suscipiat quempiam, cum eo, quē suscipit, vel baptizat, nullam cognationem spiritualem gignit, cum eius non baptizatus sit minimè capax. Ergo pari ratione, neq; Christianus baptizans aut suscipiens contrahit cognationem aliquam cum infideli parente. Antecedens autem docent D. Thomas, Ricardus, Paludanus in 4. d. 42. & testatur Soto loco citat. quod etiam concedit Ioannes Andreas interpretans illam regulam iuris ex eo lib. 6. ad quam disputationem reijcit lectorem Panormitanus in Rubr. de cognatione spirituali. Verū est Glossam in c. *in baptismo*, de Consecrat. d. 4. & in cap. *peruenit*, 30. q. 1. & Archidiaconum ibidem significare nonnullos, qui aliter quā Theologi senserunt, inter quos fuit etiam Angelus. At quod in hac parte docent Theologi, firmum sine dubio debet haberi.

¶ Sed huic rationi nonnulli respondent dupliciter in aliquem spiritualem affinitatē deriuari posse. Primo modo per se primo directè & principaliter, & actione, vt ita dicam, ministeriali. Secundo modo

modo per accidens & accessoriè, quasi consequenter & passiuè. Primo modo tantum deriuatur in eum, qui baptismo consecratus est. Cum enim hoc genus cognationis sit ex ecclesiæ statuto, placuit ei, vt qui ex sacro baptismi Charactere, cum ipsa nulla agnatione tenetur, non possit cognationis spiritualis esse minister, ac procreator. At secundo modo etiam infidelis eiusdem cognationis est particeps. Verum hæc distinctio inanis est, ac sine vllo prorsus fundamento excogitatur. Vnde enim ea colligitur ex iure, aut ecclesiæ autoritate? Ex nullo certè capite.

¶ Secunda, eaque efficacissima ratio est, quia ecclesiasticis legibus non deuinciuntur, qui extra ecclesiam, vt dicit Innocentius III. in c. *Gaudemus*, de diuortijs. Ergo neque lex cognationis spiritualis ad illos pertinet; qui foris sunt, sicut neque alia cognationis impedimenta, vt ibi docet Innocentius. Cognatio enim reciproca esse debet. Fieri enim non potest, vt ego illi cognatus sim, non verò ille mihi. Neque verò idem iudicium est de legibus, quibus politia moralis continetur, & ad quietè agendum constituuntur, & quibus cauetur, ne contumelias religioni Christianæ inferant. De his enim diuersam esse rationem quis non videt? Addi etiam ea congrua ratio potest, quia qui natus non est, cognationis capax esse non potest. Infidelis nondum per baptismum generatus. Ergo cognationis spiritualis particeps esse potest.

¶ Secundò superest explicandum, an ea spiritualis cognatio nascatur ex baptismo minus solemni? Nam tantum ex eo baptismo, qui solemniter ministratur, oriri docuit Soto in 4. d. 42. q. 1. ar. 2. sine vllo prorsus fundamento. Quare verius est etiam oriri ex baptismo sine solemnitate vlla ministrato. Primò, quia vbi est spiritualis generatio est etiam spiritualis affinitas. Ergo cum in minus solemni baptismo sit spiritualis generatio, erit etiam affinitas: quod enim postea additur in ecclesiæ sacramentum non est, sed sacramentale. Impedimentum verò non oritur ex sacramentalibus, sed ex sacramento. Tum etiam quia qui absque solemnitate baptizat affinitatem contrahit, vt certum videtur. Ergò & qui suscipit. Quæ enim diuersitatis ratio assignari potest? Tum denique, vt omittam alia, quæ in re nimis perspicua necessaria non sunt, impedimentum hoc ex iure ecclesiastico inductum est. At iura non distinguunt de baptismo solemni, aut non solemni. Ergò nec nos debemus distinguere. Et quidem si susceptores in ecclesia designati, vt fideiussores sunt & sponsores pro puero, vt

dictum est, non minus fideiussor est in baptismo minus solemni, quàm in solemni: atque adeo eodem modo spiritualis pater baptizati: & ex consequenti tenebitur etiam spirituali affinitate.

¶ Addendum idem iudicium ferendum, cū baptismus in necessitate confertur, cum iura non distinguāt, nisi in patre, qui tenet proprium filium, vt modo dicam. An autem cum baptizatus ob dubium, iterum baptizatur, contrahatur cognatio, ex dictis patet: si enim cōstiterit primum valere, ex reiteratione nulla contrahitur cognatio, cum tantum oriatur ex his duobus sacramentis valdè celebratis cap. 1. de cognat. spirit. in 6. si vero primò collatum nullum fuerit, contrahitur ex secundo propter eandem rationem.

¶ Denique tertio superest explicandum, an si quis ex parentibus naturalibus suscipiat puerum in baptismo, contrahat cognationem cum altero coniuge, ita vt nequeāt petere, nec reddere debitum.

¶ In huius decisione sigillatim procedendum est. Inprimis illud certum nequaquam dirimi matrimonium superueniente cognatione spirituali, licet aliquando impediatur matrimonij vsus.

¶ Sed his videtur obstare difficilis textus Deus dedit pontificis in epistola Decretali, quæ nuper excusa extitit inter Decretales, quæ prodierunt ex bibliotheca vaticana, ex qua epistola desumptus est textus in cap. peruenit 30. quæst. 1. In qua epistola post ea, quæ recitantur in eo canone qui apud Gratianum extat, ista dicuntur. *Mulieres verò cum separatæ fuerint pro hac illicitare à proprijs viris, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperunt, & post expletū annū recipiant alium virum, similiter & vir vxorem.* In quibus, cum à pontifice quæsitum esset, an mulieres, quæ ob magnum populorum concursum in sabatho Paschæ filios suos leuarant de baptismo, si pro eo debeant ad suum proprium redire vsum, respondet separandos, vt nullo vnquam modo se recipiant in coniugio, mulieres ac viri, qui quacumque ratione suos susceperunt natos, sed separent se, ne suadente diabolo tale vitium peccati inolescat per mundum. At si id demus, quanta rerum absurditas sequatur, quis non videt? Sequitur enim in ecclesia potestatem esse dissoluendi matrimonium ratum consummatum. Cum enim iure ecclesiastico inductum sit cognationis spiritualis impedimentum, si illo superueniente voluit Romanus pontifex matrimonium dissolui, quandoquidem facultatem concedit, vt post annum, peractæ scilicet pœnitentiæ, alium virum accipiat, & vir aliam vxorem: planè sequitur iure ecclesiastico dissolui matrimonium.

monium ratum fidelium consummatum.

¶ Hugo, quem referunt Archidiaconus, & Turrecremata in cap. *peruenit*. existimat hic tantum agi de separatione à commistione carnali ad tempus ad agendam pœnitentiam; vel absolute in perpetuũ, retento vinculo, ne vitium, hoc, quod eo sæculo frequens erat, indies serperet. Sed hoc, vt vidimus, textu ipso refellitur, inquit enim: *Post annum accipiat alium virum, & mulier fœminam*. Nec etiam videtur textui consona interpretatio, quam refert. Turrecremata in eo capite, scilicet sermonem esse non de coniunctis, sed de coniungendis, cum in quæstione proposita dictum sit, *debeant ne viri & mulieres ad suum proprium redire vsum*, Item illa, *dotem restituendam à viris, quam in die nuptiali receperant*. Item illa, post annum expletum ex eo, post quam à propriis viris separatæ fuerint, recipere posse alium virum.

¶ Vellem huius textus difficultatem ab aliis examinatam videre: sed neque attigit quisquam, cum integram decretalem non legissent. Mihi ergo ista consideranti sese offert in primis vnicus voculæ mutatione facile textum constare, scilicet, si legamus pro *Alium*. *Illum* cuius facilis in veteris characteribus mutatio esse potuit, quasi iubeat pontifex vt per annum separentur ad pœnitentiam, & quo eo tempore non desint vxoribus alimenta, restituatur à viro dos, quam die nuptiali acceperat. Adiuuarique potest hac licet leui coniectura, quod non dixerit, & vir aliam vxorem, sed vir vxorem.

¶ Vel dico duas esse partes distinguendas in isto casu canonis, aut de duobus personarum generibus agi in illo, scilicet, de iam coniugatis, quæ proprios filios susceperunt, & de his, quæ ex vago concubitu cum filios iam suscepissent, concubinarum suarum, vel earum, cum quibus sponsalia tantum contraxerant, filios de fonte leuarant, in tanto hominum concursu: & singula singulis accomodanda. Iis qui iam coniugati filios leuarant de fonte; vt separent se ad tempus continentiæ & pœnitentiæ causa. Iis autem, cum quibus vagus tantum concubitus intercesserat, aut sponsalia, separentur nec nubant, sed restituatur dos, siqua forte à viro recepta fuerat in die nuptiali, id est, cum de nuptiis pacta firmata sunt.

¶ Vel dico totum textum intelligendum de iis qui filios leuarant, quos de concubinis sine coniugio susceperant. Cui dubitationi optimè respondet, statutum etiam ab aliis pontificibus, ne se inconiugio reciperent, id est, ne inter eos celebrari posset matrimonium. Et quia forte aliqui viri & mulieres intelligentes

gentes, quod filium leuassent sibi impedimento non esse, contraxerant matrimonium post leuatos filios de fonte, separari iubet, non quia matrimonium validum dissoluatur, sed quia nullum fuerat ratione impedimenti. Et quia revera non subsistebat matrimonium statuit Pontifex reddendam esse dotem vxori, quæ separatur à matrimonio post impedimentum celebrato, & peracta vnius anni pœnitentia pro delicto liberum esse alijs viris copulari. Placet autem textum istum de viris vel fœminis qui filios in concubinatu susceptos leuarant potius quàm de alijs, quod dicat quæsitum esse de his qui proprios filios suos leuarant. Quare non potest vniuerse intelligi, de his qui filios leuarant alterius, & postea cum eorum parentibus contraxerant. Deinde quia addit verbum illud, *Nescientes*, cum tamen ignorantia tam iuris, quàm facti coniugatum excuset ne impediatur à petendo & reddendo debito cap. *de his*. 30. quæst. 1. vt dicam statim; & non coniugatum non excuset ignorantia iuris, vt dicemus modo.

¶Deinde dicendum est, si vnus ex parentibus in casu necessitatis tenuit, nulla affinitas oritur, ità disponente Ecclesia cap. *ad limina*. 30. quæst. 1. & cap. *si vir*, de cognat. spirit. estque communis DD. sententia, similiter nec deriuatur vllum cognationis vinculum, si cum ignorantia probabili iuris vel facti, aut etiam fraude aliqua effectũ est, vt quis suum filium teneret. De fraude probat textus in c. *nosse*. ca. *dictum*, c. *de eo* 30. q. 1. c. *si vir*, de cognat. spirit. De ignorantia textus in cap. *de his*. 30. q. 1. verum & hoc sub aliqua distinctione intelligendum. Si enim filium suum ex legitima vxore susceperit cum ea ignorantia iuris aut facti, non contrahitur vinculum cognationis. At si filius fuerit ex concubina, si ad fuerit ignorantia facti, non contrahitur cognatio; bene tamen cũ ignorantia iuris, vt docuit Nauarrus in Sum. c. 22. n. 40. atque adeo illã vxorẽ ducere non potest. Æquum enim videtur, vt iura potius faueãt matrimonio cõtracto, quã contrahẽdo. Quãuis, vt verũ fatear eius discriminis nõ inueniã firmũ fũdamẽtũ.

De impedimento cognationis legalis.

Cap. XXV.

E eo Gratianus. 30. q. 3. cap. 1. & cap. *per adoptionem*, & extat titulus in decretalibus de cognatione legali.

¶ Supponendum autem est, siue sit

ue sit adoptio perfecta, quæ dicitur arrogatio, siue imperfecta, quæ cõmuni nomine appellatur adoptio, quamuis in multis differãt, quæ recensere non est instituti nostri, attamen quod ad præsens attinet, in eo conueniunt, quod vtraq; adoptio impedit, & dirimit matrimonium. Quod cõmunis sententia est. Nam vbi iura de adoptione non distinguũt, nec nos debemus distinguere, nisi inde aliqua turpitudo sequatur, quod non rectè leui fundamento iudicatur à Thoma Sanctio lib. 7 d. 63. n. 9. in his quæ iuris ecclesiastici sunt. Adoptionem autem esse impedimentum dirimens matrimonium contra Speculatorem, & Ioannem Andream, constat ex ca. *ita diligere*, c. *per adoptionem*. 30. q. 3. & c. vnico de cognat. legali, quibus leges ciuiles probantur l. *adoptiuus*. D. de ritu nupt. & Inst. de adoptionibus, adiuncta definitione Tridentini sess. 24. c. 3. & 4. Merito autem eiusmodi impedimentum inductum est, quia lex eas personas exclusit à matrimonio, quas necesse erat cohabitare, ne si inter eas liceret carnalis copula, facile pateret concupiscentiæ locus, ad quã reprimendam matrimonium ordinatur. Et quia filius adoptiuus versatur in domo patris adoptantis, sicut filius naturalis, ideo legibus humanis prohibitũ est inter illos matrimoniũ contrahi. Quæ prohibitio fuit etiã per ecclesiã approbata,

¶ Sunt autem tres species cognationis legalis. Prima est inter adoptantem & filium adoptiuum, & filios etiam adoptati & eius posteros, quæ est quasi consanguinitas lineæ rectæ perseueratque vsque ad quartum gradum, vt docuit Cardinalis Toletus lib. 7. Sum. cap. 4. Nauarrus in Sum. cap. 22. num. 45. iuxta documentum quod habet nu. 72. Quoties duo sic se habent, vt alterum sit metiens, & alterum mensum, lex quæ corrigit & limitat metiens, censetur consequenter corrigere & limitare mensum, si eadem in vtroque ratio militet. Cum enim specialis decisio de gradibus cognationis legalis in iure canonico non extet, id mensurandum est iuxta consanguinitatis gradus, nec perpetuo debet extendi.

¶ Secũda species cognationis legalis est inter adoptiuũ & vxorem adoptãtis, & è cõtra inter vxorem adoptati & adoptãtis quæ est quædã quasi legalis affinitas, mẽsuratur que gradibus affinitatis ob reuerẽtiã, quę parẽtibus naturalibus debetur. Tertia est inter filios naturales & ipsum adoptiuum, siue legitimi sint, siue illegitimi, quidquid dicat Nauarrus in Sum. c. 22. n. 41. cũ iura nõ distinguãt, & eadẽ militet ratio. Quæ cognatio legalis tãdiu permanet, quãdiu permanet adoptio c. *per adoptionẽ* 30. q. 3. & c. vnico de cog. legali. Extincta enim adoptione extinguit hęc tertia species cognatio-

-nationis legalis. Extinguitur autē ado- io vel morte ciuili, vel naturali, vel emancipatione, vel si adoptiuus contrahat incestuosas nuptias, vel si adoptatus fiat patritius, vel episcopus, de quo communiter videndi summistæ. Inter ipsos autem legales filios, non est aliqua cognatio legalis, cum nullo iure statuatur, esto cerni posit ex conuictu aliquod periculum incontinentiæ: tamen cum raro plures adoptari soleant, & ius de eo sileat, non licet extendere cum hæc pendeant ex iure ecclesiastico. Similiter inter parentes naturales adoptati, & inter adoptantes nulla cognatio legalis contrahitur propter eandem rationem.

¶Ex dictis sequitur primò inter adoptantem & filium legalem, ac eius filios, & similiter inter vxorem adoptantis ac posteros adoptati perpetuum oriri impedimentum. Nam juxta tempus, quo hodie prorogatur hominum vita, imminutis corporis viribus, vix fieri potest vt pater legalis perueniat ad quintum gradum descendentium filij adoptati. At verò inter legalem & naturalem filium esse tantum impedimentum ad tempus. Quo fundamento nonnulli, quos refert Glossa in dicto cap. vnico de cognat. legali existimarunt, si filius legalis cum filia naturali contrahat matrimonium, peccare quidem, attamen validum esse, eo quod impedimentū tantū tēporale sit. Verū horū sententia manifestè est cōtra decisionē pōtificis in dicto, ca. vnico. Quāuis enim impedimentū illud tēporale sit, inducit effectum perpetuū, hoc est, quod pro illo tēpore nullū subsistere matrimoniū posit. Exemplum est in puero ante nubilem ætatem, qui pro eo tempore inhabilis est ad matrimoniū contrahendum c. vnico. 30. q. 2.

¶Colligitur secundo impedimētum hoc eos infideles comprehendere, apud quos ex legibus proprijs nullum sit matrimonium ratione vinculi ex adoptione prouenietis.

¶Tertio fit hoc impedimētū superueniēs nō dirimere, nec impedire debiti exactionē, quia nullo cautur iure. Dirimit autē sponsalia, cū impediat, & dirimat matrimoniū, cuius promisio est in spōsalibus.

¶Sed quæres, quid dicēdū si filius naturalis sit illegitimus, an habeat cognationē, cū adoptato? Ego existimo esse cognationē, & ideo impedimentū. Neq; obstat quod erga filiū illegitimū non sit actus patriæ potestatis potest enim alijs modis extingui, scilicet, morte adoptātis.

¶Illud denique addendum eā ex communicationem, quā incurrunt consanguinei contrahentes, de qua postea, non comprehendere eos qui tenentur vinculo cognationis legalis, aut spiritualis. Nullū enim extat ius, & in pœnis locum non habet extensio ad similem casum.

QVÆ-

QVAESTIO. V.

De impedimento ex defectu publicæ solemnitatis.

Cap. XXVI.

DE eo Gratianus agit hac 30.q.5. ideo de clandestino matrimonio, quod post Tridentinū, nullum est: & ex consequenti est nouum impedimentum dirimens, disputare libet.

Ab initio nascētis Ecclesiæ prohibitas nuptias clandestinas, & aliquando fuisse irritas etiam.

§. I.

CVM contractus matrimonij sit natura sua indissolubilis, & vt est hominum malitia, & ad vitia procliuitas, & effrænati mores, facile, id quod sine testibus agitur, negari soleat, ex quo fieret legitima matrimonij iura violari, noua induci, cautum est initio nascentis Ecclesiæ, ne matrimonia clandestinè contraherentur. Sed cum publicis denuntiationibus, ac certa quadam solemnitate præcedente. Primum de eo decretum scripto traditum nullum extat aliud ante Euaristum Pontificem, qui ad sedem euectus est anno 112. & habetur in hac q. cap. 1. An autem eo decreto irrita declarentur coniugia aliter celebrata, dicam postea. Dicit autem Euaristus se à Sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenisse. Postea idem decreuit Concilium Arelatense 3. & habetur apud Gratianum hac q. cap. *nullum.* Confirmauit Hormisdas, & habetur cap. *nullus* infra hac quæst. Innouat Concilium in Palatio Vernis sub Stephano 3. ca. 15. *Vt omnes homines laici publicas nuptias faciant tam nobiles, quàm ignobiles.* Concil. Foroiuliense sub Adriano 1. cap. 8. *Ita dumtaxat, vt nemini liceat furtim, raptimque nuptias contrahere, ne forte per erroris ignauiam, vel certè, quod peius est, diabolico instigati amore illicita connubia celebrentur. Sed interuenientis pactis sponsalibus per aliquam dilationis moram, requisiti, quin etiam diligenti cura vicini, vel maiores natu loci illius, qui possint scire lineam generationis vtriusque sponsi scilicet, & sponsæ. In eo etiam, vt sit notitia sacerdotis plebis illius nullatenus*

fiat,

fiat, quatenus nulla deinceps separationis tribulatio intercedat. Leo 4. in Epistola de Cura pastorali prope finem: *Omnibus plebibus denuntiate, vt nullus vxorem accipiat, nisi publicè celebratis nuptijs.* Nicolaus 1. ad Consulta Bulgar. ca. 3. & habetur hac q. c. *Nostrates.* Londinense sub Paschali 2. apud Baronium tomo 12. anno 1102. num. 13. *Vt fides inter virum & mulierem occultè & sine testibus data de coniugio, si ab vtroque negata fuerit, irrita habeatur.* Alexander 3. in Append. Concilij Lateranensis p. 6. c. 8. *super hoc inquisitioni tuæ taliter, respondemus, quod si legitimus consensus ea solemnitate qua fieri solet, præsente, scilicet sacerdote, aut etiã eius notario, sicut etiam in quibusdam locis adhuc obseruatur, corã idoneis testibus interueniat de præsenti &c siue sit iuramentum, siue non, non licet mulieri alij nubere.* Et p. 49. c. 10. habetur c. *nullus* ex decretis Hormisdæ Papæ, & p. 50. cap. 17. *quod nobis ex vna parte significatum est.* Londinense sub Innocentio 3. *Ne contrahatur aliquod matrimonium sine trina denuntiatione publice in Ecclesia, neque si fuerint personæ incognitæ. Sed nec copulentur aliqua persona matrimonio, nisi publicè in facie Ecclesiæ, & præsente sacerdote, etsi secus factum fuerit, non admittantur alicubi in Ecclesia nisi speciali auctoritate Episcopi.* Lateranense sub Innocentio 3. ca. 51. habetur cap. 3. de clandestina desponsat. Concilium Rauennaten se 2. sub Clemente 5. cap. 19. mentione facta decreti Lateranensis. Turonense sub Nicolao 5. cap. 12. *Quia per clandestina matrimonia à Sanctis patribus non sine causa & merito prohibita multa mala eueniunt, prohibemus ne quis presbiter sæcularis, aut regularis de cætero, talia matrimonia celebrare aut solemnizare præsumat sub pœna excommunicationis.* Concilium Toletanum sub Sixto 4 cap. 17. Senonense sub Clemente 7. cap. 39. in fine: *Sed cum ex clandestinis matrimonijs grauia eueniant in dies scandala & pericula volumus omnes contrahentes, consulentes, scientes, interessẽ ntes, auxiliantes & adiuuantes sententiæ excommunicationis ipso facto subiacere.* Coloniense sub Paulo 3. p. 7. c. 43. 44. 45. Synodus Augustẽsis sub eodem cap. 21. Coloniense 2. sub eodem cap. 31. 32. Moguntinum sub eodem cap. 38. ab illis, *& vt pericula.* Nouissime Tridentinum sess. 24. de reformat. matrimo. cap. 1 cuius verba infrà referemus. Atque hæ sunt leges Ecclesiasticæ, quæ hactenus de matrimonijs clãdestinis emanarunt, quas citauimus seruato tẽporum ordine.

¶ Cæterũ quãuis Tridẽtinũ irrita cẽsuerit matrimonia clandestina, non tamen, quantum ego ex antiquitate discere possum, primũ irrita reddidit, sed primis Ecclesiæ tẽporibus,

poribus, & non uno sæculo irrita fuerunt, idque per multa sæcula per mansit: postea apud nonnullas ecclesias, Episcopis id etiam agentibus, quorum olim eas leges & cōdere, & abrogare, sicut & in multis dispensare, quæ hodie Summo Pōtifici reseruantur. In eadem fuere sententia Cassaneus in Catalogo gloriæ mundi, p. 12. consid. 36 Gētianus Heruetus in oratione ad Cōcilium Tridentinum & alij. Atque in hunc sensum accipio decretum Euaristi Pontificis. *Aliter*, inquit, *legitimum, sicut à patribus accepimus, & à Sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus, non fit coniugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominatio nem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, &c. Aliter præsumpta non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, aut stupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia esse non dubitatur, etiam si volūtas propria suffragauerit.* Quid isto testimonio clarius? Aperte dicit coniugium non legitimè contractum, id est, sine illa solemnitate, esse stuprum, fornicationemve, additque id ita esse etiam si voluntas contrahentis adfuerit. Quamuis enim Gratianus in sua decretorum Collectione c. *aliter*, hac q. 5. & in decretalibus Pontificum nūc excusis habeatur, *nisi voluntas propria suffragata fuerit*: attamen ideo ab illis, *Etiamsi* mutatum est in *Nisi*, quia absurdam sententiam illo decreto contineri existimarunt, cum tamen eadem sententia plurimis alijs testimonijs roboretur. Quare merito ex vetusto Codice Antonius Contius legit *etiam si voluntas propria suffragauerit*, eaque lectio probanda. Nam si ita legēdum, vt in communibus legitur, *Nisi voluntas propria suffragauerit*, quid opus erat tot verbis exaggerasse voluntatem parentum, eamque solemnitatem in nuptijs filiorum desiderari, si eorum sola tandem sufficeret, vt à Gratiano refertur. Et quidem olim ita desideratam voluntatem parentum, vt aliter nulla essent contracta matrimonia, etiam ex legibus Ecclesiasticis ostendam infrà 31. quæst. 2. & 3. quibus etiā magis decreti Euaristi eum esse sensum quem diximus, roborabitur.

¶Præterea ostendo sensisse Euaristum ea matrimonia sine solemnitate contracta esse irrita ex verbis Concilij Colononiensis sub Paulo 3. p. 7. cap. 43. *Optandum vt canon Euaristi Pontificis Concilio generali renouetur, tollanturque illa clandestina matrimonia, quæ inuitis parentibus & propinquis, timoris potiùs, quàm Dei causa contrahuntur. Interea verò dum Ecclesia de hoc prospicit, si non irrita prohibita saltem sint.* Inquiro ergo quid statuat canon Euaristi: si enim prohibuit solum clandestina coniugia,

iugia, cur optat concilium vt renouetur ille canon, cum ab Euaristo vsque ad nostra tempora tot leges Ecclesiasticas retulerimus, quibus prohibita matrimonia clandestina; & ab Ecclesia etiam vniuersali statutum idem fuerit non semel, ab Hormisda, Alexandro III. & à Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Igitur Canon ille Euaristi, quem renouari cupit Concilium Coloniense, irritabat sine dubio eiusmodi coniugia, sicut & apud Africanos, & Græcos multis sæculis irrita extiterunt, sine voluntate parentum contracta, vt dicam postea.

¶ Ex quo facile colligitur non rectè Bellarminum lib. 1. de matrimonio cap. 20. & communiter Scholasticos, Euaristum interpretari ideò legitimum matrimonium appellasse, in quo illa omnia repetiuntur, non quia, si aliàs desint, nullum & inualidum sit, sed quia in foro externo, in quo de occultis non iudicatur, non habeatur pro legitimo: cum planè constet Euaristum loqui etiam in foro animæ, cum dicat non esse coniugia, sed adulteria vel fornicationes, etiamsi voluntas propria contrahentium accesserit. Item quia dicit, se ita à Patribus & Apostolis traditũ accepisse. Adde quia vel Ecclesia ita iudicabat illegitimum vt separaret, & nubendi alijs licentiam concederet. At sic, aut irritum proculdubio clandestinum erat, & iudicabat Ecclesia; aut multis adulterijs occasionem præberet Ecclesiæ iudicium. Quod si non separabat sic contrahentes, in quo ergò illegitimum iudicabat?

¶ Hinc denique fit non satis consultè Thomam Sanctium de Matrimonio lib. 3. d. 2. num. 2. asserere sententiam Catholicam & de fide esse ante Tridentinum fuisse valida clandestina, & oppositam reijcit vt Tridentino contrariam, fides est valuisse ante Tridentinum, nec nos inficiati sumus, & valuisse quã diu Ecclesia non irrita reddidit: nõ tamen fides est, nec definit Concilium semper valuisse, quod nos cõtendimus, fuerunt enim aliquando irrita licet immutatum postea vsq; ad Tridentinum, vt ex dictis constat.

Proponitur decretum Tridentini, & eius nonnulla explicantur.

§. II.

QVIDQVID autem de eo sit an prioribus sæculis irritum etiam fuerit matrimonium clandestinum, nunc autem dubium nõ est irritum esse, sic enim Tridentinum sessione 24. de reformat. matrim. cap. 1. Tametsi dubitandum non

nõ est, clãdestina matrimonia libero cõtrahentiũ cõsensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi sint illi, vt eos Sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, Matrimonia à filijs familias sine consensu parentum contracta irrita esse: & parentes ea rata, vel irrita facere posse, nihilominus Sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atq; prohibuit. Verũ cum Sancta Synodus animaduertat prohibitiones illas propter hominũ inobedientiã iã non prodesse, & grauia peccata perpẽdat, quæ ex ijsdẽ clãdestinis cõiugijs ortum habẽt, præsertim verò eorũ, qui in statu dãnationis permanẽt, dũ priore vxore, cũ qua clam contraxerãt, relicta, cum alia palàm cõtrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt, cui malo, cum ab Ecclesia, quæ de occultis nõ iudicat, succurri nõ possit, nisi efficacius aliquod remediũ adhibeatur: idcirco Sacri Lateranẽsis Cõcilij, sub Innocẽtio 3. celebrati vestigijs inhærendo, præcipit, vt in posterũ antequã matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho tribus cõtinuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denunciẽtur, inter quos matrimoniũ sit contrahendum: quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationẽ matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur, vbi parochus viro, & muliere interrogatis, & eorũ mutuo cõsensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniũgo, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, vel alijs vtatur verbis, iuxta receptũ vnius cuiusq; prouinciæ ritũ. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimoniũ malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denũciationes, tũc vel vna tantum denunciatio fiat, vel saltẽ parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus matrimoniũ celebretur; deinde ante illius cõsũmationẽ denũciationes in Ecclesia fiãt, vt si aliqua subsunt impedimẽta, facilius detegãtur: nisi ordinari⁹ ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio Sãcta Synodus relinquit. Qui aliter quã præsente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat. Insuper parochum, vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho, vel sacerdote huiusmodi contractui interfue-

fuerint, necnon ipsos contrahentes grauiter arbitrio ordinarij puniri præcipit. Præterea eadem sancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent; statuitque benedictionem à proprio parocho fieri, neq; à quoquam, nisi ab ipso parocho vel ordinario licentiā ad prædictā benedictionem faciendā alij sacerdoti concedi posse, quacūque consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel priuilegio non obstante.

¶ Quod siquis parochus, vel alius sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiam si id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum parochi licentiā matrimonio coniūgere, aut benedicere ausus fuerit, ipso iure tandiu suspensus maneat, quādiu ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum, in quo coniugum & testium nomina, diemque & locum contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Postremo sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequam contrahant, vel saltē triduò ante matrimonij consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ alijs vltra prædicta laudabilibus consuetudinibus, & ceremonijs hac in re vtuntur, eas omnino retineri sancta Synodus vehementer optat. Ne vero hæc tam salubria præcepta quemquam lateant, ordinarijs omnibus præcipit, vt, cum primum potuerunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in singulis suarum diœcesum parochialibus Ecclesijs; idque in primo anno quam sæpissime fiat, deinde vero quoties expedire viderint. Decernit insuper, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos. Hæc concilium.

¶ Ex quibus colligitur primò decē conditiones assignari à concilio ad perfectā matrimonij solemnitatē, quarū quatuor à contrahentibus, reliquæ à parocho seruandæ sunt. Prima, vt triduo, antequā contrahāt peccata cōfiteātur, & cōmunicēt, quod cōsilium est, non præceptum, quāuis teneantur se per contritionē præparare ad huiusmodi sacramentū. Secunda, vt proprius parochus adsit vel alius sacerdos de eius, vel ordinarij licentia & duo insuper vel tres testes. Tertia vt ita declarent mutuum consensum, vt si opus sit, parochus de eo & testes, ferre testimonium possint. Quarta, vt non cohabitent ante Ecclesiæ bene-

benedictionem acceptam. Quod si consumment, sublato scandalo, & contemptu legis Ecclesiasticæ, nullum mihi videtur esse peccatum etiam veniale, maximè si probabile adsit periculum incontinentiæ, vt docuit Nauarrus in sum. c. 22. n. 83. cum Soto in 4. d. 28. q. 1. art. 2. qui Tridentino decreto interfuit. Vnde concilium non præcipit, sed hortatur ad benedictionem suscipiendam. Verũ est alijs videri mortale, alijs veniale, sed quod dixi videtur verius. Excipe, nisi adsit contẽptus vel scandalũ iuxta principia in materia de scãdalo, vel lata sit in ea diœcesi excommunicatio, cõtra oppositũ facientes. At cum in his casibus peccatũ est, tantũ peccabitur prima vice. Quinta, vt tribus continuis diebus, denuntiationes fiant publicè in Ecclesia, & inquirat parochus de impedimentis, & ipsos contrahentes vrgeat, si opus fuerit: aliàs si omiserit, peccabit lethaliter, cum sit peccatum in materia graui. Satis tamen erit, si aliũde habeat etiam notitiam necessariam, vel per publicationem, ac denuntiationem. Sexta, vt vtrumque roget, intelligatque mutuum consensum, quod si omittat, grauiter peccat. Septima, vt intellecto consensu dicat, Ego vos coniũgo in nomine Patris, &c. vel alia iuxta patriæ consuetudinem, quæ verba non sunt necessaria ad effectũ sacramenti tanquam pars necessaria. Octaua, vt si probabiliter timetur impediendum malitiosè matrimoniũ, si trina monitio præcedat, vel vna tantũ præcedente, aut sine vlla parocho & testibus præsentibus celebretur matrimoniũ, postea autem ante consummationẽ denuntiationes fiant, nisi ordinarius, cuius id prudentiæ cõmittit cõciliũ, aliter iudicet debere fieri. Nona vt parochũ librũ habeat, in quo coniuges, testes diem, mensem, annũ scribat, quæ obligatio sub lętheli est, & attinet etiã religiosos qui apud Indos parochi munus exercent. Decima. Vt nullus sacerdos regularis, vel sæcularis nisi de licentia parochi, aliquos iungat, etiam virtute cuiuscũque priuilegij, aut antiquæ consuetudinis sub pœna suspensionis ipso facto, donec ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, absoluatur sublata tamen ex communicationis pœna lata Clement. 1. de priuilegijs ad finem ex declaratione Cardinalium.

¶Secundo colligo iuxta ea quæ in eo decreto dicuntur, dupliciter dici matrimonium clandestinum. Primo, si aliter quam præsente parocho & testibus celebretur. Secũdo si omissis denuntiationibus peragatur, in præsentia tamen parochi, & testium.

¶Tertio colligitur peccatum lethale esse omittere solemnitatem à concilio præscriptã, sed cũ discrimine. Nam omissio parochi &

testium, quamuis parochi verba nõ sint de essentia, nec peccet mortaliter si omittat verba, quãuis occurrente causa nõ licet his, qui iuxta decretum concilij tenentur contrahere. At omittere denuntiationes, aliquando licet iusta de causa, vt dicam postea, alias peccant, etiã si tantum omittatur aliqua certusque moraliter parochus sit nullum subesse impedimentum. Lex enim respicit quod in plurimum expedit. Quod si contrahant in domo propria, non videtur esse peccatũ ex declaratione Cardinalium, quã habet Fernandus Rebellus 2.p. de obligat. iust. lib. 2. quæst. 7. sect. 2. in fine. Quamuis sub Paulo 3. patres Concilij Prouincialis Colonienfis 2. aliter statuerint cap. 33 vbi hæc habent. *Superbiam eorum, qui Ecclesiam Dei contemnunt, reprimere volentes, mandamus & præcipimus vniuersis parochis & presbyteris, nequis alibi, quàm in Ecclesia publicè post missam auditam iungendos matrimonio copulet nec alio tempore quàm iura permittant, sub pœna suspensionis ab officio, quam sacerdotes mandatum hoc prætergredientes incurrant: nec volumus per officiales nostros cum quouis, nisi ex causis grauissimis, & vrgente magna necessitate dispensari.*

¶ Quartò colligitur eo decreto Tridẽtini teneri omnes illos, apud quos promulgatum est Tridentinum, & receptum. Nam Conciliũ in fine decreti præcipit omnibus ordinarijs, vt cum primum possint, curent hoc decretum populo publicari & explicari in singulis suarum diœcesum parochialibus, idque in primo anno quam sæpissimè, postea vero quoties opus fuerit: statuitque decretum hoc tantũ habiturum vim post triginta dies numerandos à prima die publicationis in eadem parochia. Vnde Catholici omnes, apud quos promulgatum, & receptũ eo tenẽtur, etiamsi postea ad hæresim declinarint: & etiamsi sint in mortis articulo; sicut lex de solemnitate testamẽti locũ habet in quocũque casu. Cũ enim ratio legis nõ deficiat vniuerse, leuius est istũ non cõiugari, quã aperire viã dolo ac fraudi: redditq; cõcilium omnino inhabiles ad eo modo cõtrahendum. Vnde nec Episcopus in aliquo casu super ea solẽnitate dispensare potest. Ligat etiã ignorãtes, quãuis publicè cõtrahãt, quorũ omniũ ratio est, quia prædicta solẽnitas assignata est pro formà substantiali contractus.

¶ Hinc fit in his locis, in quibus decretum Tridentini non est receptum aut saltim quoad eam partẽ, valere adhuc matrimonia clandestina: licet peccent, si sine iusta causa omittant iuris antiqui dispositionem. Quod quidem non nascitur ex eo, quod lex ad sui obligationẽ exigat, vt acceptetur à populo, id enim falsum esse alio loco osten-

ostendam. Nec quia lex debeat sigillatim promulgari; sed ex speciali dispositione Ecclesiæ in hoc casu, quæ hanc legem obligare noluit, nisi post promulgationem in singulis parochijs factam, trigintaque à publicatione diebus elapsis.

¶ Hinc etiam fit eos, qui ex his regionibus oriundi sunt, in quibus decretum Tridentini vim obtinet si alio migrent, vbi non est receptum, posse validè contrahere clandestinè, seruata quoad fieri possit, antiqua lege ecclesiastica, siue illac transeant, siue domicilium ibidem collocarint. Ita sentit Petrus Ledesma de Matrimonio q.45.art.5.p.3. dub.vlt.conclus.3. Fernandus Rebellus citatis alijs 2.p.de obligat. Iustitiæ lib.2.q.7.sect.3.nu.15. iuxta receptum axioma. Dum fueris Romæ & doctrinam Augustini lib. 3.confess. c.8. & c. quæ contra, d.8. & c.illa d.12. & ca. quisquis d.41. ex Augustino lib.3 de doct. Christia. cap.12. commune etiam est in contractibus incũdis spectari loci, in quo celebratur consuetudines. Id tamen limitant Ledesma, & alij nisi eo proficiscantur, vt nubant non seruata lege Concilij Tridentini, & in eius legis fraudem, cum ius non faueat fraudem committenti in legem. Quamuis non improbabile sit, quod alijs placet, etiamsi in fraudem legis abeant, valere contractum, vtuntur enim iure suo, de quo videndus Thomas Sanctius lib.3.disput.18.nu.29. sicut, si quia statutum est, ne Salmantica natus collegium obtineat Salmanticense: & fœmina aliqua in fraudem legis egrederetur Salmantica partus tempore, in oppido vicino paritura, iure suo vti diceretur.

¶ Hinc etiam mihi fit valde verosimile eos, qui inter infideles cõmorantur vel mercium congerendarum causa, vel alia ratione, aut inter Turcas captiui detinentur, etiã si ex his locis sint oriundi, in quibus promulgatum & receptum est Tridentini decretum, nõ teneri cõtrahere iuxta formam à Concilio præscriptam. In eo enim casu locum habet Epicheia, deficit enim lex contrarie, & vitiosa esset obseruatio legis, cum vel compellendi essent vitam seruare cælibem, vel auferendum illis, quod in remediũ infirmitatis est, matrimonium. Curandum illis tamen, vt seruent antiquas leges Ecclesiasticas, quoad fieri posset, scilicet, testes adhibendo, quibus probari coniugia possint; instrumenta etiam de eo publica conficiendo, quandoquidem nec parochi copia est, nec denuntiationibus, ac benedictionibus Ecclesiasticis locus, facto etiam examine sufficienti, an illis obstet aliud canonicum impedimentum. Hæc quidem mihi verisimilia videntur, quæ expediret à Summo Pontifice declarari.

An in aliquo alio casu locum habeat nunc matrimonium clandestinum.

§. III.

SED circa decretū istud explicanda nobis super sunt tria, quæ tribus §. examinabimus. Primū est an nunc in aliquo casu, in his locis vbi Conciliū receptum & promulgatum est, locum habeat matrimonium clandestinum sine parocho & testibus? Duo enim vel tres casus se se offerre possunt, de quibus dubitari merito potest. In primis malitia alterius coniugis contingere potest vt matrimonium celebretur illo non adhibente consensum internum, sine quo matrimonium est omnino nullū, quāuis adsint exteriora signa. Id celebratum fuit coram parocho & testibus, postea ad sanam mentem ille rediens vult adhibere consensum. Quæstionem habet an satis sit occultè iterum contrahere: an iterum adhibendi parochus & testes. Si enim primum satis est, valebit in eo casu clādestinum matrimoniū; nam quod fuit antea contractum nullū extitit. Non dissimilis casus, cū duo cōtraxerūt denuntiationibus, & solemnitate præcedente, quibus nondū innotuit impedimētum aliquod canonicum, quod obstabat. Contracto matrimonio & consummato, ac liberis susceptis innotescit, vel alteri, vel vtrique: impetrant dispensationem à Pontifice prædicti impedimenti. An tunc etiam satis clandestine mutuum adhibere, & explicare consensum. Denique etiam Tertius casus esse potest. Duo infideles cōiugati simul fidem suscipiunt; vt in illis matrimoniū sacramenti rationem habeat, gratiamque conferat, an satis clandestinè denuo consentire, an necessariò adhibendi sint parochus & testes.

¶ Existimarunt nonnulli satis esse nouum adhibere consensum, signisque externis exprimere, sine parocho & testibus. Ita sentit Soto in 4. d. 28. q. 1. art. 2. conclus. 2. Sanctius lib. 2. de matrim. disput. 37. n. 3. cum alijs, quos citat. Rebellus lib. 2. cit. quæst. 9. num. 5. & 6. limitat tamen, nisi periculum sit quod impedimentum de se publicum probaretur in iudicio, & ageretur contra validitatem matrimonij. Nituntur autem quia existimant casum hunc iure ipso videri exceptum Concilij decreto, cū salua sit intentio, & causa finalis concilij. Adde etiam in eo casu reualidatum matrimonium non dici clandestinum, vt docet Caietanus t. 1. opuscul. tract. 12. q. 2. Catherinus lib. 1. aduersus Caiet. Couarruuias, 2. p. de matrim. cap. 4. num. 8.

¶ Ego tamē existimo nequaquā posse

posse subsistere matrimonium, nisi iterum seruata forma Concilij Tridentini celebretur, nisi super eo accedat Pontificis dispensatio. Vnde renouari vtriusque cõsensus debet & oportet coniugem alterũ certiorem fieri: satis tamen est vt vel conditionaliter explicetur consensu, vel secuta copula post eam cognitionem, est enim signum consensus. Scio ita respondisse insignes grauesque Theologos innixos dispositioni generali Concilij Tridentini, à qua recedendum nõ est, cum nullum absurdum, nulla turpitudo sequatur. Cumque de eo exorta contentione consuluissent Sanctissimum D. Clementem 8. per pœnitentiarium ita respondit. *Pontifex respondit esse necessariũ nouũ consensum vtriusque coram testibus, & parocho, admonito prius marito de matrimonij nullitate. Sed ad euitandum scandalum dispensat, vt secretò inter se contrahant renouato cõsensu, cum legitimatione prolis, &c.* Ita refert Paulus Comitolus lib. 1. Resp. Moral. quæst. 120. num. 3. Quare post Apostolicæ sedis iudicium, quis aliter audeat iudicare? Vt ergo tam illud coniugium, in quo defectus interuenerit consensus, quam in quo interuenit impedimentum, iterum validum celebretur, necessarium est fiat iuxta formam Concilij.

¶ Sed addit præterea Soto, quẽ sequitur Iacobus à Graphis Decis. Aurearũ lib. 2. c. 86. nonnullos casus, in quibus licere putat, etiam sine Papæ dispensatione licitè matrimonium clandestinum sine parocho celebrare in 4. d. 28. q. 1. art. 2. conclus. 3. Quod mihi nulla ratione probatur. Existimo enim Episcopũ in præsentia parochi & testiũ dispẽsare non posse. Est enim forma huius contractus, præscripta ab vniuersali concilio: tum etiam quia lex concilij vniuersalis est. Et quãuis locũ habeat epicheia in lege humana, attamen id est, quando si lex seruaretur, absurdum contineret, quod tamen non ita contingit in casibus, quos proponit, excepto illo de extremo vitæ periculo tempore obsidionis. Satis enim occultè celebrari matrimonium potest omissis denunciationibus, si enim coram testibus fit, quid refert si fiat etiã coram parocho? Ex his colliges quid dicendum in eo casu, quem nonnulli recentiores proponunt, an sponsalia trãseant in matrimoniũ, subsecuta copula corã parocho & testibus. Affirmarunt enim nonnulli, sed non rectè. Abstulit enim concilium matrimonia præsumpta, & solũ ea valere voluit, quæ in iudicio probari possent. Spõsalia autẽ illa subsecuta copula corã parocho & testibus adhuc sunt prę sumpta matrimonia. Illi enim de copula quidem testificari possunt: at de consensu minime, cum possent accedere sine affe-

 ctu ma-

ctu maritali. Quare nisi adsint verba quæ id explicent, copula tantũ insufficiens est post Tridentinũ. Quare diuersa ratio est eius matrimonij, quod celebratum est sub cõditione secuta copula, ac istius, vt dixi supra c.17.§.3. Hinc etiam sequitur non valere matrimonium à principio nullum ratione alicuius impedimenti, etiam si postea eo sublato sequatur copula, sed necessario seruandam formam Concilij Tridentini.

¶ At hæc quæ dicta sunt, verum habent in duobus illis primis casibus initio relatis; nã in tertio casu de infidelibus ad fidẽ cõuersis lõgè alia ratio est. Illorũ enim matrimoniũ in infidelitate cõtractũ, eo ipso quòd baptizatur, cũ antea esset tantũ legitimũ, fit ratũ, nam iã vinculũ illud, quod manet in facto esse (vt loquũtur nostri Theologi) est baptizati vinculũ. Vinculũ autem matrimonij fideliũ est legitimũ, & ratũ, nullatenus enim dissolui potest iuxta dicta suprà c.13.§.2. & dicã etiã infra cap. 29.§.1. Vnde non possunt iã cõuersi ad fidẽ ita cõtrahere, vt matrimoniũ fiat sacramentũ ad recipiendã gratiam. Ratio est quia Christus instituit sacramentũ matrimonij eleuãs contractũ vt esset sacramẽtũ. Huius autẽ sacramenti sicut & aliorũ excepta Eucharistia, ratio cõsistit in vsu, & in fieri ipsius cõtractus, quod fieri supponit vt necessarium fundamentum ratio sacramenti in matrimonio, ita vt non sit reperiri sacramentũ matrimonij sine fieri ipsius cõtractus. Cumque iam contractus valide celebratus in infidelitate sit, & post susceptã fidem non possit inter eosdem celebrari ille matrimonij contractus, inde fit vt neq; possint illi denuo consentire vt fiat sacramentum ad suscipiendã gratiam, quandoquidem iam contractus celebratus est, in cuius tantum prima effectione, siue fieri consistebat ratio sacramenti. Id quod optimè attigit Gabriel Vazquez 2. t. in 3. p. d. 138.c.5. & olim Durandus in 4.d. 26.q.3.n.14. At quando matrimonium ex aliquo defectu erat nullũ, cũ nondum celebratus sit contractus, potest denuo contrahi, vt fit sacramentum, cum denuo etiam celebretur contractus, qui antea ob defectum nullus fuerat.

Explicatur decretum Tridẽtini, quod ad denũtiationes attinet.

§. IIII.

IN primis circa denũtiationes illud obseruandũ debere denũtiationes fieri in vtriusq; parochia, per presbyterũ, vel de eius licẽtia, & vbi diutius commorati sunt, vt magis innotescant impedimenta. Festiuis quoque diebus tribus, etiã si sibi succedant, vel etiam non festiuis, si magnus adsit populi concursus.

cursus in ecclesia, & etiam extra, si locus aptus sit vt ad multorum notitiam perueniat: cum & matrimonium etiam extra ecclesiam licite celebrari supra dixerimus.

¶ Debent autem denuntiationes fieri, nisi illius loci ordinarius aliter prouiderit, quod illius prudentiæ reliquit sancta Synodus. Ordinarius autem est vel episcopus, vel eius vicarius, & etiam quisquis episcopalem autoritatem habet, vt abbates nulli diœcesano subiecti & Scholastici qui priuilegium habēt. Prælatus etiam contrahentis potest cum vtroque dispensare. Idem de vicario episcopi generali dicendum, nisi id specialiter ab episcopo reseruetur, est enim ordinarius: & concilium, cum vult excludi, illum exprimit, vt constat ex Tridentino sess. 24. c. 6. Item vicarij S. Ioannis, sunt enim ordinarij. Adde etiā ad id munus delegatos, nec enim impeditur episcopus delegare.

¶ Non tamen eo nomine intelliguntur vicarij foranei, quia tantum illi ad certas causas iurisdictionem habent, nisi aliter disponat episcopus. Parochus etiam eo nomine non intelligitur in isto casu, vt constat ex Tridentino ibi, qui aliter quam præsente parocho &c. Itaque neque in casu suspicionis malitiosi impedimenti conceditur parocho potestas remittendi denūtiationes vt optimè cōsiderat Thomas Sanctius lib. 3. disp. 7. num. 17. de ordinario plura infra §. 6.

¶ Sunt tamen nonnulli casus, in quibus episcopus vel ordinarius potest dispensare, ne denuntiationes fiant. Primus est cum magnatibus, qui magna cum deliberatione solent matrimonia tractare. Secūdus propter contrahentium verecundiam, vt si nobilis aliquis infimæ conditionis vxorem ducat; aut ditissimus pauperem: vel senex puellam. Ita Nauarrus c. 22. nu. 70. versic. aduertendum. Tertius, cum periculum timetur, ne per denuntiationes, quibus matrimonij impedimenta remouentur, obstacula obijciantur potius. Soto in 4. d. 28. q. 1. art. 2. Imò & eiusmodi periculum, & adeò vrgens necessitas esse potest, vt etiam sine ordinarij licentia coniugium contrahere in præsentia parochi & testium omissis denuntiationibus, sine peccato possit. Cum enim ea lex humana sit, & quæ non præscribit formam contractui, iusta causa ab eius obseruatione excusare potest. Vt si virgo sub tutela iniqui tutoris constituta, ne tutor eam viro ignobili tradat in vxorem, eo modo cotrahat, meo iudicio excusaretur à peccato. Item si confessarius & testes curarent vt quidam gladio grauiter ictus, & iamiam moriturus, duceret in vxorem concubinam, tum vt ad salutem æternam pararetur via facilior, tum vt legitima fierat proles ea suscepta, & peccato & censura

X 5. omni-

omnino me iudice immunes essent. In multis autē ex his casibus tenetur ordinarius sub lethali dispēsationem concedere, scilicet quoties periculum est in denuntiationibus iuxta dicta. Imò tunc ordinario non concedente dispensationē, licet contrahentibus sine illis celebrare matrimoniū me iudice. Vt autē propter eas causas dispenset ordinarius, necessariū nō est vt de illis iudicialiter cognoscat, cum tantum dicat Tridentinum, nisi aliter expedire iudicauerit. Quod si dispensatur ne fiant ante matrimonium, debēt ante consummationem fieri, alias peccant, donec fiant, Thomas Sanctius lib. 3. disp. 11. Quamuis autē si sine causa omittantur, graue peccatum sit; at nulla incurritur excōmunicatio, aut censura, quamuis lata excommunicatio sit à nonnullis episcopis, quod grauiter reprehendit Soto loco citato.

¶ Denique circa denuntiationes aduertendū, vi harū denuntiationū qui nouit aliquod impedimentum vel sub secreto, vel occultū ita vt solus ipse norit, præcipue si nascitur ex infamia, aut peccato, non teneri detegere, quidquid alij dixerint. Sentit nobiscum Maior in 4. d. 21. q. 2. argum. 3. & alij. Quod ita ostēdo. Nam vel illud ortum habet ex peccato, vel ex affinitate aliqua. Si hoc secundum: sine effectu reuelabit, cū ad probationem consanguinitatis non satis sit vnus testis. Nullus autem reuelare tenetur, quod probare non potest, nisi in graue damnum vergat ecclesiæ, vt contingit in peccato hæresis. Si verò oriatur ex peccato, non potest deregi peccatū occultū. Si enim ne irrogetur iniuria proximo, cēsent multi nō obligare præceptū de integritate cōfessionis: cur in isto casu illū dicemus teneri ad reuelandum peccatū? Maximè cū nullū damnū sequatur ex silētio impedimenti. Nā matrimonium ab ecclesia legitimū iudicatur, filij etiam legitimi habentur, cōtrahentes tuti sunt in consciētia, & securè conuersantur, cùm bona in illis fides sit. Imò etiam si mala fides esset possunt aliqua ratione contrahere, cui nihil obstet impedimentum, vt insinuabo post ea. Et alias ipsi viderint, nec enim teneor ego aliorum saluti consulere, admonitione mea, quando verisimiliter spero non profuturum iuxta generalia principia. Audi ex Paulo Comitolo lib. 1. Respons. Moral. q. 112. duo matrimonir vix opinabilia, quò ea quæ diximus, exēplis illustrētur. Comitoli hęc sunt verba.

¶ Prioris conubij ratio fuit huiusmodi? Nobilis fœmina à filio rata ancillæ suæ cubile noctu iniri, clam in eo se cubili collocat, ancilla pulsa. Filius de matre nihil suspicās, ad famulæ lectū stata hora accedit, matrem pro serua comprimit: grauida mater compressu illo efficitur: inter ea filius domo in longinquas terras

diuertit:

diuertit: illicque negotiandi causa plus decem annos commoratur. Dū abest filius, filiam parit mater: eam que domi ailit ac curat sedulò: domū reuertitur filius: in ea puellulā offendit pulchellam & iam nubilem: eam adamare incipit: è matre sciscit: ari quæ nā ea, & vnde sit: mater miserrima conditione, infantem, ac pietatis ergo illius se curam suscepisse.

¶Filius cum puellæ amore quotidie magis inflammaretur, matri denūtiat velle sibi virginem in matrimonium collocari. Pernegat mater, quod nuptiarum coniunctio tot tā familiā de decoraret, cum virgo null⁹ opibus, nulla nobilitate esset. Quæ omnia cum frustra filio obtrudērentur, ducit illam vxorem, Ecclesiæ cæremonijs rite seruatis nubitque filia ac germana soror suo germano fratri, veroque ac naturali patri. Multos annos susceptis liberis amicissime & coniunctissimè viuunt.

¶Mater incesti coniugij conscia, cum diutius conscientiæ equuleum ferre non posset, suo prodendo crimine matrimonij accusationem meditatur. Neque enim sine suæ æternæ salutis exitio, nuptias illas dissimulari posse credebat. Posset ne de cōsanguinitate inter virū & vxorem silere mater, nullaque aduersus matrimonium in ecclesiæ facie contractum instrui deberet accusatio per literas, Venetias missas, sum rogatus sententiam.

¶Respondi nihil contra matrimonium istud moliendum esse. Primùm, quia illud nec coniugibus, nec proli quidquam noceret: non coniugibus, quoniam fide optima copulati erant, iustaque facti ignorantia laborabant: non proli, quia ob eandem fidem legitima ab ecclesia censetur deinde quia cuncti matris conatus futuri essent inanes ad matrimonij firmitatem labefactandam. Cum enim ecclesia sine certis probationibus publicè & solemni ritu inita connubia non dissoluat, istud non dirempturam; cui ab accusatrice matre nihil posset opponi: præter quaqmuod ipsa de suo scelere confessa tamquam imprudentissima, & ignominiæ sordibus contaminatissima ab iudice ecclesiastico exploderetur. Post admonebam imprudentia matris, coniugum bona fide violata, non nisi maxima incommoda expectanda fore. Ad extremum rem persimilem ac propè eandem, quæ me puero iactabatur, commemoraui Pontifice Paulo III. de pari matrimonio illius, iussu inter graues Theologos disceptatum esse, nec secus eos, quam nos, iudicauisse. Sententiam nostram viri hoc doctrinæ genere pereruditi subscripserunt.

¶Verum enim mulieris inani religione, & precibus parochus perterrefactus factū ad iudicē Ecclesiasticum

ticum hortãte muliere detulit, qui cum ea conuellere ad ortus est, quę non iure vllo mouere fas erat, permiscuit omnia, inimicitias & intestina odia inter coniuges excitauit, ac reliqua mala, quæ nos augurati eramus, sunt omnia consecuta.

¶ De secundo nunc matrimonio, quod nihil minus, quam primum turpitudinis habet videamus.

¶ Nefarius sacerdos cum duabus mulieribus sacrilegam consuetudinem habet: ex vna filium, ex altera gignit filiam. Filius & filia iam adolescentes, omnisque consanguinitatis ignari inter se se amare incipiũt, atque de nuptiarum fœdere agere. Consanguinitas eorum patri dunta xat nota, qui pater tunc eorumdẽ parochus erat. Parochus ex decreto concilij Tridentini palam edicit in templo parari nuptias inter Lucretiam & Franciscum, si cuipiam de parochia exploratum aliquod esset impedimentum, denunciaret omnino. At impedimentum norat, vt dictum est solus parochus verus futurorum coniugum pater.

¶ Quæsitum est, num impedimento sacrilegæ propinquitatis tacito is posset matrimonio iungere suum filium ac filiam. Mihi est scelus post factum narratum.

¶ Est visum nonnullis Theologis tacere potuisse, & matrimoniũ impediri non debere. In quo turpissimè sunt illi lapsi Theologi. Poterat enim ac debebat parochus adire Episcopum, & apud eum testari sibi certum esse impedimentum, quod illi obstabat matrimonio, quã uis probare non posset, episcopus verò eius testimonium iuratum repellere non potuisset. Quia licet vnico testi fides ferè minime habeatur, nihilominus, multa incidunt tẽpora, cum ei creditur: præsertim cum agitur de peccato, vel matrimonio haud legitimo impediendo, vt caute Doctores admonent. Vide Syluestrum in verbo *Testis.* quæst. 5. vbi inquit. *Testis vnus impedit matrimonium contrahendũ*, & Angelus verbo eodem num. 24. Tabi. eod. tit. quæst. 7. seu num. 8. Adde Diuum Antoninũ in 3. part. tit. 9. cap. 11. ante §. 1. Hæc ex Comitoli.

¶ Ac licet primum casum rectè deciderit: attamen in secundi diuisione nõ rectè procedit. Quidquid enim de eo sit, an vnus testis satis sit ad impediendũ, cũ de impedimẽto cõsanguinitatis sermo fuerit: At tamen ego non video quo iure aut qua ratione compelli posset, ac teneretur ille presbyter de ea consanguinitate filiorum deponere. Si enim confuse diceret scire se illos teneri cognationis vinculo, non ostendens quomodo, aut qua ratione id sciret, vndeque ea coniunctio sanguinis proueniret, nullius planè momenti esset testimonium illud in re adeò graui nec admitteret iudex ecclesiasticus. At sigillatim eorum

rum cognationē explicare, ita vt fidem faceret, suo peccato non explicato non potuit, quem ad id detegendum compellere iniustum est. Non ergo ille tenebatur iudicare superiori iudici; nec à matrimonij sacramento illos remouere.

¶ Vnde parochus, cui is, qui vult contrahere, confessus peccata sua aperuit se cum matre eius quam ducit vxorem ea etiam sciente rem habuisse, licet admonere debeat secreto vt abscedant, ne contrahant; at si nihil suis admonitionibus efficiat, nec potest impedimentum aperire, nec illis denegare sacramentum. Id quod multo fortiori ratione dicendum est. Nam scientia confessionis vti non licet ad externos actus gubernationem, neganda suffragia ad ordines vel dignitates, cū ob id retrahi possent à confessionis sacramento fideles vt docuit Diuus Thomas in 4. d. 21. q. 3. att. 1. ad 3. Vnde oppositam sententiam in hac parte, quamuis autorum numero præponderet, omninò falsam & in praxi periculosam existimo, & vt nociuam sacramentorum vsui, reijciendam atque damnandam, & qui iuxta illam operantur, à Sanctę inquisitionis iudicibus seuerissimè puniendos. Res enim hæc decisa videtur per Clementem VIII. in Breui de casuum reseruatione pro regularibus ibi. Tam superiores pro tempore existentes, quam confessarij, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caueāt diligentissimè, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad externam gubernationem vtantur. Quare opposita sententia nullo pacto censeri potest probabilis. Sed de hoc videndus nouissimè Ludouicus de Beja Augustinianus variarum Responsionum casuum conscientiæ. p. 2. casu. 32. & p. 3. casu. 13.

¶ Neque obstat textus in ca. *ad aures*, de temporibus ordinat. neque enim ibi sermonem esse de scientia in confessione colligi vllo argumento potest. Quare prælatus eum, quem indignum in confessione cognoscit si nullam aliam causam prætexere potest, non valet alij, diffinitoribus suffragantibus, à dignitate repellere: licet possit propter crimina alias occulta, extra confessionem tamen cognita, illum ab officio suscipiēdo, reijcere, quod ex eo textu colligi potest, de quo tamen alias latè dicemus.

¶ At quamuis hæc ita se habeant de eo qui occultè solus nouit impedimentum: ipsi tamen contrahentes fateri tenentur, quamuis occultū, sit vel desistere. Quamuis posse illos aut occulte dispensationem petere interim tamen non copulari, sed si forte contrahere fuit necesse, contrahant animo castè viuendi, donec Papa dispenset in occulto impedimento nonnulli senserint, quod mihi non omnino probatur, nec

nec enim cõtrahẽtes immunes sunt à peccato, cum inualidè cõtrahant. Tenentur itaque aut manifestare, aut desistere. Cum enim possint ab eo matrimonio contrahendo sine vllius scandalo aut ignominia recedere sibi imputent, si se in eas cõiecerint angustias. Vnde non reprobanda ea consuetudo, qua etiam sine infamia proceditur ad inquisitionem, ca. cum nobis, de electione. Cui non aduersatur ca. qualiter & quando de Accusat. ibi enim agitur, cum proceditur ad punitionẽ: in nostro autem casu ne promoueatur indignus. Id quod dico de cõtrahentibus colligo ex his, quæ dicit Cabriel Vazquez 1.2. disp. 168. ca. 6. num. 47.

Explicantur in eo decreto quæ ad parochi præsentiã spectãt.

§. V.

Enique circa decretum istud explicandum est, quod ad parochum attinet qui matrimonio debet assistere, aut alijs licentiam assistendi concedere.

¶Primò igitur is proprius parochus esse debet alicuius ex cõtrahẽtibus, si ex diuersa parochia sint. Et quãuis de eo alia extet dispositio cõcilij Coloniẽsis sub Paulo III. c. 32. attamẽ iã cõstat ex declaratione Cardinaliũ quãuis in vtraq; parochia fieri denũtiationes debeant in quauis tamẽ parochia cõtrahi posse. Quã declaratione refert Nauarrus li. 4. consiliorum cons 52. Idẽ iudico si à proprio parocho coniungantur in aliena parochia, id quod sine peccato faciet, etiã sine licentia propria ordinarij cessante scãdalo. Est enim hoc actus iurisdictionis volũtariæ, non contentiosæ. Et idem iudicandum de eo cui delegaretur facultas, vt dico infra isto. §.

¶Parochus autem non est necessarium vt sit sacerdos. Nam assistentia parochi pro forma huius contractus pendet ex Tridentini dispositione tantum: ex eo autem tantum colligitur debere esse parochum. Nec vero est argumentum aliquod efficax, quo probetur debere esse sacerdotem. Quod enim coniũgat contrahentes non est functio sacerdotalis ordinis: neque se exponet periculo efficiendi nullum sacramentum, sequitur enim opinionem probabilem.

¶Nec verò impeditur sacramentum matrimonij, etiam si parochus assistens sit excommunicatus, vel irregularis, etiã non toleratus, quãuis dissentiant multi, quos refert, & sequitur Auila de Censuris, p. 2. c. 6. d. 3. dub. 1. conclus. 5. Id autem quod dixi verũ esse probatur, tum quia parochus etiam non toleratus, quãdiu ecclesia non priuatur, verè parochus est, ac persona publica: tũ etiam

etiam quia asſiſtentia illa non eſt actus iuriſdictionis, cum valeat aſsiſtentia etiam inuiti parochi, & reluctantis, & contrariam habentis intentionem, cum tamen nullo modo poſsit eo pacto exerceri aliquis iuriſdictionis actus. Quare tantũ eſt quaſi legitimus teſtis matrimonij, illi auctoritate præſtans per poteſtatẽ, quam habet in ſubditos, cum facultate ſubſtituẽdi ad teſtificandum, vnde & ille poteſt aſsiſtere etiã ſi excommunicatus non toleratus, teſtes enim etiam infames non depellũtur à matrimonio, vt dicã poſtea: poteſt etiã facultatem concedere alteri vt aſsiſtat. Imò etiã excõmunicato facultatem concedere. Hinc etiam fit valere matrimoniũ cui aſsiſtit parochus etiam ſi illi interdictũ ſit ne aliquos coniungat: vel aſsiſtat, & etiam ſi ob ignorantiam & inſcitiam ſit illi datus coadiutor. Pro primo enim caſu extat declaratio Cardinalium, quam refert Petrus de Ledeſma quæſt.45.art.5. An autem ſi habeat tantum titulum præſumptum valeat matrimonium, petendum ex his quæ dicam de excommunicatione.

¶ Cũ autem dixerimus propriũ parochũ debere aſsiſtere matrimonio explicemus oportet, quis ſit proprius parochus. Quod vt expliցetur ſupponendum in primis hic non appellari proprium parochum ratione originis; aut eius loci in quo quis obiter natus eſt, ſed ratione domicilij. Cum enim concilium velit vt proprius parochus aſsiſtat, proprius ille eſt, in cuius parochia domicilium habet.

¶ Deinde ſciendum Panormitanũ in c. *in noſtra* de ſepultur s n.11. ſui commentarij, quærere, quæ nã eccleſia parochialis dicenda ſit. Et primo refellit opinionem Federici exiſtimãtis ſine domicilio & animo illic habitandi perpetuò quempiam in ius parochiæ transferri. Adducit pro ſe Ioannem Andream in Nouella, qui ſcribit eum qui belli tempore à villa in vrbem ſe recipit, animo rus repetendi bello confecto, ſi in vrbe decedat, ad villæ eccleſiam quartam funeris pertinere. Adiungit pro ea Antonium de Butrio in ſua quadam quæſtione affirmantem, ciues Florentinos ad vitandam peſtem, ſi ſe Bononiam conferant, eo conſilio vt peſte finita ad proprios lares remeẽt, ſi diem ſuum obeant Bononiç, quartam Funeris Florentinæ eccleſiæ deberi: nec ſecus Bononiæ iudicatum eſſe. Idem contendit auctoritate Pauli Clementi. *Dudum*, de ſepulturis, docentis. cum quis in aliena parrochia, in qua annum vixit de vita exijt, quartam funeris partem inter eccleſiam parochiæ, quæ eſt domilij, & eam quæ dicitur habitationis, diuidi. Et ad hanc ſententiam comprobandam valere Panormitanus ait ca. 2. & 3.

2. & 3. de sepult. lib. 6. vbi in Parochialibus locus domicilij, non habitationis expenditur. Affert etiam Decretalem *Is qui*. de sepult. in 6. & denique argumentum sumit ex l. *Generali* §. vxori D. de vsufructu legati, ex qua conficiat neminem dici posse in aliquo loco esse, nisi sit ibi mansurus.

¶ Quare Panormitani sententia ad quatuor enuntiationes reuocatur. Prima. Cum aliquis aliò suum transtulit totum domicilium, tunc in loco, in quem transtulit, suam nāciscitur parochiam, ea, extremo, de parochis. Secunda. Cum retento domicilio primo quærit secundū, & in vtroque se pariter collocat, in vtroque domicilio parochiam habet ca. 2. de parochijs, lib 6. Tertia. Cum retento primo domicilio, migrat alio tamquam peregrinus, nouam parochiam, nequaquam adipiscitur, ex ca. *Romana*. §. *contrahentes*. De foro compet. in 6. Quarta. Si priori domicilio retento, migrat alio, sed non animo illic perpetuò domicilium constituendi, anceps relinquitur quæstio. Is tamen credit parochialem censendam esse ecclesiam, quæ est nexa domicilio, non quæ habitationi. Fauet cap. 3. de sepult. in 6. licet in casu necessitatis in ecclesia habitationis possit percipere sacramēta. Neq; ab hac sententia procul abest Hostiēsis in summa, tit. *De parochijs* §. *quis intelligatur parochianus*, ait enim aliquē dici parochianum ratione domicilij.

¶ Aliorum autem, nec paucorum sententia est parochum proprium aliquem dici ratione habitationis potius quam domicilij. Ita Innocentius in ca, *Omnis vtriusque sexus*, de pœnitēt. & remiss. Federicus cons. 246. Syluest. v. *Confessor*. 1. §. 10. qui communem eam esse testatur Doctorum sententiam.

¶ Verum mihi Panormitani sententia videtur magis consōna dispositioni iuris canonici, cum tres primæ propositiones nitantur expressa iuris dispositione: quarta verò valde consonet cum dispositione pontificis in ca. *Is qui*, de sepult. in 6. qui enim retento domicilio in villam recedit vel recreationis gratia, vel vt ruralia opera exerceat, (in quo quis non videt magnam anni partem in sumi?) nisi ibi ius eligat sepulchri, si ibi decedat, ad parochiam, in qua habet domicilium, pertinere. Quod item inquit Panormitanus in casu necessitatis posse percipere sacramenta in parochia habitationis, consonat cum declaratione Eugenij IIII. qui declarauit eos, qui tempore paschatis nequeunt, commodè ad suas parochias accedere, iure posse, in parochia, in qua degunt, sanctissimum Christi corpus accipere, vt docet cum alijs Ioannes Azor tomo 1. Instit. moral. lib. 7. ca. 41. quæst. 8. Quod magno argumento est locū habita-

habitationis. Si alibi domicilium sit, non satis ad ius parochiæ constituendum: aliàs non esset necessaria explicatio pontificis, qua declararet in necessitatis casu posse percipi sacramenta in parochia habitationis.

¶Nec verò ea, quæ alij pro sua adducunt sententia difficile est diluere. Objiciunt primò, quia is est proprius parochus ad coniungẽdos aliquos matrimonio, qui in ca. omnis de pœnitent. & remissione, appellatur proprius sacerdos ad audiendas confessiones. Is autem appellatur habens curam parochiæ: in qua aliquis per maiorem anni partem commoratur, vt multi dicunt. Dico igitur scholasticos, v.g. confiteri his, in quorum parochijs habitant, ex licentia sui ordinarij tacita vel expressa, id quod Eugenium IIII. supra diximus declarasse in confessione tempore paschatis. Quod, vt dicebam, magno argumento est non esse propriam parochiam illam in qua habitat, nisi domicilium habeat: alias priuilegio opus non esset, aut indulgentia. Notandum etiam dicere in sua declaratione Eugenium eos qui non possunt ad propriam parochiam accedere, ergo illa, in qua degebant, non erat propria parochia. Pari etiam ratione de licentia sui episcopi; is, in cuius diœcesi habitat, dispensabit in votis, alias minime, secluso priuilegio. Cum que ad matrimonium ineundum ex Tridentino requiratur expressa licentia sui ordinarij, ea non subsistente, non valet, is, in cuius parochia degit, eum matrimonio coniungere, nisi iam aliud domicilium relinquat, & nupturus se transferat ad domicilium vxoris: eo enim casu etiam post horam mutati domicilij is parochus vxoris cẽsetur proprius.

¶Secundò objiciunt textum in ca. *Nostra* de sepult. vbi dicit soluẽdam quartam parochiali ecclesiæ de cuius parochia extrahuntur corpora mortuorum quibus indicari videtur solam habitationem requiri. Dico tamen ex his verbis iunctis præcedentibus id non effici, expresse enim agitur de parochianis alterius ecclesiæ. Vnde restat explicãdum, quæ parochia sit. Ego dico illam esse, in qua domicilium constituerunt. Adde illa verba esse in narratione facti. In responsi autem dicit pontifex soluendam esse quartam parochiali ecclesiæ. Vnde examinandum vlterius, quæ sit parrochialis, & cuius ecclesiæ aliquis dicatur parochianus.

¶Tertio objiciunt textum in ca. fin. de parrochijs ibi. Cum ad inhabitandum in ea se quam plurimi contulissent. Dico tamen ibi esse sermonem de his, qui recuperata Accon e ciuitate alijs occupatis ibi domicilium elegerant, alio relicto.

cto, quod in hostium potestate erat. Itaque potius ibi censetur parochiam nancisci ratione domicilij. Idque constat, quia existentibus aliarum vrbium Episcopis postea, ad eas nō sunt reuersi, quāuis in eis prædia haberent. Non autem idem est in aliquo loco prædia habere, & domicilium.

¶ Quarto obijciunt textum in c. *Quæsitisunt*, 16. q. 1. vbi dicitur decimas persoluendas his à quibus per anni circulum Missas audiunt. Respondeo enim esse specialem & expressam dispositionem iuris decimas prædiales deberi, vbi prædia sunt: personales verò vbi sacramenta ministrantur c. vlt. de sepult. in 6. c. vlt. de paroch. quare ex ea dispositione nihil contra nos.

¶ Denique obijciunt textum in c. *Cumnullus*. de tempor. ordinat. in 6. vbi agitur de proprio sacerdote ad ordines, diciturque illum esse à quo oriundus, vel in cuius diœcesi beneficiū obtinet, aut domicilium collocauit. Sed hic textus potius pro nobis est: nā scholastici in Academia non dicuntur domiciliū, sed habitationem habere. Hæc adduxi non quia difficilem solutionem habeant, sed quia his permotus Thomas Sanctius oppositā sententiā secutus est, quamuis Panormitani sententiam, quam sequimur, probabilissimam esse fateatur.

¶ Ex his constat quis sit dicendus proprius parochus qui matrimonio interesse debet. Hinc etiam colliges quid dicendum sit de parochia concubinæ, quæ in domo concubini habitat, vultque contrahere cū viro alterius parochiæ. Si enim parochus concubini tantū intersit, & concubina in eam parochiā non transtulit domicilium, nullum est cōiugium, neque enim ille est proprius parochus, idque in simili casu iudicatum esse comperio: concubina enim non nanciscitur domiciliū concubinarij, sed legitima vxor, vt in iure notum est.

¶ Alienigenæ autem illum parochum vocant, in cuius parochia habitant ex declaratione Cardinaliū, si tamen cogniti sint, & non computentur inter vagabundos. De vagabundis enim, (quo nomine intelligo etiam eos qui quærentes domicilium, alicubi commorantur: vel dum pergunt ad proprium domiciliū aliquā transeunt) de vagabundis itaque diligenter inquiri debet, accipiēdaque licētia ab ordinario iuxta Tridentinum sess. 24. c. 7. si autē parochus eam non adhibeat diligētiam, peccabit mortaliter, valebit tamen coniugium, est enim præsentia parochi & testium. Hinc inferes si alter tantum alienigena vel vagus sit, satis esse si quiuis parochus intersit cum valeat matrimonium præsente parocho cuiusuis ex contrahentibus. Facienda tamen ea diligentia, ac si vterque vagus esset. Quod si quis ne co-

ram

ram proprio parocho contrahant, alio secedant non habitaturi, nec mansuri, nonnulli senserunt non gaudere alienigenarum iure, quia dolus nemini patrocinatur. Alijs tamen secus videtur, quod mihi magis placet iuxta ea, quæ dixi de his qui in fraudem decreti Tridentini recedunt ad contrahenda coniugia in eorum regiones, in quibus non est receptum Tridentini decretum.

¶ Obseruandum denique ex declaratione Cardinalium ita parochum ibi fore præsentem, vt ad eũ casum vocatus videatur. Quare si ca su præsens fuerit, nõ tenet matrimonium. Valet autẽ etiam si deceptus, aut per vim adductus sit, vt eadem congregatio censuit, referente Comitolo lib. 1. Respons. moral. q. 114. Quare in eo deceptus est Thomas Sanchez lib. 3. d. 39. n. 11.

Explicatur decretum Tridẽtini, quoad ea quæ pertinent ad præsentiam alterius loco parochi.

§. VI.

Illud etiam sciẽdũ in eodem decreto caueri ne vllus alius siue sæcularis, siue regularis posśit aliquos matrimonio iungere. Quod si secus faciat, manet ipso iure suspensus ex Tridẽtino in eo decreto. Verũ cũ olim religiosi benedicentes aut solennizantes nuptias ex cõn uni cati essent Clement. I. de priuilegijs, qua stione habet, an nunc post Tridẽtinũ duplicẽ pœnã incurrat. Affirmauit Nauarrus li. 5. cons l. de pœnis, consil. 1. At verius per Tridentinũ eam excommunicationẽ sublatam, & tantum incurri suspensionem, vt declarauit etiã congregatio Cardinalium. Cum autem tantum concilium dicat illos suspẽsionem incurrere, nec explicat à quo suspendantur, quamuis tutius sit abstinere se ab officio & beneficio, probabile mihi videtur, tantũ suspendi ab officio in pœnam vsurpati officij, quamdiu aliud non declarat congregatio Cardinalium. Manent autem ita suspensi, donec absoluantur ab eo, qui matrimonio interesse debebat, vel à quo benedictio erat suscipienda, ex Tridentino ibidem.

¶ Potest tamen assistere alius licentia tamen obtenta. Quam concedere potest parochus, qui potest delegare, imò & cum subdelegandi facultate. Idem dic de parochis non proprietarijs, quãdo i piscopus est immediatus parochus, vt in regno Granatensi: potest enim hic assistere, & alijs licentiam dare. Quia licet delegati sint, cum sint delegati ad vniuersitatem causarum, possunt illi delegare specialem aliquam causam: subdelegare autem non potest, licet possit in ea forma delegare, ex nunc

ego do facultatē assistendi matrimonio sacerdoti quem tu delegeris: nam iam hic posterior non suo nomine, sed tanquā substitutus alium eligit. At ille, quem aliquis parochus assumit locantem operas, vt adiuuet, delegare nō potest, neque is cui licentia assistendi matrimonio data est. Quæ omnes conclusiones deducuntur ex principijs iuris in materia de officio legati.

¶ Id autē quod de parocho diximus, locum habet in religiosis apud Indos, vbi munus parochi exercēt de suorū prælatorum licētia vt pro illis declarauit Pius V. vnde & vagos iungere possunt, licentia tamē petita ab ordinario, vt ex eodē breui cōstat, ad q̄ ūis literis Leonis X. & Adriani VI. quas refert Veracruz in suo speculo. Non autē possunt alios matrimonio iungere, si transeant per oppida, quæ sub aliorum parochorū regimine sunt, etiā si absint proprij parochi, vnde nec etiam vagos in aliena parochia copulare possunt.

¶ Archipresbyter ecclesiæ cathedralis, quā vis olim forsan posset in tota diœcesi ministrare sacramenta, & ideo etiam iungere matrimonio: at nunc restrictior eius potestas est. Itaque non potest nisi in parochia tantum vnà cum parocho. Nec archiepiscopus in territorijs suffraganeis ordinarius est, nec licentiam dare potest. Est tamen iudex in causa appellationis, quando per appellationem deuoluitur ad ipsum ca. pastoralis de officio ordinarij, ex com muni sententia. Vnde in casu quo nollet Episcopus, per appellationem ad ipsum deuoluta causa, potest licentiam concedere: est enim tūc ordinarius: & in casu quo sententia transeat in rem iudicatam, quod secus in episcopo: nam Archiepiscopus nō est ordinarius, nisi in casu, quo sententia transierit in rem iudicatam, & ita ante id tempus nec potest interesse aliquorum matrimonio, nec licentiam alteri assistendi concedere. At episcopus, cum sit ordinarius, si velit etiam pendente appellatione, licentiam concedere, valet.

¶ Idem quod de ordinario diximus, dicendū de capitulo sede vacā te, est enim eius potestas ordinaria, & de Abbate nulli Episcopo subiecto: & de Cardinali in ecclesijs sui tituli, & delegato in terra suæ legationis, est enim ordinarius, ca. 2. de officio legati in 6. siue sit legatus à latere, siue non, quoad hoc enim nullum inter ipsos discrimen extat.

¶ Idem etiam dicendum de vicario generali tam Episcopi quàm capituli sede vacante, sunt enim ordinarij efficiuntque idem tribunal, & intelliguntur nomine ordinarij in Tridentino decreto. Vnde ab illo ad Episcopum non est appellatio, cap. *Romana* in 6. nisi in causis commissis speciali

ciali commissione. Nam si dum constituit vicarium cōmittat etiam eam causam, videtur esse in eo casu ordinarius, ca. *tua fru.* de Constitut. ibi, quia simul & ab eodem. Trahit enim ad se dignius minus dignum. Vnde non mirum, si pereat ea iurisdictio decedente episcopo, quia est accessoria episcopi, quamuis à iure concedatur constituto semel vicario per episcopum. Quare & audire confessiones, & alijs licentiam dare potest audiendi non secus ac episcopus: habet enim iurisdictionem in ciuilibus & spiritualibus: licet non in criminalibus, nisi ex speciali commissione cap. 2. de officio vicarij in 6. Et quamuis Tridentinum sess. 23. ca. 15. dicat vt audire confessiones non possit, nisi probatus ab episcopo, ibi etiam intelligitur eius vicarius, & vbicumque aliquid conceditur episcopo, nisi excludatur, intelligitur etiam & vicarius, quia efficit cum illo vnū tribunal, vt tenet communis doctorum sententia, & colligitur ex Tridentino sess. 24. c. 6. Ex quo etiam fit defuncto episcopo, vel excōmunicato suspendi, & expirare, vel per reuocationem, quā intimari debet per nuntium, epistolam, aut procuratorem. Quod adeò verum est vt morte episcopi interueniente, vel reuocatione nulli actus sint etiam incepti, in quo differt à delegato, ca. gratum de officio delegati, non enim delegatus efficit vnum tribunal cum delegante sicut vicarius cum episcopo. At excommunicato episcopo, valet matrimonium si vicarius assistat, vel licentiam concedat: supra enim diximus posse validè contrahi excommunicato assistente matrimonio. De vicario autem foraneo non est eadem ratio atque de vicario generali, nam cum sit delegatus, etiam si vniuersitas causarum illi committatur, est ab eo appellatio ad episcopum delegantem.

¶ Is autē, cui confertur ea licentia est, sacerdos sit necesse est. Quā uis enim illa coniunctio non sit functio sacerdotalis ordinis, & etiā non sacerdos parochus esse possit. Attamen, cum decretum Tridentini, quo tantum ea forma est inducta, dicat vel alius sacerdos de licentia parochi ostandum eius dispositioni, non tamen necessarium vt sit sacerdos approbatus is, cui datur.

¶ Licētia expresse debet concedi, nec satis est tacita, neq; enim hic locum habet ratihabitio de futuro, secus de præsenti, vt si fieret coram parocho illo tacēte: d enim ad licētiā videretur satis, sufficeret tamen ex declaratione Cardinaliū generalis licentia ad sacramenta ministranda, vel exercenda omnia officia parochum concernentia.

¶ Valet etiam ea licentia etiam data cōtra interdictum episcopi, & valet matrimonium: Tridentinum

 nam-

namque concedit vt alius sacerdos de licentia parochi interesse posit & ita etiam declarauit cōgregatio Cardinalium. Matrimonia enim tantum contra interdictum ecclesiæ valet, licet cum peccato fiūt. Valet quoque etiam si concedatur sub aliqua conditione, v.g. vt moneat ne consummont ante benedictionem ecclesiæ, dummodo ea cōditio non contineat aliud à forma per ius commune inducta, sic enim non amplius operatur quam ipsum ius commune. Secus si sub conditione à iure non expressa committat, tunc enim videtur nouam formam inducere, & ea non seruata non subsistit licentia.

¶ Addendum etiam non tantum valere licentiam concessam à parocho vel ordinario, vt in sua parochia vel diœcesi alter eos coniungat, sed etiam vt id munus obeat in aliena diœcesi. Pone aliquem exulare Salmantica velleque cum aliqua fœmina Salmanticensi contrahere Vallisoleti, eoque illam adduci velle, facultas concessa ab ordinario Salmanticensi, vt parochus Vallisoletanus eos coniūgat matrimonio valet. Scio contrarium sensisse Nauarrum lib. 4. consil. 37. & 52. negat enim parochum extra suam parochiam, aut episcopum extra suam diœcesim contrahendis matrimonijs inter suos interesse posse. Id tamen quod dixi magis placet. Nam ex decreto Tridentini loco citato constat formam ab eo præscriptam & seruandam in matrimonijs in eo intrinsecè & essentialiter esse tamen esse, vt adsit parochus vel alius sacerdos de licentia parochi, siue ordinarij, & duo prætera testes: igitur reliqua omnia, tempus, & locus & alia accidentaria sunt. Cumque idem posit ordinarius suos coniungere in aliena diœcesi, cur non poterit licentiam concedere vt alter suos diœcesanos cōiungat etiam in alia parochia? Quod si etiam iudex qui extra suæ iurisdictionis locū iudex non est, licentiam minori tribuere potest, vt extra suæ iurisdictionis locum contrahere posit: cur idem non faciet episcopus in matrimonij cōtractu? Cur etiā cū episcopus suis peregrinantibus in alienam prouinciam, facultatem concedit suscipiendi ab alienis eucharistiæ & pœnitentiæ sacramenta, non præbebit etiam facultatem ineundi matrimonij?

¶ Neq; obstat id, quo potissimū inductus videtur Nauarrus, scilicet parochum vel episcopum extra suam diœcesim esse personam priuatam & non pollere ea autoritate publica, quam in celebrandis coniugijs exigere videtur conciliū. Id inquam, non obstat, quia conciliū in eo personarum genere, quarum est in matrimonio præsentia necessaria, non requirit alicuius publici officij autoritatem: alias neque simplex sacerdos de licentia parochi,

aut testes è priuatorum numero, nõ essent idoneæ personæ, quod stultum est: sed tantum exigit vt eiusmodi sint personæ, quæ plenam ecclesiæ fidem faciant, abstulit enim matrimonia præsumpta. Adde nomen episcopi & parochi esse nomen hominis publicam personam habentis & sustinentis, vnde publica id autoritate factum iudicari debet, cum actus ille non sit iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, vt dicebam suprà §. 5. in principio.

¶ Concessa tamen licentia vti non potest is cui conceditur, nisi illi innotescat. Nec satis existimo si contrahentes dicant se licentiam habere, vt eos iungere matrimonio possit. Solent enim in eo innumeræ fraudes interuenire. Nisi forsan adeo virtutibus ac alijs polleret, qui diceret, vt de eius veritate dubitari nullo modo posse videatur.

¶ Quod autem attinet ad testes, eorumque qualitatem, cum lex ista odiosa sit, restingens, scilicet, naturalem ad contrahendum libertatem, non sunt ad seueram canonis normam testes exigendi: sed satis eutnt quicumque rationis compotes, etiã impuberes, consanguinei, domestici, fœminæ, etiam infames: licet filis oriatur contra matrimonium, fas erit legitimas exceptiones testibus suspectis opponere.

(⁂)

De pœnis matrimonij clandestini.

§. VII.

PRIVS agemus de pœnis matrimonij clãdestini ex defectu denuntiationũ, id enim antiquo iure clandestinum dicebatur: n ex de pœnis matrimonij Clandestini ex defectu parochi & testium, quæ forma iure nouo concilij Tridentini inducta est.

¶ Igitur Innocentius in concilio Lateranensi sub ipso celebrato, & habetur c. fin. de Clandest. desponsat. hac habet: *Siquis verò huiusmodi Clandestina vel interdicta coniugia inire præsumpserit in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali coniunctione suscepta prorsus illegitima censeatur: de parentum ignorantia nullum habitura subsidium: cum illi taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum præter omne interdictum, etiam in conspectu ecclesiæ contrahere præsumpserunt.*

¶ Circa quam pœnam obseruandum in primis illam incurri ipso facto ante iudicis sententiam, cum illa in priuatione consistat, licet alij dissentiant.

¶ Deinde obseruandum eam statui eo quod sic cōtrahentes legem ecclesiæ contemnere videantur: & ideo non mirum si filij suscepti ex matrimonio contra dispositionem ecclesiæ, illegitimi censeantur, quamuis alias filij suscepti ante matrimonium per subsequens legitimi fiant. Nam in hoc postremo casu nihil factum contra reuerentiam matrimonij. Deinde hoc postremū statuit ius, vt inde alliciat homines legitimatione prolis proposita, quam pater natura vnicè diligit, & ea ratione deserat concubinatum, & honestam ineat coniunctionem.

¶ Deinde obserua, vt ea pœna illegitimitatis prolis sequatur duo requiri in eo canone, & vnum sine altero non sufficere. Primum vt omittantur denuntiationes. Secundum vt ob id in gradu prohibito contrahatur. Vnde si non omissis denuntiationibus contrahat in gradu prohibito bona fide, legitima proles est: imò etiam si adsit mala fides ex parte vnius tantum coniugis ex vi istius decreti. Canō enim in postrema parte exigit malam amborum fidem quando in facie ecclesiæ & præmissis denuntiationibus contrahitur. Similiter si omittant denuntiationes, non tamen contrahant in gradu prohibito, legitima proles est. Ex quo inferes ex matrimonio clandestino prolem suscep tam esse legitimam, nisi in prædicto casu: & etiam per matrimonium clandestinum prolem antea suscep tam legitimari, non secus ac per solemne & legitimum coniugium, de quo latè in tractatu de beneficijs ecclesiasticis. Vtrumque itaque debet concurrere, vt incidat quis in canonis pœnam.

¶ Præterea obserua, eam pœnā incurri, quamuis cū ignorantia impedimēti, vel iuris contraxerint: quia ex omissis denūtiationib' præsumitur affectata ignorantia, cum illi taliter contrahendo nō expertes scientiæ, vel affectatores ignorantiæ videantur, inquit pontifex. Itaque in hoc casu culpabilis & affectata ignorātia nō excusat à pœna. Vnde non eadē ratio est huius pœnæ, & excommunicationis quæ lata est in Clement. vnica de Consanguin. Nā ad eam excōmunicationē requiritur dolus verus, & non satis est præsumptus, vt suprà ostendi, c. 2. §. 5. vnde cum ignorantia culpabili non incurritur.

¶ Sed quæret aliquis primò, an si omittantur denuntiationes, & contrahat quis coram parocho & testibus, diceretur iure antiquo matrimoniū istud clandestinum, quoad hunc effectū. Nonnulli sentiunt nō dici clādestinū etiā si omissis denūtiationibus celebraretur, quando publicè contractum est. Ita Abbas in d. c. fin. de Clandest. desponsat. Quā doctrinā moribus receptā esse docet Couarruuias de sponsal. ca. 6.

cap. 6. num. 10. quia id quod scientibus vicinis fit dicitur publicè fieri, vt notat Ioannes Lupus in cap. per vestras 3. notab. §. 21. num. 4. de donat. inter virum & vxorem. At Bartolus in l. fi. D. de ritu nupt. asserit clandestinum esse. Illud enim dicitur fieri clam, quod fit omissis his, quæ in eius actu à lege requiruntur. Et quamuis ad id nonnulli respondent id quidē procedere, nisi aliud æquiualēs in actu interueniat, quo effectus à lege intentus deducatur, vt in matrimonio publicè contracto euenit: adhuc id non videtur satisfacere, non enim est æquiualens. Magis enim res examinatur denuntiationibus præmissis, quibus in omnium ferè cognitionē peruenit, quàm si fiat matrimonium publicè & corā testibus, sic enim facile est multos latere. Quare opinionem Bartoli magis probo quàm etiam sequitur Thomas Sanctius lib. 3. disp. 1.

¶ Secundò quæret aliquis an hæc pœna illegitimitatis constituta hoc canone aduersus eos qui omissis denuntiationibus contrahunt in gradu prohibito extendenda sit ad quoduis aliud impedimentum. Mihi quidem placet non extendi. Cū enim grauissima pœna sit illegitimitas prolis, nescio cur ad aliū casum extendenda sit, vbi expressè de eo tantum agitur impedimento. Neque obest quod nonnulli respondent, esse similem casum, eandemque militare rationem. Nam si hoc esset alicuius momenti, innumeræ leges extendendæ essent, quæ non extenduntur ad alios casus.

¶ Neque obstat quod legibus Partitarum 3. tit 3. p. 4. & l. 2. tit. 15. p. 4. vniuersè idem de omnibus alijs impedimentis statuatur. Nam ex legibus ciuilibus ad Canonicas in materia de matrimonio, nullum sumitur argumentum, vt notum est.

¶ Neque obstat etiam quod in cap. *ex tenore*, qui filij sint legitimi, cum sermo sit de alijs impedimentis, quia alter eorum erat coniugatus, vt censeretur filius legitimus, expendit textus bonam alterius parentis fidem, & matrimonium publicè contractum esse. Ex eo enim non efficitur secus sentire Pontificem si esset clandestinū. Satis enim erat bona fides vel vtriusque vel alterius, quod autem in facie Ecclesiæ contractum esset ex abundanti additur. Eodem modo accipiendum, quod inquit Tridentinum sess. 24. cap. 5. cum pœnam statuit aduersus omittentes solemnitates id est denunciationes, si ignoranter contraxerint in gradibus prohibitis, neque ad alios casus extendit. Vnde illa verba. *Si verò solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur*, restringenda sunt ad impedimentum in aliquo gradu prohibito: sicut &

ea quæ statim subiunguntur ad impedimentum consanguinitatis tantum pertinent. *In contrahendis matrimonijs, vel nulla omnino detur dispensatio, vel rarò idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, &c.*

¶ Sed & in eo decreto Tridentini cap. 5. alia pœna imponitur clandestinè, idest, omissis denunciationibus contrahentibus in gradu tamen prohibito, vt spe dispensationis consequendæ careat, quæ pœna ad alios casus non extenditur. Illis autem non indicatur ablata facultas dispensandi à Pontifice, sed tantum lethaliter peccare, si sine causa dispenset.

¶ Præterea aduersus parochum assistentem matrimonio clandestino, idest, omissis denuntiationibus, in d. cap. fin. de Clandest. desponsa. §. fi. pœna lata est: incurrit enim suspensionem per triennium. Est autem inferenda per sententiam iudicis, inquit enim, suspendatur, quod verbum significat actum iudicis quidquid nonnulli dicant. Incurritur autem à die sententiæ, etiamsi in eodem triennio sæpe delinquat. Nec potest absolui ab Episcopo infra triennium, est enim termimus suspentioni adiectus, vel ob id maximè quod constitutio illa à Concilio generali condita sit; communis autem Doctorum sententia tenet Episcopos contra Concilium dispensare non posse in cap. *at si clerici*. §. fin. de Iud. sed elapso termino liber euadit. Vnde licet à suspensione lata in iure siue ob contumaciam, siue peccatum aliud, & sine termino, & non reseruata posset Episcopus absoluere vt docet Innocentius communiter receptus & Nauarrus cap. 27. num. 62. cap. *nuper* de sentent. excommun. &c. *ex literis*, de Cōstitut. potest enim Episcopus dispensare vbicunque non inuenitur prohibitum: at quando imponitur ad certum tempus, non potest Episcopus absoluere, sed conditor canonis, vt tenet Paludanus in 4. d. 18. quæst. 7. in fine, Syluester V. *suspensio* quæst. 8. in fine & communiter Doctores. Neque in hoc casu habet locum limitatio Tridentini sess. 24. cap. 6. vbi concedit Episcopo, vt absoluat ab omni suspensione ex occulto delicto prouenienti etiam reseruata Papæ. Nam quod parochus intersit clandestino coniugio non potest esse occultum delictum.

¶ At contra ineuntes matrimonia sine parocho & testibus quæ est forma à concilio præscripta nō nulla etiam statuuntur. Primum vt sint inhabiles ad sic contrahendum. Quod quidem non intelligitur eo sensu, vt sint inhabiles ad omnino contrahendum coniugium, esset enim grauissima pœna, quamuis non infrequens in Ecclesia, vt dixi supra cap. 13. §. 4. concilium non nisi

nisi cũ limitatione loquitur, ad sic contrahendum, & in eo sensu declaratum est à Cardinalibus. Ea autem pœna incurritur ipso facto, neque ad id opus auctoritate iudicis, nisi forsan matrimonium esset nimis publicum, & necessaria sententia esset vt vitaretur scandalum.

¶ Statuta etiam est exhæredationis pœna l. 49. Tauri. Quæ pœna non est correcta per ius canonicum: potest enim ius ciuile pœnas adigere ad exactiorem Iuris Canonici obseruationem, sicut & alias etiam pœnas statuit cõtra Hæreticos. Quamuis de illis criminibus agnoscat Ecclesia. Indiget autem ea pœna iudicis sententia iuxta generalia principia in disputatione de legibus.

¶ Deniq; parocho, & testibus assistẽtibus tãtũ punuitur arbitraria pœna à cõcilio, neq; alia designata. Quare illa triennalis suspensio, de qua modo dicebamus, non est correcta per Tridentinum. Sermo enim est in diuersis casibus. Illa intelligitur, quando adest matrimonio clandestino parochus, ex defectu denuntiationum: hæc autem quando adest matrimonio nullo & inualido. Vnde parochus non proprius vel regularis assistens matrimonio clandestino, præmissis tamen denuntiationibus, sine licentia parochi aut sine testibus, non punitur pœna Concilij Lateranensis quæ tantum imposita est assistẽti matrimonio clandestino ob defectum denuntiationum: sed punitur pœna Tridentini, est enim matrimonium nunc sine proprio parocho & testibus etiã si præcesserint denũtiationes, omnino nullũ. At de his hactenus, in quibus explicati omnes huius quæstio. canones.

CAVSA. XXXI.

ISPVTATVM in superiori causa à Gratiano de impedimẽto cognationis legalis, & spiritualis, & de clandestinis coniugijs. Ait nunc de Impedimento criminis, in quæstione prima: in secunda autem de consensu coacto explicatq; an ille insufficiens sit ad matrimonium. Quæstione autem tertia agit de valore sponsalium ex consensu parentum, vel sine illo. Quæ in duabus agit quæstionibus, nos examinabimus, quantum satis sit, de sponsalibus autem tractationem in Appendicem huius tractatus referamus.

QVÆS-

QVAESTIO. I.

De impedimento criminis ad quæstionem primam.

Cap. XXVII.

VT quod ad istud impedimentum pertinet, distincte tradatur obseruandum primo, per adulterium tantum, si non adsit promissio, vel fides data de matrimonio futuro, vel machinatio in mortem coniugis, nullum gignitur impedimentum, vt docuit Gratianus hac quæst. 1. cap. *illud*, & habetur etiam in cap. *significasti*, de eo qui duxit vxorem. Vnde Canon primus, & secundus huius quæstionis, qui vniuerse loqui videntur, intelligendi sunt illis subintellectis conditionibus.

¶Similiter sola fides de contrahendo matrimonio, imò nec matrimonium re ipsa contractum non consummatum, si coniugem, cui fidem adstrinxit, non cognoscat, neque impedit, nec dirimit, expresse habetur in d. cap. *significasti*, & ca. fin. eodem titulo.

¶Similiter neque machinatio in mortem coniugis, si ab vno tantum fiat, & sine adulterio, nec impedit, nec dirimit matrimonium, nullus enim id statuit canon.

¶Relinquitur ergo vt quatuor sint casus, in quibus ex homicidio, & adulterio impedimentum oriatur. Primus est, si adsit verum adulterium vna cum fide data de contrahendo matrimonio defuncto altero coniuge impedimentum est dirimens cap. *Relatum*, hac quæst. quod est ex Triburiensi cap. 40. c. *propositum*, c. *super hoc*. c. *significasti*. c. *veniens*. c. fin. de eo qui duxit, &c. Requiritur autem vt ea promissio vna cum adulterio fiat, eodē coniuge viuente: si enim promissio fiat viuente vno cōiuge, & postea contingat adulterium viuente alio coniuge, aut è contra, non oritur impedimentum vt docet Panormi. in ca. fin. de eo qui duxit. Præterea satis est vt sit nuda promissio, quāuis non firmetur iuramento. Nec necessarium est vt sit mutua, sed satis videtur si vnus promittat, alter verò taceat, vt docet Syluester, Matrimonium 8. quæst. 9. & colligitur ex d. cap. *Relatum*, & cap. *significasti*. Nam illa taciturnitas cum mutuo & cæco amore inter adulteros, videtur esse virtualis quædam acceptatio promissionis, & vehemens insurgit occasio machinandi mortem.

morte. Quod si alter ex eis nõ acceptet promissionẽ, nõ oritur impedimentum: non enim adest fides spõsaliorum, quæ sine promissione mutua esse non potest. Requiritur prȩterea vt vterque scientiam habeat de adulterio. Si enim alter ex eis existimet virum primum obijsse, quamuis alter adulter sciat nõ obijsse, nec etiam nascitur impedimentum ex communi sententia. Dixi in principio, verum adulterium. Nam ad illud ex sententia D. Thomæ, requiritur & scientia coniugis, & quod primum matrimoniũ valeat; & quod pollutio sit intra vas. Vnde qui fide data congredetur cum muliere extra vas, non impediretur contrahere, quod idẽ ad casum sequentem obseruãdũ, neque enim sic fiunt vna caro. De quo Anton. 3. p tit. 1. c. Syluester, *matrimonium*, 8. q. 9. & alij.

¶ Secundus casus est. Matrimonium cum aliqua contractum viuente primo coniuge & superstite est impedimentum dirimens cap. *significasti* c. *ex literarum* c. *cum haberet*. cap. *veniens*, de eo qui duxit, &c. Alexander 3. p. 6. in append. c. 13. *significauit nobis*. Extant etiã Nicolai. 1. Responsa Epist. 48. col. 2. Epist. 51. col 2. & Epist. 53. in causa Lotharij regis, qui Theupergã prima vxore legitima viuente, sibi Vvaldradam coniũxit & copulauit & postea retinere volebat. Requiritur autẽ in primis vt vterque sciat se adulterium committere cap. *propositum*, quod est Alexãdri 3 in Append. Lateran. p. 6. ca. 1. & c. *significasti*, de eo qui duxit. Quare si existimarent coniugem viuere, & reuera obijsset, nullum nascitur impedimentum. Item siquis viuente coniuge suo ignarus tamen, nuberet alteri, non oritur impedimentum; vel post scientiã non se miscuit carnaliter, nec fidẽ dedit iuxta supra dicta. Quod si cũ dubio de prioris viri morte contraxit, non oriri impedimentum respondit Lucius 3. c. *Dominus*, de secundis nuptijs. At si alter eorum tantum sicut esse adulterium, ille qui ignoraret, ius haberet discedendi, quod si nollet discedere, alter cogendus est contrahere ex dicto ca. *significasti*, quæ omnia summi nituntur æquitate. Requiritur prætereà, vt primum matrimonium validum fuerit, alias nullum ex secũdo oritur impedimentum c. *significauit*, eodem titulo Idem etiam iudicium si contracto primo matrimonio per metum ipsam carnaliter cognouit, & postea secundam ducat vxorem, sumitur ex Alexandro 3. p. 6. c. 12. primum enim matrimonium valuit, nisi p r vim etiã cõsummasset, in eo enim casu, quia primum nullum fuit, nullum etiam oritur impedimentum. Requiritur denique vt postquam secundum coniugium celebrauerit, secundam etiam agnoscat: si enim ante cõsum matio-

mationem prior decedat, non oritur aliquod impedimentum c. fin. eodem tit. qui congressus debet esse intra naturale vas, vt iam dixi.

¶ Tertius casus est, si adsit homicidium alterius coniugis ab vtroque perpetratum animo contrahendi matrimonium, etiam sine adulterio, est impedimentum dirimens cap. *si quis viuente* infra hac q. cap. *laudabilem* de Conuers. infidel. extat etiam de eo decretum in Concilio Meldensi ca 69. & in Metensi. c. 7. Tres autem requiruntur conditiones. Prima vt vterque cooperetur ad necem, siue per se, siue per alium, quare non satis est si alter tantum sit causa mortis, vel tantum ratum habeat. Secunda conditio est intentio contrahendi, si enim in vltionem vel aliqua alia de causa faciant, non oritur impedimentum. Imò quantum ego iudico, etiamsi intentio non significetur exterius. Itaque si omnino in animo retineant, nec sibi significent, non oritur impedimentum, quia propter occultum omnino & mentale delictum non subiacet Ecclesiæ iudicio neque punitioni. Verũ est patrato homicidio ab vtroque difficilis esse probationis. Tertia, vt occisio sequatur ex illorum opere. Etenim si culpa medici, aut ipsius percussi negligentia, sequatur mors nullum consurgit impedimentum.

¶ Quartus casus est. Si cum adulterio alter siue vir sit causa mortis vxoris, siue vxor viri occidatque vel suum virum vel adulteri coniugem, existit impedimentum dirimens in d. ca *si quis viuente*, & ca. *propositum*, & ca. *significasti*, de eo qui duxit & c. 1. de Conuers. infidel. Requiruntur autem tres etiam conditiones. Prima intentio occisoris de contrahendo matrimonio significata, vt docet D. Thomas in Addit. q. 60. art. 2. cum communi Doctorum, quidquid nonnulli sine fundamento dixerint. Ratio enim huius impedimenti non tantũ est adulteria euitare, sed etiam remouere occasiones occidendorum coniugum his, qui volunt contrahere. Quare si occidit animo contrahendi cum altero nequaquam adulterii participe, aut si occidat vt liberius libidini vacet, non existit impedimentum. Secunda est, vt adulterium præcedat occisionem. Nam ius homicidium vult esse impedimentum tantum, cum vtroque conueniente fit: commissum enim ab vno tantum non gignit eiusmodi impedimentum, nisi vna cum adulterio fit. Tertia vt mors sequatur ex machinatione alterius ex adulteris, siue occidat suis manibus, siue mandato, vt colligitur ex cap. 1. de Conuers. infidel. Nec verò in isto casu requiritur vt vterque sciat in eo casu interuenire adulterium, satis est si notum sit occisori. Debet autem esse verum adulterium, nam si ma-

si matrimonium fuerit nullum exi stimatum validum, non oritur impedimentum.

¶ Sed quæret aliquis an hoc impedimentum locum habeat inter infideles? Respondendum est sub distinctione. Nam si alter machinatorum baptizatus erat matrimoniũ est nullum, expressa decisio in cap. laudabilem, de Conuers. infidel. fideli enim existenti inhabili lege Ecclesiastica, nullum cõceditur matrimonium. At si vterque infidelis sit, probabilius existimo non oriri impedimentum, cum hoc non impediat ex natura rei, sed tantum ex lege Ecclesiastica; infideles autem non teneantur legibus Ecclesiæ. Quod si ex his duobus criminibus, quę necessaria sunt ad eiusmodi impedimentum alterũ committatur in infidelitate, alterum verò post baptismũ, nonnullis videtur matrimonium esse nullum, quia delicto commisso post baptisma videtur ratum haberi, quod ante baptismũ perpetrauit. Sed non video huius firmum fundamentum.

¶ Canonem *si qua mulier* hac q. 1. explicui iam supra cum de impedimento ligaminis sermo esset canonem autem *de his*, & cap. *hac ratione*, quibus secundæ nuptiæ improbari videntur, explicuimus etiam eodem capite. Quare percurramus alios.

QVAESTIO. 2. & 3.

De parentum consensu in filiorum sponsalibus & matrimonio, quid antiqua quid noua iura definiant, ad quæstionem 2. & 3.

Cap. XXVIII.

SPONSALIA, quæ ab spondendo dicta Florentinus scribit l. 1. de sponsal. Spondebant enim maiores, sibique stipulabantur futuras vxores Vlpiano auctore l. 2. de sponsal. Vnde spõnsi sponsæque appellatio nata; præcedebant matrimonium; *ne*, vt inquit Augustinus lib. 8. confes. cap. 3. *viles habeant vxores statim mariti datas, quas sponsi non suspirabant dilatas*, & habetur cap. *institutum est*. 27. quæst. 2. Mirum enim auget charitatis & amoris desideriũ, eius rei, quam expetas dilatio.

¶ Olim autẽ tam sponsalia quã matrimonia filiorum, qui adhuc erant

erint, sub patria potestate, legibus ciuilibus non consistebant sine parentum consensu. Paulus enim in lib. 75. ad edictum in l. 7. de sponsal. *In sponsalibus, ait, etiam eorum consensus exigendus est, qui desideratur in nuptijs.* At in nuptijs parentum consensum desiderari docet idem Paulus in eodem lib. ad edictum l. 2. de Ritu nupt. *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes qui coeunt, quorumque in potestate sunt.* Neque eius solum qui in potestate habet, sed eorum etiam, in quorum sunt postea recasuri, consensus requiritur, vt nepos, qui in potestate aui est, etiam de patris voluntate vxorem debet ducere, quamuis non sit in eius potestate sat enim est, quod spes sit illum fore aliquando cum omnibus suis liberis. Quod ea ratione est constitutum, quia maximè nostra interest, ex qua vxore nobis generentur, qui nominis nostri, sanguinis & familiæ hæredes futuri sunt, & successores.

¶ Hinc discrimen in iure ciuili inter neptem & nepotem cuius rationem nec Accursius, nec eius sectatores assecuti sunt. Inquit enim Paulus in l. *oratione*, de Ritu nupt. *Nepoti vxorem ducenti & filius consentire debet, neptis verò si nubat, voluntas & auctoritas aui sufficit.* Huius autem discriminis ratio ex vetustis Romanorum moribus eruenda. Liberi enim, qui ex nepote descendunt, & aui, & patris nomen, agnationem, familiam, sequi & conseruare debebant. Merito ergo & aui, & parentis consensus desideratur, cum ad vtrumque maximè attineret, qui in eorum familiam insererentur. At descendentes ex nepte, non in patris, & aui, sed in mariti nomen familiamque transibant. Prænomen enim antequam nuberet, virgini non imponebatur sed nubens mariti quod erat accipiebat. Quare patris neptis nihil intererat, in qua familia liberos susceptura esset. Vt autem patria potestas conseruaretur satis superque iudicabant, si aui requireretur consensus.

¶ Ita autem in matrimonijs filij, filiæ ve parentum requisitus consensus, vt absque eorum voluntate initum nullum prorsus esset, nati ex eo illegitimi prorsus haberentur. Appuleius lib. 6. *Impares, inquit, nuptiæ, & preterea in villa, & patre non consentiente factæ legitimæ non possunt videri, ac per hoc spurius iste nascetur.* Paulus l. 11 de statu hominum. *Eum qui viuente patre & ignorante de coniunctione filij conceptus est, licet post mortem aui natus sit, iustum filium eius, ex quo conceptus est, non videri, illis enim nuptijs non consensit pater.* At si contractũ matrimonium tacitè saltẽ ratũ habuisset pater, nasceretur ille patri suo legitimus, vt Alexander Imperator rescripsit l. 5 de nuptijs.

ptijs, si, vt proponis, pater quondam mariti tui, in cuius fuit potestate, cognitis nuptijs vestris non contradixit, vereri non debet, ne nepotem suum nō cognoscat.

¶Hic tamen duo sunt obseruatione digna. Primum ideo olim iure ciuili quamuis matrimonium ab initio nullum, defuncto iam auo legibus cōfirmari; filiū autem ex eo natum haberi illegitimum; quia matrimonij confirmatio id tempus respicit, quo & defunctus auus, & filius ante conceptus. Filium autem iniustè conceptum pro iusto haberi æquum Romanis visum non est. Alterum est in filijs concubinæ aliter statuisse: si enim concubina duceretur in vxorem, matrimonio sequenti filij in concubinatu suscepti legitimi videbantur. Quod non alia ratione ab illis statutum, nisi quia, si filij nati, quando matrimonium ex defectu consensus aui atque parentis erat nullum, postea confirmato matrimonio legitimi haberentur, sperneret facile quisquis patris auctoritatem & consensum, & pro suo arbitratu iniret nuptias, filiosque procrearet, quod spem haberet certam defuncto patre matrimonium illud iustum futurum, ac filios legitimos habendos. Quod & patriæ potestati & pudicitiæ legibus aduersum iudicauit Romanorum prudentia. At in filijs concubinæ contrariam habuit æquitatis rationem, quo eo fauore legis illecti illas sibi in vxores sociarent, vt iam supra dixisse memini cap. 14.

¶Contracta verò sponsalia dissoluebantur ex auctoritate parentum. Vlpianus l. *in potestate*, de spō sal. *In potestate*, inquit, *manente filio, pater sponso nuntium remittere potest, & sponsalia dissoluere.* Quod tamen iure veteri Latinorum sine causa fieri non poterat, quod si fieret, ex sponsa dabatur actio: sublatum tamen postea ob maiorem matrimonij libertatem testatur Gellius lib. 4. noct. Attic. cap. 4.

¶Nec verò solum ciuilibus legibus nulla matrimonia erant filiorum sine parentum consensu: sed id etiam approbatū legibus Ecclesiasticis, vt constat ex Euaristi Papæ decreto, de quo iam suprà cap. 16. §. 1. qui etiam docet hanc non esse nouam cōstitutionem à se editam, sed antiquam à Sanctis Patribus, & Apostolis deriuatam. Eamque constitutionem vsu receptam per multa sæcula in Ecclesia apud nonnullas prouincias dubitare non potest, qui aliquam iuris Ecclesiastici cognitionem habuerit. Tertull anus Africanus & ipse lib. 2. ad vxorem cap. 9. *Vnde sufficiam ad enarrandum felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, confirmat oblatio, & obsignatum angeli renuntiant, pater ratum habet. Nam nec in terris sine consensu parentum filij rite & iure nubent.*

Z ¶Sed

22 ¶ Sed & apud Græcos Basilij tempore eam legem obtinuisse dignosci potest ex eius Epistola ad Amphilochium, ca. 38. *Puellis quæ præter patris sententiam fornicatores secutæ sunt, reconciliatis parentibus, videtur res remedium accipere, sed non protinus ad communionem restituantur, sed triennio punientur.* Quæ autem Basilius habet can. 42. eiusdem Epistolæ, eius nobis sententiam explicabunt. *Quæ sine his, qui habent potestatem fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuente patre, nec Domino, ij qui conueniunt sunt ab accusatione liberi, donec coniugio Domini annuerint; tunc enim accipit firmitatem coniugium.* Hæc Basilius.

¶ Sed audiamus Theodorum Balsamonem in Commentario eius Epistolæ ad Canonem 38. ostendunt enim quæ ille scribit, Euaristi decretum vsu etiam & moribus Græcorum receptum. [Puellas, inquit, hic Sanctus Pater eas, quæ sunt in potestate parentum appellat. Dicit ergo quod si alicuius puellæ tradent se ipsas suis amatoribus præter suorum parentum sententiam, & ab illis vitium illis allatum sit, etiam si matrimonio sibi coniunctæ videantur, matrimonium eius, quæ est in parentis potestate, non posse consistere sine paterna voluntate. Sin autem parentes ipsarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, ei rei illa ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio male factum est, parentum postea consensus reparare videtur, vt fornicatio in matrimoniũ deducatur, sed ea non est statim ad communionem accipiẽda, sed post triennium. Ne facti ante speciem hoc in loco posueris raptam esse puellam. Ex 30. enim ca. & ex alijs didicisti, quod si raptus factus fuerit, siue cum puellæ voluntate, siue ea nolente, non consistit matrimonium, etiam si qui habent in potestate consentiant: sed pone eam, quæ est in potestate, non raptam, eum, qui illi stuprum intulit, sequi. Propterea enim sequens consensus facit, vt à culpa remotum sit coniugium. Hæc autem, vt mihi videtur, locum habent, quando solo consensu consistebat matrimonium. Hodie autem quoniam sit cum sacra benedictione, quamuis parentes cõsentiant, non fiet matrimonium cum sacra benedictione, nisi tres pœnitentiæ anni expleti fuerint, vel ab Episcopo pro suo arbitratu ad breuius tempus redacti sint.] E quibus constat in primis illis sæculis apud Græcos parentum consensum requisitum ad matrimoniũ filij, nec valuisse sine illo. Deinde etiã sine benedictione Ecclesiastica & legitimo Ecclesiæ ritu nulla extitisse Balsamonis temporibus apud Græcos, vt cõstituerat Euaristus. Vtrũq; magis intelligitur ex

his

his, quæ subiungit: [Cũ enim benedictio quæ cõsistere nõ poterat in impubere puella, facta esset, & ij matrimonialiter benedicti, matrimonio iũcti essent, qua situ est, an qui ex eis nascũtur sint germani ac legitimi. Dicebãt enim nonnulli quod quoniam matrimoniũ ab initio non consistit propter puellæ impubertatẽ, quæ autem ab initio non consistunt, ex ijs quæ postea eueniunt, non conualescunt, quemadmodum lex dicit, necessario, nisi fiat secunda benedictio, eos ne legitimè coniunctos dixerit quispiam? Hoc ipsum autem etiam debere fieri dicebant in filia familias, quæ præter patris sententiam benedicta est, insistentes, quod etiam si postea consenserit, qui illam habet in potestate non consistat matrimonium, nisi etiam fiat benedictio. Macarites autem domini Constantini Nicenus dicebat quidem in filia familias non requiri secundam benedictionem propterea quod solius personæ, scilicet, patris contemptus interuenerit, & is per consensum amputatus sit. In impubere autem voluit secundam fieri benedictionem quod ius commune contemptum & nihili habitum sit: & non aliter ei remedium afferri, nisi post correctionem. Quod mihi nõ videtur propter benedictionis reuerẽtiam.] Hactenus Balsamon.

¶ Prope tẽpora Basilij idẽ in Italia receptũ constat ex Ambrosio in cap. *Honorantur*. 32. q. 2. ibi, *nec est enim virginalis pudoris eligerẽ maritum*, & etiã ibi; *Electionem mariti parentibus deferat*. Post Ambrosiũ Leo. 1. Epist. 92. habetur c. *non omnis*, 32. q. 2. ibi, *paterno arbitrio viris iunctæ carent culpa*. Adhuc multo post Leonẽ I. idẽ in vsu fuisse probat testimoniũ Hormisdæ Papæ, c. *tua sanctitas*, hac q. 2. inquit enim. *Tua sanctitas requisiuit à nobis fraternè venerande, filio adulto, quem pater matrimonium contrahere vult, si sine voluntate filij adulti facere potest. Ad quod dicimus si aliquo modo nõ cõsentit filius, fieri nõ posse. Potest autem de filio nondum adulto, cuius voluntas nondum discerni potest, pater eum, cui vult in matrimonium tradere, & postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem omnino obseruare & adimplere debet. Hæc omnibus orthodoxæ fidei sancimus, & omnibus tenenda mandamus*. Hæc habet Hormisdas in Epistola ad Eusebium, & habentur etiam ca. 1. de Desponsat. Impub. sed Glossa nõ distinguens ea, quæ recentiori iure, & quæ antiquo cõstituta sunt, illud *obseruare & adimplere debet*, de debito honestatis interpretatur, nõ necessitatis. Sed nõ admittunt hãc interpretationẽ illa textus verba, *omnino debet adimplere*, quæ nõ cõsiliũ, sed præceptũ denotãt, item illa postrema *Hæc omnibus orthodoxæ fidei sancimus, & tenenda mandamus*. Idẽ etiã indicare videtur post Hor-

Hormisdam Pelagius, & habetur c. vnico 32 q. 3. *patrē puellæ Ecclesiæ nostræ famulum, auum vero eius liberis ortum constat esse natalibus; & ideo aui magis electionem coniunctione neptis, quam patris eius, cuius nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi*, vult attēdi aui liberi voluntatem, quia pater in seruitute erat. Fauet etiam adhuc post Pelagium Toletanum 3. cap. 10. & habetur c. fin. 32. q. 2. ibi, *nec extra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere.* Atque iuxta hunc sensum potius acceperim canonem 24. Concilij Aurelianensis 4. quem supra retuli cap. 23. §. 1.

¶ Ob parentum igitur potestatem & religionem ob filiorum pudorem, & obseruantiam, ob matrimonij fidem & honestatem, ob cōmuuemque bene institutæ reipublicæ rationem, talem consensum non solum desiderarunt, sed exegerunt etiam Ecclesiæ patres. Neque id mirum alicui videri debet, si aduertat duo. Primum est olim etiam parentes filios tradere solitos religioni, & paterna deuotione religiosos effici, quod latè suprà ostendimus cap. 2. §. 2. Deinde Episcopos olim in suis Ecclesijs impedimenta constituisse, prout expedire iudicabant. Itaque legem illam Euaristi, si non recepit vniuersalis Ecclesia (quod tamē secus se habet, aliquo enim tempore etiā in vniuersali Ecclesia obseruatam suprà ostendimus) receperunt tamen in suis Ecclesijs nonnulli Episcopi, & approbarunt, vt ex dictis constat non obscurè.

¶ Verùm postea Ecclesiæ constitutione cautum est ob religionem sacramenti solum coniugum consensum sufficere. Nicolaus I. ad Consulta Bulgarorum cap. 3. *sufficit secundum leges solus eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur, Qui consensus si in nuptijs solus forte defuerit, cætera omnia etiam ipso coitu celebrata frustrantur.* Innocētius 3. in c. *tuæ fraterni tati*, De sponsal. Lucius 3. in Epist. ad Burgensem Episcopum, in cap. *cum causa*, de Raptoribus. Concilium Coloniense sub Paulo 3. p. 7. c. 43. Moguntinum sub eodem in decretis fidei c. 36. & 37. & apertissime Tridentinum sess. 24. de Reformat. matrimonij c. 1. *Tametsi*, inquit, *dubitandum non est clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia irrita non fecit, & proinde iure damnandi sint illi, vt eos Sancta Synodus anathemate damnat qui ea vera, & rata esse negāt, quique falsò affirmant matrimonia à filijsfamilias sine parentum consensu contracta irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Hoc quidem iure vtimur, tamet si consulendi filij, ne cōtra voluntatem parētum matrimonia ineāt, vt illis

illis quadret illud Christi apud Matthæum cap. 19. *Quos Deus coniunxit.* Aliter non Deus coniunxisse videtur, quos non obsequium parentum, sed libido coniunxit. Hac enim de causa Ignatius in Epist. ad Polycarpum, *Decet*, inquit, *vt ducentes vxores, & nubentes, cum Episcopi arbitrio coniungantur, vt nuptiæ iuxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam coisse videantur.* Quare peccabunt filij, si sine parentum consensu nubant, quando non est probabilis suspicio quod malitiose aut per vim impediet matrimonium grauiusque peccabit pater, si contra libertatem matrimonij, sine iusta causa filij coniugium impedire conetur. Si enim iusta subsit causa, non solum non peccat, sed rectè facit, & tenetur efficere. An autem leges, quæ hæreditate priuant liberos nubentes inuitis parentibus iustæ sint vide Rebellum pag. 2. de obligat. Iustit lib. 2. quæst. 14. sect. 2. & 3. Mihi sanè iustissimæ videntur, maximè si nubat indigno, sicut, & illę conditiones, quæ in maioratibus apponi solent, vt ad alios transeat, si qui vocatur ad succesionem, nupserit impari, aut infecto Iudæorū, aut Sarracenorum sanguine. An autem parentes, & etiam principes possint aliquem cogere ad matrimonium, vel etiam per vim impedire dicam cap. sequenti.

De cōsensu requisito ad matrimonium & vniuersim ad contractum omnem, eiusque libertate.

Cap. XXIX.

D textum in cap. 1. cap. de neptis, & ca. Lotharius, hac q. 2. ¶ Cum ista quæstione Gratianus doceat nullum inuitum tradendum nuptui, explicare placet, tam qui consensus requiratur ad matrimonium, quam quæ illi in esse debeat libertas. Atque vt vniuersalem tradam vs doctrinam omni contractui necessariam, vniuersim de consensu & libertate ad contractum omnē agemus, inde enim quid in speciali contractu matrimonij dicendum erit planum erit. Præmittemus tamen nonnulla de materia ac forma contractuum aliorum & matrimonij, ad quam aliqua ex parte pertinet consensus.

Quæ sit materia & forma contractus, ac etiam matrimonij, vbi iterum de indissolubilitate nonnulla.

§. I.

NON disputant de hac re DD. in communi, sed ex his quæ dicunt in specialibus cõtractibus colligenda est eorum sententia. Et quãuis multi conueniant in quolibet contractu esse duplicem materiam, alteram circa quam, & hæc sunt ipsæ res, circa quas versantur contractus, vt in contractu matrimonij corpora, in venditione id quod venditur, in commodato, quod commodatur. Alteram verò, ex qua fit contractus & in hac assignanda valde diuisi sunt.

¶ Prima sententia existimat consensum contrahentium esse materiam contractus, at verò verba, siue signa externa esse formam, Ita sentit Nauarrus expressè agens de stipulatione in sum. cap. 22. num. & idem sentit de contractu matrimonij. Secuti sũt ex Theologis Capreolus in 4. distinct. 26. q. vnica art 3. ad 7. Deça ead. d. q. 1. art. 3. notab. 2. communisque est Canonistarum in c. *tua nos*, de sponsalibus cum de matrimonio agũt. Docuit eandem Gregorius de Valencia 3. p. disput. 10. Generali q. 1. p. 6. Probat Nauarrus ex l. 1. §. 1. D. de verborum obligat. stipulatio non potest concipi, nisi vtroque loquente. Signum ergo est verba ad formam contractus pertinere.

¶ Cæterum sententia ista non placet. Quia vel sermo est de consensu prout est quidam actus interior, quo certè modo videtur locutus Nauarrus. Et sic non potest esse materia alicuius contractus. Probo, quia materia contractus debet esse aliquid sensibile & externum. Cum enim contractus isti sint reipublicæ politicæ, eorum, qui non per conceptus, sed per signa externa intelligunt, externa etiam debent esse, quæ in eorum contractibus reperiuntur. Si verò consensus sumatur non prout actus interior est, sed vt indicatur per signa, sic non distinguitur à forma quæ sunt verba explicantia consensum: debere autem distingui materiam à forma statim probabo. Atque ea ratione intellexit consensum Gregorius de Valencia loco citato. Nec quidquam refert, quod idem adducit in sacramento pœnitentiæ contritionem esse materiam, quam uis non sit per se sensibilis, quia cõtritio vt est actus interior non est totalis materia sacramenti pœnitẽtiæ, estque etiam sensibilis per verba quæ etiam sunt materia. Quãuis autẽ nõ sit inconueniẽs si partialis materia non sit per se sensibilis, est tamen maximũ, si materia totalis

aut sacramenti aut contractus, cum ad hominum rempublicam pertineant, non sit sensibilis. Consensus autem iuxta eorum sententiam est totalis materia. Lex autem illa, quę adducitur à Nauarro, nullius est momenti. In ea enim tantum dicitur de ratione stipulationis esse interrogationem, & responsionem sub certa verborum forma, quæ est solemnitas requisita in iure ad stipulationem. De materia verò stipulationis ibi sermo non est, vt ex verbis suprà à nobis allatis constare potest.

¶ Secunda sententia asserit è conuerso consensum esse formam, verba autem exprimentia materiam: quia consensus determinat & perficit verba, quæ eo secluso nihil efficerent. Ita censuit de matrimonio Maior in 4. dist. 26. q. 2. Cæterum hæc sententia eadem ratione reijcitur, qua superior, debet enim esse materia, & forma contractus, cuius sensibilis, saltim materia aut forma totalis. Quod etiam exigit ratio sacramenti, quæ in matrimonio reperitur, cum sit signum sensibile. Et præterea impugnatur vtraque sententia ratione alia. Quia potest reperiri contractus celebratus & validus in vtroque foro, sine verbo, sed cum ficto tantum consensu, vt dicam infrà §. 3.

¶ Tertia sententia docet formã esse consensum exterius expressũ, materiam verò actus legitimarum personarũ præcedentes, sic sentit Viguerius in sum. c. 16. nu. 7. agẽs specialiter de cõsensu matrimonij. Sed hæc sententia in nullo contractu vera esse potest, nec enim facile est assignare, qui sint isti actus præcedẽtes cõsensum, & in matrimonio non alij sunt, quã sponsalia, quæ tamen dici non possunt materia contractus matrimonij, cum sine illis rectè posit celebrari contractus, consistereque omnium aliorum essentia.

¶ Quarta sentẽtia in ipsis verbis cõtrahẽtiũ assignat materiã & formã, sed diuersimode. Quidã dicunt priora verba alterius cõtrahẽtis esse materiã, posteriora verò formã. Ita Ricardus in 4. d. 26. art. 4. q. 2. ad 1. Angelus Matrimoniũ 2. n. 2. Victoria in sum. De Matrimonio n. 245. probabilẽ putat. Henriquez agẽs de matrimonio lib. 11. ca. 2. cũ nõ simul, sed successiuè cõtrahẽtes proferãt ea verba. Alij verò melius, explicãt docentq; ipsa verba contrahentiũ mutuo sibi esse materiã & formam. Nam in ipsis considerari potest ratio expressionis tradentis consensus, & ratio expressionis consensus acceptantis: & quatenus sibi inuicem sunt traditio, & acceptatio, sibi inuicem sunt materia & forma. Habet autem rationem materiæ traditio, quia prior est secundum rationem, acceptatio verò formæ. Ita docet Soto in 4. d. stin. 26. q. 2. art. 1. Suarez

tomo 3. de Sacram. disput. 2. sect. 1. Bellarminus lib. 1. de matrimonio cap. 6. Thomas Sanctius lib. 2. de matrimonio disput. 5. Alexander Pesantius in Addit. ad 3. p. q. 42. a. 1 d. 2. & recetiores frequëter cũ de matrimonio disputant: tribuiturq; D. Tho. in 4. d. 26. q. 2. a. 1. in solut. ad 1. & ad 2. Probant vnica ratione, quia traditio illa est imperfecta & inefficax, donec acceptetur, & accedẽte acceptatione perficitur, & determinatur. Ergo vtraque verba sunt materia & forma: quatenus per sequentia determinantur sunt materia, & sunt forma, quatenus acceptationem includunt, & se determinant.

¶ Sed neuter modus explicandi sententiam istam mihi probatur. Non primus, quia si vterque contrahens dicat simul verba, inquiro, tunc quæ verba habebunt rationẽ materiæ, & quæ formæ? Et tamen essentia cõtractus salua manere potest, etiam si simul proferantur. Adde in contractu debere esse determinatam materiam & determinatam formam: hoc autem pacto nulla est determinata materia, & forma, vt constat. Neque secundus modus explicandi placet, quia licet possimus distinguere rationem illam traditionis & acceptationis, tamen merito, vtraque pertinet ad formam, cum vtraque ratio, [illegible] Quidam im[illegible] secundum modum dicendi, quia non distinguit nisi tantum ratione materiam & formam, quod in contractu matrimonij verum esse non potest, cum aduersetur Concilio Florentino, quod ait sacramenta constare rebus vt materia, verbis vt forma. Sed inefficax est ista ratio, nõ enim solum ratione, sed re distinguit illa sententia materiam, & formam. Nam quamuis ratio traditionis & acceptationis in verbis & consensu alterius contrahentis tantum distinguantur ratione, attamen vt sic non est materia & forma contractus, sed consensus vnius vt traditio est materia comparatione consensus alterius contrahentis, qui habet rationem formæ, quos manifestum est re ipsa distingui.

¶ Verior tamen mihi videtur quinta sententia, quæ docet in vniuersum in omni contractu materiam esse res ipsas, de quibus est contractus, formam vero esse verba, aut signa externa exprimentia consensum, vt in contractu emptionis rem, quæ venditur, in matrimonio, corpora coniugum; in donatione rem, quæ donatur, &c. Ita sentit Paludanus in 4. distinct. 26 quæst. 4. articulo. 3. ad 2. num 23. Ioannes Gerson tit. 2. in Compendio Theolog. tractatu 3. in fin. cum agit de matrimonio. Adrianus in 4. materia de matrimonio quæst. 1. Antoninus 3. part. titu. 1. capit. 2. ante §. 1.

Bonauentura in 4. d. 28. q. 5. Petrus Soto lect. 3. de matrimonio vers. requiritur, & lect. 4. vers. sit igitur, Couarruuias de matrimonio 2. p. c. 1. §. vnico, num. 8. Gabriel Vazquez 3. p. d. 129. c. 3. & disp. 148. c. 7. in fine. Et in contractu matrimonij videtur esse mens D. Thomæ in Addit. ad 3. p. q. 42. art. Quæ sententia vel ideo mihi maxime probatur, quia plana est & vniuersalis doctrina omni contractui: & apprime quadrat verbis Concilij Florentini de matrimonio, quæ explicabo statim: & præterea ex aliarum impugnatione constat, nihil probabilius dici posse.

¶ Ex his colligitur primo in contractu non esse necessarium assignare materiam circa quam diuersam à materia ex qua, vt nonnulli volũt. Sed sicut totum compositum ex accidenti & subiecto dicitur constare, subiecto vt materia ex qua cõparatione totius, & ipsum est materia, circa quam respectu accidentis: ita res ipsæ in contractu dicuntur esse materia ex qua comparatione huius totius artificialis materia verò circa quam comparatione verborum. Idem exemplum est in quolibet arte facto. Similiter non oportet assignare in contractu materiã remotam distinctam à proxima, quamuis in nonnullis sacramentis ita sit. Estque diuersa ratio. Nam in sacramentis nonnullis, vt in baptismo, materia remota est aqua, proxima verò est illa, vt applicata per actionem sensibilem, id est ablutionem, quæ actio est diuersa à verbis & forma. At verò in contractu materia, vt sensibiliter applicata non distinguitur à forma, quæ in re consistit, & verbis etiam fit huiusmodi applicatio.

¶ Secundo colligitur in contractu matrimonij materiam esse corpora contrahentium: formam autẽ verba exprimentia consensum, vel loco verborum nutus siue vt alijs verbis dicam formam & modum sub quo fit traditio corporum: atque hanc eandem esse formam eius vt sacramentum est. Id quod optimè congruit cum decreto concilij Florentini misso ad Græcos post vltimam sessionem §. *quinto ecclesiasticorum*, vbi dicit omnia sacramenta tribus perfici rebus tamquã materia, verbis tamquam forma, & persona ministri? Ecce in sacramento matrimonij res, scilicet corpora contrahentium, & verba exprimentia consensum. At postea in §. *Septimum sacramentum*, ait, *Causa efficiens matrimonij regulariter est mutuus cõsensus per verba de præsenti expressus*. In quo decreto, cum in alijs designasset materiam & formam sacramentorum abstinuit ab assignãda materia & forma in matrimonio propter varias Theologorum opiniones & quia cum hoc sacramentũ supponat rationem contractus, illã supponit Eugenius esse materiã &

formam, qua fuerit contractus, tantumque assignauit causam efficientem matrimonij in facto esse (vt vocant), siue vinculi remanentis post contractū coniugalem, non vero sacramenti matrimonij, quod in fieri consistit; sunt enim tūc verba pars illius, atq; adeo non sunt efficiens. Cum autem dicit *regulariter* indicat hoc sacramentum nutibus etiam perfici vel epistola, atque ita nō esse verba de ratione, aut constitutione huius sacramenti. Vnde quod dixerat suprà omnia sacramēta cōstare verbis vt forma, rebus vt materia, limitandū est iuxta id quod postea de matrimonio dicit: nō quia alia sacramenta regulariter perficiantur aut cōstēt verbis, cū in eorū explicatione nunquam Eugenius IIII. eam vocem regulariter addidisset. Vnde nūquā sine verbis esse possunt pro forma: sed quia id in hoc tantum sacramēto verū habet.

¶ Hinc etiā colliges, quæ sit ratio propter quā, cū ecclesia nihil variare possit circa materiā & formā aliorū sacramētorū: nihilominus personæ alias habiles ad matrimonij sacramētū, fiant statuto ecclesiæ inhabiles, ita vt nec cōtrahere valeāt, & si attentēt nullū sit matrimoniū. Pro forma etiā videtur nonnihil immutatū ab ecclesia, cū pro forma & solennitate aliqua nunc postulet, sine quibus nō subsistat matrimonium, quod tamē alias firmū esset, etiā sine illis, vt suo loco iā diximus. Dicimus namq; nihil ab ecclesia immutari circa ea quæ Christus statuit pro materia & forma hui⁹ sacramēti vt sacramētū est, id est, quatenus signū gratiæ sanctificātis animā sensibile & ex institutione Christi. Christus enim, vt iā dixi supra, c. 1. §. 1. nō aliā definiuit esse materiā & formā pro hoc sacramēto, nisi illā quā habet, quā cōtractus est: ita vt matrimoniū semel cōstitutū in ratione cōtractus habeat ex diuina institutione quod sit sacramentū, retineatq; pro materia & pro forma eādē omnino materiā & formam, quā habebat vt cōtractus: neq; ecclesia statuit aut statuere potest, vt id quod pro cōtractu matrimonij fuit materia aut forma, nō sit etiā pro eo vt sacramentū est. Merito autē, vt notat Ruardus Tapper art. 20. parū à principio nō disposuit Christus quādo matrimoniū esset legitimus cōtractus, quia eius ordinationes & præcepta immutabilia, & indispensabilia sunt per eius ministros: at de his quæ ad cōtractū matrimonij spectant, non poterāt constitui regulæ immutabiles propter mutabilē conditionem & qualitatem temporum populi Christiani, pro cuius varietate expediebat etiam eiusmodi leges sæpè variari.

¶ Hinc etiā deduces in sacramēto matrimonij, quod secus est in alijs sacramētis, quia cōtractus quidā est cōstans rebus & verbis cōtrahētiū, ministros huius sacramēti esse ipsos contra-

cõtrahẽtes & nõ distingui à materia & forma. Quod cõtra Canũ 8. de locis, c. 5. docet cõmuniscertaq; sententia. Alias matrimonia ante Tridẽtinũ quæ clãdestina essent, nõ fuissent sacramẽta: quod error est, cum nõ alia sit materia & forma sacramẽti matrimonij: quã cõtractus valid⁹ ex quo rursus fit cõtrahentes matrimoniũ in peccato mortali peccare duplici de causa & duo peccata cõmittere, & quia recipiũt sacramẽtũ in mortali quod indubitatũ est: & quia illud in mortali ministrãt. Neq; obest quod inquit Sot. in 4. d. 1. q. 5. ar. 6. & eũ secutus Thom. Sanch. li. 2. d. 6. n. 4 cõtrahẽtes nõ peccare, quia licet sint ministri per se huius sacramẽti nõ tamẽ sunt ad id muneris cõsecrati. Id enim nullius est momẽti. Ministrãs enim in peccato mortali sacramẽtũ peccat mortaliter, nõ quia cõsecratione abutatur, sed quia ad Deũ & sacramentũ ipsum nõ se cõformat, cũ sit in eo Dei instrumẽtũ. Quã rationẽ assignat D. Tho. 3. p. q. 64. ar. 6. in corpore, & eã optimè explicat Gabr. Vazquez ibidẽ d. 136. c. 3. Ex quo etiã rursus colliges in ipsis cõtrahẽtibus, cũ sint veri ministri eius sacramẽti esse debere intẽtionẽ faciẽdi quod facit ecclesia, quare si neq; confusè haberẽt eã intẽtionẽ, nec celebrãdi matrimoniũ tãquã quid sacrũ & religiosum, sed tãtũ vt cõtractũ, re vera nõ esset sacramẽtũ ex defectu intẽtionis necessariæ in ministro. Esse tamẽ validũ in ratione cõtractus, licet nõnulli negẽt & inter eos Tho. Sanct. li. 2. d. 10. nu. 6. probabilius existimo, id quod docuit etiã Gab. Vazq. 3. p. d. 138. c. 5. in principio. Ego enim nõ inuenio aliquod fundamẽtũ vnde deducamus ita eleuatũ esse à Christo cõtractũ matrimonij ad rationẽ sacramẽti, vt si sacramẽtũ nõ sit, cõtractus nõ sit: licet enim nõ possit esse sacramẽtũ matrimonij sine cõtractu cũ legitim⁹ & validus cõtractus sit materia & forma eius sacramẽti, at nullũ fore cõtractũ cõcurrẽtibus omnib⁹, quę necessaria sunt ad valorẽ cõtractus, ex eo quod nõ sit sacramẽtũ nõ rectè colligitur. Exigo enim ab his doctoribus vnde eo modo factã à Christo institutionẽ colligãt: hæc autẽ ex institutione depẽdent. Quare ministri, qui cũ ea intẽtione suscepissent sacramẽtũ matrimonij, hoc est celebrassent cõtractũ matrimonij, perpetuo carerent effectu sacramẽti matrimonij, & gratia, quæ per illud sacramentũ cõceditur in opere operato. Neq; hoc mirũ: nã & is, qui recipit sacramentũ aliquod ex his quæ iterari nõ possunt v. g. confirmationẽ aut ordinẽ cũ obice tamẽ, perpetuo carebit ea gratia, quã illud sacramentũ cõferebat ex opere operato, cum nullũ sacramentũ excepto baptismo quod non cõtulit gratiam propter obicem, remoto obice gratiam conferat, nõ enim constat nobis ea ratione instituta esse sacramenta à Christo domino. Nec vero existimet aliquis per renoua-

renouationem consensus posse à fidelibus fieri sacramentum. Id enim impossibile est. Nam ratio sacramenti matrimonij annexa est fieri con tractus, non vinculo remanēti post contractum, consistit enim hoc sacramentum in fieri & in eo fieri da tur gratia, non postea, vt certa sententia Doctorum est. Post semel autem contractum validè matrimonium, non potest esse denuò aliud fieri eius contractus, vinculū enim matrimonij relictum in nullo penitus iam dependet a consensu eorū qui contraxerunt. Quare cum etiā si renouent consensum nihil efficiant circa contractum antea validum: & sacramentum matrimonij, vt sacramentum institutū à Christo tantum consistat in fieri, non possunt amplius habere intentionem efficiendi matrimonium sacramentum: cum ratio sacramenti matrimonij non sit, vt ita loquamur, effectibilis à ministris seorsim à fieri ipsius contractus matrimonij. Sicut & de infidelibus coniugatis ad fidem conuersis propter eandem rationem dixi supra ca. 26. §. 3. in fine non posse effici sacramentum quod gratiam illis conferat ex opere operato. Id quod etiam sensisse nonnullos discipulos D. Thomæ docet Ledesma de matrim. quæst. 59. art. 2. dub. 3. esseque maximè probabile, quod idem fatetur Thomas Sanchez lib. 2. disput. 9. licet ipse nullo cum fundamento sequatur oppositum.

¶Hinc rursus inferes ex institutione propria huius sacramenti nō esse vnum tantum eius ministrum, qui sit causa gratiæ quæ in eo confertur, sed à duabus partialibus ministrari, eo quod natura contractus matrimonij nullo modo mutata est ex eo quod in sacramentū fuerit à Christo institutus. Sed manens in sua natura consecratus est. Quare cum hic contractus postulet vt minimum duos, & ex altera parte nēpe mulieris: plures etiam esse possint, si permissum sit cum pluribus contrahere, & huius sacramenti minister non sit, nisi ipse qui recipit, vt iā diximus, sequitur ex sui institutione à pluribus ministris partialibus ministrari posse. Vnde & plures mulieres dicere possunt. Nos te accipimus in coniugem. In alijs autem sacramentis vnus tantum institutus est minister totalis & integer, qui habeat totam potestatem administrandi, vnde si dicatur pluribus abluentibus. Nos te baptizamus nullum est sacramentū, quia hæc forma non exprimit ministrū tamquam totalem causam, sed vt partialem cum alijs, de quo optimè Gabriel Vazquez 3. p. disput. 148. ca 6. n. 47. & sequentibus. ex quo rursus inferes iuxta ea quæ dicebā suprà ca. 10. §. 2. si quis fidelis cum infideli contraheret ex pontificis dispensatione, si infidelis tantum haberet intentionem celebrandi natu

talem

talem contractum, re vera non esset sacramentum, quia sacramentum istud dependet ab intentione non vnius ministri tantum, sed duorum, quorum vnusquisq; partialis causa est sacramenti. At si infidelis haberet intentionem faciendi quod facit ecclesia, non video cur licet ipse non acciperet gratiam nec in eo esset sacramentum quia baptismus est ianua ad omnia sacramenta: cur inquã in baptizato & fideli nõ produceretur gratia: est enim debita intentio ministrorum materia & forma, qui est legitimus cõtractus. Quod enim infidelis incapax sit gratiæ nihil obest quominus fidelis recipiat gratiam, sicut neque obesset quod alter ex fidelibus contrahentibus in peccato ministrans, gratiæ non esset particeps, quæ in eo sacramento confertur. Nec vero deesse videtur matrimonio isti significatio, quam exigit ratio sacramẽti: tum quia matrimonium vt sacramẽtum tantum est signum gratiæ sanctificantis animam: tum quia posita sufficienti materia & forma & intentione ministri, statim intelligitur significatio gratiæ sanctificantis animam. Quod siquis existimet, sicut requiritur intentio vtriusque ministri, quia sunt causæ partiales, requiri etiam materiam totalem huius sacramenti esse aptam & capacem, cumque pars materiæ scilicet vnus ex contrahentibus baptizatus non sit, ideo totalem materiã esse incapacem per se & non ex accidenti, cum baptismus sit ianua ad sacramenta: ac proinde nõ posse esse significationem gratiæ per modum coniunctionis maritalis: quæ duo requirit habilia extrema, id quidem non tollit quominus ex parte fidelis sit sacramentum & recipiat gratiam, vt constat ex adducto exẽplo de eo qui ministaret in peccato. Neque quidquam obest, quod illud matrimonium non sit ratum, cum ex parte infidelis ratum non sit, & claudicare non possit vinculum, dico enim rationem sacramenti matrimonij, & quod sit ratum matrimonium esse inter se separabilia, nec esse matrimonium ratum quia est sacramentum: & ita non claudicat vt sacramentum est. Nam vt modo dicam, matrimoniũ infideliũ, cum ad fidem transeunt fit ratum sine nouo consensu, & tamen nunquam potest fieri sacramẽtũ, vt iam dixi. Id ergo matrimoniũ, de quo loquimur, esset quidem sacramentum ex parte fidelis, licet non esset ratum ex vlla parte, cũ in eo casu quo coniux infidelis nollet cohabitare sine Creatoris iniuria dissolui posset, non secus ac si in infidelitate vtriusque coniugis contractum esset.

¶ Hinc denique inferes significationem, quæ est formalis ratio sacramenti, conuenire contractui valido, scilicet materiæ & formæ huius contractus immediatè, & ex æquo

æquo: nam vtrique simul totali composito conuenit ea significatio. At vero matrimonio non vna sed diuersa aut multiplex significatio conuenit. Est enim coniunctio Dei cum anima fideli per gratiam: est etiam Christi coniunctio cum tota ecclesia quam sibi desponsauit per sacramentum fidei. *In fide enim*, inquit Augustinus ser. 29. de verbis Domini, ca. 4. *desponsata est illa cui dicitur in Canticis: Veni de Libano sponsa mea veniens & pertransiens ab initio fidei. Ideo & desponsata quia desponsationis initiũ fides est. Promittitur enim ab sponso aliquid, & promissionis fide detinetur.* Est deniq; coniunctio hypostatica Dei cum humana natura, quæ supponitur ad cõiunctionem Christi cum ecclesia, per naturæ conformitatem; nam ex ea oritur, vt fratres nos vocet, sicut enim communicamus carni & sanguini, ipse similiter participauit ijsdem. Coniunctionem illam Dei cum anima per gratiam significat, qua sacramentum est, & dum sit, cum sit signum gratiæ sanctificantis nos, ea supposita analogia quæ est in eo quod cõiunguntur mutuo amore contrahentes, eum affectum verbis exprimentes, ad quam coniunctionem pertinet illud: *Qui adhæret Deo vnus spiritus sit cum eo.* Sed prætere a vinculum matrimonij quod in facto esse remanet, siue quod est effectus coniugalis contractus & sacramentum etiam appellatur sæpè ca. *debitum* de bigamis sicut panis & vini species consecratæ iam dicuntur sacramenta corporis & sanguinis Domini, significat ex Christi etiam institutione coniunctionem indissolubilem Christi cum tota ecclesia per sacramentum fidei & conformitatem naturæ. Licet cum consummatum est significet proxime vnionem hypostaticam Dei cum natura humana in incarnationis mysterio, ex qua factum est vt sibi desponsaret ecclesiam vt docet Innocentius III. in cap. *debitum* de bigamis. Atque de hac significatione, quæ conuenit vinculo matrimonij in facto esse accipio Augustinũ multis in locis li. de Bono cõiugali. c. 7. & c. 15. & c. 18. & c. 24. & de fide & operibus, c. 7. & lib. de nuptijs & cõcupiscent. c. 10. vbi coniunctionẽ Christi cum ecclesia matrimonio significari dicit, hoc est vinculo relicto ex contractu coniugali, cuius verba referam statim; sic etiã accipio de eodẽ vinculo concilium Florentinũ siue Eugeniũ IIII. cũ in decreto Armenis dato dixit significari matrimonio cõiunctionẽ Christi cũ ecclesia. Atq; eã significationẽ cõiunctionis Christi & ecclesiæ inditã cõiugio fideliũ & vinculo remanẽti post contractum vrget Paulus ad Ephes. 5. & ex ea sumit argumenta ad persuadendum viris, diligãt vxores, sicut Christus dilexit ecclesiam,

ab

ab illis verbis. *Mulieres suis viris subditæ sint sicut Dño, quoniã vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus ecclesiã.* Cõiũctio ergo illa, quæ remanet post cõiugalẽ cõtractũ signũ est cõiunctionis Christi cũ vniuersali ecclesia. Loquitur itaq; Paulus de significatione, quæ inest vinculo matrimonij fideliũ, siue vt Aug. loquitur loc. citat. matrimonio in Ciuitate Dei nostri in tẽplo sancto eius, id est quod in ecclesia perseuerat. Addit præterea Paulus rationẽ aliã, propter quã viri debeãt suas vxores diligere desumptã ex eo quod cõsummato matrimonio sunt vna caro, vt ex illo cõstat, erũt duo in carne vna, quę de matrimonio cõsummato intelligit frequẽs patrũ & doctorũ numer⁹. Quorũ verborũ occasione mysteriũ ibi delitescens aperiens Paulus inquit sacramẽtũ hoc magnum est ego autẽ dico in Christo & in ecclesia, tribuitq; abditã hãc significationẽ cõiunctionis per incarnationem in matrimonio cõsummato. Quasi diceret. Hoc vero vinculũ (verba sunt paraphrasis Gabr. Vazquez in eũ locũ Pauli) & vnionẽ mariti & vxoris, quantæ sit dilectionis & amoris causa indicauit Adamus Gen. 2. hoc nũc os ex ossibus meis & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, quos summope rẽ diligebat, & adhærebit vxori suæ, ipsamq; ita diliget, vt propter animorũ cõcordiã & corporũ cõmistionẽ, duo sub vno, & eodẽ corpore, & sub eadẽ carne esse videantur. Historia hæc à me recitata præter sensum literæ quẽ reddit, maritũ scilicet relicturũ patrẽ, & matrẽ vt vxori suæ adhæreat. sensum quoq; mysticũ habet quẽ sacramentũ dixerim, coniunctionẽ enim Christi cũ ecclesia per incarnationẽ indicat. Quæ tamẽ si vera sint secundũ sensum mysticũ de Christo cũ ecclesia, volo tamẽ vt & literam ipsam quam explicaui retineatis.

¶ Huiusmodi autẽ significationes ita matrimonio cõueniunt, vt non dependeant inter se mutuò. Nã significatio cõiũctionis Christi cũ ecclesia vel incarnationis nõ pẽdet à significatione, quę illi cõpetit vt sacramentũ, hoc est à significationẽ gratiæ sanctificantis nos per modũ connubij. Nam hæc conuenit matrimonio in fieri ipsius contractus, tunc enim est sacramentũ, at posteriores significationes cõueniũt matrimonio in facto esse, hoc est vinculo matrimonij. Itẽ matrimonio fideliũ contracto sine intẽtione saltim confusa faciendi quod facit ecclesia, vel infidelium, qui conuertuntur ad fidem post coniugiũ, conueniunt posteriores significationes, non tamen significatio sacramenti, cum non sit sacramentum iuxta dicta. Item in eo qui contrahit cum infideli iuxta intentionem ecclesiæ est significatio

sacra-

sacramenti, & tamen non est significatio vnionis hypostaticæ, neque coniunctionis Christi cum ecclesia, cum illud matrimonium non sit ratum. Item matrimonio bigami etiam consummato non conuenit significatio coniunctionis per vnionem hypostaticam, cum potius sit defectus huius significationis, quia carnem suam diuisit in plures, & tamen conuenit significatio coniunctionis Christi cum ecclesia per sacramentum regenerationis. Item matrimonio ante consummationem non competit proximè significatio vnionis hypostaticæ, aut coniunctionis, quæ per illam est: vt inquit Innocentius III. in d c. *debitũ*, de bigamis: at matrimonio ante cõsummationem competit significatio coniunctionis Christi cum ecclesia, vt diserte docet Eugenius IIII. in citato Decreto. Cum enim absolutè dicat matrimonium significare coniunctionem Christi cum ecclesia iuxta illud Apostoli, sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia, non est cur tantum ad matrimoniũ consummatum restringatur. Neque obstat quod Innocentius III. d. c. *debitum*, significationem vnionis quæ est per incarnationem, colligat ex eodem loco Pauli: quia cõiunctio, quæ est Christi cum tota ecclesia, supponit coniunctionem cum humana natura per incarnationem: vnde vtraque includitur in testimonio Pauli: Innocentius verò ad id de quo agebat, expendit coniunctionem per incarnationem, quæ proximè conuenit matrimonio consummato. Eugenius tamen, qui de matrimonio vniuersè loquebatur, vtramque comprehendit, nam matrimonio fidelium vtraque conuenit, ante consummationem quidem significatio coniunctionis Christi cum tota ecclesia per sacramentum fidei & regenerationis: & in radice etiam, quia iam translatum est ius vtendi corpore coniugis, conuenit significatio coniunctionis quæ est per incarnationem.

¶ Sicut autem istæ diuersæ inter se significationes sunt, ita etiam diuersos effectus pariunt, aut denotant. Nã prior illa significatio gratiæ sanctificantis, quæ tantum competit matrimonio in fieri, efficax est gratiæ sanctificantis, sicut & aliæ significationes sacramentorũ nouæ legis, quorum est significatio practica. Significatio illa quæ conuenit vinculo matrimonij proximè coniunctionis Christi cum tota ecclesia & in radice, coniunctionis etiam per incarnationem, efficit matrimonium fidelium ratum & insolubile, strictiori insolubilitate quam illa, quæ conuenit ei ex natura sua. Cumque ea significatio tam proxima, quã quæ radicaliter tantum conuenit, insita sit matrimonio fidelis & baptizati, eo ipso quod vinculum est fidelis, inde fit: vt

vt matrimonium infidelium cum ad fidem conuertuntur, eo ipso sit iam ratum, quadrat enim illi ea significatio: & etiam sit matrimonium fidelium contractum sine intentione faciendi, quod facit ecclesia, esse etiam ratum, quamuis neutrum sit sacramentum, nisi ea ratione, quam suprà explicuimus. Quod autem ea significatione matrimonium istud dicatur ratum & insolubile docet Augustinus de nuptijs & concupiscentijs, cap. 10. *Quoniam non tantum fœcunditas, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddã sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam,* (ecce nuptijs contractis fidelium commendari hoc sacramentum coniunctionis Christi cum ecclesia docet Augustinus, sed pergit) *Huius proculdubio sacramenti res est, hoc est, effectus, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuũt, inseparabiliter perseuerent nec liceat excepta causa fornicationis à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & ecclesia, vt viuens à viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius, hoc est, in ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem facile relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius sæculi, vbi interueniente repudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israelitis permisisse testatur: sed lege euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupserit.* Vide Augustinum inde petere insolubilitatem coniugij: & præterea eam significationẽ semper reperiri in matrimonio fidelium etiam in facto esse quia membra sunt Christi, hoc est in ecclesiam adsciti. Et post pauca subiungit: *Ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostatæ anima, velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, si amisisset abscedens.* Hæc Augustinus. His autẽ postremis verbis indicat Augustinus matrimonio fidelium eam indissolubilem coniunctionem Christi cum ecclesia per sacramentũ fidei & regenerationis significari, quæ coniunctio etiam si regeneratus abscedat,

Aa dat,

dat amittat fidē ab ecclesia alijscindatur, non deperditur, & ob eam dici matrimonium fidelium insolubile & ratum quasi signatum sacramento fidei, & habens signaculum eius sacramenti vt loquitur Innocentius in d. ca. *debitum*, scilicet, in dissolubilis coniunctionis Christi per lauacrum regenerationis. Atque huc respicit quod ait Innocentius III. in ca. quanto de diuortijs. *Inter fideles verum & ratum existit matrimonium, quia sacramentum fidei cum semel est admissum, nunquam amittitur.* Quid clarius ad sacramentum fidei, quo nomine baptismus intelligitur reuocatur, quod sit ratum coniugium, quia scilicet ex sacramento fidei habet quod repræsentet coniunctionem insolubilem Christi per sacramentum regenerationis cum ecclesia, vnde Ambrosius I. Cor. 7. *si autem ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmat coniugium.* Atque in hoc sensu diximus suprà c. 13. § 2. insolubilitatem matrimonij fidelium attendi in illo ex parte sacramenti, quo etiam modo loquitur Augustinus locis citatis & concilium Coloniense sub Paulo III. p. 7. c. 42. vt excluderemus opinionē dicentiū tantū atten di per significationē Incarnationis & vnionis hypostaticæ, quę cū proxime cōueniat matrimonio cōsummato, asserebāt etiā illi matrimoniū cōsummatū tantū esse indissolubile inter fideles. Nā matrimoniū est insolubile, quia ratū: ratū autē est quia signatū sacramento fidei, & quasi sigillatū & significatione indissolubili Christi cum ecclesia per sacramentum regenerationis, esse autē insolubile, quia ratum planè Ambros. 1. Corinth. 7. cū docet reuerētiā côiugij nō deberi ei, qui horret autorē coniugij, & ideo dissolui matrimoniū infideliū, subditque eius rationē reddēs: *Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei deuotione est, ac per hoc non est peccatū ei qui dimittitur propter Deum, si se alij iunxerit,* Ergo ex eo quod nō est ratū, dissoluitur & ideo indissolubile quia ratum. Fit autē ratū suscepto sacramento fidei propter significationem, quā diximus. Vnde & ibidē Ambrosius, *Si autem ambo crediderint, per cognitionē Dei confirmat coniugium.* Igitur ex ea significatione oritur insolubilitas vinculi fidelium. Atque hunc esse communem scholasticorū sensum dicam infrà isto §. in fine. Cui insolubilitati nō obstat quod per professionem sollemnem dissoluatur, imò neque quod ex aliquorum sententia dissolui possit autoritate pontificis, vt eo loco explicui. Hæc autem insolubilitatis, aut, vt sic loquar, ratitudinis ratio non conuenit infidelium matrimonio, quia non est signatum sacramento fidei, vt dicit Innocentius in d. c. *quanto.*

¶ Ea denique significatio quæ conuenit matrimonio consumma-

to,

to, scilicet, coniunctionis per vnionem hypostaticam, de qua illud Ioannis I. *Verbum caro factum est*, & quam etiam includunt illa verba Pauli *Ego autem dico in Christo & in ecclesia*, efficit ad huc vinculum matrimonij strictius, con coniunctio enim illa coniugum cum affectu maritali efficit arctius coniugij vinculum, cum iam sint vna caro. Et ad bigamiam inducendam maxime defectus huius significationis attenditur, & appellatur ab Innocentio III. in d. cap *debitum*, de bigamis, & in alijs capitibus eodem titulo defectus sacramenti, nam ad hanc vnionem tamquam potissimam & originem aliarum ordinantur ea, quæ in hoc sacramento reperiuntur, Quare in bigamis dicitur esse defectus sacramenti, id est, mysterij inclusi in ea coniunctione maritali vnius cum vna, iuxta illud Genesis 2. *Erunt duo in carne vna*. Atque vel hinc desumitur optima ratio, propter quam non possit insolubilitas coniugij oriri ex significatione vnionis hypostaticæ vt dicebat Thomas Sanctius, quem retuli loco citato quia Matrimonio bigami non competit ea significatio coniunctionis per vnionem hypostaticam, cum potius sit in illo coniugio consummato defectus sacramenti, id est, significationis huius dispensationis Christi vnius sponsi cum vna sponsa, eo quod carnem suam diuisit in plures: & tamen matrimonium bigami est omnino insolubile retenta scilicet significatione sacramenti fidei, hoc est, coniunctionis Christi cum ecclesia per lauacrum regenerationis, quod semel admissum nūquam amittitur. Atque ob id Eugenius IIII. in citato decreto solū dixit insolubilitatem matrimonij nasci ex eo quod significat indissolubilē coniunctionem Christi cum ecclesia, non explicans quā significaret propter varias scholasticorū sententias. Neq; illi obstat Innocētius in d. c. *debitum*. in quo tantum explicuit, quam coniunctionē respexerint patres, cum bigamum expulerunt à sacris ordinibus: non verò explicat, an insolubilitas matrimonij oriatur ex ea significatione, quod ad eius institutum nihil attineret: quin potius optimā nobis obtulit rationem qua probaremus nō attendi penes illam significationē, eo quod insolubili matrimonio bigami ea non competat.

¶ Denique adde communem esse scholasticorum sententiam matrimonium fidelium, eo quod fidelium est, & suscepto sacramento fidei esse ratum, & eo ipso esse insolubile. Ratum autem est etiā ante consummationem, quando non cōuenit illi proxime significatio vnionis per incarnationem. Hi autem sunt Magister sententiarum in 4. d. 39. ca. extremo in vltimis

fere verbis ideo non esse ratum, quia sine fide, Paludanus ead. d. q. 1. conclus. 3. Ricardus artic. 1. q. 2. quia inseparabile ideo ratum. Guilielmus Rub. q. 1. artic. 1. Ioannes Maior ibidem q. vnica, quia præsupponit sacramentum fidei. Thomas de Argentina, ibi. q. 1. artic. 1. quia dissolubile infidelium ideo non esse ratum, effici tamen ratum transeundo ad fidem sine nouo consensu, aut contractu: designareque coniunctionem Christi cum ecclesia, Durandus in 4. d. 26. q. 3. nu. 14. fieri ratum fide suscepta, & tamen non esse sacramentum, quia sacramentum consistit in opere operato. Antoninus 3. p. summæ tit. 1. c. 6. ratificari inquit per conuersionem ad fidem. Et olim Alexander Alensis 4. p. q. 9. memb. 5. art. 2. §. 1. quæstiuncula 2. ad argumenta effici docuit, ratum per sacramentum fidei citato decreto Innocentij III. in c. quarto de Diuortijs. Eadem autem est mens horum Doctorum siue dicant ratum esse ob sacramentum fidei siue esse ratum, quia insolubile est, cum ex sacramento fidei habeat matrimonij vinculum in homine baptizato significare coniunctionem Christi cum ecclesia. Verum est nonnullos scholasticos appellasse ratum etiã coniugiũ infidelium, eo quod insolubile viderunt ex ipsa matrimonij institutione. Sed nõ recte cũ oppositũ nobis tradiderit Innocentius III. in d. c. *quanto*.

¶ Quando autem eleuatũ sit matrimonium ad eam significationẽ, & institutum sacramentũ, non constat. Illud certũ institutũ esse sacramentũ à Christo Domino, esse definiunt concilia. In quo valde notandum Tridentinũ, cum ea testimonia protulisset, in quibus alia sacramenta instituta sunt, ex nullo colligit huius institutionem, quasi id tãtum ex ecclesiæ perpetua atque cõstanti traditione deriuatum. Ex eo autem loco Pauli ad Ephesios 5. *Ego autem dico in Christo & in Ecclesia* colligitur certè significationẽ coniunctionis Christi cum Ecclesia in esse sacramento matrimonij, vt ex eo testimonio probant Innocentius 3. in d. c. *debitum* debigamis, & Eugenius IIII. in concilio Florẽtino loco citato: at verò vel eã significationem inditã ex institutione Christi vel matrimoniũ esse sacramẽtũ nõ colligitur efficaciter si attẽdas diuersas in eũ locũ Patrũ expositiones. Et quò ea quæ dixi cõfirmẽtur, adscribo verba cõcilij Trident. sess. 24. in principio De prima eius institutione hæc. *Matrimonij perpetuũ indissolubilemq́ nexũ primus humani generis parens diuini: spiritus instinctu pronuntiauit, cum dixit. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quã obrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* De reformatione autem.

autem matrimonij per Christum facta hæc habet. *Hoc autem vinculo duos tantum modo copulari & coniungi Christus Dominus apertius docuit cum postrema illa verba tamquam à Deo prolata referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro: statimque eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tantò ante pronuntiatam his verbis confirmauit; Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* In quibus etiam vides naturalem firmitatem inesse matrimonio, confirmatam tamen diuina institutione. Sed de Institutione sacramenti matrimonij ista subiungit: *Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit,* Quod Paulus *Apostolus innuit dicens, Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, mox subiungens, sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo & in ecclesia.* Ecce tantum ex eo loco colligit & vt insinuatum tantum promeruisse Christum gratiã, quæ in hoc sacramento nobis confertur, quæque firmum redderet nexum matrimonij. Vnde statim addit: *Cum igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus connubijs per Christum gratiã præstet, merito inter noua legis sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, concilia, & vniuersalis ecclesiæ traditio semper docuerunt.* Hæc concilium. Vnde quamuis nonnulli antiqui doctores, & inter eos Durandus in 4. dist. 26. & alij, quos refert Iacobus Almainus ead. d. senserint matrimonium non esse propriè sacramentum sicut alia nouæ legis: at iam id extra controuersiam est, cum definiat Tridentinum eadem sess. can. 1. *Siquis dixerit matrimonium non esse verè & propriè vnum ex septem legis euangelicæ sacramentis, à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in ecclesiam inuectum, neque gratiam conferre Anathema sit.* In quibus & esse verè & propriè sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum, & gratiam non significare tantum, sed etiam conferre, definit.

¶ His, quæ de matrimonij indissolubilitate diximus obstare videtur illud Christi apud Matthæum c. 5. *Siquis dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis.* De eo tamen dicam infrà, cum de diuortio sermo fuerit.

(?)

Ad matrimonium, quemuisque alium contractum non satis esse consensum merè internum.

§. II.

NEcessariū esse cōsensum verum vel fictum in quouis contractu dubitari nō potest: & in cōtractu matrimonij necessario requiri verum cōsensum, adeò certū est, vt neq; à Deo fieri posset matrimonium sine cōsensu, id enim postulat huius contractus natura, quæ est vinculum mutui amoris: posset quidem concedere Deus potestatē in corpus fœminæ, vt eo licitè vteretur: at non esset matrimonium, vt rectè Thomas Sanchez lib. 2. d. 26. nu. 5. Vnde nulla humana potestas matrimonium sine consensu valet efficere, licet queat compellere aliquem vt nubat iusta de causa.

¶ Dubitationē tamē habet an merè internus consensus satis esse queat ad aliquem contractum perficiendum. In qua re certa nonnulla sunt. Primum est actu merè internо dominium non transferri. Ratio est facilis, quia vt est in iure l. *traditionibus*, C. de pactis, *Traditionibus, non nudis pactis rerum dominia transferuntur.* Deinde certum est in contractibus respectiuis, in quibus est ex vtraque parte obligatio, nequaquam consensu interno tantum quidquam effici. Quia cum sit contractus vltro citroque obligans, ad id requiritur manifestatio consensus. An vero Deo manifestante consensum miraculosè celebrari posset, dicam statim. Tertio certum est iure ciuili nullam ex consensu merè interno oriri obligationem in contractibus non respectiuis, vt in promissione & alijs, quia ciuile ius petit acceptationem, vt obliget saltim in promissionibus, quæ non sunt ad pias causas, vt alibi decendum.

¶ Quæstio ergo est an seclusa iuris positiui dispositione, si præcise stemus in ratione contractus à iuris naturalis æquitate, contractus aliqui celebrari possint, ita vt obligationem pariant consensu purè interno.

¶ Prima sententia in hac re esse potest eorum, qui existimant de contractibus respectiuis, id quod de alijs etiam dicerent, si miraculosè innotescerent solo consensu interno posse celebrari, & obligationem induci. Hanc sententiam videtur tenere Ioannes Maior in 4. d. 26. quæst. 1. ad 3. & Vera-Cruz 1. part. speculi art. 3. quatenus id asserunt de matrimonio: idem enim de reliquis contractibus affirmabunt cum eadem videatur esse ratio. Eorum fundamentum vnicum esse potest. Quia expressio conceptuum per signa externa non videtur esse per

se per se necessario requisita vt causa ad naturam contractus, sed tantum vt conditio, sine qua non, qua scilicet innotescat voluntas absentium, sicut & cum aliquid per procuratorem aut tertium innotescit, tantum ille est conditio sine qua non, ac proinde sine eo stare posset contractus.

¶ Secunda sententia est aliorum, qui censent etiam in contractibus non respectiuis, qualis est promissio iure ipso naturali obligationem oriri ex actu mere interno. Ita sentit Ledesma 2. p. 4. quæst. 18. articulo 1. dub. 13. Palacios lib. 5. de Contractibus ca. 16. §. porro vt meam. Ferdinandus de Mendoça lib. 1. de pactis, ca. 4. num. 8. vbi ait, eum, cui facta est hæc promissio mentalis, si confessione promittentis sibi constaret, & rem promissam recipere non posset, occulta compensatione posse sibi satisfacere. Et in hanc sententiam magis inclinat Molina 2. tom. de iust. disput. 266. ante argumentorum solutionem, & probabilem iudicant multi recentiores. In huius sententiæ confirmationem nonnulli multa congerunt argumenta, quæ tamen in idem ferè recidunt, quod proponoisto pacto. Integra radix obligationis in contractu est tantum consensus internus. Ergo ille satis est iure naturæ ad inducendam obligationem. Antecedens probo, quia sola voluntas mea in his rebus mihi legem imponit, non verò voluntas acceptantis. Ergo illa sola me obligat, atq; adeo ex promissione mere interna obligatus maneo. Quod autem acceptãtis voluntas nihil efficiat ex eo constare potest, quia iure naturę necessaria nõ est acceptatio, vt quis teneatur stare promissis. Et explicatur magis internũ cõsensum esse radicem obligationis, tũ quia quãtumuis sit externa manifestatio, si cõsensus deest, nulla nascitur obligatio, tum etiã quia si illi interno consensui accederet iuramentum, verè esset obligatio. Potest ergo actu mere interno quis obligari: tũ denique quia possessio sola voluntate non potest dendi amittitur l. 1. § *si vir*. l. 3. §. *in amittenda*. & l. *si quis*. 2. §. vltimo. D. de adquirenda possessione. Signum ergo est solum consensum internum sufficere ad contractum celebrandum.

¶ Verior tamẽ mihi videtur sententia, quæ dicit cõsensum mere internum satis non esse ad cõtractus, sed requiri vt verbis exprimatur. Hãc sententiam docet D. Thomas. 2. 2. q. 88. ar. 1. in corpore, & in 4. d. 31. q. 1. ar. 1. quæstiuncula 1. Abulẽsis in, ca. 3. Num. q. 44. Corduba in sum ma q. 233. Mercado lib. 6. de Contractibus ca. 16. §. en todos vsos. Aragon. 2. 2. q. 88. art. 3. §. dico secundo. Henriquez de Excom-

municat c. 17. n. 9. in Comment. litera I. Probabilem iudicat Molina disput. cit. sequitur Thomas Sanchez agens de sponsalibus lib. 1. disput. 3. & alij recentiores. Huius sententiæ non aliud firmius, neque certius mihi videtur esse fundamentum, quam quod isti contractus sunt hominis degentis, & constituentis rempublicam hanc politicam & externam, quæ ex natura sua sine externis signis esse non potest. Quare dum contrahere vult, aut se alteri obligare, planè subintelligit id se velle secundum modum, sibi connaturalē & humanum, qui est per verba vel externa signa, quę si deficiāt, nequaquam ex interno consensu tantum alteri obligatio consurgit. Cuius optimum signum est, quod vt dicam §. sequenti, solis externis signis sine animo interius se obligandi, aut sine vllo consensu in omnibus contractibus excepto matrimonio, nascitur obligatio. Ex quo fundamento constat etiam si alteri per miraculum innotesceret consensus alicuius, nequaquam adquiri actionem in consentientem, nec posse aliquid adquirere ex his, quæ interius tantum alter promiserat. Id enim postulat huius reipublicæ politicæ constitutio, vt externo sermone aut signis res quælibet agatur. Vt enim præclarè Basilius homilia 3. in illud *Attende tibi ipsi*, in principio: *Qui nos condidit Deus in hoc impertiuit sermonis vsum, vt alius alij sui cordis arcana reuelet, communisque naturæ intuitu suo quisque proximo ex abstrusissimo recessu pectoris, quasi ex intimo quopiam conclaui sua consilia cogitationesque depromat: si enim ipsi viueremus anima omnium oculis conspicua, atque nuda inter nos mox conueniret per mutuam cogitationum intelligentiam. Nunc quando anima carnis adoperta velamine multiuarias comminiscitur secum, ac versat cogitationes, & verbis opus habet & nominibus vt, quæ in reconditiore mentis secessu delitescunt, in apertum euulget.* Hæc Basilius.

¶ Ad fundamentum primæ sententiæ dicendum est externa signa, non esse conditionem, sine qua, non perficeretur contractus, sed veram formam contractus & ideò, essentialem partem, atque ex consequenti sine illis nulla ratione perfici, cuius signum est solis verbis contractum perfici, & obligationem nasci.

¶ Neq; obstat etiam secūdæ sententiæ fundamētū; dico enim verū esse radicem obligationis aliquādo, esse cōsensum, aliquando verò nō, vt constabit ex dicendis §. sequēti: nunquam tamen consensus merè internus parit obligationē, sed vna cum externis signis, cum quibus constituit vnam integram formam contractus, vt dixi §. præcedenti.

An.

An autē acceptatio sit iure naturæ necessaria alibi dicendum: ad institutum tamen parum refert. Nam si ue sit necessaria, siue non, semper verum est necessariam formam humani contractus esse signa externa, significantia consensum. Id verò quo probatur solum consensum esse radicem obligationis diluemus §. sequenti.

¶ Neque obstat etiam quod si cō sensui interno adueniat iuramentum consurgat obligatio, dico etenim tunc obligationem consurgere non ex ratione consensus. Sed ratione iuramenti Deo facti quod habet rationem voti. Deo enim, qui inspector est cordis, potest obligari quis actu merò interno, vt fatentur Doctores omnes.

¶ Neque obstat etiā, quod possessio solo animo amitti dicatur. Quamuis enim nonnulli ex iurisperitis dixerint solo animo possessionem amitti, attamen id omnino falsum est: mirorque illis in mē tem venisse possessionem, quæ actus ciuilis est, & huius reipublicæ politicæ potuisse amitti solo animo. Nam iure ciuili ea per ciuiles actus amittitur, aut manifestatione animi nolentis possidere. Et quidē si solo animo possessio amitteretur nulla ratio esset cur pupillus sine consensu tutoris solo animo amittere possessionem non posset, cuius oppositum habetur ex l. *possessionem pupillum*, D. de adquirenda possess. Lex enim humana nihil iurisdictionis habet in actus merè internos. Necessarium: ergo est, vt animus iste manifestetur negatione actus externi, quo possessio continuari solet, vt abiectione, derelictione, aut verbis id significantibus. Nec verò satis intellexerunt illi, quid esset solo animo amitti possessionem, ea enim phrasi non significarunt iura solum internum consensum nullo manifestatum signo; sed excludere tantum voluerunt actus similes ijs, quibus possessio atque dominium adquiritur, nec enim ad amittendam possessionem necessaria semper est iudicis sententia aut contractus, vel traditio aliqua, sed sola derelectio cum animo, imò etiam sine interno consensu amitti possessio potest, si adsint signa externa significantia animum. Ideo ergo Vlpianus l. *si quis* 2. discrimen constituit inter dominium & possessionem. Quod autem ea phrasi non excludatur signum externum, quo manifestetur animus colliges ex vltimis verbis l. *si quis* 2. ibi: *si ea mente possessionem tradidit, vt ei restitueretur*, ecce mē tem traditione manifestatam: constat etiam ex responso Iauoleni in l. *quarumdam*, eod. titulo. vbi inquit, quarundam rerum possessionem animo adipisci, cum tamen ipsi iurisperiti negent amitti solo animo. Sed vide quid animum vocet, coniunctum, scilicet cum adhibitione

custodis, itaque tantum exclusit traditionē quasi dicat etiam sine traditione & amitti & adquiri possessionem. Vnde idem Paulus in l. *quemadmodum*, inquit, possessionē neque adquiri, neque amitti sine animo & corpore. Nostri Theologi ita sentiunt, nouissimè Ioannes Azor tomo 3. instit. Moral. lib. 1. cap. 34. quæst. 6.

¶ Verum quidquid de eo sit, & quamuis demus solo animo possessionem amitti, non idem in nostro casu dicendum est, quia actus internus non sufficit ad dominium trāsferendum ab vno in alterum, cum contractus humani forma sint verba, quibus res traditur.

In contractibus humanis, matrimonio excepto, non requiri consensum vnà cum verbis externis.

§. *III.*

HOC loco disputari res hæc solet à Doctoribus, obiter tamen, quare diligenter explicanda à nobis est, multa enim ex huius solutione dependent.

¶ In primis certum est requiri externa signa explicantia consensum mutuum in contractu respectiuo, vt dixi. §. præcedenti, & sine eo mutuo consensu non perficitur cōtractus. Requiritur autem explicatio consensus in contractu respectiuo, quia in vēditione, v. g. qui vult vendere habet vendendi consensum, si tamen alius velit emere, atque adeo vtriusque consensus vtrique debet esse notus. Id quod obiter docuit Molina tomo 2. disp. 266. Almainus in 4. d. 45. q. 2. §. circa istum modum. Thomas de Argentina d. 26. q. 1. & Theologi in 4. agentes de Matrimonio, quoad hoc enim eadem ratio est in omni contractu.

¶ Deinde certum est etiam in cōtractu respectiuo necessarium esse vt vterque alterius acceptationem percipiat, est enim hoc necessariū in his contractibus, vt perficiantur. Id quod verum est quando contrahentes per sese contrahunt: nam si per procuratores aut internuntios id fiat, non est necessarium, vt docent communiter DD. cum agūt de matrimonio per procuratores. Et ratio est quia quoties quis vult contrahere per procuratorem, & per illum suum consensum explicare, etiam vult per eundem acceptare consensum alterius, & ita sufficit, si illi nota sit alterius acceptatio. Legatur Syluester *Matrimoniū* 5. quæst. 12. Angelus v. *Matrimonium*, num. 20. Quando verò aliqui contrahunt per literas, necessarium est, vt scribens rescribentis acceptationem percipiat, vt docet Syl-

Sylvester loco cit. Quia quoties aliqui per se ipsos contrahunt id necessarium est vt alter alterius acceptationem percipiat. Ergo idem erit quando absentes contrahunt per literas, quæ substituuntur loco verborũ, qui præsentes sunt. Et ita ex eo tantum quod vnus literas miserit, non perficitur contractus, donec ei constet de acceptatione alterius. Vnde magnum discrimen est inter contractum per procuratorem, & literas, vt ex dictis constat. An verò promissio antequam acceptetur obliget dicam alibi.

¶ Ex quo inferes matrimonium per procuratorem contractum esse verè sacramentum, gratiamque conferri contrahentibus, si sunt in gratia, quando per procuratorem fit contractus. De quo miror dubitasse aliquos. Cum enim vt constat ex dictis §. 1. Christus materiam & formam huius sacramenti voluerit esse matrimonium in ratione contractus, & matrimonium verè sit cõtractus etiã si per procuratores celebretur, nõ est cur illud reijciatur à ratione sacramenti. Neque enim amplius requiritur ad sacramentũ quam debita materia & forma cum intentione ministri. Rursus inferes etiam matrimonium per literas celebratum esse sacramentum propter eandem rationem, quia etiam per literas contractus matrimonij validè celebratur, Christus autem nihil immutauit circa naturam contractus. Ideo merito, vt notaui supra §. 1. notanter Eugenius IIII. in decreto Armenis dato post Concilium Florentinum dixit, hoc sacramentum *Regulariter*, verbis perfici; supponebat enim concilium materiam & formam huius sacramenti, quæ est contractus & per internuntium & per literas & per nutus constare posse. Quamuis autem id de matrimonio dicatur, tum quia contractus quidam est, & circa rationem contractus nihil immutauit institutio Christi, tum quia concilium addidit verbum illud *Regulariter*, non potest de vllo alio sacramento affirmari. Vnde absolutio non potest in scriptis dari, sed verbis proferri debet, quia absolutè concilium sine vlla limitatione de alijs sacramentis loquens dicit formam esse verba.

¶ Dubium igitur est an in contractibus humanis sufficiat externum signum se obligandi, deficiente tamen interno consensu. Et quod attinet ad matrimonij contractum conueniunt DD. omnes non esse satis externa signa sine interno mutuo consensu, decisioque est Alexandri III. in Appendice Lateranensi part. 6. cap. 26. in vltimis verbis, & Innocentij III. in cap. *tuæ*, de sponsalibus, ibi. *Pueri ante annos legitimos per verba sola non contrahunt, cum intelligantur minimè consentire*. Rationem insinuabi-

finuabimus infra desumptam ex speciali natura huius contractus.

De alijs verò contractibus non nulli sentiunt sine interno consensu nullam vim habere. Et de promissione id expresse docuerunt Veracruz 3. p. speculi art. 19. Corduba lib. 1. quæst. 13. dicto. 2. Navarrus in sum. cap. 18. num. 6. Angelus verbo pactum, nu. 4. Sylvester num. etiam 4. Armilla num. 2. Ludouicus Lopez in Instructorio Conscientiæ p. 2. cap. 20. Manuel Rodriguez v. promessas, cõclus. 3. & agens de promissione sponsalitia id censet Thomas Sanchez li. 1. disput. 10. à num. 25. Annumero his Petrum de Ledesma, licet non satis sibi constet, vt infrà perstringã, de matrimonio quæst. 43. art. 3. dub. 2. con. 1. Et de omni contractu id docuit Molina obiter tomo 2. de iust. disp. 352. §. *ego probabilius*, circa finem, vbi docet secluso damno secuto, aut iniuria, aut scandalo non esse obligationem adimplendi, quod sine vero consensu cõtractum est. Suaderi potest hæc sententia primò à simili de voto, quia aliàs sequeretur ex ficto voto oriri obligationem seruandi illud: quia sicut obligatio contractus pendet ex voluntate contrahentis, ita obligatio voti ex voluntate vouentis. Si ergo ficta signa contractus possunt obligare contrahentem, prædicta quoque signa voti vouentem obligabunt. Secundò potest etiam à simili probari in contractu matrimonij, qui contractus, vt omnes fatentur non perficitur sine cõsensu interno. Ergò neque alij. Tertiò quia non potest esse obligatio sine intentione se obligandi. Ergò si desit non celebratur contractus. Antecedens probo ex communi descriptione contractus, qui est vltro, citroque obligatio ex partium voluntate consurgens.

Hæc tamen sententia mihi nõ probatur, sed longè probabilior videtur opposita, quæ docet, si adsint signa externa significantia consensum serio, sine alijs, quæ indicent iocosè dici; aut fictam esse voluntatem contrahendi, omnem contractum matrimonio excepto, siue sit promissio, siue quiuis alius, perfici. Ita sentiebat olim Gabriel Vazquez, sentiunque multi viri docti huius ætatis. Probatur primò ab inconuenienti, quia aliàs rueret omnis ciuilis contractus, nec sine detrimento. Nam si venditio v. g. ficta non efficeret obligationem iustitiæ, neque transferret dominiũ rei venditæ in emptorem, etiam subsecuta traditione: ergò fictè vendens posset occulte rem suam accipere, & restituere acceptum pretium sine peccato contra iustitiam ipsi emptori. Consequens videtur absurdum & contra commune bonum. Sequela ex hypothesi sequitur. Nam si qui vendit non transtulit aliquod dominium

in

in emptorem,non peccabit contra iustitiam quod suum est repetendo, restituto pretio quod accepit ab emptore. Adde nullum posse esse tutum in contractu celebrato. Secundò probo ex communi hominum Iudicio, facta enim venditione verbis externis, & re tradita libere,nullus dicet emptorem non habere plenum dominium rei emptæ;quia etiam si vendens dicat se fictè vendidisse, emens tamē ex hoc tātū non obligabitur in foro conscientiæ ad restitutionem. Neque enim ille fidem habere debet dicenti se fictè vendidisse, quando nullum signum præcessit,ex quo prudenter iudicari posset illum fictè vendidisse. Denique probatur ratione à priori,quia id postulat humanus contrahendi modus, neque enim nobis qui corpore cōstamus,aliter potest innotescere inter nos consensus, quam per externa signa. Ergo quando hæc ita adsunt, vt prudenter iudicentur contrahentes velle celebrare, contractus censendus est perfectus ratione debiti consensus,qui debitus est non solum ratione veritatis, sed etiam iustitiæ,quæ postulat ad æquitatē contractus, vt in contrahentibus sit animus verè contrahendi,ac se obligandi.

¶Cæterum dicere posset aliquis philosophandum esse in hoc casu, sicut & de contractu matrimonij quando quis fictè cōtraxit, in quo casu obligatur quidem ad verè contrahendum ex ficto cōntractu,non tamen perficitur contractus,quando celebratur ficte, atque ita dicidebet in alijs contractibus. Id tamen nullo modo placet, sed dicendum est re vera tunc perfici contractum etiāsi desit animus internus, idque probant rationes hactenus allatæ. Et præterea specialiter refellitur hæc opinandi ratio. Quia siquis admittat in his contractibus propter humanum modum contrahendi oriri obligationem iustitiæ comparatione alterius contrahentis,ita vt is qui fictè contraxit obligetur ad verum faciendum id quod verba significāt: ergo, si verba sunt promissionis erit obligatio adimplendi promissum, & si verba sunt contractus de præsenti, oritur ius quod efficere solent illa verba,quia non potest esse alius modus celebrandi contractus inter homines. Nam celebrata venditione, v.g. per verba de præsenti & facta traditione,non videtur aliud requiri ad iustam dominij adquisitionem: nihil enim aliud potest esse hominibus notum, vt tuta conscientia posint vti re empta. Quod si ex externo isto modo contrahendi in venditione,v.g. cum traditione rei adquiritur dominium, signum est ipsam essentiam contractus consensu debito fuisse celebratam. Dominium enim in hoc casu supponit essentiam contractus,vt ita ex veri

tate,

tate, aut fictione consensus, quæ non potest esse hominibus prudenter nota aliter quam per signa externa, non variatur effectus contractus, si in vtroque casu externa omnia paria sunt. Rursus vel ex cõtracto ficto dicitur esse obligatio repetendi externum contractum: & hoc in ciuilibus contractibus facile refutatur, quia omninò est inutilis repetitio comparatione alterius contrahentis, quando non potest prudenter credere fictum animum præcedentis contractus. In hoc enim casu, sicut ex hoc quod alius affirmet se ficte contraxisse, non potest alius obligari ad rescissionem contractus: ita affirmationem alterius, qua affirmet se velle contractum vero animo repetere, vel ratum habere, is qui possidet; verè iudicat inutilem, neque credere tenetur, quia enim in contractu se mentitum dicit, & in eo etiam casu mentiri poterit, vel denique dicitur esse obligatio habendi verum consensum internum, quo præcedens ficta venditio rati habeatur, & perficiatur contractus. Et contra hoc faciunt omnia quæ hactenus dixi, quia humanus modus contrahendi non potest alio modo hominibus esse notus, nisi per externa signa, quæ prudenter iudicantur vera exprimentia consensum internum, & liberè omninò exhibita. Et denique id mihi videtur valde efficax non esse credibile translationem dominij harum rerum voluisse homines esse dependentem, nisi ab externis signis quæ omnino liberè exhibentur, & non ab eo, quod nullo alio modo, quam per externa signa illis potest esse notum.

¶ Ex dictis colligo primò, quantum ego conijcere possum, non satis sibi constare Petrum Ledesma, quia quæst. 43. art. 3. difficult. 2. cõclus. 1. ait fictam promissionem sine animo se obligandi, aut promittendi nullam obligationem inducere, quod probat his argumẽtis, quæ nos attulimus pro prima sententia: postea verò difficult. 4. conclus. 1. & 2. inquit ficte promittentẽ nõ teneri adimplere ratione promissionis, sed ratione scandali, & iniustitiæ alteri parti factæ. Hoc posterius nescio quomodo cohæreat cum primo. Si enim nulla ex ficta promissione oritur obligatio, quam ergo iniustitiam in alterum commisit, vt ratione illius teneatur? Solum quidem infidelis fuit & mendax, non tamen iniustus, aut si re vera iniustitiam commisit, tenetur ergo ratione contractus præcedentis in quo iniustitiam promisit, verum facere quod verba sonant, atq; adeo perfectus erit cõtractus, vt modo dicebamus, & ex consequenti ex ipso cõtractu promissionis tenetur.

¶ Hinc etiam colliges secundò ex sponsalibus fictis si desint signa, quæ sufficienter & prudenter osten-

ostendant, fictum esse consensum, qualis est magna disparitas & verè oriri obligationem futuri matrimonij, & ex iustitia adimplendum esse, verè enim celebratus est contractus sponsalium. In quo non rectè mihi videtur loqui Thomas Sanchez disput. cit. n. 26. dum fatetur eum qui fictè contraxit sponsalia peccasse quidem contra iustitiam, non tamen teneri adimplere. Hęc duo non satis cohærent. Nam si in iustus iste fuit in ficto contractu, re vera inæqualitatem constituit interse & alterum cum quo contraxit. Neque verò hæc potest esse in iustitia in actu interiori tantum, hoc est affectus iniustitiæ, cum interuenerit contractus externus, in quo re vera deceptio est. Debet ergo ad æqualitatem reduci, id enim postulat omnis læsio iustitiæ, & non aliter nisi efficiendo verum id quod promisit. Quod, vt dicebamus, sane indicat celebratũ & perfectum esse contractum promissionis sponsalitiæ.

¶ Hinc denique facile ad rationes primæ sententiæ respondetur. Ad primam, dissimilem esse rationem de voto & contractu. Votum enim, cum Deo fiat cui nota sunt corda hominum non indiget externis signis, sed vero cõsensu. Quare si fictè fiat, cũ Deus decipi nõ possit, nullã vim habet. Id quod tam in voto solẽni, quã simplici verũ est. Cæterũ in solẽni quod ad Ecclesiã attinet etiam si corã Deo liber sit, obligabitur adimplere: interuenit enim ibi, sicut & in votis simplicibus religiosi status alius contractus traditionis, ratione cuius obligabitur ad impletionem votorum, vt diximus suprà cap. 2.

¶ Ad secũdã respõdetur nõ esse eandẽ rationẽ in matrimonio & in alijs cõtractibus propter excellentẽ eius naturã. Et quidẽ in contractu matrimonij multa esse diuersa à cõsensu ad alios cõtractus necessario cõstat ex his quæ in superioribus dicta sunt, cũ de conditionibus sermo esset. Ratio autẽ diuersitatis quæ in præsenti cernitur, ex ipsa ratione cõtractus matrimonij petẽda est. Cũ enim sit vinculũ mutui amoris, est enim non tantũ corporum, sed & animorũ coniunctio, inde est, vt cõsensus requiratur, amor enim sine affectu & animo interno esse nõ potest. Adde contractũ matrimonij esse iuris naturalis, at reliquos ciuiles, inde nõ mirum si in illo natura ipsa indiderit obligationẽ vt adsit internus cõsensus, ciuilis autẽ, cũ sit ex hominũ institutione, qui nihil possũt circa interiores actus non requirat interiorem consensum.

¶ Ad tertiã rationẽ dico cõtractũ illũ perfici consensu debito ex eo quod quis vult cõtractũ illũ liberè celebrare, & ita semper vera est definitio cõtractus, vltro, citroq; obligatio ex partiũ volũtate cõsurgẽs.

¶ Sed

¶ Sed quæret aliquis an contractus ficte celebratus ex metu iniuste illato sit validus. Ratio dubij ex vna parte est, quia in ea prolatione verborum est simpliciter voluntarium, & aliàs sunt verba contractus. Ergo comparatione ad alterũ est debitus consensus. Probabilius tamen mihi videtur non esse validum, quia cum iniustè extorqueantur verba, non videtur ex iustitia debitus consensus comparatione extorquentis. Vnde qui vim infert non potest esse rationabiliter inuitus, si ab eo, cui vim infert, decipiatur. Quare sic celebrata venditione non tenetur is qui coactus vendidit rem tradere, potestque seclusio scandalo compensationem sibi facere, & rem auferre ab emente restituto pretio. Neque enim per eam traditionem coactam, & sine consensu debito potest transferri dominium aliquod. Quomodo autem is, qui fictè contraxit matrimonium, possit iterum contrahere & teneatur & sub qua forma, dixi iam suprà, cum de impedimento ex defectu solemnitatis sermo esset, cap. 26. §. 3.

Contractus per signa externa celebratus contra leges, an sit irritus ipso iure explicatur.

§. *IIII.*

COMMVNIS est iurisperitorum & antiquorum, & recentiorum sententia contractum vel actum simpliciter prohibitum esse ipso iure nullum. Ita Baldus l. non dubium. C. de legibus notab. 4. Iason & alij DD. ibidem Angelus v. *lex* num. 21. Syluester v. *lex* q. 28. Gregorius Lopez l. 28. tit. 11. p. 5. Matienço in l. 1. Glossa. 7. tit. 2. lib. 5. nouæ Compilat. Eandem fere sententiam sequitur Couarruuias in cap. quamuis pactum 2. p. Relect §. 4. num. 7. Quorum sententia manifestè videtur asserta in l. *Non dubium*, C. de legibus, cuius hæc sunt verba: *Nullum enim pactum, nullamque conuentionem nullumque contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres quam nouellas trahi generaliter imperamus, vt legislatori, quod fieri non vult tantum prohibuisse sufficiat, cætera quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere, hoc est, vt ea quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta non solum inutilia, sed etiam pro infectis habeantur, licet legisla-*

legislator prohibuerit tantum, neque specialiter dixerit inutile debere esse quod factum est. Vbi notandum etiã est hanc legem extendendam esse ad omnes antiquas leges & in posterum ferendas, quare si modo ferretur aliqua lex simpliciter prohibens haberet eandem vim.

¶ Cum hac lege, *Non dubium*, conuenit responsum Cælestini primi, & habetur, c. *videtur nobis*. 35. q. 6. *Videtur nobis, quod secunda, quã contra prohibitionem ecclesiæ duxit, non sit vxor, etiam si primam non haberet desponsatam. Nam quod contra interdictum & ordinem Ecclesiæ factum est, tamquam inordinatum, ratum non haberi tam diuinæ, quàm humanæ leges proclamat auctoritas.* Quid clarius? Nullum omnino esse vult quidquid agatur contra interdictum ecclesiæ, & eius prohibitionem.

¶ Variæ huic legi & explicationes, & moderationes adhiberi solent à Doctoribus. Cum enim multa prohibita fiunt in iure, quæ tamen facta tenent ex communi sensu hanc legem, quæ aduersari videtur diuersimode aut explicare aut limitare conantur. Gregorius Lopez ita limitat vt intelligatur de his quę fiunt contra legem. Quare licet prohibeatur clericus exercere tabellionẽ, tamen instrumentum ab eo factũ validũ est, quia est in vtilitatem tertij. Sed hæc limitatio vera non est. Nam ex ea sequeretur eãdẽ esse rationẽ legis prohibentis ne quis agat tabellionẽ sine examine, & eius, quæ clericum remouet ab huiusmodi officio, nam vtraque est in vtilitatẽ tertij, sed instrumentũ factũ à primo non valet, à secundo verò factum valet. Non ergo vera est illa limitatio.

¶ Baldus verò quatuor limitationes adhibet isti legi. Prima vt lex feratur per verba prohibentia, non permissiua. Secunda vt sit perpetua ratio prohibitionis. Tertia nisi aliter explicet legislator, scilicet se nolle irritũ facere contractũ. Quarta vt lex prohibeat substantiã contractus, & non accidentia, nã tunc erit validus contractus. Istæ autẽ limitationes Baldi sunt aut non necessariæ, aut non omnino veræ. Prima ab omnibus recipitur. Secunda nihil ad rem, licet nec omnino sit vera. Tertia etiã manifesta est. Quarta, quæ aliquid continere videtur, nõ satis rẽ explicat. Nã multæ sunt leges prohibentes substantiã cõtractus & tamen est validus, vt ludus alearum prohibitus est: & tamen qui aliquid ex ludo lucratur, non tenetur restituere ante sententiam iudicis, ad quod repetendum datur aliquod tempus vt tenent Theologi fere omnes. Ita sentit Gabriel in 4. d. 11. q. 13. art. 2. con. 1. Maior. q. 13. Medina. C. de restitutione. q. 22. §. *Illud videtur*. Castro lib. 2. de lege pœnali. c. 2. corol. 3. Adrianus in 4. tract. de rest. q. de Ludo. quæ

incipit, quia in superioribus, Soto lib. 4. de iust q. 3. art. 2. Angelus v. ludus. n. 2. Couar. in regula peccatum 2. p. §. 4. à Num. 1. Nauarrus in sum c. 19. num. 18. Nam licet ludus sit prohibitus, contractus tamen qui est prohibitus, non est irritus. Vnde qui adhæreret in hac re illi legi. Non dubium, nimis rigidam & singularem sequeretur sententiam. Item leges nostri regni præcipiunt ne ministri regni aliqua munera accipiant: & tamen nō iubentur restituere, nisi illi qui ipso iure sunt inhabiles. Adde id quod diximus de Clerico exercente tabellionem, qui non tenetur lucrū restituere. Alia tamē ex parte sunt leges de testamentis, quæ simplici tantum prohibitione irritant contractus. Ergo illa limitatio postrema Baldi parum prodest.

¶ At Gibriel Vazquez eximie doctus in disputatione de legibus cum legem istam existimaret complecti omnis contractus prohibitionem, docuit in nostro regno, vbi leges imperatoris non vigent, nullam habere vim, atque adeo illi standam non esse, sed tantum legibus regni. At verò in illis locis, vbi leges imperatoriæ obseruantur, nisi ea lex consuetudine in contrarium abolita sit, quemcūque contractum lege prohibente celebratum, esse ipso iure nullum propter istius legis dispositionem. Quo tamquam certo constituto nō nullas adhibet regulas, quibus dignosci posit an contractus celebratus contra leges sit ipso iure irritus, vel non sit, quas postea referemus.

¶ Cæterum autor iste in duobus quantum ego iudico, decipitur. Primum est. In eo quod existimat legem hanc legibus nostri regni non esse receptam, sunt enim multæ quæ illam confirmant & amplectūtur, vt constat ex Gregorio Lopez loco citato.

¶ Deinde decipitur cum existimat adeò latam esse eius legis dispositionē, vt omnis vniuersim contractus prohibitionē cōprehendat, debet enim intelligi iuxta subiectā materiā, sicut & conciliorū decreta & canones, atque adeo de his qui agunt in fraudē legis illos specialiter remouētis à contractu. Lex enim illa lata est contra quosdam Curiales, qui cum inhabiles essent ad res alienas exercendas, eas conducebant, quia conducendi verbū non erat in lege expressum. Decernit ergo, vt qui contra legis voluntatem qua inhabilis ostenditur, fraudem inuenit, eodem modo id quod attētat, irritum & nullum sit, atque id quod expresse verbis legis illum excludentis statutum est. Nā etiā contra legē agere videtur, qui cōtra legis nititur voluntatem, etiā si quod ad verba attinet, obseruare videatur. Quare lex ista non quodcumque fiat contra legē statim

tim irritũ esse vult: sed id quod fit ab his, qui contrahere prohibiti sunt, & legibus reiecti, quales erãt Curiales illi: vnde optime inquit, legislatori, quod fieri non vult in isto casu solum prohibuisse sufficere, & quidquid secutum fuerit irritũ fore, etiã si non expresserit, omnes enim cõtractus aut pactũ, aut cõuẽtionem inter eos qui prohibiti sunt contrahere, alienare ve, nullos esse manifestũ est, ac proinde quidquid inde secutũ fuerit, cassum esse consequenti ratiocinatione colligitur. Et consequenter etiã ad ista verissimè statuit Imperator, nullã stipulationẽ, mandatum, sacramentum ad mittendum esse contra legem, & id nullum esse. Quomodo enim promissio aut iuramentum de re illicita, vt pote contra legem valere potest? Atque hac ratione cohærere videntur omnia, quæ in ista lege cõtinentur si de certo personarum genere, quæ legibus à contractibus, pactis ve remouentur, intelligatur. Et cũ eadem limitatione intellexerim textum in c. videtur nobis, suprà citato, vt ex eodem textu non obscurè colligitur, vt intelligatur scilicet iuxta subiectam materiam.

¶ Quomodo ergo dignosci poterit, quando lex non habet clausulã irritantem, sed prohibentẽ tantum, contractum iuxta illas celebratum esse nullum vel validum? Ego quidem sic statuo. Lex omnis prohibens contractus vel respicit personam, vel actionem. Si personam aliquid circa illam statuendo, vt asignet legitimum auctorem illius actionis vel contractus, re vera contractus secus celebratus est nullus, etiam si simpliciter tantum prohibeatur. Huiusmodi sunt leges agentes de his qui testari possunt, & determinantes hæredes, aut partes hæreditatis, non enim vult amplius accipi, cum nullus sit titulus. Item quando prohibet episcopis testari, eo ipso aufert ab illis administrationem bonorum in testamento: & quando minori prohibet contrahere sine consensu tutoris, tollit etiam ab eo administrationem bonorum, sine qua contractus est nullus. Quod intelligendum de minori, qui sub tutore est: nam contractus eius, qui sub tutore non est, valet: licet illi in fauorem ætatis, detur repetitio, vt alio loco dicendum est. Idem iudicium est de prodigo contrahente. Huiusmodi est lex, quæ prohibet exercere tabellionatũ sine examine. Nec enim sine examine vult esse aliquem legitimum ministrum tabellionatus. Atque huc pertinet dispositio Imperatoris in l. Non dubium, vt iam dixi. Curiales enim illi inhabiles erant ad exercenda negotia, in fraudem verò legis condu cebant.

¶ Hinc fit non idẽ esse iudicium de istis legibus & illis, quæ aliquid prohibent, aliquibus personis, non

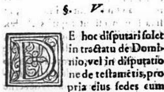
vt legitimũ auctorem assignent, sed propter indecentiã; vel intuitu alicuius peculiaris virtutis, quam iustitiæ. Vt lex quæ clericis ludum, aut negotiationem, vel exercitiũ tabellionatus prohibet: interdicitur enim intuitu vitandæ auaritiæ, & vt liberius vitę solicitudine vacare Deo possint, similiter quæ ministros regis interdicunt à muneribus accipiendis nisi aliud addant, non reddunt eos inhabiles ad retinendum, quia statutæ sunt intuitu vitandæ auaritiæ. Vt enim notum est, in materia de legibus, lex præcipiens actum aliquem illum constituit in materia eius virtutis, cuius intuitu lata est lex: leges autem illæ vel religionem vel liberalitatem spectãt, non iustitiam, nisi id explicent, & inhabiles ad retinendum reddant. Huiusmodi etiam existimo leges quæ religiosis olim interdicebant matrimonia, nec enim inualida erant, donec id specialibus legibus statutum fuit vt dixi supra, c. 2.

¶Si verò lex prohibet actionẽ, aut prohibet substantiam actionis, aut circunstantias. Si substantiam, aut illam simpliciter prohibet hoc est vetando ne id fiat. Et ex huiusmodi prohibitione non colligitur irritum esse id quod contra fit, vt de ludi talorum prohibitione constat. Vel ita prohibet, vt assignet etiam formam, qua contractus celebrari debet. Et hac ratione quidquid secus factum fuerit, nullum est etiam si tantum simpliciter prohibeatur. Huiusmodi est lex quæ assignat certum numerum testium, vel tractatuũ, vel certã solemnitatẽ pro forma contractus. Solemnitas enim illa datur pro forma legitima contrahendi: deficiente autẽ forma personæ non censentur legitimæ ad contrahendum, ac proinde omnino sunt exclusæ à contractu. Huiusmodi etiam sunt leges de testamentorũ solẽnitate, & alienatione minus solẽni, de transactione minorũ super alimentis facta sine cognitione prætoris: de matrimonio coram parocho & testibus. Quando verò respicit tantum circumstantias, vel assignat aliquid non pro substantia, vel forma sed vt melius fiat, non est irritus contractus, etiã si contra legem fiat. Huiusmodi est lex, quæ decernit pretia rebus, & prohibet vendere, nisi iuxta taxatum pretium iustum. Siquis illam transgrediatur, contractus valet, tenetur tamen pretium restituere. Lex enim illa solum respicit excessum pretij, non vero substantiam eius contractus. Cum enim lex illa substituatur loco æstimationis communis, idem iudicium est de illa ac communi æstimatione. Item lex Tridentini, quę iubet præmitti denuntiationes, etiam si omittantur, valet matrimonium: tantum illæ institutæ sunt pro forma, qua melius fiant contractus matrimonij. Et de his hactenus.

Contra-

Contractus iure humano nullus quam vim habeat in foro conscientiæ.

§. V.

DE hoc disputari solet in tractatu de Dominio, vel in disputatione de testamētis, propria eius sedes cum agitur de contractibus in genere. At nos quia sermonem habere cæpimus de consensu ad matrimonia, aliosque contractus necessario, & an is secundum leges esse debeat, addamus etiā id, antequam ad liberatem consensus explicandam transeamus.

¶ Reijciēnda est in primis media quædam sententiā quam excogitauit Soto lib. 4. de iust. q. 4. art. 3. quæ etiam fertur fuisse Victoriæ & Ioannis à Peña ex Dominicana familia leges huiusmodi humanas non intendere, vt contractus à persona legitima celebratus irritus sit & nullus deficiente omni fraude, sed vt iudicentur nulli. Quod videntur sibi colligere, quia finis legum tantum est obuiare fraudib⁹; quod ea ratione satisfit, quare non alia maior vis illis tribuenda est. Hanc quippe sententiam verba multarum legum manifestè explodunt; quæ contractum aliquem nullum reddunt, vt infrà videbimus. Quare vniuersè sustineri non potest, licet in aliquo fortasse casu verum sit.

¶ Extrema ergo quædam sententia est eiusmodi contractus validos esse in conscientia, modo constet eam verè fuisse contrahentiū voluntatem. Ita docet. Panormitanus in c. quia plerique de Immuni. Eccles. à n. 42. & c. 1. de in integrū restit. num. vltimo. Adrianus quod lib. 6. conclus. 2. Syluester v. *Hæreditas*. 3. quæst. 7. & v. *testamentum*. 1. quæst. 5. & v. *Alienatio*. §. 13. Medina C. de restitut. quæst. 27. & alij multi iuris interpretes, inter quos videtur esse communis in ca. cum esses, de testamentis. Quāuis autem multa fundamenta referantur ab auctoribus, potissimum tamē est, quia fine legis propterquā statuta est, cessante, deficiat lex ipsa necesse est. Finis autem istarum legum est euitatio fraudum, quæ præsumuntur in huiusmodi contractibus, vt in alteratione bonorum Ecclesiæ sine certa solemnitate. Ergo vbi constiterit huiusmodi fraudem non fuisse non est cur contractus non sit validus in conscientia, vt enim habetur Instit. de Rerum diuisione §. per traditionem. Nil tam conueniens naturali æquitati quam voluntatem Domini volentis rem suam in alium transferre, ratam habere. Prior illa propositio habetur in iure cap. cum cessante, de Appellat. & cap. si Christus,

de Iure iurando. Et confirmatur ex lege diuina de correctione fraterna, cuius obligatio cessat, quando cessat etiam finis legis, scilicet, eruditio fratris.

¶ Altera extrema sententia est contractus istos iure nullos, nullam parere obligationem in conscientia imo quidquid per huiusmodi contractus adquiritur obnoxium esse restitutioni, impedirique translationem dominij. Ita docet Innocentius, c. *quia plerique*, de Immunit. Eccles. Baldus in l. 1. C. de Sacro sanctis Eccles. num. 55. Alexander & Imola in l. *ne mo potest*. D. de legatis. 1. Couarruuias in cap. *cum esset*, de testamentis, & in regula, *peccatum*, p. 2. §. 12. Ex Theologis Molina tomo 1 de iust. tract. 2. disput. 8. Salon tomo 1. de iust. quæst. 5. de Dominio, art. 4. & fertur tenuisse M. Cano & testatur Soto, vsque ad sua tempora inter Theologos Salmanticenses fuisse communiter receptam: Eamque docent alij viri docti huius ætatis, ac mihi summopere probatur. Multa argumenta pro illa cōgerunt Salon & Molina, omnia tamē in vnū fundamentum recidunt, quod pro ponam, si prius nonnulla præmisero, ex quibus facili ratiocinatione deducatur.

¶ Vt ergo nostra probetur sententia, & fundamentum oppositū conuellatur, simulque ad multa alia egregia tradatur doctrina, supponamus primò certum esse apud DD. omnes legislatores non tantū posse obligare sua lege in conscientia, & ad pœnam, sed etiam posse irritare actus & contractus alias legitimos, ita vt nulli sint & inualidi, ac si facti non essent: qualis est lex Concilij Tridentini, de qua supra, de matrimonijs clandestinis, & aliæ de quibus §. præcedenti. Huius opinam rationem reddit Couarruuias, quia licet lex humana decernere non possit aliquid circa id, quod deducitur immediatè ex principijs naturalibus, benè tamen circa ea, quæ deducuntur tantum frequentius, & vniuersaliter, aut quæ se habent vt determinationes iuris naturalis. Ergo potest aliquid decernere aut innouare circa materiam contractus, ex his quæ iure naturali nō requiruntur; & sicut lex præcipiēs aliquid, aut prohibens obligat in conscientia, etiam lex irritans contractum, & explicans nullum fore obligabit in conscientia.

¶ Obseruemus deinde eiusmodi leges in præsumptione fundari fraudum, quas euitare intendunt. Duplex autem præsumptionis genus distinguendum est. Quædam præsumptio est, quæ præsumitur à iure in vnoquoque casu particulari. Hac præsumptione statuit Pontifex in cap. *veniens*. 2. & cap. *his qui fide*, de sponsal. sponsalia de futuro transire in matrimonium legitimum secuta copula: quia li-

cet

cet ad matrimonium requiratur consensus absolutus de præsenti: tamen ne ecclesia præsumat accessisse cum peccato præsumit habuisse consensum maritalem: & id præsumit non solũ in plurimũ, sed etiam ratio in quouis casu, cum nulla sit maior vnius quam alterius. Et hoc genus præsumptionis appellatur iuris & de iure, quia & iustè præsumit, & ea de causa aliquid statuit, vt non admittat probationem in contrarium. Lex autem in huiusmodi præsumptione fundata non obligat tali præsumptione non subsistente, neque mandatum aut sententia iudicis, si in ea fundatur, est enim ea quædam peculiaris lex pro singulari casu, vt ostendimus, cum ageremus de censuris in tractatu de excommunicatione cap. 4. dub. 4. Atque de hoc genere præsumptionis intelligendum est commune axioma, lex fundata in præsumptione non obligat, ea non subsistente.

¶ Alterum genus præsumptionis est, quando non præsumitur fraus, aut dolus in vnoquoque peculiari casu, sed in plurimum. Et hoc est fundamentum cuiusque legis non solum irritantis, sed etiam præcipientis aut prohibẽtis: nulla enim lex est, quæ non statuatur ad vitandum aliquod publicum incommodum, id est, totius reipublicæ, aut certi generis personarum, quę sunt in republica. Vnde si talis præsumptio esset falsa, lex esset nulla, quæ statuitur contra libertatem naturalem. Tamen quia hæc præsumptio non habet locum in singulis casibus, sed in plurimũ, ideo etiãsi præsumptio legis desit in vno casu, nõ ideo lex vim amittit, nec desinit obligare in eodem casu. Et hoc est quod dici consueuit, cessante causa legis in vno casu, non ideo cessare obligationem legis vt optime docuit Castro lib. 1. de lege pœnali c. 5. documento 3. Vnde minus benè mihi videtur locutus Molina, qui sæpe in suo opere de iustitia pro certo sumit legẽ humanam, quæ in præsumptione fundatur, deficiẽte præsumptione in aliquo casu, in eo non obligat: nec video quomodo principiũ istud stare possit, cũ conclusione præsentis dubij, quã diximus tenere Molinam. Cum enim leges irritantes contractus in præsumptione fundentur, ex eius fundamento sequeretur, cum deest fraus, quam lex præsumit in aliquo casu, vim habere in foro conscientiæ, atque in eo etiam foro validos esse eos contractus, quod tamen ipse negat in præsenti. Emanuel quoq; Rodriguez to. 1. quęst. Regular. q. 67 ar. 3. nõ rectè præsũptionẽ distinguit, nec rectè docet vniuersim legẽ, quę fundatur in pręsumptione stãte veritate in contrariũ nõ obligare, cõmotus argumento desumpto ex sententia, quæ fertur contra aliquem innocentem,

quam Caietanus, & alij graues auctores dicunt non obligare, nosque etiam docuimus in tractatu de excommunicatione loco cit. Huius tamen rei disparem rationem reddidimus in hac obseruatione.

¶ Quod autem lex quæ fundatur in præsumptione, vt plurimũ, obliget etiam in casu, vbi deest præsumptionis materia, probo & ratione & exemplis. Ratio est, quia, vt habet receptissimum Theologorũ axioma in materia de legibus, non deficit lex, non cessante causa illius legis. Sed causa istarum legum non est fraus in isto peculiari casu, sed in vniuersum, quæ causa non cessat ex eo quod in isto casu deficiat. Ergo viget adhuc lex. Legi autem viuenti natiua inest obligatio, atque adeò obligabit etiam in eo casu. Exempla sunt. Primum, quia lex Tridentini, prohibet matrimonia clandestina ad euitandos dolos & incommoda in republica: & tamen nullus hactenus dubitauit eam non obligare, etiam si aliquis in aliquo casu contraheret sine fraude & damno. Cur ergo aliæ leges, quæ in præsumptione fundantur, non habebunt eandem vim in quolibet casu, etiã si constet veritas in contrarium; cũ non constet legislatores aliquid diuersum pro eo casu statuisse: & alias quiuis teneatur priuatum damnum pati ob commune & publicũ bonum, quod ex eius legis obseruatione sequitur. Secundum exemplum sit in lege, quæ iubet in republica iudicari secundum allegata & probata, quia alias præsumit falsum. Etiamsi in particulari casu constet falsitatẽ esse in allegatis & probatis, & nota sit innocentia rei, debet iudex secũdum allegata & probata iudicare. Ecce in hoc casu deest præsumptio legis, & nihilominus vim retinet vniuersalis lex, cuius præsumptio est vt plurimum. Ergo idem etiam in alijs dici debet.

¶ Ex ista obseruatione multa colligi possunt in peculiaribus materijs. Primum quãcũque sententiam latam contra aliquem re vera innocentem, qui tamẽ probatur nocẽs, vim non habere in conscientia, atque adeo illum, vbi absit scandalũ, parere non teneri, vt de excommunicatione iniustà secundũ rem, iusta tamen secũdum allegata & probata, dictum est loco citato. Ea enim lex, cum tantum hunc peculiarem casum & personã respiciat, tantam præsumit in isto casu, atque adeo cessante præsumptionis materia in hoc peculiari casu, cessat tota ratio illius legis & sententiæ.

¶ Secundo colligitur, quod si quis priuatus sit officijs aut actibus legitimis, quia descẽdit à patre criminoso secundũ cõfessionẽ patris, qui metu mortis aut alio graui, id confessus est, si filio cõstet veritas in contrarium, potest in foro conscien-

scientiæ vti legitimis actibus. Ratio est eadem. Quia sententia illa fuit peculiaris quædam lex, quæ fundamentum habuit in præsumptione culpæ in hoc peculiari casu, atque adeo ea deficiente corruit in conscientia eius obligatio.

¶ Tertio colligo religiosorum præcepta, quæ sub obedientiæ virtute prohibent ingressum in cellas, ob aliqua incommoda euitanda, etiam si quis certò sciat se non ingredi eius gratia, cuius euitandi causa illa statuta lex est, obligare nihilominus, & illum sic ingredientem peccare. Quia lex illa non fundatur in præsumptione incommodi in quouis casu, sed vt plurimum præsumit esse incommoda. Cum que, quamuis in peculiari casu deficiat huiusmodi præsumptio, non inde sequitur in omnibus deficere, ex eo etiam est legem illam vim in conscientia retinere: non enim cessat causa legis, & ideo nec eius obligatio.

¶ At quæres quid dicendum de testamentis minus solemnibus. Id quidem multis disputari solet, perstringam breuiter. Non pauci propter doctrinam traditam existimant testamenta nuncupatiua tempore pestis celebrata, quod tabellio adesse non potuit, quamtumuis magno testium numero probari possit voluntas testatoris & ita re vera se habeat, nullam etiam in foro conscientiæ obligationem inducere, vbi scriptura lege requiritur. Conueniens enim valde fuit vltimarum voluntatum falsitati, quæ frequentissima esse solet, obuiam iri: similiter testamentum conditum tempore pestis, cum quinque testibus, quà uis septem inueniri non possint, quamuis illud etiam verum sit, nullam vim inducere in conscientia, cum sit nullum ipso iure, l. 8. C. de testamentis, in hæc verba. *Casus maioris ac cõtingentis ratione aduersus timorem contagionis, quæ testes deterreret, licet aliquid de iure laxatum est, non tamen prorsus reliqua testamentorum solemnitas remota est. Testes enim huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi atque sociari remissum est, non etiam conueniendi numeri eorum obseruatio sublata est*, siue vt alij legunt, *conuenientis numeri*. Nullum ergo videtur in foro conscientiæ, quia fundamentum habet in præsumptione fraudum, quæ frequenter occurrere solent in suppositis testamentis: quæ præsumptio non tollitur ex eo quod cesset in isto peculiari casu. Inde etiam colligunt testamentum rusticorum, etiam si numerus quinque testium reperiri non possit, sine illo quinario numero conditum non valere. Id enim constitutum videtur à Iustiniano l. vltima C. de testamentis. *Sin autem in loco illo minimè inuenti fuerint septem testes, vsque ad quinque, modis omnibus adhiberi iubemus: minus autem nullo modo concedimus,*

demus, Idque ex eadē ratione colligunt, non enim cessat ratio totā legis, atq. adeo neq; lex ipsa. Æquū autem est, vt legi latæ in commune bonum cedat hic cum priuato suo damno. Imò & parum curandum est si iste damnū patiatur, dummodo lex, quæ communi bono prospicit, vigeat omnino. Merito autem iura adeo exactam solemnitatem requirunt in testamentis, quam tamen in contractibus alijs non exigunt: tum quia maioris momenti fraudes sunt in vltimis voluntatibus: tum etiam quia si de contractu inito ageretur, debitor, qui ex fide promissionis conuenitur, potest datæ suæ fidei rationem reddere: at cùm de testatore defuncto, & vltimæ voluntatis executione agitur, non licet sopitos mortui cineres excitare, nec recta, veraque voluntatis interpretatio amplius à defuncto requiri: tum denique vt defuncti voluntati, quoad fieri possit melius consulatur. Ea enim, inquit Quintilianus Declamat. 311. *Nihil potentius apud nos, nihil animo nostro Jatratius esse debet.* Et vt præclarè ex D. Traiani rescripto Florentinus l. Diuus D. de testamento militis. *Nullorum magis interest quàm ipsorum quibus id priuilegium datum est, eiusmodi exemplum non admitti.* Alioqui non difficulter post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audijsse dicentem aliquem relinquere se bona, cui visum sit, & per hoc iudicia vera subuertuntur.

¶Nec est cur aliquis impedimēta & necessitates obijciat, quæ legibus subijci non videntur Imperatores enim non ignorarunt hæc impedimenta & difficultatis: & tamē apertè sanxerunt nihil de numero testium sublatum esse. Quid etiā si nec duo testes haberi possent, nunquid valeret testamentum coram vno teste? Minimè sanè. Et tamen argumentum ex necessitate probat etiam vno adhibito valere, imò & nullo, si haberi non potest.

¶Cæterū ego quod attinet ad testamēta minus solēnia contrariū dicendū existimo ex iuris dispositione. Leges enim de eo latæ satis indicasse videntur, cùm solemnitatem in testamento requirunt, hanc effectantum mentem, ne instrumēta illa minus solemnia fidem faciant in iudicio: & ne illo instrumēto aliquid posset exigi: non tamē abstulerūt, vel eneruarunt natiuam obligationem voluntatis testatoris. In quo quidē optimè sensit Molina disp. Sed non rectè probat ex l. si C. de Fidei commissis, & §. fin. Inst. de fideicommiss. hæredit. In illis enim vt facile cōstabit expēdenti agitur de fideicommissis sine vllo testamēto relictis, vt constat ex illo, si sine scriptura & præsentia testiū fideicommisso derelicto. Cū qua ex; ofitione congruunt reliqua, quæ in ea lege continentur. Esse ergo tam-

quam

quā diximus legislatoris voluntatē colligi videtur ex l. fin. C. de rebus eorū. *Paulus respondit & si testamentum patris irritum esse apparuerit: tamen tutores pupilli, siue curatores filij nihil contra voluntatem Diuorum principum fecisse videntur, si secundū voluntatē defuncti testamento scriptā prædiū rusticum pupillare vendiderint.* Vbi expende illud. *Nihil contra voluntatem &c.* Ergo venditio illa rustici prędij iuxta volūtatem defuncti in minus solemni testamento expressam, non erat contra voluntatem Imperatorum, quia scilicet eorum voluntas non fuit auferre à testamentis natiuam obligationē, licet possent: sed ne in iudicio fidem facerent.

¶Eandem quoque esse legislatoris voluntatem in illis de minus solemni testamento latis legibus constat ex iure nostri regni l. 31. tit. 14. p. 5. vbi solutum ex minus solē ni testamento etiam ignoranter repeti non potest.

¶Et in lege Tauri expresse dicitur *No vala, ni baga fee.* Signum ergo est tantū vim eius instrumenti in foro externo sustulisse, non vero naturalem obligationem enervasse. An vero idem censeri debeat de fideicommissis & legatis in testamento minus solemni relictis propter legem vltimam C. de fideicommissis, alibi dicendum est. Atque ex doctrina tradita faciles est solutio eorum, quibus alij DD. nitebantur, est enim in testamentis specialis legislatorum voluntas, quam ex eorum verbis deprehendimus.

Argumenta huius §. initio adducta ex dictis soluta manent.

Quis censeri debeat grauis & leuis metus.

§. *VI.*

EXplicuimus hactenus an consensus requiratur ad matrimoniū, aliosq; cōtractus, & an is legitimus, id est iuxta leges esse debeat agēdū in sequētibus de libertate ad matrimoniū, aliosq; cōtractus requisita, non nullis tamē, quo id melius intelligatur, de graui & leui metu prælibātis.

¶Igitur primum omniū obseruādum est ex Aristotele 3. Ethic. c. 1. & Nysse. li. 5. Philos. c. 1. Damascenο lib. 2. de fide, c. 24. quæ ex metu fiunt, esse mista ex voluntario & inuoluntario, quia & fiunt à principio extrinseco cognoscente singularia, & repugnante aliquo modo volūtate. Nec vero sunt solū mista, sed sunt magis voluntaria, quam inuoluntaria, in quo non rectè Decius Regula *vell*e. 4. de Reg. Iuris, num. 2. & 3. Id quod docuit D. Thomas 1. 2. q. 6. art. 6. & Aristoteles 3. Ethic. cap. 1. de his, quæ metu fiunt inquit: *Tales igitur*

actus

actus misti quidem sunt, magis autem similes his, quæ sponte homines agũt. Nyssenus quoque de ijsdem ait: *Videntur magis voluntarij esse.* Cum verò in eodem ca. inquit Aristoteles: *simpliciter nemo suas fortunas eijcit sponte,* & infra, *at simpliciter fortassis inuitus, nemo namque talium quidquam per se experteret vnquam,* particula *simpliciter*, non refertur ad sponte, aut ad inuitus: sed ad fortunas, & res, quas proijcit, & idem est ac *secundum se*, vt sensus sit, si sumerentur secundum se, & extra circunstantias metus, essent omnino inuoluntariæ, quia non fierent. Et eodem modo Nyssenus lib. 5. philos. c. 1. docet actiones ex metu secundum se esse inuoluntarias: sed propter metum voluntarias. Atque in eodem sensu accipi debet particula. Absolutè in ca. *Maiores.* §. *Item quæritur,* de baptismo tanquam conditionaliter volens, licet absolutè non velit, id est, si secundum se consideretur baptismus, nollet illum, ideo conditionaliter voluit, cogendus tamen seruare. Neque obstat etiam S. Thomas 2. 2. q. 142. art. 3. vbi docet inter ea quæ fiunt ex metu & ex delectatione hoc esse discrimen, quod illa non sunt simpliciter voluntaria, hæc verò maximè. Nam ibi particula simpliciter idem est; quod omnino, id est, quæ fiunt ex metu, non sunt omnino voluntaria, quia habent aliquid inuoluntarij: quæ verò fiunt ex delectatione omnino voluntaria sunt, nihil enim habent admixtum inuoluntarij. Ex quo fit ea, quæ fiunt ex metu, si sint intrinsecè mala, non excusari à culpa, quia sunt simpliciter voluntaria. Atque hæc quæ de metu, intelligenda etiam de blanditijs.

Omissis autem varijs metus diuisionibus, de quibus nonnulla postea, quod ad institutum attinet, metus in leuem & grauem diuiditur, cognita autem grauis metus natura, quid leuis metus sit facile innotescet. Grauis est cadens in virum constantem ca. *Veniens* 2. ca. *Consultationi*, de sponsalibus. Nec verò dissentit I. C. cum l. *metum* 22 D. de eo, quod metus causa, *in virum constantissimum* dicit, accepit enim superlatiuum pro positiuo, sicut & in l. metum 1. eodem titulo; dixit metum esse maioris mali timorem. Nec verò nouum est superlata pro positiuis accipi.

¶ Ex hac tradita diffinitione metus nonnulla licet colligere, quibus magis in singulari explicetur. Primò sequitur ad metum grauem requiri, ne quis facile possit, his, quæ imminent, occurrere. Inconstantis enim est ea timere, quæ facile alia via euitari possunt, vt satis constat.

¶ Secundo colligitur æstimationem imminentis mali, eam debere esse, quæ non sit indigna constanti viro; qui medius est inter inconstantem

tem & pertinacem, vt docet D. Thomas in 4.d.29.q.2. art.2. hoc est, vt probabilis sit,& iuxta rationem susceptа. Vt enim inquit D. Thomas loco citato, Constans ex forti æstimatione & probabili cogitur, l. *metum* 2. *Metum autem non vani hominis, sed qui merito &c.* & l. *nec timorem* D. De eo quod metus causa. *Siquis meticulosus rem vllam frustrà metuerit*. Is enim qui sine probabili fundaméto & æstimatione timet, frustra ac vane timet, & meticulosus est. Vnde sat est probabilis timor instantis damni, quamuis re vera damnum non sit illatum l. *nec timorem* 7. D. eodem *quia potuisset ea pati, quæ dicimus*. Instantis cum dico, non tantū proximè imminentis intelligo, sed futuri etiam distanti tempore: si tamē probabiliter timeatur euenturum: id enim vir constans etiam timere potest. Imo & probabilis suspicio metus, metus quoque censetur l. *nouissimè*. §. *quod fal.* *sóibi, quid enim si metu compulsus, aut metuens ne cōpelleretur*, docentque communiter DD. Estque eadem ratio. Probabilis enim suspicio metus inferendi, à qua se subtrahere non potest facile, in virum cōstantem cadere quis neget? Cæterum obstare videtur textus in l. *metum præsentem* ibi, *metum præsentem accipere debemus, non suspicionem inferendi, sed si illatus est ab aliquo*. Ex quo videtur colligi suspicionem metus nihil operari. Sed re vera operatur, vt constat ex l. *habitatores* C. locati & conducti. §. finali. Quare ea lege non excluditur probabilis suspicio, sed vana & frustranea. Cū n ea autem probabili suspicione etiam est præsens metus cum re vera metum incutiat & probabiliter timeat esse inferendū: iam enim ex probabili suspicione, quasi illatus est, hoc est, vt inquit Bartolus l. *metum*.2. D. de eo quod metus causa, *iam res ad hoc verisimiliter tendit*.

¶Tertio sequitur, si is qui minatur non possit minas exequi, non esse metum grauem, quantumuis minæ graues sint l. *famosi*. C. Ad legem Iul. Maiest. ibi *vel ante qui se cerit*. Persona namque spectanda est, an potuerit exequi, nec enim constantis est à quocumque sibi metuere. Adde vel sufficere, vt qui timet, probabiliter cogitet, eū qui minatur exequi posse, vt Theologi docent, quos citat Henriquez lib. 11. de matrim c.9. nu.3. Cui etiam consequens est, vt is qui minatur talis sit, qui minas exequi soleat. l. *metum*. C. de his, quæ vi, ibi *non ex rationibus, sed atrocitate facti probandum metum*, aut in eodem genere mali, vel diuerso, eadem enim est ratio. Satis autem puto quod semel minas executus sit in eadem persona, vt probabiliter timeat: imo & in aliena, si attento ingenio exequētis probabile sit idem facturum. Sed quid si nunquam ante minatus, nec execu-

executus. Tunc prudenter iudicandum est ex circumstantijs personæ minas inferentis, inspectoque eius ingenio, ad iram valde efferuescenti, cum vehementia affectus erga rē, quam desiderat. His enim pensatis si prudenter iudicetur executurum minas, metus certè probabilis, & grauis censetur. Quid. ni? Is enim cadit in virum constantem.

¶ Quartò sit malum quod imminet debere esse in se magnū & graue malum, & non tantum comparatione alterius minoris mali, id quod optimè docuit Soto in 4. d. 29 q. 1. art. 2. versic. *Secundo per accidens.* Ratio est aperta, quia iura ideò rescindunt contractus metu graui celebratos; quia is timor libertatem consensus impedit in viro forti. Leue autem malum in se, quod solum graue est comparatione minoris non minuit in viro forti libertatem, atq; adeò non cadit in constantem virū. Necesse etiam est malum in se graue sit, & non ex vana meticulosi hominis æstimatione concepta.

¶ Hoc autem, quod graue malum appellamus. non semper debet esse æquale, sed attendenda est circunstantia sexus, & ætatis. Malū enim quod comparatione viri graue non indicabitur, censebitur respectu fœminæ, quia naturâ est imbecillior sexus. Itaque nō requiritur vt adeo sit graue damnum in statu fœminæ, ac quod imminet viro. In viris itē spectari debet quis robustior sit, quis vel imbecillior, an puer an adolescens an maturæ ætatis. Ita sensit ex Theologis Soto lib. 7. de Iustit. q. 2. art. 1. ad 2. versiculo, *haud tamē hic.* Veracruz 1. p. speculi, art. 8. post. 7. conclusionem. Henriquez lib. 11. de Matrim. c. 9. n. 3. in Commentario Salon. quæst. 62. art. 2. cōtrou. 5. in 3. conclus. Aragon. q. 88. art. 3. §. *pro explicatione huius difficultatis*, & ex iuris interpretibus innumeri. Idemque dicendum est eadem ratione non tantum in fœmina respectu viri, sed etiam inter ipsos viros, attendi enim debet ætas, vt si senex, vel puer sit, maior enim in muliere & in homine constanti metus requiritur, quàm in pusillanimi, & debili, & videtur colligi ex l. 3. D. ex quibus causis maiores, ibi, *& hoc ex affectu eius intelligitur*, id est, ex animo eius, cui infertur metus.

¶ Cæterum circa grauitatem huius mali, cuius timor cadens in virū constantem dici possit, nonnulla inquirenda, & examinanda sunt. Primum est, an semper malum quod vitatur, debeat esse re ipsa maius eo, quod eligitur; an satis sit, quod in se graue sit, v. g. si quis eligat culpam mortalem, aut venialem committere, ad euitandam mortem, is metus cadens in virū constantē censeri debeat. Quidā affirmāt huiusmodi metum non esse grauē, neque enim cadit in virtutē constantis eligere aliquid contra rationē, ad euitandam

temporale malum, etiamsi culpa venialis sit. Docent ex Theologis cõplures. D.Tho.in 4.d. 49.q. vnica, art.2.in corpore,& ad 2.Gregorius de Valencia 3.p.disput. 10. gener. q.3 p.2. ex iuris peritis innumeri, quamuis aliqui id verum censeant tantum, cum peccatum mortale cõmittitur,non verò si culpa venialis sit.Ita Henriquez lib. 11. de matri. cap.9.num.3. Sed non consequenter loquitur,nã si rẽ ipsam inspiciamus, etiam venialis culpa grauius malum est,quã quodlibet tẽporale.

¶Attamẽ alij existimãt,quod licet ex parte subiecti,quælibet culpa sit maius malum, quam quodlibet temporale, tamen quoad id de quo agitur non esse loquendum de graui metu facta comparatione ad id quod eligitur vitandi mali causa, sed tantum expendẽdum esse obiectum metus.Etsi illud eiusmodi sit, quo re vera constantis viri voluntas retraheretur à proposito,cẽsendus est grauis metus, siue eligat ad malum illud euitandum peccare letaliter aut mortaliter. Ita docuit Petrus de Ledesma, de Matrimonio q.47.art.2.in fine, explicatque D.Thomam, quem nonnulli aduersari putant: sequitur Thomas Sanchez lib.4.de matrim.disput.2.Insinuauitq; genuinam huius rationẽ, quantum ego iudico. Quia leges siue Ecclesiasticæ, siue ciuiles,quę cõtractum ex metu rescindunt, tantũ eò respiciunt,ne faueant extorquẽti consensum per iniuriam,vt huiusmodi violentiæ repellantur à republica,non tamen priuatũ commodũ eius,qui timet:& etiam eo mouentur,quia volunt integrũ, & illæsum vnicuique manere consensum. Id autẽ eodẽ modo se habet, siue quis eligat peccatum aliquod ad euitandum maius malũ,siue non. Imò & id videtur colligi ex ipsis decretis, siue legibus cum in vniuersum contractum matrimonij, ex metu graui initum irritent:cum tamen difficile sit non interuenire mendaciũ in contrahente matrimonium, aut profitente per metum, dum is,qui timet,conatur decipere extorquentem consensum, & vnà cum verbis habet animum non adimplendi;idque verisimile est Ecclesiam præuidisse,eoque non obstante statuit matrimonium, aliosque contractus esse nullos. Signum ergo est metũ constantis viri considerasse tantum ex obiecto.

¶Quãuis melius meo iudicio dici posset nõ esse locum in præsenti huic quæstioni, quiuis enim cõtractus ex natura rei potest celebrari sine vllo peccato, etiãsi metus grauis incutiatur,accidentaleque est,si in eo interueniat peccatũ ex fragilitate celebrantis. Vnde eligere debet celebrare contractũ potius quã graue malũ.Extra hũc autẽ casum,si ab aliquo exigatur vt vel peccet, vel sustineat mortẽ, hæc potius sustinẽda, *melius enim incidere in manᵘ hominum,*

num, quam peccare in conspectu Dei, vt dicebat Susanna Danieles 13.

¶ Secundò quæritur an istud graue malum debeat timeri tantū in propria persona, an etiam in aliena? Et quidem si immineat filijs, gravis metus est respectu patris iuxta illud l. C. l. 8. D. de eo quod metus causa, cum pro affectu magis in liberis parentes terreantur. Cuius optimum testimonium est apud Chrisostomum, quod cum alijs retulimus nos 1. p. nostrarum sacrarum concionum.

¶ Idem etiam dicendum est, si timeatur in vxore, sunt enim vna caro, id quod expresse docuit D. Thomas in 4. d. 29. q. vnica, art. 2. ad 2. & alij plures. Et ratio est eadem, quia grauius iudicant parentes prudentes damnum in vxore, quam in filio, & adulterium, quam filij necē l. *Codicillis.* §. *matre.* D. de legatis. 2. *scis vnum fratrem tuum vnum filium nostrum occidisse, sed & alia grauiora mihi fecit*: forsitan aliam quandā testatoris vxorem incucurbitauerat, inquit Glossa; de grauitate autem adulterij dicam infra, c. 30. Eadem ratio est de vxore respectu viri. Idem quoque dicendum existimo de al js consanguineis, natura enim erga illos vehementem amorem ingenuit, si rerum natura spectetur. Argumentum sumi potest ex c. *sciant cuncti* de Elect. in 6. ibi *vel consanguineos eorum*, vbi metus illatus consanguineis ad incutiendum electori timorem, censetur illatus electori, docentque ex iuris interpretibus complures. Limitandum tamen id vsque ad quartū gradum, nam vsque ad illum communi sensu & affectu consanguinei iudicantur. Excipe nisi malum aliquod etiam remotissimis inferretur, quod in totum redundaret genus.

¶ Id etiam extende ad viros arctissimo amicitiæ vinculo coniunctos. *Amicus enim anima est dimidium mea*, vt dicebat Horatius. Extende etiam ad affines intra eundē quartum gradum, affines inquam, ex matrimonio, non verò ex fornicatione. Huiusmodi enim affines non agnoscuntur quasi affines, nec erga eos natura aliquem ingenerauit amorem. Extende etiam ad domesticos, fauet textus in Clement. 1. de Excessibus prælatorum, vers. *seruientes*, vbi cōsiderans textus illatam vim monachis, refert domesticis eorum vim illatam, & textus, cā *qui cumque*, de sententia excommunicationis in 6. ibi, *in personis suis, vel suorum*. Idem quoque de ascendentibus comparatione descendentium, & è contrà. Quidam etiā extendunt ad colonos: sed non placet, si rei spectetur natura, nisi forte in aliquo peculiari casu grauis in dominum redundaret iniuria. Hæc autem omnia dicta sunt, spectata tātum natura rei, non peculiari circūstantia: potest enim aliquis esse ita affectus

affectus erga consanguineos suos, vel affines, vt etiam si illis inferatur malum, non sit grauis metus.

¶ Tertiò quæritur, quæ sint hæc grauia mala, quæ metum cadentem in virum constantem incutere suffi ciunt. Multa in huius explicatione perstringenda sunt, de multis enim dubium esse potest, cùm multa sint mala quæ imminere possunt naturæ nostræ.

¶ Sed primum supponendū est ad huius decisionem valde requiri prudentis iudicis arbitrium l. 3. D. ex quibus causis maiores ibi, *Sed huius vis disquisitio iudicis est.* Nec enim in singulari ita omnia exprimi possunt, vt non necessaria sit iudicis prudentia, tam in expendēda grauitate mali, quod in iure expressum non est, quam in consideranda qualitate personæ. Id quod docent ex iuris interpretibus multi. Nec solum verū est iure Cæsareo, sed etiā regni Castellæ, quidquid dicat Villalobos in Antinomia iuris ciuilis & regij v. Metus, cum expressè l. 7 tit. 33. p. 7. dicatur ò otro temejāte. Vt ergo decernatur an simile, vel æquum malum graue sit, atque id quod in iure expressum est, iudicis requiritur arbitrium, & in foro cōscientiæ prudentia confessoris.

¶ Deinde extra controuersiā est metum mortis cadere in virum cōstantem l. 7. D. de eo quod metus causa § *proinde* 2. Item abscisionis alicuius membri, ac grauis corporis cruciatus, & seruitutis leg. *ego puto*, l. *iste quidem*. D. de eo quod metus causa l. *si per vim*, l. *si donationis*. C. eodem. Imo etiam si metus sit amittendi instrumenta libertatis. d. l. *isti quidem*, aut probabile periculū quod euenire possit, vt amissis illis redigatur in seruitutē. Adde & metū captiuitatis, est enim quædam seruitus: nec non & etiā exilij, vt expressè Scotus in 4. d. 29. q. vnica alijque Theologi. Item etiā carceris & vinculorū l. *nec timorem* l. *qui in carcerem* D. de eo quod metus causa. Ego tamen intelligerem de diuturno carcere, atrocibusque vinculis, non verò de Leui carcere: licet non pauci absolutè de quouis carcere acceperint. Idē quoque dicendū est de armorū metu l. 3. in principio D. de vi & vi armata. & l. 15. titulo 2. p. 4. *Como si viesse armas*, & fauet textus in l. *metum autem præsentem*. D. de eo quod metus causa, ibi, *aliter autem, si armati ingressi sunt*. Idque verū est, etiā si ea deponāt, cū tamē possint illis vti. Eadem quoque ratio est de metu amissionis status. l. *isti quidem* iam citata: & metus honoris amittendi, cū prudētibus vita ipsa charior sit. Idem iudiciū esto de timore stupri, siue in viro, siue in fœmina d. l. *isti quidem*. Stupri autem nomine non tantum intelligo vim illatam virgini, vt multi docent ex Theologis: sed etiam si virgo non sit, dummodo mulier honesta sit, siue nupta siue

siue vidua: neq; enim lex signaculum virgineum considerauit, cum idem dicat in hoc de viro & de fœmina, sed vim illatam. Imò & existimo, quod quāuis in muliere minus honesta non iudicaretur grauis metus in foro externo: attamen in foro conscientiæ, si reuera ducitur eo metu, grauis censendus esset. Exponit enim se maximo periculo peccandi. Quis enim abscōdet ignē in sinu suo, ita vt vestimenta eius non ardeant, inquit Sapiens.

¶Quāuis autē hæc quę diximus hactenus certa sint, & cōmuniter recepta, de tribus tamen dubitari potest. Primò de metu infamiæ: secūdò excōmunicationis: tertiò, amissionis bonorū, vel alicuius lucri. Et quod ad primū attinet infamiæ iuris metū in virū cōstātē cadere nō dubito l. *nec timorem* §. *isti quidem* §. fin. D. de eo quod metus causa, est enim iuxta prudentū æstimationē graue malū. Quod si sit infamia facti, distinguendū existimo, si leuis sit, non est metus cadens in virū cōstantē. Sic accipio cū Glossa textū in l. *nec timorem*. D. de eo quod metus causa. *Nec timorem infamiæ hoc edicto contineri Pædius dixit*. Et de hac leui infamia locutos existimo plures ex Theologis, qui absolutè docent metum infamiæ non esse grauem, ea scilicet infamia, cui facile occurri potest. At si grauis infamia sit, proculdubio est obiectum metus cadentis in virum constantem. Simile enim est periculo vitæ, vt inquit Glossa in l. *Iusta*. D. de Manumissis vind. Ita censuit inter alios Petrus de Ledesma. q. 47. art. 2. §. dubium tamen est. Azor tomo 1. Institut. Moral. lib. 11. c. 10. q. 6.

¶Circa secundum verò, scilicet, excommunicationis metum, non idē omnes sentiunt. Quidā negant esse metum cadentem in virū constantem, quia si iusta est, medicinalis est: si iniusta non ligat nec sortitur aliquem effectum. Ita sentiunt ex iuris interpretibus Glossa in c. *cum dilectus* v. *violentia*, de his quæ vi. & alij. Ex Theologis Paludanus in 4. d. 29. q. vnica. art. 2. conclus. 2. nu. 13. Soto eadem d. q. 1. art. 2. in fine. Alij absolutè affirmant. Ita Seraphinus de priuil. iuram. priuil. 29. nu. 4. Bartholom. Ledesma de matrimonio dub. 23. fundam. 3.

¶Cæterum mihi magis arridet media quædam sententia, quæ communior est inter Theologos, & iuris interpretes, & etiā verior. Si excommunicatio iusta est, eius metus non est cadens in constantem virum, adhibetur enim vt resipiscat à culpa, teneturque sibi consulere obediendo. Si verò iniusta est secundum rem, aut omnino, eius metus cadit in constantem virum, si tamen ei facile occurri non potest, appellando, quia timet excommunicantis potentiam, vel adeundo

adeundo superiorem, quia distat, & ipse pauper est. Quamuis enim in foro animæ, & apud Deum non liget: attamen multis abstinere debet ob scandalum euitandum: multis etiam priuatur apud homines, quæ molestissima sunt, & quouis exilio grauiora, vt dixi in tractatu de excommunicatione. Ita sentit Ioannes Azor tom. 1, lib. 1. cap. 10. q. 7. Equibus constat solutio fundamenti primæ sententiæ.

¶ Circa tertiũ verò de metu amissionis bonorũ, etiã sunt discrepãtes sententiæ. Quidam cadere in virũ constantem absolutè negant, alij cũ limitatione, scilicet, quando bona tuendæ vitæ necessaria sunt. Alij cũ omnium bonorum amissio est. Innituntur, quia c. *cum dilectus*, de his quæ vi, tantùm fit mentio metus mortis, aut cruciatus corporis, inter quæ non est amissio bonorum: cap. 2. eodem tit. illa verba sunt, *quæ cũ à domo & vniuersa possessione expellerent.*

¶ At mihi videtur in primis certũ esse amissionẽ omnium bonorũ, siue illa in se exigua sint vt pote si sint inopis; vel magna, incutere metum grauem. Quid ni? Aequiparantur metui mortis, vt latè prosequitur Tiraquellus de Nobilit. c. 31. n. 369. Atque idem ob eamdẽ rationẽ dicendum existimo de amissione maioris partis bonorum: idque siue sine illis sustentari vita posset, siue non: vt docet Tiraquellus loco citato & constat ex l. *propter litem.* D. de excusatione tut. illis verbis, *nisi forte de omnibus bonis, aut plurima eorum parte controuersia sit*: & cap. 1. de restitut. spoliat. in 6. spoliatus dicitur, qui tota sua substantia, vel maiori parte destitutus est. Estque hæc sententia communis inter iuris interpretes, vt videre licet apud Ioanẽ Gutierrez de iuram. 1. p. c. 57. nu. 20. Idemque dicendũ crediderim cum Couarr. 4. decretal. 2. p. cap. 3. §. 4. n. 18. si sit metus amissionis magnæ rei, licet non sint omnia bona, nec maior bonorum pars. Id quod etiam docuit Henriquez lib. 11. de matrim. ca. 9. nu. 4. Aragon 2. 2. q. 88. art. 3. §. *pro explicatione huius difficultatis.* Nec minus certum est, si sit metus amissionis instrumẽtorum totius, vel maioris partis patrimonij, licet dissentiat Glossa in l. *isti quidem* v. *metum* D. de eo quod metus causa.

¶ Neque obstat argumentum ex textu in cap. *Cum dilectus.* Amissio enim omnium bonorum, aut maioris partis æquiparatur, vt dixi, metui mortis. In illo vero ca. 2. de his quæ vi, factum narratur, in quo omnium bonorum amissionis metus incussus est, non verò quidquam decernitur.

¶ Deinde dicendũ existimo metũ amittendi lucrum, aut hæreditatem, aut beneficium, quod quis

sper̃tab aliquo, ad quod nõ habet ius ad rem non cadere in virũ constantẽ. Ex iure probari potest, quia qui iuis pœna repellatur ab sponsalibus, vt contraria libertati matrimonij, ea tamen pendentis hæreditatis non censetur non adiecta, neq; improbat sponsalia, l. *Titio* §. 1. D. de Conditione. & demonstrat. & l. *si ita legatum sit*, versic. *si Titio*, eodẽ tit. Cuius optima ratio est quia id non tam est metu deterreri, vel obligari, quam inuitari spe lucri. Spes autem & cõcupiscentia, vt inquit D. Thomas 1.2.q.6.art 7. non minuit, sed auget voluntarium. Vnde & professio facta ob spem lucri, aut quod idem est metu amittendi lucrũ, valet. Dixi. Nisi habeat ius ad rem. Quia dum arcetur à lucro, ad quod habet ius, iniuriam patitur. Atque hic videtur intellectus ad l. fi. §. *si fœnerator*. D. de eo quod metus causa. Illis enim verbis. *Inciuiliter abstractam custodiendo, & à certaminibus prohibendo*, iniuria illa significatur.

¶ Deniq; colligitur ex tradita definitione grauis metus debere esse incussum iniustè, vt DD. aduertũt. Metus enim iustus, aut iustè incussus non cadit in virum constantem. Nam ille iustè incutitur, quãdo malũ, quod minamur, inferre iure possumus. Vnde & ille, cui minamur, non obediendo iniustè agit: nõ est autẽ viri constantis iniustè agere. Ergo qui incutitur, ne quis iniustè agat; non cadit in virũ constantẽ, Cum enim nulla inferatur iniuria: non potest esse rationabiliter inuisus: sed lubens iuxta rectam rationẽ operari deberet, tamquã is, qui ea facit, quæ cum iure & æquitate cõueniunt. Vnde is metus non efficit inuoluntarium, deberet enim illi conformari, quod secus est quando infertur iniustè.

¶ An autem metus reuerentialis cadat in virũ constantẽ quæstionẽ habet: eam tamen commodè explicabimus cum dixerimus, an ex eo metu celebrata valeant in foro animæ, & externo.

An cadat in virũ constantẽ metus importunæ precis.

§. VII.

Sid cõstiterit, cõstabit postea, quid dicendũ sit in ea quæstione, an reddant contractum nullũ. Non est autem sermo de precibus non importunis, etiam si principis sint. Has enim planũ est nõ incutere metũ cadentẽ in virũ constantẽ, alias nihil liceret principibus a subditis postulare. Quod quidẽ verum est quando nõ sunt preces alicuius principis, tyranni more sæuientis, sed qui humanè se gerat cum subditis. Eius enim preces non adeò magnam habent vim, vt constans vir

renuere

renuere non possit. Cum hac enim limitatione intelligēda sunt ea omnia, quæ congerit Tiraquellus in tract. de pœnis temperandis, aut remittēdis, causa 35. quæ probant preces principū imperij vim obtinere. Id enim quasi ex æquitate quadā vel decentia, aut vrbanitate subditorū intelligendū est, nō verò quasi re vera preces principum imperia sint. Et idem dicendum est de blanditijs principum, vt docent ex Theologis plures. Quod si quando blanditijs principum incuti metū cadentem in virū constantem asserunt, intellige, quādo illis tacitæ insunt minæ, vt dicebamus. Est ergo dubium de precibus importunis.

¶ Prima sententia extrema asserit preces importunas, etiam si cum metu reuerentiali coniungantur, non inferre metum cadentem in virum constantē Tenent ex iuris peritis nonnulli, ijque numero pauci: ex Theologis Hēriquez lib. 11. de matrim. c. 9 n. 5. Ludouicus Lopez 2. p. instructorij, de matri. ca. 40. §. Adde tamen. Non alio fundamento nituntur, nisi quia non videntur tātam vim habere, vt virū constantē merito commouere debeant.

¶ Secunda sentētia existimat importunas preces, nisi adiungatur illis reuerentiæ metus, non cadere in virū constantem. Ita sentit Couar. de matrimonio & professione 4. p. decretal. 2. p. c. 3. § 6. in fine, Vera-Cruz. 1. p. speculi, art. 8. post 7. conclus. dub. 2. absolutè idem affirmat Thomas Sanchez lib. 4. de matrimonio, disput. 7. num. 7. In huius confirmationem adducit nonnulla ex iure, & ratione petita. Ratio ea est, quia cum importunæ preces, ex se magnam vim habeant, si illis adiungatur reuerentiæ metus, sufficere videntur, vt virum constantem moueant. Ex iure vero sunt nonnulla, satis meo iudicio leuia. Ex cap. *petitio*, de iureiur. vbi hæc verba extant, *vel precibus importunis, vel metu qui caderet in constantem virum*, vbi preces importunæ principis, cui debetur reuerentia, æquiparantur metui cadenti in constantem virum. Et ca. *cum inter*, de Electione, ibi *coegit inuitū*, inquit Innocentius, *denistum instantia precū*. Probant itaq; hæc preces tantum cum adiuncto metu reuerentiæ iniustum metum incutere posse: non tamen probant partē aliam, vt solę importunæ preces nō sufficiant, quod maximè probandum erat.

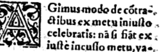
¶ Mihi ergo in hac re duo videntur dicenda. Primum est. Id quod asserit hæc secunda sententia sine dubio verum esse. Si namque & metus reuerentiæ seorsim, vt dicam infrà, incutit metum probabilem, & preces importunæ à fortiori hæc duo coniuncta idem efficient. Atque id probant argumenta eius sententiæ.

¶ Secundū est, preces importu-

nas seorsim consideratas metũ iustũ & cadentē in constantē virũ efficere. Importunas voco eas, quę instantissimæ sunt, & sæpius repetitæ & inculcatæ iuxta l. 1. C de petiti. bonorũ lib. 10. ibi. *inuerecunda petentium inhiatione.* & iuxta illud Iudicum 16. de precibus talibus meretricis, *cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens.* Sententiam hanc docent ex iurisperitis plures, quos refert Thomas Sanchez loco cit. n. 4. Huius sententiæ non aliud fundamentum est, nisi quia spectata natura ipsa rei, & rationis iudicio, adeò magnam molestiam inferunt instantissimæ preces, vt merito mouere debeant constantem virum ad aliquid efficiendum. Si enim cruciatus aliquis corporalis metus est cadens in virum constantem: grauior hic cruciatus animæ est instantia precum assidua. Itaque prudentes homines grauissimã, molestissimamq; rē semper iudicarunt, vt ex illo constat, Lucæ 11. *propter improbitatem tamen eius surget:* & quod adduximus ex iud. 16. Vnde & improbitas hæc precum extorquere dicitur, quod verbũ violentiã denotat, vt extrau. Execrabilis, Ioannis 22. De præbendis: & principes se constringi sentiunt improbitate petentiũ. l. 1. C. de petiti. bonorũ. Quod si apud principes, quorum suprema in republica autoritas est importunis precibus adeò se grauari sentiũt vt sæpè annuant votis postulantiũ: quis dubitet etiam secundum rectę rationis iudicium adeò molestas esse instantes preces, vt meritò metui cadenti in virum constantem æquiparari possint?

Qui contractus metu facti sint iure naturæ validi, qui secus?

§. *VIII.*

AGimus modo de cõtractibus ex metu iniusto celebratis: nã si fiãt ex iustè incusso metu, valent quidem omnes, licet cũ discrimine de quo infra: explicandũ autem est hoc §. suo ordine, quantum voluntarij requiratur & in liberali promissione, & donatione: Deinde in his, in quibus promissio offertur, pro promissione: Denique in his, in quibus datur res pro re, aut pretium pro re. Valde autem necessaria est huius rei cognitio, vt intelligamus, quæ obligatio maneat in conscientia. Si enim contractus aliquis metu celebratus nullus est, nec transfertur dominium, & qui contraxit, tenetur rem cum fructibus restituere, vt planum est.

¶In primis autem obseruãdum in contractibus duo requiri nempe & consensum simpliciter liberum

& ti-

& titulum, nempe dati & accepti iuxta varias species contractuum, aut titulum liberalis donationis, aut gratitudinis. Vt si essent vir, & vxor, nec alias essent impediti ad contrahendum iure naturali, validum esset matrimonium etiam metu mortis, quia titulus adesset contractui, cum legitima traderetur materia, & consensus esset simpliciter liber, si ad hoc genus contractus satis esset voluntarium simpliciter, & non requireretur voluntarium plenum sine metu, de quo infrà. At verò cum vsurarius accipit vsuras ex mutuo, non potest eas retinere. Sed debet restituere: non quia deficit simpliciter voluntariũ, sed quia non adest legitimus titulus, vt possit eas retinere, & accipere. Neque enim fuit titulus dati, & accepti, cũ ille qui dedit, pro mutuo nihil omnino acceperit, pro quo daret, nisi vsum pecuniæ, qui non est alterius valoris, quam dominium ipsum, quod suo loco dicendum est. Neque fuit titulus donationis, quia ea debet fieri liberaliter: id autem quod datur intuitu mutui, & alias non daretur, non datur ex liberalitate. Neque est titulus gratitudinis, vt constat. Similiter, cum latro extorquet ab aliquo per metum pecunias, non potest illas retinere, non quidem ex defectu voluntarij, sed ex defectu tituli legitimi, cum neque sit dati & accepti, neque liberalis donationis, nec gratitudinis. Vnde vtrum que necessarium est, & voluntariũ sufficiens, & titulus legitimus. Quã doctrinam egregiè quidem & distinctè nobis tradidit Gabriel Vazquez. 1. 2. d. 27. c. 3. à nu. 17. attigit etiam Ioannes Azor tomo. 1. li. 1. Institut. moral. c. 11. q. 16. & 17.

¶ Igitur quod attinet ad cõtractus liberalis donationis & promissionis, quamuis Soto in 4. d. 29. q. 1. ar. 3. parum immemor eius, quod dixerat lib. 6. de iustit. q. 1. artic. 4. doceat donationem, aut promissionem metu iniusto factam validam esse iure naturæ: mihi tamen verosimilius videtur esse omnino inualidam. Ita docuit Molina. tomo 2. de iustit. disp. 267. & 326. fuitque sententia D. Thomæ. 2. 2. q. 87. art. 7. ad 3. & decerni videtur l. 28. tit. 11. p. 5. & l. *dolo*. D. de inutilibus stipulat. Ratio huius facilis & aperta est, quia in simili donatione, aut promissione deest titulus sufficiens, vt transferatur dominium in alterum, cui promitti tur, aut donatur. Nam in primis non est titulus rei pro re, cum non sit donatio ob causam. Neque est titulus ipsius donationis, aut promissionis, quia non donatur voluntariè & liberaliter, sed coactè. Ad liberalem autem donationẽ maius volũtarium requiritur, quàm ad alios contractus, imò & plenum voluntarium. Neq; enim æquitas natura-

 lis

lis patitur, vt quis liberaliter omni nō disponat de suis rebus, & tamen coactus aliquo modo: neque etiam æquū est, vt cōmodum quis ex ini quitate reportet, cum ea via illud intendit. Quare optimè inspecta donationis natura, eam definiuit I. C. in l. *Donationes*. D. de donation. *Donat aliquis ea mente, vt statim velit accipientis fieri; & in nullo casu ad se reuerti, & tantum vt liberalitatem & munificentiam exerceat, hæc verè donatio est*. Quibus plenum voluntariū requiri, quis ambigat?

¶ Ex his quæ dicta sunt, nonnulla licet colligere maioris explicationis gratia. Primò sequitur idē dicendum esse, quādo datur res non æstimabilis pretio pro re aliqua aut pretio æstimabili. Cum enim prior res multū excedat illā, quasi quoad excessum requiritur liberalis donatio. Ideo dixi in tractatu de Restitut. quando puella propter metum iniuste illatum consentit, esse obligationē restituendi in stupratore. Hinc etiam fit promissiones latroni factas propter metum iniustum, nullam inducere obligationem ratione iustitiæ, cum extorqueantur per iniustitiam, id quod etiam olim docui 2. 2. q. 59. art. 3. Hinc etiam fit idem dicendum esse, siue iniustus metus incutiatur ab eo, cui fit promissio, aut donatio, siue ab alio tertio, in quo nonnulli recentiores falluntur. Quia si semel demus contractum istum esse nullū ratione in iustitiæ, nec posse contrahentē acceptare consensum iniustè extortū ab ipso contrahente, idē semper dicendū est, quāuis consensus iniustè extorqueatur siue à contrahente, siue ab alio tertio. Quia si quādo infertur metus à donatario, ideò est inualida donatio, quia est defectus titu li ob iniustitiam consensus: idem etiam est, etiam si metus inferatur ab alio tertio. Cui consonat disposi tio in l. 1. §. *siue patrono*. D. quarum rerum actio non detur.

¶ Sequitur secundò in foro consc cientiæ, etiam si metus non sit cadens in cōstantem virū, si tamē pro missionem aut donationem re vera inuoluntariam efficiat, ita vt sine illo metu omninò non faceret red dere illam nullam, vt benè notat Syluester *Restitutio*. 2. pronuntiato 7. & duobus sequentibus, consentit Nauarrus, c. *non dicatis*. nu. 67. §: *Addo decimo tertio*. & Ioānes Azor tomo. 1. lib. 1. c. 10. q. 16. Paulus Comitolus lib. 3. respons. Moral. q. 2. & 3. Quoniam idcirco metus promissionē nullam reddit & donatio nē quia deest plenū voluntariū, quoad eam necessarium est: in foro vero externo non subueniretur ei, qui ex huiusmodi metu promitteret, quia non præsumeretur ex tā leui metu defuisse perfectum voluntarium.

¶ Tertio etiā hinc fit metum re-

uerentialem efficere promissionẽ voluntariam mixtè, atque adeò nullam in foro conscientiæ. Quid verò de externo foro dicendum sit, dicam postea. Vnde renuntiatio hæreditatis paternæ facta metu reuerentiæ nulla est in foro animæ, teneturque pater hæreditatem restituere filio, aut possessor eius, si illi constet de reuerentiæ metu, nec posse facere fructus suos, sicut de possessore malæ fidei certum est. Et ita, si non restituatur, potest filius occultè compensationem facere: similiter etiamsi vxor metu reuerentiali mariti compulsa, ad vitãda iurgia fideiubeat pro illo, non tenetur in foro animæ ex illa fideiussione, quamuis seruatæ sint solemnitates omnes vt ea fideiussio valeat. Vnde & potest abscondere sua bona, & occulte compensationem facere, si accipiantur ab alio, maritusque tenetur resarcire damna. Loquor de fideiussione non firmata iuramento, nam si accedat iuramentum, quam vim habeat, dicã alio loco. Idem dicendum si vxor viro morti propinquo, exigentiq; vt soluat debita ipsius, promittat se soluturam debita, non tenetur in cõscientia. Est enim fideiussio sine vlla solemnitate, atque adeò inualida. Idem est, si filius metu reuerentiali paterno vel materno, ad ipsius instantiam, eiusque indignationem timens, promittat soluere debita, non tenetur in foro animæ, similiter si creditor remittat partem debiti desperans fore vt aliàs recuperet interueniente aliqua fraude vel dolo ex parte debitoris, vt si fingat se magis inopem quam re vera sit, non est debitor tutus in conscientia. Idem de testamento condito, hærede relicto tam metu reuerentiali, quam importunis precibus in foro animæ dicendum est, cum sine vllo onere relinquuntur bona. Horum omnium eadem ratio est, quia cum actus illi ad liberalitatem & donationem pertineant, in qua requiritur plenum voluntarium pro legitimo titulo, quacumque ratione iniustè misceatur voluntariũ cum inuoluntario tolletur liberalis donationis titulus, atque adeo in animæ foro nihil fit. Atque idem iudicium esto quoad forũ animæ de precibus importunis, tam de his, quæ incutiunt metum leuem, quã grauem metum. De quo Thomas Sanchez lib. 4. disput. 10.

¶ Sed contra doctrinam hãc duo possunt obijci, quæ solutionẽ exigunt. Primum est votum quodcũque emissum ex natura rei etiam metu cadente in virum constantẽ, & etiam si non fuerit voluntarium plenè, obligat in conscientia. Et tamen est liberalis quædam promissio Deo facta. Ergo pari ratione promissio Deo facta vim habebit, etiam si non sit plenè & omnino voluntaria. Quidam Theologi existimarunt votum metu factum ex

natura rei esse nullum. Sed nō placent, de quo dixi nonnulla iam supra c. 3. in fine. Est enim diuersum voluntarium requisitum ad votū, & ad promissionem, idque colligēdum est ex natura vtriusque. Nam promissio aut donatio, liberalis cū sit, non potest habere admistum aliquid inuolūtarij iniusti. Eo enim ipso quod vis vel metus iniustè adhibetur, tollitur ratio liberalis donationis. Adde vnam ex conditionibus humanæ promissionis esse, vt variata quacunque circunstantia non fit infidelis, qui promissionem non implet. At si sequeretur vis & metus post promissionem, omnes concedunt nullam fore, & posse non impleri. Ergo & à fortiori, si ea conditio sit in promissione ipsa. Cur enim quod illam nullam redderet, postquam facta est, non reddet nullam à principio? In voto autem ex natura ipsius satis constat esse voluntarium simpliciter. In eo enim reperitur sufficiens libertas ad Deum honorandū & colendum: sicut è contra est sufficiens voluntarium ad peccatum. Si enim quis ex illo metu fornicaretur, peccaret, vt dixi loco citato. Constat ergo ex dictis disparem esse rationem.

¶ Secundum est, quia si ad huiusmodi contractus requiritur plenum voluntarium, & eo deficiente sunt nulli, sequitur etiam si celebretur metu iniustè illato, aut metu imminente aliqua tempestate vel morbo, esse nullos: iam enim admiscetur inuoluntarium, atque adeò non remanet plenum voluntarium, quod est legitimus titulus. Sed huius solutio constat ex his, quæ dixi suprà §. 6. in fine & c. 3. § finali, & ex his quæ dicā infra, cum agam de metu iustè incusso.

¶ Quod ad secundum attinet, nō nulli cum agunt de promissione sponsalitia, dicunt non esse iure naturæ nullam, sed tantum iure positiuo irritandam. Ratio eorū est; potest, quia non deest titulus in huiusmodi promissionibus, datur enim promissio pro promissione: & est sufficiens voluntarium. Nam volūtarium mistè est simpliciter voluntarium. Igitur iure naturæ valet.

¶ Mihi tamen verius videtur etiam huiusmodi promissionē esse nullam iure naturali. Ita videntur supponere nonnulli, cum agūt de sponsalibus; itaque sentiebat olim Gabriel Vazquez, & alij viri docti huius ætatis. Vt autē hæc sententia explicetur, & inde probetur supponendum est primò, humanā promissionem, vt censeatur pretio æstimabilis, debere esse aliquo modo vtilem ei, cui fit promissio, alias iudicio prudentum non censetur sufficiens titulus respectu alterius promissionis vtilis, vt constat in omni alio titulo ciuilis contractus. Vnde cum humana promissio offertur ei, qui non vult eam acceptare

ptare, talis promissio prout distin-ćta ab obiecto promissionis, non cẽ-seatur alicuius momenti respectu eius, cui offertur.

¶Secundo obseruãdum promissionem humanam debere esse de re grata ei, cui fit, aliàs non censetur iuxta prudentem æstimationẽ alicuius momenti, & obligationis quod per se se videtur notum: & probatur à simili de voto, quod debet esse de re grata Deo; si enim non est grata promissio, re vera nõ offertur aliquid vtile. Ideo D. Thomas 2.2.q.88.art. 2. in corpore sic loquitur: *Similiter vana esset promissio, si aliquis alicui promitteret, quod ei non esset acceptum*, & Seneca lib. 3. de Beneficijs de eodem agens inquit, *panem lapidosum dare, quẽ esurienti accipere necessariũ sit esse acerbum*. Vnde spectato communi hominum more, non est promissio alicuius momẽti ea, quam quis offert alicui, quando eum cogit ad acceptandum, & ad mutuo promittendum, tunc non censetur vtilis, vel, quod clarius est, non cẽsetur grata.

¶Tertiò obseruandum est obligationem promissionis semper oriri subintellectis quibusdam debitis conditionibus, ita vt deficiẽte conditione debitor infidelis non sit, qui illam non adimplet. Id quod pertinet ad substantiam promissionis, cum obligatio promissionis ex his conditionibus ita dependeat, vt varietur substantia illius ex variatione subintellectæ conditionis debitæ. Vna autem ex conditionibus debitis, requisitisque ex natura rei est, ne promittenti aliqua inferatur iniuria, obquam ille sit rationabiliter inuitus: & ideo secundum communem doctrinam in hac materia, dissoluuntur sponsalia superuenienti causa, aut cognitione alicuius defectus, qui promittentem reddat rationabiliter inuitum. Ergò multò magis, quando à principio contractus data est causa, censeretur promissio etiam à principio nulla. Hæc autem causa iudicio prudentum satis est sufficiens metus incussus ad extorquendam promissionem. Vnde obligatio promissionis intelligitur quasi pendens in futurum permanere, subintellectis conditionibus certis.

¶Ex his facile colligi potest ratio, qua probetur nullam esse eiusmodi promissionẽ. Tum quia hæc promissio, cum non sit voluntaria, sed coacta, non censetur vtilis ei, qui aliam pro ea offert promissionem vtilem. Tum etiam quia non est debita conditio in ea promissione, qua deficiente cessat obligatio promissionis, scilicet, ne inferatur coactio, quæ reddat rationabiliter inuitum. Et idem etiam dicam de metu leui, vt dicebam initio. Ex quo fit sponsalia etiam metu leui extorta nulla esse iure naturæ, quod ex his principijs facile probabitur suo loco. Et ex eisdem prin-

principijs oritur ex acceptatione coacta nullam oriri obligationem propter rationem dictam. Nam si à principio contractus promissionis fuit causa, quæ rationabiliter redderet inuitum promittentem, illa etiam reddet rationabiliter inuitum acceptantem, neque tenetur acceptare ratione voluntarij simpliciter titulo donationis, nam coactus acceptat: neque tenetur acceptare ratione alterius promissionis sibi oblatæ, qui respectu propriæ promissionis rationabiliter est inuitus. Et ratio est manifesta, quia non vult ipse vicissim obligari: & ita quando promissio alicuius per vim extorquetur, alia promissio oblata de re sibi ingrata non est sufficiens titulus, vt eo actu maneat obligatus ad implēdum propriam promissionem. Atque hinc solutū est fundamentum eorum, qui contra sentiebant.

¶ Quod ad tertium attinet, sunt qui existiment, eos contractus esse inualidos iure naturæ, si fiāt ex graui metu iniustè illato. Nauarrus infra citandus refert pro hac sententia Fortunium, sequitur Thomas Sanchez lib. 4 disput. 9 sententia 4. cum doceat indistinctè omnia extorsa per metum leuem esse restituenda, siue sit in contractibus lucratiuis, siue gratuitis, & onerosis. Probari potest primò, quia tales contractus non sunt simpliciter voluntarij: durum autem videtur hominem re sua priuari contra ipsius voluntatem. Secundo, quia per metum iniustum extorquet consensum, infert iniustitiam, cui iniustitiæ non potest satisfieri, nisi iterū res sua reddatur ei, qui coactus celebrauit contractum. Fuit ergo contractus ille nullus iure naturæ.

¶ Verius tamen mihi videtur eos contractus, in quibus datur res pro re, excepto matrimonio, validos esse, etiamsi per metum fiant. Ita docet de his & de matrimonio Soto in 4. d. 29 quæst. 1. art. 3. Ricardus quæst. 2. Durandus quæst. 2. Paludanus quæst. 1. Henriquez lib. 11. de matrimonio cap. 9. qui alios plures refert: & de alijs contractibus excepto matrimonio docuit Nauarrus in sum. cap. 22. Syluester V. *metus* quæst. 8. Molina tomo 2. disp. 326. Gabriel Vazquez 1. 2. disput. 27. cap. vltimo. Probatur ergo nostra sententia, quia substantia horum contractuum solum requirit titulum legitimum & simpliciter voluntarium, v. g. vt sit venditio valida iure naturæ solum requiritur simpliciter voluntarium, & titulus pretij pro re, quia non potest esse contractus nullus defectu tituli, quem adesse supponimus: ex parte verò voluntarij non est cur requiratur tam plenum voluntarium; quia illud non est necessariū tanquam titulus, vt dicebam in donatione; aut ratione subintellectæ conditionis, vt in promissione,

quæ

quæ pro alia promissione offertur. Si ergo contractus sit simpliciter voluntarius, validus erit, etiam si aliquo modo displiceat. Iustitia enim horum contractuum ex æqualitate rei cum re petenda est. De contractu ludi dicam suo loco. Vide Molinam disput.516.

¶Dixi excipi matrimoniũ, quia ad illud majus & perfectius voluntarium requiritur, quam ad alios cõtractus ciuiles, vt dicam infrà §.13.

¶Ex his colligitur primò à fortiori idem dicendum esse in his cõtractibus, in quibus datur res pro re, si fiant ex leui metu. An autem idem dicendum de matrimonio dicam infrà. Nam leuis metus non reddit inualidos iure naturæ, cum non tollat titulũ sufficientem ad translationem dominij. In quo non rectè Sanctius, & Paulus Comitolus lib.1. Responsf.moral. q.122. qui existimãt etiam eos contractus irritari iure naturæ ex leui metu. Id autem quod diximus verum est, etiam si metus esset finis, ita vt fine eo non venderet; quia est æqualitas rei ad rem, quæ potissimum in his contractibus attenditur. Vnde cum ipsa æqualitate rei resarcit iniuriam, si quam intulit, dum illũ coegit, vt venderet.

¶Secundò constat diuersam esse rationem promissionis, & horum contractuum de præsenti, in quibus datur res pro re. Nam in promissione, quando offertur alia promissio, si coacta est, non censetur ex communi hominum more grata, & ideò neque vtilis. In contractu verò de præsenti, quando celebratur, ratione ipsarum rerum, vtilitas tituli ex rebus ipsis considera tur secundum communem æstimationẽ. Et ita in hoc contractu promissionis defectus voluntarij refunditur in defectum tituli, ratione explicata, non verò in cõtractu de præsenti. Deinde illius promissionis obligatio permanet quasi pendens in futurum subintellectis debitis conditionibus, vt dictum est. Et cum vna ex eis sit, vt promittẽs non sit rationabiliter inuitus, inde fit, vt si coactus promittat, nulla sit promissio, contractus verò de præsenti solum pendet ex substantia rei, & tituli: & ideò aliquale inuoluntarium non pertinet ad substantiam contractus ciuilis, & ita non mirum, si ex illato inuoluntario, promissio illa sit nulla, venditio verò valeat. Licet enim omnis contractus inualidus sit ex defectu voluntarij circa substantiam contractus: tamen fieri rectè potest, vt aliqua circunstantia pertineat ad substantiam vnius, quæ non pertinet ad substantiam alterius. Atque ex dictis facilè diluuntur primæ sententiæ fundamenta.

An

An contractus, in quo datur res pro re metu graui factus, sit naturali iure rescindendus, si velit is, qui coactus contraxit.

§. LX.

Omitto nunc contractũ ludi, an enim is, qui per vim attrahit aliquẽ ad ludendum teneatur rescindere contractum, pendet ex alio principio, de quo sunt variæ opiniones, de quibus in speciali tractatu de ludo, vide interim Molinam tomo 2. disp. 516. Obseruandum præterea est, sermonem esse posse de rescissione contractus ante traditionem, & post traditionem. Si sermo sit de contractus rescissione ante traditionem, dicendum existimo, eum, qui coactus rem suam vendidit, posse iustè rem suam retinere, & non tradere illam, postquam effugit vim coactionis. Ratio est, quia si non est secuta traditio, ex vi coactæ venditionis, non videtur velle obligari ad traditionem, si omnino in potestate illius sit tradere rem non imminente coactione. Nam qui hic & nunc vendit coactus, ac permutat ita vt non alias faceret, satis explicat se nolle vendere deficiente coactione; atque adeo, si ea deficiat, nolle perficere contractum venditionis. Vnde emens, ex eo quod venditor rem illi non tradit, non erit rationabiliter inuitus. Voluntarium enim illud non est absolutè, sed conditionaliter, nempe, si sic coactus non possit effugere vim coactionis ante traditionem & perfectionem contractus, quod satis notum est ex illo modo contrahendi; & ideo emens rationabiliter inuitus esse non potest. Verum est, quod si sequatur traditio rei etiam cum ea coactione, valida quidem erit donatio, non solum si traditio fiat, cum plena libertate, quod indubitatum est cum per eiusmodi traditionem manifestè ostendat, se ratam habere eam venditionem, sed etiamsi traditio fiat ex eodem metu valida est, quia in eo casu & adest simpliciter voluntarium, & titulus, & contractus est omninò perfectus.

¶ Quod si obijcias sequi ex hoc quod quando promissio extorquetur metu per aliam promissionem, est valida promissio, cum detur vna pro alia promissione, & ideo esse sufficiens voluntarium sicut in promissione & alijs contractibus, Respondetur in primis nos non dicere validam esse venditionem absolutè metu extortam, sed adiuncta traditione valere. Deinde diuersam esse rationem promissionis, quia vt suprà dictum est, non censetur alicuius momenti, nisi grata sit; grata verò non est, quæ coacta est, quare quoties extorquetur metu deest

sufficiens titulus.

¶ Difficilius est, si res iam sit tradita, & consummatus, perfectusq; contractus an scil cet de iure naturali sit obligatio rescindendi illum, si velit is, qui coactionem passus est, quid enim habeat ius positiuū, dicam postea. Supponimus autem id quod dicebamus §. præcedenti, huiusmodi contractus per metum celebratos esse validos. Ratio autē dubij esse potest, quia si semel demus contractum fuisse validum, nō videtur, quomodo possit manere obligatio rescindendi contractum; vel si manet, non fuit validus, quia ex contractu valido adquiritur verum dominium rei post traditionem. Ergò ex illo contractu etiam habere non potest obligationem reddendi illam rem venditori. Difficile enim videtur ius naturale & constituere validum contractum, & præcipere rescisionem illius.

¶ Nihilominus in his contractibus mihi videtur probabilius esse obligationem rescindendi huiusmodi contractus, si tamen is, qui coactus cōtraxit, postulet rescisionē. Et probatur, quia in hoc casu iniustum est, vt coactus quis contraxerit, factum enim est cōtra ius, quod quilibet habet, non alienandi sua bona, nisi cum voluerit, omninò liberè, sine vi & coactione. Sed hæc iniustitia potest compensari sine damno alterius contrahentis. Ergo compensanda est. Minor probatur, quia emens potest restituere rē suam domino, & accipere pecuniā, quā dedit pro re, & ita res in priorem statū restituentur. Ergo ad id tenetur emens si alius velit.

¶ Ad rationē autē dubij respōdetur nō pugnare ista duo, & contractū esse validū, & esse obligationē rescindendi, si alter velit. Vt vero ostendamus, qua ratione hæc duo nō pugnēt, oportet aduertere validitatē contractus, & obligationem rescindendi ex d uersis capitibus oriri. Valor ergo contractus oritur ex iusto titulo, & ex volūtario simpliciter; quę duo vt cōstat ex dictis §. præcedēti, sufficiūt ad valorē contractus, & propter hāc doctrinam aliquādo fieri potest, vt contractus validus nō possit rescindi, si nō possit res seruata æqualitate in eundē statū restitui. Ex valore autē cōtractus post traditionē sequitur ex natura rei rē venditā esse sub dominio emētis, & ad illū pertinere omnia, quæ per se comitātur dominiū rei, nisi aliud disponat ius positiuū. Obligatio verò cōditionalis rescindēdi contractum, nēpe si alius velit, orta est in præsenti casu ex coactione iniustè illata, qua factū est contra ius illius. Hæc autem obligatio non impedit emptorem esse dominū rei traditæ, dum is qui vendidit, non petit rescissionem; & ita fructus rei pro eo tempore ad emptorem pertinent, cui tradita est, etsi eo tempore

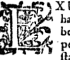
perirct

periret res, ipse sine dubio periret, simile est in censu constituto vsq; ad certum tempus, quem esse iustũ & licitum, vbi non viget Bulla Pij V. docet communis sententia, & ostendemus suo loco in tractatu de censibus, & licet post illud tempus redimendus sit, non obstat quominus venditor census sit dominus illius pecuniæ. Ex dictis constat lõgè alium habere effectum venditionem coactam, & obligationem rescindendi, si alius velit. In qua rescissione æqualitas seruãda est in dato & accepto, quamuis ex alio capite possit obligari is, qui vim intulit ad resarcienda damna, quæ perse ex ea coactione illata secuta sunt. Nec verò mirum est ex eodem iure naturali duas obligationes oriri, cum ex diuersis capitibus oriantur, vt dictum est. Et certè si hæc duo pugnarent, etiam pugnarent, validum esse contractum iure naturæ, & inualidum iure positiuo. Nam si hæc duo pugnant, nihil refert oriãtur à iure naturali & positiuo. Rerum enim repugnantia & contrarietas secundum philosophiam non ex causis efficientibus, sed ex ipsis rerum naturis pensanda est.

¶ In contractu verò mutui, quando per vim extortum est, existimo in primis inferentem vim adquirere dominium rei sibi traditæ, tituloi rei similis reddendæ; quia & est simpliciter voluntarium, vt suppono, & traditio rei, quæ non datur gratis, sed quia similis alia reddenda est, & ita sufficiens titulus est ad translationem dominij. Deinde quod ad tempus solutionis, quia tãta vel tanta dilatio merè donatur gratis, inualidum est, quidquid de hoc contractũ fuerit; cum donatio debeat esse omnino voluntaria, vt supra dictum est. Quare reddenda res est quandocumque petatur. Vnde contractus iste magis subit naturam precarij, quam mutui: nam in mutuo assignandum est determinatum tempus solutioni, vt dicemus in tractatu de vsuris: precarium verò pendet à libera voluntate dantis, vt dixi in tract. de restitut.

An contractus metu graui celebratus, iure positiuo sit nullus, vel irritandus.

§. X.

EXPLICVIMVS hactenus, quid habeat ius naturale, superest dicamus, quid statuat ius positiuũ, in quo sine vlla distinctione loquũtur tam Theologi, quàm iuris interpretes. Referam ergo meo more breuiter aliorum sententias, postea propriam statuam.

¶ Sed prius obseruandum est contractus ex iusto metu celebratos valere etiam iure positiuo. At in

in nonnullis duri, actionem, quod metus causa, & restitutionem peti fucurrique illis per prætoris edictum, v. g. liberta erga patronum ingrata, quæ ciuili iure potest iterum in seruitutem redigi, donat aliquid aut promittit patrono, ne redigatur in seruitutem, valet ea donatio siue promissio, l. *si mulier*. D. de eo quod metus causa, ipsa enim sibi metum intulit, dum ingrata existit. Iuste enim potuit illi incuti seruitutis metus. At siquis in furto deprehensus, ne pdatur, vel accusetur, vel ne coniiciatur in vincula, donet aliquid, vel promittat restituitur actione quod metus causa. Idem de adultero cōperto in adulterio, si ne occidatur, vel coniiciatur in vincula, alienet, restituitur per idem edictum. l. *nec timorem*. l. *isti quidem*. De eo quod metus causa. Huius autem diuersæ dispositionis in iure optima videtur esse ratio, si recte consideretur. Et quidem si is qui in adulterio deprehenditur, vel furto metu mortis aliquid agat, vel donet, non valere donationem, & restitutionem deberi planū est, quia nō potest licitè occidi & iuste, sed tantum comprehendi, & accusari; vnde metus mortis iniustus est, etiā si ipse se reum fecerit delicti. Id quod satis apertè docet I. C. in d. l. *nec timorem* ibi. *quamuis non omnem adulterum liceat occidere, vel furem, nisi se telo defendat, vnde iure occidi non potuerunt*. At si metu vinculorum, & accusationis, quæ quidem iuste is qui deprehendit minari potuit, aliquid donet, fur vel adulter, vel alienet, datur restitutio non quidem ex eo quod metus fuerit iniuste incussus, cum & ipse se in eas angustias coniecerit, & qui reperit, & prodere, & accusare tenebatur, sed quia turpiter impunitatem promisit. Nemo enim inuitus cogitur accusare; at si non accuset, gratis & non accepto pretio debet ab accusatione desistere. Quia ergo pretio accepto non accusat, quod vergit in damnum publicum, agebatur enim in eo causa reipublicæ, cuius interest puniri delicta, inde est vt turpis sit illa acceptio, & gestum sit negotium illud malo more, vt inquit I. C. l. *isti quidem*. cit. Neque obstat quod l. *vbi autem dantis*, & l. *Idem si ob stuprum*, D. de Condict. ob turpem causam dicatur adulterum, in adulterio deprehensum, si dederit sua ne prodatur, repetitionem non dari. Dicimus enim in eo casu tantum decerni non dari repetitionem actione ob turpem causam, cum vtraque turpis extiterit, datur tamen actio quod metus causa, licet enim iuste minari possit accusationem, & vincula, at non iuste promittit impunitatē, accepto pretio, cum nullus possit, accepto pretio non accusare, & ita voluerunt iura illam promissionem exmetu factam, à quo turpiter liberatur ab eo, qui accipit

 pretium

pretium, ne prodat, vel accuset, rescindi. Promissio autem facta à liberta patrono metu seruitutis, non rescinditur; quia & metus iustus, & nihil ibi malo more aut contra bonos mores actum est. Quid autem dicendum de matrimonio ex iusto metu celebrato, dicam infrà. §. 12.

¶De his vero contractibus, qui celebrantur ex metu iniustè illato, prima sententia in vniuersum asserit contractus ex graui metu iniusto celebratos non esse irritos, sed valere mero iure positiuo, esse tamen auctoritate iudicis rescindendos actione quod metus causa. Ita sensit Glossa capit. vnico, de his quæ vi. in 6. notab. 1. & cap. 2. de his quæ vi, v. *Coactus*, aliique innumeri iuris interpretes, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez libro quarto, de matrimonio disputatione octaua, numero quarto. Ex Theologis Ricardus in quarto, dist. 29. artic. 1. quæst. 2. paragrapho qui vult tenere opinionem. Paludan. dist. 15. quæst. 2. artic. 5. numero 32. Soto dist. 29. quæst. 1. articulo 3. & alij recentiores. Argumenta, quibus nituntur, partim desumuntur ex iure, partim ex ratione. Quæ ex iure, adducam infrà, quæ ex ratione hæc sunt. Primum substantia contractus consistit in consensu & voluntate. Sed in eo consensu metu extorto est verus consensus, veraque voluntas. Valent igitur. Deinde quia isti contractus iure naturali valent, ac pariunt naturalem obligationem. Ius autem positiuum iubet tantum rescindi, vt constabit postea. Sed iam dictum est in præcedentibus, qui contractus perficiantur consensu coacto qui secus; & in quibus defectus voluntarij rescindatur in defectum tituli. Quare ea sententia vniuersè accepta non placet.

¶ Secunda sententia sine vlla distinctione affirmat omnem contractum metu graui celebratū esse ipso iure positiuo nullum. Ita Bartolus l. *metum autem præsentem*, §. *volenti*. num. 2. D. de eo quod metus causa, Fortunius tract. de vltimo fine illat. 2. num. 387. ex Theologis Soto lib. 8. de iust. quæst. 1. art. 7. Palacios lib. 4. de Contract. cap. 9. §. dixerim igitur. Molina tomo 2. dist. 326. In solut. ad 2. Ludouicus Carbo de Restitut. quæst. 46. conclus. 5. Argumenta quoque pro hac sententia partim ex ratione petuntur, qua probare contendunt per contractum metu celebratum non posse transferri dominium, quæ tamen ex §. præcedenti soluta manent, partim desumuntur ex iure positiuo, quæ adducam infrà.

¶ Mihi ergo videtur in hac re sub distinctione loquendum, consequenter ad ea, quæ diximus de va-

valore contractuum, ex metu iure naturali. Quæ enim ex metu graui facta iure naturæ sunt inualida, nisi ius positiuum specialiter & expresse valere velit, iure communi non valent, cum relicta ea sint dispositioni iuris naturalis.

¶ In primis igitur, vt per partes explicemus, contractus omnes, in quibus legitimus titulus est donatio vel liberalitas, si ex graui metu fiant iniustè illato, etiam iure positiuo sunt irriti ipso iure, requiritur itaque iudicis auctoritas non ad irritandum, sed vt irritos fuisse à principio declaret. Probatur primo ex l. *qui in carcerem*. D. de eo quod metus causa. *Qui in carcerem aliquem intrusit, vt aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est*. Quem textum de promissione intelligit Glossa, & l. 1. §. *quæ onerandæ*. D. Quarum rerum actio non detur, vbi stipulationes omnes liberto ex metu minuendæ libertatis factæ censentur nullæ. *Quæ onerandæ libertatis causa stipulatus sum, à liberto exigere non possum. Onerandæ autem libertatis causa facta bellissimè ita definiuntur. Quæ ita imponimus, vt si patronum libertus offenderit petentur ab eo, semperque sit metu exactionis ei subiectus, propter quem metum quoduis sustineat patrono præcipiente*. Et ex l. *dolo*. C. de inutil. stipulat, *Dolo vel metu adhibito actio nascitur, si subdita stipulatio sit: per doli mali tamen, vel metus exceptionem submoueri petitio bebet*, & l. 28. tit. 11. p. 5.

¶ Hinc fit prorogationem iurisdictionis metu extortã nullam esse ipso iure, vt probat textus in l. 2. D. de iudicijs. v. *ac si restituisset*: est enim actus ex liberalitate proueniens, quæ destruitur interueniente metu: in quo non rectè Thomas Sanchez lib. 3. de matrim. distin. 39. num. 13. & quamuis demus ea lege nihil decerni, adhuc nulla esset eiusmodi prorogatio, quia, cum iure naturali sit nulla iuxta dicta, nihil disponente iure positiuo, standum dispositioni iuris naturalis. Idem dico de licentia ad aliquid efficiendum metu extorta propter eandem rationem. Idem etiam de renuntiatione beneficij per metum facta, quia cum ius non iubeat valere, naturali iure nulla est. Vnde renuntians adhuc tenetur ad horas Canonicas recitandas, & potest ad eius titulum ordinari. Idem dicendum de promissione dotis l. *si mulier* §. *si dos*. D. de eo quod metus causa: similiter iudicandum de Electione metu extorta, nullam, scilicet esse iure naturali & positiuo. Idemquoque de absolutione à censura per metum aut vim extorta, c. *vnico*, de his quæ vi, in 6. quod intellige de excommunicatione iusta: nam de iniusta aliter iudicãdum, cũ reuera

non ligauerit, vt constat ex his, quę dixi supra. §. Quod etiam extendendum ad reuocationem censuræ ante diem vel conditionem, sub qua promulgata est. Cum enim hæc ad liberalitatem pertineant & iure naturali nulla sunt, si adhibeatur vis, & iure etiam positiuo, quoties valere non iubet.

¶ Deinde existimo contractus illos, in quibus datur res pro re, quos iure naturali valere diximus valere etiam iure positiuo, datur tamen actio, quod metus causa. probat textus in l. 1. C. de rescind. vend. ibi. *irrita est*, adiuncta Glossa, hoc est, *irritanda*, estque manifesta dispositio nostri regni l. 56. tit. 5. p. 5. ibi. *Por miedo, o por fuerça comprando, o vendiendo, no deue valer, mas deue ser desfecha la venta, o compra*. Hinc patet, si quis adierit hæreditatem ex metu, hæres quidem fit, datur tamen actio, quia subit onera, cum lucro tamen: itaque est ibi contractus rei pro re l. *si mulier*. §. *si metu coactus*. D. de eo quod metus causa, ab illis *si metu coactus adiui hæreditatem*, & infra, *sed per prætorem restituendus sum*, & l. *si metus causa*. D. de adquirenda hæredit. ibi. *si metus causa adierit aliquis hæreditatem, datur tamen abstinendi facultas*.

¶ Nec verò huic nostræ sententiæ, quæ summa cum distinctione & perspicuitate procedit, obstant nonnulla, quæ auctores primæ & secundæ sententiæ adducunt ex iure, quæ diluamus oportet. Primo opponitur textus in c. *Abbas*. De his quæ vi illis verbis, *quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari*. Valent ergo mero iure. Respondetur tamen eam renuntiationem omnimodã beneficij, de qua in eo cap. sermo est, nullam esse iure positiuo & naturæ, cum ex liberalitate procedat. Quare id quod vniuersè dicitur debere de iure in irritum reuocari, quæ ex metu facta sunt, ita interpretor, debere vnumquodque irritari iuxta suam naturam, vel irritando, si validum fuit, vt dicebamus de contractibus, in quibus datur res pro re; vel declarando irritum fuisse contractũ, vt in eo casu contingebat.

¶ Secundò opponitur textus in l. 1. D. de eo quod metus causa ibi: *Ait prætor. Quod metus causa gestũ fuerit, ratum non habebo*. Verbum enim hoc futuri non ostendit rem esse ipso iure irritam, sed irritandã. Interpretor tamen, sicut textum præcedentem, idest, ergà vnumquodque factum, iuxta id quod postulat eius natura, me geram, vel declarando irritum, vel irritando, si validè celebratum fuerit. Vel secũdo dici potest in hoc textu & præcedenti solum dici ea quæ fiunt ex metu esse irritanda auctoritate iudicis, si forte valida fuerint, non tamen in illis negatur aliquid ex vi, aut metu factum etiam iure positi-

uo,

uo esse inualidum.

¶ Tertio obijcitur textus in l. fin. C. de his quæ vi, ibi. *Venditiones, donationes transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus in firmari.* Vbi expende idem statui de venditionibus, & donationibus. Non est ergo vllum discrimen, sicut nos assignauimus. Verum facile respondetur eodem modo, quo præcedentia iura explicabamus. Præcipitur infirmari auctoritate iudicis vnũquodque iuxta suam naturam, vel irritando venditionem validè celebratam, vel declarando irritam donationem metu extortam. Nec vero insolens cuiquam videatur, si isto modo verba iuris interpretemur, cum etiam auctores primæ sententiæ qui admittunt aliqua esse iure positiuo nul'a, vim eorum verborum isto modo interpretari teneantur.

¶ Quarto desumitur argumentum ex Instit. de exceptionibus in principio illis verbis: *Si metu coactus Titio stipulanti promisisti, quod non debueras promittere, palam est, de iure ciuili obligatum esse.* Ecce sermo est de promissione. Igitur promissio metu extorta valida est mero iure. Sed veram interpretationẽ ostendit nobis Glossa eo loco, *credens,* inquit, *te debere, quod non debebas,* insinuaturque hæc interpretatio illis, *quod nõ debueras promittere.* Itaque non mirum, si iure ciuili maneat obligatus, est enim contractus in quo res datur pro re, qui mero iure valet, rescindendus tamen est auctoritate iudicis.

An ex metu reuerentiali facta irrita sint iure naturali, & positiuo.

§. XI.

CERTUM in primis metum reuerentialem, si cum eo cõiungantur minæ atque verbera censendum esse grauem, in quo cõueniũt DD. omnes. Nec solum grauis cẽseri debet, cum contractus celebratur cum ipso, qui metum incutit grauem, aut in eius vtilitatem, vt nõnulli dixerunt, nõ rectè, sed etiã si incutiatur, vt ineas contractum cum aliquo tertio etiam sine incutientis vtilitate. Tota ergo dubitatio est an metus reuerentialis seclusis minis, verberibusque censeri debeat grauis metus.

¶ Nonnulli enim existimant nõ esse grauem metum reuerentialẽ solum; pro hac sententia non pauci DD. allegari possunt, quos refert, & sequitur Thomas Sãctius lib. 4. de Matrim Disput. 6 à n. 7. fundamenta referam, & dissoluam paulo post.

¶ Mihi tamẽ videtur verius metum reuerentialem grauem esse, &

qui virum constantem, & æquitatis, & iuris obseruantem deterreret, vt explicabo statim. Quā sententiam non pauci docuerūt, quos refert idem Sanctius disput. cit. nu. 4. & inter eos Nauarrus lib. 4. consil. in prima editione, de sponſ. consil. 36. Et quidem vim reuerentiæ paucis explicuit regula, *velle* D. de Regulis iuris. *Velle non creditur qui obsequitur imperio patris, vel domini: Blando*, inquit, poeta, *vis latet imperio*. Itaque quiuis homo cordatus iudicat.

¶ Ex his colliges primò idem iudicium ferendum esse de contractibus iure naturali irritis metu reuerentiali, atque ex metu graui, & sub eadem distinctione procedendum iuxta dicta in superioribus.

¶ Secundò colliges, si iura attēdas, eodem modo & cum eadem distinctione loquendum, eos scilicet contractus, qui iure naturali valent etiam ex metu graui, valere quoque ex metu reuerentiali iure positiuo, eos autem, quos metus reuerentialis nullos reddit, effici etiam nullos iure positiuo, rescindi tamen actione, quod metus causa. Hinc promissio liberti ex metu patroni nulla est. l. 1. l. *quæ onerandæ*. D. quarum rerum actio nō detur. Vnde ex eo non valet argumentum ad alios cōtractus ex metu reuerentiali celebratos. Donatio etiam eo interueniente metu nulla censetur l. 1. D. de furtis, ibi, *sed furtum censetur, si patronus auferat etiam sciente & tacente seruo*. At contractus in quibus datur res pro re iuxta dicta suprà, validus censetur etiam si fiat ex reuerentiæ metu. l. *fideiussor*. §. *pater*. D. de pignoribus, vbi valet obligatio domus ex metu reuerentiali facta Ex quibus magis confirmātur quæ diximus scilicet metum reuerentialem in iure esse grauem.

¶ Hinc etiam consequenter inferes concessionem vectigaliū aut noui tributi, quæ comitijs coactis fieri solet, etiam si extorqueatur metu reuerentiæ, aut quouis alio graui, valere quidem in conscientia, nec principem obnoxium esse restitutioni. Illa enim concessio non pertinet ad liberalem donationem, atque ideò nec exigit plenum voluntarium. Ea enim tributa regi conceduntur, quò & regnū tueatur, & regni hostes debellet, alijsq; publicis necessitatibus subueniat. Vnde neque etiam iure positiuo est ea concessio irrita. Imò si causæ, quæ ad exigendum tributū requirantur, sint verè iustæ, & aliter illis necessitatibus commodè subueniri non possit, nec peccat princeps vim inferēdo, regnorū procuratoribus, nec enim ea vis aut metus iniustus esse potest, si causæ iustæ sunt exigendi tributa. Quod multò magis locum habet si vectigalium impositio non dependeat ex populi consensu, vt insinuavi 1. p. variarum disput. relect. 1.

¶ Hinc

¶ Hinc deniq; facile dilues, quæ pro se adducit Thomas Sanchez. Non enim obstat textus in c. *ex litteris*, de desponsat. impub. ibi. *Nolente & inuita minis parentum impulsa*. Nec video qua ratione ex isto textu auctor iste suam probet sententiam. Interuenire in eo casu minas, fateor, & ideo irritum ex illis celebratũ declaratur, annuo. Inde autem non sequitur si minæ non interuenissent, non irritum declarandum.

¶ Neque obstat etiam textus in c. 2. de pactis in 6. vbi dicitur valere renuntiationem filij in fauorẽ patris, nisi vis, aut dolus interuenerit. Non assequor, in quo faueat oppositæ sententiæ textus iste: aut quid in eo textu probet ex metu reuerentiali factam donationẽ valere. Dicit nullam fore si vis intercedat, verum sanè. At ego dico ibi vis nomine intelligi metum grauem atque ideo reuerentialẽ etiam comprehendi, qui grauis est.

¶ Addendũ tamen pro maiori explicatione, in eo enim errat Thomas Sanctius, quia non distinguit aliud esse reuerẽtiã patri, aut superiori debitam, aliud reuerẽtialem metũ, & aliquem operari posse ex reuerentia debita superiori, & non ex metu reuerentiali: & aliquem operari posse ex superioris præcepto & obedientia, & ex metu, non enim hæc idem sunt, vt falso existimauit iste auctor. Si enim filius amet obedire parenti, cõplaceatq; in obediendo nullũ erit inuoluntariũ, & operatur ob debitam superiori obedientiã, cum tamen metus efficiat inuoluntariũ aliquo modo, vt iã dixi. Vnde non dicimus reuerentiã efficere inuoluntariũ, sed metũ reuerentialẽ, quo timetur eius offensio, cui debetur reuerentia. Hunc dico esse metũ grauẽ. Grauissimũ enim & molestũ iudicat quisq; experiri patrẽ, superiorẽ, dominũ infensum habere, & toruè aspicientẽ. Quare vt metus reuerentialis sit, necesse est ad sit cogitatio imminẽtis mali, quod sequitur vel timetur ob non seruatã patri reuerentiã, cũ metus sit cogitatio impendentis mali. Vnde si eo ingenio pater sit, vel superior vt etiãsi illi non seruetur reuerentiã, non offendatur, aut leuiter offendatur non erit metus grauis, vt docuit Lesius lib. 2. de virtut. Cardinal. c. 17. dub. 6. num. 35.

¶ Tãdẽ inferes quid dicẽdum de professione ob metũ reuerẽtialem emissa. Cũ enim professio ex metũ facta nõ sit irrita iure naturali, sed ecclesiastico, isteq; sit grauis metus, cõsequẽter erit nulla. Neq; obstãt ea, quibus permotus Thomas Sanct. in ea disp. docet oppositũ, quę tãtũ probãt professionẽ factã ex pręcepto parẽtũ nõ esse irritã. Nõ enim attẽdit aliud esse agere ex præcepto & reuerẽtia, quod sine vllo inuoluntario esse potest, aliud ex metu reuerentiali, vt iam explicuimus.

Matrimonium ex metu graui iustè illato contractum an sit irritum iure naturali & positiuo.

§. XII.

DVO sunt, quibus hæc controuersia finietur, & sigillatim explicanda. Inspiciendum enim est si metus incutiatur ad extorquendum consensum matrimonij vel ad aliũ finem, vel an metu illato ex causa naturali, vel delicto vtatur aliquis.

¶ Primò igitur, si metus, siue iustus sit, siue iniustus non inferatur ad extorquendum matrimonium, sed aliquis sit in metu constitutus ex graui malo vel quod natura accidit, vel in quod sua se culpa conieciт, matrimonium valet. Ratio est manifesta, quia in primo casu non dicitur esse consensus ex metu, & in secundo casu alter non infert metum, sed ipse sibi sua culpa vel morbo. Rem istam explicemus exemplis. Matrimoniũ metu gehennæ, vel mortis subitæ, vel naufragio impendente, vel ægritudine vrgente, contrahit aliquis cum concubina, valet quidem. Item si quis ducat vxorem, quia dicit medicus moriturum ægrotum, ob humoris abũdantiam, nisi copuletur vxori. Itẽ valet coniugium detrusi in carcerẽ qui non in eũ finem coniectus est: & captiui etiã apud hostes, ex eodẽ fundamẽto. Itẽ si quis vt mortẽ euadat, ad quam damnatus, ex aliquarũ regionũ consuetudine ducat meretricem. Ipse enim eligit id mediũ, vt euadat periculum, in quod se sponte coniecit. Idem est si alius ei offerat immunitatem periculi, dũmodo nubat, periculi inquam, in quod se ipse coniecit. Idem est, si iudex iustè iudicato ad mortẽ, promittat impunitatem, si filiam ducat, vel aliam fœminam, nec ille dãnatus sit eo fine, sed ob delicta, exigitur tamen matrimonium illud vt præmium impunitatis eius periculi in quod se coniecit. Imò idem dicendũ, quãuis iudex dãnasset iniustè; dũmodo nõ ad eũ finẽ dãnasset. Neque enim in hoc attenditur an iustè, vel iniustè damnauerit, sed an consensus extorqueatur metu: non autem extorquetur, si non eo fine actum est. Idem est si ei, qui capite plectendus est ob homicidiũ probatum legitimè, promittatur impunitas, dummodo nubat occisi filiæ. Id certe æquũ est, tum quia non eo fine damnatur; tum etiam, quia quãuis eo fine fieret, iustè fieret. Item si obsessus matrimonium offerat, cum filia obsidentis. Item si inuentus in stupro offerat consanguineis matrimoniũ cũ illa, vel in adulterio deprehẽsus, offerat matrimoniũ cũ aliqua consanguinea mariti: dũmodo non id faciat metu mortis.

mortis inferendæ à consanguineis, vel viro, is enim metus vt dicebā §. 10. esset illatus iniustè, cū nō possint iustè occidere, sed tantum comprehendere, & iudici prodere. Potest autem in eo casu acceptare matrimonium illud, vt præmium ne prodatur, vel accusetur, quia ibi potissima est iniuria consanguinei, vel mariti, & eò tendere debet iudicis sententia, vt illa compensetur iniuria. Quare si fiat è sententia compensationem offert, quam læsus iudicat sufficientem nihil agitur contra bonos mores. In quo vides esse latum discrimen inter hunc casum, & eos de quibus agitur in l. *nec timorem*, & l. *isti quidem*. D. de eo quod metus causa, vt iam supra §. 10. explicuimus.

¶ At quando metus iuste quidē incutitur, ad eum tamen finem vt matrimonium contrahatur, etiam tunc dicendum est ex communi certaque sententia valere matrimonium iure naturali. Ita docent non pauci, quos refert & sequitur Sanctius lib. 4. disp. 13. à nu. 3. Ratio eadem est. Quando enim iustè infertur metus, non extorquetur consensus iniustè, nec per iniuriam, & is, qui cogitur, non est rationabiliter inuitus, quandoquidem iure cogitur, & ille in nō parendo, recedit à iure, & æquitate: vnde ipse sibi potius metum infert. Quam rationem attigit eleganter I. C. in l. *si mulier*. D. de eo quod metus causa. *si mulier contra patronum suū ingrata facta, sciens se ingratam, cum de suo statu periclitaretur, aliquid patrono dederit, vel promiserit ne in seruitutē redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert.* Expende illā rationem. *ipsa infert*, ipsumque delictum, quod illa commisit: non patronus, non lex, non alius. Præclara sunt, quæ in eam rem scribit Couarruuias 2. p. de matrim. ca. 3. §. 4. num. 11. his verbis. *Non enim est metus cadens in virum constantem is, qui non infertur ab aliquo, sed is qui metum allegat, sibi metum intulit, perpetrando ea, quæ digna sunt excommunicatione, alia ve pœna, per d. l. si mulier. Si quis enim iure aliquid se facturum comminatur, vt aliquid ei promittatur, detur, aut fiat, non videtur res illa gesta per metum cadentem in virū constantem, quia is qui rem agit, metum sibi intulit, committendo rem dignam illa comminatione, & ita ipse erat in eo metu constitutus.* Hæc Couarruuias. Ex quo enim quis crimē committit, & pœnæ obnoxius est, & illam iam ab eo tempore subijsse censetur in sacris literis, vt probaui multis exemplis 1. p. Var. disput. in disput. de Agno typico cap. 19.

¶ Neque obstat primò textus in c. *veniens*. 2. de sponsalibus, vbi decernitur irritum esse matrimoniū eius, qui repertus à patre cum filia, coactus est illam ducere, cum tamen videatur pater iustè cogisse,

& ipse iuuenis, cum peccatum cō-misit, sibi intulerit metum. Dico enim metum illum illatum iniustè, illatus enim est metus mortis vt eo loco docent interpretes. Is autem metus iniustus fuit. Nam iuuenis iustè solam eam pœnam timere debuit, quam leges illi delicto assignant, scilicet accusationem patris, non mortem, quam nec pater, nec vir inferre iustè poterant, vt iam superius dicebamus. Itaque tunc idem iudicium est ac de metu iniustè incusso. Idem dicendum si iudex cogeret metu graui iuuenē, qui puellam stuprauit volentem & sine matrimonij fide, vt ducat; tantum enim ex iure tenetur aut ducere, aut dotare: vnde iniuriam infert iudex, cum ad ducendam illam constringit.

¶ Neq; obstat etiam, quod summa libertatis ratio, ad matrimoniū requiratur, quæ sane impediri videtur metu etiam iustè illato, cum seclusō eo metu non fieret matrimonium: vnde etiam extorquens eo metu consensum videtur iniuriā inferre. Dico enim libertatē requisitam ad matrimonium nō lędi ab aliquo, sed ab ipso delinquente læsam, qui se ipsum in eas angustias coniecit. Et quidem si ea ratio vera esset, ac aliquid probaret, vt non paucis iuris Canonici interpretibus visum est, probaret etiam matrimonium initum cum concubina metu gehēnæ vel naufragij nullum esse: quia re vera extorquetur eo naufragiō & periculo consensus & alias non fieret ea coniunctio. Sicut ergo nō dicitur læsa libertas in eo casu, ita neque in isto, quādo iustè incussus est metus. Vt enim præclare I. C. in l. *continet.* §. *sed vim,* D. de eo quod metus causa, *Vim accipimus, atrocem, & eam quæ aduersus bonos mores fiat: non eam, quam magistratus intulit, scilicet, iure licito, & iure honoris quem sustinet.*

¶ Ex dictis colligo primò, quando iusta causa adest rectè posse principes adigere subditū aliquem ad matrimoniū. Neq; id pugnat cū Tridentini decreto sess. 24 Reformat. matrim. c. 9. Id enim probant superiora omnia, & Tridentinū intelligendū esse de vi iniusta est cōmunis sensus: alias numquā posset quis iustè adigi ad matrimonium, quod absurdum est. Atque de vi iniusta sermonē esse tantū indicant illa verba decreti. *Cum maximè nefarium sit ab ijs iniuriam nasci, à quibus iura expectantur.* Adde Tridentini decreto & excommunicatione ibi lata non ligari reges aut imperatores, cū de illis nō fiat expressa mentio, nec ligari etiam patres, sed tantum temporales quosdam dominos, & publicam forte rem iurisdictionē habentes, vt iudices & episcopos, vt optime Thomas Sanchez lib. 4. disp. 22. in fine oportet enim Regē aut Imperatorē exprimi, vt expressit Tridentinū sess. 22. c. 11. de re-

de reformat. & exprimit Bulla cœnæ.

¶ Secundò colligitur idē fortiori ratione dicendū esse, quando nō cogit, vt cū aliqua determinatè nubat, sed tantum metu & vi adigit, ne cū certa quadam fœmina ineat matrimonium, liberum relinquens, vt eligat aliam. Nam concilium expresse loquitur de matrimonio cū certa ac determinata fœmina, vel quando nō relinquitur liber ad ineūdum matrimonium. Est autem moraliter impossibile, si cui iustè impediatur matrimonium cū certa quadam fœmina, aditum etiam intercludi, ad ducendam vxorem aliam sibi conuenientem. Idē quod de principe intelligo de patre, superiori, & alijs eiusmodi. Et quidem, id verū esse conuincit antiquus ecclesiæ vsus, multis enim ob aliquod delictum aditus ad coniugia præcludebatur, itaque coniux à nullo duci poterat, nihilque ab ecclesia actum contra libertatem matrimonij, vt dixi suprà c.13 §.4.

¶ Id etiam multo potiori ratione dicendum est de Magistris militarium ordinum respectu suorum militum. Ordinis enim S. Iacobi milites (eorum statuta legi tantum, ac bullas Pontificias) à sua prima confirmatione per Alexandrum III. nubere non possunt sine licentia Magistri. Id quod iure optimo statutum est, vt videat, consideretque Magister, an eligant vxorem, quæ & ipsis & ordinis splendori ac dignitati conueniat. Præuidit autem sine dubio pontifex sæpe Magistrum nonnulla prohibiturum coniugia, quæ scilicet milites minus deceret: illiq; vel amore, vel libidine cæci appeterent: imò ea fuit tota ratio eius constitutionis: nec existimauit in eo lædi libertatem matrimonij, si quis iuxta id, quod æquum est, & nō iuxta id quod lubet compellatur abstinere ab vxore ducenda. Et forsan multis indecoris coniugijs præcluderetur occasio, si pontifex irrita redderet coniugia equitum Militariū absque consensu expresso Magistri contracta. Adeo q; verū est præuidisse pōtificē multa eiusmodi connubia impedienda, idq; æquissimum iudicasse, vt acriter inuehatur Innocentius III. contra equites militares extorquentes à Magistro licentiam ad cōiugia, inquit enim: *Cum igitur in ordine militiæ S. Iacobi iam contractū ante factam professionē matrimoniū toleretur, & post etiam ex Magistri licentia contrahi permittatur, quidā de fratribus ipsis, sicut te significante didicimus, ex his occasionē sumentes, à te deducendis vxoribus nituntur indulgentiam extorquere, quæ si passim daretur, in detrimentū domus non modicum redundaret. Nos ergo indemnitati domus tibi commissæ paterna sollicitudine præcauere volentes, autoritate præsentium inhibemus, ne aliquis fratrū eiusdē ordinis à te, vel successo-*

ribus

pretium, ne prodat, vel accuset, rescindi. Promissio autem facta à liberta patrono metu seruitutis, non rescinditur; quia & metus iustus, & nihil ibi malo more aut contra bonos mores actum est. Quid autem dicendum de matrimonio ex iusto metu celebrato, dicam infrà. §. 12.

¶ De his vero contractibus, qui celebrantur ex metu iniustè illato, prima sententia in vniuersum asserit contractus ex graui metu iniusto celebratos non esse irritos, sed valere mero iure positiuo, esse tamen auctoritate iudicis rescindendos actione quod metus causa. Ita sensit Glossa capit. vnico, de his quæ vi. in 6. notab. 1. & cap. 2. de his quæ vi, v. *Coactus*, aliique innumeri iuris interpretes, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez libro quarto, de matrimonio disputatione octaua, numero quarto. Ex Theologis Ricardus in quarto, dist. 29. artic. 1. quæst. 2. paragrapho qui vult tenere opinionem. Paludan. dist. 15. quæst. 2. artic. 5. numero 32. Soto dist. 29. quæst. 1. articulo 3. & alij recentiores. Argumenta, quibus nituntur, partim desumuntur ex iure, partim ex ratione. Quæ ex iure, adducam infrà, quæ ex ratione hæc sunt. Primum substantia contractus consistit in consensu & voluntate. Sed in eo consensu metu extorto est verus consensus, veraque voluntas. Valent igitur. Deinde quia isti contractus iure naturali valent, ac pariunt naturalem obligationem. Ius autem positiuum iubet tantum rescindi, vt constabit postea. Sed iam dictum est in præcedentibus, qui contractus per ficiantur consensu coacto qui secus; & in quibus defectus voluntarij rescindatur in defectum tituli. Quare ea sententia vniuersè accepta non placet.

¶ Secunda sententia sine vlla distinctione affirmat omnem contractum metu graui celebratū esse ipso iure positiuo nullum. Ita Bartolus l. *metum autem præsentem*, §. *volenti*. num. 2. D. de eo quod metus causa, Fortunius tract. de vltimo fine illat. 1. num. 387. ex Theologis Soto lib. 8. de iust. quæst. 1. art 7. Palacios lib. 4. de Contract. cap. 9. §. dixerim igitur. Molina tomo 2. dist. 326. in solut. ad 2. Ludouicus Carbo de Restitut. quæst. 46. conclus. 5. Argumenta quoque pro hac sententia partim ex ratione petuntur, qua probare contendunt per contractum metu celebratum non posse transferri dominium, quæ tamen ex §. præcedenti soluta manent, partim desumuntur ex iure positiuo, quæ adducam infrà.

¶ Mihi ergo videtur in hac re sub distinctione loquendum, consequenter ad ea, quæ diximus de va-

valore contractuum, ex metu iure naturali. Quæ enim ex metu graui facta iure naturæ sunt inualida, nisi ius positiuum specialiter & expresse valere velit, iure communi non valent, cum relicta ea sint dispositioni iuris naturalis.

¶ In primis igitur, vt per partes explicemus, contractus omnes, in quibus legitimus titulus est donatio vel liberalitas, si ex graui metu fiant iniustè illato, etiam iure positiuo sunt irriti ipso iure, requiritur itaque iudicis auctoritas non ad irritandum, sed vt irritos fuisse à principio declaret. Probatur primo ex l. *qui in carcerem*. D. de eo quod metus causa. *Qui in carcerem aliquem intrusit, vt aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est*. Quem textum de promissione intelligit Glossa, & l. 1. §. *quæ onerandæ*. D. Quarum rerum actio non detur, vbi stipulationes omnes liberto ex metu minuendæ libertatis factæ censentur nullæ. *Quæ onerandæ libertatis causa stipulatus sum, à liberto exigere non possum. Onerandæ autem libertatis causa facta bellissimè ita definiuntur. Quæ ita imponimus, vt si patronum libertus offenderit petentur ab eo, semperque sit metu exactionis ei subiectus, propter quem metum quoduis sustineat patrono præcipiente*. Et ex l. *dolo*. C. de inutil. stipulat. *Dolo vel metu adhibito actio nascitur, si subdita stipulatio sit: per doli mali tamen, vel metus exceptionem submoueri petitio bebet*, & l. 28. tit. 11. p. 5.

¶ Hinc fit prorogationem iurisdictionis metu extortã nullam esse ipso iure, vt probat textus in l. 2. D. de iudicijs. v. *ac si restitisset*: est enim actus ex liberalitate proueniens, quæ destruitur interueniente metu: in quo non rectè Thomas Sanchez lib. 3. de matrim. distin. 39. num. 13. & quamuis demus ea lege nihil decerni, adhuc nulla esset eiusmodi prorogatio, quia, cum iure naturali sit nulla iuxta dicta, nihil disponente iure positiuo, standum dispositioni iuris naturalis. Idem dico de licentia ad aliquid efficiendum metu extorta propter eandem rationem. Idem etiam de renuntiatione beneficij per metum facta, quia cum ius non iubeat valere, naturali iure nulla est. Vnde renuntians adhuc tenetur ad horas Canonicas recitandas, & potest ad eius titulum ordinari. Idem dicendum de promissione dotis l. *si mulier* §. *si dos*. D. de eo quod metus causa: similiter iudicandum de Electione metu extorta, nullam, scilicet esse iure naturali & positiuo. Idemquoque de absolutione à censura per metum aut vim extorta, c. *vnico*, de his quæ vi, in 6. quod intellige de excommunicatione iusta: nam de iniusta aliter iudicãdum, cũ reuera

non ligauerit, vt constat ex his, quę dixi supra. §. Quod etiam extendendum ad reuocationem censuræ ante diem vel conditionem, sub qua promulgata est. Cum enim hæc ad liberalitatem pertineant & iure naturali nulla sunt, si adhibeatur vis, & iure etiam positiuo, quoties valere non iubet.

¶ Deinde existimo contractus illos, in quibus datur res pro re, quos iure naturali valere diximus valere etiam iure positiuo, datur tamen actio, quod metus causa. probat textus in l. 1. C. de rescind. vendit. ibi *irrita est*, adiuncta Glossa, hoc est, *irritanda*, estque manifesta dispositio nostri regni li. 56. tit. 5. p. 5. ibi. *Por miedo, o por fuerça comprando, o vendiendo, no deue valer, mas deue ser desfecha la venta, o compra.* Hinc patet, si quis adierit hæreditatem ex metu, hæres quidem fit, datur tamen actio, quia subit onera, cum lucro tamen: itaque est ibi contractus rei pro re l. *si mulier.* §. *si metu coactus.* D. de eo quod metus causa, ab illis *si metu coactus adiui hæreditatem*, & infra, *sed per prætorem restituendus sum*, & l. *si metus causa.* D. de adquirenda hæredit. ibi. *si metus causa adierit aliquis hæreditatem, datur tamen abstinendi facultas.*

¶ Nec verò huic nostræ sententiæ, quæ summa cum distinctione & perspicuitate procedit, obstant nonnulla, quæ auctores primæ & secundæ sententiæ adducunt ex iure, quæ diluamus oportet. Primo opponitur textus in c. *Abbas.* De his quæ vi illis verbis, *quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari.* Valent ergo mero iure. Respondetur tamen eam renuntiationem omnimodã beneficij, de qua in eo cap. sermo est, nullam esse iure positiuo & naturæ, cum ex liberalitate procedat. Quare id quod vniuersè dicitur debere de iure in irritum reuocari, quæ ex metu facta sunt, ita interpretor, debere vnumquodque irritari iuxta suam naturam, vel irritando, si validum fuit, vt dicebamus de contractibus, in quibus datur res pro re; vel declarando irritum fuisse contractũ, vt in eo casu contingebat.

¶ Secundò opponitur textus in l. 1. D. de eo quod metus causa ibi: *Ait prætor. Quod metus causa gestũ fuerit, ratum non habebo.* Verbum enim hoc futuri non ostendit rem esse ipso iure irritam, sed irritandã. Interpretor tamen, sicut textum præcedentem, idest, ergà vnumquodque factum, iuxta id quod postulat eius natura, me geram, vel declarando irritum, vel irritando, si validè celebratum fuerit. Vel secũdo dici potest in hoc textu & præcedenti solum dici ea quæ fiunt ex metu esse irritanda auctoritate iudicis, si forte valida fuerint, non tamen in illis negatur aliquid ex vi, aut metu factum etiam iure positi-

uo.

uo esse inualidum.

¶ Tertio obijcitur textus in l. fin. C. de his quæ vi, ibi. *Venditiones, donationes transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari*. Vbi expende idem statui de venditionibus, & donationibus. Non est ergo vllum discrimen, sicut nos assignauimus. Verum facile respondetur eodem modo, quo præcedentia iura explicabamus. Præcipitur infirmari auctoritate iudicis vnũquodque iuxta suam naturam, vel irritando venditionem validè celebratam, vel declarando irritam donationem metu extortam. Nec vero insolens cuiquam videatur, si isto modo verba iuris interpretemur, cum etiam auctores primæ sententiæ qui admittunt aliqua esse iure pósitiuo nulla, vim eorum verborum isto modo interpretari teneantur.

¶ Quarto desumitur argumentum ex Instit. de exceptionibus in principio illis verbis: *Si metu coactus Titio stipulanti promisisti, quod non debueras promittere, palam est, de iure ciuili obligatum esse*. Ecce sermo est de promissione. Igitur promissio metu extorta valida est mero iure. Sed veram interpretationẽ ostendit nobis Glossa eo loco, *credens*, inquit, *te debere, quod non debebas*, insinuaturque hæc interpretatio illis, *quod nõ debueras promittere*. Itaque non mirum, si iure ciuili maneat obligatus, est enim contractus in quo res datur pro re, qui mero iure valet, rescindendus tamen est auctoritate iudicis.

An ex metu reuerentiali facta irrita sint iure naturali, & positiuo.

§. XI.

CERTVM in primis metum reuerentialem, si cum eo cõiungantur minæ atque verbera censendum esse grauem, in quo cõueniũt DD. omnes. Nec solum grauis censeri debet, cum contractus celebratur cum ipso, qui metum incutit grauem, aut in eius vtilitatem, vt nõnulli dixerunt, nõ rectè, sed etiã si incutiatur, vt ineas contractum cum aliquo tertio etiam sine incutientis vtilitate. Tota ergo dubitatio est an metus reuerentialis seclusis minis, verberibusque censeri debeat grauis metus.

¶ Nonnulli enim existimant nõ esse grauem metum reuerentialẽ solum; pro hac sententia non pauci DD. allegari possunt, quos refert, & sequitur Thomas Sãctius lib. 4. de Matrim Disput. 6 à n. 7. fundamenta referam, & dissoluam paulo post.

¶ Mihi tamẽ videtur verius metum reuerentialem grauem esse, &

qui vi rum constantem, & æquitatis, & iuris obseruantem deterreret, vt explicabo statim. Quã sententiam non pauci docuerũt, quos refert idem Sanctius disput. cit. nu. 4. & inter eos Nauarrus lib. 4. consil. in prima editione, de spons. consil. 36. Et quidem vim reuerentiæ paucis explicuit regula, *velle* D. de Regulis iuris. *Velle non creditur qui obsequitur imperio patris, vel domini: Blando*, inquit, poeta, *vis latet imperio*. Itaque quiuis homo cordatus iudicat.

¶ Ex his colliges primò idem iudicium ferendum esse de contractibus iure naturali irritis metu reuerentiali, atque ex metu graui, & sub eadem distinctione procedendum iuxta dicta in superioribus.

¶ Secundò colliges, si iura attẽdas, eodem modo & cum eadem distinctione loquendum, eos scilicet contractus, qui iure naturali valent etiam ex metu graui, valere quoque, ex metu reuerentiali iure positiuo, eos autem, quos metus reuerentialis nullos reddit, effici etiam nullos iure positiuo, rescindi tamen actione, quod metus causa. Hinc promissio liberti ex metu patroni nulla est. l. 1. l. *quarone rande*. D. quarum rerum actio nõ detur. Vnde ex eo non valet argumentum ad alios cõtractus ex metu reuerentiali celebratos. Donatio etiam eo interueniente metu nulla censetur l. 1. D. de furtis, ibi, *sed furtum censetur, si patronus auferat etiam sciente & tacente seruo*. At contractus in quibus datur res pro, re iuxta dicta suprà, validus censetur etiam si fiat ex reuerentiæ metu. l. *fideiussor*. §. *pater*. D. de pignoribus, vbi valet obligatio domus, ex metu reuerentiali facta Ex quibus magis confirmãtur quæ diximus scilicet metum reuerentialem in iure esse grauem.

¶ Hinc etiam consequenter inferes concessionem vectigeliũ aut, noui tributi, quæ comitijs coactis fieri solet, etiam si extorqueatur metu reuerentiæ, aut quouis alio graui, valere quidem in conscientia, nec principem obnoxium esse restitutioni. Illa enim concessio non pertinet ad liberalem donationem, atque ideò nec exigit plenum voluntarium. Ea enim tributa regi conceduntur, quò & regnũ tueatur, & regni hostes debellet, alijsq; publicis necessitatibus subueniat. Vnde neque etiam iure positiuo est ea concessio irrita. Imò si causæ, quæ ad exigendum tributũ requirantur, sint verè iustæ, & aliter illis necessitatibus commodè subueniri non possit, nec peccat princeps vim inferẽdo, regnorũ ꝓcuratoribus, nec enim ea vis aut metus iniustus esse potest, si causæ iustæ sunt exigendi tributa. Quod multò magis locum habet si vectigalium impositio non dependeat ex populi consensu, vt insinuaui 1. p. variarum disput. relect. 1.

¶ Hinc

¶ Hinc deniq; facile dilues, quæ pro se adducit Thomas Sanchez. Non enim obstat textus in c. *ex literis*, de desponsat. impub. ibi. *Nolente & inuita minis parentum impulsa*. Nec video qua ratione ex isto textu auctor iste suam probet sententiam. Interuenire in eo casu minas, fateor, & ideo irritum ex illis celebratū declaratur, annuo. Inde autem non sequitur si minæ non interuenissent, non irritum declarandum.

¶ Neque obstat etiam textus in c. 2. de pactis in 6. vbi dicitur valere renuntiationem filij in fauorē patris, nisi vis, aut dolus interueniat, Non assequor, in quo faueat oppositæ sententiæ textus iste: aut quid in eo textu probet ex metu reuerentiali factam donationē valere. Dicit nullam fore si vis intercedat, verum sane. At ego dico ibi vis nomine intelligi metum grauem atque ideo reuerentialē etiam comprehendi, qui grauis est.

¶ Addendū tamen pro maiori explicatione, in eo enim errat Thomas Sanctius, quia non distinguit aliud esse reuerētiā patri, aut superiori debitam, aliud reuerētialem metū, & aliquem operari posse ex reuerentia debita superiori, & non ex metu reuerentiali: & aliquem operari posse ex superioris præcepto & obedientia, & ex metu, non enim hæc idem sunt, vt falso existimauit iste auctor. Si enim filius amet obedire parenti, cōplaceatq; in obediendo nullū erit inuolūtariū, & operatur ob debitā superiori obedientiā, cum tamen metus efficiat inuolūtariū aliquo modo, vt iā dixi. Vnde non dicimus reuerentiā efficere inuoluntariū, sed metū reuerentialē, quo timetur eius offensio, cui debetur reuerentia. Hunc dico esse metū grauē. Grauissimū enim & molestū iudicat quisq; experiri patrē, superiorē, dominū infensum habere, & toruè aspicientē. Quare vt metus reuerentialis sit, necesse est adsit cogitatio imminētis mali, quod sequitur vel timetur ob non seruatā patri reuerentiā, cū metus sit cogitatio impendentis mali. Vnde si eo ingenio pater sit, vel superior vt etiāsi illi non seruetur reuerentiā, non offendatur, aut leuiter offendatur non erit metus grauis, vt docuit Lesius lib. 2. de virtut. Cardinal. c. 17. dub. 6. num. 35.

¶ Tādē inferes quid dicendum de professione ob metū reuerētialem emissā. Cū enim professio ex metū facta nō sit irrita iure naturali, sed ecclesiastico, isteq; sit grauis metus, cōsequēter erit nulla. Neq; obstāt ea, quibus permotus Thomas Sanct. in ea disp. docet oppositū, quę tātū probāt professionē factā ex pręcepto parētū nō esse irritā. Nō enim attēdit aliud esse agere ex præcepto & reuerētia, quod sine vllo inuoluntario esse potest, aliud ex metu reuerentiali, vt iam explicuimus.

Matrimonium ex metu graui iustè illato contractum an sit irritum iure naturali & positiuo.

§. *XII.*

DVO sunt, quibus hæc controuersia finietur, & sigillatim explicanda. Inspiciēdum enim est si metus incutiatur ad extorquendum consensum matrimonij vel ad aliū finem, vel an metu illato ex causa naturali, vel delicto vtatur aliquis.

¶ Primò igitur, si metus, siue iustus sit, siue iniustus non inferatur ad extorquendum matrimonium, sed aliquis sit in metu constitutus ex graui malo vel quod natura acciderit, vel in quod sua se culpa coniecit, matrimonium valet. Ratio est manifesta, quia in primo casu non dicitur esse consensus ex metu, & in secundo casu alter non infert metum, sed ipse sibi sua culpa vel morbo. Rem istam explicemus exemplis. Matrimoniū metu gehennæ, vel mortis subitæ, vel naufragio impendente, vel ægritudine vrgente, contrahit aliquis cum concubina, valet quidem. Item si quis ducat vxorem, quia dicit medicus moriturum ægrotum, ob humoris abūdantiam, nisi copuletur vxori. Itē valet coniugium detrusi in carcerē qui non in eū finem coniectus est: & captiui etiā apud hostes, ex eodē fundamēto. Itē si quis vt mortē euadat, ad quam damnatus, ex aliquarū regionū consuetudine ducat meretricem. Ipse enim eligit id mediū, vt euadat periculum, in quod se sponte coniecit. Idem est si alius ei offerat immunitatem periculi, dūmodo nubat, periculi inquam, in quod se ipse coniecit. Idem est, si iudex iustè iudicato ad mortē, promittat impunitatem, si filiam ducat, vel aliam fœminam, nec ille dānatus sit eo fine, sed ob delicta, exigitur tamen matrimonium illud vt præmium impunitatis eius periculi in quod se coniecit. Imò idem dicendū, quāuis iudex dānasset iniustè; dūmodo nō ad eū finē dānasset. Neque enim in hoc attenditur an iustè, vel iniustè damnauerit, sed an consensus extorqueatur metu: non autem extorquetur, si non eo fine actum est. Idem est si ei, qui capite plectendus est ob homicidiū probatum legitimè, promittatur impunitas, dummodo nubat occisi filiæ. Id certe æquū est, tum quia non eo fine damnatur; tum etiam, quia quāuis eo fine fieret, iustè fieret. Item si obsessus matrimonium offerat, cum filia obsidentis. Item si inuentus in stupro offerat consanguineis matrimoniū cū illa, vel in adulterio deprehēsus, offerat matrimoniū cū aliqua consanguinea mariti: dūmodo non id faciat metu mortis.

mortis inferendæ à consanguineis, vel viro, is enim metus vt dicebã §. 10. esset illatus iniustè, cũ nó possint iustè occidere, sed tantum comprehendere, & iudici prodere. Potest autem in eo casu acceptare matrimonium illud, vt præmium ne prodatur, vel accusetur, quia ibi potissima est iniuria consanguinei, vel mariti, & eò tendere debet iudicis sententia, vt illa compensetur iniuria. Quare si fine sententia compensationem offert, quam læsus iudicat sufficientem nihil agitur contra bonos mores. In quo vides esse latum discrimen inter hunc casum, & eos de quibus agitur in l. *nec timorem*, & l. *isti quidem*. D. de eo quod metus causa, vt iam supra §. 10. explicuimus.

¶ At quando metus iustè quidẽ incutitur, ad eum tamen finem vt matrimonium contrahatur, etiam tunc dicendum est ex communi certaque sententia valere matrimonium iure naturali. Ita docent non pauci, quos refert & sequitur Sanctius lib. 4. disp. 13. à nu. 3. Ratio eadem est. Quando enim iustè infertur metus, non extorquetur consensus iniustè, nec per iniuriam, & is, qui cogitur, non est rationabiliter inuitus, quandoquidem iure cogitur, & ille in nó parendo, recedit à iure, & æquitate: vnde ipse sibi potius metum infert. Quam rationem attigit aleganter I. C. in l. *si mulier*. D. de eo quod metus causa. *si mulier contra patronum suũ ingrata facta, sciens se ingratam, cum de suo statu periclitaretur, aliquid patrono dederit, vel promiserit ne in seruitutẽ redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert*. Expende illã rationem. *ipsa infert*, ipsumque delictu n, quod illa commisit: non patronus, non lex, non alius. Præclara sunt, quæ in eam rem scribit Couarruuias 2. p. de matrim. ca. 3. §. 4. num. 11. his verbis. *Non enim est metus cadens in virum constantem is, qui non infertur ab aliquo, sed is qui metum allegat, sibi metum intulit, perpetrando ea, quæ digna sunt excommunicatione, alia ve pœna, per d. l. si mulier. Siquis enim iure aliquid se facturum comminatur, vt aliquid ei promittatur, detur, aut fiat, non videtur res illa gesta per metum cadentem in virũ constantem, quia is qui rem agit, metum sibi intulit, committendo rem dignam illa comminatione, & ita ipse erat in eo metu constitutus*. Hæc Couarruuias. Ex quo enim quis crimẽ committit, & pœnæ obnoxius est, & illam iam ab eo tempore subijsse censetur in sacris liter s, vt probaui multis exemplis 1. p. Var. disput. in disput. de Agno typico cap. 29.

¶ Neque obstat primò textus in c. *veniens*. 2. de sponsalibus, vbi decernitur irritum esse matrimoniũ eius, qui repertus à patre cum filia, coactus est illam ducere, cum tamen videatur pater iustè cogisse,

de reformat. & exprimit Bulla cœnæ.

¶ Secundò colligitur idē fortiori ratione dicendū esse, quando nō cogit, vt cū aliqua determinatè nubat, sed tantum metu & vi adigit, ne cū certa quadam fœmina ineat matrimonium, liberum relinquens, vt eligat aliam. Nam concilium expressè loquitur de matrimonio cū certa ac determinata fœmina, vel quando nō relinquitur liber ad incūdum matrimonium. Est autem moraliter impossibile, si cui iustè impediatur matrimonium cū certa quadam fœmina, aditum etiam intercludi ad ducendam vxorem aliam sibi conuenientem. Idē quod de principe intelligo de patre, superiori, & alijs eiusmodi. Et quidem, id verū esse conuincit antiquus ecclesiæ vsus, multis enim ob aliquod, delictum aditus ad coniugia præcludebatur, itaque coniux à nullo duci poterat, nihilque ab ecclesia actum contra libertatem matrimonij, vt dixi suprà c. 13 §. 4.

¶ Id etiam multo potiori ratione dicendum est de Magistris militarium ordinum respectu suorum militum. Ordinis enim S. Iacobi milites (eorum statuta legi tantum, ac bullas Pontificias) à sua prima confirmatione per Alexandrum III. nubere non possunt sine licentia Magistri. Id quod iure optimo statutum est, vt videat, consideretque Magister, an eligant vxorem, quæ & ipsis & ordinis splendori ac dignitati conueniat. Præuidit autem sine dubio pontifex sæpe Magistrum nonnulla prohibiturum coniugia, quæ scilicet milites minus decerent: illiq; vel amore, vel libidine cæci appeterent: imò ea fuit tota ratio eius constitutionis: nec existimauit in eo lædi libertatem matrimonij, si quis iuxta id, quod æquum est, & nō iuxta id quod lubet compellatur abstinere ab vxore ducenda. Et forsan multis indecoris coniugijs præcluderetur occasio, si pontifex irrita redderet coniugia equitum Militariū absque consensu expresso Magistri contracta. Adeo q; verū est præuidisse pōtificē multa eiusmodi connubia impedienda, idq; æquissimum iudicasse, vt acriter inuehatur Innocentius III. contra equites militares extorquentes à Magistro licentiam ad cōiugia, inquit enim: *Cum igitur in ordine militiæ S. Iacobi iam contractū ante factam professionē matrimoniū toleretur, & post etiam ex Magistri licentia contrahi permittatur, quidā de fratribus ipsis, sicut te significante didicimus, ex his occasionē sumentes, à te deducendis vxoribus nituntur indulgentiam extorquere, quæ si passim daretur, in detrimentū domus non modicum redundaret. Nos ergo indemnitati domus tibi commissæ paterna solicitudine præcauere volentes, autoritate præsentium inhibemus, ne aliquis fratrū eiusdē ordinis à te, vel successoribus*

ribus tuis contra regulam vestram licentiã extorqueat cõtrahendi, ita vt eadẽ regula firmiter obseruetur &c.

Matrimonium ex metu iniusto celebratum esse irritum, & quo iure.

§. XIII.

ESSE irritum iure ecclesiastico dubitari non potest. c. *Cum locum*, c. *veniens*. 2. c. *consultationi*, de sponsalibus. At dissensio est, an solum ecclesiastico iure, an etiam naturali sit irritum.

¶Omissa igitur eorum opinione, qui dicunt matrimonium ex metu iniusto celebratum esse ratum, sed illud ecclesiæ autoritate dissolui, prima sententia docet matrimonium esse validum naturali iure, sed irritum iam solo iure ecclesiastico. Ita docet Paludanus in 4. d. 29. q. 1. art. 3. Durandus q. 2. Maior q. 1. Almainus quæst. 1. art. 3. quem sequitur Ioannes Azor tomo 1. lib. 1. cap 11. quæst. 6. & Thomas Sanctius lib. 4. d. 14. num. 2. Eorum fundamenta hæc sunt. Quia quod metu geritur est simpliciter voluntarium: ad matrimonium autem sufficit consensus verbis expressus. Deinde quia alij cõtractus, qui ex metu sunt irriti, tantum sunt irriti iure ecclesiastico. Ergo & matrimonium, nulla enim videtur esse discriminis ratio. Præterea quia quicumque metus etiam leuis minuit de libertate matrimonij: & tamen omnes conueniunt eo ex metu contractũ valere. Igitur quod ex graui metu initum sit nullum, tantum prouenit ex iure ecclesiastico. Denique quia baptismus etiam exigit voluntatem & animum suscipiendi, & iuramentum exigit libertatem. Et tamen etiam si baptismus coactè suscipiatur obligat. c. maiores de baptismo; & iuramentum metu extortũ obligat. c. verum. c. si verò de iure iur. Ergo etiam valeret ex natura sua matrimonium, nisi ius ecclesiasticum illud irritasset.

¶Cæterum leuissimis argumentis commoti DD. isti à communi discessere sententia. Verius enim sine dubio est, matrimonium initum ex graui metu esse nullum, non solum, si spectes ecclesiasticum ius, sed etiam inspecto naturali: atque adeo non tantum in ecclesia, sed etiam extra ecclesiam inter infideles nullum esse matrimonium ex metu iniusto celebratum. Hãc sententiam tenet D. Thomas in 4. d. 29. quæst. vnica, artic. 3. quæstiuncula. 1. in corpore, quem sequitur Turrecremata 31. quæst. 2. in summa, num. 8 Altisiodorensis lib. 4. sum. tract. 9. cap. 7. quæst. 5. Scotus in 4. d. 29. q. 1. art. 2. Paulus Comitolus lib. 1. respons. moral. q. 122. aliique

alijque complures, quos refert Sanctius disput.cit.nu.1.

¶ Ratio huius sententiæ ex ipsa natura matrimonij desumitur. Quia ad illud maius & perfectius voluntarium requiritur, quam ad alios cótractus ciuiles. Id quod ex perpetua ratione vinculi matrimonij colligit D.Thomas in Addit. ad 3. p. quæst. 47. art. 3. Et quidem cum alij contractus sint minoris momēti & natura sua dissolubiles humana autoritate, mirum non est, si validè fiant, etiã si contrahantur voluntariè mistè. Et præterea multa sunt in alijs contractibus ab omnibus recepta circa consensum debitum in illis, quæ tamen locum non habēt in matrimonio. Nam contractus celebratus sub conditione, illã subsecuta purificatur, ita vt non liceat à contractu recedere; & tamen; si matrimonium celebratur sub conditione, non valet sine nouo consensu, posita etiam conditione, vt iam supra dictum est. Deinde in alijs contractibus conditionatis non licet ante euentum conditionis recedere à contractu: at in contractu matrimonij licet. Denique matrimonium numquam valet consensu debito: & tamen valent alij contractus: imò etiam si desit animus contrahendi, dummodo adsint externa signa, valent in quouis foro contractus: & tamen secus est in matrimonio. Signum ergo est aliquid specialius requiri ad cōsensum matrimonij ex natura huius contractus, quam ad alios, quod, vt dicebã ex perpetuitate vinculi colligit D. Thomas.

¶ Sed & insinuauimus nos aliã etiam rationem suprà, ex qua id quod ad præsens institutum attinet, etiam colligitur, scilicet esse vinculum mutui ac reciproci amoris: est animorum, corporumque coniunctio. Mutuus autem amor cum coactione & metu stare non potest. Vnde eo præsente euertitur voluntarium ad matrimonium requisitum. Vt enim c. *præsens*. 20. quæst.3. *quod quis non diligit, facile contemnit*.

¶ Ex hoc discursu duo priora argumenta primæ sententiæ facilè diluentur. Constat enim & ad matrimonium non sufficere mistè volūtarium, & diuersam esse rationem illius, in quibus datur res pro re. Ex eo enim capite non repugnaret validè celebrari cum voluntario misto: nisi ex speciali ratione exigeret plenius voluntarium.

¶ Tertij vero argumenti difficultas exigit an metu leui reddatur etiam matrimonium nullum iure naturæ. Multi affirmant non valere, si contrahens leui metu ductus est, ita vt sine illo omnino non contraheret. Sic docet Gabriel in 4. d. 29. quæst. 2. art. 2. conclus. 4. Nauarrus in sum. c. 17. num. 29. & ca. 22. num. 51. notab. 1. Couar. p. 2. de matrim. cap. 3. §. 6. num. 4. Id enim

exigere

exigere videtur summa libertas matrimonij, cui libertati etiam officit leuis metus. Et cum matrimonium sit indiuidua vitæ societas, quolibet incusso metu lædi videtur.

¶ Cæterũ ego existimo probabilius matrimoniũ leui metu contractũ valere iure naturæ, & ciuili. Primũ cõstat quia in matrimonio non deest titulus, vt transferatur dominiũ sufficiens, si adsit voluntariũ, quod exigit contractus iste ex sua speciali ratione. Videamus ergo an speciali rationi huius contractus repugnet voluntarium cum leui metu. Coniugium quidem perpetuũ est, & indissolubile: at leuis metus non obstat perpetuitati: leuis enim metus sicut facili negotio concipitur, facili etiam negotio depellitur. Matrimoniũ præterea est vinculum mutui amoris. At quominus inter aliquos oriatur amicitia non obstat leuis metus, sicut neque leues offensæ ex natura sua dissoluũt amicitiam. Pari etiam ratione non videtur obstare educationi prolis: nec esse magni alicuius damni occasio: qui enim leuis metus causa rixas excitaret, impudens iudicari deberet. Adde liberorum procreationem non esse primariũ finẽ matrimonij. Nulla ergo ratio est propter quã dicamus leuẽ metũ pugnare cũ natura matrimonij. Valet ergo iure naturæ: atque etiam ecclesiastico. Colligitur enim à contrario sensu, quod argumentum in hoc casu verbis canonis expensis, & rectè consideratis efficax iudicari debet, c. consultationi de sponsalibus. Et argumento desumpto à profesione leui metu facta, quam expressè valere ius statuit c. 1. & c. penultimo de his quæ vi. Vnde huiusmodi metũ passis negant iudices actionem, neque enim vllus esset litiũ & controuersiarũ exitus, si audirentur hi, quibus leuis metus incuteretur. Deinde quia non præsumunt quemquã terrore leui adductũ gessisse quod gessit. Imo ex hoc eodẽ confirmatur id quod de validitate eius iure naturæ modo dicebamus. Non enim credendum est Deũ instituisse contractum matrimonij dependentẽ à leui metu: vix enim vllus esset, qui contraheret validè: quis enim reperietur, qui non aliquo inductus metu contraxerit.

¶ Sed restat diluendum vltimũ argumentum, scilicet cur baptismus ex metu susceptus, ac iuramentum conceptum valeat, non verò matrimonium. Variè respondent DD. D. Thomas, Bonauentura & Altisiodorensis eam assignant disparitatis rationem, quia sacramentum baptismi est opus Dei, non hominum: at matrimonium dependet à cõsensu hominum. Sed non plenè assequor discrimen istud. Nam si consideres actionem siue effectionem gratiæ, quæ est effectus baptismi sicut eius effectus est opus Dei, ita etiã effectus sacramẽti matrimonij.

Adde

Adde ad effectum baptismi consequendū necessariam esse & voluntatē,& dispositionē bonam expartе voluntatis:nunc autē non loquimur de effectu,sed de validitate. Ille quidem valet,& verè confertur ita vt repeti non sit necesse, si adsit voluntas, quamuis coacta, & licet non detur gratia. Huius autem rationem inquirimus, cur ad baptismi obligationem seruandam cōpellatur aliquis,etiam si violenter illū susceperit, & vt baptismi desertor puniatur:& tamen matrimonij vinculo non teneatur per vim contrahens, licet etiam effectum gratiæ non sortiatur.

¶ Scotus aliter meditatur discrimina,inquit enim ideò differre,quia conditio baptizati efficitur melior nō sic eius, qui adstringitur matrimonio. Deinde quia consensus superioris ratificatur per consensum coactū aliquē fieri filium ecclesiæ: non autem sic in matrimonio. Tertio quia per baptismum quis assequitur ius adoptionis: adoptio autē non ita libero indiget consensu,sicut matrimonium. Nam adoptio in eum etiā cadit,qui non est compos rationis:at matrimonium non permittitur ei,qui non potest vti ratione atque consilio.

¶ Sed rationes istæ, licet subtiles sint, parum tamen solidæ, vt de se patet. Quare potissima huius ratio est, quia voluntas coacta simpliciter est voluntas: & ideo sufficit ad votum & iuramentum, quod obligat apud Deum, vt dicebam supra cap. 3. §. 4. Eadem ergo ratione, cum ex sacramento baptismi consurgat potissima obligatio in ordine ad Deum & consequenter ad ecclesiam, sufficit ad illum id voluntarium, quod ad peccatum mortale satis est, maximè cum in magna cedāt Baptizati vtilitatem. At verò ad matrimonium non satis est voluntarium, quod sufficit ad merendum coram Deo, vel demerendum: sed quod cum perpetuitate ac reciproco amore cohærant: cum eo autem non congruit voluntarium graui metu extortum. Quomodo autem matrimonium, & sponsalia ex metu cōtracta valeant, si firmentur iuramēto,dicā in tract. de iuramēto.

¶ Ex dictis colligitur idem dicendum esse, quamuis matrimoniū ex metu cōtractum consummetur etiam interueniēte metu:tū quia matrimoniū celebratū corā parocho & testibus nullū ob aliquod impedimentū, non potest postea validum fieri, ni corā parocho & testibus,aut interueniente dispēsatione, quæ suppleat eam solemnitatem ex declaratione Clementis VIII. quā retuli suprà. Vnde etiā si cessasset metus, & copularentur cū plena libertate,& affectu maritali & quantumcūq; cohabitarent, non supplente dispensatione solēnitatē, nullum esset matrimonium.

Quare

Quare iam post declaratione Clementis VIII. & Tridentinum locũ non habent, quæ de copula & cohabitatione disserit Thomas Sãchez lib. 4. disput. 18. Cum ergo nullum fuisset illud matrimonium ex metu contractum non potest sine prædicta solemnitate fieri validũ. Tum etiam quia quando sine illa solemnitate validum esse posset, copula illa coniugalis ex metu non potest efficere validum: ideò enim efficeret validum, quia præsumeretur consensus: præsente autem metu mortis non potest præsumi consensus. Adde potius teneri subire mortem, qui sciret matrimonium metu contractum esse nullum, cum ea copula in eo casu non posset à fornicatione excusari: nec enim excusatur consensu præcedenti, nec eo, qui tunc adesset, si adhuc vrgeret grauis metus.

¶ An autem peccet qui fictè vel verè consentit in matrimonium, quando adest metus grauis, latè explicat Thomas Sanchez lib. 4. disp. 26. Mihi videtur nullo modo peccare eum, qui verè consentit. Quod enim peccatum est quod ego matrimonium efficiam nullum iure positiuo & naturali? Vnde nulla etiam infertur iniuria sacramento, cum non subsistat non subsistente contractu, quod est eius fundamentũ. Eum verò qui fictè consentit, si subintelligat, si teneor ducere, vel equiuocatione vtatur, ne verba significent diuersum ab eo quod habet in mente, non peccat, quamuis ex eo sequatur alios decipi, quod ipse nõ intendit: quod si secus faciat, tantũ erit peccatum veniale, cum ob rationem dictam nulla fiat iniuria sacramento. Ac de his hactenus.

(?)

CAVSA

CAVSA. XXXII.

Ere omnia, quæ in causa præsenti, examinat Gratianus, explicata à nobis sunt superius, cum de impedimento ligaminis, vel de concubinarum cōiunctione sermo esset: tantum superest vt nonnulla de diuortio breuiter examinemus.

De diuortio adulterij causa ad canones q. prima, & sexta:

Cap. XXX.

De criminis adulterij grauitate & pœna.

§. I.

Grauissimum est adulterij crimen, & inter grauissima, secūdum locum obtinere, iam pridem docuit Clemens Romanus epist. 1. col. 3. *Ne forte*, inquit, *fornicij labes occasione accepta tamquam venenum pessimum serpat in vobis: cauere, & antecenire necessarium est, nequod in vobis adulterij occultum coalescat incendium & quod in omnibus peccatis adulterio grauius: secundum namque in pœnis obtinet locum. Quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant à Deo, etiam si sobrie vixerint.* Cui cōsonans Gelasius opusculo 2. col. 1. primū sacrilegio locum tribuit. Eandem sententiam Clementis recitato nomine probat Nicolaus 1. epist. 49. circa finem, & ad Consulta Bulgarorum ca. 51. homicidio cō parās grauius longè sentit esse adulterium. Inquit enim: *Denique hoc tam immane scelus est, vt homicidij quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione cataclismo vindicatum fuerit, adulterij autē flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus vxoribus perpetrauit, non nisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima & septuagesima generatione secundum euangelium luxerit in mundum.*

¶ Ideo Ecclesia inter ea peccata, quæ publica pænitentia expiabantur, contra adulteros non leuem, sed graue pœnam statuit. Illiberitanū c. 8. vt nec in fine communionē accipiat, c. 31. si vxores duxerint, acta legitima pœnitentia ad cōmuniorē admittit, c. 47. sæpius lapsum etiā in fine cōmunione priuat. c. 64. si vsq; ad finē vitæ in adulterio perse-

uerat, etiã in extremis negatur cõ-
munio: quod si reliquerit, decẽ an-
norũ pœnitentia præscribitur, ca.
68. Catechumenæ adulteranti vsq;
in finem differtur baptimus can.
78. fidelis coniugatus, cum Iu-
dæa vel gentili deprehensus arce-
tur à cõmunione; occultusque post
quinquẽniũ cõmunioni restituitur.
Grauius enim adulteriũ inter fide-
les, quã inter fidelem & paganũ pu
niendũ Patres eius concilij iudica-
runt. Ancyranum, c. 20. septem an
norum pœnitentiã adultero desig-
nat, vt sic tandẽ per suos gradus, re
stituatur cõmunioni. Totidẽ Mar-
tinus Bracarẽsis in sua collectione,
quæ est post Bracarense. 2. c. 78. Za
charias epist. 7. c. 25. decreti Ancy
rani mentione facta. Vvormatien-
se, c. 44. Nannetense, cap. 12. & 14.
Tolosanũ sub Victore. 2. antiquos
renouat canones. Rauenatense. 2.
sub Clemente V. c. 29. excommuni
cari decernit, si indurato animo nõ
eiecerint, vsq; ad mortẽ, & ecclesia
stica sepultura priuari. Palentinum
sub Ioanne 22. tit. de Adulterijs,
excõmunicatione percellit. Aliud
Palentinum sub Vrbano VI. excõ
municationis ipso facto incurren-
dæ sententiã profert, & nisi duo-
bus ante obitũ mẽsibus domo eiece
rint, careãt ecclesiastica sepultura.

¶ Nec minore seueritate punitæ
adulteræ, etiam si adulteraret con-
sentiẽte marito. *Si conscio*, inquit Il
liberritanũ, c. 70. *marito & ipso con-
sentiente fuerit vxor mœchata, pla-
cuit nec in fine eis dandam esse commu
nionem. Si vero eam reliquerit, & se-
parati fuerint, & dignè pœnituerint,
post decẽ annos accipiat cõmunionem.*
Olim enim nonnullæ vxores cũ
audirent ipsas nõ habere potestatẽ
sui corporis, sed virum, licere sibi
putabant ad torum alterius viri ac-
cedere, suo annuente vel præben
te licentiã. Disce ad id historiam
sub Constãtini temporibus ex Au
gustino lib. 1. de serm. Domini in
monte paulo post medium: [Sed ta
men (inquit) vtrum quod ait Apo-
stolus: Mulier non habet potestatẽ
sui corporis, sed vir, similiter, & vir
nõ habet potestatem sui corporis,
sed Mulier, possit in tantum vale-
re, vt permittente vxore, quæ mari
talis corporis potestatẽ habet, pos-
sit vir cum altera, quæ nec aliena
vxor sit, nec à viro disiuncta cõcũ
bere. Sed nõ ita est existimandũ:
hoc nec etiã fęmina permittẽte vi
ro facere posse videatur, quod om
niũ sensus excludit. Quãquã nõnul
læ causæ possint existere, vbi &
vxor mariti consensu, pro ipso ma-
rito hoc facere debere videatur, si-
cut Antiochiæ factum esse perhi-
betur. Nã Acindinus tunc præfe-
ctus, qui etiam Consul fuit, cũ quẽ-
dam libræ auri debitorem fisci exi-
geret, nescio vnde cõmotus, quod
plerũque in istis potestatibus per-
niciosum est, quibus quodlibet, li-
cet, aut potius putatur licere, com-
minatus

minatus est iurans, & vehementer affirmans, quod si certo die, quem constituerat, memoratum aurum non exolueret, occideretur. Itaque cum ille teneretur immani custodia, nec se posset debito illo expedire, dies metuendus imminere, & propinquare cœpit: & forte habebat vxorem pulcherrimam, sed nullius pecuniæ, qua subuenire posset viro. Cuius mulieris pulchritudine, cum quidam diues esset accensus, & cognouisset maritum eius in illo discrimine constitutum, misit ad eam, pollicens pro vna nocte, si ei misceri vellet, se auri libram daturum. Tunc illa, quæ se sciret, non habere sui corporis potestatem, sed virum suum, pertulit ad eum, dicens paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis Dominus, cui tota illa castitas deberetur, tamquam de re sua, pro vita sua vellet id fieri. Egit ille gratias, & vt fieret, imperauit, nullo modo iudicans adulterinum esse concubitum, quod & libido nulla, & magna mariti charitas se iubente, & volente flagitaret. Venit mulier ad villam illius diuitis, fecit quod voluit impudicus: sed illa corpus non nisi marito dedit, non concumbere vt solet, sed viuere cupienti. Accepit aurum, sed ille qui dedit; fraude subtraxit quod dederat, & supposuit simile ligamentum cum terra: quod vbi mulier iam domi suæ posita inuenit, prosiluit in publicum, eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, quia facere coacta est. Interpellat præfectum: fatetur omnia quam fraudem passa esset ostendit. Tum vero præfectus primò se reum, quod suis minis ad id ventum esset, pronuntiat tanquam in alium sententiam diceret, de Acindini bonis auri libram fisco inferendam: illam verò mulierem dominam in eam terram, vnde pro auro terram accepisset, induci. Nihil hic in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit: non enim de diuinis auctoritatibus deprompta historia est, sed tamen narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus, quod in illa muliere viro viuente commissum est, quemadmodum antea, cum sine vllo exemplo res ipsa poneretur, horruimus.] Hactenus ex Augustino.

¶ Id quod etiam licere suo exemplo viri vulgo sapientes iudicati censuerunt. Grauissimum enim virum Catonem vxorem suam Martiam Hortensijs domum filijs impleturam tradidisse Augustinus refert lib. de bono Coniu-

gali c. 18. & lib. de fide & operibus c. 7. Socratem, quem Apollinis oraculo sapientissimum iudicatum veneratur antiquitas, tamquam armenti matricem amico suo ad propagandam sobolem vxorem tradidisse scribit: irridetque vtriusque sapientiam Tertulianus, in Apologetico c. 39. Certum enim est etiã alterius permissu neutrum coniugem libidini sine adulterij reatu in seruire posse.

¶ Reus autẽ est adulterij non mi nus vir, quàm vxor, licet aliqua ratione fœmina adultera grauius peccare censeatur. Castitas enim pudicitiaque fœminas decet magis sine dubio, quàm viros. Vnde fœminæ tum ob hanc causam, tum ob partus periculum grauius peccant, confunduntur enim adulterio incerta stirpe familiæ, parentibus illegitima soboles ad scribitur, vt cũ iustis liberis eamdem partem ferant. Vnde & iure ciuili maritus de adulterio accusare vxorem potest, non ẽ contra. At ratione scandali, cum vir caput familiæ sit, & suo exemplo mores probos docere debeat, grauius etiam peccare quã fœminas docuit Augustinus li. 2. de adulterinis cõiugijs, c. 8. & li. de decem chordis, c. 3. habeturque infra hac q. sed de adulterij grauitate & pœnis diximus non pauca in nostris sacris concionibus quadragesimalibus in concione de adulte ra Christo oblata.

Adulterium esse causam diuortij perpetui, non tamen necessariam, & qua autoritate fieri debeat.

§. II.

Igitur merito Christus Dominus, qui matrimonij cõtractũ ad sacramenti dignitatẽ euexit, & ad suam primam institutionẽ reuocauit. Matth. 19. causa fornicationis diuortium concessit. Ex quo testimonio causam desumpserunt hæretici, vt adstuant licere ob adulteriũ dimittere, & dimittenti aliam ducere, quasi is sensus sit verborum Christi. Qui dimiserit vxorem suam ob aliam causam quam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, si verò ob fornicationem dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur. Et quicumque ob aliam causam, quam ob fornicationem dimissam duxerit, mœchatur, at si ob fornicationem duxerit, non mœchatur. Cæterum vt iam suprà. c. 13. §. 2. diximus, hæreticorũ is sensus est: nam post Christũ subl. repudia, quacũque ex causa, vt ibidẽ ostẽdimus: vnde viuẽte prima cõiuge nũquã licuisse etiã post adulteriũ secundũ matrimonium, eo loco communem esse Patrum & conciliorum sententiam ostendimus.

¶ Et quidẽ ex isto loco perperam colligi dimissam ob adulteriũ liberam

tam remanere, multa continentur. Primò, quia ea concors patrũ & cõciliorum sententia fuit, qui ita hũc locum intellexerũt. Secundo, quia per Christum sublata repudia, id quod Christus dominus ex eo confirmat, quia vnius tantum viri vna vxor esse debet: quæ ratio supposita indissolubilitate matrimonij nulla esset, si liceret vna dimissa alterã ducere, quacũq; ex causa dimittatur. Tertio quià Christus hoc loco indissolubilitatẽ adstruebat matrimonij. Ab eo autẽ alienũ erat dimittendi licentiã concedere, causa fornicationis. Quartò, quia melioris esset conditionis adultera, quam quæ ob morbũ dimittitur, cũ illa libera remaneret, hæc secus. Quintò, quia Marcus ca. 10. Lucas ca. 16. Paulus Rom. 7. & 1. Corinth. c. 7. absolutè pronuntiant nulla ex causa licere dimittere, & separari vinculum: nõ quidẽ oppressuri silentio adulteriũ, si ea causa sufficiens esset, & id locus apud Matthæum indicaret, cum posterius scripserint euangeliũ & epistolas. Denique quia apud Matthæum tantum dixit Christus qui dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, quorũ planus sensus est. Quicumque dimiserit vxorem ex alia quacumque causa, quam ex fornicatione, quibus ostendit non licere ob aliam causam dimittere. At nequis existimaret dimissã ob eam causam vxore solui matrimonij vinculum, subiungit. Et qui dimissa vxore, ob fornicationem scilicet, aliam duxerit mœchatur: & qui dimissam etiam ob fornicationẽ duxerit, mœchatur. Repetendum itaque est à communi relatiuum, qui, quasi arguat, si etiam ob eam causam non dissoluitur matrimoniũ, nulla alia dissolui. Vel, vt alij interpretãtur, quicumque, nisi ob fornicationem vxorem dimiserit, mœchatur, quia facit eam adulterari: & qui aliam duxerit quacumque scilicet ex causa dimittat primam, mœchatur, dum superstes prima: & qui dimissam quacumque ex causa ducit, mœchatur, cum superstes sit eius vir, quo superstite non licet alteri copulari, vnius enim tantum est vna vxor.

¶Ex eo ergo Matthæi loco habemus diuortij perpetui sufficientem causam esse adulteriũ: & quamuis alias etiam diuortij causas esse iudicarit ecclesia, vt constat ex Alexandro III. in Append. Lateran. p. 47. c. 4. & p. 50. c. 22. & c. 63. & Vrbano III. c. 6. de diuortijs, potissima tamen inter potissimas est alterius cõiugis fornicatio. Inde etiam cõplura ecclesiæ decreta emanarunt, quæ insinuat seruato temporis ordine, Clemens Romanus lib. 6. Constit. c. 14. Nicænum c. 15. & 66. Anglicanum sub Adeodato c. 10. Toletanum 2. c. 8. Agathense ca. 25. Veneticum cap. 2. Anglicanum 1. c. 10. Parisiense lib. 3. ca. 2. Triburiense,

c.38. Suessionense sub Pipino Rege. Stephanus Papa epist. 240. Romanum. 3. sub Nicolao 1. col. 1. & 2. Nicolaus 1. epist. 22. & epist. 27. col. 3. & epist. 32. col. vlt. & epist. 51. col. 3. & ad consulta Bulgar. ca. 96 Hadrianus II. epist. 6. Ioannes VIII. epist. 65. col. 2. epist. 188. & 198. Moguntinū sub Alexandro II. Gregorius VII. lib. 1. epist. 48. Moguntinū sub Paulo III. c. 36.

¶ Atq; id quidē quod & à Christo & tā multis Canonibus statutū est, oritur ex ipso naturæ iure, secūdū veriorē sententiam. Quia cū cōiux naturali iure teneatur fidē seruare, quando illi debitam fidē violat, ex naturæ iure conceditur vt se parati possit, & abijci, quod rectè citatis alijs docuit Thomas Sanchez lib. 10. disput. 3. num. 4. suntque in hac re pares tam vir, quam vxor, quidquid nonnulli dixerint, vt constat ex cap. fin. 32. quæst. 5. & ex his, quæ supra. cap. 13. §. 4. dicta sunt. Vterq; enim sibi mutuo obligatur ex iustitia ad fidem seruandā. Ex quo fit contra hoc nullam prævalere consuetudinem posse, vt diuortiū non liceat: neque præscribi vllo tempore contra petitionem diuortij, sed quocūq; elapso peti posse, vt colligitur ex ca. *admonere*. 32. q. 2. vbi adhuc post septēniū facultas est diuertēdi ab adultera vxore.

¶ Adulterij autē nomine, cū dicimus præbere iustā causam diuortio perpetuo nonnulli etiā intelligunt sodomiā siue viri siue vxoris, cū alia fœmina, consummatam tamen, id est, effuso semine intra vas præposterum. Caro enim, inquiūt ea ratione diuiditur in plures per concubitum, siue agant, siue patiantur. Vnde colligut extraordinariam pollutionem siue solius, siue cum aliena, siue cum propria non esse perpetui diuortij causam, sed ad tempus. Quod enim peccatum grauius sit adulterio, non obstat: hic enim solum attenditur, diuisio carnis in plures, quæ est causa perpetui diuortij. His etiam addunt bestialitatem, cum caro coniugis diuidatur in carnem bestiæ, cum qua copulatur. Verius tamen mihi videtur nec peccatum nefandum, nec brutalitatem causam esse perpetui diuortij cum adulterio comparandā. Quia cum diuisio carnis in plures iniuria dicitur esse causa diuortij, de ea intelligendum quæ iuxta vsum naturalem est: Idque constat quia ea diuisione inducitur in iure bigamia & irregularitas. Nulla autem turpis coniūctio extra naturale vas bigamiam, irregularitatem inducet ex bigamia ortam, vel vera vel similitudinaria, aut interpretatiua, si forsan illæ sunt vt manifestū est. Tantū ergo illa adulterij nomine intelligēda est. Alia autē crimina præbebūt diuortio causam nō perpetuā, sed sicut aliæ causæ de quibus in dictis canonibus sermo est. Ex his fit à fortiori oscula tactus, & amplexus

amplexus nō esse causam perpetui diuortij, nisi ob illa ex adiūctis circunstantijs præsumatur adulteriū.

¶ Sed vt ea, quæ circa diuortium adulterij causa remanent explicanda, tradantur distinctè & apertè, cōsideremus duo tempora sigillatim: primum statim post adulteriū commissum ante separationē: secūdum post factū diuortiū, & separatos cōiuges, innocentem à nocente.

¶ Igitur quod attinet ad primū tempus, vt quæ in illo geri debeāt, intelligantur, obseruā coniugi innocenti non esse impositam necessitatem dimittendi adulterū coniugem, sed illum retinere & cum illo cohabitare potest, vt expresse Nānetense concilium ca. 12. & constat ex cap. *de benedicto*, cap. *quod autem*, cap. *non erit*, cap. *cum venundatur*, cap. *apud misericordem*, 32. q. 1. Id autem cum duabus limitationibus accipiendum. Prima nisi vir innocens ad ordines promoueri velit, nec enim potest ad vxorē adulterā accedere, alias irregularis erit, etiā si ignorans: etiam si coactus sententia iudicis, quā à quam esse nō posse certum mihi est, nisi grauissimum aliquod malum timeretur, nisi copularetur nocenti, quod præponderaret iuri innocentis. Nec enim in ea copula attenditur culpa, sed bigamia interpretatiua, & defectus sacramenti vnius cum vna. Ita decernit concilium Neocæsariense, c. 8. quē suæ inseruit Collectioni Martinus Bracarensis c. 45. & habetur, cap. *si laici*. 34. D. de quo suo loco. Imò si clericus sit, in eodem c. è domo reijcere cōpellitur, alias ab altaris remouetur ministerio.

¶ Secunda limitatio est, nisi scandalum ex alterius coniugis adulterio sequatur. Ex hoc enim solo capite scilicet, euitandi scandali est obligatio diuertendi, quæ cessat, si scādalo alijs medijs consulatur. Si enim adsit scandalum, coniugem nocentem retinere indicatur perinde atque eius adulterijs fauere. sic accipiendum, quod habetur in ca. *sicut*, & c. *dixit Dominus*, cap. *in coniugio*, ca. *si quis*. c. *si quis*. 2. qui canones præceptum indicare videntur. Sic etiā accipiēdum quod est apud Clementem Romanum lib. 6. Constitut. c. 14. vbi, & eadem ratio redditur. Sic enim dicitur. *Similiter, qui retinet eam, quæ legem naturæ violauit, legis violator est. S. S. E. Qui adulteram retinet stultus & impius. Abscinde eam, inquit, à carnibus tuis, quia non est auxiliatrix, sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinauit.* Intelligendū sane, quādo scādalū ex retētione subest: tūc enim tenetur abijcere, ne criminis particeps videatur, id quod in alijs etiā canonibus reperitur. Sic intellexit eos canones M. Sententiarum in 4. d. 35. c. 2. quem secuti sunt eo loco graues Theologi D. Thom. Bonauent. Palud. & alij. Relinquitur ergo nō teneri dimittere cōiugem adulte-

adulterum. Sed posse vti iure suo.

¶ Sed obseruandum praeterea nec semper posse dimitti ob adulterium. Sunt enim nonnulli casus, in quibus coniux non potest nocentem eijcere, & eiectam tenetur ad se reuocare. Primus casus est si innocenti valde dubia sit propria continentia, aut probabiliter se timeat incontinentem fore. Quem casum notat Palud. in 4. d. 35. q. 2. art. 3. conclus. 4. Quia non tenetur vir plus corrigere vxorem, quam Dominus famulũ, inquit Paludanus: sed Dominus famulũ excõmunicatum non tenetur expellere, sed licitè potest ab eo licitum obsequiũ exigere. Igitur & vxorem. Adde strictius esse, & prius praeceptum de salute propria, quam de aliena. Nam aliena salus secundariae obligationis, cum ordo charitatis à se ipso incipiat. Ergo non potest correctioni & supplicio coniugis nocentis insistere, cum dispendio suae cõtinentiae. Quare diligenter tunc cõsiderandum erit quod grauius malum sit, adulterium innocentis, an dispendium famae. Addo etiam id mihi ideo iustissimum videri, quia si coniux innocens postea fiat nocens, nõ potest nec vxorem abijcere, nec abiectam nõ recipere in cõscientia. Ergo si probabiliter timet, tenetur non dimittere.

¶ Alter casus est ex communi certaque sententia, cum etiam alter coniux moechatus est: tunc enim vir non potest vxorem dimittere tuta conscientia, non enim habet actionem ob iniuriam, cum mutuã etiam iniuriam sibi intulerint, cap. *significasti.* de diuortijs. ca. *intelleximus*, cap. fin. de adulter. is. & constat ex cap. 1. cum sequentibus 32. quaest. 6. & ex Append. Lateranen sis concilij. p. 6. cap. 14. Vnde Vlpianus l. *si vxor.* §. *iudex* ad l. Iuliam de adult. inquit. *Iudex adulterij ante oculos habere debet & inquirere, an maritus pudice viuens mulieri quoq; bonos mores colendi autor fuerit: periniquum enim videtur esse, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibeat: quae res potest & virum damnare, non rem ob cõpensationem mutui criminis inter vtrosque communicare.* Quod ex rescripto Antonini Imperatoris sumptum etiam videtur, cuius partem Diuus Augustinus refert lib. 2. de adulterinis coniugijs. cap. 8. *Sane meae literae nulla ex parte causae praeiudicabunt. Neque enim si penes te culpa fuit, vt matrimonium solueretur, & secundum legem Iuliam vxor tua Eupasia nuberet, propter hoc rescriptum meum adulterij damnata erit, nisi constet esse cõmissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudice viuens illi quoq; bonos mores colendi auctor fuisti. Periniquum mihi videtur esse, vt pudicitiã ab vxore exigat, quã ipse non exhibet: quae res potest & virũ dãnare, non ob cõpensationẽ mutui crimi-*

criminis reminiter vtrumque compo-*nere, vel causam* facti tollere. Quo decreto, summa iuris naturalis æquitas continetur, dum quis ea iubetur alijs facere, quæ sibi iustè fieri vellet, idemque ius maritis præscribit, quod Lactantius docuit li. 6. diuin. Institut. *Vxores videlicet, vt si castè gerant, exemplo continentiæ esse docendas: iniquum enim est vt id exigas, quod ipse præstare vel nolis, vel non possis*: quod & Seneca Epis. 94 scripsit: *Improbus est, qui ab vxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor vxorum.* Et Augustinus lib. 1 de Serm. Dom. in monte. *Nihil iniquius est, quam causa fornicationis dimittere vxorem, si & ipse conuincitur fornicari. Occurrit in illud: in quo alterum indicas, temetipsum cōdemnas: eadem enim agis, quæ tu indicas. Quapropter quisquis fornicationis causa vult abijcere vxorem, prior debet esse à fornicatione purgatus & immunis.* Et serm. 48. de Verbis Domini. *Seducturi estis vxores, seruate vos vxoribus vestris, quales vultis eas inuenire, tales & ipsæ inueniāt vos. Quis iuuenis est, qui nō castam velit ducere vxorem? Et si accepturus est virginem, quis non intactam desideret? Intactam quæris? intactus esto. Puram quæris? Num enim illa potest, & tu non potes? &c.* Vnde etiam quoad pœnas ciuiles mutua compensatio est l. *viro atque vxore*, D. soluto matrim. & l. 13. tit. 7. p. 4.

¶ Idem etiam dicendum est, si vir prostituat vxorem c. *discretionem*, de eo qui cognouit. Quod verum est etiam si non inuitam prostituat; nam in d. c. *discretionem*, illud, *præsertim inuitam*, non accipitur pro tantum, quin potius indicat maximè vel consentit, cum prohibere posset. Quod non intelligendum si tantum suspicio de adulterio sit, quod difficilius præsumendum de vxore, cum non tam audeant viros reprehendere. Non autem consentire adulterio censendus si occasionem præbeat alimenta negando, eijciendo è domo, vel non reddendo. Nam quod habetur ex Chrysosthomo cap. *si tu abstines* 33. q. 2. *tribuis ei fornicandi licētiam*, intellige occasionem, neq; enim ea quæ diximus proximè inducunt ad adulterium. Vnde si à marito ob sæuitiam fugiens adulteretur, diuertere ab illa potest, neq; enim dedit occasionem proximam adulterio. Idem dic si infidelis adulteretur, eo quod fidelis non vellet eius cōsortium sine iniuria Creatoris. An autem requiratur, vt adulterium alterius sit publicum, sed etiā si sit occultum teneatur non diuertere, dicam §. sequenti.

¶ Tertius casus, in quo non potest, est quando adulterium cōmissum est sine culpa coniugis adulteri, debet enim esse formaliter adulterium. Vnde si vxor cognita sit per fraudem ab aliquo seruum si-

mulante: vel credens primum virum obijsse alteri nupserit, à quo & cognita sit: excusatur enim ignorantia ab adulterij labe. At si per vim cognita ab aliquo fuerit, multi censent non excusari, sed virum posse petere diuortium. Nescio tamen quod sit eorum fundamentum, si illata vis reddiderit omnino inuoluntariam copulam; quod contingere posse dubitari non potest. In his ea ratio prohibet diuortium, quia iniuriam non intulit: diuortium autem solum habet locum ratione illatæ iniuriæ.

16 Quartus casus est si innocens nocenti adulterium condonauit, nec enim reconciliatus potest diuertere. Satis autem ad reconciliationem erit vel externa verba quibus ea labes condonetur, vel etiam copula, vel etiam tactus & osculatio & forsan inspecto viri ingenio satis conuictus conuersatioque post adulterij cognitionem. Ideo si vterque fuerint nocentes & sibi mutuò remiserint iniuriam. At si postea aliquis labatur, potest peti diuortium, etiam si alter semel, alter vero pluries adulter extitisset. An vero si nocens aliquis iam correctus alterum admoneat, ea correctio vim habeat reconciliationis, nonnulli dubitant, & affirmant habere vicem reconciliationis. Sed non rectè: nam ex ea reconciliatione non sequitur reconciliatum esse vtrumque, sed tantum eum qui admonet condonasse. Quare qui pertinax est non condonauit. Vnde iniuria persistente, etiam si alter qui admonuit condonauerit, non potest esse diuortium: imò is qui admonitus est, cui condonatum adulterium est, & ipse reconciliari noluit, posse diuortium petere, si post admonitionem non deliquit: quod si deliquerit, neuter potest diuortium petere, perseuerat enim mutua iniuria.

¶ Explicuimus hactenus quando teneatur diuertere coniux ab adultero, & quando non possit: superest explicemus iam, si innocens velit diuertere, qua id ratione fieri debeat.

¶ Igitur si innocens, qui ius habet diuertendi, nolit retinere, sed separationem eligat, illa iudicio Ecclesiæ fieri debet ex communi sententia, vt indicat concilium Nicænum cap. 71. Innocentius I. Epist. ad Exuperium Tolosanum, ca. 4. Veneticum, cap. 2, *fine adulterij*, inquit, *probatione*, Toletanum 12. cap. 8. & ex alijs canonibus id constat, quos subijcemus statim.

¶ Sed duæ hoc loco dubitationes existunt, quæ enodandæ sunt. Prima an si adulterium sit ipso facto publicum & notorium necessario coniux innocens debeat expectare iudicis sententiam, vt dimittat innocentem? Negauit

gauit posse dimitti ex Theologis Gabriel in 4. dis. 35. quæst. vnica, conclus. 5. ac pro se refert Panormitanum, idque docuerunt nonnulli alij. Verius tamen mihi videtur in eo casu, quando adulterium per se notum est, non esse necessarium ecclesiæ iudicium expectare. Est expressa decisio Alexandri III. in capit. *significasti*, de diuortijs iudicantis eum, qui ob notorium adulterium vxorem dimiserat ecclesiæ iudicio non expectato, ad eam recipiendam compelli non debere, nisi forte constaret virum cum altera adulterium commisisse. Quam decretalem Innocentius Hostiensis, Ioannes Andreas explicantes admonent notorium adulterium dici, quando iudici & alijs notū est. vel sunt probationes in promptu: vel, vt addit etiam Panormitanus, quando adulter crimē confessus est in iudicio. Quam sententiam apertissimè docuit Panormitanus in d. cap. significasti, & cap. fin. de adulterijs nu. 6. vt miror pro opposita allegari à Gabriele: affertq; in sui fauorem textum in cap. *Agathosa*. 27. q. 2. vbi, *qui propter adulterium mulieris ingressus est monasterium, licitè fecisse dicitur: si potest de adulterio constare*. Eamdem etiam sententiam docent Theologi & summistæ communiter. D. Thomas in 4. d. 35. q. 1. Ricardus art. 1. quæst. 3. Durandus q. 1. Carthusianus ead. d. q. 1. qui docent non esse necessarium Ecclesiæ iudicium si adsint probationes in promptu aduersus nocentē, Ioanes Turrecremata in cap *sicut*. hac quæst. v. *retinet meretricem*. Paludanus in 4. d. 35. quæst. 1. conclus. 2. Maior ead. d. quæst. 1. Ab hac etiam celebri opinione stat Antoninus 3. parte. titul. 9. cap. 8. §. 5. Angelus v. *adulterium*. num. 3. Syluester eodem tit. num. 8. Rosella v. *diuortium*, num. 11. Tabiena v. *adulterium*. num. 2. quamquam corrigendus error in citatione verborum Panormitani, quæ desumpta sunt ex commentario in cap. *plerumque*, de donat. inter virum & vxorem. nu. 4. Armilla v. *diuortium*. nu. 7. Nauarrus in sum. cap. 22. nu. 23.

¶ Neque obstat textus in cap. *porro* de diuortijs vbi etiam si consanguinitatis notitia sit, iubentur non separari, nisi autoritate & iudicio ecclesiæ: est enim specialis dispositio iuris in eo casu, quia non tantum priuatur iure possessionis, sed etiam proprietatis, ita vt vnusquisque maneat liber ad nuptias, quæ grauissima causa est, & ideo indigēs ecclesiæ discussione. In diuortio autem ob adulterium tantum priuatur possessione, quæ si fraus fuerit, facile restitui potest cum non dirimatur matrimonium.

¶ Secunda

¶ Secũda dubitatio est, an si adulterium sit occultum, vt probari ab innocente non possit, valeat ille nõ expectato ecclesiæ iudicio tuta cõscientia vxorem dimittere. Nam liberè posse domo eijci propria autoritate, hoc est, sine sententia Ecclesiæ, quamuis per ecclesiam recipere compellatur docuit Paludanus in 4.d.35.q.1.art.3. conclus. 3. Soto d.36.q.vnica art.3. Rebellus. 2.p. de obligation. Iustitiæ l.2. Thomas Sanchez lib.10.dispur. 11.nu.12. Idem antea docuit Panormitanus cap. fin. de adulterijs, & eorum scholiorum autor, quibus Panormitani Commentarius illustratur. Fundamenta referam paulo post.

¶ At mihi magis placet, si crimen probari non potest, nullatenus etiã secreto & clam posse eijci è domo fœminam nec posse, fugere in partes longinquas, sed cohabitare debere. Ita sentit D. Thomas in 4.d.35. q.1.art.3. Bonauentura ead. d.4.q.5. Ricardus art.1.q.3. Turrecremata in c. sæculares. 33.q.2. Hæc autem sententia asseri videtur in d.c. *sæculares* 33.q.2. ex Carthaginensi concilio, cui Augustinus interfuit, & repetitur postea in Agathensi cap. 2. profert enim excommunicationis sententiam in eos, qui vxores dimittunt, antequam in iudicio probentur, & examinentur. Idem etiã adstrui videtur ex ca. 3. & 4. eiusdem quæstionis & his quos suprà referebamus canonibus. Cuius opinionis argumenta hæc sunt: tum, quia nullus debet esse actor & iudex: tum etiã qu'a diuortiũ pœna est publica, & ob publicum crimen imponenda, tum etiã quia crimen proximi occultum, non est in vulgus prodendum, quod accideret, si ob occulta coniugum adulteria dissidia fierent: tum denique (eaque potissima ratio est) quia lex, quæ prohibet separationem cõiugum, etiam fornicationis causa ante probationem & ecclesiæ iudicium data est iure optimo, vt occurratur hominum malitiæ iniquitati & fraudi. Statim enim atq; fastidio esset coniux, in illum excogitato dolo resiliret, & separaret habitationem. Cumq; huiusmodi leges in præsumptione fundentur, & præsumptione vt in plurimum, non deficiunt, nec cessat earum obligatio, etiam si in aliquo peculiari casu deficiat præsumptio, & ratio legis, vt ostendimus c. præcedenti. §. Quare: istę leges etiam obligant in conscientia eum, qui adulterij cognitionem habet, & probari non potest, quia est occultum vt tuta conscientia separare habitationem non possit. Aliud autem teneri seruare eiusmodi legem communem: aliud vero, si ferretur contra illum sententia vt etiam illi copularetur. Nam huic sententiæ parere non tenetur in cõscientia: discriminis autem rationẽ inter legem & sententiam ostendi latè loco citato.

Sed

¶ Sed videamus quid pro se afferant autores illi, Paludanus eo mouetur, quia si quis, inquit, furatus est mihi centum & probare non possum, occulta compẽsatio licet. Quãdo enim iudicis copia haberi non potest, aut propter defectum iudicis, aut aduersarij aut aliter sine culpa huius, ille potest sibi ius dicere, alias omnia bella essent iniusta: vindicatio enim non solum est virtus subditi, sed etiam iudicis. Verum hæc facilè diluuntur. Aliud enim est res certas & liquidas recuperare, mea enim vbique reperero, auferre possum: aliud pœnam publicam imponere, quale est diuortium, quod autoritate publica fieri necesse est. Bella autem multa iusta sunt quia geruntur ab eo, qui habet autoritatem publicam & in promptu habet causam iustam, atque probabilem, quod non contingit in præsenti. Vindicatio autem tunc est subditi, cum vim vi repellit.

¶ Panormitanus duo affert, alterum excogitatum à se, alterum ab antiquis etiam inuentum. Primum est quod in cap. *Agathosa*. 27. q. 2. Gregorius M consultus de ingressu coniugis in monasterium, quod maritus Agathosæ ea inuita reliquit, respondet, fas illi fuisse ingredi, si mulier fornicata fuerat. Ex quo argumentum sumit Panormitanus. Si enim requireretur sententia ad amittendam istam seruiturẽ coniugalem, non valuisset ille ingressus ante sententiam, sed non aduertit Panormitanus in eo textu clare indicat præcedere aut cognitionem causæ, aut probationes in promptu, & non agi de separatione propter occultum adulterium. Hoc enim inquit Gregorius lib. 6. epist. 44. ad notarium Panormitanum, ex qua desumptus canon ille. *Si vero nihil horum est, nec quoddam fornicationis crimen, propter quod licet viro dimittere vxorem prædictam mulierem commisisse cognoueris, ne illius conuersio relictæ in sæculo fieri possit perditionis occasio, volumus vt maritum suum illi, etiam si tonsuratus sit, reddere debeas, omni excusatione cessante.* In quo responso Pontificis planum est requiri causæ cognitionem Ecclesiasticam, & conuersionem ac professionem mariti Agathosæ ex Ecclesiæ pendere iudicio. Non ergo de occulto adulterij crimine sermo est in eo textu, neque ad id induci vlla ratione potest.

¶ Secundum Panormitani argumentum, quod iam à Theologis excogitatum, & solutum erat, illud est, quia Christo Domino dicente licere dimittere vxorem causa fornicationis, sententia iudicis non videtur necessaria. Verùm ad hoc argumentum Diuus Thomas & alij respondent à Christo datam fuisse Ecclesiæ legem, ad quam illa sententiam, iudiciumque formare debeat

beat, sententiam autem minime tulisse, sed hanc omnem eidem ecclesiæ condonasse. Siquidem sententia, vt illi ipsi Theologi affirmant, nihil est aliud, quam legis applicatio ad singulare factum. Applicat autem generalem legem ad peculiare factum ecclesia, siue iudex.

Denique Panormitani Scholiastes validum argumentum duxisse se credit ex ca. *Dixit Dominus*. 32. q. 1. vbi dicitur, *propter fornicationem, aut suspicionem fornicationis liberè dimittitur vxor.* Illud enim, *liberè*, excludit sententiam quia est Canon latæ sententiæ in c. *pro humano*. v. *liberè*, de homicidio in 6. Item excludit sententiam c. *de illis*. de sponsalibus. & c. 1. de regulis iuris. lib. 6. & c. fin. de testamentis lib. 6. & c. fin. de pœnis in 6. Sed hoc argumentum quod ille plusquam Achillæum existimat, nullius momenti est, nimium enim probat. Ex eo namque efficeretur, nunquã esse necessariam legem siue sententiam ecclesiasticam, si ea vis est illius vocis, liberè. Quare vox illa liberè, cum multiplicis significationis sit, iuxta materiam Canonis explicanda est. Instituto autem illa congruit expositio, vt liberè idẽ sit quod tuta conscientia, licitè. Ac si dicat, quoties de fornicatione constat, vel de eius vehementissima suspicione, quæ iudici vim posit afferre, & quæ manifesta sit, liberè vxor siue ecclesiæ auctoritate, à viro hoc ei permittente, siue ab ecclesia ipsa dimittitur. E quibus fit transire ad religionem non posse si occultum crimen est, professionem emissam esse nullam, & ab ordinario reuocandum ad coniugem. Nulla enim iniuria infertur religioni, ad quam non licet transitus, quã diu tamen est occultum, & improbabile.

Quid iuris sit innocenti post diuortij sententiam.

§. III

Separato iam coniuge innocenti vel per sententiam, vel ob notoriũ adulterium, videamus quidnam iuris sit nocentis & innocentis. In quo præ oculis habendũ, sententiam latam esse in fauorem innocentis, & nocentis odium, ex quo principio multa decidenda. Vnde iuxta id in primis obseruandum licet dissentiant nonnulli, sibi nocentem reconciliare fas esse innocenti in innocentia persistenti, & tenetur in eo casu nocens parere & sequi innocentem etiam si iudex sententiam non retractet. Ratio est quia cum ea in fauorem innocentis lata sit, & odium nocentis, non eximitur nocens ab innocentis potestate, si velit innocens iuri suo cedere adquisito per sen-

tentiam, alias esset sententia illa in damnum innocentis & in fauorem adulteri, quod iniustum est. Ita docent innumeri, quos refert & sequitur Thomas Sanctius libro vltimo disputatione 10. numero 3.

¶ Id tamen intelligendum, si res sit integra ex parte innocentis: si enim, vel valide professus, vel sacris initiatus sit, habet iam statum immutabilem, seque tradidit religioni, vnde non potest ad coniugem redire, fuit enim professio personæ habilis ad profitendum, secus si nouitius tantum, vel tantum in minoribus constitutus, potest enim reconciliari: habet enim ius iustitiæ ad coniugem nocentem, illudque ius nondum impeditum est alio iustitiæ iure, quale habet religio in professum iuxta dicta supra. cap. 2. Idem est si tantum impediatur voto simplici, extra religionem tamen, potest quidem redire, licet peccat cum se exponat periculo violandi votũ, tenebiturque reddere, sed non exigere, vt magis explicabimus infra.

¶ Deinde iuxta idem fundamentum obseruandũ est cum ea sententia in odium nocentis, & fauore innocentis lata sit, adhuc innocẽtem ius habere circa mutationem status nocẽtis hoc pacto. Si nulla præcessit sententia, sed ob adulterium notorium separati in vicẽ sunt, ad huc non licet adultero statum mutare inscio innocenti. Quia cum iuxta dicta innocens, quamdiu ipse nõ mutat statum, habeat ius liberũ & expeditum ad reuocandum ad se nocentem, si velit, non potest nocens quidquã agere, vel disponere contra istud ius. Vnde si mutarit statum nihil prorsus efficiet, sed reuocari ab innocente poterit, quo inscio mutatio status facta est. Si vero præcessit iudicis sæcularis sententia intrudentis fœminã adulteram ad monasterium, conceditur innocenti biennium, vt deliberet an velit cõiugem repetere, & intra illud biennium professio adulteri nulla est, secus eo elapso. Authent. *sed hodie*. C. ad l. Iuliã de Adult. quę dispositio iure canonico reuocata non est. Quod enim ius Canonicũ statuit, vt altero coniuge ad religionem transeunte, alter nõ remaneat in sæculo, intelligendum est, si res sit integra, & mulier adultera non extiterit: sed cùm de licentia vtriusque fit transitus, non verò in casu præsenti, vt dicã etiam statim. Dubito tamen an hodie post Tridentinum in quo probationis tempus ad annũ redactum est, locum haberet illa probatio biẽnij. Elapso namque integro, si legitimæ ætatis sit, sit tacite professus, vt dixi supra.

¶ Si verò præcessit sentẽtia iudicis Ecclesiastici de diuortio, licet variæ de eo sententiæ extiterint

nos

nos tamen consequenter ad ea, quę modo dicebamus scilicet teneri nocentem reconciliari innocenti, si velit innocens, dicimus ratione huius iuris, quod adhuc manet integrum apud innocentem, non posse nocentem inuito, aut inconsulto innocenti ad religioné transire, vel sacris ordinibus initiari, nec votum simplex castitatis emittere: & etiã si professus sit vel sacris initiatus, vel votum emiserit posse reuocari ab innocente, & votum irritari iuxta ea quæ in disputatione de voto dicenda sunt. Non enim valet professio contra ius coniugis innocentis. Valet autem mutatio status facta à nocente, si vel innocens sciés non contradicat, eo enim ipso cedit iuri suo: vel si diligenter monitus nolit, reconciliari cap. *gaudemus*, de conuers. coniugat. ibi *à te diligenter commonitus iam non vult reconciliari.* Is autem qui innocens est non ideo constringitur etiam religionem ingredi, sed potest in sæculo remanere, cum posit ob adulteriũ, separatim viuere: & aliàs graue iugum imponeretur innocenti.

¶ Tertio obseruandum est iuxta idem fundamentum, coniugem innocentem posse iam facto diuortio ad religionem liberè transire, etiam inuito coniuge nocenti: ea enim sententia lata est in fauorem innocentis, vnde innocens vtitur iure suo. Constat ex Gregorio 1. lib. 8. epist. 32. & lib. 9. epist 44. & habetur in d. cap. *Agathosa.* 27. q. 2. cap. *constituto*, cap. *veniens* de conuers. coniugatorum. Similiter potest ad ordines transire, quia ius cõiugale amisit reus ob culpam adulterij commissam, manente licet vinculo. Id autem nequaquam licet ante sententiã vel diuortium ob notorium adulterium, vt si crimen occultum sit iuxta dicta §. præcedenti.

¶ Quarto obseruandum ex eodem fundamento, si innocens eligat in sæculo remanere lata sententia, & facto diuortio, nulla lege constringitur nocentem recipere, sicut neque retinere, etiam si nocens pœnitentiam egerit, & ad meliore mentem reuocatus sit. Quæ adeo cõmunis, & vno sensu recepta sententia est, vt mirer nonnullos Theologos id oneris imponere voluisse coniugi innocenti, vt recipere nocentem emendatum teneatur. Illũ enim eo onere liberat Bonauentura in 4. d. 35. art. 1. q. 5. Durandus q. 2. Paludanus quæst. 2. art. 2. Maior quæst. 1. propè finem Gabriel, quæst. 1. art. 2. conclus. 7. ad cuius probationem multa congerit Patrum testimonia. Idem Soto, in 4. d. 39. q. Vnica, art. 3. conclus. 4. Neque alia mens est Syluestri v. *diuortium* q. 8. Probat autẽ Gabriel hac ratione, quia vxorem peccantem eijcere lex est cap. *dixit Dominus*, 32 q 2. At quod legis est pœnitentia non deletur, alias qui fuerit pœnitens, plectendus non esset pœna legis

legis. Quæ ratio placuit etiam non nullis antiquis Theologis. At si illa propositione, legis est vxorem nocentem eijcere, intelligant contineri præceptum, falsum assumunt, vt iam supra ostendimus §. 2. tantum enim conceditur per legem facultas, vt eijciat si velit, extra casus iam explicatos, in quibus eijcere non potest. Optima ergo ratio est quia ob iniuriam illam si publica, vel in iudicio probata sit iure naturali oritur ius diuortij. Ergo nulla lege cogitur retinere: alias nullũ ius emanaret, si retinere vel non abijcere cogeretur.

¶ Verum huic communi sententiæ videntur obstare nonnulla. Primum est textus in cap. *ego dixi.* 34. quæst. 1. & 2. ex libro Hermæ pastoris, mandato 4. vbi dicitur, *Si vir non receperit suam vxorem iã pœnitentem magnũ peccatum facere,* & c. *quod autem.* 32. q. 1. ibi. *Nunc autem post quam Christus ait adulteræ. Nec ego te condemnabo, quis non intelligat debere maritum ignoscere, quod videt ignouisse Dominum amborum?* Et, cap. *si vir* de adulterijs, ex concilio Arelatensi ibi. *Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reuerti, debet, sed non sæpe, recipere peccatricem,* quæ omnia retulit Magister Sentent. d. 35. ca. 2. At tamen illis probare tantum contendit, si pœnitentiam egerit, posse reconciliari. Quare ista omnia vel interpretanda sunt tamquam optima consilia, non præcepta, & de honestatis, & æquitatis debito, non de legali. Vel forsan fuere præcepta loco & tempori accommodata ob peculiares causas, vt si ex separatione, cum emendata iam fuisset vxor, maius aliquod damnum timeretur, tunc enim domum reuocat, vt statim dicam.

¶ Sunt enim nonnulli casus, in quibus tenetur abiectam recipere maritus. Nonnullos explicui suprà §. 2. qui etiam post sententiã diuortij locum habent. Vt si reconciliatus sit, & iniuriam condonet: item si timeat probabile periculum suæ incontinentiæ.

¶ Alius casus est si illi constet de sententiæ diuortij iniustitia, siue quia postea certò intellexit falsam esse adulterij suspicionem: vel se deceptum à testibus, tunc enim obstãte sententia lata tenetur in conſciẽtia ad cõiugem redire, deficit enim præsumptio, cui ea sententia nitebatur iuxta doctrinam traditam, ca. præcedenti. Et contra sententiam, quam transire in rem iudicatam in his tantum quæ sunt in odium nocentis, probabile est, potest reus agere beneficio generalis restitutionis deprompti s testibus & probationibus. Quod si innocens statũ mutasset, restituendus esset nulla est enim professio in præiudiciũ innocentis. Et quamuis nõ reperiatur ab altero coniuge, qui innocens con-

demnatus est, potest è monasterio egredi, sine scandalo. Idem dic de professione secuta post remissionē iniuriæ, aut quandocumque non est liberum expeditumque ius coniugis transeuntis ad religionem, potest quidem exire è monasterio si sine scandalo fiat, etiam si non repetatur ab altero coniuge. Neque in hoc casu locum habere videtur decisio Tridentini sess. 25. de Regularibus, c. 19. vbi inquit. *Quicumque regularis prætendat se per vim & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat ante ætatem legitimam professum fuisse aut quid simile, velitque habitum dimittere, quacumque de causa.* Licet enim concilium videatur loqui valde vniuersè, attamē in nostro casu non loqui planum videtur: cum statim dicat, *Quod si habitum sponte dimiserit.* Is autē qui vxori obligatus dimittit habitum, non sponte dimittit, erat enim is perpetuò inhabilis ad matrimoniū, sicut si seruus absque domini facultate profiteretur.

Alius etiam casus est, videlicet, si is qui litem mouit, etiam est nocens, vel factus sit nocens. Si enim adulterium etiam cōmisit ante sententiam latam tenetur redire, constat enim illi de iniustitia sententiæ: nec quidquam obest, quod mutarit statum iuxta dicta. Idem dicendum si adulterium commissum est post latā sententiam, antequā transeat in rem iudicatā, siue quia non elapsus est appellationis terminus, vel non emanarunt tres concordes sententiæ, vel quia licet transierit tempus, at quia reus minor est, beneficio restitutionis illi subueniatur. Nam in eo etiam casu, si is qui litem mouit, eo tempore adulteriū committat, non potest in conscientia litem mouere cum adhuc locū habeat compensatio.

¶Sed vt ea, quæ in isto casu continētur, magis in singulari explicentur, nonnullæ difficultates explicādæ sunt. Prima difficultas est, an adulteriū post sententiā eo tempore cōmissum debeat esse publicū, an sat est sit occultum. Fortan enim existimabit aliquis nō satis esse si adulteriū sit occultū, sed publicū esse debere, vt teneatur à lite cessare, aut ad se reuocare post sententiā diuortij, cū alterius cōiugis adulterium fuerit in ecclesiæ foro probatum. Nam quamuis vterque infidelis sibi mutuò extiterint, attamē legibus ecclesiasticis potius est ius eius cuius adulterium probari non potest, cum concedant leges ecclesiasticæ separationē illi, quam tamē negant, cum adulterium est occultum, ac constare nequit. Huiusmodi autem leges nō tantū respiciūt, aut intendunt fidei mutuam obseruationem inter eos cōiuges, sed etiā vt & honori inuicem consulatur, ac si forte fragilitate labatur coniux aliquando, ita tamen se gerat, vt fiat quam occultè fieri possit, ne

scandalum

scandalum generetur, & alter coniux lenocinio fauere videatur. Si enim istæ leges ecclesiasticæ tantum respicerent ne violaretur fides debita, etiam propter occultum adulterium dimittere liceret, cum non minus in eo fides lædatur, quod tamen falsum esse suprà ostendimus.

¶ Cæterum verius videtur etiã si occultum sit adulterium ex vna parte, eum qui occultè adulter est, non posse in conscientia publicum adulterum dimittere. Sic D. Thomas in 4.d.35.quæst. 1. art.6. Paludanus quæst. 1. art. 2. casu 1. Nauarrus.c.22.nu.23. & alij. Idq; planum videtur, nam in hoc non attenditur forum exterius, sed animæ. Quãuis enim qui publicè adulter est, separabitur ecclesiæ iudicio: non verò qui occultè adulter est: at in foro animæ, qua ratione potest qui iniuriam intulit & is, cuius iniuria compensata iam est, petere restitutionẽ iniuriæ? Quod idem in exemplo debiti pecuniarum planissimum est. Quare quod ecclesia neminem velit separari, nisi ob adulterium probatum, vel notorium, non suadet occulto adulterio non compensari iniuriam. Illud enim statuit, vt occurreret hominum fraudibus. Cumque ex alia parte non sit obligatio dimittendi, sed tantum facultas, nisi in casibus iam expressis, non est quod cogat adulterum occultum ad petendum diuortium. Quod si aliquã do magnum sequeretur scandalum ex retentione adulteri notorij, tunc expendendum iudicio prudentum, quid esset maioris momenti, iniuria illata coniugi adultero, qua contra fas priuaretur iure coniugij: an damnum ex scandalo, vel iactura honoris adulteri occulti.

¶ Secundo quæret aliquis quid si patretur adulterium, postquam iam perfecta sententia est, & transit in rẽ iudicatam, an eo tempore debeat reconciliare sibi coniugem dimissum. Dico in primis probabile valde esse reo cõpetere actionẽ, vt petat restitui sibi coniugem, & audiri debere, vt tenet communior sententia inter iuris interpretes, & Theologos. Quamuis enim sententia lata sit, attamen illa respexit statum præsentem, iuxta quem lata est: vnde non tollit ius reo compensationis, si innocens fiat nocens. Scio alios aliter sentire, leuissimis tamen commotos fundamentis. Quare quod attinet ad conscientiæ forũ, qui commisit adulterium post diuortij sententiã, nondum mutato statu, etiam si non cõpellatur à iudice tenetur reconciliare sibi coniugem dimissum. Ratio aperta est, quia semper tenetur alteri etiã dimisso seruare fidem: vnde etiã post diuortium peccans adulter est, & contra iustitiam agit. Ergo iniuriam intulit. Ergo compensanda est, nullo enim impeditur;

peditur: nō quidem statu vinculo, supponimus enim nondū mutasse statum: nec ob sententiam latam, illa enim reconciliationis non aufert facultatem, vt suprà dicebamus. Quod si adhuc post sententiam ea non reuocata potest libere innocens nocentem reuocare ad se; multo potiori iure id debebit facere, qui iam innocens factus est, non obstante præcedente sententia, quæ in illius fauorem erat quā innocēs & quandiu innocens existebat, non aliter.

¶ Sed quæres tertio. Quid si adulterium cōmittat is, qui innocēs erat, postquā mutauit statum, vel suscepit sacros ordines. Et quidem si non facta est separatio legitime, hoc est, vel notoriū non est adulterium, vel licet notoriū sit, deducto illo ad forum iudiciale, non dum expectata sententia est, vel si prolata, nondum tamen transijt in rem iudicatam aut antequā transiret, præcesit cōdonatio, idem iudicium ferendum est, ac si adulterium commissum esset re integra. Quare cum religio non habeat ius in professum perseuerante ac vigente iure alterius coniugis contra fas, iusque spoliati, professio non tenuit. Inualida autem professione perinde iudicandum, ac si immutato statu adulteriū commissum esset, vnde & à iudice restituendus, imò & ipse reconciliari tenetur, ac egredi e monasterio potest, sine scādalo, si fieri potest, vt iam dixi. Quare etiam si probet postea adulteriū antiquū coniugis, cuius causa voluit secedere, non potest ad religionē redire, & peccat sine intentādo, quia etiā is, qui innocēs erat adulter fuit, ante sententiam, & quādo professio nulla erat, in quo non recte locutus Thomas Sanchez, nec consequenter lib. 10. disp. 9. num. 34. A fortiori idem dicendum, si nouit ius commisit adulterium in eo casu. Quod si præcessit diuortij sententia donec transeat in rem iudicatam, idem dicendum iuxta dicta, nam vsque ad illud tempus non potest valide profiteri. At si iam transierit in rem iudicatam, adhuc distinguendum. Nam si nouitius est, vel in minoribus constitutus, vel voto simplici extra religionē tamē deuinctus & eo tempore in adulterium incidit, redire tenetur iuxta sententiam modo traditam, quia est locus compensationi etiam post latam sententiam & postquam transijt in rem iudicatam, si alio non impediatur fortiori iure: eo etiam tempore nullum habet religio ius in religiosum, cum nondū se tradiderit religioni: si autem iam professus, vel sacris initiatus adulterium commiserit, nec tenetur, nec potest iam redire. Nam iam religio validum adquisiuit ius in religiosum quando vouens erat habilis ad profitēdū, quo impeditur ius cōiugis prius dimissi, nec extinguitur

tur sequenti fornicatione. Ex quo inferes esse ius recipiendi dotem, si post sententiam, is qui innocens fuit adulter fiat ante professionem validam vel mutationem status; idque deducitur ex eodem fundamento, quia compensantur delicta etiam post latam sententiam iuxta supra dicta.

¶De separatione ob alias causas non agimus, quia ob nullam aliam potest esse perpetua separatio, sed quadiu non resipiscit: & de adulterio spirituali dicam in tract. de hæresi. Circa alias huius causæ quæstiones nihil occurrit notatione dignum, præter ea, quæ iam in alijs causis explicata sunt, & quæ dicemus infra, cum de redditione debiti sermo fuerit.

CAVSA. XXXIII.

De impedimento impotëtiæ ad quæstionem primam.

Leraque, quæ de hoc impedimento differuntur examinauimus 1.p. Variarum d.q.5. Scholastica, dum disputaremus, an matrimonium impotentũ cognita impotentia, sit iure naturali, & ecclesiastico validum. Ex quibus, quæ huic instituto necessaria sunt, in hunc locum trãsferemus, ne si fortè illi, ad quos ista deuenerint, eum librum non habeant, doctrinæ de impedimentis matrimonij desit aliquid.

De matrimonio potentis cum impotenti cognita impotentia.

Cap. XXXI.

Validum esse coniugium eorum impotentium etiam ad castè viuendum negarunt nonnulli.

§. I.

DVOBVS modis contingere potest, vt matrimonium contrahatur inter impotentes, quos diximus. Primum cum pacto implicito vel virtuali de futura copula: deinde cum voluntate & conditione castè viuendi. Si priori modo celebretur matrimonium, non dubito nullum esse iure naturæ, id quod à Sixto V. videtur definitum in ea constitutione, quam adducemus infrà. Ratio videtur esse manifesta, quia in eiusmodi contractu apertè

a lhibetur conditio contra substantiã matrimonij: quia seminatio impotentis, de quo est sermo, vel omnino est nulla, vel non est intra vas: ex quo fit necessario seminationẽ impotentis illicitam esse, & contra finem matrimonij, est enim effusio vacua & inanis, & quæ minimè ad generationem ordinari potest. Obligatio igitur eiusmodi effusionis seminis in contractu apposita omnino reddet nullũ iure naturæ, iuxta certissimam doctrinam, propter quã, vt dicemus infra, auctoritate Sixti dissoluta omnia, quę præcesserãt Eunuchorũ matrimonia. Dubitamus ergo de secũdo modo cõtrahẽdi coniugiũ, an scilicet valeat matrimoniũ impotentis cognita etiã impotentia, dum modo ad castè viuendum celebretur, & sine ordine ad copulam.

¶ Bonauentura in 4. d. 34. art. 2. q. 1. Ricard. & alij. eadẽ d. quos sequitur Soto ibidẽ q. 1. ar. 2. & recẽtiores nõnulli existimarũt perpetuã impotẽtiã iure naturæ dirimere matrimoniũ, quouis celebretur modo. Imò & aliqui cẽsent hãc sententiã esse diffinitã à Sixto V. de quo tamẽ postea videro. Probari potest hæc sentẽtia primò, quia nõ potest esse traditio dominij inter huiusmodi personas: traditio namq; dominij, quæ in matrimonio intercedit, includit cõsensum implicitũ in copulã, quod cõstat ex S. Thom. 3. p. q. 29. art. 2. & videtur Doctrina Pontificis ca. *sufficiat*, 27. q. 2. inter hos autẽ cõtrahẽtes nõ potest esse cõsensus implicitus in copulã, nec trãslatio dominij cũ obligatione ad copulam. Quod ex eo declaratur, quod modo diceba mus, scilicet, eiusmodi cõditionem, appositã in contractu destruere substãtiã contractus. Ergo hæc obligatio nõ potest esse de essentia matrimonij, & ita nõ poterit esse cõsensus implicitus in copulã, quia cõsensus implicitus in copulã dicitur, qui includitur in expresso alio aptè ad copulã. Sed in hoc cõtractu, vt pbatũ est, materia nõ potest trãsferri cũ ordine ad copulã. Ergo non potest esse cõsensus adhuc implicitus in copulam.

¶ Secũdò, quia si sola diuersitas sexus cũ ordine ad naturalẽ Societatẽ, sine radicali etiã dominio in ordine ad copulã sufficit ad ratione matrimonij, vix poterit assignari ratio ad probãdũ secũdũ naturalẽ rationẽ nõ posse esse matrimoniũ inter sororẽ & fratrẽ ad castè viuendum; quia & societas naturalis, & reuerẽtia, & cõmunicatio honoris potest esse inter eos sine vlla indecẽtia aut turpitudine. Ergo si necessaria non est trãslatio corporis cũ dominio radicali in ordine ad copulã, videtur cessare omnis ratio inhabilitatis naturalis ad sic cõtrahẽdũ. Ita arguit Gratianus 27. q. 2. vers. *cum ergo*.

¶ Tertiò, quia si potest esse matrimoniũ, quãdo à principio cõtractus materia ita est impotẽs, vt omnino ex natura rei fieri nõ possit cõmistio seminis prolifici: ergo potest esse

se matrimoniũ inter aliquos, quib⁹ ex natura rei repugnat vt fiãt vna caro, veluti inter duos homines, aut duas fœminas: cũ tamẽ ex natura materiæ huius cõtractus ordinetur ad hoc, vt cõiuges fiãt vna caro: propter hoc enim relinquetur pater & mater, & cõiuges sibi adhærebũt in carne vna, per matrimoniũ scilicet. Quod signũ suadet matrimoniũ requirere trãslationẽ materię aptę ad cõmistionẽ feminũ natura sua, prolificã & in generationem relatam.

§ Quartò, si potẽtis cũ impotente potest esse validũ coniugiũ, eo modo quẽ diximus, vel coniuges mutuò habent ius, ne alter committat adulteriũ, vel non habet. Si dicatur primũ: cõtra hoc videtur esse, quia adulteriũ esse nõ potest nisi fœmina faciat cõtra ius mariti: sed in hoc casu non violat mariti ius: ergo nec adulteriũ cõmittit. Maior notior est, quã vt probatione indigeat: minor verò probari videtur efficaciter, quia nõ potest fœmina in abusu corporis sui ius mariti violare in hoc casu. Quod ita explico quia hic impotẽs vir non habet ius quod est veluti passio matrimonij: deinde ex his, quæ cõcedit opposita sententia, nõ habet ius radicale corporis alterius cõiugis ad hũc vsum ordinatũ. Ergo abus⁹ corporis cõtra ius viri nequaquã cẽsendũ est. Si verò dicatur secũdũ, contra hoc militat illud Pauli 1. Corint. 7. *Mulier sui corporis potestatẽ nõ habet, sed vir, similiter vir potestatẽ nõ habet, sed mulier.* Deinde videtur sequi posse esse matrimoniũ validũ ex natura rei cũ cõditione de sumẽda potione sterilitatis, ita vt huiusmodi cõditio nõ repugnet substãtię cõtractus, quod absurdum est. Quod sequatur probo, quia in specie huius matrimonij, licet illicitũ esset eã potionẽ sumere, quę sterilitatẽ induceret, tamẽ nõ fieret cõtra ius matrimonij, quia, vt dixi, etiã radicale dominium non diceret ordinem ad copulam.

¶ Vltimò deniq; alio modo declaratur inualidũ esse matrimoniũ potẽtis cũ impotẽte, quia vel impotentia est incognita alteri: & tunc matrimoniũ videtur nullũ, quia ex cõmuni ratione cõtrahẽdi, vbi nõ interuenit pactũ deseruãda castitate, traditur corpus generationi aptum pro apto, ita vt in isto modo contrahẽdi includatur cõditio dtradẽdo corpus aptũ pro alio etiã habili & idoneo, & ex cõsequẽti deficiẽte cõditione nullũ redditur matrimoniũ. Si verò impotẽtia sit nota vtrique, etiã nõ valet matrimoniũ, quia qui potẽs est, nõ potest tradere suũ corpus pro alterius corpore, quia non potest tradere nisi pro corpore apto ad matrimoniũ. Hæc enim est ratio propter quam fieri nequit, vt is qui habilis est, cõtrahat cũ inhabili, quia tradere nõ valet corp⁹ in ordine ad matrimoniũ nisi habili & idoneo. Sed impotẽs, vt probatũ est, in habilis est ad cõtrahẽdũ cũ ordine ad copulã. Ergo qui impotẽs nõ est, nõ potest cõtrahere cũ impotẽti in ordine

ordine ad copulam. Ex quo ab solutè inferebamus nō posse cōtrahere. Quod si quis dicat posse esse matrimonium sine dominio radicali ad copulam ex libera volūtate cōtrahentium, militant contra hunc, quæ hactenus adduximus: & addi potest, quia si id licet ex libera voluntate contrahentium, ergo quando vterque esset potens, ex libera eorum voluntate posset validè matrimoniū celebrari iuxta rei naturam sine traditione radicalis Domi nij inter ipsos coniuges, q nullus concessit: & tamen aperte videtur sequi ex dictis, si contractus matrimonij potest subsistere sine dominio radicali in ordine ad copulam.

Vera sententia, quæ asserit validum esse eiusmodi matrimonium statuitur, & probatur scholasticorum auctoritate.

§. II.

Fateor tamen mihi semper visum esse probabilius matrimonium potentis cum impotente ad castè viuendum, etiam cognita impotentia validè celebrari. Sententiam hanc tenent ex antiquis, & recentioribus non pauci. Paludanus in 4. dist. 34. quæst. 2. Anton. 3. pa. tit. 1. cap. 22. § 3. Veracruz in suo speculo coniug. 1. par. art. 38. Petrus Soto lect. 5. de matr. cap. 8. & fuse Medina lib. 5. de cont. à capit. 74. & alij viri docti huius ætatis, sed (quod fugiebat memoriam) in hac etiam sententia videtur fuisse Magister in 4. dist. 34. in principio, agens enim de personis illegitimis ad matrimonium inquit, frigiditatem, hoc est, impotentiam, & conditionem reddere, nec omnino legitimos, nec omnino illegitimos. Potest ergo ex Magistri sententia cum frigido stare validum matrimonium, videlicet si alter sciat, & ad caste viuendum contrahatur, nam si esset in ordine ad copulam plane nullum esset, sed ad eo modo contrahendum essent omnino illegitimi, vt dixi supra §. 1. Atque ita interpretatus est Magistrum Sanctus Thomas eadē dist. quæst. 1. art. 2. ad 4. Adde etiam ita expresse sensisse D. Thomam loco & solutione citata. Cum ergo argumentum esset in hunc modum. *Si sciat mulier virum esse frigidum, quando cum ea contrahit; verum est matrimonium. Ergo frigiditas, quantum est de se matrimonium non impedit,* respondet isto pacto, *Ad quartum dicendum, non in quolibet contractu hoc vniuersaliter tenetur, quod ille qui est impotens ad soluendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illum, quo se obligat ad eius solutionem. Tamen impotens potest esse tripliciter. Vno modo quia non potest soluere de iure & sic talis impotentia omnibus modis facit contractum esse*

nullum, siue sciat ille cum quo facit talē contractum siue non. Alio modo quia non sit soluendo de facto, & tamen si sciat ille, cum quo contrahit, hanc impotentiam & nihilominus cō trahit, ostenditur quod alium finem ex contractu quærit: & ideo contractus stat: si autem nescit, tunc contractus nullus est, & ideo frigiditas, quæ causat talem impotentiam, vt homo non possit de facto soluere debitum, & conditio seruitutis, per quam homo non potest de facto liberè reddere, impediunt matrimonium, quando alter coniugum ignorat hoc, quod alius non potest reddere debitum. Impedimentum autem, per quod aliquis non potest de iure reddere debitum, vt consanguinitas, annullat contractum matrimonium, siue sciat alter, siue non. Et propter hoc Magister ponit quod hæc duo faciūt personasnō omnino illegitimas. Hactenus D. Thomas. Quo quid clarius & apertius? Imo & optimam assignauit nostræ sententiæ rationem buam expendemus postea in illis verbis. *Ostenditur quod alium finem ex contractu quærit.* In quibus apertissimè docet valere huiusmodi matrimonium sine ordine ad copulam, quandoquidem illa interuenire non potest. Eadem habētur in Additionibus. quæst. 58. ar. 1. ad 4. Quamuis testimonium hoc cū D. Thomæ non sit, ad id quod modo contendimus, parum habeat roboris.

Sed profero præterea testimonium aliud ex D. Thoma 3. p. q. 29 art. 2. quod nonnulli adducunt pro opposita sententia, mihi tamen videtur esse pro ista non obscurè. *Forma, inquit, matrimonij consistit in quadam indiuisibili coniunctione animorum, per quam vnus coniugum indiuisibiliter alteri fidem seruare tenetur, finis autem matrimonij est proles generanda & educanda.* Et paulo post. *Sic igitur dicendum, quod quantum ad primam perfectionem omnino verum fuit matrimonium virginis Dei & Ioseph, quia vterque consensit in copulam coniugalem, non autem expressè in copulam carnalem nisi sub conditione, si Deo placeret.* Ecce manifestè distinguit D. Thomas consensum in copulam coniugalem quo nomine tantum intellexit, vt constat ex primis verbis, cō iunctionem animorum indiuisibilem & consensum in copulam carnalem, & solo illo consensu in coniugalem copulam docet esse validū matrimonium. Ergo ex Diui Thomæ sententia verum matrimonium esse potest, secluso quouis ordine, & consensu ad carnalem copulam, dummodo sit consensus in copulā coniugalem, qua scilicet coniungūtur in eandem vitæ, muneruumque societatem, atque adeo validè contrahi potest coniugium potentis cū impotenti ad caste vitam transigendam. Et quidem hanc esse mentem Diui Thomæ affirmauit Petus Soto, & nonnulli alij.

Sed non vno modo conantur explicare nonnulli Diuum Thomam. Quidam dicunt solum velle impotentiam ignoratam reddere contractum inualidum in ordine ad cohabitationem, eandem vero cognitã inducere obligationem simul cohabitandi, non tamen obligationem matrimonij. At hæc explicatio diuinat, nullum vel leue fundamentum habet in D. Thoma. Quod enim in illo verbum est de cohabitatione? Adde Diuum Thomam, sicut asserit impotentiam ignoratã nullum reddere matrimonium, ita asserit impotentiam cognitam non infirmare. Loquitur ergo in vtroque casu de impotentia in ordine ad contractum matrimonij. Fauet etiam, quod coniunctim loquitur de seruitute & frigiditate, & de vtraque ignorata aut cognita vult eandem esse rationem. Signum ergo est tantum loqui relate ad valetudinem vel infirmitatem contractus matrimonij.

Hinc quoque aliorum expositio refellitur, qui D. Thomã interpretantur de impotentia temporali, ita vt hãc dixerit nõ impedire matrimonium: nõ vero locutũ esse de impotẽtia perpetua. Sed neq; hæc est ad mentem, sed potius cõtra mẽtẽ D. Thomæ, tum quia S. Thomas loquitur de impotentia, quæ impedit: tẽporaria vero nec ex eius, nec alicuius sententia est impedimentũ matrimonij, tum eandem rationẽ vult esse de seruitute & impotẽtia; dirimit autem sola seruitus perpetua ignorata. Tum denique satis refellunt illa verba, quibus dicit D. Thomas eum, qui non est potens ad reddendum debitum, si contractũ cum alio scienti celebret signũ esse alium finem, quam copulã carnalem in contractu quærere. Nõ ergo loquitur de impotentia temporali, nam cum illa bene posset esse consensus & in copulam coniugalẽ & carnalem, tantumque de perpetua impotentia dicere potuit, cum ea solum stare posse consensum in coniugalem copulam, & alium diuersum finem intendi.

Eadem sententia testimonijs Augustini, & aliorũ cõprobatur.

§. III.

HAbet etiã suum locũ in huius probatione sententiæ præclarus Augustin? (quid enim insolutũ, aut intactũ reliquit diuinũ illud ingeniũ? nihil certe; aut si quid in eo nõ inuenitur, contempsit quidẽ potius quã nõ vidit) Is ergo in li. de bono cõiug. c. 1. hæc habet: *Cõsequens ergò est cõnexio societatis in filijs, qui vnus honestus fructus est non coniunctionis maris & fœminæ, sed concubitus. Poterat enim esse in vtroq; sexu, etiam sine tali commixtione alterius* regen-

regentis, alterius obsequentis, amicabilis quædam & germana coniunctio. Ecce matrimonium ad caste viuendum cum vera & legitima ratione matrimonij. Expendo in hoc testimonio duo. Primum, quod filios dicit honestum fructum non coniunctionis, sed concubitus. In quibus nomine concubitus non est intelligendus actus ipse concumbendi, sed contractus celebratus in ordine ad concubitum, quasi dicat, filios esse finem, quem intendit matrimonium contractum cum ordine ad copulam. In quibus vides manifeste distinguere Augustinum consensum in ordine ad cõiugalem animorum coniunctionem, & consensum in ordine ad cõcubitũ, sicut citato loco 3.p. distinguebat D. Thomas. Expendo deinde dicere Augustinum solã hanc cõiunctionẽ animorũ amicabilẽ & germanam sine cõmistione carnali satis esse ad verum matrimonium, hoc est posse consistere veram rationem coniugij sine ordine ad cõmistionẽ carnalẽ. Eumq; esse eius sensum satis cõstat ex illo verbo, poterat, q.d. etiã si nũquã ad cõmiscẽdũ se carnaliter cõtraxisset, verè reperiri ratio matrimonij posset in cõiunctione animorum alterius regẽtis & alterius obsequentis ex cõtractu cũ sexus diuersitate. In quo & nostra cõtinetur sentẽtia, & optima eius insinuatur ratio, quã adducã postea. Addi etiã potest in cõfirmatio nẽ huius, quod c. 2. quãuis decidere nolit quæstionẽ eã, vnde primorũ parẽtũ proles posset existere, cum statuisset fuisse inter eos verũ matrimoniũ, inter alias opiniones refert, nec improbat eã, quæ diceret sine coeũdi cõplexu aliquomodo alio habituros filios munere omnipotẽtissimi Creatoris, qui potuit ipsos sine parentibus cõdere, qui potuit carnẽ Christi in vtero Virginali formare, qui potuit apibus prolẽ sine cõcubitu dare. Et quãuis id in certũ videatur Aug. tamẽ hoc apud illũ certũ est, etiã si hoc ita euẽturũ esset inter primos parẽtes verũ cõstitisse matrimoniũ. Sentit ergo verã rationẽ cõiugij sine vllo ordine ad copulam reperiri non repugnare.

Sed adduco secũdo loco aliud testimonium Aug. ex eodẽ li. c. 3. vbi, cũ examinaret, cur cõiugiũ esset bonũ, ista subiũxit. *Quod mihi nõ videtur propter solã filiorũ procreationẽ, sed propter ipsam etiã naturalẽ in diuerso sexu societatẽ, alioquin nõ iã diceretur cõiugiũ in senibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minimè genuisset. Nunc vero, in bono, licet enuoso cõiugio & emarcuit ardor ætatis inter masculũ & fœminã, viget tamẽ ordo charitatis inter maritũ & vxorẽ quia quãtò meliores sunt, tãtò maturius à cõmistione carnis suæ pari cõsensu cõtinere cœperunt, non vt necessitatis esset postea nõ posse ꝙ vellet, sed vt laudis esset primũ noluisse ꝙ posset si ergo obseruatur fides obsequiorũ* debitorũ

bitorum ab alterutro sexu, etiam si lãguescentibus, & prope cadauerinis vtriusque membris, animorum tamẽ rite coniugatorũ tanto syncerior, quãto probatior, & tanto securior, quanto placidior castitas perseuerat. Hactenus Augustinus. In quo testimonio in primis expendendum est, duos assignasse Augustinum fines contrahẽdi matrimonij, & liberorũ procreationẽ, & ipsam etiã naturalẽ in diuerso sexu societatem. Deinde hos duos fines ita distinguit, vt nõ solũ cõsideratione, sed & re ipsa separari & possint, & contingat tum in his, qui sua sponte, vel voto, vel proposito abstinere volunt à carnali complexu: tum in his, qui non sponte, sed natura cogente, vt potequorum sunt languida & cadauerina corpora, nec dare operam volũt rei vxoriæ, nec possunt. Possent enim languida, & prope emortua corpora inter se cõuenire ob solam naturalem in sexu diuerso coniunctionem. Praterea considerandum est, quamuis illos duos fines in matrimonio distinguat Augustinus, ex eius tamen verbis in hoc testimonio satis apertè colligi liberorũ procreationem non esse præcipuũ finem, & talem, quo sublato periret huius ratio contractus: sed solam naturalem animorum in diuerso sexu coniunctionem, in qua seruetur obsequiorum inuicem debitorum ab alterutro sexu, & honoris fides, esse præcipuum matrimonij finem, quique ad essentiam, & firmitatẽ quẽ matrimonij requiritur: finem autẽ procreationis aliquomodo iustè cõiũgi cum priori fine, aliquando vero deesse.

¶ Tertiò induco pro hac sententia nonnulla verba Augustini, quæ sæpe repetit agens de coniugio inter Virginem Deiparam, & Ioseph. lib. 23. contra Faustum ca. 8. *Neque enim qui concubitu non permixtus, ideo non maritus.* Et postea: *Vt & Ioseph maritus Mariæ diceretur habens eam coniugem, non concubitu, sed affectu, non commixtione corporum, sed copulatione, quod est charius, animorum.* Et paulo post. *Mariam Ioseph coniugem non frustra appellatam propter ordinẽ sexus & animorum confœderationem, quamuis ei non fuerit carne commistus.* Et in fine capitis. *Et ne homines fideles Christi id quod sibi coniuges carne miscentur, tam magnum in coniugio deputarẽt, vt sine hoc coniuges esse posse non crederent, sed potius dicerent fidelia coniugia multo familiarius se adhærere membris Christi, quantò potuissent imitari parentes Christi.* Et lib. 1. de nup. & concup. cap. 11. *Absit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur, imò firmius erit, quò magis ea pacta secum inierint, quæ charius concordiusque seruanda sunt, non voluptuarijs corporum nexibus, Sed voluntarijs affectibus animorum.* Et statim, *Coniux vocatur* (scilicet V. Maria) *Ex prima fide desponsationis, quam*

cōcubitu nec cognouerat, nec fuerat cognituras, nec perierat, nec mēdax fuerat nec futura erat vlla carnis commistio. Et l. 2. de consensu Euangel. c. 2. *Hoc exemplo magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiam seruato pari consensu posse permanere, vocarique coniugium non permisto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Ecce in omnibus his testimonijs asserit Augustinus veram rationem coniugij nō solum sine vsu cōcubitus, sed etiam sine vllo ordine ad concubitū. Et, vt ex multis eorum clarè patet, nō solū cōtendit posse post cōtractum matrimonij abstineri ab vsu manente coniugio, sed etiam ante contractum posse amoueri omnem ordinem ad coniugium, & ita celebrari matrimonium, in naturalem tantum vitæ coniunctionem, vt clarè patet ex hoc postremo loco. Atque vt magis constet, quæ vis sit illorum locorum, supponamus duo apud Augustinum certa. Primum est inter Mariam, & Ioseph fuisse verum cum omni proprietate matrimonium. Præferendus in hoc Augustinus alijs patribus, qui aliter loquuntur, nisi eorū verba commodè explicari possint; quos tamen in concordiam redigere conatur Canisius lib. 2. de Beata Virgine, ca. 11. parum à principio. & nos supra explicuimus 28. q. 2. Alterum est Beatam Virginem integritatem vouisse non solum corde, sed ore, antequam desponsaretur Iosepho: ita docet lib. de Sancta Virginitate cap. 4. Ex quo videtur consequens Virginis votum, non conditionatum, sed absolutum fuisse, vt postea multi cum Soto rectè existimarunt, & nos ostendimus supra loco cit. Quod si hæc duo vera sunt apud Augustinum, vt certè videntur esse, planè sequitur Beatam Virginem matrimonium celebrasse absque vllo ordine prorsus ad copulam, & sine vllo consensu in illam. Qui enim posset supposito absoluto voto sine peccato? Impossibilis itaque erat ex Augustino consensus in copulam, Et nihilominus hoc non obstante inquit validum celebrari matrimonium. Adde etiam in omnibus his locis constanter Augustinum agnoscere tanquam sufficientem finem contrahendi matrimonij solam animorum coniunctionem in eadem vitæ societate.

Quinto loco adduco Hugonem Victorinum, qui suo sæculo alter Augustinus dici meruit, cuius adeo sunt expressa verba pro nostra sententia, vt satis sit illa proferre, quāuis non expendantur. Is ergo agēs de incorrupta Virginitate Deiparæ inter alia, quæ omitto hæc habet. *Discutiamus*, vt postulas, *quid sit coniugium, & ex eius definitione proposita consideremus, si simul esse potuerunt in Virgine matre, & consensus coniugalis, & propositum Virginitatis. Quid enim est coniugium nisi legitima societas inter virum, & fami-*

fœminam, in qua videlicet societate ex pari consensu vterq; semetipsum debet alteri. Spontaneus ergo consensus inter virũ, & fœminam legitimè coniunctos facit, quo vterq; alteri debitorẽ sui se spondet: iste est qui côiugiũ facit. Et côiugiũ est ipsa societas tali cõsẽsu cõfœderata, quæ altero viuente alterũ ab altero nõ dissoluit. Est adhuc alius cõsensus, sed carnalis cõmercij ad inuicẽ exigẽdi atq; reddẽdi, similẽ inter virũ & mulierẽ pactionẽ constituens, comes, nõ effector côiugij officium & non vinculũ, qui & ipse tamẽ cũ pari ab vtroq; voto suscipitur, pari etiam necesse est debito teneatur. Sed valde notanda sunt quæ sequũtur. *Huius debiti* (loquitur de carnali comercio) *necessitas illos cõiugatos sibi ad inuicem nõ subijcit, in quibus, dum cõiugiũ cõtraheretur, vel fãciretur, huius operis cõsẽsus nõ præcessit. Nec tamẽ hoc officio cessante veritatẽ, seu virtutẽ côiugij cessare credẽdũ est, imo potius tãtò verius, ac sanctius côiugiũ esse, quod in solo charitatis vinculo, & nõ in cõcupiscẽtia carnis libidinis ardore fundatum est.* Hactenus Hugo. Vbi notanda sunt duo. Primũ est apertè dicere, vt cõiugat obligatio, aut vinculũ reddẽdi debitũ, necessariũ esse cõsẽsũ vel tacitũ, vel expressum in carnalẽ copulã. Si ergo nõ fuerit, cessabit profectò aliquis ordo ad copulã in eiusmodi coniugio. Quid enim refert corpus cõtrahẽtis esse potẽs si ad copulã nequaquã ordinatur, sed ita voluntariè impeditur, ac posset impediri natura ipsa. Itaq; potẽtia corporis, quod traditur si desit cõsensus aliquis vel explicitus, vel implicitꝰ in copulã, cõcomitatur tãtũ matrimonij cõtractũ, minimè tamẽ requiritur. Secũdo expẽde illa verba, *solo charitatis vinculo côiugiũ verum esse* Quod si solo vinculo charitatis ergo hoc, & omni alio secluso constare potest, atq; adeo secluso etiã quouis ordine ad copulã. Si enim hic esset in matrimonio, nõ cõstaret solo charitatis vinculo, & sine cõcupiscẽtia carnis, quam excludit Victorinus, quæ nihil aliud est Hugoni, quã iste ordo ad copulã. Sed auctoritate hactenꝰ pugnatũ satis.

Affertur ratio pro eadem sententia.

§. IIII.

NEC Vero deest optima pro ista sententia ratio, quæ vnica tantum est, & aliquantò latius proponenda, & explicãda, vt eius vis magis innotescat in hunc modum. Id quod ad essentiã cõtractus matrimonij requiritur tãtũ est, quod sit mutua coniunctio animorũ in naturalẽ vitæ societatẽ cũ diuersitate sexus. Sed totũ hoc in matrimonio huiusmodi impotentium celebrato ad castè viuendum reperitur. Igitur illud est verum legitimum, perfectumque matrimonium. Tota difficultas est in maiori propositione probãda, quã & probare, & expli-

care conabor diuersimode. In primis ex generali ratione contractus in quo est traditio dominij, nō repugnat matrimoniū esse sine vllo prorsus ordine ad copulā, ex illo generali principio passimq; recepto, vbi dominiū distinguitur ab vsu potest esse cōtractus circa materiā dominij sine ordine vllo ad vsū & etiā si al:às deficiat vsus, tam enim vsus quàm dominiū potest esse vnumquodque separatim integra materia contractus. Ex hoc ergo vniuersali dogmate nihil repugnaret esse matrimoniū, in quo esset mutua côiugum traditio sine vllo prorsus ordine ad copulā. Nec vero obstat peculiaris ratio matrimonij, vt obstare nonnulli volunt, qui cēsent nō esse potestatē in cōiugibus trāsferēdi dominiū corporū sine cōsensu implicito in copulā. Huius enim oppositū ostēdimus supra ex Aug. Hugone, & D. Thoma, & docuit nouissimè Fernādus Rebellus p. 2. de obl. iust, li. 2. q. 13. sec. 4. vbi latè ostēdit ordinē ad copulā à vinculo matrimonij separari re ipsa posse: tū etiā isti nulla ratione probāt, sed gratis assumūt. Nec enim id exigit definitio matrimonij. Nā secūdū August. dum agit de Virginitate B. Mariæ Virginis, est legitima societas inter virū & fœminā, in qua ex pari consēsu semetipsū alteri debet. Nomine autē debiti, nō corporū in ordine ad copulā, vinculū intellexit Aug. sed fidei & obsequiorū, vt alter regat, alter obsequatur. Et ex omnibus his locis, quos adduximus, in quibus matrimonij rationem variè explicat, eā sine vllo ordine ad copulā etiam implicito nobis tradit. Idē iudiciū esto de ea matrimonij diffinitione, quā adhibuit Hugo Victorinus. Iuxta Magistrū vero in 4. dist. 27 *Matrimoniū viri mulierisq́ cōiūctio maritalis, inter legitimas personas, vitā indissolubilē retinens*: parūq; ab ista dissentiūt definitiones aliæ, quæ tradūtur in vtroq; iure. *Coniunctio maris, & fœminæ inter personas legitimas, indiuiduā vitæ cōsuetudinē retinens*. Insti de pat. pot. §. nuptiæ. Harū omniū definitionū verba atque sensus cum omni proprietate retinentur sine vllo etiam implicito consensu in copulam.

¶ Præterea quid nos cogit, vt asseramus nō posse esse in cōiugio trāslationē dominij corporū ad mutua obsequia vtriusq; sexus, sine vllo cōsensu in copulā, ex voluntate ipsorū contrahentiū? Nihil certè. Si quid enim id vt affirmaremus cogeret, id esset finis ille, qui est, liberorū procreatio, ad quē hac via eūdū, & peruenīēdū est. Iste vero finis nequaquā cogit. Vt enim ex Augustino vidim⁹, nō istud est præcipuè quæsitū in matrimonio, unō neque ita requisitū, vt sine eo ratio cōiugij permanere nō posset, sed solā naturalē in diuerso sexu societatē: & cū solo charitatis vinculo stare potest validè matrimonium, excluso etiā fine & scopo liberorū procreationis. *Matrimonia* (inquit Quintilianus

tilianus declam. 368 *sunt ab ipsa rerum natura inuenta: sic maris fœminis iunguntur, vt imbecillior sexus præsidium mutua societate sumat.* Et apud Tacitum lib. 4. Agrippina sibi maritū à Tyberio exposcit. *Sub ueniret solitudini*, inquiebat, *daret maritum, habilem adhuc iuuentam sibi, neque aliud probis, quam ex matrimonio solatium.* Præcipuus itaque finis matrimonij est, vt aduersus pericula, & infortunia societas vitæ vtriusque sexus obsequijs, præsidio atque solatio iuuetur. Vt enim verè & eleganter Ælius verus Imperator referente in eius vita Spartiano. *Vxor dignitatis nomen est, non voluptatis.* Cum ergo finis alius matrimonij sit, magisque præcipuus, eo solo poterit constare matrimonium.

Sed rem istam adhuc concidamus minutius, & explicemus magis. Coniux matrimonium contrahit consentiens in copulam implicitè licet consensus videatur simplex est tamen virtute duplex. Intercedunt enim ibi duo consensus, quos apertè distinxere Augustinus, D. Thomas, & Hugo Victorinus. Alter est in coniugalem coniunctionem, vt D. Thomas loquitur, vel vt Augustinus ait in naturalem in diuerso sexu societatem: alter vero est in liberorum procreationem ex Augustini mente, vel in carnalem copulam, ideo enim est implicitè in carnalem copulam, quia tanquā finem respicit prolem, ita vt carnalem copulam respiciat tanquam medium nam illam habere vt finem in isto contractu, qui licet sine peccato veniali, quale est desiderium explendæ concupiscentiæ, vt passim clamat Augustinus locis citatis. Isti autem duo consensus ita se habent, vt secundus iste in procreationem liberorum supponat primum, & illum consequatur. Vnde comitem, non effectorem coniugij appellauit Hugo, vinculum enim mutuæ societatis fundamentum est, & radix vt possit esse vinculum, vel obligatio ad carnalem copulam. Hęc nam que causalis vera est, quia in potestate sua coniugem habet, pro priaq; facta est priori vinculo: ideo vti potest eius corpore ad liberorum procreationem. Tota ergo matrimonij cōtractus ratio in illa priori obligatione reperitur, cum in ea à quolibet alio contractu distinguatur, & possit illa separari à secunda ex natura obiectorum, nec sint necessario connexæ. Ex quo fit corpus generationi aptum non esse necessariam materiam huius contractus: si enim aptum corpus necessaria materia proculdubio propter liberorum procreationē esset. Quorsum enim isto fine secluso requiriretur? Hic autem non est necessarius finis, vt ostendimus. Eo ergo sublato, & matrimonio propter aliū finem celebrato, quid indigemus apto ad generandum corpore? Itaque

que

que cōcomitabitur tantū contractū aptitudo hæc, si forte fuerit in contrahente, non verò erit necessaria.

¶ Ostēdimus hactenus, à priori, scilicet, per causam finalē & huius naturā contractus maiorem propositionē, posse scilicet stare verū coniugiū, etiam sine vllo ordine ad copulā, cum translatione Dominij, atque ideò corpus generationi aptū non esse necessariā materiā huius contractus. Ostendamus nunc à posteriori, & à signo. Primū. Commune est omni sacramento non consistere si desit materia ad illud necessaria, nec baptismum sine aqua, Eucharistiam sine pane, & vino, pœnitentiam sine peccatis, & dolore, Vnctionem sine oleo, & sic in reliquis celebratis valide. Nec ergo matrimonij sacramentum consistit sine vera & necessaria materia, atque adeo sine corpore apto ad generationē, si illud est materia quā necessario postulat. Sed omnium sententia certum est superueniente impotentia perpetua non dissolui matrimonium. Ergo non est necessaria materia ad matrimonium corpus aptum generationi. Nec enim alia ratione, si contingat mutatio sexus qua naturaliter fœmina mutatur in virum, (quod fieri posse nō dubito, cum id euenerit apud Complutenses eo tempore, quo ibi commorabar, nūcque mihi persuasi verum esse, quod apud Plinium, & alios antiquiores legi de fœminis in virum naturaliter conuersis.) Si ergo eiusmodi mutatio contingat, matrimonium dissoluitur, non alia ratione, nisi quia diuersitas sexus est necessaria huius contractus materia. Si corpus aptum est ita requisitum, vt nisi sit, nulla posit valida interuenire traditio, tolle corpus aptum, cessabit & dissoluetur contractus: sicut si sexum mutes, extingues vinculum coniugij.

¶ Viderunt hanc difficultatem nonnulli ex recentioribus, & disparitatem rationis assignare conati sunt, sed frustra. Quidam dicunt per impotentiam superuenientem non dirimi matrimonium, quia natura sua indissolubile est. Sed non satis attendunt, quid respondeant. Non enim ideo dissolubile erit matrimonium, si dissoluatur, materia necessaria deficiente: sicut neq; ex eo, quod mutato sexu dissoluatur, inde fit dissolubile coniugiū esse. Si immutata materia, aut accidentaliter tantum variata, separari possent, variabile esset matrimonij vinculum: attamen quod vera substantiali, & necessaria materia extincta cesset contractus, qui illam exigit, non conuincit matrimoniū solubilis esse naturæ. Eodem pacto refelluntur hi, qui in eo disparem rationē constituunt, quod quando superuenit impotentia coniugio, iā alter coniux possessionē habet. Quid refert posse, si materia necessaria extinguitur? Plane nihil.

¶ Sed audiamus acutiores alios. Dicunt disparem esse rationem, quia ad transferendum dominium corporis à principio contractus, necesse est materiam huius contractus aptam esse: corpus autem generationi ineptum, hoc est, copulæ coniugali, per quam coniuges possint fieri vna caro, non est apta materia contractus. Quod vero semel trãslato dominio materiæ aptæ superueniat aliqua conditio, quæ, si antecederet, redderet materiam inhabilem contractui, non reddit materiam simpliciter ineptam, vinculo orto ex priori contractu. Id quod in alijs impedimentis facile constat. Et D. Thomas in addit. q. 59. ar. 3. ad 4. docuit multa impedire matrimonium contrahendum, si præcedant, quæ tamen dissoluere non possunt, si sequantur. Et notum est exemplum in affinitate primi gradus, quæ ante matrimonium dirimit matrimoniũ subsequens. Et si post matrimoniũ contractum adueniat non dissoluit. Sed certè isti difficultatem, vel non satis attenderunt, vel dissimularunt, vel sibi ipsis repugnant. Nã si corpus aptum coniugali copulæ, in ordine ad generationem est necessaria materia, & naturalis, & substantialis matrimonij, ea sublata, tollatur contractus necesse est, sicut de sexu dicebamus. Quod enim mutetur corpus de apto in non aptum, non est accidentalis aliqua variatio in materia contractus, sed substantialis variatio ex ipsorum sententia, quæ exigit corpus aptum tanquam veram naturalem, & necessariam materiam. Ex quo iam colligitur non esse ad rem, quod de impedimentis adducitur. Nam impedimenta affinitatis etiam primi gradus, non efficiunt materiam substantialiter, sed accidentariè ineptam contractui, & ex mera iuris positiui dispositione. Imo id existimo fortasse verum de impedimento inter fratres, vt infra ostendendum est. Cum ergo iure tantum positiuo constet affinitatis impedimentum, non est mirum, si præcedens affinitas, impediat ex dispositione iuris, subsequens vero, non dissoluat. Nec enim potestas est in ecclesia dissoluendi verum, & legitimum, & ab initio validum matrimonium, sed tantum declarandi nullum fuisse, si re vera à principio infirmum fuit. Est tamen potestas apponendi impedimenta quæ ita impediant, vt contractus non sortiatur effectum. At vero: si corpus aptum generationi est materia necessaria substantialiter ad contractum matrimonij, vt opposita docet sententia, sicut mutato sexu dissoluitur, dissoluetur etiam, superueniente impotentia perpetua ex defectu, quidem necessariæ materiæ.

¶ Deinde non esse necessariam materiam corpus aptum copulæ coniugali in ordine ad generationem ex eo constare potest, quia eiusmodi potentia tantum requiri potest, quando celebratur matrimonium cum ordine ad copulam, quod necessarium non esse ad validitatem matrimonij coniectari potest, ex Virginis Beatissimæ coniugio. Si namque illa vouerat absolute Virginitatem, & ante matrimonium, vt supra ex Augustino posuimus: erat ergo corpus eius ineptum ad coniugalem copulam, atque adeo nec expresse, nec implicite potuit esse consensus in illam absque peccato, aliquidque diminuisset de virginitatis proposito, si etiam sub conditione consensisset in carnalem copulam. Itaque corpus eius, qui virginitatem absolute vouit ante coniugium, impedimentum est, vt nulla ratione possit in copulam consentire, nec in prolem tanquam in finem ferri, cum in vsu, quod est obiectum eius consensus, sit peccatum, & sacrilegium. Quod autem corpus impeditum sit impotentia physica, vel morali, ad id, quo de agimus, parum refert: tantum enim contendimus cum inhabilitate manifesta ad copulam, & prolem, & sine vllo consensu, etiam implicito in illam, posse contrahi matrimonium. Quod æque verum est in vno casu, & in alio. Et explico adhuc magis. Inquiro ab istis, supposita inhabilitate per votum virginitatis antecedens matrimonium, quomodo cum proposito absoluto virginitatem seruandi, potest esse vel implicitus consensus in copulam? Quid refert tradere corpus de se aptum ad illam? cum voluntas renuat? Consensus enim ille ideo dicitur implicitus in copulam, quia explicite transfero dominium corporis habilis ad prolem. Et si non aliud explico, tacitè videtur animus ferri in prolem, & in medium ad illam tamen, si cum me transfero dominium in coniugem, expresse habeo votum seruandæ virginitatis, quomodo est tacitus consensus copulæ? Corpus enim aptum tradere ideo consensus tacitus reputatur, non quia est illud de se habile ad copulam, sed quia, dum ego non renuo, tacitè videtur ordinari mea præsumpta voluntate in copulam. Si ergo matrimonium virginis, quę absolute & antecedenter virginitatem vouerat, & in eodem perstabat proposito, sine vlla prorsus translatione dominij corporis in ordine ad copulam, quæ esse non poterat in hoc casu, quamuis translato suo corpore in potestatem viri ad naturalem vitæ societatem, quæ si nō adesset votum radix est iuris ad co-

Gg 2 pulam

pulam, validè, & verè contractum est ad castè viuendum: etiam matrimonium potentis cum impotente cognita impotentia, ad castè quoque vitam transigendam, firmum omnino censeri debet inspecta naturali ratione & æquitate, ampliusque patebit ex literis Sixti V. quas expendemus postea. Quid autem secundum ius Ecclesiasticum dicendum sit ostendam §. sequenti.

Matrimonium eorum impotentium, de quo est sermo, validum esse iure quoque Ecclesiastico.

§. V.

NOn solum inspecto tantum naturali iure validè contrahitur matrimonium inter huiusmodi impotentes ad castè viuendum: sed etiam secundum ius ecclesiasticum: & eiusmodi matrimonium firmum & ratum semper iudicauit ecclesia. Id constat ex nonnullis capitibus. Primum est cap. *consultationis*. de Frigid. & malefic. vbi Lucius Papa sic inquit: *Consultationi tuæ, qua nos consuluisti, vtrum fœminæ clausæ impotentes commisceri maribus, matrimonium possint contrahere, & si contraxerint, an debeant rescindi, taliter respondemus. Quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum talibus contrahat matrimonium, Romana tamen Ecclesia consueuit in consimilibus iudicare, vt quas tamquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores.* Hactenus Lucius. In quo testimonio primũ expendendũ est agi de cõtractu valido matrimonij, nõ de cohabitatione aliqua sine cõtractu, quod planũ est ex specie facti, quæ proposita fuit Põtifici, indicantq; etiã illa verba, *Et si contraxerint, debeant rescindi.* Quæ verba cõtractũ sonãt. Deinde cõsiderandũ est agi de eo, qui cõtrahit cũ fœmina ita clausa, vt adiri nõ possit, cognita ea impotentia, & nõ de matrimonio potẽtis cũ impotẽte ignorata impotẽtia, vt qui dã obijciẽtu mihi respõdebat. Quod tamẽ falsum esse vel ex eo constat, quod initio suæ respõsionis inquit Põtifex: *Licet incredibile videatur, quod quis cum talibus contrahat matrimonium.* At quia incredibile esset multos contrahẽtes reperiri, si sermo esset de impotẽtia ignorata: Id certè euenire facile posset. Quod autẽ impotẽtia cognita quis cõtrahat, mirũ est, cũ omnes fere contrahẽtes patris vel matris dulcissimam appellationẽ ardẽter appetant. Loquitur itaq; de impotentia cognita in contractu, de quo dubitare non licet, nisi cæco. Quid ergò fieri debet, cum quis contrahit cum alio cognita impotentia? Poterunt ne inire coniugia ad vacandum rei vxoriæ? Minimè sanè. *Sed quas vt vxores habere non possunt,* (inquit Pontifex) *habeant vt sorores.*

rores, hoc est, caste viuant, ac ita se habeant, quod ad oscula, tactus, amplexusque pertinet, ac si cum sorore viuerent. Decernit ergo Pontifex eorum coniugia valide celebrata, dummodo caste viuere velint.

¶ Præterea nostram videtur confirmare sententiam responsum Cælestini III. capit. Requisisti eodem titulo, vbi hæc habet. *Requisisti quantum tempus indulgẽdum sit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis.* Et infra: *Nos vero in præsenti consultatione sentimus, vt à tempore celebrati coniugij, si frigiditas prius probari non possit, cohabitent per triennium: quo elapso, si nec tunc habitare voluerint, & iuxta decretum Gregorij mulier per iustum iudicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non possit, accipiat aliam. Si autem ille aliam acceperit, separentur. Quod si ambo consentiant simul esse, vir eam, & si non vt vxorem, saltim vt sororem habeat.* Hæc Cælestinus. In quibus decernit valere matrimonium, si fit ad caste viuendum, vt eam, qua vxore maritali licentia vti non potest, habeat vt sororem.

¶ Sed existimauit quidam ex his, qui se peritos existimant, his & similibus capitulis tantum decerni, vt quantum ad cohabitationem & communicationem officiorum domus possint se in totam vitam confæderare & obligare, vt fœmina seruiat viro, & vir alat fœminam, quæ quidem confæderatio non matrimonium, sed societas quędam ciuilis est. Sed profecto isti non tam ratione conuincendi sunt, quam Latinè docendi, nã si vel verborum constructionem tenerent satis, hæc sua suppressissent. Quæritur à Lucio Pontifice quid fieri debeat de matrimonio impotentium cognita impotentia celebrato, & an, si iam contractum est, rescindi debeat. Dicant isti nomine contractus matrimonij, vel rescisionis cõtractus quid intelligunt? an separationem tantum habitationis, & huius, quam vocant, confœderationẽ? vel rescisionem vinculi coniugij? Si primum dicant, errant plane. Si secundum, non ergo de hac ciuili societate agit Pontifex, sed de vero matrimonij vinculo. Quid multa in re tam aperta expugnanda? Respondet Pontifex. *Et si incredibile videtur quod quis cum talibus cõtrahat matrimonium, tamen in similibus &c.* De contractu ergo matrimonij loquitur, non de cohabitatione & congregatione ciuili: & iudiciũ ecclesiæ illud esse dicit, vt qui sic contraxerunt, caste viuant. Sed fefellit istos quiddam, quod enodabo, & enucleabo statim. Præterea, vt cingam eos vndique telis, quid voluit Cælestinus cum dixit. *In præsenti consultatione sentimus, vt à*

tẽpore celebrati cõiugij, si frigiditas probari non possit, cohabitent per triennium. Quid illud est, *cohabitare per triennium?* Certè manere cum vinculo matrimonij. Cum ergo statim addit, *Quo elapso, si nec tunc cohabitare voluèrint.* Cohabitandi verbum significat etiam perseuerare adstrictos coniugij nexu. Quod si cohabitare voluerint, id est, sic astricti manere, castè viuant iuxta decretum Gregorij primi, quem, quia citat Pontifex, testem adhibeamus etiam, vt & isti obruantur multo magis, & nostra sententia corroboretur amplius.

¶ Gregorius ergo cap. *requisisti,* 33. quæst. 1. quod ex epistola eius ad Episcopum Rauennatem scripta desumptum est, ita respondet, *Requisisti de his, qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carnidantes commisceri: iste vero, si non potest ea vti pro vxore, habeat vt sororem. Quod si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneant vtrique innupti &c.* Quid clarius? Si impotens non vult eam, cui vxorius esse non potest, quasi sororem habere retinaculum coniugale rescindatur. Si ergo haberet quasi sororem, permaneret retinaculum coniugale. Non enim manet tantum ciuilis societas, sed verum matrimonij vinculum sine vllo ordine ad copulam, ad castè tantum viuendum. Denique grauis iniuria Pontifici irrogaretur, si eius decretum esset: vt coha bitarent simul sublato vinculo matrimonij. Tã magno periculo sanctissimi patres permitterent habitare simul virum & fœminam, qui tam anxiè etiam sorores ipsas, vt Augustinus, quo magis alieni essent à suspicione, pellebant domo. At inquies, idem sequitur inconueniens, si cohabitent simul nupti, prohibiti vacare rei vxoriæ. Sed non vides teneri iam illos vinculo indissolubili coniugij? Iudicarunt enim patres matrimonium ad castè viuendum esse validum, atque ita illis volentibus castè viuere non dissolui Ecclesiæ auctoritate. His adde Alexandrum III. in Append. Latera. Concilij p. 6. cap. 24.

¶ Sed fefellit multos phrasis illa Pontificum. *Quas vt vxores habere non possunt, habeant vt sorores.* Qua existimarunt significari matrimonia rescindi, tantumque, relinqui coniunctionem aliquam & cohabitationem ciuilem. Cæterum ignorantia antiquitatis lapsi sunt, hac enim formula tantum significatur coniuges illos non daturos operam ijs actibus, quos licitos efficit maritale consortium, inter eos, qui obeundo muneri potentes sunt, sed castè victuros, ac si cum sorore versarentur, manente tamen vinculo coniugij. Id in primis satis liquido constat ex

ver-

verbis Gregorij cum dicat. *Si nolit eam habere quasi sororem, retinaculum coniugij rescindendum esse.* Ergo vt sororem habere, non est sublato matrimonij vinculo in eadem domo simul habitare, & castè viuere, alias non esset rescindendum vllum retinaculum coniugij. Sed & huius phrasis sensum esse quem diximus, confirmo amplius ex Hieronymi epistola ad Rusticum, qua dicit. *Narrauit mihi vxor quondam tua, nunc soror, atque conserua, quod iuxta præceptum Apostoli abstinueritis vos ex consensu ab opere nuptiarum, vt vacaretis orationi &c.* Ecce Rustici coniugem vxoris appellatione significauit quando vxorijs actibus concupiscentiæ medebantur: quando vero ex consensu abstinere ab huiusmodi actibus decreuerunt, illi sororis nuncupationem indidit. Et initio epistolæ cum coniugem appellasset, subdit: *Imo sororis ex coniuge atque conseruæ.* Antiquior Hieronymo Clemens Alexandrinus optimum nobis offert testimonium ad huius locutionis sensum recte percipiendum libro sexto Stromatum capite quinto pagina mihi 659. *Vxor autem ei soror post liberorum susceptionem iudicatur, tanquam quæ sit eodem patre nata, tunc solum viri recordans, quando filios adspexerit, vt quæ sit vera futura soror post carnis depositionem, quæ diuidit & distinguit cognitionem spiritualium proprietate sexuum.* Confirmemus etiam phrasim istam in ea significatione vsurpatam Conciliorum Decretis, Aruernense sub Vigilio Papa anno Christi Quingentesimo quadragesimo primo capite duodecimo. *Cum presbyteri atque diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibusque omnino sæculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi repudient, & quisquis est presbyter atque diaconus diuino munere benedictione præcipua vxoris suæ prius frater, illico efficiatur ex coniuge &c.* Loquitur de presbyteris ante ordinationem coniugatis, vt constat, quem ordinatione percepta fratrem effici ex coniuge docet, quia scilicet post votum in ordinatione emissum, iterum ad vxorios actus redire non permissum. Turonense secundum sub Ioanne Tertio Anno Christi quingentesimo septuagesimo, canone decimo tertio. *Episcopus coniugem vt sororem habeat, & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem tam Ecclesiasticam, quam propriam, vt nulla de eo suspicio quaquaratione consurgat &c.* Adiungendus Canon vigesimus ex eodem Concilio, vbi forma præscribitur, quomodo se presbyteri, diaconi, & subdiaconi gerere debeant cum vxoribus, quas antea duxissent. Et Matisconen-

conc. sei. sub Pelagio II. anno Christi 582. Canone 11. *Episcopi, presbyteri, vel vniuersi honoratiores clerici, cum sublimi dignitatis apice sublimentur, actibus omnino renuncient saeculi & sacro electi ministerio repudient carnale consortium, ac permissionis pristinae contubernium permutent germanitatis affectu, & quisquis est diuino munere benedictione percepta, vxoris prius suae frater illico efficiatur ex coniuge &c.* Adde etiam cap. *presbyter quidam.* 32. dist. ex Gregorio Magno, vt sex testibus omni exceptione maioribus, res ista maneat probata satis. Hinc etiam emanauit illud ex carnali fieri spirituale commercium cap. *lex continentiae*, & cap. *omnino*, vbi etiã eadem sororis phrasis vsurpatur, & iuxta illam explicatur illud Pauli. *Nunquid non habemus potestatem mulierem circunducendi.* 31. d. & ca. *seriatim.* 32. d. Constat ergo eiusmodi impotentes iure naturae validè ad caste viuendum contrahere, & iure etiam ecclesiastico eiusmodi matrimonia valuisse hactenus, valereque deinceps. Nam Sixtus V. qui nobis opponi posset, de Eunuchis vtroque teste carentibus expresse loquitur, vt dicam in sequentibus.

Argumentorum pro prima opinione solutio.

§. VI.

Superest dissoluamus argumenta, quae pro prima opinione confecimus, impugnantq; tã id quod de primo impotentium genere definiuimus, quam id quod de Eunuchis postea dicemus. Nec vero ex dictis onerosum erit valde nodos illos, non scindere, sed dissoluere. Ad primum satis constat, ex his quae dicta sunt, scilicet non esse necessariam in contractu matrimonij translationem dominij in ordine ad copulam, sed tantum in ordine ad naturalem vitae coniunctionem mutuaque obsequia, quae ad vitam domi forisque transigendam necessaria sunt, licet illa prima translatio sit ex sua natura radix secundae: id quod satis nobis probatum est supra & auctoritate Augustini, atq; ratione, ni fallor demonstratũ. Vnde, eo argumento rectè probatur non posse inter impotentes matrimonium celebrari cum ordine ad copulam. Ad secundum respondemus, qui matrimonium inter fratres dicunt iure naturae prohiberi eius rationem reddent, mihi namque longe verosimilius semper visum est non esse impedimentum iure naturae, sed tantum positiuo diuino vel

vel ecclesiastico, atque ita secundũ naturæ leges validè posse celebrari coniugia inter fratres: sed de hoc postea disputandum est. Hoc ergo posito nullam vim habet obiectio, fatemur enim spectato naturæ iure tam ad castè viuendum, quam in ordine ad copulam inter fratres valere matrimonia. Ad tertium solutio est facillima, miror que alios valde sibi in isto argumento placuisse. Non potest contrahi coniugiũ inter duos homines, aut duas fœminas ad castè viuendum, quia sexus requiritur diuersitas. Quod si vlterius huius rationem quæras, addo petendam ex ipsa natura communis societatis & vitæ, non enim vir cum viro naturalem integram efficit societatem, sed vir cum fœmina sic enim imbecillior sexus fortiori firmatur & communia vitæ officia iuxta naturæ exigentiam diuiduntur inter vtrumq; coniugem. Nec enim fœminis forensia competunt & (vt optimè I. C: l. prima D. de postulando) *prohibitæ sunt postulare fœminæ, ne scilicet contra pudicitiam sexui congruentem se alienis negotijs immisceant, aut virilibus fungantur officijs.* Nec vero viros in domesticis tractandis detineri æquum est. Ideo ergo sexus diuersitas ad naturalem vitæ societatem quam intendit matrimonium, etiam ad castè viuẽdum contractum requisita est. Adde requiri ad matrimonium eã translationem dominij, quæ ex se fit radix iuris ad copulam, licet impedimentum adsit. Si enim duobus ita contrahentibus, auferretur impotentia, & miscerentur, nõ essent adulteri, nec fornicatores, sed contra votum agerent, vel contra propositũ prius. Illud autẽ arg. *erunt duo in carne vna*, quod de primis cõiugibus affirmauit Deus, quoque videtur probari id respicere matrimonium, vt fiant scilicet vna caro, inane est ac futile, cum verba illa complures longèque diuersas patiantur explanationes, quas refert Ioannes Medina loco citato, ideo ab illis adducendis supersedeo. Deinde vnde tenet, de matrimonio contracto ad procreandos liberos dixit Deus, *erunt duo in carne vna*, Ergo hæc est ratio omnis matrimonij, aut non potest nisi ad procreandos liberos celebrari.

¶ Ad quartum dicendũ est etiã quamuis existimaret aliquis nihil absurde dicere eum, qui sentiret in eo casu non committi adulteriũ, nisi expressè accederet pactũ de seruanda tori fide, & id pactũ, vt vel tacitè vel expressè interueniat, necesse esse, vt colligi posset non omnino male ex Augustino lib. de bono cõiug. cap. 1. attamen verius mihi videtur etiam in eo casu adulterium committere fœminam, quæ sui corporis alteri copiam fecerit, parumque refert quod vir non contraxerit in ordine ad copulam. Huiusmodi namque fides debetur ex ipsa natura

tura coniugij, quod dominium habet vir corporis fœminæ, & è contra, quo dominio impeditur fœmina ne in alienos vsus conueniat, est enim vt diximus id dominium radix iuris ad copulam ex se. Itaq; in coniugij contractu meditanda sunt quasi duo iura viri in corpus fœminæ, vnum ad vtendum illo in actibus maritalibus: alterum ne alijs eo vtatur, vtrumque ius obtinet vir, qui consueto modo contrahit. Impotens vero qui ad caste viuendum matrimonium celebrat non habet primum ius, licet habeat eius radicem: habet tamen secundum, eo ipso quod vir est, & habet eius corporis potestatem, ne alijs seruiat, qua etiam potestate, illius vota irritare potest, & alia, quæ iurisdictionem olent, & illa tenetur obsequi. Adde etiam ipso matrimonij vinculo proprium fieri honorem cuiusque coniugis: tenetur ergo fœmina honori viri consulere, contra quem facit, dum sui corporis vsum alijs præbet, quamuis contraxerint ad caste viuendum, vnde verbis supra relatis optimè dixit Augustinus: *Si ergo seruatur fides honoris, & obsequiorum inuicem debitorum ab alterutro sexu, etiam si languescentibus, & cadauerinis vtriusque membris &c.* Quibus insinuauit etiam in hoc impotentium castissimo matrimonio fidem honoris seruandam, & locum sibi vendicare.

¶ Ad vltimum iam constat in matrimonio, de quo loquimur, non tradi corpus habile ad copulam, quin potius inhabile altero coniuge sciente, & contrahi sine ordine ad copulam. Id autem quod infertur posse contrahentes propria voluntate separare dominium hoc in ordine ad copulam, etiam si potentes sint, nihil habet absurdi, sed id est quod asseruit us hactenus, & clamat Augustinus lib. de bono coniugali citato. Itaque concedendum est, licet non possint non transferre dominium quod est radix eius iuris ad copulam, in eo enim consistit natura matrimonij vt dictum est. Et de quæstione ista, quam pauci disputarunt, & nescio an vllus exactè, hæc dicta sufficiant.

(?)

De Im

De impotentia quando est impedimentum.

Cap. XXXII.

Quo casu impotentia dirimat, & obseruantur pro explicatione nonnulla.

§. I

AT. Si matrimonium secundo modo consideretur, certum est impotentiam dirimere matrimonium iure naturali, quia cum impossibilis sit vsus non potest stare contractus, qui non nisi ad illum vsum celebratur. Quare etiam inter infideles eiusmodi coniugium est irritum. Nullum etiam est iure positiuo cap. 1. & sequentibus hac quæst. 1. & cap. 1. cum alijs de frigidis & maleficiatis. Id quod verũ est siue ea impotentia proueniat ex frigiditate, aut nimia debilitate, vt in senio confectis, aut ex nimia caliditate, qua effusio copulam anteueniat, si huic morbo medicinæ ope subueniri non potest: vel ex inepta corporis constitutione, aut nimis stricto vase fœmineo, siue ex maleficio perpetuo: & idem est si impotentia sit tantum respectiua si eadem impotentia perpetua esse potest, vt dicam in sequentibus. Non tamen inter eam impotẽtiam enumeratur difficultas pariendi dũ modo coire possint: illa enim difficultas ad id, de quo agimus accidentaria est. Hæc autem conclusio quæ ex iure notissima est, illustrãda quidem à nobis, & vlterius explicãda, vt intelligatur de quo impotẽtię genere sermo sit in ea ius decisione.

¶ Supponendum ergo in primis est duplex esse impotentium genus. Quidam sunt, qui cum nullo teste careant, vel saltim vno gaudeant, attamen vel nimia debilitate, vel ex improportione, aut praua compositione inhabiles sunt ad congressum cum fœmina. Alij vero sunt vtroque teste carentes quos Eunuchos vocamus, mutili, execti, neque viri, neque fœminæ. Isti ad matrimonium ineundum ad castè viuendũ non sunt inhabiles iure naturali, nec fuerunt etiam iure positiuo vsq; ad Sixtum V. qui suis literis illos reddidit inhabiles ad quouis modo contrahendum, quas refero & expẽdo latè 1. p. var. dispu. q. cit. & de illis dicam postea. Et tamen Eunuchisinus siue cognitus, siue ignotus impedimentũ dirimens quouis modo celebratum matrimonium tempore Sixti V.

¶ Præmittamus deinde duplex accidere posse impotentiæ genus, Quædam enim est impotẽtia coeũdi, alia vero generãdi. Hæc dicitur, quæ sufficiẽs cum sit ad eam carnalem

lem coniunctionem, qua vir & fœmina efficiantur vna caro, inutilis tamen est vt sequi possit generatio defectu seminis natura sua prolifici, aut fœcundi, vnde labor ille non alius quam arenam irrigare. Prior vero impotentia est, quę quãuis sufficiat ad effusionem seminis ex languido membro, nunquã tamen ita erigitur, vt congredi cũ fœmina valeat ita, vt fint duo in carne vna. Quem languorem miserè deplorant multæ Petronianæ Circes, nec pudor fœmineus obstat, quominus sæpe dicant illud Quintiliani. *Non satis est maritum solo tantum osculo putari.* Illud item, cũ fœmina apud Appuleium expostulant: *Ego vero maritum rarissime venerem meam recolentem sustineo.* Nihil illis iniucũdius, nil quod exasperet magis, quam coacta hæc veneris abstinentia, grata & expectata voluptate carere, si quo legitimo ardore pruriens fœmina, à viro, cuius effœtæ vires deficiunt, il læsa & intacta dimittatur. Statim triste supercilium, rixæ, implacabilis iræ ignes, qui sine illa aqua extingui vix poterunt. Vnde Ouidius: *Sed lateri ne parce tuo, pax omnis in illo est*, & idem eodem lib. *Blanda truces animos fertur mollisse voluptas.* Ostendunt sane se primo loco habere voluptatem, deinde prolis spem. Sed hactenus adhuc explicata non est, quam vocemus impotentiam coeundi. Quanuis enim erigatur membrum, claustra aperire possit, non ideo est potentia coeundi, nisi emitti etiam possit verum semen. Quod propter Eunuchos dixerim, quorum aliquos fortius cum fœminis congressos, multa & superioris ætatis, & nostræ testantur exempla, & clandestinæ fœminarum cum illis amicitiæ, quas eò ardentius appetunt, quò sua voluptate securius perfruũtur, eorum infæcunditate illis adimente conceptionis metum. Impotentiam ergo coeundi voco impotentiam verè seminandi, intra fœmineum vas, siue sit semẽ natura sua sterile, siue fæcundũ: ratione cuius seminationis fiãt vna caro, quod Enuchis conuenire nõ potest, cum verè non semineot ex certo medicorum iudicio, & philosophica ratione, sed vt plurimum humorem emittant aqueum à seminis ratione omninò diuersum. Nec etiã illis, qui intra vas nihil seminare possunt, qui defectus suppleri non potest, etiam si fœmina cedat iuri suo, si tamen alias contraxit ad vacandum rei vxoriæ. Quare senes, in quibus iam medicinali arte non potest esse copula coniugalis, impotentes censendi ad coeundum. Nostra igitur quæstio nequaquam de impotentia generandi suscipitur, constat enim valida esse matrimonia cõtracta inter steriles: sed de impotentibus ad coeundum ea ratione quam diximus.

Adda-

¶ Addamus præterea huiusmodi, impotentiam coeundi duplicem esse posse, aut temporalem, aut perpetuam. Temporalis est, quæ medio aliquo facili, & secundum ius, & æquitatem licito auferri potest, & quod infra latius explicabitur. Et de hoc impotentiæ genere non dubitamus, constat enim matrimonia contracta quomodocumque siuè ad caste viuendum, siue ad vacādum rei vxoriæ, inter huiusmodi impotentes esse valida. Imo & sine peccato fieri posse, quidquid nonnulli dicant, nam præceptum reddendi debitum est affirmatiuū, ac obligat pro tempore, quo habilis est. Quod etiam verum est, quāuis sit ignota ea temporalis impotentia alteri coniugi, non enim est error circa substantiam, vt dixi supra 29. q. 1 Nec si quandoque contingat seminare extra vas, multum id curandum est, dummodo tam vir quam fœmina, id certè conentur, vt recta incedat via, donec pateat aditus. Verosimile enim est ecclesiam, dum triennij tempus ad experiendum potentiam aut impotentiam coniugatis concessit, multa huiusmodi euentura præuidisse, tandēque voluit coniuges in isto conatu esse toto eo triennio, ita vt si effusio seminis extra vas, vel quid simile acciderit, non exanimo, sed præter intentionem, & conatum eorum eueniret. Quod maximè ad uertendum est ad quarundam fœminarum scrupulos euitandos, de quibus sæpe consultus ita respondi. Impotentia vero perpetua erit à contrario, quæ nullo remedio licito secundum ius, & æquitatem tolli potest, quod statim amplius explicabo. Hæc quoque impotentia perpetua rursum duplex, quædam absoluta, qua scilicet impotens est coniux ad quemcumque congressum, quædam vero respectiua, qua coniux impotens est ad congrediendum cum ista, virgine scilicet, aut quæ nimis sit arcta, non vero vt cōgrediatur cum fœmina iam virum experta, vel quam non ita natura clauserit.

¶ Conclusio ergo proposita nō intelligitur de impotentia generādi: alias inter steriles non posset cōstare matrimonium: neque de impotentia temporali, siue ea oriatur ex debilitate ratione frigidæ complexionis & iuuenilis ætatis, vel ratione maleficij, vnde ea impotentia non dirimit matrimonium. Sed intelligenda est de impotentia perpetua. An vero de impotentia perpetua, absoluta tantum, vel etiam respectiua, dicam §. sequenti. cum ostendamus posse esse impotentiam respectiuam simul & perpetuam.

(?)

Impo

Impotentiam respectiuam posse esse perpetuam, atque adeo ea dirimi matrimonium.

§. II.

SED Hoc loco existit dubitatio, an conuenire simul possint impotētia respectiua, & perpetua? Nonnulli sunt ex scholasticis, qui constantissimè negant id euenire vnquam posse, sed eum cō iugem, qui habilis est ad congressum cum aliquo, habilem etiam remedio aliquo facile fieri posse, vt congrediatur cum alijs. Ex quo colligūt hāc respectiuā impotētiā neutiquā dirimere matrimoniū. Id sensit D. Tho. in. 4. d. 34. q. 1. ar. 2. ad 5.

¶ Oppositam nihilominus sententiam absolutè veriorem, & tutam in praxi semper iudicaui, quā probabo ratione, iure, & consensu Doctorum, qui priori opinioni adhærent, si prius auctores pro nostra retulero. Ita docet Paludanus in 4. dist. 34. quæst. 2. Durandus eadem dist. quæst. 2. Sylvester. ver. *diuortium.* §. 19. Antoninus 3. part. titul. 1. capit. 12. Basolis in 4. distinct. 34. quæst. vnica supplem. Gabriel eadem dist. quæst. 1. art. 2. Veracruz in Speculo pa. 1. art. 38. Turrecremata 33. quæst. 1. cap. *quod autem.* Hostiensis in summa, Glossa in capit. *Fraternitatis* de frigid. & maleficijs, in verbo, *simili*, & alij recentiores.

¶ Sed probemus ratione, quæ, vt procedat, suppono inhabilitatem hanc coniugum ad conueniendum de qua loquimur, consistere in aliquo naturali defectu, qui alicui eorum, vel vtrique inest, obestque ne inuicem congrediantur, qui defectus, vt cœpi dicere tunc perpetuus iudicari debet, quando medio aliquo facili, & licito secundum iura, talique, vt prudentia & æquitas admittendum iubeat, tolli non potest. Quod enim fieri non potest, nisi aliquo præternaturali medio, illicito aut cum vitæ periculo, aut cum graui aliquo inconuenienti, id nec ius, nec prudentia, nec ratio fieri posse dictat, sed respuit, nec executioni mandandum censet. Vnde sicut lethale aliquod vulnus medico incurabile est, quamuis chirurgo fortè non sit, & è contra grauis aliquis morbus extra remedium erit chirurgo, quamuis non ita censeatur à medico: ita merito Adinaton est iuri, & æquitati, quod secundum leges illius fieri non potest, id enim possumus, quod iure possumus. Addo etiam, vt rationem colligam, euenire interdum posse fœminam aliquam tam arctè esse sigilli, vt ab hoc referari non possint claustra virginitatis, quamuis ab alio valeant similiter etiam fieri potest, vt vir aliquis

quis congredi cum aliqua fœmina nequeat, valens tamen aliam corrumpere, vt satis docet experientia, nec repugnat ratio. Nam defectus hic, vel oritur ex viri debilitate, vel nimis arcto fœminæ sigillo, aut ex improportione, quæ inter vtrosque reperitur. Debilitas, aut sigilli constrictio non est eiusdem rationis in omnibus, sed quidam magis aut minus debiles, quædam magis & minus adstrictæ. Vnde facile est euenire aliquem potentem esse ad tentandum aditum, non ita præclusum, qui tamen claustrum aliud perrumpere non valeat: quod idem de fœmina censendum est: ac de impotentia, quæ ex membrorum vtriusque coniugis improportione, aut praua, & distorta compositione prouenit.

¶ Ex his facili, & aperta ratiocinatione colligitur nostra sententia, posse scilicet inter aliquos intercedere respectiuam tantum impotentiam eamque perpetuam. Vir enim aliquantulum debilis cum fœmina adeò arcta, iungi matrimonio continget, qui perpetuo ad congressum, erunt inhabiles, & tamen ille aliam, quæ zonam soluerit, oblectare poterit, & fœmina alium valentiorem non respuet. Potest ergo esse impotentia simul & perpetua.

¶ Deinde, quantum ego iudico, casus iste in iure videtur expresse contineri, primo in leg. 3. tit. 8. part. 4. cuius hæc sunt verba. *Cerrada seyẽdo la muger, segund se dize en la ley ante desta, de manera que la vuiessen de partir de su marido, si acaeciesse que despues casasse con otro, que la conociesse carnalmente, deuela departir del segundo marido, è tornarla al primero, porque semeja, que si con el vuiesse fincado toda via, tambien la pudiera conocer, como el otro: pero antes que los departan, deuen catar, si son semejantes o iguales en aquellos miembros, que son menester para engendrar. E si entendieren que el primer marido auia tan grande miembro, o en tal manera parado, que por ninguna manera no la pudiera conocer sin gran peligro de ella, maguer en el vuiesse fincado, por tal razon no la deuen partir del segundo marido, porque parece manifiestamente, que el embargo que era entre ellos è el primer marido, duraua por siempre.* Quid clarius?

¶ Ad hæc etiam in capitulo. *fraternitatis.* de frigidis, & maleficiatis. in postremo casu illius capitis hæc nostra sententia intimari videtur, cum de fœmina quadam sermo sit ita arcta, vt à primo viro, cui nupserat, cognosci nullo modo pos-

posset, ab illo separata nupsit alteri, a quo tandem violata fuit. Quamuis enim in illo textu, nec decreuit, nec apertè dixit Pontifex validum esse hoc secundum matrimonium tacitè tamen id sensisse indicauit. Quod ex eo colligo, tum quia eo loco explicuit Glossa: tum etiam quia postquam Pontifex in superioribus locutus est de fœmina, quæ sine magna vi & periculo vitæ rem habere cum viro non poterat, in quo casu expressè decreuerat esse matrimonium inualidum, subijcit casum alterum à nobis supra relatum his verbis, *Similiter illa, quæ viro cui nupserat, adeo arcta, est &c.* Quod verbum supra dicta refert, & id quod sequitur simile illi esse, & eiusdem rationis adstruit, atque adeo indicat se idem in isto casu statuere quod decreuerat in primo. Et præterea, quia secundus iste casus supponit primum, & aliquid insuper addit in hunc modũ. Prius constituit Innocentius fœminam ita arctam, vt nullo medio nisi violento, & cum manifesto vitæ periculo referari possit, & hanc expresse definit matrimonio ineptam. Deinde in secundo casu id agit ex hypothesi, quod hæc ita arcta mulier cuidam nuberet, a quo iudicio ecclesiæ separaretur, illaque alteri iungeretur postea, cui non ita arcta esset, vt cognosci non posset, sed paulatim simul vitam agentes communi, & iuxta naturam medio huic secundo fieret habilis, quod tamen nec ars, nec medicina sine vitæ manifesto periculo efficere potuisset comparatione primi, discutit an secundum matrimonium sit validũ an vero primum. Et quamuis in his non facile iudicandum docet, cum multa pendeant ex euentu futuro & multæ fraudes interuenire possint, tamen ex Innocentij doctrina in eo capite colligitur, sensisse hoc postremum matrimonium valere, quia priori viro reddi apta non poterat nisi cum alio, cuius comparatione minus arcta esset, congrederetur, quod medium illicitum cum sit à iure reijcitur.

¶ Sed ostendo præterea hanc esse mentem Pontificis in eo capite ex eius textus specie quæ talis est. Quædam fœmina iuncta matrimonio ita se arctam dicebat, vt à viro cui nupserat, per multos annos cognosci non posset. Adhibitæ ad inspiciendum fœminæ iudicarunt illam omnino inhabilem cuicumq; viro ex defectu naturalis instrumẽti: ideo diuortium celebratum est, & matrimonium declaratum nullum: illa postea commiscetur alteri à quo referata sunt claustra illa. Ecce item: inquiritur a Pontifice, quodnam ex his duobus matrimonijs valeat. Respondet in primis edocendum fuisse Pontificem, quo medio referatæ fuerint illæ seræ, an artificio medici, vel viri concubitu vel alio quolibet modo. Sed quo-

niam

niam de hoc nil perlatū est ad Pōtificem, addidit deinde secundum matrimonium nullum, primum vero firmum nec sine ratione sententiam profert, quia scilicet impedimentū illud etiā comparatione primi non erat perpetuum, quod ex duplici capite colligitur. Primum quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit remoueri: & deinde, quia, vt experientia constitit, potuit alteri homini, qui similis priori erat, copulari. In quo responso Pōtificis expendo duo, aut tria, quæ valde ad rem nostram faciūt. Primum illud esse perpetuum impedimentum, quod nisi per miraculum, aut illicitum medium remoueri potest, & vbi id interuenerit, matrimonium fore nullum. Igitur, Si aliqua ita arcta sit comparata Titio V. G. vt ab illo non nisi per miraculum, aut illicito medio cognosci queat, perpetuum inter istos impedimentum censendum est, atque adeo de coniugij nullitate dubitari non debet. Et quidem satis ostendit Pontifex valde attendendum esse ad proferendam sententiam, quo medio remoueri possit impedimentum, cum cognitionem requirebat medij, quo præfata mulier reddita fuit habilis secundo. Deinde expendo definisse Pontificem inter præfatos coniuges non perpetuum, impedimentum interuenisse, non quidem ex eo tantum, quod ab alio viro cognita fuerit illa fœmina. Si enim ita decreuisset, manifestè nostræ aduersaretur sentētiæ. Sed inquit, quod ipsa cognoscibilis erat illi, *cuius simili commisceretur*, Perpende illud *simili*, eiusdem scilicet compositionis & structuræ, quare non potuit esse primo viro inhabilis, quæ habilis erat viro eodem modo à natura composito, & efformato. Sumo argumentum à contrario. Si ergo à dissimili viro in rerum compositione, quantitate, & figura cognosceretur, re vera iudicaretur perpetuum esse huic fœminæ cum priori viro impedimentum. Sed expēdo denique obstetrices, quæ ad inspiciendam illam fœminam sunt adhibitæ, declarasse carere illam naturali instrumento, atque ideò omni viro ineptam: cuius tamen oppositum ostendit experientia, atque ita merito præsumpsit pontifex primum matrimonium fraudibus dissolutum esse: atque ideo ad illud reuocandū. Quod tamen diuersum est à nostro casu, quo de agimus, vt videant omnes quam parum firmum fundamentum contra nos desumāt nonnulli prioris sententiæ assertores, ex huius capitis prima parte, quam hactenus considerauimus.

¶ Denique confirmo sententiam nostram ex his, quæ oppositæ sententiæ DD. fatentur. Dicunt

eunt enim, si mulier aliqua, quæ iudicatur inhabilis viro, cui nupserat ab illo separetur, & postea copulata alteri, cognoscatur ab eo ad priorem virum redire debet: quod si nec tunc prior vir cum illo rem vxoriam habere possit, ad secundum reuertatur, declareturque illi fœminæ cum priori viro perpetuum esse impedimentum. Quod nihil aliud est, quam tandem nostram fateri sententiam, agnoscereque perpetuam impotentiam, comparatione alicuius, cum habilitate ad alterum quod à principio negabant. Nam si inquiras ab illis rursus, quid si ille nubat alteri, illamque cognoscat: rursus ne tertio reuocandus erit ad priorem vxorem, quam iam secundò reuocatam agnoscere non potuit? Sed pone adhuc tertio ad primum virum reductam non posse cognosci ab eo, qui aliam fœminam potuit agnoscere: declarabitur certè perpetuum cum priori impedimentum interuenire, qui tamen secundæ copulari potuit. Est ergo impedimentum impotentiæ respectiuæ simul & perpetuæ.

¶ Sed his, quæ diximus, obstare videtur quod in cap. *laudabilem*, de frigidis, ait Cælestinus III. scilicet cum qui ob frigidam naturam ab alio separatur, si alteri nubat, postea separandum à secundo coniuge, & reddendum primo, ibi, *Si autem ille aliam acceperit, separetur.* Et in fine illius textus. *Verum ille aliam duxerit, tunc hi qui iurauerant, rei periurij teneantur, & peracta pœnitentia cogatur id priora connubia redire.* Eadē antea Gregorius I. quem citat Cælestinus, responderat in cap. *quod autem.* ca. *requisisti* hac q.

¶ Verum isti canones intelligendi sunt de eo qui frigidæ naturæ absolutè se esse dexerat, itaque impotentiam absolutè opposuerat. Vnde merito, si aliam ducit, ad primam redire cogitur: quia si impotens esset impotentia absoluta, omni fœminæ inhabilis esset. Quare qui enim post quam ob impotentiam perpetuam separatus alteri nubit, merito cogitur ad priorem coniugem redire: nisi forte ille ad religionem transierit, & professionem emiserit, aut etiā vota simplicia, quæ verè religiosum constituant. Cum enim non sit consummatum matrimonium ex Christi priuilegio dissoluitur, & in eo casu tenet matrimoniū impotentis cum secunda, si illi inhabilis non est. At si is qui separatur fuerit sacris ordinibus initiatus reuocatur ad priorem vxorem qui probans se perpetuò impotentem alteri viro nupsit: reddereque tenetur is, qui sacris initiatus: petere autem debiti solutionem non potest. Itaque hi canones non loquuntur in specie nostri casus.

¶ Et

¶Et quidem hanc esse legitimam interpretationem ex eo euinco, quia Gregorius in suo responso, cuius meminit Cælestinus III. citat Brocardicum, quod habetur c.1. de frigidis. At in eo textu de absoluta impotentia sermo est: dicitur enim in principio, ibi. *Et nunc primum dixisti te frigidæ esse naturæ, ita vt non possis coire, neque cum illa, neque cum aliqua alia.* Ergo de absoluta impotentia sermo erat. Adde ex eo etiam conuinci id quod diximus verum esse, quia alias absurda esset Ecclesiæ decisio. Fas enim post quam à secundo viro separatur, & reuocatur ad primum adhuc esse ineptã primo? Quid faciẽdum in eo casu? Restituenda sine dubio secundo, cum primo enim manere non potest ad maritales actus, quæ vult mater fieri. Ergo non de impotentia respectiua, sed absoluta in illis canonibus sermo erat. Nisi velimus dicere eos canones intelligendos de impotẽtia respectiua, & ideo, eam quæ nupsit secundo, separari ab illo, & ad primũ redire præcipi, quia similis conditionis, & structuræ erat iuxta textum in c. fraternitatis, de frigidis, vt iam ostendimus. Quouis ergo modo illos canones interpreteris, nobis nequaquam aduersantur.

Quando fœmina cognosci à viro non potest, nisi incidatur, impedimentum iudicandum esse perpetuum.

§. III.

SED nondum satis explicatum est, quomodo impotentia possit esse respectiua simul & perpetua, nisi explicemus amplius, quod nam sit impedimentum perpetuum. Diximus enim vniuerse eam perpetuam iudicari debere quæ medio secundum iura licito remoueri nõ potest. Quod in speciali magis explicandũ est. Equidẽ, si nisi per miraculum, aut violentũ remedium, quod secum afferat vitæ periculum tolli non potest, impotẽtia perpetuam illam esse manifestum est. At vero an medium aliquod, quo virginitatis claustra reserentur, ita vt viro vel improportionato, vel aliquantulum debili pateat facilior aditus, cui tantum claustra virginitatis obsunt, adhiberi debeat non omnes conueniunt. Existimerunt nonnulli Theologi licitum esse, & adhibendum, teneriq; fœminam illud pati, vt cum viro, cui nupsit, valeat conuenire. Sic cẽset Diuus Thomas in 4. d. 44. q. 1. art. 2. ad. 5. quem secuti sunt, alij frequenter.

¶Cæterũ ego, quidquid dicãt do-

ctores nostri, quantum vis graues, & omni æstimatione digni, medium istud omnino respuendum assero. Itaque si quominus aliqua fœmina viro suo congrediatur, tantum obstat virginitas, quam trium annorum congressu atque conatu non violauit. Sed adhuc permanet integra etiam si illa integritas medio aliquo facili, hoc est, quod in vitæ periculũ non adducat, puta medicamento, vel cauterio, vel aperiendo sigillum, tolli possit, & reddi mulier habilis, vt commisceatur viro, tale impedimentum censendum est perpetuum, & matrimonium declarandum nullum, nec fœmina tenetur huiusmodi remedium pati, sed per me à coniugij onere libera esto, & alteri nubat, qui claustra naturali, non ascititia claui reserare posit. Sentit nobiscum Durand. in 4. dis. 34. quæst. 2. Palud. eadem dis. & quæst. Supplem. Gabrielis eadem d. quæst. 1. art. 2. & M. meus Luysius Legion. hac de re consultus itaresspondit Salmanticæ Aprilis 3. an. 1570. in causa matrimoniali illustrissimorum D. Francisci de Fonseca, & D. Ioannæ de Azeuedo. Ratio quæ me mouet, hæc est. Illud est impedimentum perpetuum, quod tolli non potest, nisi medio aliquo miraculoso, vel cum vitæ periculo, vel quod ius, & æquitas iniquum iudicant. Sed modus hic deflorandi fœminam artificio aliquo, secluso viri congressu, eius modi est, quod nec ratio, nec natura, nec iura permittant. Igitur adhiberi non debet. Sed perpetuum censendum impedimentum, si quis non naturaliter, sed artificiose fœminam valeat violare. Si minorem probauero, ad exitum perducta res est. Eam ergò multis medijs ostendo. Primum, quia fœminam aliquam esse virginem, integram, intemeratam, illibatam, non est vitium, neque defectus aliquis naturalis, quinimo magni res pretij apud honestas fœminas, atque adeò non tale est, quod aliquo medicamento indigeat, velut ægritudo aliqua vel morbus, neque cui secundum ius & æquitatem aliquam debeat adhiberi medicina. Si ergo, quod fœmina virgo sit, tantum obest, quominus à viro, cui nupsit, agnoscatur, & mater fiat, non debet vt amittatur virgineus ille flos, remedium aliquod adhiberi. Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus: morbi medelam exigunt, non sanitas: quod confractum est, ligamine & consolidatione eget: non quod integrum; quod deficit à debito & naturali statu in pristinum restituas, oporteat, at quod sanum, integrum, vegetum, & in suo

statu

statu secundum naturam est; quid reparatione, medicamentis, obstetricante manu opus habet? Non ergo quæratur ignis, ferrum, aut aurum isti, quam ægritudinem dicat alij. Deinde fœminam virginem artificio corrumpi, vt possit viro concũbere horret natura, honestasque non patitur, ac proinde fieri nequaquam debet. Natura nãque virgineum hunc florem fœminæ inseruit corpori, vt ergà maritos argumentum esset benè & honestè actæ vitæ, pignus seruandæ in posterum fidei, ac veluti pretiosissimũ munus, quod viris prima nocte congressus offerrent, ac virgineo illo sanguine, velut elephantos purpura in sui amorem, raperent: & si quando extingueretur, accenderent, consopitum excitarent, & memoria peracti sacrificij illos etiam sibi placarent iratos. Flos enim ille virginitatis nec satis dignè æstimari, nec commodè restitui potest. *Sola virginitas* (inquit Apuleius Apol. 2.) *cũ semel accepta est, reddi nequit; sola apud maritum, ex rebus dotalibus remanet. Nulla reparabilis arte læsa pudicitia est*, ait ille. Quæ (vt Quintilianus ait declam. 276. in fine) *Virginitatem perdidit, florem ætatis amisit, & cui prima illa gratia apud maritum futura præcepta est, flos certè ille virginitatis illibatus mirabiles sui amores cõcitare solet.* Tertullianus lib. de virgine. velan. *Vt nõ ad virgines potius exarserint, quarum flos etiam humanam libidinem excusat.* Hæc gemma fœminas pretiosas reddit, & æstimabiles, illaque deperdita maritaripsæ se ipsas viles æstimant, & oderunt. *Ego enim ferre non potero opprobrium meum*, Dixit ad Amõ Soror eius Thamar 2. Regum. 13. quasi violata cuiuis probro esset obnoxia, flocci habenda. Idque satis indicauit, quod post cõmissum incestum, cum à fratre eijceretur, subiecit, *Maius est hoc malum, quod nunc agis aduersum me, quam quod ante fecisti expellens me.* Nullius enim pretij erat iam deflorata puella, & à violatore dimissa, tantum enim illatæ iniuriæ solamen erat, si illam sibi desponsaret. Vnde & subditur: *Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalon fratris sui.* Habraice *desolata, sin casarse mas.* *Magis volens* inquit Lyranus) *innupta manere, quam à viro sibi dato violata inueniri. Et ex hoc patet continẽtia & puritas illius temporis in virginibus desponsandis.* Optime in hanc rem quadrant Catulli versus in Epithalamio.

Vt flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ:
Idem cum tenui carptus defloruit vngue,

Nulli illum pueri, nulla optauere puellæ,
Sic virgo dum intacta manet, dum cara suis, sed
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec cara puellis.

Res ergo videtur non ferenda, & ab omni ratione aliena, & contra id, quod exigit recte instituta natura, fœminam honestam cogere, vt a se abalienet, antequam viro suo copuletur, id quo gratior ipsa viro esse posset, virgineum florem, præcipuum in matrimonio dotem, honestatis argumentum, indubiæ fidei certissimum pignus, pacis & mutui amoris assiduum nutrimentum. Præterea commune est cuicumq; contractui obligationem inducere iuxta solemnitatem, formam, & conditiones, quibus celebratur: ac proinde, cum matrimonium contractus quidam sit, in quo vir & vxor se mutuò tradunt in vsum matrimonij, ea conditio subintelligitur, quamuis non exprimatur, si ad eum vsum apti fuerint. Manifestum autem est non subintelligi, vt apti sint ad vsum tertij. Sed inuicem alter alterius cōparatione, habilis vxor quæ se tradit viro, vt ab illo cognoscatur, non vero à medico, igne, vel auro, vel obstetricis manu. Qui enim se illa traderet, vt virginitatem artificio amitteret, & id quod insigne eius ornamentum est, in detrimentum verteretur? Non ergo iuxta naturam huius contractus cogi potest fœmina, vt patiatur aliquo artificio sibi virginitatem eripi, quæ sola obest viri debilitati, cum valentiorem alium facile sit tori participem efficere. Denique, quod maximā apud me vim habet, si artificio aliquo reserari virginitatis claustra aptum, ac sine inconuenienti, & æquitati consonum medium esset, cur nunquam Ecclesia præcepit, definiuit, consuluit, aut permisit fieri ad componendas multas lites, quibus plena sunt iudicum Ecclesiasticorum tribunalia? Tantum triū annorum cohabitatio decreta est, quia fieri potest, vt quæ primo congressui resistit ianua, assiduè conanti atque pulsanti pateat. Et cum euenire facile possit, vt quæ post triennium intacta surgit è toro, apta esset illius viri congressui, modo artificio aliquo latior aliquantulum fieret illa rimula, nunquam id iudicauit, consuluit, vel sustinuit. Signum ergò est medium hoc vt illicitum, & iniquū, contra fas & honestatem neglectum, non admissum ab Ecclesia. Demus semel id sustinuisse fœminam, & adhuc membra viri iacere semimortua, languida, aut ob prauam structuram inepta, quid deinde faciat fœmina ferro, vel artificio violata? quò confugiet?

fugiet? Quonam, si diuortium postulauerit, suam causam muniet? iustitiam ostendet si iam inueniatur flos ille veluti succissus aratro? Quanuis enim ferro execta sit, attamen causam illius non admittet. Ecclesia, sed præsumet à viro, si ille artificium interuenisse neget, vsu & cohabitatione corruptam. Ne ergo viri doctissimi fœminæ grauissimum onus imponant, illam ve cogant, patiatur se non natura, sed arte violari. Hæc mea in hac re sententia est.

¶ Sed, quod ad istam quæstionem attinet, Thomas Sanchez lib. 7. de matrimonio. disput. 93. sentit eam incisionem licere, ac fœminam eam pati debere. Sequitur in eo D. Thomam (non abnuo) compluresque scholasticos alios, qui speculando magis locuti sunt, quã peculiarem aliquẽ casum pertractando: qui, si ad eorum manus deuenisset: & hic & nunc quæ res circunstant, considerassent attentius in aliam sententiam declinassent.

¶ Sed videamus quæ pro se affert. Illa sunt. Quia cum verum sit matrimonium ius sui corporis transtulit in virum. Ergò vbi commodè potest, sine magno incommodo aptam se reddere viro, tenetur. Confirmatur. Si enim vir non posset moueri ad fœminam cognoscẽdam, nisi certo situ, aut pulchra, ornata ve pretiosis vestibus sit, quis dubitabit teneri fœminam eo situ vti, ac pretiosis indui vestibus, fucisque faciem decorare ad viri imbecillitatem adiuuandam? Deinde, quia incisioni illi, & medicaminibus susceptis præponderat ius ad vsum matrimonij, periculum incõtinentiæ maximum, ac pollutionũ vtriusque coniugis, cum perpetuò cohabitare debeant, tamquam veri coniuges. Tandem quia hæc obligatio nascitur ex eo, quod quicumque tenetur ad aliquod obsequiũ, tenetur subinde ad requisita ad illius exhibitionem. Quare hæc obligatio non nascitur ex impedimento præstito per mulierem, sed ex iure matrimonij, cui aliter satisfieri nequit. Hæc ad verbum ex illo.

¶ Sed quamuis ex quadam ratione, quam pro nostra sententia confecimus hoc. §. ista facillimè diluantur, & me silente concidant, attamen propter tardiores aliquos respondemus in contractu matrimonij celebrati in ordine ad copulam esse traditionem corporis apti in vsum; etiam pro corpore apto. Tradit itaque fœmina corpus aptum, vt vtatur eo etiam vir ex se aptus, non verò se tradit inepto, vt tertia, aut quarta ratione dicebamus, cum sit contractus rei pro re æqualis æstimationis. Hinc oritur ius, quod confert matrimonium non esse aliud, quam vt vir aptus vtatur apto corpore. Sierго

go ineptus fuerit ad corporis vsum, quod de se aptum illi in vsum tradi tur, nullum habet ius in matrimonio vir in corpus fœminæ. Qui ergo impotēs est ad virginē agnoscēdā, cū re vera illi sit ineptus nisi incidatur, & alias ea incisio turpis sit & illicita, vt probauimus, nullum ius habet ad eius vsum. Quia cum hoc ius solum conferri debeat ex vi contractus, non censetur contractus validus, nisi subsistente hac sub intellecta conditione mutuæ aptitudinis. Atque hac notatione omnia soluta manent.

¶Quare ad primum dicimus fœminam per contractum matrimonij ius suum tradere viro apto non inepto, atque in non aptum nullū transferri ius. Adde etiam in eo medio magna incommoda reperiri, quæ iam dixi. Confirmatio friuola est. Quid enim mutationi situs ac vestium cum virginis incisione: & viri impotentia comparatione virginis? Ad secundum, si vir est ineptus simpliciter ad virginem, nullum consurgere ius matrimonij, quod præponderet incisioni. Nam virgo non se tradit ex natura contractus illo modo celebrati nisi habili, & corpore de se apto quasi emit corpus etiam aptum ad illam in eo statu, quo se illi tradit. Cōcupiscentiæ verò nullū est periculū, dissoluitur enim matrimoniū, vt in ea causa, quam dixi præiudicatum est. Tertium & postremum eodem pede claudicat, supponit enim tene ri corpus virginis de se aptū ad obsequium viri ad virginē prorsus in epti, quod nos negamus, iste verò autor nulla ratione sufficienti cōfirmat. Poterit quidem fœmina, si voluerit, incisionem pati, obligari autem ad illam non potest. Si autem iam incisa adhuc à viro cognosci non possit non tenebitur vir illam alere, sustinuit enim sua sponte, ac se obiecit illi periculo, atque ideò nullam iniuriam intulit. Sicut qui sine vlla vi agnoscit virginem, etiā si matrimonium amittat, nec æquè bene nubere possit, ad nullam restitutionem tenetur, qui violauit. At si contra eius voluntatem incideretur, & postea ad huc inepta esset illi viro, nō liberarem virū ab onere dotis sufficientis constituendæ, vt æquè bene nubere alteri posset.

Nonnulla Corollaria præcedentis doctrinæ.

§. IIII.

EX dictis hacten⁹ in §§. præcedentibus nonnulla oportet colligere, & doctrinæ, & maioris distinctionis gratia.

¶Primū est iuxta dicta §. 2. si aliquis ob frigiditatem separatur ab vxore, si re vera frigid⁹ existat, nō posse in cōsciētia aliud inire matrimonium

moniũ ad maritales actus, sed tantũ ad castè viuendum, vt dixi c. præcedenti. At si transierit ad secũdas nuptias in ordine ad copulam, secundum matrimonium est nullũ, dissoluendumque sine alia probatione. Nam si re vera est frigidus, non potest constare secundum matrimonium, si autem finxit se frigidum, non est dissolutum re ipsa, primum coniugium, quo valido secundum est nullum. Imo & quamuis prima vxor obijsset, vel trãsijsset ad religionem, in qua professionem emisisset, adhuc dissoluendũ secundum, donec probet deceptã esse ecclesiam, ac se potentem esse. At si primo vxor adhuc viuat, vel illa, alteri nupsit, vel adhuc cælibẽ vitam agit, non debet ad primum cum illa matrimonium vir ob frigiditatem separatus reuocari, ex eo solum quod frigidus secundũ inierit matrimonium, nisi constet consummasse aut fornicatum esse, id quod Iudex discutiat. necesse est antequam deceptam esse ecclesiã pronuntiet, & primum matrimonium instauret. Nec primam vxorem alteri nuptam ob id solum, donec consummatio aut fornicatio cõstiterit, separare debet, vel scrupulũ inijcere: ea enim tutò & reddit, & exigit, cum ecclesiæ sententia muniatur, quam non eneruat factũ prioris coniugij ad secundas nuptias transeuntis, nisi consummet. Atque hinc fit, si prima vxor separata, viro ad secundas nuptias transeunte, vellet ad aliud etiam matrimonium transire, prohibendum id auctoritate iudicis, donec lis finiatur; & si re ipsa nupserit, separanda vsque ad discussionem litis, nec verò illa immunis fuit à peccato, nam ante examẽ secundi matrimonij habet illa dubium probabile de validitate primi matrimonij, cum ipsa contracti, & cum eo dubio non potest aliud inire, nec adiuuari possessione vlla, est enim possessio malæ fidei. An autem posset reddere in eo casu debitum, constabit ex generali doctrina, quam tradémus infrà. Quo vero pacto intelligi debeant canones, qui aduersari videntur, ex plicui §. 2.

¶ Secundò colligitur iuxta dicta §. 2. & 3. si mulier aliqua separatur à viro, quia illa nimis arcta est, & illa secundum ineat matrimonium, cum distinctione procedendum. Si enim dissolutum est matrimonium primum, quia illa iudicatur cuicũque viro ob arctitudinem inepta, de illa idem iudicandum atque de frigidi separatione modo dicebamus. Si autem illa tantum respectiuè arcta erat, & non absolutè, si transijt ad secundas nuptias, cum iuxta dicta legitimè nupserit, non est statim à viro secundo separanda, & primo restituenda, sed considerandum an à secundo similis proportionis cum primo fuerit cognita, in quo casu dixi procedere deci-

sionem pontificis in c. *fraternitatis*, si enim à simili viro cognita est, ad primum reuocari debet, & secũdum coniugium declarandum est non subsistere. Vnde fine sufficienti summaria probatione nõ est turbandum posterius matrimonium, cuius iusta ac legitima possessio est. At si vir dissimilis sit, à quo cognita est, secundum omni lite remota iudicandum valuisse. Quid autẽ dicendum sit, quando dissoluto matrimonio ob maleficium, is qui maleficio impeditus erat, transit ad secundas nuptias dicam §. sequenti.

¶ Tertiò colligitur pari ratione philosophandum esse quando matrimonium separatum est ob impotentiam in genere non explicato impotentiæ genere. Tunc enim inspiciendus diligenter processus de eo confectus in prima causa, depositiones testium, rationesque, quibus iudicarunt impotentem esse. Ad iudicis enim munus pertinet in sententia causam explicare impotentiæ in speciali. Vnde fœmina quæ ab eo, cui impotentiam in genere obiecit, separata est Ecclesiæ iudicio, licitè nubit secundo, à quo separari non debet, si vir transeat ad secundas nuptias, donec inspectum diligenter ob quam impotentiam separentur. Aliter iudicandum si, qui ob impotentiam in genere separatus, secundò nubat, separandus enim statim ille à secunda coniuge, donec examinetur ob quam impotentiam separetur, stat enim contra illum præsumptio impotentiæ.

¶ Denique colligitur, si in aliquo ex dictis euentibus contigerit coniugem restitui priori coniugi, semel tantum eam restitutionem faciendam, concedendumque triennij spatium iuxta ea quæ dicam infra isto cap. Quod si nec tunc agnosci possit, separandos, iudicandumque inter illos aut frigiditatis, perpetuum interuenire impedimentum. Eo autem triennio durante ad experientiam concesso, is, cui, secundò nupserat, ad aliud matrimonium transire non potest, sed expectet, donec experientiæ tempus ostendat primum illud coniugiũ, vel validum fuisse, vel nullum. Quod si reipsa nupserit, separetur ad idem vsque tempus, vt ratio ipsa conuincit.

De impotentia ex defectu ætatis, maleficij, morbi, aut misti sexus.

§. V.

QVOD ad ætatem attinet, in primis certum est pueros ante rationis vsum inhabiles esse iure naturali ad matrimonium, cũ

non

non posʃit eʃʃe in ea ætate ſufficiens conſenſus, ſine quo non valet matrimonium. Certum etiam eſt iure ciuili requiri annum decimum quartum in viro expletum, in fœmina duodecimum, ad validè contrahendum, iuxta quod iudicium ferendum erit de non ſubditis Eccleſiæ. Iure quoque canonico eadem ætas requiritur ad validè contrahendum, cap. *continebatur*, cap. *atteſtationes*, cap. *ex literis*, cap. *puberes*, de deſponſat. impub. in quibus canonibus expenditur nondum puellam expleſſe duodecimum annum, nec puerum decimum quartum, quod non eſſet opus conſiderare, ſi vltimus annus inchoatus ſufficeret. Malitia autẽ ſupplere poteſt ætatem & in foro conſcientiæ & externo, ſi illa conſtiterit vel ex habitu corporis, aut alijs, de quibus infrà cap. *nullus*, ca. fin. eodem titulo. Quod niſi iure canonico ſtatutum eſſet, locum non haberet in foro conſcientiæ propter generalem doctrinam circa leges præſumptioni innicentes traditam à nobis ſuprà c. 29. §. 5. Vt vero malitia ætatem ſupplere dicatur, non ſatis eſt potentia coeundi, niſi adſit etiam diſcretio, qua de matrimonij valore, ac onere poſsit iudicare, & cap. fin. de deſponſat. Impub appellatur prudentia. Quare qui ſe habilem eſſe dixerit ante ætatem, probandi onus incumbit, ſicut completa ætate, is qui negat, probare debet. In dubio autem an præfinitum tempus completum ſit inhabiles iudicabit Eccleſia, etiamſi exigua temporis diſtantia ſit. Neque enim hic locum habet illa regula, quod parum diſtat, ſicut neque in alijs, in quibus ius præfinitum tempus exigit, vt in anno probationis religioſi, & in ætate ad ordines, ſi enim vel vnus dies, aut hora deſideretur, vitiat factum. Cum enim ius præfiniat tempus, exigatque illud eſſe completum, niſi malitia ſuppleat, non eſt locus paucorum dierum ſupplemento. Quod ſi illa ſuppleat, parum refert an duo, vel tres dies, aut etiam plures deſint. Imò exiſtimo nec ſatis eſſe, vt completa ætas cenſeatur vltimum diem inceptum eſſe, quando malitia non ſupplet ætatem, vt de anno probationis dicendum eſt. Neque obſtat quod iure ciuili alia ſit diſpoſitio in teſtamentis. Quod enim à iure ciuili ad Canonicum in hac re argumentum deſumi poteſt? aut à teſtamentis ad matrimonia, vbi eſt expreſſa deciſio pontificum?

¶ Ex his colligitur primo ſublato iure poſitiuo ex natura rei validè matrimonium iniri poſſe inter impuberes, modo adſit ſufficiens rationis vſus. Impotentia enim illa, ſi conſummare non poſſent,

possent, tẽporalis esset, atque adeo non dirimeret, sicuti neque si quis contrahat in prædicta pubertatis ætate, & tamen prout diuersæ hominum complexiones, & tempera menta sunt, non possit vxorem agnoscere, non ideò separandus, quæ communis inter I. C. interpretes sententia est in cap. *Impuberes*, de desponsat. Impub. Sæpe enim eam impotentiam perpetuam non esse, experientia docuit. Aliquos enim in ea ætate separari vidit Hispania qui procedente ætate nubẽtes alijs etiam virginibus, & consummarũt, & liberos procrearũt. Idem dic de fœmina, quæ etiam duodecimum annum agens, ob teneram ætatem adhuc à viro cognosci non poterit. Quod si vir iam annum agens decimum quartum adhuc coire non posit, expectandus vsque ad decimum octauũ, qui est perfectæ pubertatis, & fœmina vsque ad decimum quartum. An vero si adhuc copulari non pos. nt incipiat ab eo tempore triennalis experientia dicam infrà. Valet ergo matrimoniũ impuberum inter infideles si adsit consensus, & non sit impotẽtia perpetua, nisi suis ipsorum legibus impediantur.

¶ Secundò colligitur grauiter peccare eos qui ante legitimã ætatem contrahunt, nisi adsit vrgentissima causa, aut ignorantia excusentur, quamuis coniugio sint apti, cũ id seuerè prohibeatur in ca. *non est*, de desponsat. Impub.

¶ Sed quæret aliquis primò, qua ratione potentia copulæ in impubere probari debeat. Licet nõnulli sentiant, nullam eius probationem esse, nisi copulam cum ea, quã ducit, dicendum tamen probari etiam posse per copulam cum alia; frequenter enim, nisi aliud constet, præsumitur habilis ad alias. Itẽ ex conatu ad copulam præsumitur potentia cap. *attestationes*, de despon. sat. Impub. Item ex signis etiã corporis probari potest cap. *de illis* 2. vbi iudicatur propinquitas pubertati, & coeundi potentia. Signa ergo eius sunt. Ea tamen arbitrio iudicis cum medicorum consilio relinquenda, qui loquẽtur inspecta ætate, qualitate corporis educatione, soli ac cœli natura, seminis etiam effusiones si aliquando id cõtinget, & alijs. Idem proportione quadam de fœminis iudicandum, vt ex apertione sigilli, menstruis, & alijs. Nõ autem satis videtur iuramentum impuberis in re tanta, quo iuret se copulatum vel vxori, vel alteri, nisi reperiatur corrupta, probeturque traditam esse virginem; in eo enim casu, quamuis fraus etiam esse possit, credetur tamen iuramento. Addendum autem discretionem quæ necessaria etiam est ad malitiam, vt dixi, non posse præsumi ex copula, neque ex conatu ad illam, quæ si desit, non satis est potentia coeũdi ad valorem coniugij; sed alijs signis

nis inuestiganda est.

¶ Quæri secundo potest, quando puer dicatur proximus pubertati, vt valeat nubere. Diuersi diuersa sentiunt, sine idoneo tamen fundamento. Quare probabilius est id relinquendum iudicis prudentiæ, cum de eo iura nihil decernant: qui non tam annorum considerabit numerum, quam qualitatem, regionis temperiẽ, proprietatesque, & alia, quæ modo dicebamus: paucioraq; vel plura signa exiget ad declarandum illum esse pubertati proximum, quo magis vel minus distet ab ætate legitima iure præscripta.

¶ Quod verò ad maleficium attinet, si perpetuum illud sit, planum est dirimere matrimonium iuxta dicta de impotentia naturali perpetua isto c. §. . & iuxta textum in c. fin. hac q. & c. fin. de frigidis. Dicitur autem maleficium perpetuum, quod non nisi per aliud maleficium naturaliter tolli potest, aut non nisi per miraculum, quo nomine nõ intelligimus exorcismos & orationes ecclesiæ, quod enim ijs tollitur, temporale est c. fin. hac q. Nec etiã perpetuum est quod ab ipso tantũ malefico dissolui potest, citra peccatum tamen, cum iam naturali virtute tolli possit. At si maleficium temporale sit, planum est dirimere. Vnde si ecclesiæ iudicio separatur, & post sententiam Ecclesiæ habilem se inueniat ad illam cognoscendam manifestum est instaurandum primum matrimonium, sicut de ijs, qui falso frigidi iudicati fuerant, dicebamus suprà §. 4. Quod si post triennij experientiam legitimam, fusas ad Deum preces, exorcismos, & alia Ecclesiæ medicamẽta adhibita, adhuc se experitur maleficio impeditum, & separatur, si alteri nupserit, cum illaque cõsum mauerit coniugium, si separatus est tanquam maleficio impeditus perpetuo & absoluto quoad omnes, reddendus erit primæ; cui si adhuc fuerit inhabilis, censendum est maleficium esse respectiuum, perpetuum tamen comparatione illius. Si tamen separatus est tanquam maleficio tantum respectiuo ligatus, etiam si postea se habilem experiatur ad primam, illi restitui non debet, sed manere cum secunda, etiam si re vera sciat cessasse aut dissolutum maleficium quoad primã iuxta textum in c. fin. hac q. adeo enim aperta est eius decisio, vt non parũ mirer alios oppositum docuisse; nisi eludamus auctoritatem Hincmari Archiepiscopi Rhemensis, cuius est Canon ille, ac dicamus illum, sic quidem, at falso existimasse. Sed re vera prudenter iudicauit. Nam ex quo per triennium experti se inuicem sunt, iam ab eo tempore Ecclesia censet nullum fuisse coniugiũ, quia perpetuum iudicat impedimentum. Exemplum appositissimum, idque irrefragabile est, quando aliquo cohabitante per triennium.

nium cum virgine & non potente copulari separatur ab illa, cũ enim vix vigesimum annum attingeret, & diuersa est hominum complexio ac temperamentum non valuit virginem agnoscere: at postea crescente vel aucto calore natiuo, iam magis robusto, vegetoque corpore aliam virginem eiusdem etiã compositionis agnoscit, quam ducit, valere secundum hoc coniugiũ sæpe iudicauit Hispania, nec instaurauit primum. Sicut ergo in hoc euentu auctoritate Ecclesiæ separatis coniugibus, tenet secundum, ita etiam cum post legitimam experientiam separati sunt ob maleficium. Cuius quidem facillimam rationem reddent, qui dicunt Deum Ecclesiæ reliquisse potestatem dissoluendi matrimonium ratum nõdum consummatum, quam communicari potuisse dubium non est, cõmunicatam autem fuisse non est certum. An autem liceat maleficium dissoluere maleficio aut maleficos de eo consulere dicendum est causa 26.

¶ Denique duo breuiter addenda sunt. Primum non censeri impotentem ad ineundum coniugium eum, qui morti proximus, desperata salute ducit vxorem, quo vel absoluatur à peccato cum concubina, vel prolem antea susceptam reddat legitimam. Est enim corpus de se aptum, licet extrinseco morbi impedimento eius obruatur potẽtia.

¶ Secundum est in matrimonio Hermaphroditi cum distinctione procedendum esse. Si enim æqualis est sexus, valet eius coniugium in quouis sexu, prius tamen eligit sexum iuramenti cautione præstita non alterius sexus aliquem futurum vsum: nec antea illum copulabit parochus, quam id Ecclesiasticus iudex decreuerit. Quod si viduus factus vtatur alio sexu & nubat vt fœmina, qui prius nupsit vt vir, peccat quidem, at coniugium valet, cum sit corpus aptũ, & nullũ sit ius ecclesiasticum, quo reddatur inhabilis. Si vero in eo præualeat alter sexus potest nubere iuxta illum, qui fortior est. At si iuxta eũ, qui imbecillior est nubat, si quidẽ ita imbecillus, vt eius sexus vsus naturalis esse non possit, planum est iure naturali esse irritum matrimonium, perinde enim est, ac si duo eiusdem sexus coniungerentur. Quod si secus sit possitque cũ alio sexu licet valentiori esse naturalis vsus imbecillioris sexus non video cur non teneret matrimonium, quandoquidem iure naturali potens est, & nullo Iure canonico redditur nullum.

De

De triennij experimento, & nõnullis alijs, quæ ad iudicia pertinent.

§. VI.

AD dissoluendum coniugium ratione impotentiæ, in quo nulla iudicis diligentia superflua iudicari debet cum grauissima sit causa, in qua de dissolutione agitur matrimonij, vt posit esse idoneum, experimenti tempus assignatur in iure regulariter triennij tempus cap. laudabilem, de frigidis, quomodo autem huic decisioni non obstat cap. 1. de frigidis, explicabo postea. Ita tamen assignatur, vt si antea impotentia deprehendi posit, non sit necessarium triennium expectare, nec liceat, cum tantum bona fides potentiæ excusare posit maritales actus, expresse enim ibi, si frigiditas prius probari non posit & cap. 1. de frigidis, de in matrimonio senis, in quo virtus extincta, non erit opus triennium expectare, cum iam in ea ætate quotidie decrescat. Neque item mihi satis videtur triennium, quando ætates impares, & corpora improportionata, vt si quindecim annorum puella nubat quadragenario, robustoque viro, poterit enim contingere vt vsque ad vigesimum annum non sint habiles, vt sæpe exitus comprobauit, cap. fin. de frigidis.

¶Hinc colliges triẽnij experientiã in primis nõ requiri, si euidens impotẽtia sit c. *laudabilẽ*, nisi prius antea probari posit. Est autẽ euidens signũ viriliũ amputatio, testiculorũ defectus, aut si arida virilia sint, ita vt vi motiua careant, tunc enim euidẽs est nõ posse penetrare vas fœmineũ. Itẽ si ita arcta fœmina sit vt à nullo viro cognosci valeat. Itẽ si ab alio matrimonio sit ratione frigiditatis separatus, vt dixi supra. Nõ est autẽ euidens impotẽtia maleficiũ, potest enim tolli orationibus, & alijs medijs, si triennij expectetur tempus. Imo nonnulli volunt elapso triennio aliquid amplius concedendum ad probationem, scilicet, vt orationibus pœnitentiæ, & ieiunijs vacare posint, quo Deus moueatur vt impedire velit effectum dæmonis. Verum istud limitant nonnulli, vt id intelligatur. Si triennium illud non esset decretum iudicis auctoritate, tunc enim addi posit aliquid triennio: si vero iudex triennij spatium designasset ex ipso triennio tempus aliquod eiusmodi exercitijs desigyandum. Prius tamen mihi probatur magis. Inde etiam fit si signa sint verosimiliter euidentia, non requiri triennium, sed iuramentum coniugũ asserẽtiũ se nõ posse coire, & septimæ minus propinquorũ affirmantium se credere illos verũ dicere,

dicere, de quo iuramento plura dicam in sequentibus.

Sed hic nonnulla quærenda & explicanda sunt. Primum an triennalis hæc probatio requiratur, quã do vterque coniux fatetur impotẽtiam non existentibus manifestis signis, aut verosimiliter euidentibus. Affirmant non pauci non requiri, sed tempus arbitrarium, cum coniugum iuramento, & septimæ manus propinquorum. Ducuntur, quia c. 1. de frigidis conceditur reclamatio intra breuius tempus, & quia cap. *laudabilem* triennij tempus requiritur, cum alter fatetur, alter negat impotentiam: at in casu quo vterque fatetur oppositũ videtur statui, cum exordium eius paragraphi sit particula aduersatiua. Tum denique quia quæ maior probatio peti potest, quam vtriusque coniugis confessio in re adeo graui.

Cæterum mihi verosimilius videtur etiam in eo casu requiri triennij probationem, quæ communior & inter Theologos, & iuris interpretes sententia est. Et quidem quod vterque coniux fateatur impotentiam non solum non aufert triennalis experimenti necessitatem, quin potius inducit, nam facile timeri potest, ne inter ipsos coniuges sit collusio, vellentque à matrimonio recedere, vnde maiori cura insistere debet iudex probationibus, illasque diligentius conquirere, quanto illi magis appetunt dissolutionem matrimonij. Cum enim alter eorum renuit, adhibebit etiam ille curam, vt pro se probationes idoneas afferat & aduersarij infringat, at si concordes extiterint coniuges ac separari velint, cautius procedat iudex, ne ab illis decipiatur. Et præterea id etiam cõstat, quia in d. c. *laudabilem*, primũ vniuerse deciditur in probationibus dubijs triennij tempus expectandum: at postea distinguuntur duo casus vt decernat pontifex an vltra triennij probationem requiratur, alia, & in casu, quo vterque fatetur impotentiam requirit iuramentũ coniugum, & propinquorũ quod intelligendum vltra triennalem experientiam, vt constabit legenti. Quod enim vterque coniux fateatur impotentiam non est sufficiẽs ad rectum iudicium probatio, tum ob rationem dictam, tum etiã quia ipsi coniuges qui impotentiam fatentur ignorare possunt, an sit naturalis, an perpetua, an ex maleficio vel ex alia causa proueniat. Cum ergo nullum aliud fundamentum sit ad excludendam triennij experientiam, quam sufficiens probatio impotentiæ, & non sit eiusmodi cõfessio vtriusque coniugis, quæ manifestam faciat impotentiam, nulla prorsus ratio est propter quam dicamus in d. c. *laudabilem*, decisionem de triennij experimento locum non habere in secundo casu illius

illius capitis. Atque his diluimus prioris sententiæ fundamenta. De intelligentia autem cap. 1. de frigidis dicam postea.

¶Sed addendum in primis post trienij probationem non requiri nec esse necessariam inspectionẽ, nullum enim viduis supereſſet remedium. Deinde esse necessarium & iuramentum coniugum, & septimæ manus propinquorum: timeri enim collusio potest, etiam elapso triennio. Idque iuramentum habet locum etiam si inspiciatur an virgo sit: fallax enim ea inspectio, & præterea adhuc est collusionis periculum. Quare adhibendum omnino est istud iuramentum ob decisionem pontificis in d. cap. *Laudabilem* & eo omisso nulla esset dissolutio matrimonij facta, ex cap. fin. de frigidis: nisi forte ex aliquorũ sententia fama communitatis adiuuans assertionem coniugum illud suppleret, quæ limitatio non omnino probatur, cum ius in d. cap. fin. exigat eiusmodi iuramentum pro dissolutionis forma. Debent esse testes quatuordecim septem propinqui vxoris, septem viri, cum vterque asserit impotentiã: aut si non tot extiterint propinqui saltim vicini: quod si nec tot testes reperiri potuerint, arbitrio iudicis relinqui docent multi. Quod si nec vicini nec propinqui extiterint assumi debent ad iuramentum testes bonæ famæ, & omni exceptione maiores, quod potius ex mente ca. fin. de frigidis, quam ex eius expressa decisione colligendum est. Quamuis autem in forma dicti iuramenti dicatur vt concipiatur tactis sacrosanctis euangelijs, attamẽ vsus obtinuit & consuetudo vt tactu etiam crucis concipiatur. Nec vero eodem modo iuramentum facient coniuges, & propinqui illi enim certò iurant se nunquam copulatos, nec posse copulari ineptos esse, nec carnis aculeos sētire, quamuis vxor blanditijs allexerit nec copulam recusarit: at isti se credere illos vera dicere. Atque hinc fit si postea vir inueniatur non esse frigidæ naturæ, nequaquam esse periurij reos testes illos, qui solum de credulitate deposuerunt: esse tamen reos periurij ipsos coniuges, & de illis tantum accipiendum quod habetur in d. ca. *Laudabilem.* & cap. 33. quæst. 1. ipsa enim ratio cogit eos canones ità interpretari. Nec verò coniuges solum in foro externo habentur quasi periuri, vt nõnulli volunt: sed re vera rei periurij sunt, ideoq; iure optimo vt periuri puniendi, quia iuramentum eorum non quomodocũ que concipitur, aut generaliter, sed etiam in particulari vti diximus modo, ea enim, in quibus versatur iuramentum, quod ab illis exigitur, certo nosse possunt, atque ideò non possunt non esse periurij rei. Ex quo etiam fit iudicem ecclesia-

clesiasticum non debere iudicium ferre, eo quod coniuges tantum allegent generalem impotentiam, sed in specie probationem exigat, & iuramenta, vt veritas clarius perspiciatur.

¶ Secundo quæret aliquis an ista triennij probatio requiratur, quando alter negat, alter fatetur impotẽtiam, nec existentibus signis euidẽtibus: vel an alia maior probatio requiratur. In quo, vt distinctè, ac sine ambagibus nostrã proferamus sententiam statuo primum, si signa adsint euidentia frigiditatis, vel verosimiliter euidentia iuxta suprà dicta, quocumque tempore fœminã audiendam siue ante trienniũ, siue elapso triennio post multos annos etiam si vir asserat à se cognitam. Constat ex c. *Laudabilem*, & c. fin. de frigidis, nec enim illud matrimonium valere vnquam potuit: parumque obest viri assertio, cum ad sunt euidentia impotentiæ signa.

¶ Deinde, si signa sint tantum verosimilia & taciturnitas fuerit à principio, quod qua ratione dicam constabit statim, etiam expectandum triennium, siue mulier dicat se incognitam & vir affirmet: siue fœmina affirmet, vir autem neget: & ante triennij lapsum nullius iuramento deferendum. Id quidem mihi videtur certum si res ista consideretur attentè. Nam cum signa non sunt certa nulla probatio maior esse potest, quam experientia triennij, vnde vsus & cohabitatio triennalis ob nullius ex coniugibus testimonium deferenda vel amittenda est. Planum enim non ita facile de viri impotentia an absoluta, an respectiua sit posse ferri iudicium.

¶ Præterea tertio statuo elapso triennio experientiæ, si mulier asserat se incognitam, vir autem affirmet & aliàs non sunt aliæ probationes conuincentes, credendum viri iuramento potius, qui caput est vxoris cap. *si quis acceperit*, infra hac q. c. 1. de frigidis. Neq; verò obstabit quamuis mulier se exhebeat inspiciendam & in corrupta appareat, cum ea inspectio fallax omnino sit, vt ostendi suprà, ac posit fœmina in odium viri facile se virginem ementiri. Nec etiam patitur honestas, vt coram testibus coeant: possent enim facile impediri verecundia. Quare si vnus ex eis neget alter affirmet, & alias non suppetant testes, qui aliquando ab illis audierint se non posse copulari, aut alia signa sint, quibus fœminæ assertio roboretur, standum viri iuramento, meo iudicio, quantumuis fœmina se virginem ostentet. At si eo elapso triennio fœmina se cognitam asserat, & vir neget, fœminæ potius in ea causa adhibetur fides, nisi vir oppositum probet, illi enim incumbit probatio. Est enim præsumptio in fauorem fœminæ, tum

tum quia frequenter stimulis carnis excitantur, tum quia non facile creditur illam velle cum impotenti cohabitare: itaque docet communis sententia. Dixi breuiter quę mihi videntur cum æquitate congruere, in hoc enim DD. tot distinctiones & limitationes adhibent, vt rem potius obscurent, quã explicent.

¶ Sed his quæ diximus videtur obstare textus in cap. 1. de frigidis à versiculo *Illa autem*, vbi dicitur si illa proclamet post annum aut dimidium dicens virum secum coire non posse, viro negante, non audiendam: quia si proclamare voluit, cur tamdiu tacuit? cito enim & in paruo tempore scire potuit, si secum coire potuisset. Deinde statuitur, Si statim post mensem, vel duos proclamet, & asserat virum frigidæ esse naturæ: si hoc probari potest per rectum iudicium, separandos, & illi liberas concedendas nuptias.

¶ Huius capitis decisio valde torquet interpretes. Nonnulli sentiũt non habere vim textus, quia neq; ex põtificibus nec cõciliis, nec patribus ecclesiæ, desumptũ est? Alij correctum esse dicunt per decisionẽ in c. *Laudabilem*, & c. fin. de frigidis. Sic Turrecremata in c. *Siquis acceperit*. 33. q. 1. Alij vero qui textum istũ & vim textus habere volunt & nõ esse correctũ asseuerãt, mirè torquentur. Dicunt quidã, si mulier initio nõ proclamauit, non esse audiendam, donec sit elapsum integrũ trienniũ: limitãt autẽ, nisi alias signa euidẽtia vel verosimiliter euidentia impotẽtiæ sint, in eo enim casu etiam si non proclamauerit initio, audiri fœmina debet. Sic docet citatis aliis Thomas Sanchez lib. 7. disput. 109. n. 5. Alij dicunt textum procedere de fœmina corrupta nõ de virgine: corrupta enim quæ initio non proclamauit non potest postea facile probare frigiditatem viri, si ille asserat à se etiam cognitam.

¶ Verum ego existimo in primis textum istũ non loqui de causis euidenter probantibus impotentiã. Id quod manifestè deducitur. Nam cũ adsunt ea signa siue ab initio proclamet, siue non, auditur, neque enim tunc licet vllo pacto cohabitatio, vti diximus: loquitur ergo textus in eo casu quando signa sunt verosimilia tantum, vultq; vt si proclamauerit mulier, siue virgo siue corrupta intra duos menses à die intentatæ copulæ cõputandos, etiã si vir renuat, & alias sint sufficientes probationes ad rectũ iudicium, separẽtur nõ expectato triennio. Nam etiã in d. c. *Laudabilẽ*, decernitur, vt si antea probari, aut deprehẽdi impotẽtia possit, nõ expectetur triẽniũ, quod in defectũ aliarũ probationũ decernitur à iure. Quare ex hac parte nõ pugnãt hi duo canones. At si fœmina non

proclamet, nisi post annum aut dimidium: & vir affirmet se esse potentem, & illam cognouisse, siue ea corrupta siue virgo ad eius potestatem deuenerit: siue etiam si virginem ostentare velit, non audiendam. Quid ergo tunc fieri debet? Id sane non explicatur in d. cap. 1. at explicatum est in d. cap. *Laudabilem*, vt decernatur scilicet experientia trienium muliere negante & viro asserente, vt inde sufficiens desumatur probatio. Præsumit enim ius in d. cap. 1. de frigidis malitiam vxoris, quæ eo tempore tacuit: atque ideo merito ab eo tempore decernendum à iudice experimento trienij tempus. Nisi fortasse postea eam vterque consentiens, & sufficientibus alijs adhibitis probationibus iuxta dicta, separationem postulent, tunc enim non erit necessarium triennium expectare, sed standum decisioni in ca. *Laudabilem*, quæ de eo casu agit. In pœnam itaque taciturnitatis potior habetur ratio, iuramenti viri, & ab eo tempore decernitur triennium, sicut constitutum postea per cap. *Laudabilem*. Vide quã inter se omnia cohæreant.

¶ Tertio quæret aliquis, qua ratione assignandum, vel computandum illud triennium. Mihi videtur in primis magis cum æquitate congruere, si numeretur à die intentatæ copulæ, quæ quia solet intentari, quam primum à die celebrati coniugij, idque præsumpsit pontifex, ideo dixit numerandum à die celebrati coniugij in d. cap. *Laudabilem*. Quod idem in maleficio dicendum est vt colligi videtur ex cap. fin. de frigidis: ex eo enim constat triennium cohabitationis computari, si ne decreto iudicis. Quare etiam si non designetur à iudice, sed ante litem motam transactum sit, non est aliud triennium denuo computandum. Præterea debet esse continuum morali quadam ratione ex cap. fin. de frigidis, hoc est, sicut solent coniuges cohabitare, & sibi inuicem copulari. Quod si magno temporis spatio ea cohabitatio interrumperetur, suppleri deberet. Denique addendum istud triennij tempus instaurandum, & denuo assignandum, quoties Ecclesia comperiens se deceptam cohabitare, & redire ad primum coniugem iubet. De alijs autem, quæ magis in speciali ad iudicia pertinent videatur Thomas Sanchez lib. 7. disp. 112 & alijs mihi hæc insinuasse sufficiat.

(∴)

Di

De Eunuchorum coniugijs.

Cap. XXXIII.

Quid sentiendum de illorum cõiugio iure naturali.

§. *I.*

EVnuchorum tres esse species docuit Paulus li. 6. in hæc verba: *Erant vero faciendi multi modi. Quidam enim fiebant excisione testium, quidam veretri etiam cum testibus, qui mingebant fistula ænea, vt nũc quoq; quibus ob morbum ea pars est secta: quidam fiebãt testiculorũ attritione, ea vero erat puello in balneũ demisso paulatim testiculos atterere vsque dum velut dissipati euanescerent, atque contorquere, vt vena, quæ alimentũ illis defert, velut nodo interciperetur atque ita illi tabescerent.* Itaq; erãt Eunuchi testibus excisis solis aut etiã cũ veretro & contritis, qui propterea vocabãtur Thlibæ. Has tres Eunuchorũ species videtur multo ante cõprehẽdisse Moyses Deut. 23. dũ inquit. *Nõ intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis testiculis & abscisso veretro in Ecclesiã Domini.* Inter hos autem eunuchos ij, quibus penitus virilia excisa sunt, nõ posse concumbere notisimũ est: eos autẽ quibus testes tantũ abscisi, vel attriti, coire posse dubitari nõ debet. Illi charissimi principibus, vel quia perpetuò flore iuuẽtæ illorũ abutebantur, & habebant in delicijs, vnde & vænibant magno pretio, vt apparet ex l. 27. §. *& si puerũ.* D. ad legẽ Aquil. & l. 1. C. de comm. rer. mat. Quintilianus in declam. *Mãgo iratus pretiũ excissa virilitate producit.* Idẽ. li. 5. Instit. ora, c. 12. *Nõ alio medius fidius vitio dicentiũ quã quo mancipiorũ negotiatores formæ puerorũ excissa virilitate lenocinantur.* Et paulo post. *Libidinẽ iuuet ipsum effœminati sexus mẽdaciũ nunquã tamen hic continget malis moribus regnũ, vt si quæ fecerit pretiosiora fecerit, & meliora.* Vel etiã, qui eos quibus virilia penitus abscissa, adhibeant in vxorũ custodiam, vel fœminarum nobilium. Hinc iocus apud Ouidium lib. 2. amorum Eleg. 3,

Hei mihi quod dominam neque vir ne
que fœmina seruas,
Mutua nec Veneris gaudia nosse
potes.

& infra.

Ista mares tractent: tu spes depone viriles,
Sũt tibi cũ Domina signa ferẽda tua.

¶Hi vero, quibus tantũ euulsi testes, vel attriti, charissimi fœminis, optari valde, cũ eos nactæ sint adlibidinẽ procliuiores, & satiandæ veneri ideò aptiores, quia cũ semẽ nõ emittant, semel armati nõ itacitò

deponũt arma, & dissimulãdæ illarũ turpitudini conuenientiores, cũ cõcipere se non posse certò sciant. Hinc multa apud Martialẽ, & Lucianũ in eunuchos dicteria & sales. Sed mihi satis fuerit testimoniũ elegantissimũ Basilij lib. de vera virginitate, ex quo ista, quæ diximus, cõfirmantur, & explicatur eunuchorũ ingenium. Cũ ergo, de his qui vna cum testibus absciderunt quoque genitalia locutus esset, subiũgit. [Nã qui ad virilitatis annos cũ genitalibus iã per ætatẽ ad coitum idoneis, peruecti, solos postea testes abscindunt, eos aiunt acrius atq; ardẽtius inflammari libidine, & ad cõcubitũ impatientissimè ferri. Neq; id solũ, verũ tuto iam, vt sibi videtur, violare quas cumq; potuerint. Aiunt enim abscissis inferius testibus, qui à lumbis ac renibus reliquo genitali mẽbro semen administrãt, oppilari statim superiores poros: feruente verò in renibus obscœnæ libidine, atq; ita semen expumãte, inflammari quidem ad id emittendũ virũ: cũque feruens in intimis id effundere nequeat, eò quòd sibi ad concũbendũ reseruauit, armari, atque ad actũ prosilire nefariũ. Ita abscissionem testium illecebrã ad fallendũ mulierem astute machinatus, impudicitius illi iam, flagitiosiusque miscetur. Nã is quidem, qui naturalia integra habet instrumẽta concubitus, excipientibus supernæ partis testibus semen, illudq; fundẽtib9, emisso iã semine alleuiatus cõcupiscentiæ flagrantis remittit ardorẽ. Is autẽ, qui non habet vnde, quod intrinsecus prurit, euacuet, vix extinguit libidinis æstũ, quo ad (vt ferunt) insuscè rabiẽ fatigatio soluat. Attestãtur his, quæ dicimus, non solũ naturæ ratio, verũ & plurima ætatis nostræ documenta, sicuti quod à summæ reuerẽtiæ viro, canitieque, ac viro meritis ornato referẽte didicimus. Aiebant enim cõfessam sibi esse mulierẽ, eunuchũ, cui illa à Domino, siue à viro suo credita fuerat, quasi virũ impudicè sibi cõmisceri solitum, præsumebatq; (vt ait) actũ turpitudinis ipsa sua infœcunditate, ac feminis priuatione securius. Neq; hic solus, sed alius quoq; nobis vnanimis haudquaquã facile mentiri solitus, retulit virginẽ quandã ecclesiæ canonicã sibi cum eiulatu nuntiasse, quòd in cubiculo ipsius eunuchus fuerit, qui illã vitioso complecteretur affectu, totusq; toti affusus, cũ non haberet, quo posset cõcupiscentiæ suæ satisfacere, dentibus vtebatur, ardenter in carne concubitus rabiẽ morsu indicãs. Atq; ob eã, quã diximus, abscisionis illecebrã, quod ignara & imprudẽs rei esset, tentatione implicitã virginẽ]. Et inferius similitudine bouis elegantissima in mediũ productã subiũgit: [Quo circa & ipse se ad actũ fœditatis similiter formans, amorẽ spirat, incredibilẽque væsaniã, imò & ad coitũ feruens, & si ca

si ea parte non violet, fœminæ turbulentus incūbens, ipsi tamen ac si corruperit, satisfeceritque cupidini, ita sceleris imagine affectus est.] Hactenus Basilius. Videndus idem Magnus Basilius lib. de Institutionibus monachorum, cap. 4. & Epist. 87. vbi graphice depingit eunuchorum mores.

¶ De his ergo eunuchis, qui coeundi facultate non carent, valde olim dubium fuit an possent valida inire coniugia, non solum vt castè viuerent, sed etiam vt fœminis copularentur. Affirmarūt quidam ex Theologis, interquos videtur esse Medina loco citato: iuxta quā opinionem, quæ vulgo probabilis habebatur, in nostra Hispania cōplura celebrata sunt eunuchorum matrimonia vtroque teste carentium, donec superioribus annis Sixti V. autoritate separati sunt, & in posterū nubere quomodo cunq; prohibiti. Alij ex Scholasticis negarūt, sed vtrique indistinctè. Neque enim secernunt matrimoniū istorū ad cast è viuendū tantum celebratū à cōiugio cū consensu in copulā: nec distinguunt satis quid iure naturæ spectato, quid ecclesiastico dicendū sit: itaq; id nos breuiter, certiusq; & enucleatius quàm alij, his duobus §. explicemus: quod attinet ad istorum coniugia iuxta naturæ ius in isto absoluemus: quod verò ad ciuile &, ecclesiasticum attinet, asseremus in sequenti.

¶ In primis igitur istorum eunuchorum coniugia vtroque teste carentium cum implicito vel explicito cōsensu copulæ inualida esse, semperque fuisse iuxta naturæ leges, mihi tā certum est, quam quod certissimum: nec licet de hoc (quantū ego iudico) vlli dubitare Catholico, nisi Pontificis authoritati refragari velit. Ostendo breuiter. Quia consensus in copulam ideo in matrimonio licet, quia ordinatur ad prolem: vnde & effusio illa debet esse veri seminis, quāuis aliquo accidenti sit forsan infœcundum. In huiusmodi autem eunuchorum cōnubio congressus vacuus & inanis est, nec solum ob accidens aliquod in prolē ordinari nō potest: sed quia verū semen non emittunt nec iaculantur, sed forsan elabitur humor aliquis, quem specie diuersum à semine indubium est. Non ergo licet illis iure naturæ matrimonium in ordine ad copulam ad prolis bonum minime ordinabilem. *Carnalis certe, vel iuuenilis incontinentia* (inquit Augustin. lib. de bono coniug. cap. 3. *etiam si vitiosa est, ad propagandæ prolis redigitur honestatem, vt ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio coniugalis. Deinde quia reprimitur, & quodammodo verecundiùs æstuat concupiscentia carnis, quam temperat parentalis affectus. Intercedit enim quædam grauitas feruidæ voluptatis, cum in eo ipso, quod sibi*

vir & mulier adhærescunt, pater & mater esse meditantur.

¶ Hinc optima ratione desumpta Sixtus V. eunuchorum coniugia iam contracta irrita fuisse, & nulla declarari iussit. Itaque non dissoluit matrimonium antea validum: sed declarauit nullum fuisse à principio eiusmodi coniugium. Vnde iudices, quibus breuis eius executio commissa est, fœminis nubendi liberam facultatem fecerunt, quia illos non ad castè viuendum contraxisse constabat. Quod efficaci argumento est ad infirmitatem matrimonij istorum secundum ius naturæ comprobandam.

¶ Deinde horum eunuchorum coniugia, si ad castè viuendum celebrentur, valida esse spectato tantum naturali iure, verùm existimamus, sicut de primo impotentium genere dicebamus supra: eadem enim ratio vtrunque planè demonstrat. Atque id quod dicimus, non obscurè demonstrant verba Sixti V. quæ profero, cum illi propositum esset ab Hispaniarum Nuntio dubium de his eunuchorum cõiugijs, & litibus, quæ ea de re quotidie suboriebantur, respondet. *Nos igitur attendentes, quod secundum canonicas sanctiones, & naturæ rationem, qui frigidi sunt impotentes ijdem minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur: quodque prædicti Eunuchi aut spadones, quas tam quam vxores habere non possunt, easdem habere vt sorores nolunt: quia experientia docet tam ipsos, dum se potentes ad coeundum iactitant, quam mulieres, quæ eis nubunt non vt castè viuant, sed vt carnaliter inuicem coniungantur, praua & libidinosa intentione sub prætextu matrimonij turpes huiusmodi coniunctiones affectare: quæ, cũ publici scandali occasionem præbeant, & in animarum damnationem tendant, sunt ab Ecclesia Dei prorsus exterminandæ. Et insuper considerantes, quod ex spadonum coniugijs nulla vtilitas prouenit &c.* In quibus verbis manifestè dicit Pontifex, se ideò moueri ad prohibenda in posterũ huiusmodi cõiugia, quia eunuchi eas, quas vt vxores habere non possunt, vt sorores habere nolunt, cum non contraxerint ad castè viuendum, sed fœminis turpe commisceãtur. Sequitur ergo ex natura rei matrimonium istorum esse validum. Ampliusque expendendum est, cum dixisset Pontifex, eorum, qui frigidi sunt matrimonia secundum canonicas sanctiones, & naturæ rationem nulla reputari, rationem huius reddit in sequentibus illis verbis, *Quod nec eas habeant, vt sorores, cum constet non ad castè viuendum copulatos, eratque necessaria hæc causæ redditio, quia manifestum est iuxta sacros canones impotẽtium prioris generis coniugia ad castè viuendum celebrata, & vt eas, quas vxores habere non possunt, habeant*

vt sorores, esse valida atque firma. Itaque ea, quæ ad castè viuendum non sunt, & secundū naturæ rationem & sacros canones irrita omninò sunt. Igitur ea ratione, quæ dixi mus, valida sunt spectato naturæ iure.

¶Præterea, cum Sixtus decerne ret de matrimonijs iā cōtractis quid faciendū esset, hæc præcipit. *Eos etiam, qui si iam de facto contraxerunt, si apparet eos non vt castè simul viuant contraxisse, sed actibus carnalibus operā dare, simul vt in vno & eodem lecto dormire cōuincantur, similiter separari cures.* Separandi autem verbo nōn tātum significat, vt quoad habitationē separentur, aliquo remanente vinculo, sed vt contracta matrimonia declarentur irrita, & à principio nulla, vt constat ex his, quæ paulò ante præcesserāt, & reuera ita declaratum est ab huius causæ iudicibus, qui & Nuntiū Apostolicū, & Sixtū consuluerūt, vt à multis eorū certò cognoui. Si ergo probarentur ad castè viuendū contraxisse, nec actibus carnalibus dare operā, nec separentur, nec eorum contractus declararetur nullus. Adde etiā, cum paulo superius Pōtifex locutus esset de matrimonijs in posterū contrahendis, dixisset que eos ad quomodocunque cōtrahendū inhabiles fore, & similiter vniuersè protulisset etiā eorū, qui cōtraxerāt, matrimonia declaranda nulla, quasi restringens eam vniuersalem propositionem, & explicans de quibus matrimonijs iam contractis loqueretur, distinguit de his, qui ad castè viuendum cōtraxerant: ac de his non vult suam constitutionem intelligi, nec morem in hoc antiquum ecclesiæ reprehēdit. Quibus rectè perpensis manifesto colligitur hæc eunuchorum cōiugia ad castè viuendum spectato solo iure naturæ valere. Nec video quid contra sententiam istam opponi posit, præterea quæ adduximus suprà, ca. 31. pro opinione Bonauenturæ de primo impotentium genere.

Quid disponant iura de eunuchorum coniugijs.

§. II.

Quamuis eunuchorū matrimonia ad castè viuendū celebrata iure naturæ nō sint irrita, & iuxta antiquos canones valida essent atque firma, vt suprà de priori generis impotentiū coniugio probatū est: attamen à tēpore Sixti. V. eunuchi omnes inhabiles pronuntiati sunt ad quomodocunq; contrahendū, hoc est, siue in ordine ad copulá, vel vt castè viuāt: idq; duplici ratione, quā expressit Pontifex, verbis adductis §. præced. & quia huiusmodi matrimonia nullius sunt vtilitatis in ecclesia,

clesia ; & quia, vt experientia compertum est, non eo sunt ingenio Eunuchorum grex, vt ad castè viuendum contrahant matrimonia. Id quod satis confirmant verba Basilij, vt interim omittam plures alios, qui idem censuerunt. Eunuchismus ergo deinceps est impedimentum iure positiuo introductum, impediens & dirimens matrimonia, etiam si ad castè viuendum contrahantur. Verba Sixti sunt post illa, quæ capite præcedenti retulimus: *Committimus fraternitati tuæ, & mandamus, vt coniugia per dictos, vel alios quoscunque Eunuchos, & spadones vtroque teste carentes cum quibuslibet mulieribus prædictum defectum siue ignorantibus, siue etiam scientibus, contrahi prohibeas, eosque ad matrimonia quomodocunque contrahenda inhabiles authoritate nostra declares* (nota authoritate pontificia dici redditos inhabiles ad quomodocunque contrahendum, non naturæ iure) *& tam locorum ordinarijs, ne huiusmodi coniunctiones de cætero fieri quoquo modo permittant, interdicas, quàm eos etiam, qui sic de facto contraxerint, separari cures, & matrimonia ipsa sic de facto contracta, nulla, irrita, & inualida esse decernas. Eos etiam, qui sic iam de facto contraxerunt, &c.*

¶ Vt quid Iure Ciuili de istis coniugijs statutum sit, breuiter perstringamus, aut delibemus, distinguendæ sunt voces. Eunuchorum appellationem latiùs aliquando porrigi, vt ad omnes spadonum species pertineat, probat Brissonius lib. de verb. signif. v. *Eunuchus*, in promptuque est illud Mat. 19. *Sunt Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt. Et sunt Eunuchi qui facti sunt Eunuchi ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cœlorum*. Prior Eunuchi appellatio natura frigidos, & impotentes comprehendit. Spadonum etiam sæpe generalis appellatio est, eaque tam hi, qui natura Spadones sunt, item thlibiæ, thlasiæ, castrati, sed & si quod aliud genus spadonum est, continetur. l. 128. de verb. signif. l. 4 §. *contendimus*, D. ad l. Corneliam de sicar. Mamertinus in panegyrico, nec fœminas tantum, sed spadones quoque, quos quasi consortio generis humani extorres ab vtroque sexu, aut naturæ origo, aut corporis clades separat. Et Sixtus in suis literis, cùm agat de vtroque teste carentibus, Eunuchos & Spadones appellat, quod monuerim, ne alliquibus minus lynceis tenebræ offundantur. Quamuis autem hæc interdum ita se habeant, tamen Spadones nonnunquam à castratis separantur §. *sed & illud* inst. de adoptione l. 6. in fine & l. 7. D. De

D. De Ædilit. edicto, & apud Lucianum in Eunucho: Eunuchorum conditio, quam Spadonum vilior habetur, quod spadones aliquando virile aliquid experti fuerint, vnde proprie aut specialiter spadones sunt, qui valetudine aliqua præpediti, aut vitio corporali liberis operam dare non possunt l. 2. & l. 4. §. vlt. D. de adoptione. Itaque, vt rectè ex iure colligit Brissonius spado specialiter appellatur, cui sterilitas, morbus, vitium ve corporis impedimēto est, quominus generare posit, non item is, cui necessaria ad generandum pars corpori deest: sicut & surculi qui nihil attulerunt, spadones ab agricolis appellari docet Columella l. 3. cap. 10. Eunuchi verò propriè appellantur castrati, seu quibus virilitas execta est, quos eo ambitu verborum designauit Lucanus lib. 10.

Nec nō infelix ferro mollita iuuētus,
Atque execta virum.

L. 1. & 2. C. de Eunuchis & l. 5. C. qui testam. facere poss. Inter hos ergo spadones & Eunuchos specialiter dictos, siue castratos, hoc est discriminis in iure, quod spadonibus secundum iura ciuilia nubere licebat, castratis verò, siue his, quibus genitalia abscissa erant non item l. *Si serua* §. fin. D. de iur dot. Spado quoque poterat matrimonij causa manumittere, non verò castratus l. 14. §. fin. D. de manum. vind. Spadoni licebat posthumum hæredem scribere, quoniam nec ætas, nec sterilitas ei rei impedimento erat: castratus verò secus lege. 6. §. *Spadonem* D. de liber. & posthu. ij etiam, qui generare non possunt, quales sunt spadones adoptare possunt, castrati autem non possunt §. *Sed & illud.* inst. de Adoptionibus. Itaque castrati siue Eunuchi etiam ciuilibus legibus à matrimonio repelluntur, spadonum verò, hoc est, impotentium primi generis, de quibus locuti sumus matrimonia licebant in iure ciuili. Eorum tamen ea tantum, quæ ad castè viuendum contrahantur valida censenda sint ex iure naturæ & Ecclesiastico.

Vxori-

Vxoricidium ante sententiam latam permissum legibus, illicitũ tamẽ.

Cap. XXXIIII.

Ad textum in c. interfectores cum sequentibus quæst. 2.

Multæ sunt statutæ pœnæ aduersus adulteros, de dotis & paraphernalium amissione late iuris periti. Pœna autẽ criminalis est mors. In qua primo certũ est nõ esse æquam sortẽ mariti & vxoris, neque enim licet vxori maritũ criminaliter oppetere, l. 3. tit. 20. li. 3. nouæ recopilat. nec compensari eam accusationem similis adulterij exceptione, sed adhuc post adulteria licere marito criminaliter accusare. Tota ergò difficultas est an iure poli marito liceat vxorẽ in adulterio deprehensam occidere.

¶ Magna & animorum & verborum contentione hoc anno inter nonnullos DD. Salmanticenses disputatũ est liceat ne marito occidere vxorem in adulterio deprehensam, ita vt non solum impunè, sed tuta conscientia id faciat. Nam ciuilibus legibus, & regni Lusitaniæ, atque Castellæ eam impunitatem cõcedi pro comperto est: ideo nos aliquid breuiter dicamus. & nostrã sententiam, quam eo tempore iustis de causis expromere noluimus, explicemus.

¶ Inprimis certũ est nec de eo dubiũ esse potest, priuata autoritate, sibiq; vsurpata, nunquã licere occisionẽ, atq; ideo maritũ vt priuatam personã nequaquã posse occidere vxorẽ in adulterio deprehensam. Id quod ex generalibus principijs desumendũ est. Deinde certũ, si leges sæculares, quæ maritis facultatẽ faciunt vxores occidendi, permittant tantũ, quales sunt leges latæ de vsuris, & meretricibus, & alijs huiusmodi, nunquã posse dici licitum vxoricidiũ. Nã quod fit lege tantũ permittente, nunquã licere potest in conscientia. Et quia vt ostendemus statim, leges ciuiles non probarunt adulteræ occisionẽ mariti manibus, ideò illarum legũ rationẽ habentes DD. antiqui vno ore illicitũ vxoricidiũ in eo casu docuerunt.

¶ Sed extitere nõnulli, qui licere marito vxorẽ in adulterio deprehẽsam occidere affirmarunt iure Castellæ, & Lusitaniæ, non quidem tanquã priuatæ personæ eã sibi potestatẽ vsurpãti, sed tamquã ministro iustitiæ. Publicũ enim ius earum legũ illos ministros mortis efficit, illisq; facultatẽ tribuit, vt in flagrãti possint occidere, nõ sec' ac si post causæ cognitionẽ & sententiã latã illos exequẽdę mortis ministros destinaret. Deputat enim maritũ tamquã ministrũ publicę autoritatis iustæ executioni. Atq; id quidẽ recte

fieri

fieri posse lege lata, etiam in audita adultera, quia notorius excessus examinatione non indiget ca. *bona,* de electione. Quando enim crimen notorium per deprehensionem, ac nullatenus excusari potest, non est necessaria nec citatio, nec sententia ad pœnam irrogandam, vt docet Bartolus per textum in l. *Titius sustinui,* num. 1. D. de his qui notantur infamia. Hanc sententiã tenent multi DD. quos refert Thomas Sanchez lib. 10. disput. 8. nu. 37. & Leonardus Lesius illam probabilem iudicat; cui subscripsere apud Salmanticenses non pauci, quorum alij veram, alij probabilē, & omni censura liberam asseruerunt.

¶Cæterum in primis hæc sententia mihi videtur omnino falsa, & improbabilis, de censura autem dicam postea. Iudico itaque nullatenus licitum esse marito vxorem in adulterio deprehensam occidere; & quamuis id impune faciat, iniuste tamen, & cum peccato, atque adeo legibus vxoricidium non probari, sed permitti. cōmunis hæc sententia Doctorum est, vt testatur Couarruuias de matrimonio 2. p. c. 7. num. 15. à qua communi sententia in re tanti momenti non videtur recedendum. Probabo sententiam istam vniuersè primò testimonijs deinde ratione, denique ostendendo neque ex ciuilibus legibus, nec sæcularibus Hispaniæ & Lusitaniæ id colligi posse, non solum firma, sed nec probabili consequentia.

¶Igitur pro nostra sententia cōtra priorem pugnat Nicolai 1. Pōtificis responsum in cap. *inter hæc,* hac quæst. qui Albino Episcopo roganti, an mulierem in adulterio deprehensam liceat marito occidere, iuxta id quod mundanæ leges, scilicet, Longobardicæ, quæ tunc à Romanis obseruabantur, licebat, inquit: *Sancta Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus, gladium non habet, nisi spiritualem, non occidit, sed viuificat.* Quibus non obscurè eam legem improbare videtur. At in hoc casu eadem est lex Longobardica, atque Castellæ, & Lusitaniæ. Ergò si illa non probatur à Pontifice, neque etiam istæ, atque adeo illæ leges permittunt tantum, non probant.

¶Idem argumentum sumitur ex cap. *Quicunque,* sequenti, ibi, *Quicūque propriam vxorem absque lege, & sine causa, & certa probatione interfecerit, publicam agat pœnitentiam.* Ergò ante legitimam probationem noluit Pontifex licere in cōscientia marito vxorem interficere, idque merito, vt ostendam, cum ratione pugnauero.

¶Præterea elegans nobis suppeditat testimonium Stephanus Papa in cap. *admonere,* infra, hac quæst. Cum enim Hastulphus vxorem interfecisset, adulterium prætexēs, in

in eiusque probationem teste vnũ tantum adduceret, grauiter reprehenditur ab Stephano, & seuera ei imponitur pœnitentia. In quo primum expendo post mortem vxoris examinatam causam adulterij, & requisitas ab eo probationes, quibus quid opus esset, si illi iustè & in conscientia occidere vxorem fas esset. Deinde notanda illa verba: *Prius causa criminis erat subtiliter inuestiganda, & tunc si ita fuisset inuenta, secundum legis tramitem debuit accipere vltionis vindictam. Nam si verum, quod absit, fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos pœnitentia peracta dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluisses: occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non enim Deus vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur ad pœnitentiam, & viuat.* Quibus quis non videt improbari vxoricidium patratum humana lege permittente. Lex enim ecclesiastica respicit forum animæ.

¶ Sed adest etiam optimum Augustini testimonium lib. 2. de adulterinis coniugijs cap. 15. & habetur c. *si quid* hac q. *Postremo quæro abs te an liceat marito Christiano secundum legem veterem, vel Romanas vxorem occidere.* Et post pauca respondet non licere, adeoque graue crimen esse vxoricidium, vt è duobus malis minus malum sit vxorem aliam ducere prima superstite, quam priorem occidere. Agebat autem Augustinus de marito vxorem in adulterio deprehendente, ac iuxta leges sæculi occidente. Quare iure ciuili & sæculi vsque ad Augustini tempora illicitam eam occisionem, dubitari non potest. Illud tamen obseruandum Augustinum ideò dicere grauius malum esse occidere coniugem in adulterio deprehensam, quam aliã vxorem ducere, & adulterari illa viuente, non quòd adulterium leuius malum sit homicidio, eius enim oppositum ostendi suprà cum de diuortio adulterij causa sermo esset: sed quia in hoc peculiari casu in homicidio est malitia contra iustitiam, sicut in adulterio, & præterea est culpa contra misericordiam; præbet enim se maritus immisericordem erga salutem spiritualem coniugis, quam ipse in extremo periculo constituit: quod peccatum grauius est alia malitia contra castitatem, quæ est in adulterio. Quàm enim strictè obliget hoc præceptum misericordiæ circa spiritualem proximi salutem, attingam infra c. 36. §. 2.

¶ Nec mirum si vxoris necem Ecclesia improbarit, cum Concilium Toletanum 1. cap. 7. Clericis tantum concedat vt vxores suas adulterantes præter necem, custodiendi atque ligandi potestatem habeant, macerandique ieiunijs, non tamen mortiferis c. *placuit* infra hac q. Et vniuersim de vxoribus

bus laicorum hæc statuit Triburiēsis Synodus sub Formoso Papa ca. 46. *Si cuius vxor constuprata fuerit, & propterea maritus capitali sententia delere illam machinauerit: ipsa verò vrgente mortis periculo ad Episcopum confugerit, & auxilium quæsierit operosiori, si potest Episcopus, labore defendat, ne occidatur, si verò non potest, nullo modo liceat ei requirenti eam viro reddere ad occidendū, quæ se ei obtulit ad defendendum, sed solerti cura transmittet eam ad locum, quem ipsa delegerit, vt securè viuere possit. Si verò interdum maritus eam inuenerit, & repetierit, secūdum sæcularem potestatem habeat quid agere ei velit. Sed audiat Sanctum Augustinum dicentem: Cum enim vir à virtute nomen accipit, mulier à mollitie, id est, fragilitate, quare contra crudelissimam libidinis bestiam vult vnusquisque vxorem suam esse victricem, cum ipse ad primum libidinis ictum victus cadit? Nam quidquid contra fidem Catholicam mulieribus non licet, nec viris licet* Expende illud Concilij secundum sæculum, idest, sæculares leges, à quibus tamen longè abest Ecclesiæ animus. Permittunt ergo tantum leges sæculi, non verò in conscientia vxoris necem licitam reddunt. His certè testimonijs satis constat Imperialibus legibus horum patrum tempore non licuisse occisionem vxoris in adulterio deprehensæ, quandoquidem illam reprehendunt vt illicitam: sed & ratione probemus in vniuersum licere non posse. Idque manifeste meo iudicio ostenditur ex iniustitia legis, quæ id præciperet. Si enim ostendero non posse esse legem, quæ licitè concedat marito facultatem occidendi vxorem in adulterio deprehensam, planum erit neque vllam extare legem, quæ deputet illum ministrum tali executioni, cum lex omnis iusta esse debeat, aut legis nomen non obtineat. Ostendo igitur eius legis iniustitiam in primis, quia ea lex innumeris fraudibus, & maritorum insidijs aperiret viam. Nam cum vir odio haberet vxorem, aliquemque sibi haberet offensum occidere conaretur, ac diceret se illos inuenisse in flagranti delicto. Item cum nonnulli ex maritis sint, qui suarum vxorum lenones esse solent, quique & ipsi vxorum amasios procurant, sæpè contingere posset, vt si ratione persoluendæ mercedis inter se dissentirēt illum occideret, vxorem vulneraret, ac crimen, cuius ipse auctor, illis obijceret.

¶ Deinde eius legis iniustitiam apertius adhuc demōstro. Nā quoties aliquis actus vt hic & nūc exercetur nō potest sine manifesto periculo peccandi fieri, cū quo ex ipsa rei natura coniungitur, non potest actus ille vt licitus lege probari.

Quam

Quam multa prohibita sunt solum ratione periculi annexi? Certe cõplura: ideò enim prohibita cum dæmone colloquia, eiusque inuocatio, & si secludas periculum ruinæ animi, non facile eius prohibitionis rationem reperies. Videamus ergo an vxoricidium, cum in ipso delicto comprehenditur vxor cũ adultero possit & valeat sine periculo peccati fieri, an habeat necessario & ex natura ipsa rei adiũctum peccati periculum. Habet quidẽ. Quis enim dubitet dum ardet animus zelo vindictæ, dolet illatam iniuriam quam suis oculis aspicit, vlciscendæ iniuriæ animum non adesse? Quẽ tamen ex natura rei non præsumit ius cum post obiectum in iudicio crimen, causæque cognitionem, illi committit executionem vindictæ, iam enim lapsu temporis frigescente iniuriæ memoria, & aliquantulum sedato animo, aut saltem concesso respirandi tempore ab iniuriæ pondere, verosimile est, aut saltim prudenter præsumi potest, nõ moueri zelo vindictæ, ius certè occasionem ea deputatione non præbet. In flagranti autem executionem concedere, aut deputare ministrum, ac in eo casu non esse ex natura rei coniunctum periculum vltionis. qui dixerit ferreus est, aut niue frigidior. Quare ex natura rei coniunctum certe peccati periculum illi subitæ executioni.

¶ Sed & alia etiam ex parte periculum adest, cum vxor in peccato occidatur. Quantula enim res est hominis honor præ salute æterna cuiusuis, cum eam curare debeat quis, maximè quando teneatur, etiã cum dispendio temporali suo. Cũ ergo vxor mariti potestati commissa sit, & ad illum spectet de eius æterna salute curam gerere, tenetur illi consulere etiam cum illo dispendio, maximè cum alia via illi honoris iacturæ licitè subuenire possit. Vnde non video quomodo licitè possit occidi vxor in flagranti delicto deprehensa, cum adulteros exponat manifesto periculo damnationis æternæ. Quis neget quoties quis administrat sacramenta, probabilem opinionem debere sequi, peccareque si non faciat ex ea solum ratione, quia in periculũ adducit salutem æternam eius, cui ministrat. Quod si adeò stricta obligatio est, vt cesset interdum religionis præceptum, ne desit qui sacramenta ministrat eleemosynæ; vt cum ea in peccato ministrat, quòd se, volens cito subuenire extreme indigenti sacramento, præparare non potuit, quis maritum eximet ab obligatione non exponendi periculo salutem æternam vxoris, quam sanè in extremum conijcit periculum, si occidat illam in adulterio deprehẽsam? Aut quis legem, quæ id decerneret, iustam existimaret?

¶ Et quò magis constet nõ licere marito

marito ex ea lege vxorem occidere, videamus quo prætextu posset lege statui, vt in adulterio deprehensam occideret. An vt iniuriam sibi illatam vlciscatur? At hoc illicitum esse quis ignorat, qui Christianus sit. Si vt supplicium sumat. Quomodo de fœmina existente in peccato, & eius curæ commissa, nõ concesso ei ad sacramentalem confessionem spatio sumi licitè potest? Si enim damnato ad mortem id tempus concedunt iura, & iniusta esset lex quæ id denegaret, cum tamen damnati ad mortem per sententiam tempus habuerint animũ præparandi, & conuertendi, quanto iniustior, quæ cõcederet marito potestatem occidendi subito in peccato repertam nullis ad id concessis inducijs? Quod si eam facultatem concedunt marito tanquam contra inuasorem honoris, quem iustè licet occidere, etiam si sciam esse in peccato mortali, hoc quidem locum habere non potest in præsenti, & vide quanta rerum turpitudo sequatur. Ex eo enim fieret maritum non tantum lege ciuili, Castellæ & Lusitaniæ, sed iure naturali esse deputatum ministrum, aut posse occidere adulterum & adulteram, nec indigere ea deputatione virtute legum, nam inuasorem honoris occidere ideò licet, quia iure naturali vim vi reppellere fas est. Rursus ex eo fieret non posse adulterum nec adulteram se defendere, & maritum inuadentem occidere, si alia via eripi ab eius potestate non potest, atque adeo irregularem esse adulterum, si occidat maritum, cum tamen vniuerse statuatur oppositum in Clem. si furiosus de homicidio. Cum enim bellum non possit esse iustum per se ex vtraque parte, si maritus ius habet occidendi adulteros, non possunt adulteri ius habere occidendi maritum, si aliter nequeunt vitæ suæ consulere, & ex consequenti iniustum erit homicidium in defensionem propriæ vitæ ex parte adulterorum, non secus atque damnato ad mortem, qui detinetur in carcere, aut extra carcerem non potest à ministris iustitiæ cum eorum offensione se defendere, vt docuit S. Thomas 2. 2. quæst. 69. art. 4. ob eandem rationem, quia scilicet est bellum iustũ ex parte ministrorum, & ideo ex parte damnati non potest esse bellum iustum. Adde, quò magis perspiciatur non habere locum in præsenti regulam iuris naturalis, qua vim vi repellere licet, non esse eandẽ rationẽ, cum quis occidit inuasorẽ, quẽ etiam in peccato occidit: tũ quia ille non est meæ curæ commissus, vnde præceptum de æterna salute proximi non ita strictè me obligat: tum etiam quia inuasorem licet occidere, quando aliter non possum effugere, quare ille inuasor voluntate sua vult perire, at vxorem

rem adulteram aliter potest maritus corrigere. Vnde non est eadem ratio: tum etiam quia ego non sum de mea salute securus si me permittam occidi, & magis teneor propriæ consulere, quàm alienæ: tum etiam quia non teneor subuenire saluti spirituali proximi cum propriæ vitæ dispendio, nisi quando ille est in extremo discrimine, e quo non potest se nisi mea ope liberare, vt si infans esset moriturus sine baptismo; at inuasor se ipsum potest eripere & liberare: quod secus in nostro casu euenit, vir enim est qui inducit illam in extremũ discrimẽ, & eius ope liberari potest, quare occidere nõ potest sine manifesto peccato. ¶ Deniq; eius legis iniustitia ex eo cõstare potest, quia si vt supra diximus ob adulteriũ occultũ viro euidenter cognitũ quod in iudicio probare non potest, nequit vir in conscientia vxorem dimittere, cum non adeo grauis pœna diuortium sit, nec irreparabilis; & legem quæ statueret, vt id liceret, iniustam iudicaremus, eo quod multis fraudibus aperiret viam; quo pacto ob adulterium soli viro cognitum euidenter dicemus concessum esse vt occidat, quæ grauissima pœna est, & semel illata irreparabilis? Nec vero alicuius momẽti est quod dicũt excessũ illũ esse manifestũ, & ideo posse legẽ deputare maritũ vt ministrũ publicũ, idq; friuolum esse hac ratione demõstro. Si vir reperiat vxorẽ in adulterio, & nõ statim occidat, sed velit vinculis alligare vtrũq;, & spatiũ tẽporis elabatur, iã nõ habet ius occidẽdi, sed deferre debet ad iudices. Ergo nõ deputarũt iura illũ executionis ministrũ: alias cur etiã elapso tẽpore nõ potest illos, quos in vinculis detinet occidere sine delatione apud iudicẽ, cũ manifestus excessus, vt illi dicũt, probatione nõ egeat, signũ ergo manifestũ est vxoricidiũ in eo casu promissũ tãtũ ob doloris vehemẽtiã ex iniuria cõcepti, non verò probatũ vt licitũ in foro animę. Ad de quidquid de eo sit, an excessus notorius indigeat probatione, de quo modo nõ disputo, adhuc licet id esset verũ, in hoc casu tamẽ non potest haberi pro notorio & irrefragabili delicto. Quis enim scit, vt supra dicebã, an leno maritus esset: an cõsensisset, vt quia ipse impotẽs, cũ alio cõcũberet, vt prolem ex eo susciperet, quod factum nõ semel. An etiã id adulteriũ vi illata cõmissum esset, an in amicitia, quę sunt exceptiones & depulsiones eius criminis, ac ex cõsequẽti causæ cognitionẽ deposcũt. Nũquã ergo ille ita notorius excessus est, vt iudicis auctoritatẽ nõ exposcat. ¶ Deniq; neq; ex legibus sæcularibus ciuilibus, aut Castellæ, aut Lusitaniæ colligi potest ea deputatio, quã fingebat prima sentẽtia. Nõ quidẽ ex iure ciuili. Nã lex duodecim tabularũ, vt ab illa ordiamur, hæc habet: *Mœchũ in adulterio deprehẽsum necato.* Sed per missionẽ imperãdi verbo solere significari,

nificati, qui ignorat, ignoātis simus est. Adde etiā quid lex duodecim tabularū ad ius poli atq; cōsciēt a: Neq; ex textu in l. *Grachus*. C. de adulteris permittitur marito vt occidat adulterā, si vilis sit. Expēde limitationē, si ille minister deputatur, quia in excessu manifesto non est necessaria probatio quorsum ea distinctio vilis aut principis viri. Sed addit lex eū legitimè interfici, ergo licitè. At verbū illud, *legitimè* nō semper significat in conscientia quod iustū est, sed quod secundū leges, quod nō cōtra leges, ideoq; occisio illa legitima, q lege permittēte facta est, vnde neq; punitur per legē. Præterea planū est lege ciuili nequaquā id cōcessū, quia in l. *nec timorē*. D. de eo quod metus causa, dicitur de eo qui adultero in adulterio deprehēso minatur mortē, & eo metu aliquid extorquet, dari rescissionē, quia iniustè fecit, additq;. *Quāquā non omnē adulterū liceat occidere, nisi se zelo defendat, & ideò ait iure occidi nō posse*. Et l. *isti quidē*, eodē titulo dicit malo more gestū esse: Quare quod habetur. l. 24. D. ad l. Iuliā de adulterijs. §. fin. habere ius occidēdi licet adulter sit Magistratus, restringēdū ad patrē tantū, cui omnē adulterū permissum occidere in domo, in qua habitabat pater, aut gener, l. 20. 22. & 23. eodē titulo, marito etenim tātū licuit occidere adulterum si tamē vilis esset. Vnde l. 25. eodē statuitur, vt si maritus deprehēdat adulterū, quē nolit, aut nō liceat occidere, posse eū retinere horis 20. cōtinuis & testes inducere in accusatione testimonio futuros deprehensum in adulterio. His adde Nouellā Constitutionem 117. c. 15. ex qua intelligitur apertiꝰ nō licuisse maritis vniuersim occidere vxorē neq; adulterū etiā in adulterio deprehēsos, dicitur enim. *His quoq; etiā illud adijcimus, vt si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ vxoris illudere castitati, & cōtestationes ei ex scripto tres destinauerit habētes testimonia triū virorū fide dignorū: & post has, tres ex scripto cōtestationes inuenerit eū conuenientē suæ vxori; siquidē in sua domo, aut ipsius vxoris, aut adulteri, aut in popinā aut in suburbanis esse licētiā marito proprijs manibus talē perimere, nullū periculū ex hoc formidāti. Si verò in alio loco talē inuenerit cū sua vxore loquentē, nō minus tribus testibus fide dignis cōuocatis, per quos probare possit, quod cū sua vxore cōperit, iudicitradere crimina examināti*. Et post pauca. *Quia verò ita cōperiūtur aliqui impij, vt etiā in venerādis domibus præsumāt in talibus se miscere sceleribus, & ibi de peccatis tractare, vbi cōsueuerūt Deū timētes, peccatorum veniā postulare* (digna Imperatore sentētia) *iubemus vt si quis talis inueniatur, in locis venerabilibus alienæ vxori, de qua in suspicione, est, post tres, sicut dictum est, contestationes loqui, licentiam esse eius marito vtrasque personas defensori Ecclesiæ, aut alijs clericis tradere, vt ad*

corum periculum diuisim isti seruentur, donec iudex hoc cognoscens mittat ad Episcopum ciuitatis quatenus ei isti tradantur, &c. Vide ex his omnibus quã lõgè absint iura ciuilia à deputãdo maritũ ministrum iustæ executioni, si in adulterio deprehendat, cũ solum concedatur & cum limitatione adulterum occidere, nullibi autem vxorem occidere permissum, id enim tantum patri & certis quibusdam conditionibus per legem concessum est, siue permissum potius. Cur autem patri potius, quam marito committatur occisio filiæ, ratio redditur l. 14. tit. 17. p. 7.

¶Nec verò id apertius colligitur ex legibus nostri regni. Nam l. 12. 13. & 14. t. 17. p. 7. tãtũ habetur eadẽ, quæ in iure ciuili cõtinẽtur, & in Nouella 117. Solumq; cõceditur marito facultas occidẽdi adulterũ, nõ tamen vxorẽ. Quare ex legibus partitarũ adstrui non potest ea deputatio, quã fingit prima sententia. Sed neq; ex iure nouæ Cõpilationis. Nã lib. 8. tit. 20. l. 5. cõstat me iudice, manifestè occisionem vxoris in adulterio deprehẽsæ fieri à marito propria auctoritate, & nõ ex deputatione legis, propria autẽ auctoritate non licere occidere etiã aduersarij fatetur. Id igitur ostendamus. *El marido que matare por su propria auctoridad al adultero y a la adultera, aunque los tome in flagrãti delicto, y sea justamente hecha la muerte, no gane la dote, ni los bienes del que matare, saluo si los matare, o condenare por autoridad de nuestra iusticia, que en tal caso mandamos que se guarde la ley del fuero, que en este caso dispone, que es la ley primera deste titulo.* Inquiro enim quid significetur hoc loco illo verbo, *matare por su propria auctoridad.* Planũ certè loqui Regẽ de occisione quæ fit, dũ inflagranti deprehendũtur adulteri. Ea enim occisio opponitur illi, quæ fit iã per iudicis sententiã. Ergo in eo casu auctoritate propria occidit maritus, & non ex deputatione legis. Alias quæ ratio esset cur ille qui in flagrãti deprehensos occidit, si iã est lege Castellæ deputatus minister, quia excessus est notorius, priuaretur bonis occisorum, non autẽ qui occideret interueniẽte sententia, quãdoquidẽ in vtroq; casu exequitur vt minister legis iuxta istos? At maritus occidens in flagrãti priuatur semper occisorũ bonis: ergo semper occidit auctoritate propria, & nõ auctoritate legis; alias nõ opponerẽtur, nõ distinguerẽtur istæ duę occisiones, quasi vna fiat auctoritate priuata, & alia auctoritate legis, vel iudicis.

¶ Nec vero his obstat quod in ea lege dicatur, *y sea justamente hecha la muerte*, eo enim verbo tantum impunitatem concedit à crimine. Iusta itaque mors illa est, non tamen iustè illata. Nec etiam fortius aliquod argumentum

tum sumitur ex 1. lege eiusdem tituli. *Si muger casada fiziere adulterio, ella y el adulterador ambos sean en poder del marido, y faga dellos lo que quisiere y de quãto han.* Ea enim lex non loquitur de marito deprehendente in flagranti, sed per sententiam iudicis procedente. Idque constat tum ex declaratione quæ est in d. l. 3. & l. 4. eiusdem tituli: tũ etiam quia illa verba, *si fiziere adulterio*, nimis generalia fuit, & ex illis sumere maritus occasionem posset occidendi etiam postea. Nil itaque ibi dicitur, quo indicetur legem loqui de marito qui in ipso crimine deprehendit: sed tantum eius est sensus tradendos à iudice marito, vt quod libuerit faciat, & in eo casu etiam bona retineat, nisi forte liberi extiterint: tum etiam id constat quia in fine eius primæ legis hac habentur. *Y si por ventura la muger no fue en culpa, y fuere forçada, no aya pena.* Quomodo autem discerni posset, an mulier culpa caruisset, si in ea lege daretur marito potestas occidendi in ipso crimine deprehensos? Tantum ergo illa prima lex intelligitur de his, qui occidunt post examen causæ. Tum denique hanc esse eius legis mentem mihi persuadeo, quia ea ex legum foro desumpta est: eo autem tempore, quo fori leges vigebant, seruabatur apud Hispanos partitarum ius, in quibus ea potestas marito non conceditur. Solum ergo ea fori lex explicuit, quod in legibus partitarum expressum non erat, scilicet auctoritate iudicis condemnatos adulteros mariti potestati tradendos, insuperque occisorum bona, non extantibus liberis. Nec maioris efficacitatis existimo Lusitaniæ leges.

¶ Demonstrauimus hactenus falsissimam esse eam sententiam, restat dicamus, an aliquid periculi cõtineat, censuraque aliqua digna sit eo modo explicata, quo primæ sententiæ DD. illam explicare diximus. Leonardus Lessius illam probabilem iudicat, & multi Salmanticenses probabilem & nulla nota dignam iudicarunt, damnantibus tamen alijs. Ego meum hac in re iudicium, non interpono, dicam tantũ, quo alij permoti censura dignam iudicarunt. Eadem propositio expurgata videtur auctoritate ordinaria, & expuncta ex Aphorismis Emanuelis Sa. Ille enim lib. Aphorism. cordicertiæ. v. *Homicidium*, num. 14. hæc habet. *Adulteram traditam vir à iudice, vt occidat, si velit potest occidere, est enim tunc minister iustitiæ voluntarius.* At nu. 15. ita scribit: *Occidere in adulterio deprehensam vxorem vel filiam, itẽq; adulterum licere aiunt quidã, alij me lius negãt. Medina de rest. q. 3. caus. 4. Couarruuias p. 2. de sponsal. c. 7. §. 7. num. 8. Nauarrus cap. 25 n. 3. Soto lib. 5. de iust. q. 1. art. 3. & in 4. d. 37. q. vnica.* Planum est cum Sa dicit

dicit alios negare, & alios affirmare, citatis etiam testibus loqui de ea sententia, quam priores auctores defendunt. Hæc autem propositio, quamuis cum illa moderatione scripta sit, quia tamen probabilem, licet minus probabilem iudicabat sententiam affirmantium licere, expurgata est ea propositio in expurgatorio Romano. Nam cum Aphorismi Emanuelis Sa expurgantur, hæc sunt eo loco. Pag. 234. num. 15. *Dele licere aiunt quidam, &c. vsque ad finem & corrige, non licet in foro conscientiæ.* Iuxta quẽ Codicem Expurgatorium Aphorismi postea excusi v. *homicidium* num. 15. ita habẽt. *Occidere in adulterio deprehensam vxorem vel filiã, itemque adulterum, non licet in foro conscientiæ.* Quod siquis à me quærat quantæ auctoritatis sit codex ille expurgatorius, crediderim non exiguam eius auctoritatem esse, nec nisi consultis fidei iudicibus in Curia Romana in lucem edi, sicut & quem in Hispania excudit supremæ Inquisitionis Senatus, vnde extra Hispaniam illi Codici multum deferri, vel illud indicat, quod libri omnes post eum Codicem Romanum excusi, correcti iuxta illũ imprimuntur. Quod quidem magno argumento est magno consilio & publica auctoritate, ordinaria scilicet factum esse, siue editum in lucem. At ne ex eo aliquis remaneat scrupulus posset aliquis dicere, ideo expungi, quia absolutè probabile iudicauit licere eam occisionem, non expungendum, si diceret id legibus Castellæ annuentibus licere, quia deputant virum vt ministrum iustæ executioni.

¶ Atque ex his constat fundamentum illud, cui nitebatur prima sententia, posse scilicet eam facultatem concedi per legem, vt in casu notorio exequatur sententiam inaudita parte, nullius esse momenti, tum quia propter ea quæ diximus iniusta esset ea lex, tum etiam quia adhuc non potest dici ille notorius excessus. Quare is casus in quo inaudita parte procedi potest, forsan enim aliquis esse potest, vt alibi dicam, longè à nostro diuersus est, vnde ab illo ad istum argumentum desumere non potest, nisi iuris, & æquitatis ignarus.

Non-

Nonnulla circa publicè pœnitentes notata ex antiqua doctrina Ecclesiastica.

Cap. XXXV.

Ad textum in cap. de his verò, cum sequentibus quæst. 2.

Publicam pœnitentiam in vsu fuisse, & Nectarij factum explicatur.

§. I.

PVBLICAM pœnitentiam in Ecclesiæ cõspectu, vt vel pudore deterrerentur à peccatis, & altius animis insideret peccati dolor, quæ iam in vsu esse desijt, olim in prima Ecclesia frequentissimam esse dubitari non potest, passim enim extant testimonia; satis sit citasse Clementem Romanũ lib. 2. Constitut. Apostolicarum c. 16. & 17. vbi de pœnitẽtia publica agit imponẽda iuxta modũ delicti. ¶ Tantum autem ea imponebatur ob publica crimina, ne quis existimet, quæ occultè confitebãtur, publica pœnitentia mulctata. Id constat ex Concilio Carthaginensi 3. c. 32. ibi. *Cuiuscumque autẽ pœnitentis publicum & vulgatissimũ crimẽ est, quod vniuersa Ecclesia nouerit.* Augustinus lib. 50. homiliarum homil. 50. cap. 4. iam à medio. *Vt si peccatum eius non solum in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti in notitia multorum, vel etiã totius Ecclesiæ agere pœnitentiam non recusset, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Quid enim est infelicius, quid peruersius, quam de ipso vulnere, quod latere non potest non erubescere, & de ligatura eius erubescere?* Idem constat ex Concilio Arelatensi 4. c. 26. *Vt qui publico crimine conuicti sunt, rei publicè iudicentur, & publicam pœnitentiam agant secundum canones.* Cabilonense sub Leone III. c. 25. *Pœnitentiam agere iuxta antiquam Canonum constitutionem in plerisque locis ab vsu recessit, & neque excommunicandi, neque reconciliandi antiqui moris ordo seruatur, vt à Domino Imperatore impetretur adiutorium, qualiter si quis publicè peccat, publica mulctetur pœnitentia, & secundũ ordinem canonum merito suo excommunicetur, & reconcilietur.* Et cap. 38. videndus etiã Hierony. tit. 1. Epist. 30. ad Oceanũ in Epitaphio Fabiolæ. Illud tamẽ obseruãdũ ad ea quę dicturi sum, ea peccata, de quibus publica agebatur pœnitẽtia, nõ in publicum efferri, nisi

de consilio antistis, vel designati confessarij: ad illum enim pertinebat iudicare an expediret in publico Ecclesiæ cætu de illis agere pœnitentiam, an vero talia essent quæ potius scādalum generare possent, quam ad exemplum pœnitentiæ incitare. Idque constat ex verbis Augustini modo relatis, & ex Origene antiquiori homil 2. in Psal. 37, in illa verba, *quoniam iniquitatem meam annuntiabo. Si intellexerit & prauiderit talem esse languorem suum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est.*

¶ Hunc publicæ pœnitentiæ vsum restitui in publicis criminibus statuit Concilium Coloniense sub Paulo III. cap. 38. *In publicis verò criminibus, quemadmodum necesse est, ita iubemus ad canones antiquos publicæ pœnitentiæ regredi, atque adeo ad Christi, & sui discipuli Apostoli institutum reuerti, qui ad Corinthios scribens ostendit quomodo oportet Ecclesiam in publicè peccantem animaduertere, donec ipse publicè peracta pœnitentia satisfecerit.* Et nouissimè Tridentinum sess. 24. de Reformat. cap. 8. hæc habet: *Apostolus monet publicè peccantes esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publicè & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, vnde alios offensos scandalo, commotosque esse non sit dubitandum, huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publicè iniungi oportet, vt quos exemplo suo ad malos mores prouocauit, suæ emendationis testimonio ad rectam reuocet vitam. Episcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis iudicauerit expedire.*

¶ Sed quia plerumque optimè institutis rebus solet se se hominum malitia insinuare, atque illas in deterius commutare, apud prouincias aliquas vitium etiam obrepsit, vt peccatorum suorum facerent publicam confessionem pœnitentiam accepturi non quod confessarij peccata occultè confessa publicarent, id enim nunquam in ecclesia permissum, sed quod illa ipsi pœnitentes euulgarent, etiamsi occulta. Hunc pœnitentiæ abusum & corruptelam reprehendit Leo 1. Epist. 80. cap. 2. & amplius exercendam esse prohibuit. *Illam*, inquit, *contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri* (de pœnitentia videlicet, quæ ita à fidelibus postulatur) *ne de singulorū peccatorū genere, libellis scripta professio publicè recitetur, cū reatus cōscien-*

cien-

cientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorē apud homines erubescere non veretur: tamē quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tā improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur, dum erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserare, quibus possunt legū constitutione percelli &c. Vnde Tridentinum optime sess. 14. cap. 5. inquit non esse diuino præcepto mādatum confessionem publicè fieri, & addit, *neque satis consultè lege præciperetur, vt delicta præsertim secretā publica essent confessione aperienda.* Verum est monachos ad publicam etiam occulti delicti confessionem Basilium hortari, de institutis Monachorum, quę collecta Synaxi fieri consueuerat. At leuia tantum ibi euulgabantur.

¶ Hinc explicandum Nectarij factum, quo abutuntur hæretici cōtra confessionem auricularem hoc tempore. Historiam narrat Socrates veram, quidem licet Nouatianus ipse lib. 5. suæ hist. c. 19. & Sozomenus Nouatianus etiam lib. 9. cap. 3. licet eius historiæ exiguam adhibendam fidem doceat Gregorius 1. lib. 5. epist. 195. refert etiam Nicephorus lib. 2. hist. c. 28. Dicit itaque Nectarium sanctitate graue, & hæreticorum expugnatorem, vt illum vocat Nicolaus. 1. epist. ad 8. Synodum: quæ habetur act. 4. abrogasse confessionem in Ecclesia Constantinopolitana, & vnumquemque reliquis se ad communicandum eucharistiæ, iudicio conscientiæ suæ, ob peccatum cuiusdā matronæ cum diacono cōmissum, & pœnitentiarium deposuisse, cuius suasu illud peccatum euulgatū fuerat.

¶ In huius facti ratione reddenda DD. variant. Nā Ruardus Tapperartic. 5. contra Caluinum inquit Nectarium non sustulisse confessionem, sed appendicem illius. Inquit enim hunc morem fuisse in Ecclesijs orientalibus, vt presbyter pœnitentiarius constitueretur, qui dum omnium exciperet confessiones, peccata illorum, quantūuis grauia & secreta ad episcopum deferret, & per eundem recitarētur publicè in Ecclesia. Cum ergo matrona illa confessa esset pœnitētiario, & ex eius præcepto multis diebus pœnitentiam egisset, eo tēpore cum quodam diacono concubuit, quod cum notum in ciuitate fuisset, grauiter in sacerdotes & ecclesiæ ministros commota est ciuitas. Quod scandalum vt sedaretur Nectarius non confessionem, sed appendicem illum scilicet, quod esset vnus sacerdos, & crimina ad episcopum deferret, & in publico theatro recitaret, sustulit. Non autem explicat hic autor quomodo

peccatum illius diaconi notum fuerit: tenetur autē dicere id à presbytero pœnitentiario manifestatum fuisse, quia & illud confessa matrona fuerat.

¶Sed hanc componendi rationē Ruardi Tapperij non probo. Et in primis reijciunt quidam quod de vno pœnitentiario omnium confessionibus secretis audiendis deputato inquit. Esset enim onus immēsum si vnus tātum presbyter deputatus esset omnibus totius ciuitatis confessionibus audiendis. Vnde neque vllus parochus vllius confessiones exciperet. Deinde, vt autores Tripartitæ docēt, eligebatur sacerdos prudens, qui secretum seruaret, quod omnino impertinens esset, si peccata erant publicè recitanda: in aliū ergo finem presbyter ille pœnitentiarius destinatus. Sed in eo quod de presbytero pœnitentiario dicit non impugnandus Ruardus. Illū enim deputatū in vna quaque parochia ad secretè confessiones audiendas apertissimè tradunt ipsi pœnitentiæ hostes Socrates li. 5. c. 19. Sozomenus lib. 7. c. 16. quāuis aliter narret Tripartita apud Cassiodorum. Auctus etiā pœnitentiariorum numerus pro multitudine peccātiū, pluresque præfectos ad peccatorū confessionē audiendā constat ex Dionysij Alexandrini Epistola ad Fabium Antiochenū, dum Serapionem lapsum in extremis laborantem dixisse ait nepoti suo: *Aliquem ex presbyteris aduoca ad me*, apud Eusebium lib. 6. hist. Ecclesi. c. 29.

¶Reijciendus tamen in eo Ruardus Tapper quod eā consuetudinē docuit aliquando extitisse in Ecclesia, quæ concederet confessori peccata secretò confessa promulgare: nunquā enim id ecclesia permisit: imo neq; de peccatis occultis imposita vnquā publica pœnitētia, vt constat ex suprà dictis. Eiusmodi enim cōsuetudo manifestè esset cōtra Dei præceptū. Quis enim nō iudicat cōtra diuinū præceptū cōfessionis esse occulta peccata in populi cōmunitate à presbytero publicari, maximè cū multa in infamiā alicuius complicis redundarent. Credi ergo non potest peccatum illud publicatum à sacerdote, postquā in confessione illud excepit. Qualis rogo esset ea consuetudo, quæ occultas inimicitias, iniurias, adulteria publicari iuberet, & ad hoc cōpelleret pœnitētes? Sic enim multarū perturbationū esset occasio, secretū confessionis violaretur, ac illud secretū non esset diuini iuris, arcerenturque homines à confessione, vt inquit sanctus pontifex Leo supra citatus.

¶Alij verò hūc in modū Nectarij factū interpretātur. Dicunt enim hāc tantū cōsuetudinē fuisse tēpore Nectarij à tēporibus Nouati introductā in oriēte & occidēte, vt publica esset in ecclesia pœnitētia de publicis

blicis criminib?: & ad hoc ab episcopo eligi presbyterū sapiētē, prudentēq; ad quē omnia peccata publicè pœnitentiū deferrentur, qui & seruaret secretū, referret tamē episcopo publica tantū peccata, vt ea in conuētu populi recitaret, quorū publica erat agēda pœnitētia. Cum ergo matrona illa ad publicū aliquod peccatū de more huic presbytero cōfitendū accessisset, & ei imposita esset publica pœnitentia in ecclesia, & ibi cū diacono se consuetudinē habuisse confiteretur, non quidem presbytero vt crimē illud recitaret corā populo, si crimē illud erat occultū, sed ipsa alijs de populo dixisset, & inde innotuisset, aut quia reuera peccatū fuit publicū, & huius occasione magnus contra populū oriretur tumultus, cum vt sedaret Nectarius, presbyterū super pœnitentes publicos institutū abrogauit. Vnde iā amplius cessauit pœnitētia publica peccatorū publicorū: sed vnusquisq; relictus est suæ cōscientiæ vt corā sacerdote secretò cōfiteretur, & priuatam pœnitentiam ageret.

¶ Verum hi autores in nonnullis manifestè discedunt à veritate. Primùm, quia dicunt à tempore Nouati in ecclesia oriētali & occidentali inualuisse publicā pœnitentiam de publicis criminibus, cū ea à temporibus Apostolorum in ecclesia vsu fuerit, cum de ea mentio fit in cap. Apostolorum 24. & in Constitut. Apost. li. 2. c. 16. 17. 18. 39. 40. 41. & alibi sæpe. Falluntur etiam in eo quod existimāt sublatā à Nectario publicā pœnitentiā, & ex eo tēpore in ecclesia cessasse. Nam in occidentali ecclesia adhuc post ea tēpora viguisse cōstat ex concilijs Arelatensi 4. & Cabilonensi sub Leone III. quæ suprà retulimus. Idē etiam vsus viguit in orientali. Nam eiusdē temporis Gregorius Nyssenus, epistolā scripsit, quæ Canonica habetur inter Græcos apud Theodorū Balsamonē in Addit. p. 63. quæ canones, quos pœnitētiales vocamus, cōtinet. Et sub Chrysosthomo Nectarij in eadem sede successore pœnitentiam publicā, & ex consequēti eos presbyteros pœnitētiarios in vsu fuisse constat ex homil. 61. ad populū Antiochenū. *Adstantem*, inquit, *audis præconem, atque dicentē: Quotquot estis in pœnitētia omnes orate. Quicūque non participes fiūt, in pœnitentia sunt. Quid stas, si es in pœnitentia? sumere non debes, qui nam quæ non communicat, est ex pœnitentibus.* Deniq; non video quæ fuerit ratio amouendi presbyterū ex vulgato delicto, absq; eius culpa.

¶ Quare ego existimo primū à Nectario nō esse abrogatā cōfessionem auricularē, vt hæretici mētiuntur, neq; id vllo verosimili fundamento, neque apparēte adstrui potest: neque etiam pœnitentiā publicam de publicis criminibus, vt ostēdimus: sed tantum ordine depo-

suisse

fuisse presbyterum illum pœnitentiarium, in pœnam delicti, scilicet quod suaserit fœminæ, vt illud cũ diacono commissum crimen publicè fateretur. Quamuis enim nunquam confessarij occultè crimina in confessione excepta publicauerint: at nonnulli peccatores publicè sua crimina confessi sunt, quò magis pudore afficerentur. Illa ergo matrona, quæ pœnitentiam publicè agebat ob alia publica delicta, cum diacono sese eo tempore miscuisset, & ipsa publicasset, vt Socrates & Sozomenus testantur, hortante tamen illo presbytero satis imprudenter, (iam enim suprà ostẽdimus ex Origene & Augustino cum consilio pœnitentiarij velantistitis vulgari delicta) gradu amotus est & merito: interdictumque ne quis publicam de peccato occulto faceret Exomologesim.

¶Quod autem addunt Socrates & Sozomenus vnum quemque suæ relictum esse conscientiæ, id existimauit Baronius, nec sine fundamento, confictum ab eiusmodi scriptoribus, cum Nouatiani fuerint, atque ideò nullius id autoritatis, neque fidei esse. Alij rectè explanari posse sentiũt, dicunt enim, cum historiographi asserunt relictum esse vnumquemque consciẽtiæ suæ, vt accederet ad communionem, non ideò asserunt, quasi relinqueretur facultas accedendi sine secreta confessione, sed sine publica illa ac theatrali. Mihi Baronij iudicium probatur magis, qui manifestè Socratem & Sozomenum mendacij arguit, num. 27. 28. 29. anno Christi. 56.

Non omnes sine discrimine admissos ad publicam pœnitentiam.

§. II.

Quamuis non nisi petentibus daretur publica pœnitentia, attamẽ quia seuerissimæ erant publicè pœnitentium leges, pia parens Ecclesia non omnes sine discrimine admittebat, ne ab illa recederet, vnde in concilio Romano 2. sub Sylnestro 1. cap. 12. statutum est, vt non nisi quadraginta annos nato homini daretur pœnitentia, atque pœnitenti, cum tamen baptismum omnibus dari præcipiat. Agathense. c. 15. Iuuenibus etiam pœnitentia non facilè committenda est, propter fragilitatem ætatis, & Aurelianense 3. c. 24.

¶Hinc factum est, vt coniugatis pœnitentia non daretur, nisi ex cõsensu vtriusque. Arelatense 2. can. 22. pœnitentiam coniugatis non nisi ex consensu dandam habetur, 33. quæst. 4. Arelatense 3. can. 24. de pœnitentium conuersione, vt nequis benedictionem pœnitentiæ iuuenibus

iuuenibus personis credere præsumat. Certè cōiugi eius nisi ex cōsensu partium ætate iam plana, eam dare non audeat. Nicolaus 1. in Appēdice epistolarum eius epist. 18. cū de cuiusdam coniugati pœnitentia ageret, inquit: liceat itaque illi vxorem propriam non deserere, ne forte incidat in adulterium, & pro occasione vnius delicti præcipitetur fragilitate carnis in peius. Toletanum 6. cap. 8. Redeat ad pristinum coniugium, quousque posit temporis diuturnitate adipisci continentiæ statum. Vvormatiense, cap. 37. *Illi scilicet, qui pro diuersis erratis, vel quibuscumque piaculis pænitentiæ iugo fuerint submissi legitime, nullatenus matrimonio separentur, ne in fornicationis voragine demergantur: & dum ad alta subleuari sperant, corruant in cœno.* Verum est ad breue temporis spatium pœnitentia confecta, carnale commercium etiam interdici in Append. cōcilij Lateranensis, p. 6. c. 13.

¶Clero etiam deputati ob reuerentiam, quæ illi statui debetur, ne vilesceret, si sacris initiatos publicè pœnitentes adspicerent, publicæ pœnitentiæ legibus non subijciebantur. Quod ab Apostolica Constitutione emanasse cēsendum est. Nam canon Apostolorum. 25. episcopum, presbyterum, aut diaconū in fornicatione, periurio, aut in furto deprehensum deponi ab officio iubet; at priuari vetat, quia S. E. *non vindicabit bis in id ipsum.* Quē canonem secuti Patres statuerunt, ne clericus publicè pœniteret. Arausicanum. 1. c. 4. Siricius epist. 1. n. 14 & habetur cap. *illud.* dist. 50. ca. *confirmandum*, ead. cap. *alienum*, quod est Leonis primi, cap. *sacerdos*. cap. *si quis clericus*. cap *Romanus*. cap. *quidam clerici*, ibi. *religatis ad pœnitentiam* d. 81. cap. *presbyter*, d. 82. ibi. *non enim debet sacerdos publice pænitere, sicut laicus.* Eadem constitutio renouata per Zachariā pontificem epist. 7. num. 14. Vnde & ob hanc causam in monasteria retrudi solebant, vt ex innumeris testimonijs passim occurrentibus notum est, & ex his quæ citauimus, ne illos publicè pœnitentes populus adspiceret. Non secus ac Deus noluit, ne coram populo obiret Moyses, sed separatus, occultato etiam post mortem corpore, vt inquit autor mirabilium, S. S. apud Augustinum, *ne faciem Moysi, quæ consortio sermonis Domini claruerat, mortis pallore repressam populus adspiceret.* Idem habet Hincmarus Rhemensis episcopus in lib. de varijs capitulis 18. & 24. Basilius in illa epist. ad Amphilochium ca. 3. & cap. 31. & Synodus Nicæna non semel, probata sententia canonis Apostolici.

¶Sed his, quæ diximus non redactos clericos ad publicam pœnitentiam, videntur obstare nonnulli canones.

li canones in quibus dicitur inter laicos illos agere pœnitentiam propter nonnulla crimina, ca. *presbyter.* d. 28. quod ex concilio Neocæsariẽsi desumptum est. cap. *si quis presbyter* d. 50. cap. *dictum est.* d. 81. cap. *si quis episcopus* ead. d. Gregoriani decreti Correctoribus adeò nouũ & inauditum visum est presbyteros publicè pœnituisse, vt vocem illam *presbyter* additam existimarint in d. c. *presbyter.* d. 28. & c. *si quis episcopus.* d. 50. Cæterum ego sic existimabam ista facili compone posse, si dicamus duo. Primum clericos ordine depositos propter grauia crimina laica tantum communione gaudere, id est, inter laicos, atque hanc vocari publicam clericorũ pœnitentiã, eo quod publicè in ecclesia gradu amoti communicarent, & quod pœnitentiam laicæ communiones impositam agerent, cum laicis cõmunicantes. Ob aliqua enim crimina inter laicos post ecclesiasticos ecclesiastici detrusi cõmunicabant, vt constat ex concilio Agathensi. c. 3. Toletano. 1. Cypriano epist. 2. ad Stephanum. epist. 52. ad Antonianum. Innocentius 1. epist. 22. c. 4. Nicolao, 1. c. Theugaldũ. 2. q. 3. Gregorio li. 4. epist. Indict. 13. epist. 17. & alijs. Alia tamen publicæ pœnitentiæ, veluti cuenia, prostrationem, cilicium publicum, & alia id genus, cum clericis imponebatur pœnitentia, non nisi in monasterio, aut occulto alio loco, à clericis implebantur, cum tamen laici publicè illa exercerẽt, id quod tot canonibus statutum. Quamuis non nego, si forte ruptis habenis, pudoris obliti clerici, nec occultæ pœnitentiæ legibus coercerentur, degradatos quidem, subditos publicæ pœnitentiæ. Id quod indicatur in d. c. *dictum est.* d. 81. Illud addiderim Clementem III. in ca. *quæsitum*, de pœnitentijs, & remissionibus, sacerdotibus Græcis ob necatos filios pœnitentiam imponi iubere, non publicam, nisi publicum delictum fuisset.

Quæ exercitia pœnitentium, & quæ illis eo tempore prohibita.

§. III.

Sed inter agendam pœnitentiam, quam rigidè illi segererent satis indicant nonnulla, quæ pœnitentium exercitia poscebant. ca. *Admonere.* 33. q. 2. *Sin autem publicam pœnitentiam permanens in domo tua, vel in hoc mundo vis agere, quo feius tibi & durius, & grauius esse no dubites, ita vt agere debes exhortamur omnibus diebus, quibus pœnitere debes, vinum & siceram nõ bibas, carnem nullo vnquam tempore comedas, præterquam in Pascha, & in die Natalis Domini, in pane & aqua & sale pœniten-*

pœnitentiam age: in ieiunijs & vigilijs & orationibus, & eleemosynis omni tempore perseuera: armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare præsumas. Vxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere audeas: in balneo nunquam laueris, in conuiuia lætantium nunquam te misceas: in ecclesia segregatus ab alijs Christianis post ostium & post es humiliter te repone, ingredientium & egredientium suppliciter orationibus commenda te: communione corporis & sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes: in vltimo tamen exitus vitæ tuæ die, si merueris, pro viatico, si sit qui tribuat, tantum modo tibi veniali ter vt accipias concedimus. Adscribo etiam verba Nicolai 1. epist. 18. in Appendice epistolarum eius. *In ea igitur hoc est in ista ita statutum est, vt triennio ante fores ecclesiæ pro peccatis suis oraturus consistat, & deinde inter audientes permaneat quadriennio vt septem annorum curricula absque communione Dominici corporis & sanguinis ducat: ita quidem vt in omnibus diebus vitæ suæ carnem non manducet, & in isto septimo vinum non sumat, nisi diebus Dominicis, & festiuitatum: ab inde quinquennio tribus diebus per septimanam à vino abstineat, vt duodecim annis quantitas pœnitentiæ extendatur.* Et statim: *Concessimus enim ei calceatũ ad vos peruenire: ac deinde triennio discalceatũ ire debere, & vestimentis secundum qualitatem temporis, & aeris temperiem indui, atque lacte perfrui.*

¶ Hinc discés publicè pœnitentes abstinere à carnibus, vino, lacte, sicera, medone, de quo potionis genere suprà, c. 13. §. 4. ieiunijsq; vacare. Atq; huc spectat quæ dicta est. Epitimiorũ pœna, de qua mẽtio est in 8. Synodo act. 2. & act. 9. & in epist. Synodica, quæ est post octauã Synodũ, quæ est Formosi papæ ad Stilianũ. De ea autẽ act. 2. in fine hæc habentur, *Tunc Patriarcha dixit. Præscripta Epitimiorum pœna cũctis lapsis audientibus legatur. Acceptã ergo Stephanus notarius legit. Qui carnibus vescuntur, pœna esto ne carnibus caseo, ouo, vescantur. Qui alias à carnibus abstinent, abstineant ab ouo, caseo, pisce, feria 4. & 6. oleraque & legumina comedant cum modico oleo & vino. In genua procumbant quotidie quinquagies, & illud Domine ignosce mihi, inclament centies, recitentque Psalmos 6. & 37. & 50. Hæc obseruari volo vsque ad Natalem Domini.* Quæ si conferas cum his quæ affert Seuerinus in notis ad eamdem 8. Synodum planè perspicies Epitimiorum pœnam nil aliud esse, quam formã aliquã agendæ pœnitentiæ, quæ vnicuiq; pro criminis mẽsura imponebatur. Huc etiam spectat Carena siue Carrina de qua in cõcilio Saligustadiensi c. 17. & 19. mentio est, hæcq; habet de ea Burchardus lib. 19. c. 5. *Carena est quadraginta dierum continuorum ieiunium in pane & aqua, sicque in concilio Moguntino, quod ab Archiepis-*

chiepiscopo Petro habitum est, dum sacrarum indulgentiarum nimia profusio restringitur, ita sancitum est. In dedicationibus ac ordinum temporibus relaxari catenas, & pœnitentes introduci omninò vetamus: Sed hoc fiat tantummodo in festo cœnæ Domini ad hoc ordinario.

¶ Hinc etiam disces illis interdictum epulis & conuiuijs interesse vt nihil haberet eorum vitæ ratio delicati, id quod etiam liquet ex cōcilio Barcinonensi. cap. 7. & Regiaticino. cap. 12. quod antea statuerat Leo. 1. epist. 92. cap. 9. & 10. Interdictum etiam illis causas agere & negotiari, vt constat ex cap. *admonere*, & Barcinonensi ac Leone 1. citato loco. Trahi etiam ad placita sæcularia vetat concilium Triburiense cap. 35. Nec corpus lauacro recreare, *Sed illotos & sordulentos*, vt inquit Tertullianus lib. de pœnitentia. *extra lætitiā versari*. Nec sese ornare, aut cultui corporis vacare. Id quod magis constabit, ex his quæ subijciam.

¶ His autem ieiunijs & orationibus vacabant tonso capite, mutatisque vestibus. Constat ex Barcinonensi, cap. 6. Toletano 3. cap. 12. Toletano 4. cap. 55. Toletano 6. ca. 7. Toletano 12. cap 2. Nec vero ibi sermonem esse de Monachis, cosque pœnitentes dictos planè qui attente legerit inueniet. Nam pœnitentes etiam speciali induebantur habitu, pœnitentia conueniente, abscindebant comam, nec nutriebant pœnitentiæ tempore. Ita Agathen. c. 15. *Pœnitentes tempore, quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum, & cilicium super caput à sacerdote, sicut vbique constitutum est, consequantur. Si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutauerint abijciantur.* Et colligitur etiam ex Hieronymo in epist. ad Oceanum quæ est Epitaphium Fabiolæ. *Et tota vrbe spectāte Romana, ante diem Paschæ in basilica quōdā Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium, episcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, & squalidas manus, sordida colla submitteret.* Et post nonnulla: *Dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa Ecclesiam Domini.* Et statim: *discalciatis pedibus transiuit fluenta lacrymarum.* Et mox: *Faciem, per quam secundo viro placuerat, verberabat, oderat genas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat.*

¶ Ideò sanctissimè & elegantissimè Cyprianus lib. de lapsis, dum reprehendit quorumdam pœnitentiam inquit: *Lamentari eum putamus ex toto corde, ieiunijs, fletibus, planctibus dominum deprecari, qui ex primo criminis die, lauacra quotidie celebrat, qui epulis affluentibus pastus, & sagina largiore distentus, cruditates suas postridie eructat, nec cibos* nec

nec potius suos cum pauperibus necessitate communicat? Q. habitans ex Istis incedis, quo nudo manum inam tactilem, cunque istis suis fit, Non cor rumpitis efficit tabulas, barbam vellit, & faciem suam comit? Et placere nunc cuiquam studet, qui Deo displicet. An illa ingemiscit & plangit, cui vacat cultum pretiosæ vestis induere, nec indumentum Christi, quod perdidit cogitare? accipere pretiosa ornamenta, monilia elaborata, nec diuini & cœlestis ornatus damna deflere? Tu licet indumenta peregrina, & serica induas, nuda es. Auro te licet & margaritis, gemmisque condecores, sine Christi decore deformis es. Et quæ capillos tuos inficis, vel nunc in doloribus desine. Et quæ nigri pulueris ductu oculorum lineamenta depingis, vel nunc lacrymis oculos tuos ablue. Si quem de tuis charis mortalitatis exitu perdidisses, ingemisceres dolenter, & fleres: facie inculta, veste mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore deiecto indicia mæroris ostenderes. Animam tuam misere perdidisti, spiritaliter mortua superuiuere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare cœpisti & non acriter plangis non iugiter ingemiscis? Hæc Cyprianus.

¶ Pænitentes etiam ad clerum promoueri non poterant. Constat ex Carthaginensi 4 cap. 68. & innumeris alijs. Id tamen sub quadam distinctione sancitum in concilio Toletano 4. cap. 54. scilicet vt ij, qui propter delictum aliquod mortale pœnitentiam agerent, ab ordinibus suscipiendis remouerentur: non autem, si qui se peccatores fatebantur, publicam pœnitentiam agerent.

¶ Iidem etiam nubere vetabantur, & etiam qui antea coniugati fuerant, defuncta vxore. Arelatense 2. capit. 21. Leo. 1. epistola 92. capit. 12. & 17. Toletanum 6. capit. 7. Regiaticinum, capit. 7. filias statuit corruptas in domo parentum, nisi peracta publica pœnitentia non posse nubere. Gregorius 7. lib. 8. epistola, ep. 48. Et peracta pœnitentia matrimonium conceditur, ca. *audiuimus*, ca. *si quis*, cum duobus sequentibus hac quæst.

¶ Mulctati etiam publica pœnitentia patrini in baptismo aut confirmatione esse non poterant, vt statuit Parisiense concilium lib. 1. cap. 54. de quo nos suprà, cum de impedimento spiritualis cognationis sermo esset.

¶ Denique ab eo loco, in quo imponebatur alicui pœnitentia, discedere non licebat, etiam si vitandæ pœnitentiæ prætextu Romanum pontificem adire vellet. Ita constitutum reperio in Saleguštadiensi concilio c. 18. Quod si propter hostes ingruentes in loco designato pœnitentiam agere non poterant, ad eum locum proficisci

ficisci debebant, quem episcopus, aut proprius presbyter designasset, vbi pacifice ieiunaret, ex eodē concilio, ca. 19.

De Reconciliatione pœnitentiū.

§. IIII.

Paulatim verè pœnitentibus solebat pœnitentiæ rigor mitigari, vt ex multis canonibus concilij Ancyrani, & alijs colligitur: admittebanturque primò ad catechumenorum missam post expletū ex communicationis tempus, quo neque in ecclesiam ingredi licebat. Missa autem Catechumenorū, siue audientium dicebatur vsq; ad Euāgelium, atque concionē. Catechumeni enim ante oblationē corporis & sanguinis Christi eijciebantur extra ecclesiam, vt constat ex Dionysio Areopagita lib. de Cælesti Hierar. c. 3. p. 3. & ex Laodiceno, c. 19. Clemente li. 8. cōstitut. c. 12. Tertulliano de Præscript. aduersus hæret. Athanasio Apolog. 2. contra Arrianos, Cyrillo Alexādri no lib. 12. in Ioannem. c. 50. Catechumeni autem Audientes etiā appellabantur, quia vt fide imbuerentur, humiliter sacramenta religionis, & Dei precepta ex ore sacerdotis audiebat, vt inquit Augustinus lib. de fide & operibus, c. 6. Hinc illud in concilio Ancyrano frequens de publicè pœnitentibus, *Sic inter Audientes* ad mittebantur, ad eamdem Missæ partē, egrediebanturque cum illis, vt constat ex concilio Valentino Hispaniæ, c. 2. Sic enim inquit *Pontificum prædicatione audita nonnullos ad fidem attractos euidenter scimus.* Apertius Laodicenum, c. 19. *Quod oporteat sensum primum per allocutiones Episcoporum orationes super Catechumenos celebrari: & postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in pœnitentia precem fieri. His etiam accedentibus ad manum sacerdotis, & discedentibus &c.* Et multò antea Clemens Romanus li. 2. Constit. c. 39. *Quem si postea errati sui pœnituerit, in ecclesiam admittimus ad audiendum verbum, sicut ethnicos, cum pœnitentiam agere, & conuerti volunt, licet communionem cum his, quoad baptizentur, non habeamus. Sic horum similibus donec fructum pœnitentiæ proferant, ingredi in ecclesiam permittimus, ne planè funditus pereant. Sed ne communionem in oratione habeāt, quin potius exeant post lectionem legis, & prophetarum, & euangelij, vt exeundo vitam emendent.*

¶Reconciliatio autem pœnitentium expleto suæ pœnitentiæ tempore non cuiuis licebat, sed tantum proprio episcopo. Liquet ex Carthaginensi 2. c. 3. nisi forsan ægrotaret pœnitens, aut abesset episcopus, c. 4. & Carthaginensi. 3. ca. 32. Africano, ca. 10. Agathensi cap. 44. Nicolao.

Nicolao. I. ad cõsulta Bulgar. c. 78. Vuormatiẽsi. c. 8. Saligustadiensi, c. 20. Regiaticino. c. 7. nisi in mortis articulo, aut absentia episcopi. Placentino sub Vrbano II. c. 2. Pictauiensi sub Paschali 2. ca. 5. apud Baronium, tomo 12. Imo nec Chorepiscopis licebat, nisi absente episcopo, vt in Meldensi concilio decernitur, ca. 44. Aliquando tamẽ etiam Diacono reconciliatio commissa pœnitentis, vt colligitur ex Cypriano epist. 13. & ibi notat Pamelius, neque enim ea absolutio sacramentalis erat.

¶ Hinc lux ad, c. *fures*. de furtis, in cuius expositione laborãt multi, de eo nos alio in loco plura, nunc tantum dico explicari cõmode posse de reconciliatione solenni pœnitentis cũ Soto in 4. d. 18. & Pamelio in Epistolam 13. Cypriani. Cui consonat quod habetur in concilio Eboracensi sub Cælestino III. *Decreuimus, vt nisi summa & graui vrgẽte necessitate diaconus baptizet, vel corpus Christi cuiquã eroget, vel pœnitẽtiã cõfitẽti imponat, vt iuxta paternorũ tenorẽ canonũ huic ordini sacerdotali propriẽ cõuenire decreuit antiquitas.* Nõ nego de absolutione ab excõmunicatione posse illud, c. fures intelligi, vt forsan prosequar postea: alio tamen fugisse difficultatem potius, quam explicasse nõnullũ, qui dicebat textum illũ corruptum, quia in concilio Triburiensi, quod nunc extat, ea vox diaconi non habetur. Sed non aduertit doctor ille plura forsan fuisse Triburiẽsia cõcilia, & illud, ex quo desuptus est Canõ, excidisse. Adde in Appẽdice cõcilij Lateranẽsis sub Alexãd. III. p. 34. c. 2. haberi eisdẽ verbis ac habetur in d. c. *fures, & presbytero: vel diacono cõfessi fuerint*, ex concilio Turonẽsi. Aliter interpretabor paulo post.

¶ Sed in ea pœnitẽtis recõciliatione sæpe manus impositionis mẽtio est, quæ quid sit, non omnes assequuntur, dicam alio loco plura, nũc assero hanc manus impositionem non esse absolutionem sacramentalem, vt nonnulli opinantur. Id quod manifestẽ colligo ex Carthaginensi 4. c. 78. vbi dicitur, *Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se existimen absolutos sine manus impositione, si supervixerint.* An dicet quis datum viaticum & Eucharistiam, nondum absolutis? Nequaquam. Nõ ergo vox illa sacramẽtalem absolutionem designat. Sed imponebat certè manus episcopus, & clerus super pœnitentẽ publicè in ecclesia, tãquam ratã habentes illius pœnitentis reconciliationẽ. Vnde dixit Cyprianus ep. 50. *Per manus impositionem episcopi & cleri ius cõmunicationis accipiant.* Accepta autẽ ea manus impositione prauiare conciliabantur. Eo reconciliationis nomine intelligo absolutionẽ sacramentalem non Eucharistiam, vt non

nulli perperam. Constat manifeste ex concilio Arausicano. c. 3. & habetur, c. *qui discedunt* 26. q. 6. & ex cōcilio Toletano. 11. c. 12. vbi hæc sunt. *Qui pœnitentiam in mortis agit periculo nō diutine à reconciliationis gratia referendus est: Sed si præceptū mortis vrget periculū, pœnitentia per manus impositionem accepta statim ei reconciliatio adhibenda est, ne prius ab humanis rebus æger abscedat, quā donum reconciliationis percipiat, sicque superstitibus quodammodo doloris videatur esse perpetui, si præcisum ab ecclesiæ membris, eum, qui vtique reconciliari non meruit, raptim à præsenti vita mors maturata subduxerit,* &c, si enim eo reconciliationis nomine Eucharistia intelligitur, quāuis sine ea discederet pœnitens, nullus remaneret dolor præcisum illud membrū obijsse, quia reconciliari non meruit, si antea absolutus erat sacramētali absolutione: Referā statim alia ex eodē canone Toletani concilij, quæ manifeste adeo nostrā sententiā ostendūt, vt mirer Loaysam in notis ad eundē canonē asseruisse reconciliationis nomine intelligi Eucharistiam. Non nego aliquando absolutissimam reconciliationem Eucharistiam dici.

¶ Quod si pœnitētes dū pœnitētiā agerent, decedebant, sine eius, qui reconciliaret copia, adhuc & oblatio pro illis fiebat in ecclesia, & eorum nomina, sicut & aliorū fidelium defunctorum in Missa recitabantur. Ita statuit Carthaginēse 4. c. 79. *Pœnitentes, qui attentê leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & oblationibus & orationibus cōmendetur.* Vasense 1. sub Leone, 1. ca. 2. Toletanū, 1. c. 12. in postrema eius parte, qua inquit: *De his autem, qui accepta pœnitentia, antequam reconcilientur ex hac vita decesserint: quanquam diuersitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nos sententias placuit sequi, qui multiplices numero de huiusmodi humanius decreuerunt: & memoria talium in ecclesijs commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur,* Et c. *Si aliquis* 26. q. 6.

¶ Quæ cum audio, non miror iam ecclesiæ pietatem atque Clementiam, quæ pœnitentibus, signaque edentibus pœnitentiæ, dum vocatur confessarius, loquendi & sentiendi facultatem amittentibus, declarat posse & debere absolutionem impendi: si qui adsunt, referant signa contritionis vel pœnitentiæ edita ab ægrotantibus antequam sensum amitterent. Id quod, ne cui dubium de eo sit ostendam breuiter, decretis patrum, autoritate scholasticorum & denique ratione optima.

¶ In primis ergo id expresse decretum est in cōcilio Carthaginēsi 4. cap. 76. habetur in cap. *Is qui.* 26. q. 6.

26.q. 6. Idem postea Leo 1. epist. 9. & habetur in, c. *Is qui*, eadem causa, & q. & Arausicanum 1. sub Leone 1. c. 12. *Subito obmutescens, prout statutum est baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium, aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu*. Quid clarius pro ista sententia desiderari potest?

¶ Sunt etiã pro hac sententia innumeri DD. qui eã apertissime & constantissime defendunt. Et præter Sylvestrũ, Angelum, Cordubã, & Cardinalem Toletũ quos refert Suarez tom. 4. de pœnitentia, hanc opinionẽ expressè tenet. D. Thomas opusc. 65. c. de sacramento vnctionis. Medina. C. de Confess. tra. 2. q. de absolutione ab oblitis in fine, Antoninus 3. p. tit. 10. c. 2. Fabius in Scrutin. Sacerd. 2. p. tract. 4. Hostiensis in sum. lib. 5. tit. de pœniten. & remiss. §. quando confitendum. Astensis in sum. p. 2. lib. 5. tit. 26. versus finem. Guido in Manipulo confessorum, tract. 11. p. 4. ca. 9. in Veneta. impressione anni, 1480. Driedo de Captiuit. & redempt. generis humani; tract. 4. ca. 2. p. 8. m. 1. Ruardus Taper art. 3. cõtra Lutherũ. §. Complectitur. Cardinalis Bellarminus li. 2. de effectu sacramenti, cap. 8. ratione. 1. Valencia. 3. p. disput. 7. Generali, quæst. 11. p. 1. §. primus casus. Gabriel Vazquez 1. 2. disp. 62. cap. 7. num. 40. & 2. tit. in 3. part. d sput. 148. cap. 7. num. 56.

¶ Denique optima ratione probatur, quia adest sufficiens materia & forma, & nihil deest, quominus conferri possit absolutio. Ergo tenebit sacramentum. Antecedens probo, quia sunt signa doloris relata: quod enim præterita fuerint, si iam obmutuit, parum interest, non secus ac si præsente ipso confessario exhibuisset, & ante absolutionem, sensum amisisset, nihil obstaret extitisse tempore præcedenti, est enim peculiare in sacramento pœnitentiæ, vt ex sua institutione non exigat simul esse materiam & formã. Neque impedit, quod sint relata & non visa, tum quia idem contingit cum fit confessio per interpretem: tum etiam quia id non efficit sacramentum ministrari absenti, neque confessionẽ fieri in absentia. Quod hac ratione demonstro. Quia sacramentum confessionis præcipuè dicitur in ordine ad absolutionẽ. Vnde concilium Coloniense. sub Paulo III. p. 7. c. 30. *Pœnitentia, quatenus sacramentum dicitur potissimum in absolutione consistit*: & Tridentinum sess. 14. c. 3. *Sacramenti*, inquit *pœnitentiæ formam, in qua eius vis præcipuè sita est, in illis ministri verbis positam esse, &c*. Ergò cum absolutio detur præsenti pœnitenti, & in dolore habituali perseueranti, cũ exhibito signo, sine retractatione obmutuerit, & sensum amiserit, re vera dicitur sacramentum in præ-

sentia ministrari, atque adeò validum erit.

¶ Atque hinc etiam potest alio modo lux inferri ad cap. *fures* de furtis, cuius hæc sunt verba: *Fures & latrones, si in furando, & deprædando occiduntur: visum est pro eis non esse orandum. Sed si comprehensi aut vulnerati presbytero, vel diacono cōfessi fuerint, communionem eis non negamus.* Quæ eadem ex Concilio Turonensi citantur in Appendice Concilij Lateranensis sub Alex. III. p. 34. cap. 2. Ita ergo, omissis aliorum explanationibus, interpretari possumus, vt velit Canon pro eo, qui occiditur in flagranti aliquo delicto, non esse orandum, neque oblationem in Missa fieri debere, tanquam pro eo, qui in publico peccato obstinatus, & excommunicatus, (agebatur enim ibi de raptoribus rerum Ecclesiasticarū, in quos lata excommunicationis sententia, & ad id inducitur ab Alexandro III. loco citato canon ille,) quod & multis alijs canonibus statutum est. At si comprehensi, & vulnerati signa pœnitentiæ dederint coram presbytero, vel diacono, quibus in hoc maior fides, sicut & eorum maior auctoritas, ac tunc decesserint, non negandam esse cōmunionem. Quæ verba non de Eucharistiæ communione accipienda sunt; sed de communione Ecclesiastica, iuxta quā & oratur pro mortuis, & offertur sacrificium, eorum nomina ad altare recitari consueuerant, ac conceditur ecclesiastica sepultura. Opponit enim duo illa hominum genera, & eos qui in crimine comprehensi occiduntur, nullis pœnitentiæ signis exhibitis; & eos qui signis exhibitis pœnitentiæ decedunt. Illis negat communionem: Quam sepulturæ scilicet, & oblationum, & orationum. Ergò eandem concedit istis. Atque hunc esse legitimum sensum istius Canonis constabit legenti ea, quæ præcesserunt, illa p. 30. cap. 1. & 2. in cuius fine adducitur ab Alexandro III. Itaque presbyter eo loco & diaconus nominati sunt non tanquam absolutionem impendentes, & confessionem excipientes, quāuis idoneus minister presbyter sit; sed tanquam testes signorum pœnitentiæ, ob quæ sola etiam furi decedenti vult Ecclesia non negari communionem Ecclesiasticam, & absolutionem ab excōmunicatione lata contra raptores rerum Ecclesiasticarum.

Non-

Nonnulla, quæ ad solutionem debiti coniugalis pertinēt, explicantur, ad quæst. 4.

Cap. XXXVI.

Quæ excusent à debiti solutione.

§. *I.*

VT plenè intelligatur quo tempore sit liber cōiux ab obligatione reddendi debitum, videamus quid de eo colligatur ex DD. Scholasticis, patrumq; decretis: Cū enim redditio debiti cōiugalis sit actus præcepti affirmatiui, præceptū affirmatiuū obligat semper, sed nō ad semper. Quare exceptiones aliquæ possunt esse ab huiusmodi præcepti obligatione: Colligitur ergo nonnulla tēpora, in quibus cōiux liber est ab obligatione soluendi: solutio enim cū respiciat debitum, eo tempore, quo non debet, siue id sit ex lege ecclesiastica, vel naturali, non poterit debitum exigi.

¶Primū ergo tēpus, in quo necessitate soluendi liberatur coniux est cum illius vita in discrimen adducitur. Apertissima eius ratio est, qua vtitur Ricardus in 4. d. 32. art. 1. q. 1. noluit Deus virum obligari mulieri, in his quæ sunt contra rectam inclinationem naturæ: recta autē inclinatio hominis per prius est ad actum nutritiuæ quo conseruatur proprium indiuiduum, quā ad actum generationis, quo propagatur species: nam prius sumit de nutrimento, quod necessarium est indiuiduo, & superfluum reseruat ad actum generationis. Et ideò homo nō tenetur ad actū generationis, in præiudicium notabile incolumitatis corporis proprij. Atq; eodē spectat illa ratio Durandi, quia iuxta ordinē charitatis, quilibet tenetur plus sibi, quam alteri: si redditio debiti vergat in periculum personæ propriæ, non tenetur quis alteri debitum reddere. atque in hoc conueniunt omnes excepto Gabriele, cuius argumentum adducā. Quia mulier debet post habere valitudinem suam spirituali vitæ mariti. At hoc facile diluitur, nec enim maritus est in extrema necessitate spiritualis salutis, vt illi prospicere teneatur etiam cum periculo vitæ suæ, vt dicebam suprà. Vir enim liberari potest voluntate sua si libidinem vincat.

¶Secundū tempus est ex cōmuni etiam DD. sententia in 4. d. 32. cum suæ valetudinis alteruter coniux periculum subit.

¶Tertium quando inijcitur periculum fœtus abijciendi, de quo Ricardus d. 32. art. 4. quæst. 1. ad. 2. Idque confirmant, non nulla patrū testi-

testimonia, quæ adducam infrà, cum agamus de accessu ad menstruam.

¶ Quartū est, cum leprosus est alter coniux, atque eodem morbo, qui integer est facile infici potest, vt diserte Paludanus in 4. d. 32. q. 1. art. 2. conclus. 1. Durandus q. 1. n. 8. Aureolus & Gabriel ead. d. q. 1. art. 2. conclus. 11. Nec mirum cum sponsalia superueniente lepra dissolui, iam olim responderit Vrbanus III. cap. 3. de leprosorum coniugijs, quod est in Appendice concilij Lateranensis p. 50. c. 63. paulo aliter.

¶ Quintū tempus est menstruorum. Id quod etiam non pauci Theologi docuerunt. Bonauentura in 4. d. 31. art. 3. q. 1. quamuis veniā tribuit vxori, cum inuita, & vt à grauiore malo virum arceat, menstruorum tempore illi debitū reddit. Scotus quoque eo tempore cogi non posse vxorem, vt debitū reddat, plane asseruit. Ricardus ead. d. art. 1. q. 1. D. Thomas ead. d. q. 1. art. 2. in solut. ad 2. quæstiunculam, peccatum esse mortale dicit: at marito vrgenti quod petit dandum esse. Et quidem DD. omnes saltim veniale esse peccatum docent accedere ad menstruam. Quod si peccatū saltim veniale est, nulla ratione cogi potest vxor, nec tenetur reddere debitum. At ego grauius quam veniale existimo, cum video de eo patrum testimonia. Clemēs Romanus li. 6. const. Apost. c. 27. hæc habet. *Cum naturalis purgatio cernitur in vxoribus, ne se cum illis commisceant mariti, vt proli consulatur. Id enim lex prohibuit, cum ait: Ad eam quæ patitur menstrua non accedes, neque cum grauidis rem habebis, qui enim habent non liberis, sed voluptati operam dant: qui autem studiosus Dei est, non debet esse studiosus voluptatis.* Gregorius lib. 12. epist. 31. in terrogat. 10. *Nisi purgationis tempus transieret, viris suis non debent admisceri quippe quia, & sine partus causa, cum consuetis menstruis detinētur, viris suis misceri prohibeantur, ita vt morte lex sacra feriat si quis vir ad menstruatam mulierem accedat.* Eadem habet Nicolaus 1. ad Cōsulta Bulgar. ca. 64. Cū menstrua etiā coitū detestatur Hieronymus in c. 18. Ezechielis, & Aug. q. 64. in Leuiticū. Si enim cum verosimile periculum salutis est, culpa lethalis est vxori copulari: in hoc casu à propriæ valitudinis, & mōstruosæ prolis periculū subest, vt cōstat ex his quæ Leuinus Lēnius de occultis naturæ miraculis & alij medici cōfirmāt. Nequaquā ergo licet fœminæ menstruorū tēpore viro petenti sociam se, & ministrā præbere ad opus manifestæ iniquitatis. Vnde eo tempore nequaquā ad tō cubitū cogi potest, quia eo tēpore non debet, cum non accedat ad illam vir absque peccato: peccato autem co operari non licet.

¶ Sextum

¶ Sextum tempus est cum aliqua peculiaria munia sunt obeunda tunc coniungalis tori datur vacatio. Ita D. Thomas in 4. d. 32. q. 1. art. 3. ad 4. Gabriel art. 2. conclus 7. Quare virū pro suo Domino pugnantem non potest mulier ad torū reuocare. Idem est, si ad sacramentum velit accedere sequenti die, suæque obligationi satisfacere. Gratianus enim tempore communionis coniuges abstinere debere probatum reliquit Hieronymi, Ambrosij, Augustini, Chrysosthomi, Gregorij testimonijs, & in capit. *omnis homo*, de Consec. d. 4. *Omnis homo ante sacram communionem à propria vxore obstinere debet, tribus, aut quatuor, aut acto diebus*; quem canonem ex Concilio Illiberritano citat, cum tamen ibi non extet. Vnde autem desumptus sit, affirmare non ausim. Scit tamen D. Augustinum abstinere à coniugibus in solemnitatibus Ecclesiæ, & quoties communicandum esset, nō semel docuisse. In serm. 226. de tēpore, Dominica 10. post Pentecosten, Serm. 2. *Ille bonus Christianus est, qui quoties solemnitates veniunt, vt securius communicet, ante plures dies castitatem cum propria vxore custodit, vt syncera, & secura conscientia, ad altare Domini casto corpore, & mundo corde præsumat accedere. Quod si panes propositionis*, inquit Hieronymus, *non poterant ab his, qui vxores tetigerant, comedi, quantò magis panis ille qui de cœlo descendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulo antea adhæsere amplexibus, violari, atque contingi, non quò nuptias condemnemus, hoc enim, non dicimus, sed quando eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus.* At si copulari fuerint, non impediuntur communicare die sequenti, quia, vt dicit D. Thomas 3. p. q. 81. art. 7. non ex quadam necessitate præceptum est Sed consilium ex decentia & congruentia propter immūditiam corporalem, & mentis distractionem, quæ ex huiusmodi actibus excitari plerumque solet, vt dicit etiam Gregorius in capit. *vir cum propria* hac q. qua etiām ratione ab ingressu remouetur Ecclesiæ eodem cap. Quo affectu erga tēpla dixit Hieronymus contra Vigilantium: *Ergo fateor timorem meum, si me nocturnum phantasma deluserit, vel aliquid mali in animo meo cogitauero, Basilicas martyrum intrare non audeo, ita totus & animo, & corpore contremisco.* At si periculum subsit incontinentiæ præstat solue re debitum, neque ideo differenda communio, si forte fuerit in præcepto.

¶ Item si ieiunijs vacandum. Iniunctum enim coniugatis vt quò pœnitentiam etiam agere videren tur, ne coniungerentur ieiuniorū temporibus. Extat de hoc antiquū Liberij Papæ decretum. *Abstinē-*

dum in his sacratissimis quadraginta diebus à coniugibus, & castè & pie viuendum, vt sanctificato corde & corpore isti dies transigantur, donec perueniatur ad diem sanctũ Paschæ, &c. Idem postea respondit Nicolaus I. ad Consulta Bulgar. cap. 50. *Quid de eo, qui quadragesimali tempore cum vxore sua coierit, sit indicãdum, Episcopi vestri, & sacerdotis, qui ab eo constituetur, arbitrio considerandum, ac definiendum committimus, qui singulorum mores agnoscere poterunt: & vniuscuiusque vestrum causas libratis personis ac temporibus discernere, seu moderari debebũt. Porrò cum ea eodem tempore sine aliqua contaminatione dormire omnino liceret, si ignis & palea sine læsione communionem aliquam habuissent, vel si diabolicæ fraudis astutiæ nescirentur: nam vbi masculus cum fœmina pariter conuersantur, difficile est insidias hostis antiqui deesse, quæ nimirum non defuere, vbi solitaria fratris & sororis, Ammonis scilicet & Thamar, extitit paruissimo spatio cõmoratio.* Hæc Nicolaus, non minus verè, quam sanctè.

¶ Dic item Dominico abstinendum ab vxoribus Patres admonuerunt. Pœnitentia enim decem dierũ statuitur in illum, qui die Dominico cum vxore concumberet, in Pœnitentiali Romano antiquo, quod retulit Antonius Augustinus tit. 3. cap. 20. eorum, quæ ille compilauit. Quod idem ad Consulta Bulgarorum cap. 63. respondet Nicolaus I. hisce verbis: *Cõsulitis præterea, si liceat die Dominica nocturno, vel diurno tempore cum vxore sua coniũgi, aut dormire? Quibus respondemus: quoniam si Dominico die ab opere mundano cessandum est, sicut suprà docuimus, quanto potiùs à voluptate carnali, & omnimoda corporis pollutione cauendum? Præsertim cum Dominici diei nomen quod nihil eodem die, præter quæ Domini sunt, Christianus agere debeat, liquido manifestet.* Et in fine: *Porro, vt verbis vtar Apostoli, hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat, sine impedimento Dominum obsecrandi.* Ergà quem diem tanta fuit antiquorum reuerentia, vt in illo matrimonium cõtrahere, sine pœnitẽtia non liceret, vt ex Triburiensi Concilio refert Burchardus lib. 19. decret. cap. 157. Multò tamen mirabilius, quod memoriæ tradidit S. Augustinus serm. 244. de tempore. *Qui vxorem suam in profluuijs positã agnouerit, aut in die Dominico, aut in qualibet alia solemnitate se continere noluerit, qui in eo concepti fuerint, aut Leprosi, aut Epileptici, aut etiam forte Dæmoniaci nascentur.*

¶ Septimum tempus est ante benedictionem nuptiarũ, & duobus mensibus post contractum matrimonium ex constitutione Eccle-

scæ; licet enim si consumment, non peccent, ius tamen habet alter coniux negandi, si velit alteri petenti, quia alter non habet ius ad petendum.

¶ Sed & ponuntur etiam à DD. alij casus, in quibus alter ex coniugibus liber est ab obligatione soluendi. Primus cum alter coniux se per adulterium maculauit, vt constat ex dictis suprà, cum de diuortio sermo esset.

¶ Secundus. Quando votum interuenit castitatis. In quo sub distinctione procedendum. Si enim alter ex coniugibus altero consentiente vouit solum non petere, non potest illi petenti reddi, sine peccato, nam cooperatur planè alter culpæ lethali, scilicet actui, qui nō potest ab altero coniuge exerceri benè, sed tantum malè, cum vouerit non petere. Ille autem qui nihil vouit, quamuis vt dixi, reddere non valeat, licitè tamen petet & alter reddet, quia cessat obligatio voti concurrente obligatione iustitiæ, vt dicam statim. Atque idem iudicium, si alter eorum ante matrimoniū tenebatur voto. Quod si vterq; vouit non petere, Emanuel Sa existimat vtrūque posse reddere, cum credit alium petiturum, si posset, est enim reddere, v. *Debitum coniugale*, n. 3. Sed non rectè loquitur, verius est neutrū posse reddere. Ratio quæ me mouet hæc est. Quia vterq; cooperatur alterius peccato; cū nullus possit rectè petere ex voto, sicut de illo, qui reddit petenti post votū dicebamus. Vt enim dicā latius in materia de scādalo, semper præ oculis habēdū est, an actus quē ab aliquo exigo, vel cui cooperor, eius naturæ sit, vt ab illo bene fieri possit, suaque culpa perperam agat. Illud tamen aduerte dispensationem voti castitatis emissi à coniugibus post matrimoniū initum à Pontifice exigēdam esse, est enim votum castitatis perpetuæ.

¶ Tertius est, si forte vir cognouerit cognatā vxoris in primo, vel secundo gradu, is enim sciens Ecclesiæ prohibitionem peccat mortaliter petendo, nisi obtenta dispensatione ab his, qui dispēsare possunt, scilicet ab Episcopo, & nonnullis regularibus virtute suorū priuilegiorū. Vnde vxor sciens eam copulam cum cognata non potest petenti viro reddere, propter rationem iam dictā, potest tamē vxor exigere, & alter tenetur reddere. Vxor enim in petendo nō peccat, cooperatur autem ad actum prauum, si petenti viro reddat.

¶ Quartus est, si filijs iā natis dānū sequatur, v. g. si fœmina sit pauper, nobilis tamen: & alias filijs & filiabus abundet, maritus rem familiarem ità dilapidet, vt illa piorū virorum largitate filios educare, ac filias locare tantum possit; & si excrescat filiorum numerus, necesse sit minui eleemosynas piorū homi-

hominum, & eius, filiarumque pudicitiam periclitari, posset quidem licitè negare debitum petēti viro, suppetūt enim in hoc casu fere omnes exceptionum rationes, quas adduximus. Ita sentit Emanuel Sa v. *debitum coniugale*, num. 18.

¶ Quintus non est obligatio reddendi debitum, quoties peccatum est ex parte modi reddendi. Nullus autem modus copulæ in vase naturali peccatum est, nisi impediat generationem, quo autem impediatur copula, dicant medici, Theologis speculari turpe est, scribere turpius. Vnde copula in vase non naturali, etiamsi initietur tantum, vt postea in naturali consummetur, illicita est; nec alij tactus licent inter coniuges, quam qui ex se sunt initia vel ordinati ad naturalem copulam & aliud asserere mera turpitudo est, & habenas laxare libidini.

¶ Sed circa reddendi modū duæ existunt difficultates breuiter explicandæ. Prima est, an si maritus procreandorum liberorum pertæsus, satiandæque libidinis appetens, dum suam vxorem agnoscit, tempore consummandæ copulæ, extra vas semen effundat, se seque ab illa separet, possit vxor reddere petenti debitum licitè & sine culpa. Sudi cant viri doctissimi vxorem peccare, sociamque esse peccati, atque adeo non posse reddere exigenti debitum. Probabant multis argumentis quæ nullius momenti sunt, tantum enim probant, coniunctionem illam, si fieret vtroque consentiente esse illicitam. Quare ego existimo, peccare quidem grauiter virum, & fœminam, si de eius consensu id faciat, atsi illa non consentiat, licitè posse reddere & petere debitum à marito, etiamsi ille perperā redditurus sit. Ratio desumpta est ex generali doctrina, quam latius tradam alio loco in materia de scandalo. Quoties peto actū ab aliquo, quem ille potest benè, vel malè præstare, non pecco, neque præbeo causam peccati, alter enim sua malitia male facit, cum rectè possit efficere. Hac regula vtimur vt explicemus licere petere mutuum ab vsurario, quia ille potest sine vsura mutuari: & licitè etiam peti sacramentum ab excommunicato, qui sua culpa non absoluitur, non verò peti posse ab illo siue parochus sit, siue non, etiam si paratus sit, si absque sua culpa absolui nō potest ab excommunicatione. In eo enim casu non potest rectè actum illum exercere, atque adeo dicens cooperor eius peccat. Quæ latius alio loco prosequemur. Et quidem si vera esset prior illa sententia, non solū non posset vxor marito ita praue affecto reddere petenti, sed neque ab eo petere, eadem enim militat ratio.

¶ Secunda difficultas est, an viro cum vxore cōcubenti liceat in hoa-

tum coitum non absoluere. Negat Syluester v. *debitum coniugale*, q. 7. & Rosella. fundamentum insinuabo statim. Mihi licere videtur, cũ duabus tamen limitationibus. Prima ne subsit probabile periculum pollutionis alterius coniugis. Secũda si vxor ea inchoata copula contenta sit, si enim consummatam exigeret, reddenda esset. DD. qui licere dicunt, hi sunt. Paludanus in 4. d. 31. q. 3. art. 2. Antoninus 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 6. Angelus in summa v. *debitum coniugale* num. 27. Armilla v. eodem num. 9. Sa v. eodem num. 17. Ratio quæ me mouet, hęc est. Quia multis titulis id efficere potest, vel vt suæ valitudini consulat, qui vna etiam medetur infirmitati fœminæ, cuius eo modo sedatur concupiscentia: ne liberos plures habeat, quos alere non potest: ne voluptati intemperanter seruiat, vacare enim rei vxoriæ voluptatis tantum grat a veniale peccatum est: ne fætum opprimat. Sicut enim tactus, etiam si ex natura sua ordinentur ad actum, liciti sunt, quamuis non sit vltrà progressus; cur non etiam licebit inchoatũ coitum absoluere cum duabus illis limitationibus? Neque enim hoc est prolem impedire contrariè, quod sanè peccatum esset; sed negatiuè, quod non est peccatum.

¶ Denique quærunt aliqui an ratione loci sacri impediatur redditio debiti coniugalis. Diuersæ sunt DD. sententiæ. Quidam illicitam copulam asserunt extra periculum incontinentiæ, & ita illa, etiam si occulta sit pollui Ecclesiam, estque inter DD. communis. Alij etiam in casu necessitatis censent illicitam & Ecclesiam pollui, quæ fuit Paludani sententia. Alij maritali copula non violari locum sacrum, atque adeo nunquam esse sacrilegam opinati sunt. Ita sentit Archidiaconus, Hugo, Alensis 2. p. q. 147. in 2. & alij quos refert Glossa in cap. vnico de consecrat. Eccles. lib. 6. Quorum accedo sententiæ hac inductus ratione. Quia actus maritales in loco sacro non habent labem sacrilegij ex naturali aut diuino iure, sed tantum ex constitutione Ecclesiastica, quæ statuit nonnullis rebus Ecclesiam violari, & reconciliandã esse. Videamus ergo an ius Ecclesiasticum statuat maritali effusione seminis locum sacrũ pollui, si enim non statuit, non est cur dicamus actum maritalem in loco sacro etiã extra casum necessitatis esse sacrilegum nec culpabilem, si scandalũ absit. Adducitur ergo ca *significasti*, de adulterijs. At ibi de copula clerici cũ alterius vxore in Ecclesia sermo est. In cap. *Ecclesijs* d. 68. & de consecrat. d. 1. ex Concilio Nicæno tantum violari Ecclesiam si cuiuscumque hoc est, siue viri sicut fœminæ pollutione maculetur. Eo autem verbo non significatur maritalis actus. Debet ergo esse illi

cita feminis effusio. Actus autem maritalis ex se illicitus nō est; ex iure autē non ostenditur illicitus. Ergo non est vnde dicamus illicitū & sacrilegum esse in loco sacro.

¶ Adduximus hactenus quæ cōmuniter Scholastici tradiderunt alijque DD. quæ omnia varijs regulis solent comprehendere. Mihi tamen hac vniuersali regula aptè videntur comprehendi. Quotiescum que petens debitum, peccat, siue ratione, temporis, status, aut modi, aut damni, toties excusatur alter cōiux à reddendo. Addendum tamē, vt ea regula plenè tradatur, cum leges aliquæ occurrunt, quæ pugnant cū debiti solutione quod vinculum fortius sit, vt notauit Scotus in 4 d. 32. tunc enim vinculum fortius præualere debet. Hinc colliges, cum ex copula periclitatur vita, vel salus alterius coniugis, non reddendum, quia fortius est vinculum vitandi homicidium, & tuendi propriam vitam, quam vitandi incontinentiam alterius coniugis, qui se, si voluerit, cōtinere potest. Similiter si prolis abijciēdæ est probabile periculum, aut quod monstruosè estingatur, aut, si iam peperit & vxor puerū educatura re vera sit præ sua inopia, & si prægnans fiat, ex lacte iam grauidæ imminet probabile periculum vitæ pueri; aut si nouā prolē suscipiat, pudicitia, & vxoris & filiarū, quas ante susceperat, periclitatur, cum illis alēdis, nec educādis sufficiat, nō potest reddere propter eādē rationē. Item vrgente obligatione voti, ob quod iniquè petit, qui exigit, vel iniuria constante ob adulteriū, vel intrà duos mēses à matrimonij contractu; præponderat enim, & potiùs est meū ius. At cum præcepta occurrunt Ecclesiastica de continētia seruanda tēporibus festiuis, aut ieiuniorū aut sacramenta percipiēdi, nō adeo strictè obligāt, vt præpōderēt periculo incontinētiæ, vt explicuit Nicolaus I. suprà relatus, ad Consulta Bulgarorū c. 50. & 63.

Quo pacto reddendum debitum cum dubio iuris, aut facti.

§. I.

Octrina huius §. valde necessaria est, & quæ ad plures in specie casus decidēdos valde cōferet illā præceteris, quos ego legerim, tradidit veriùs atq; solidius Gabriel Vazquez 1. 2. disput. 66. à c. 2. cuius doctrinā in compendiū redigētes huic inserimus loco.

¶ Sed antequā doctrinā, tenendā circa illud punctū tradamus, supponamus primò celebrē illā sententiā in Iure canonico, *In dubijs tutiorē partē esse eligendā*. Quā regula expressè tradit Pōtifices in c. *ad Audientiā, & c. significasti* 1. & 2. de homici-

micidio & c. *Iuuenis* de sponsalibus vbi in dubio homicidij præcipitur abstinendū à ministerio altaris propter suspicionē, aut dubiū irregularitatis: reddit autem rationem pontifex. *Nā in dubijs tutior pars est eligenda*. Et quamuis nonnulli eam regulam solum velint intelligi in dubio facti, non iuris, at in vtroque dubio obseruādam esse docuit Gabriel Vazquez 1. 2. disput. 65. c. 3. & disp. 66. c. 1. Et quidem locū etiā haberi in dubio iuris hac aperta ratione conuincitur. Quia eadem ratio quæ suadet habere locum in dubio facti, suadet in dubio iuris. In dubio autem facti habemus manifestam definitionem Pontificis in dictis capitibus, qui non tanquā nouē statuit in dubijs tutiorem partem esse eligendam, sed potius supponens regulam illam tanquam veram ex ea colligit in dubio homicidij habendum illum vt irregularem. Ratio autem, propter quam in dubio facti eligenda est tutior pars, ea est, ne forte fiat illud, quod re vera malum & peccatum est: Idem autem periculum est in dubio iuris; quare eadem regula seruanda. Adde nullam commodam assignari posse regulam quando in iuris dubio sit eligenda tutior pars, quando secus.

§ Ex quo fit primò eum qui tenuē beneficium habet, & dubitat vtrùm recitare teneatur, peccare lethaliter si nō recitat. In eo enim casu habet conscientiam dubiam, at cum ea operari non deposito dubio non licet. Idem dicendum cum quis dubius est an votum emiserit, tenetur enim sequi tutiorem partē, vt optimè docuit Gabriel Vazquez d sput. 65. cap. 3.

¶ Sed huic vniuersali doctrinæ, quam statuimus in dubio tutiorem partē esse eligendā, obstare videtur id, quod cōmuni sensu receptū est, scilicet in administratione sacramētorū cū necessitas adest, licere sequi opinionē probabilē, etiā si non sit probabilior, si eo tēpore nō potest esse vsus probabilioris sententiæ, eo scilicet fine, ne pereat salus proximi, similiter in casu quo baptizatus fuerit aliquis adhibita forma vel materia dubia, & de qua sunt variæ Theologorū opiniones, iterarī debere baptismū sub cōditione, cū forma & materia indubitata, ne salus paruuli exponatur periculo, si fortè manēt sine sacramēto. In his autem nō videtur eligi tutior pars. Quia si quis nō iteret sacramētū baptismi, vel nō vtatur opinione illa probabili cū probabiliori vti non potest, tantum se exponit periculo peccandi contra virtutem Eleemosynæ, vel misericordiæ: at vero si repetat sacramentum baptismi, vel operetur iuxta eam opinionem probabilē se exponi periculo peccandi cōtra religionem, & irrogandi iniuriam sacramento. Ergo non eligit tutiorem partem.

Tutior

Tutior enim pars est, vel in qua eligitur, quod alienum est à culpa, vel saltem est minus malum. Minus autem malum est peccare contra misericordiam, quam contra religionem.

¶ Dicendum tamen adhuc in eo casu eligi tutiorem partem & ideo repetendum sacramentum sub conditione, vel in casu necessitatis operandum iuxta opinionem probabilem si non sit locus probabiliori, sicut & eadem ratione in casu necessitatis extremæ is qui est in peccato, ministrare potest sacramentum sine peccato, si tempus ita vrgeat, vt ministro non sit locus pœnitendi. Nam vt docet verè & solidè Gabriel Vazquez 2. tomo in 3. p. disput. 136. cap. 4. quamuis sit maior virtus religio erga Deum, quàm misericordia erga proximum, tamen quia Deo plus placet, vt proximo, in cuius vtilitatem institutum est sacramentum, succurramus, quàm vt dispositionem aliàs debitam erga sacramentum seruemus, ideò tunc licitè & sanctè Sacramentum in peccato mortali celebratur, & celebrari debet. Quam rationem breuiter attigit D. Thomas 2. 2. quæst. 30. art. 4. ad 1. Et hoc sensu intelligitur illud Hos. 6. *Misericordiam volo, & non sacrificium, & scientiã Dei plusquam holocausta.* Eadem ratione licet iterato sacramẽto sub conditione non tolleretur vi conditionis iniuria sacramenti, adhuc repetendum esset in dubio. Periculum enim repetendi baptismum, quod videtur esse contra religionem, minorem obligationem inducit, quàm periculum salutis proximi, vt ei iterum remedium sacramenti concederemus. Id quod, vt notat optimè idem Gabriel Vazquez loco cit. & disput. 146 cap. 3. num. 31 non solum nascitur ex libera voluntate Dei, sed etiam ipsa institutio sacramenti id suapte natura deposcit, & iure naturali diuino ita dicendum est. Nam sacramentũ institutum in remedium humanæ miseriæ, & ita ratio ipsa postulat, vt non censeatur irreuerenter tractare sacramentum, nec Deo iniuriam irrogare qui vrgente necessitate eius, propter quem institutum est illud ministret in peccato, vel repetat in dubio. Neque in hoc casu obligatio maioris virtutis cessare dicitur occurrente minore, sed circunstantia quædam, quæ necessaria erat, vt maior virtus obligaret, adueniente necessitate, ad quam ex minori virtute tenemur. Circunstantia autem necessaria vt obliget religio ad illam reuerentiam erga sacramentum, & Deum est, ne sit in detrimentum eius propter cuius necessitatem institutum est. Hæc Gabriel Vazquez. E quibus constat etiam in illo casu locum habere regulam illam in dubijs tutiorẽ partem esse eligendam.

¶ Sed cum certa iuris regula sit,

In

In dubijs tutiorem partem esse eli-gendam, & in matrimonio dubiũ oriri possit vel si credens certò mortuum priorem coniugem cum alio contraxerit, & de prioris obitu dubitare incipiat, vel de alijs impedimentis dubium incidat, explicatione indiget, quo pacto se incogerere debeat coniux qui dubitat. In varias quidem sententias doctores diuisi sunt, quas late & efficaciter impugnat Gabriel Vazquez loco citato. Habemus tamen in ea re expressam decisionem Pontificis in cap. *Dominus*, de secundis nuptijs, & in cap. *inquisitionis*, de sententia excomun. In primo hæc respondet Lucius III. *Si vero aliquis vel aliqua id hactenus non obseruauit, & de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod a se tamen nouerit nullatenus exigendum.* In secundo verò inquit Innocentius III. *Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamuis non euidenti, & manifesta debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem coniugij, vel contra iudicium conscientiæ committat offensam.* Hæc respondere Pontifices.

¶ Legitimam huius decisionis rationẽ, & ex principijs ipsius rei petitam tradit Couar. 2. p. de mat. c. 7. §. 2. n. 7. Nititur autem regulæ supraallatæ, *In dubijs tutior pars est eligenda.* Ex duabus autẽ partibus illa tutior, vel in qua nullũ est peccatũ vel si necessariũ sit ex duobus malis vnum eligere, illa in qua minus malũ reperitur. Quoties enim duo mala occurrunt, vt necesse sit alterũ eligere, illud eligẽdũ quod alias minus esset c. *duo mala*, c. *nerui testiculorũ*, d. 13. & ostendemus nos in tractatu de scandalo, ad eadem capita. Id quod ratione manifesta cõprobat idem Gabriel Vazquez. Nam cum in nullo casu concedendum sit aliquem esse perplexum, vt non possit aliquam partem sine peccato eligere, & ex duobus malis, si alterũ necessario eligendum est, maior sit ratio vt eligatur id quod minus est, sequitur illud sine peccato eligi posse, & quod alias absolute ex se consideratum malum esset, tunc inesse peccatum, ac proinde eam partem esse tutiorem si eligatur occurrente alio maiori malo.

¶ Ex hoc autem principio ita colligit Couarruuias. Quia cum ex duobus malis minus sit eligendum, minus malum est reddere in dubio matrimonij, quam non reddere. Esse autem minus malum ex eo constat quia reddens solum se exponit periculo incontinentiæ contra castitatem, at in non reddendo exponet se periculo peccandi contra ius matrimonij. Grauius autem peccatum est contra iustitiam, quam contra temperan-

Mm tiam

tiam vt docet D. Thomas 2.2 quę. 58. art. 12. licet hominibus peccata contra castitatem turpiora videantur. Vnde hæc maior obligatio non nascitur ex præcepto ecclesiæ imposito coniugibus de reddendo debito in dubijs, ecclesia enim non aliud præcipit, quam id quod coniux iure naturali in dubio debet facere. Si enim alias in dubio non deberet reddere, non posset ecclesia id præcipere cum periculo incontinentiæ, alias posset facultatem concedere aliqua de causa accedendi ad non suam.

¶ Verum quia contingere potest vt dubium sit de matrimonio ratione alicuius impedimenti consanguinitatis, vel quia existimatur viuere prior coniux, in quo dubio reddens exponit se periculo committendi peccatum non solum contra castitatem, sed etiam incestus, vel etiam iniustitiæ contra primum matrimonium, in negando autem solum se exponit periculo agendi contra iustitiam. Ideo addendum est, quando quidem Pontifex in c. *Dominus*, de secundis nuptijs agit expresse de reddendo debito in dubio prioris matrimonij, addendum inquam cum eodem auctore adhuc in his casibus eligi tutiorem partem, & minus malum. Quia in dubio circa mortem prioris coniugis magni momenti est possessio, ratione cuius causa matrimonij posterioris multo maior & potior est, ex quo fit esse maius malum non reddere petenti, qui est in possessione secundi matrimonij, quam exponere se periculo incontinentiæ & adulterij contra primum matrimonium. Itaque non est minus malum reddere, in eo casu quia peccatum non reddendi fit contra plures & maiores virtutes. Nam tantum est contra iustitiam, sed quia conditio posidentis, multo fortior est tantæque efficacitatis & virtutis vt nulla sit iniuria contra prius matrimonium reddere in dubio debitum petenti. Quare ex hac parte multò fortius manet ius matrimonij secũdi quã primi, cũ in fauorem secundi sit certa possessio: & ex alia parte maior est obligatio iustitiæ quam castitatis. Similiter idem dicendum, si dubium sit de impedimento consanguinitatis, adhuc enim maius est periculum in non reddendo ratione possessionis. Nam possessio matrimonij bona fide multò maioris momenti est vt fiat iniuria coniugi petenti in non reddendo, quam dubium consanguinitatis vt fiat iniuria sanguini in reddendo. Cum ergo periculum vnius iniuriæ, omnino tollatur per possessionem, in qua est ius quoddam quæsitum per matrimonium, restat vt ex alia parte periculum incontinentiæ non impediat, quia censetur multò minus, quã periculũ iniustitiæ. Inter alias autem

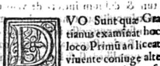
autem duas partes, scilicet, petere & non petere, planè constat tutius esse non petere, atque ita optimè constare decisionem pontificum in prædictis capitibus. Nonnulla contra prædictam doctrinam adducit Gabriel Vazquez, quæ tamen dissoluit, & nos etiam diluimus cũ ageremus de impedimento seruitutis, & disparis cultus.

¶ Ex dictis colligitur primo, quã do vterque coniux est dubius nulli licere petere, & ex consequenti nec reddere: Pontifices enim in dictis capitibus decernunt, dubium coniugem petere non posse. Quare qui negaret petenti in eo casu nihil facit iniustè, cum non posset rectè & licitè reddere. Deinde fit idem dicendum esse, quamuis mala fide alter tantum contraxerit, ea enim mala fides efficit, vt petere non possit, non tamen obstat quo minus reddat alteri coniugi bona fide contrahenti. Vniuersè enim decernit pontifex dubium coniugem posse reddere & non petere.

¶ Deinde colligitur, si dubium sit de impedimento impotentiæ & frigiditatis licitum esse petere & reddere. Ratio est quia quando dubium est de impedimento matrimonij ius habet vnusquisque inquirendi de prædicto impedimento. Impedimentum autem frigiditatis inuestigari non potest, nisi vsu atque conatu, ideo licebit in tali vsu & inuestigatione perseuerare tempore ab ecclesia præscripto.

¶ Denique colligitur, si matrimonium nondum sit consummatum & dubium incidat de valore matrimonij toto tempore duorum mensium non posse reddere debitum. Ratio est aperta: quia toto eo tempore liber est, & licite ac secundum iura negare potest. Ergo negando non se exponit periculo agendi iniustè, atque adeo tutius est eo tempore negare, quam reddere. Elapso autem eo tempore non debet retinere alterum coniugem suspensum, sed vel detegere dubium, vt impedimentum examinetur, si tamen eam reuelationem pro futuram credat, non nocituram. Quod si non credat fore alicuius momenti, reddat debitum, & non petat. Nã nimis videtur durum obligare dubium coniugem ad ingressum religionis, vt ea ratione liberum relinquat alium coniugem ad ineundũ cum altero matrimonium: quia nisi status religionis suscipiatur sponte, difficilis solet exitus habere, & multæ aliæ causæ sese offerre possunt, ob quas ad ingressum in religionẽ cogi non possit. Scio aliter sentire alios: at mihi id videtur probabilius vt sentit etiam Gabriel Vazquez disput. cit. cap. 6. in fine. ex quo ista mutuati sumus, meo iudicio, solidæ, & vere elaborata.

CAVSA XXXIIII.

DVO Sunt quæ Gratianus examinat hoc loco. Primũ an liceat viuente coniuge alterum ducere, de quo satis supra, cũ sermo esset de impedimento ligaminis c. 13. vbi etiam canones huius quæstionis difficiles explicuimus §. 4. Secundũ vero, an scilicet, teneatur redire ad primũ explanauimus eodẽ c. §. 5. Quod autem habetur in c. *Ego dixi*, an cõiux teneatur ad se reuocare cõiugẽ adulterũ iam poenitentẽ dixi supra causa. 32. ad quæstionẽ primam, & sextã nonnullis etiã alijs explicatis canonibus. Quare circa causam istã, nihil aliud restat examinandum.

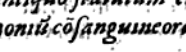
CAVSA XXXV.

HArum fere omnium quæstionũ materiã, in quibus Gratianus agit de consanguinitate, ad pauca quædã capita reuocare conabimur.

De impedimento cognationis.

Cap. XXXVII.

Quid iure antiquo statutum circa matrimoniũ cõsanguineorũ.

§. I.

COnsanguinitas est vinculum ab eodem stipite descendentium propagatione contractum. Ab initio autem nascentis ecclesiæ prohibita sunt incestuosa coniugia cum consanguineis, quod etiam antea in lege veteri prohibitum erat. Ita decreuit Calixtus I. episto. 2. num. 4. Id enim primum reperio decretum scripto proditum in lege noua: Fabianus Papa capit. de propinquis, apud Gratianum infra quæstion. 2. & 3. Iulius I. capit. *nullum in vtroque*, quæstion. 2. Concilium Agathense sub Symacho. capit. 6. Epaunense capit. 30. Toletanum II. capit. 6. Aurelianense III. cap. 10. Aruernense capit. 11. Aurelianense IIII. capit. 27. Turonense II. cap. 21. Parisiense III. capit. 4. Lugdunense II. capit. 4. Matisconense Secundum capite. 18. Altisiodorense capite. 31. Gre-

Gregorius 1. lib. 12. Epist. 31. interrogat. 6. & Epist. 32. Anglicanum sub Adeodato c. 10. & post Toletanum 17. can. 14. ex additis. Gregorius 2. Epist. 14. Gregorius III. Epist. 1. Romanum 1. sub Gregorio II. c. 6. 8. & 9. Zacharias Epist. 7. c. 22. Leptinense sub Zacharia in fine. Suessionense sub eodem in fine. Romanum 1. sub Zacharia. c. 6. Arelatense 4. c. 11. Cabilonense. 2. can. 28. Moguntinum sub Rabano. c. 29. & c. 30. Leo. 4. Epist. 2. cap. 5. Ticinense sub Leone 4. §. 10. Nicolaus 1. ad Consulta Bulgar. c. 39. Vuormatiense, ca. 32. & 78. Ioannes 8. Epist. 65. Confluentinū sub Ioanne 10. Salegustadiense cap. 11. Romanum sub Nicolao 2. c. 12. Romanum 2. sub Alexandro 2. Gregorius 7. lib. 1. Epist. 5. lib. 2. Epist. 35. & 36. & lib. 6. Epist. 20. Anglicanum sub Gregorio 7. Troianum sub Vrbano 2. Londoniense sub Paschali 2. extat apud Baronium tomo 12. Lateranense sub Calixto 2. c. 5. apud eundem Baronium, Londoniense sub Honorio. 2. c. 12. Lateranense sub Innocentio 2. apud eundem Baronium tomo 12. c. 17. Alexander 3. in Appendice Lateranensis p. 6. c. 19. & c. 32. & p. 50. c. 29. Innocentius 3. in Lateranensi cap. 50. Viennense sub Clement. 5. & habetur Clementina. 1. de Cōsanguinit. & affinit. Palentinum sub Ioanne 22. titulo de Consang. & affinit. Coloniense sub Paulo 3. p. 7. cap. 46. denique Tridentinum, sess. 24. cap. 3.

¶ Sed his omnibus pontificum, conciliorumque decretis quibus ab exordio Ecclesiæ prohibita coniugia sunt, inter consanguineos, non tantum efficitur fuisse prohibita, sed etiam nulla. Calixtus enim primo loco citatus inquit eiusmodi coniunctionem, nec esse legitimā, nec manere posse, & ideo repellendas, dicitque se in eo decreto sequi maiorum vestigia. Quare non tantum prohibita, sed perpetuò irrita sunt iudicata ab Ecclesia. Deinde ferè omnibus canonibus citatis paucis exceptis, quos indicabo statim, impedimentum hoc tam in affinitate, quam consanguinitate, vsque ad septimum extendebatur gradū, vel quousque parentela cognosci posset. Solus Nicola⁹ 1. c. cit. distinxit inter descendentes per lineam rectam, & transuersales, & in illis voluit in infinitum extendi impedimentum; at in his non tantam extensionem esse. Quamuis autem frequenter prohibita olim, & irrita coniugia vsque ad septimam generationem, attamen nonnullis etiam canonibus cautum est, etiam antiquis, vt ad quartum tantum extenderetur; vnde & infra quartum gradum valuere matrimonia, tam inter affines, quàm cōsanguineos. Id constat ex decreto Higinij 35. quæst. 10. cap. *si qua mulier*, Fabiani in d. cap. *de propinquis*, & ex

& ex Gregorio I. lib. 12. epistol. 31. interrogatio. 6. vbi Angles recens ad fidem conuersis indultum est. Gregorio II. epistol. 14. de eisdem, quamuis erga alios maneret impedimentum vsque ad septimũ. Moguntiaco sub Leone III. & Carolo cap. 54. Vuormatiensi cap. 76 Decretum tamen Higinij, atque Fabiani, quamuis leges essent latæ ad vniuersalem ecclesiam non seruatæ sequentibus Pontificum decretis aliud statuentibus. In peculiaribus autem prouincijs ad Episcoporum voluntatem, quorum vti supra diximus fuit, & impedimenta constituere, & in illis dispensare, restrictum impedimentum est ad pauciores gradus vel extensum, prout illis expedire visum. Donec vniuersali lege in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & habetur capit. *non debet*, de consanguinitate & affinitate, restrictum tantum impedimentum vsque ad quartum gradum: quæ lex nostro etiam tempore perseuerat, sequentibus concilijs approbata, & confirmata.

¶ Quare autẽ id impedimentum inductum fuerit multas reddit rationes Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 194 artic. 9. quas late prosequitur Bellarminus lib. 1. de matrimon. cap. 29. Prima ex reuerentia desumitur debita maioribus & consanguineis. Secunda ex familiaritate inter consanguineos, quæ suspecta redderetur, si iniri inter illos matrimonia possent. Tertia, vt charitas inter extraneos extendatur. Quarta vt moderatus sit vsus coniugalis, qui nimius esset, si ad amorem ortum ex sanguine, accederet amor coniugali.

¶ Sic autem contrahentes multis pœnis olim affecti, & excommunicati, vt constat ex citatis canonibus; nouissime tamen in Clement. 1. de consanguinitate. de qua supra & capite secundo & cum de clandestino matrimonio sermo esset, infames etiam filij ex tali coniunctione habiti; quod multis etiam antea canonibus statutum; & ipsos etiam contrahentes infames esse.

¶ Qualis autem fieri debeat probatio, petendum ex Alexãdro III. p. 16. in Apen. Lat. c. 32. & p. 8. c. 17 & 18. & ex Lat. sub Inno. III. c. 53 *Per maiores populi*, inquit Gregorius VII. lib. 1. epi. 5. Troianum sub Vrbano II. *Non quos maritus voluerit*, Londinẽse sub Honorio II. c. 12 *Quod si nota parentela, etiam si nulli impugnatores existant, ecclesia separet.* Alexan. III. p. 50. c. 27. Quibus omnibus inspectis nunquam mihi persuadere potui vnum testem sufficere ad impediendum matrimoniũ, si maior non adsit probatio, vt iam cœpi dicere supra.

¶ Sed cum consanguinitas attendatur per gradus & lineas, lineaque sit

ſit perſonarum ſanguine coniunctarum collectio: gradus vero diſtantia vnius perſonæ ab alia videndum quomodo gradus computentur. Et quidem iure Ciuili aliter quam Canonico deſignantur gradus, cap. ad ſedem Alexandri 11. 35. quæſt. 5. Quomodo autem deſignentur iure Ciuili dicendum in materia de teſtamentis. Iure autem Canonico computantur in ordine ad matrimonia iuxta tres regulas, quæ communiter à DD. aſsignantur. Quamuis non ignorem Saleguſtadienſe Concilium ita numerare, vt duo fratres non dicantur eſſe in primo gradu, ſed filij fratrum dicantur eſſe primi, ſcilicet, nepos, & neptis. At regulæ communiter receptæ hæ ſunt.

¶ Prima regula eſt. *In recta linea aſcendentium, & deſcendentium, tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ ablato ſtipite.* v. g. pater, filius, nepos, pronepos, abnepos, quinque ſunt perſonæ, & quatuor gradus. Vnde filius cum patre eſt in primo gradu, nepos in ſecundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto. Cuius ratio eſt, quia tot ſunt gradus, quot ſunt generationes. Generatio autem inter duos terminos verſatur generantem & genitum, vnde vt ſint quatuor generationes, quinque perſonæ eſſe debent. Conſtat hæc regula ex capite. parentelæ. 35. quæſtione 5.

¶ Secunda regula eſt. *In linea transuerſali æquè diſtantium ab ſtipite, quo gradu diſtant ab ſtipite eodem diſtant inter ſe.* Vt fratres, quia ſunt in primo gradu cum ſtipite, ſunt etiam ſecundo gradu inter ſe coniuncti. Ratio eſt, quia illi eadem generatione diſtant inter ſe, qua diſtant ab ſtipite, tot enim ab ſtipite ad illos interceſſere generationes, & non plures.

¶ Tertia regula eſt. *In linea tranſuerſali inæqualiter deſcendentium, quo gradu remotior diſtat ab ſtipite, eodem gradu diſtant inter ſe.* Vnde quia nepos diſtat ab auo in ſecundo gradu, patruus etiam diſtat ſolum in ſecũdo gradu.

¶ Ad cuius regulæ intelligentiam placet aduertere cum Bellarmino lib. 1. de matri. c. 26. qui ſunt in vno latere non habere habitudinem ad eos qui ſunt in alio, niſi ratione ſtipitis, in quo vniuntur, & ideo accidentale eſt quod inter ſe diſtent vel non diſtent quantum ad habitudinem ad perſonas alterius lateris. Quare non eſt abſurdum, ſed plane conueniens, vt abnepos ex vna linea diſtet eodẽ gradu à filio alterius lineæ, atq; à nepote, & pronepote &c. quia filius nepos, pronepos vnius lineæ reſpiciũt abnepotẽ alterius ſolũ, quatenus illi tres vniũtur in eodẽ ſtipite, à quo abnepos eius lineæ 4 gradibus diſtat.

¶ Sed quæret fortaſſe aliquis cũ Bellarmin. vbi ſupra, vnde fiat, vt ſi

consideremus personam remotiorem à stipite, inueniamus illam æqualiter distare ab omnibus personis alterius lateris, si vero consideremus propinquiorem inueniemus illam distare inæqualiter à singulis alterius lateris. Respondeo rationem huius esse, quia quando consideramus personã remotius distantẽ, vt abnepotẽ, tunc attendimus distantiã ipsius à stipite, & in stipite intelligũtur omnes, qui sunt in altero latere; & ideo tantum distat persona illa remotior ab stipite, quantum ab omnibus personis alterius lateris. At quando consideramus personam propinquiorem, vt filium tunc non attendimus distantiam eius à stipite, sed distantiam stipitis ad personas alterius lateris; & in stipite tunc intelligimus personam illius propinquiorem, & quia stipes distat inæqualiter à personis alterius lateris, ideo etiam persona illa propinquior scilicet filius, inæqualiter distat ab omnibus personis alterius lateris.

¶ Dices rursus, quare quando cõsideramus personam remotam, attendimus distantiam eius ab stipite, & non etiam id facimus, quando consideramus personam propinquam? Respondemus, quia si considerando personam propinquam, attenderemus distantiam eius à stipite, sequeretur personas aliquas alterius lateris esse propinquiores suo collaterali quàm stipiti, quod est omnino impossibile, cum non coniungantur collaterales, nisi per stipitem. Hoc autem absurdum & impossibile sequi, perspicuum est. Nam si attendamus distantiam filij à patre, & in patre intelligamus omnes personas alterius lateris vsque ad abnepotem tunc distabit filius ab omnibus personis alterius lateris vno tantum gradu, quemadmodum vno tantum gradu distat à stipite, scilicet à patre. Ergo filius vnius lateris & nepos, vel pronepos alterius distabunt vno gradu. Ergo pronepos vnius lateris propinquior erit filio alterius lateris, quàm stipiti, quod est impossibile, cum ratione stipitis illi ex vtroque latere coniungantur. Atque hoc est fundamentum illius tertiæ regulæ, tot gradibus in linea inæquali distare inter se collaterales, quot gradibus distat remotior ab stipite non autem quot gradibus distat propinquior ab eodem stipite. Hæc ex Bellarmino loco cit.

An

An in aliquo gradu consanguinitatis rectæ lineæ sit matrimonium nullum iure naturali.

§. II.

Non eodem modo sentiunt DD. omnes. Sed primò agemus de matrimonio inter consanguineos in recta linea: §. sequenti de consanguineis in linea transuersali.

¶Quod ad primum retinet licet consentiant DD. omnes nullū gradum in lege noua prohibitum esse iure diuino, cum cessauerit veteris legis prohibitio, vt interim omittam hæreticorum deliramenta, de quibus Bellarminus lib. 1. de matrim. ca. 25. attamen nonnulli censent aliquos gradus rectæ lineæ pro hiberi iure naturali. Soto in 4. d. 40. art. 3. duos solos comprehendi censet ea prohibitione. Angelus v. *Matrimonium*. Impedimento 8. cū aliis, etiam vltra quartum extēdi dicit hoc impedimentum iuris naturalis: non tamen vltra vigesimum. Couarruuias 2. p. c. 6. §. 6. num. 12. ad decem tantum extendit, cessare tamen in vigesimo. Alij tamen cōmuniter in infinitum extendunt. Ita Ricardus in 4. d. 40. art. 1. q. 4. Durandus quæst. 1. n. 9. Bellarminus lib. cit.

¶Cæterum in primis ego existimo nullam esse rationem, propter quam in infinitum aut ad viginti, aut ad decem gradus istud impedimentum extendatur, cum vltra septimum gradum, imo multo antea non agnoscatur parentela, vt antiqua concilia loquuntur, & ideo impedimentum consanguinitatis ad septimum tantum gradum extenderint. Neque etiam firmam inuenio rationem, propter quā ad duos magis extendatur, quam ad tres, vt inquit Soto. Quare illa omnia videntur magis pro libito, quàm pro ratione dici.

¶Deinde existimo tātum in primo gradu lineæ rectę scilicet, matrimonium patris cum filia, filij cum matre prohibitum & irritum esse iure naturali. Quam sententiam secutus est Caietanus. 2. 2. q. 154. art. 9. & in opusculo de matrimonio Regis Angliæ, ad Clementē VII. Et quidem in primo illo gradu matrimonium esse irritum iure naturali in primis suadet omnium gentiū conueniens de ea re sententia, & à natura insitus honor. Persæ enim qui coniugia cum parentibus permittebant, reprehenduntur a Tertulliano in Apolog cap. 9. Chrysostomo homil. de Pentecoste in fine. Augustino q. 61. in Leu. Theodoreto in lib. de legibus. Atque inde reprehendit Aristoles lib. 2. Polyt. communitatem vxorum, quia filij parentibus iungerentur.

Imò & eum congressum abhorrent nonnullæ belluæ, vt ipse de camelis, & equis refert lib. 9. de hist. animal. c. 46. & Plinius lib. 8. natur. histor. cap. 42. Vnde merito Ambrosius epistola 66. ad Paternum inquit matrimonium parentis cum filia repugnare legi naturæ scriptæ in cordibus hominũ, adeò omnibus horribilis, & turpis est congressus iste. Hinc Alexander Alen. 3. p. q. 36. m. 6. rationẽ reddit quia confunderetur ordo naturæ. Nam principia generationis essent etiã generationis comites, hi parentes, illi filij. Quam etiam rationem reddit Ricardus d. 40. art. 1. q. 2. Nulla præterea de eo connubio extant exempla, dispensationes nullæ. Ac denique matrimonij æqualitas, & mutua subiectio cum naturali potestate patris in filium cohærere non potest.

¶ Nec verò ob id negandũ ita intrinsecè malam eam coniunctionẽ, vt nullo fine honesta reddi posse. Quãuis enim adeò turpis sit occurrere potest aliud præceptũ vrgentius, & efficacius, quo absque dispẽsatione vlla cesset obligatio nõ contrahendi ea cõiugia: vt si deficiat genus humanum, vt cõtigit in primi æui matrimonijs. Quæ existimatio licet tẽpore illo nõ satis prudẽs filiarũ Lot peccatum aliquantulũ excusauit; crediderunt enim perire genus humanũ, atq; ideò licere sibi à parente posteritatẽ accipere. Imò & nonnullũ ex Patribus factum filiarum Lot non solũ non accusant, sed etiam à peccato liberant.

¶ At verò in alijs gradibus rectæ lineæ matrimonium non esse irritum iure naturali mihi persuadeo, in primis, quia nullam ad id asserẽdum firmam, nec verosimilem rationem inuenio. Nam ea, quæ sumitur ex naturali reuerẽtia debita quam debet nepos auo, non est efficax. Quis enim non videt iam minorem esse eam naturalẽ coniũctionẽ, & quò magis distat, minorẽ esse, atque ideò minorẽ etiam indecẽtiam cerni in ea cõiunctione, id quod & fatetur Bellarminus. c. 18. Quod autem sit inæqualitas maior ætatis, ad prohibitionẽ naturalem inuestigandam ridiculum est: pone enim à Deo per miraculum conseruari. Adde annum quinquagenariũ, & sexagenariũ posse habere neptem, & proneptẽ nubilis ætatis. Quod autẽ sexagenarius nubat viginti annos habenti, quid obstat? Quotidie huiusmodi cõiugia videmus inire quotidie sine culpa vlla? Ergò, si aliud nõ obstat ex inæqualitate ætatis, nec culpa venialis colligi potest, multo minus esse irritum matrimoniũ. Vnde neque existimo secluso iure positiuo esse culpam lethalem contrahere in gradibus consanguinitatis rectæ lineæ, saltim vltra secundũ, vel tertium gradũ. Nam iã deinceps nõ cernitur in illis grauis irreuerentia, ex quo petẽda est tota

ratio

ratio malitiæ. Addo etiam Pontifices, atque Cōcilia, in his, quæ citauimus decretis, vniuersè statuisse nullū esse impedimentum vltra septimum gradū, vel vltra quartum cōsanguinitatis. Qua locutione vniuersè statuitur vltra illos gradus, neq; irritū, neq; illicitū esse. Quod autem loquantur non tantum de gradibus lineæ trāsuersalis, sed etiā rectæ, manifestè constat, quia, cum statuant cū nullo de cognatione cōtrahendum esse cōiugium, vel quousque se parentela cognoscit, inquiro an tunc de omni linea intelligantur? Intelliguntur certè. Alias deueniendum esset in quoddā absurdū, scilicèt, si illis canonibus nō est sermo de gradibus lineæ trāsuersalis, cū variæ extiterint opiniones de valore matrimonij in gradibus rectæ lineæ infrà secundū, posse validè absque dispensatione vlla iniri matrimonium inter auū, & neptē, vel pronepte, sequendo opinionē probabilem affirmantium valere. Igitur quando dicunt tantū vsque ad septimū, vel quartum gradū extendi, vniuersè de omnibus intelliguntur, siquidē non minus isti, quā illi consanguinei sunt. Deniq; potest sumi pro hac sentētia aliquale argumentū ex eo, quod nullus gradus lineæ rectæ affinitatis prohibetur naturali iure, ita vt sit irritū matrimoniū, vt statim demōstrabo, cū de affinitate sermo fuerit ex ipsis conciliorū, Pontificū que decretis; cū tamen adeò grauis cernatur irreuerentia matrimonio priuigni cū nouerca, & priuignæ cū vitrico, aut soceri cum aliqua nuru, quæ maior profectò apparet, quā in eo quod neptis nubat auo. Ergò signum est in illis gradibus matrimonium nō esse irritum iure naturali. Atque hæc de primo.

Sit ne iure naturali matrimoniū prohibitū, & irritū, in aliquo gradu lineæ transuersalis.

§. III.

Maior in hoc expediēdo difficultas est. Nec examinamus modo an culpa lethalis sit in eo cōnubio, quod iudicabo statim, sed an sit irritū matrimoniū in aliquo gradu lineæ trāsuersalis. Et quidē quod attinet ad alios gradus vltra primū, quāuis nō omnes cōsentiāt scholastici, attamen dubitatione vacat nō esse irritū in illis matrimoniū iure naturali, sed tantū Ecclesiastico. De quo miror dubitasse nōnullos ex Theologis, cū sint apertissima Pontificū respōsa, & Cōciliorū decreta. Nā in Cōci. Agat. c. 61. post quā de matrimonio inter cōsobrinos, & patruū, & sobrinā egisset dicitur ita ea cōiugia in posterū phiberi, vt tamē quę iā essēt cōtracta nullatenus dissoluerētur, quod non diceret conciliū, si irritū esset matrimoniū iure naturali,

rali, laxarentur enim habenæ libidini. Id quod in Agathensi statutū eisdem verbis confirmatum in concilio Epaunensi, cap. 30. Et Epaunense decretum confirmatur expresso nomine in Aurelianensi 4. cap. 27. & Turonensi. 2. cap. 21. & Arelatensi 4. cap. 11. & alijs Et innocentius III. in cap. *gaudemus* de diuortijs expressè dicit matrimonia infidelium in secundo, tertio & alijs gradibus consanguinitatis contracta, non dissoluenda, cum ad fidem veniunt, ex eo quod illi non teneantur legibus canonicis. Ergò consanguinitas in his gradibus præter primum, Canonicum tantum impedimentum est. Ac denique Augustinus lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 12. affirmat ante legem humanam nunquam prohibitum esse iure diuino vel naturali connubium cum consobrina, id est, inter filium & filiam duorum fratrum, vnde & seclusa lege Canonica non video esse aliquod peccatum in ea coniunctione, cum dicat Innocentius III. in d. cap. *gaudemus*. in secundo, tertio, & quarto gradu licitum esse cōiugium inter infideles, aut licitè esse contractum, quia canonicis legibus non arctantur. Aut si illud est in coniunctione patrui cum sobrina, non mihi videtur esse lethale: talisque naturæ, vt seclusa lege ecclesiastica multis de causis, nec nimis vrgentibus, licitè iniri posset. Solùm ergo dubitamus de matrimonio contracto in primo gradu lineæ transuersalis inter duos fratres, an illud sit irritum iure naturali: nec verò dubitamus esse illicitum, id enim fatemur ingenuè.

¶Igitur non pauci sentiunt matrimonium inter fratres esse iure naturali irritum, atque adeò indispensabile à pontifice. Ita sentit Abulensis Leuit. 18. quæst. 5. Martinus de Ledesma. 2. 4. quæst. 56. art. 3. dub. 4. Catherinus lib. 5. Annotat. in Caiet. & recentiores alij. Fundamenta huius sententiæ adducam postea.

¶Ego tamen verius semper existimaui matrimonium inter fratres non esse irritum iure naturali, sed tantum positiuo, olim diuino in lege veteri, nunc verò ecclesiastico. Sententiam istam tenent DD. non pauci, nec infimæ notæ D. Thomas 2. 2. quæst. 154. art. 9. ad 3. Caietanus ibidem. Alexander Alensis 3. p. quæst. 35. m. 6. vbi expressè dicit tantum lege diuina in veteri populo prohibitum matrimonium sororis cum fratre: & postea in solutione ad argumenta dicit coitui sororis cum fratre accidisse quod sit incestus. Ricardus in 4. d. 40. art. 1. quæst. 2. Durandus ead. d. q. vnica num 9. Scotus ead. d. quæst. vnica, qui planè asserunt in veteri lege diuino præcepto id matrimonium prohibitum, non verò naturali iure, Carthusianus ead. d. Abulensis. 1. Reg. cap. 8. q. 49. & sequent.

sequent. Armilla v. *dispensatio.* §. 9. & 10. Vera-Cruz in speculo coniug. 2. p. art. 25. Oleaster Genesis 20. Guillelmus Hamerus in eundem locum: & denique M. Luysius Legionensis sic censuit sub Philippo II. Matriti Aprilis. 22. anno 1589.

¶Pro hac etiam sententia videntur stare Hieronymus & Augustinus. Hieronymus in quæstionibus siue traditionibus in Genesim. *Nec dum quippe* (inquit) *inter patruos & patrũ filios nuptiæ fuerant lege prohibitæ, quæ in primis hominibus etiam inter fratres & sorores initæ sunt.* Et postea in eodem lib. Gen. 20. in illa. *Et enim verè soror mea est de patre, sed non ex matre. Id est,* inquit, *fratris eius est etiam filia, non sororis. Sed quia in Hebræo habet, verè soror mea est filia patris mei, & non filia matris meæ, & magis sonat quod soror Abrahæ fuerit, in excusationem eius dicimus nec dum illo tempore tales nuptias lege prohibitas.* Hæc Hieronymus. Nec verò repugnat Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei c. 16. vbi cum de fratrum coniugijs sermo esset, inquit: *Quid profectò quantò est antiquius compellente necessitate, tantò postea factum est damnabilius religione prohibente,* quibus indicat accessisse postea prohibitionem, per legem scilicet, diuinam, vt latiùs serperet genus humanũ, plenius necessitudinibus existentibus. Qua prohibitione secuta rectè dicitur postea nefas iam esse, idque contraria probatum consuetudine. Vnde circa medium capitis inquit: *Quod humano genere crescente & multiplicato, etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores, sic obseruari cernimus, vt etiam si peruersis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen consuetudo ipsam velit exhorrere licentiam: & cum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omninò licuerit, sic auersetur, quasi numquam licere potuerit. Ad humanum enim sensum vel alliciendum, vel offendendum mos valet plurimum.* Ecce legibus concessam licentiam nubendi dicit, quamuis per nefas leges affirmet, quia sine magna necessitate, quo ipso indicat iusta existẽte causa fieri licitè posse. Etiam consuetudine id receptum dicit, atque adeo prohibitionem non ab ipsa lege naturæ manasse.

¶Præterea si mores hominum consulamus, cum quod ab omnibus recipitur, satis indicet ab ipso iure naturæ manare, & quod modo ab his, modo ab illis satis etiam ostenditur non deduci ex naturæ principijs, reperiemus profectò matrimonium inter fratres, non ab aliquo libidinoso & communi sensu reiecto, sed apud multas gentes, easque prudentiæ laude florentes, vsu & consuetudine receptum atque probatum. Si ad tenebris obuoluta sæcula te conuertas, & quæ fabulosa

prop-

propter antiquitatem iudicantur, Saturnus duxiſſe dicitur ſororem Opem, Iupiter Iunonem, & quam plurima alia Deorum matrimonia, quæ poëtæ ac philoſophi finxerunt e fratribus conſtiterunt. Si vero ea reſpiciamus ſæcula, quæ literis commendata ſunt, & in hiſtoria viuunt, apud Ægyptios in vſu fratrum matrimonia referunt Diodorus & Pauſanias in Atticis. Ptolomeum nupſiſſe Arſinoe ſorori tradunt hiſtorici. Apud Athenienſes id in more receptũ affirmat interpres Ariſtophanis, fateturq; Ludou. Viues ad prædictum locum & caput Auguſtini.

¶ Ad hæc ex ſacris literis pro hac ſententia nonnulla colliguntur fundamenta. Primum ex Gen. 20. vbi eũ expoſtularet Abimelech, quod deceptus eſſet ab Abraham dicente Saram ſororẽ eſſe, reſpondit: *Cogitaui mecum dicens, forſitan non eſt timor Dei in loco iſto, & interficiẽt me propter vxorẽ meã.* Ac ne mendax cauſa mẽtitus crederetur, addit: *Alias autẽ & verè ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in vxorẽ.* Quæ verba, quãuis ſi illis vis inferatur, aut variè torqueã tur, in aliũ ſenſum deflecti poſsint, attamẽ planè & ſimpliciter, ac ſine tropo accepta noſtram ſententiam planè continent. Neq; obſtat quod Gen. 11. appellatur nurus Thare vxor Abrahã filij ſui, ſi enim filia eſſet non ita appellari deberet, dico enim tunc potius nomine nurus explicandam & ſignificandam, quã filiæ. Quare non probo, quod alij dicunt Sarai Ieſcham appellatã etiã fuiſſe in eo capite, vt conſtet filiam eſſe Haran. Id enim nullo cum fundamento aſſeritur. Neq; obſtat etiã quod Abrahamus, vt matrimonium celaret; & poſtea etiam Iſaac ſororis appellationem ſuis vxoribus indiderint, quæ inutilis ſimulatio eſſet ſi coniugia cum ſororibus eſſent eo tempore in vſu. Ea enim excuſatione optimo conſilio vſi Abrahã, & Iſaac: quia licet ea coniugia inter aliquos celebrarentur, at nõ ita frequenter, vt ſtatim de quibuſuis fraterno ſanguine iunctis ſuſpicari etiam id facile poſſent.

¶ Sed addo etiam ex 2. Reg. 13. argumentũ aliud deſumptũ ab exẽplo Thamar ſororis Amõ, quæ ad illũ inquit. *Noli frater mi, noli opprimere me, vel facere ſtultitiam hãc quin potius loquere ad regẽ qui nõ negabit me tibi.* Quo inaniter ſe puella defendere conaretur, ſi illicitũ inauditum, nõ vſu receptũ; aut quod iuſta ſubſiſtente cauſa fieri nõ poſſet cõiugiũ. Nec vero dici poteſt Thamar nõ fuiſſe filiã Dauid, ſed priuignã, vt cõſtat ex eodẽ capite, & lib. 1. Par. c. 3. vbi enumeratur inter filios Dauid. Nec etiã dici poteſt illã nõ fuiſſe ſerio & ex animo locutã, ſed tãtũ vt iuuenẽ inſanientẽ eluderet, cũ poſtea dixerit. *Maius eſt hoc malũ, quod nũc agis aduerſum me expellens*

pellens

pellēs me, volebat iam scilicet patre cōsentiēte more cōiugis cū Ammone fratre permanere, idq; satagebat. Quicūq; certè hæc duo attēte expēderit, licet nō cōcedat certā esse opinionē quā defendimus, dabit tamē cū magna probabilitatis specie asseri posse illā sacris literis cōfirmari.

¶ Deinde sententiam istā deducere conabor ex nonnullis pōtificū respōsis, conciliorūq; decretis. Agathēse cōciliū c.61. cū aliquas incestas cōiūctiones enumerasset, sub didissetq; vniuersè, vt omnia quæ dixerat & dicēda superterat, vno verba cōprehēderet, tā inter cōsanguineos, quā affines, cōcludit. *Aut qui ex propria cōsanguinitate aliquā, aut quā cōsanguineus habuit cōcubitu polluat. aut duxerit vxorem.* Cū ergo hæc omnia matrimonia prohibuisset, inquit, *Quod ita præsenti tēpore prohibemus, vt quæ sunt ante nos instituta nō dissoluamus.* Quo decreto cōuinci videtur ea matrimonia valere potuisse. Pone enim fratres aliquos matrimonio coniūctos tēpore eius decreti, inquiro an essent dissoluēda cōiugia illa, vel secus, si hoc secundū vinco quod volo, valuisset, scilicet, si vero dissoluerētur id manifestè est contra tenorem decreti, quod eisdem verbis receptum in Epaunensi ca.30. & alijs concilijs, quæ supra retuli.

¶ Sed expēdo alia verba eiusdē decreti, quæ nisi fallor, apertè & sine ambage continent nostræ sententiæ decisionē. Inquit enim. *Si quis, relictam fratris quæ pene prius soror extiterat, carnali coniunctione polluerit: si quis frater germanam vxorem acceperit.* Inquiro enim quis sit horū postremorū verborū sensus. Ego quidē eum, quam præ se ferūt, esse intelligo, scilicet, ne quis frater germanā suā vxorē accipiat, alius enim esse nō potest. *Germanus enim* inquit Seruius Æneid.5. est, *secūdū Varronē in libris de gradibus, de eadē genitrice manans, nō vt multi dicūt, de eodē germine. Secundum quē, benè nunc Ericē Butæ & Veneris filium Æneæ dicit esse germanum.* Si enim quis existimauerit sensum esse ne frater eius, qui vxorem duxit, ducat in vxorē germanā vxoris primi mariti, ridiculus erit; duo enim fratres duabus sororibus nubere nullo vnquā affinitatis genere primo, secundo & tertio prohibiti fuerūt. Si autem quis dicat ibi præcipi ne frater, ducat germanam vxoris suæ, quam prius habuerat, non minus alienus sensus est: tū quia in omnibus codicibus, quos ego hactenus reperire potui, inuenitur germanā vxorē nō vxoris & in c. de incestis, 35. q.2. & 3. eodē modo legitur. Quare corruptū esse textū dici nō potest cū aliquo fundamēto. Tū etiā quia quorsum diceret, *si quis frater,* sed absolutè, *si quis ducat germanā vxoris.* Nō ergo est aliud quod referat illa vox, germanā, nisi vocē illā frater & è cōtra. Nec dici potest hac secūda clau-

clausula idem significasse, quod prima, vt ex ipso contextu satis liquet. At statim dicit Agathense concilium se non dissoluere antea secus instituta coniugia. Ergo sentit de omnibus matrimonijs in illis talium gradibus expressim prohibitis valere posse coniugia, alias illos relinqueret in manifesto peccato. Epaunense etiam cap. 30. *Si quis*, inquit, *relictam fratris, quæ pene prius soror extiterat, carnali coniunctione violauerit, si quis germanam vxorẽ acceperit*. Additque etiam se non dissoluere antea inita coniugia. Aurelianense IIII. cap. 27. *Secundum statuta, inquit Epaunensium canonũ ea seueritas teneatur*. Turonense II. cap. 22. Epaunensis meminit licet legat, *Si quis germanam vxoris duxerit*, cum tamen in ipso Epaunensi, & Agathensi tantum legatur *germanam vxorem*. Et quidem ita esse legendum, præterea, quæ diximus, constat ex eo, quia matrimonium cum duabus sororibus iam prohibitum erat priori clausula, eo ipso, quo prohibetur matrimoniũ vnius vxoris cum duobus fratribus. Quare his verbis, quæ induximus, tantum prohibetur matrimonium fratris cum germana.

¶ Deniq; nulla ratio est, quæ oppositum nõ solum efficaciter, sed nec magna cum probabilitate conuincat. Quod enim nũquam hactenus dispensatum sit à Pontifice Romano, parum refert, licet demus falsa esse, quæ memoriæ prodita sunt de quadam dispensatione tam quia in ista causa, & quæ necessaria ad dispensandum in eo gradu esset, non se se occurrit: tum etiam, quia quãtum ex allatis decretis colligi potest, verosimile est nonnulla matrimonia inita inter fratres valuisse, aut saltim ex illis decretis colligitur non obscurè dispensatio, cũ concedant vt secus inita coniugia perseuerent; quod olim, vti diximus, ad Episcopos pertinebat. Tũ denique inquiro ab istis, quando audiuimus, vel legimus dispensasse Pontificem, vt quis nubat duabus sororibus; & tamen nostra ætate dispensatum in eo est à Clemente Octauo, & superioribus annis concessum, vt relictam fratris alter acciperet: & tamen ignoro an prioris dispensationis prioribus sæculis vllum extet exemplum.

¶ Neque etiam efficax magis ratio est, quæ ex turpitudine desumitur, ac videtur inesse in eo quod frater suam vxorem agnoscat. Nam ex eo efficitur tantum illicitum illud quidem coniugium iure naturali sine magna causa, attamen non video vnde colligatur esse irritum. Addo etiam non minorem, imò quantum ego iudico maiorem, aut saltim æque grauem turpitudinem carni in eo quod idem duas sorores ducat vxores, aut duo fratres eidem vxori copulentur, vtroque consummato matrimonio. Quis id neget?

get? & tamen dispensari in eo posse, & iure naturali valere matrimonium nullus catholicus ambigit. Æque grauis, imo grauior turpitudo cernitur in eo, quod quis nouercam, aut priuignam ducat vxorem, vel relictam auunculi: & tamen solo ecclesiastico impedimento ea coniugia dirimuntur, vt ex citatis canonibus deducam postea. Item non minor turpitudo relucet, quod matrimonium infidelium consummatum dissolui possit, & vterque cum altera columnare, coniuge superstite & tamen autoritate pōtificis fieri posse nō pauci docuerunt. Nō ergo ratio ex turpitudine desumpta vires habet. Adde multo minorē eā turpitudinē esse, si matrimoniū esset inter fratres non vterinos, sed tātū ex eodē patre, non matre, quales erant Sara, & Abraham, Ammon, & Thamar.

¶ Id autē quo nōnulli monētur, quod suspecta redderetur cohabitatio fratrū, si inter illos matrimonia licerent, friuolum est. Neq; enim ego licere dico sed nō licere, valere tamē naturali iure. Quod autē id periculū sequeretur, nō ostēdit inualidū, sed vt plurimum illicitū. Idemq; argumentū fieri posset ad reddendā suspectā habitationē cū relicta fratris aut cū duabus, sororibus, & cum sobrina, quæ tamen absq; suspicione cū patruis habitant sociis & fratribus maritorum: & absq; controuersia certissimum est iure naturali valere & tantū Canonice impediri? Adde etiam filios legales simul cū naturali, & tamē inter legales nullū impedimentū est, & inter legales & naturales tantū ecclesiasticum, quare ex eo quod natura velit cōmunem esse habitationē fratrū tantum colligitur iure optimo Deum olim in veteri lege, & nunc in noua ecclesiam impedimētum constituisse, vt scientes se inualide contrahere, etiā si attentarent abstineant à concubitu.

¶ Nec deniq; illā vim habet quod desumitur argumentū ex responso Innocentij III. in c. *gaudemus*, de diuortijs dum tātū dixit matrimonia inter infideles contracta in secūdo tertio, & quarto gradu cōsanguinitatis non debere dissolui. Nā in primis Innocētius respōdit ad id quod quæsitum erat, tantum autem de illis gradibus fuerat quæstio proposita; quare quod attinet ad primū gra. dunec negat, nec definit. Et quāuis daremus negare Innocentium matrimonia esse valida in primo gradu deberet intelligi de recta linea consanguinitatis, id quod etiam respondeant necesse est, qui sentiunt matrimoniū in omni gradu lineæ rectæ esse inualidū iure naturæ. Nā de omni gradu lineæ rectæ quam transuersalis nō agere Pontificē ex eo constat quia cū ea decisio pōtificis, tā habeat locū in cōsanguinitate quā affinitate, constat tamē in primo gradu affinitatis lineæ rectā dis-

pensatum. Ac tandem concludamus nihil in ea conditione cerni, quod tollat fines matrimonij, aut eius substantiam, quod necessarium esse vt diceremus iure naturali impedire & dirimere.

¶ Maneat ergo iure naturæ validum esse matrimonium inter fratres, vnde & iusta subsistente causa dispensari in eo posset à Romano Pontifice, & expediret aliquando id fieri, Iusta tamen mihi causa videretur vt quod exempli causa dictum sit, si Hispaniarum princeps, cum ex vna parte digna tanta regia maiestate vxor non esset, nec sine graui inconuenienti iuxta prudentem æstimationem etiam adhuc illam ducere non posset, & ex alia parte illæ, quæ pari coniugio copulari possent essent aut hæresi infectæ, aut suspectæ, vnde probabile periculum immineret, vel peruertendi regis, vel inficiendi regni quod non est difficile euenire: posset certè iustè dispensari, vt cum sorore nuberet, maximè si vterina non esset. Ita mihi videtur sub sedis Apostolicæ iudicio, quæ an adhuc in eo casu expediret, prouidè, vt reliqua omnia, & maturè consideraret.

(?)

De impedimento affinitatis ad easdē quæstiones.

Cap. XXXVIII.

Probibitum connubium cum affini, & de affinitate orta ex illicita copula nonnulla explicantur.

§. I.

AFfinitas est propinquitas aliqua orta ex copula siue coniugali, siue illicita, estq; fere semper impedimentū dirimens, vt ex multis canonibus constat, quos modo citauimus. Hi sunt seruato temporis ordine Higi. c. *si qua mulier.* 35. q. 10. Fabianus. in. ca. *de propinquis.* Illiberritanū c. 61. & c. 66. Neocæsariēse c. 2. Iulius I. c. *nullū in vtroq;* 35. q. 2. Agathense c. 61. Epaunēse c. 30. Toletanū 2. cap. 5. Aurelianēse primū, capite. 20. Aurelianense 2. ca. 10. Vigilius epist. 3. Aurelianēse 3. c. 10. Aruernense c. 11. Turonense 2. c. 21. cōfirmato Epaunēsi decreto. Parisiense 3. c. 4. Lugdunēse 2. c. 4. Matisconēse 2. c. 18. Altisiodorense c. 27. 28. 29. 30. 32. Gregorius I. li. 12. epist. 31. interr. 6. & inter. 7. epist. 32. col. 1. & co. 3. Gregor. II. epis. 14. Romanū 1. sub Gregor. 2. c. 5. 7. 9. Zacharias epis. 1. col. 2. in fin. Romanū. 1. sub Zacharia c. 6. Romanū. 2. sub Zacharia.

ria. Damnat eum qui duxerat vxorem defuncti patris Arelatense 4.c. 11. eadem habet quæ in Epaunensi Cabilonense 2.ca.29. Moguntinũ sub Leone III.& Carolo c.56.& c. 54. Moguntinum sub Rabano c.29 & c.30. Vuormatiense c.32. & 78. Gregorius VII.li.7.epist.9.lib.8. epist.3. Angl.canum sub Gregorio VII. Alexander III.in appẽd.concilij Lateranensis p.6.c.32. Lõdinẽse sub Innoc.III c.10, Nouissimè Tri.ses.24.c.3. Oritur autẽ affinitas etiam si copula sit cũ fœmina inuita & coacta c.*ad discretionem*.de eo qui cognouit,& siue sit cũ fœmina dormienti aut vigilanti:vt autẽ cõtrahatur affinitas necessaria est in primis carnalis copula. Vnde si semẽ alicuius viri ope dæmonis defeeratur in vterũ fœmineũ nõ cõtrahitur affinitas,quidquid dixerit Thomas Sanctius li.2.disp.21.n.2. quia illi nõ sunt facti vna caro, nec sibi adhæserunt,&alias innumeros scrupulos injiceret ea opinio dubitātibus hominibus an ab illis dormientibus decisum semen raptũ à dæmone,alioq; delatũ esset. Vnde neq; si casu ad se traheret vterus fœmineus semẽ viri cũ ea ludẽtis cõtraheretur affinitas. Requiritur præterea vt in ea copula sit effusio veri seminis,qua ratione ex copula Eunucho tũ vtroq; teste carentiũ nõ oritur affinitas vlla neq; ex copula nõ cõsummata aliquorũ, si ante decisionẽ seminis separẽtur. Parũ autẽ refert ad affinitatẽ cõtrahendã quòd fœmina seminet vel nõ cũ eius semẽ ad generationẽ nõ esse necessariũ sit cõstās opinio. Debet autẽ ea effusio seminis fieri intra vas naturale copula interueniente:quare si quis extraordinarie polluat fœminã aliquã,vel in vase præpostero, vel emittẽs semẽ post extractũ è vase naturali mẽbrũ,quãuis postmodũ casu illabatur semẽ in naturale vas nulla resultat affinitas,c. *extraordinaria*.35.q.2.& 3.

¶Computãtur autẽ gradus affinitatis hac ratione. Qui copulantur nõ cẽsentur esse affines, sed quasi stipes & truncus,vnde sumitur initiũ affinitatis. Eius nõ alij sunt gradus quã cõsanguinitatis. Vnde eã regulã tradiderũt nobis cõciliorũ decreta,quam postea amplexi sunt scholastici cum D.Thoma,& DD. omnes iuxta parentelam viri numerandam etiam vxoris,& ita quo gradu quis distat in consanguinitate à viro,eodem gradu affinitatis distat ab eius vxore. Ita concilium Moguntinum sub Rabano cap. 30.& Vuormatiense c.78.

¶Deinde obseruandũ affinitatẽ ortã ex copula fornicaria olim non minus extendi,quã ex licita:canones enim antiqui, quos modo citãuimus eodẽ modo de cõiugali & illicito ac incestuoso cõcubitu loquũtur. Nũc autẽ iure nouo cõcilij Tridẽtini tãtũ extẽditur ad secũdum gradũ inclusiuè. Hoc autẽ impedimen-

mentum affinitatis ortum ex copula illicita, nullo modo dirimet matrimonium iure naturali, imo vix impediat aut saltim culpa tantum venialis erit, si quis cum affine ex copula fornicaria contraheret, quare tantum impedit, & dirimit iure ecclesiastico. In alijs autem gradibus exceptis duobus nec impedire iam dudum, declarauit Pius V.

¶ Sed quaestionem habet loco, an si quis maritus cognoscat mulierem tertio vel quarto gradu cum sua vxore coniunctam sibique eodem gradu affinem, impediatur à petitione debiti coniugalis. Paulus Comitolus lib. 1. responsion. moralium. quaestion. 138. numero. 2, existimauit esse incestum & impedire ius exigẽdi debiti. Probat primo, quia incestus grauius crimen est quam adulterium cap, *adulterij*, 32. quaest. 7. qui canon est Augustini in lib. de Adulterinis coniugijs. Incestum enim in luxuriae naturalis speciebus esse omnium pessimum docet Diuus Thomas 2. 2. quaest. 154. art. 12. quod etiam liquet ex cap. *quemadmodum* §. *sunt enim*, eadem causa & quaestione. Cum ergo adulterium priuet iure petendi debitum multo magis incestus. Deniq; quia cõmunis DD. omnium sententia est absq; distinctione vlla incestũ afferre impedimentũ debito exigẽdo.

¶ Verum mihi videtur probabilius eiusmodi maritũ nõ impediri ab exigendo debito. Docet Nau. lib. 4. con. de cons. consi, 3. n. 2. 3. 4. qui & addit de ea re in sacro poenitentiariae praetorio disputatum esse & integram relictam esse quaestionẽ. Toletus quoq; insinuare videtur li. 7. su. c. 11. Huius sententiae nõ aliud mihi maius fundamentũ est, nisi quia haec impedimenta constãt iure ecclesiastico. Nullum autẽ ius statuit hoc, eiusmodi incestũ impedire à debiti exactione. Nã iure cõcilij Tridentini coitus illicitus gignit affinitatem tantũ vsq; ad secundũ gradũ. Cũ ergo nõ pertingat ad vxorem eius mariti, nullũ est in iure fundamentũ, vt impediri dicamus debiti petitionem. Argumẽtũ autẽ quod ex adulterio sumitur nullius momẽti est: neq; enim adulter peccat, si petat debitũ, vt ex supra dictis constare potest.

De affinitate orta ex copula coniugali.

§. II.

QVod attinet ad affinitatẽ ex copula cõiugali, nõnulla iure antiquo sancita sunt, quae iam abolita. In primis tria erãt affinitatis genera, & in nullo eorũ generũ matrimoniũ validũ. Cõstat ex c. *de propinquis*. c. *cõtradicimus*. c. *porro*. 35. q. 2. & q. 10. per totam. Glossa decretalis Innocentij

III.

III. in c. *non debet*, de consanguin. hac ratione his verbis genera affinitatis designat. *Si vis habere primum genus affinitatis, adde per carnis copulam alicui de tua consanguinitate aliquam personam, & illa est affinis omnibus consanguineis viri sui in primo genere affinitatis; & hoc genus tantum prohibitionem habet. Vnde mortuo viro illius mulieris puta fratre tuo illa non potest habere aliquem de consanguinitate viri sui. Ergo patet quod omnes consanguinei, & consanguineæ vxoris meæ sunt mihi affines in primo genere affinitatis. Si vis habere secundum genus affinitatis, adde personam per carnis copulam primo generi hoc modo Vxor fratris mei est mihi in primo genere affinitatis, mortuo fratre meo adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in secundo genere affinitatis: & ille secundum antiqua iura non poterat illa mortua accipere aliquem & consanguinitate prioris mariti vsque ad quartum gradum si vis habere tertium genus adde personam personæ per carnis copulam secundo generi, & sic habes tertium genus.* Apertius illa explicat Soto in 4. distin. 41. qua stion. vnica. secutus Diuum Thomam, Bonauenturam, Ricardum, quos citat, si Maria fratri meo esset matrimonio coniuncta, erit mihi affinis in primo genere. Si autem fratre meo defuncto eadem Maria ducat Petrum ille fiebat mihi affinis in secundo genere. Et si Maria defuncta, ducat Petrus Annam, illa efficiebatur affinis in tertio genere. Qua ratione fieri poslet vt quis gener vxorem soceri sui habeat, & è contra, si illi secundò nubat. Verum iure nouiori concilij Lateranensis sub Innocentio III. capit. *non debet*, de consanguinitate. Secundum & tertium genus affinitatis omninò sublata sunt, ita vt iam; neque impediant, neque dirimant.

¶ Præterea iure antiquo affinitas ad septimum gradum extendebatur, vel ad eundem, ad quem consanguinitas idque fere omnibus canonibus, in quibus de hoc impedimento agitur, statutum est quamuis etiam nonnulli ex eis ad tertium, & quartum gradum limitauerint. Hi sunt decretum Higinij Papæ & habetur. cap. *si qua mulier*. 35. quæst. 10. & cap. *& hoc quoque*. 35. quæst. 2. Fabianus cap. *de propinquis*, eadem Gregorius I. lib. 12. epist. 31. interr. 6. ex dispensatione. Gregorius II. epist. 14 Moguntinum. sub Leone III. cap. 54. Moguntinum sub Rabano cap. 29 Quod vniuersali lege sancitum in Lateranensi sub Innocentio III. cap. *non debet*. de consanguinit. & recenter confirmatum in Tridentino loco cit.

¶ Solum superest explicandum: an in aliquibus gradibus affinitatis matrimoniū sit, *nullum iure*. naturali:

rali? Et vt in re non nimis difficili parum immoremur, præmittamus in primo gradu lineæ transuersalis non esse irritum coniugium iure naturæ, cum in eo gradu sæpe iam dispensarit ecclesia, matura etiam præcedente consultatione, & summo consensu catholici docuerint inlite mota de matrimonio regis Angliæ Henrici octaui. Quod si Ioannes Baptista Herodem reprehendit quod vxorem fratris haberet diuersa longe species facti est, tum quia abstulerat illam Herodes viuente fratre, vt insignes DD. tradunt, quod nunquam licuit in veteri lege nisi repudium præcederet, tum etiam, quia licet defunctus esset frater Herodis, non licebat lege veteri vxorem fratris relictam accipere, nisi sine liberis decessisset, Herodis autem frater reliquerat filiam Herodiadem. Quare tantum excæcata libido ad eiusregni supplicium iustorum probationem, & ecclesiæ examen, illi negotio vires addere potuit, vt ob id matrimonium dispensatione pontificia contractum in litem adduceretur. Quod autem illud matrimonium prohiberetur Leuit. 18. & 20 nihil probat, cum cessante lege veteri tantum id habere vim debeat, quod lege natura li aliâs irritum esset. In multis enim gradibus prohibetur matrimonium in Leuitico, in quibus non est irritum naturæ iure. Quare in hoc iam nequaquam audiendi non nulli ex antiquis Theologis qui iure naturali irritũ affirmarunt.

¶ An autem in primo gradu lineæ rectæ affinitatis sit matrimonium nullum, non idem omnes sentiunt. Nam Canariensis de matrimonio regis Angliæ, Soto in 4. dist. 41. q. vnica art. 3. Couarruuias 2. p. de matrim. c. 6. §. 10. n. 6. post Victoriam relect. de matrimonio, 2. par. num. 5. Bellarminus lib. 2. de matrim. cap. 28. censent iure naturali impedire, & dirimere, ita vt contractum matrimonium inter vitricum & priuignam, & inter priuignum, & nouercam sit ipso iure naturæ nullum. Fundamenta referam simul, ac diluam.

¶ At mihi semper probabilius visum est non esse inualidũ matrimoniũ in eo gradu iure naturali, sed tãtum ecclesiastico quamuis ob reuerentiam debitã turpitudine non carere videatur, vnde, nisi iusta subsistente causa illicitè fieret. Hanc sententiam tenet Abulensis, 1. Re. c. 4. quæst. 152. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 9. probabilem putat Soto in 4. loco cit. Fernandus Rebellus 2. pa. de obligat. iustitiæ. lib. 3. quæst. 15. num. 10. Et quidem ea quæ dixi c. præcedenti §. 3. de fratrum matrimonio hanc etiam sententiam persuadent. Nam in eo canone 61. concilij Agathensis, & can. 30. Epaunensis expressè prohibetur matrimonium cum priuigna, cum nouerca relicta fratris, relictaq; auunculi.

tuli. Et tamen præcipitur ne ante eam prohibitionē matrimonia contracta dissoluantur. Quod euidenti argumento est, illa coniugia valere & dispensabilia ea impedimenta in primo gradu. Quæ decreta posterioribus concilijs confirmata diximus.

¶ Præterea idem manifestè demonstro ex concilio Aurelianensi. III. cap. 10. vbi hæc habentur. *De incestis coniunctionibus ita quæ sunt, seruentur, vt hi qui aut modo ad baptismum veniunt, aut quibus patrum statuta sacerdotali prædicatione antea in notitiam non venerunt, ita pro nouitate conuersionis, ac fidei sua credidimus consulendum, vt contracta huiusque huiusmodi coniugia non soluantur, sed in futurum, quod de incestis coniunctionibus in anterioribus canonibus interdictum est, obseruetur, idest, vt nequis sibi sub coniugij nomine sociare præsumat relictam patris, filiam vxoris, relictam fratris, sororem vxoris, sobrinam, consobrinam, vel relictam auunculi, vel patrui.* Quid apertius? Ecce vult manere eiusmodi coniugia in infidelitate contracta, & non dissolui. Ergo gradus affinitatis inter vitricum & priuignam; inter priuignū & nouercā, relictam fratris, aut sororem vxoris non dirimit naturali iure. Imo & eos qui ignorātia legum ecclesiasticarum ea matrimonia cōtraxerunt, idem concilium statim decernit nō separandos. Nō viderunt ista nostri Theologi, sicut neq; ea, quæ adduxi pro matrimonio fratrum: vnde non mirum, si ex antiquæ doctrinæ ignoratione in varia placita distrahantur.

¶ Deniq; nulla sunt fundamenta quibus opposita sententia nititur. Nam quod Paulus inquit 1. Cor. 5. *Auditur inter vos fornicatio, qualis neque inter gentes ita vt vxorem patris sui quis habeat*, diuersum longè habet sensum, potiebatur enim illa viuente patre, quod & innuit Paulus 2. Cor. 7. *scripsi*, inquit, *non propter eum, qui fecit iniuriam, nec propter eum qui passus est.* Adde matrimonia cum nouerca non esse inaudita inter gentes, vt constat ex dictis & testantur Speculum, Soto, Nauarrus, & alij.

¶ Quod item adduci potest ex naturali reuerentia, quā priuigna debet vitrico, atq; nouercæ, non id tū roboris habet, ex eo enim vt plurimum fit cū peccato contrahi, nisi iusta excuset causa. Adde etiam non minorem reuerentiam deberi à filijs spiritualibus, & legalibus suis parentibus, & tamen ex omnium sententia constat, esse impedimentum tantum ecclesiasticum, & non iuris naturalis. Huius etiam argumenti vim eleuant ea, quæ supra in simili argumento diximus pro matrimonio fratrum.

¶ Nec deniq; obstat, quod concilium Aruernense sub Vigilio Papa c. 11 cū prohibuisset matrimonium

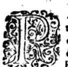
cum priuigna inquit eum, *qui fecus ausu sacrilego auctoritatem diuinæ legis & iura naturæ perrumpere*. Cuius canonis sententia probatur in Concilio Turonensi 2. ca. 22. Hæc enim verba ab omnibus explicāda sunt, cū prohibuerit etiam matrimoniū cū sorore vxoris, aut relicta fratris. Quare ea tantū dixit cōcilium quia iure naturæ matrimoniū id videtur turpitudinē aliquam continere, atque adeo illicitum, nisi iusta excusetur causa, propter quam etiam ecclesia dispensare possit iuste in sua prohibitione.

¶Ex dictis colligitur, si quis in infidelitate affinitatē contraxisset, nō impediri ne contrahat, si eius legibus quibus tenetur, ea matrimonia sunt valida. Id quod solum verū existimo si matrimoniū cōtrahatur in infidelitate, nam si baptizetur ante cōtractū matrimoniū, cū iam legibus ecclesiæ teneatur & illis ille re vera sit affinis, non potest valide inire cōiugium, vt tenet Speculū 1. p. art. 5. & art. 47. pro qua sententia sunt Iohannes Andreas Cardinalis, Butrio, quos citat licet nō sequatur Sanctius disp. 65. n. 8.

CAVSA. XXXVI.

De impedimento raptus.

CAP. XXXIX.

Raptus communi certaque definitione dicitur violenta extractio è domo parentū. Ex quo fit eum qui vim nō infert sed vel precibus illā extrahit è domo parentū, vel quia illa iā cōsensit in matrimoniū, raptorem nō dici, neq; raptorū pœnis subiacere. Id quod cōstat ex cōcilio Romano sub Zacharia ca. 4. vbi excōmunicatur raptor, *nisi*, inquit, *eā desponsatam habuerit*: & apertè Lucius III. ad Burgensem Episcopum: *Respondemus, quod cum ibi raptus dicatur admitti, vbi nihil antea de nuptijs agitur, iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum, & prius eam desponsauerit, quam cognouerit, licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuisse.*

¶Verum vt ea, quæ de hoc impedimēto ius canonicum statuit, distinctè percipiātur, more nostro diuisis temporibus, & sæculis quid de

hoc

hoc ecclesia decreuerit proponamus illud interim repetentes, quod sæpè supra notauimus, in his magnas partes Episcoporum fuisse & in his impedimentis multa ordinasse, & reuocasse, prout expedire iudicabant.

11 ¶Igitur circa hoc impedimentum tria tempora obseruo. Primũ ab initio nascentis ecclesiæ, & Apostolorum sæculo vsq; ad Tridentinum. Secundum inter mediũ quoddam ante tempora Innocentij III. vltimum à Tridentino. Dico igitur à primis ecclesiæ temporibus vsq; ad Tridentinum vt plurimum obseruata lege raptum non alia ratione fuisse impedimentum ecclesiasticum, nisi quatenus, vel quandiu consensus raptæ deerat. Cumq; consensus iure naturali ad matrimoniũ requiratur, exinde efficitur non alia ratione diremisse matrimoniũ, nisi quia vis illata ac consensus coactus dirimit matrimonium, de quo iam supra c. 29. §. 13. atq; adeo iure naturali dirempta matrimonia per raptum: si enim puella, etiam in potestate raptoris consistens, & quandocumque consentiret, tenebat matrimonium. Id constat ex Apostolorum c. 66. quo non aliam permittitur ducere, nisi raptam, etiam si pauper sit, & colligitur ex Aurelianensi 1. c. 4. vbi indicatur matrimonium cum raptore valere, si puella raptori consenserit, quamuis restitui patri iubeatur, & raptor ille addici in seruitutem, aut pretio se redimere. Idem colligo ex concilio Meldensi c. 64. quibus insinuatur valere matrimonium, etiam in potestate raptorum & c. 65. vbi præcipitur, vt si qui raptores nondum nupsissent raptis tempore illius cõstitutionis, separentur, & patri filiæ restituerentur primum & postea nuberent de consensu partiũ. Idem indicat Nicolaus I. epist. 30. & Innocentius III. idem apertissimè statuit c. fin. de Raptoribus. id quod vsque ad Tridentinum prole ge vniuersali fuit.

¶Dixi quidem id ab Apostolorum temporibus vt plurimum obseruatum, quia inter hæc annorum spatia apud quasdam ecclesias nonnullis Episcopis in concilijs decernentibus raptus impedimentum fuit ad quouis modo incundum cõiugium tamcum rapta, etiam si redderetur potestati parentum, quæ in cumalijs. Vtrumq; disce clarissimè ex canonibus, quos subijciam. Meldén. can. 66. statuit, vt in posterum raptor sine spe coniugij perpetuo maneat. At synodus Regiaticina sub Leone IIII. cap. 10. *Quæ vero vel viduæ vel adhuc sponsæ non fuerint, & absq; ipsarum & parentum voluntate raptuntur, nihilominus, vel parentibus, vel propinquis restituantur & alijs, si voluerint, nubant: nam ipsorum à quibus raptæ sunt legitimæ domum vxores nullatenus esse possunt.* Et concilium Cabilonense &

habetur cap. de puellis, 36. q. 2. ibi, *Iuxta canonicam auctoritatem ad cõiugia legitima raptores sibi vendicare nullatenus possint.* Et ca. fin. eadē q. quod citatur ex Aquisgranensi concilio, *Eas, inquit, nullatenus habeant vxores, quamuis in post modũ conueniat, aut eas dotauerint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint.* Verum ea quæ his canonibus statuta sunt, priuatæ quædam leges fuerunt ab his, apud quos celebrabantur concilia, seruatæ, cum penes ipsos ea potestas tūc esset constituendi impedimenta. Præualuit antiqua lex denuò confirmata auctoritate Innocentij III. in d. cap. fin. de Raptoribus.

¶ Tertiò deniq; nouissimo iure concilij Tridentini sessio. 24. c. 6. Raptus cœpit etiam esse impedimentum ecclesiasticū, antea enim, vt dixi, dirimebat naturali iure tantum quandiu voluntas raptæ, & consensus deerat. In eo enim capite hæc dicuntur; irritum, scilicet, esse matrimonium quandiu rapta in potestate raptoris fuerit, secus tamen, si ab eo separata, & in loco tuto ac libero constituta ei nubere voluerit.

¶ Circa quod decretum duo breuiter obseruanda. Primum tantum habere locum in his locis, in quibus receptum est Concilium Tridentinum, alias seruandum quod antiquo iure statutum est in d. cap. fin. de Raptoribus. Alterum est id decretum tantum intelligendum esse de raptoribus, nec extendendum ad raptrices fœminas vt notat Speculum in Append. ad artic. 32. 1. p. difficile enim ius præsumit viro eam inferri violentiam. Quamuis, si re vera esset etiam iuueni allata vis, matrimonium esset nullum iure naturali ob consensum coactum.

¶ Verum aduersus raptores multæ editæ leges ecclesiasticæ, quæ varijs adhibitæ pœnis illos deterrere conabantur. Potissima excommunicatio fuit à primis ecclesiæ temporibus Apostolorum cap. 66. Chalcedonense act. 1. cap. 27. cum consentientibus & adiuuantibus, & si clerici deponi iubentur Symmachus epistol. 5. Romanum 1. sub Gregorio II. cap. 10. & 11. Romanum sub Zacharia c. 7. Parisiense, & habetur cap. de puellis hac q. 2. Regiaticinum sub Leone IIII. ca. 10. Nicolaus I. epist. 30. Vuormatiense cap. 77. idem repetit, quod Chalcedonensis Canon statuerat, Metense cap. 7. & nouissimè Tridentinum loco cit.

¶ Sed & præterea raptor vendi iubetur in seruum patri puellæ, aut se redimere pretio conceditur, & hoc si ad ecclesiam confugerit in concilio Aurelianensi 1. cap. 4. Filij ex raptu ante coniugium suscepti inhabiles sunt ad dignitatem ecclesiasticam & etiam si postea ex coniugio nascantur, inhabiles esse volunt

volunt ad sacros ordines Meldense cap. 64. & raptores sine spe coniugij remanere. Et denique Tridentinum præter excommunicationem alias addit pœnas in raptorem & dantes consilium, auxilium, & fauorem. Decernit enim eos perpetuò infames, & omnium dignitatum incapaces, clericos de proprio gradu decidere: & vt raptor insuper teneatur raptam, siue duxerit, siue non duxerit, decenter dotare iudicis arbitrio. Quæ tamen pœna locum non habet ante ipsius iudicis sententiam, vt constat ex verbis, & tenore decreti. Ac de his hactenus.

¶ Hic subsisto, lector iustis quibusdam de causis cogentibus: nec plura in lucem edimus hoc volumine, daturi tamen statim seorsim, ne grauemus fortasse quemquam. Appendices tres ad tractatum istū. Vnam de impedimentis non dirimentibus. Alteram de dispensationibus. Tertiam de sponsalibus. Paratæ iam quide m vt istum tractatum sequerentur: sed cum vires ad excudendum non suppetant, separare compellimur.

(?)

INDEX EORVM, quæ in hoc Commentario continentur.

De vi-

De pu-

CAVSA. XXVIII.

CAVSA. XXIX.

CAVSA. XXX.

De im-

CAVSA. XXXV.

CAVSA. XXXVI.

ERRATA.

PAG. 44. col. 2. li. 13. cum. leg. cum. pag. 61. col. 2. li. 9. cõnersio. le. cõuersio. pag. 102. col. 1. li. 14. virutum. le. virtutum. pag. 106. col. 1. lin. 33. perfecuiones. le. perfecutionet. pag. 108. col. 2. li. 31. apotata. le. apoftata. pag. 112. col. 2. li. 14. annos. le anno. pag. 137. col. 2. li. 15. fœminis. le. fœminas. pag. 144. col. 1. lin. 11. ritias. le. rixas. pag. 149. col. 1. li. 28. cominur. leg. minus. li. 35. faculate. le. facultate. pag. 150. col. 2. li. 18. marrimonio. le. matremonium. pag. 156. col. 1. li. 29. aculrium. le. adulterium. pag. 161. col. 2. lin. 26. quin. le. qui in. pag. 189. col. 2. li. 25. 26. 27. coniũgiũ. corpore. ftaru coniungium. corporũ. ftare. pag. 203. col. 2. li. 30. conditionem. le. conditione. pag. 207. col. 2. li. 20. ift. le ifte. pag. 216. col. 2. li. 11. illi. le. illis. p. 231. col. 2. li. 10. ameplius. le amplius. pag. 232. col. 1. li. 17. quem. le. quem. pag. 237. col. 2. li. 10. profefsionem. le. profefsioni. pag. 243. col. 1. li. 2. teneantur pag. 248. col. 2. li. vlt. decernint. le. decernunt. pag. 261. col. 1. li. 1. deficiũt. le. definiunt. pag. 307. col. 1. li. 29. verfis. le. verbis. pag. 323. col. 2. li. 10. 13. Parochum. letheli. le. parochns lethali. pag. 333. col. 2. li. 20. alij. le. alijs. pag. 341. col. 2. li. 23. oftendum. le. ftandum. pag. 243. col. 1. li. 29. parenus. le. parentes. col. 1. li. 27. 30. reftiugens. eutnt. le. reftringens erunt. pag. 349. col. 2. li. 17. ficut. le. fciat. pag. 353. col. 2. li. 35. obfigatum. le. obfignatum. pa. 370. col. 1. li. 1. alifcinditur. le. abfcinditur. pag. 376. col. 1. li. 9. degentis. le. regentis. pag. 390. col. li. 8. patere. le. parere. pa. 373. col. 2. li. 4. obiuiã. le. obuiam.

Con eſtas erratas eſt à impreſſo conforme à ſu original eſte libro, Tractatus de impedimentis matrimonij. *En teſtimonio de lo qual lo firmè. En Salamanca oy 26. de Febrero, de* 1613.

El Corrector, &c.

Manuel Correa de Monte-negro.

SALMANTICAE,
apud Antoniam Ramirez
viduam, Anno,
1613.

LEGATORIA S. BENEDETTO
CITERNA

